

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENT KİMLİĞİ VE DEĞİŞİM SÜRECİNİN KAYSERİ KENTİ
ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Nisa ŞAHİN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

EYLÜL 2010

Mimar Nisa ŞAHİN tarafından hazırlanan KENT KİMLİĞİ VE DEĞİŞİM SÜRECİNİN KAYSERİ KENTİ ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

Üye : Yrd. Doç. Dr. F. Dilek Aktürk

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ceyhan Yücel

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
SUMMARY	v
ÖNSÖZ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. SORUN TANIMI	1
1.2. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	2
1.2.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2.2. Çalışmanın Kapsamı	2
1.2.3. Çalışmanın Yöntemi	3
2. KENT KİMLİĞİ KAVRAMI	4
2.1. KENT KİMLİĞİ	4
2.2. KENT KİMLİĞİ FAKTÖRLERİ	9
2.2.1. Tarihsel Kimlik	10
2.2.2. Biçimsel Kimlik	13
2.2.3. Fiziksel Kimlik	14
2.2.4. Sosyo-Kültürel Kimlik	29
2.2.5. Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi	34
3. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ	37
3.1. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KENTLERİN KİMLİK DEĞİŞİMİ	37
3.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler ve Kimlik Özellikleri	37
3.1.2. Sanayi Devrimi Dönemi Kentler ve Kimlik Özellikleri	39
3.1.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Kimlik Özellikleri	40
3.2. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ	42
3.2.1. Fiziksel Faktörler	43
3.2.2. Sosyal Faktörler	46
3.2.3. Yönetimsel Faktörler	47
3.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	49

4. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ	52
4.1. KAYSERİ KENTİ TARİHSEL KİMLİĞİ	52
4.2. KAYSERİ KENTİNİN BİÇİMSEL KİMLİĞİ	58
4.3. KAYSERİ KENTİNİN FİZİKSEL KİMLİĞİ	61
4.3.1. Doğal Çevre Kimliği	61
4.3.2. Yapay Çevre Kimliği	70
4.4. KAYSERİ KENTİNİN SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ	90
4.5. KAYSERİ KENTİNİN EKONOMİK YAPISININ KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ	107
4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	112
5. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ	115
5.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KAYSERİ KENTİ KİMLİK ÖZELLİKLERİ	115
5.2. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ	119
5.2.1. Plansız Dönem	119
5.2.2. I.Plan Dönemi- 1945- 1975 Yılları Arası Dönem	128
5.2.3. II. Plan Dönemi-1975-1986 Yılları Arası Dönem	136
5.2.4. III. Plan Dönemi- 1986 Yılı ve Sonrası Dönem	140
5.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	148
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	153
KAYNAKLAR	160
EKLER	166
ÖZGEÇMİŞ	18

ÖZET

Doğada var olan her nesnenin ve her oluşumun bir kimliği olduğu gibi her kentin de bir kimliği vardır, olmalıdır. Kentin kimliğinin belirleyici olabilmesi için farklı faktörlere ihtiyacı vardır, bu faktörler sayesinde kent kimliği her kentte farklı algılanır. Fakat kentler sürekli bir değişim sürecindedirler, bu süreç kimi zaman dilimlerinde kent kimliğinin gelişmesine çoğu zaman ise ne yazık ki kenti diğerlerinden ayıran ve kente özgülük kazandıran kimliğinin yok olup kentin kimliksizleşmesine sebep olmaktadır. Kentlerin kimliklerini bu süreçte etkileyen faktörler yine her kent için farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri olan, ipek yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış Kayseri kentinin kimlik faktörleri ve bu faktörlerin nitelik ve nicelik değiştirmesine ve hatta bir kısmının yok olmasına sebep olan faktörlerin, zaman içerisinde değişmesiyle değişen Kayseri kent kimliği incelenmiştir.

SUMMARY

Just as every object and every formation that exists in the nature has an identity, every city has, and must have, an identity. A variety of factors are needed for the identity of a city to be determining, and it is owing to these factors that the urban identity is perceived differently in every city. However, cities are in a constant process of change; and this process sometimes contributes to development of the urban identity in some periods, but unfortunately, more often than not leads to disappearance of the identity, which distinguishes the city from others and brings freedom to the city. Factors affecting identities of cities within this process also differ from city to city.

In this study, the identity factors of the city of Kayseri, the city that is one of the most important cities in Anatolia located at the intersection of silk roads and has been the focal point of and cradle to a number of cultures and civilizations throughout its history, as well as the city's urban identity that has changed as the factors, which caused these factors to change quality and quantity and even some of them to disappear, have changed in the course of time are examined.

ÖNSÖZ

Sayın Yrd. Doç.Dr. Bilge Ulusay Alpay Yürütücülüğündeki Yüksek Lisans Tezi'nde, kent kimliği kavramının ve değişim sürecinin incelenmesi ve Kayseri kent kimliğinin irdelenmesi amaçlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve birikimlerini aktaran ve kentsel tasarım disiplini kazanmamı sağlayan Mimarsinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün Sayın Dekanı ve Bölüm Başkanı başta olmak üzere tüm akademik personeline teşekkür ederim.

Tez çalışmasının yürütülmesi ve tamamlanması sürecinde yönlendirmeleriyle katkıda bulunan ve çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Bilge Ulusay Alpay 'a içtenlikle teşekkür ederim.

Tezin gelişim sürecini izleyerek yorumlarıyla ufkumu açan Sayın Yrd. Doç. Dr. Ceyhan Yücel'e teşekkür ederim.

Tezle ilgili veri bulmamda ve birikimiyle destek olan arkadaşlarım Y.Şehir Plancısı Neşe Yılmaz Bakır'a, Yüksek Mimar Sümeyye Koç'a, çalışmanın her aşamasında maddi ve manevi destek olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Kayseri tarihi ve kültürü konusunda sahip olduğu zengin birikimini benimle esirgmeden paylaşan Sayın Halit Erkiletlioğlu'na Kayseri ile ilgili geniş arşivinden yararlanmamı sağlayan Sayın Faruk Yaman'a ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi arşivinden faydalanmamı sağlayan belediye personeline teşekkür ederim.

Kişisel, sosyal ve fiziksel olanakları sağlamanın yanı sıra manevi desteği ile her zaman yanımda olan, huzur kaynağım eşim Dr. Mehmet İlhan Şahin'e ile kızım Emine Nihan'a gösterdikleri sabır ve anlayış için teşekkür ederim. Ayrıca bana eğitim hayatım boyunca destek olan tüm aile fertlerime teşekkür ederim.

İstanbul, Eylül 2010

Mimar Nisa Şahin

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Safranbolu, Türkiye	7
Şekil 2.2. Mardin, Türkiye	7
Şekil 2.3. Bern, İsviçre	8
Şekil 2.4. Siena, İtalya.....	8
Şekil 2.5. Aya İrini Kilisesi-İstanbul Roma Dönemi Eseri.....	13
Şekil 2.6. Ayasofya Müzesi-İstanbul Bizans Dönemi Eseri	13
Şekil 2.7. Sultanahmet Camisi İstanbul Osmanlı Dönemi Eseri.....	13
Şekil 2.8. Assos Agorası-Antik Çağ Kenti	14
Şekil 2.9. Amasya	14
Şekil 2.10. İstanbul Tarihi Yarımada	14
Şekil 2.11. İki kıtayı, iki denizi birbirine bağlayan İstanbul Boğazı.....	16
Şekil 2.12. Kanallar kenti Venedik, İtalya	16
Şekil 2.13. Mardin	17
Şekil 2.14. Çamlıhemşin-Rize.....	17
Şekil 2.15. Manhattan-New York, A.B.D.....	18
Şekil 2.16.Travertenler, Pamukkale	18
Şekil 2.17.Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir	18
Şekil 2.18. Ovaya Kurulan Kente Örnek-Kayseri.....	20
Şekil 2.19. Yamaca kurulan kente örnek-Mardin	20
Şekil 2.20. Tepeye kurulan kente örnek Gordes, Fransa.....	20
Şekil 2.21. Semere kurulan kente örnek- Göynük-Bolu	20
Şekil 2.22. Vadiye kurulan kente örnek Amasya.....	20
Şekil 2.23. Su Kenarına kurulan kente örnek- Rio de Janerio	20
Şekil 2.24.Form ve Görüntü Faktörü-Safranbolu	22
Şekil 2.25. Yer ve Konum Faktörü-İstanbul	23
Şekil 2.26. Anlam Faktörü-Gelibolu.....	23
Şekil 2.27. Eiffel Kulesi-Paris.....	24
Şekil 2.28. Tac Mahal-Hindistan	24
Şekil 2.29. Ortaköy Camisi-İstanbul	25
Şekil 2.30. Piramitler-Mısır	25

Şekil 2.31. Sagrada Familia Kilisesi-Barcelona.....	25
Şekil 2.32. Çin Seddi-Çin	25
Şekil 2.33. Kremlin Sarayı ve Kızıl Meydan-Rusya.....	25
Şekil 2.34. Boğaziçi Köprüsü ve Rumeli Hisarı-İstanbul	25
Şekil 2.35. Hyde Park-Londra.....	26
Şekil 2.36. Central Park-New York	26
Şekil 2.37. St.Marco Meydanı-Venedik.....	27
Şekil 2.38. Taksim Meydanı-İstanbul	27
Şekil 2.39. Gondollar-Venedik	29
Şekil 2.40.İstanbul Vapurları	29
Şekil 2.41. Türk Kültürü Simgeleri.....	31
Şekil 2.42. Sztálinváros (Stalin Şehri),Sosyalist Kent Planlamasının Macaristan'daki Örneği	32
Şekil 2.43.İslamiyetin Simgesi-Mekke Şehri.....	32
Şekil 2.44. Ekonomik ve Teknolojik Yapının En Güçlü Olduğu Ülkelerden Biri- Dubai	33
Şekil 2.45. Liman kenti: Rotterdam, Hollanda	35
Şekil 2.46. Maden Kenti: Broken Hill, Avustralya.....	35
Şekil 2.47. Turizm Kenti: Side-Antalya.....	35
Şekil 3.1. Mostar Köprüsü-Bosna-Hersek–1993,2004	45
Şekil 4.1. Kültepe-Kaniş Karumu –Kayseri.....	55
Şekil 4.2. Temel Kazılarına ve Belgelerine Uygun Olarak Temsili Resimlerle Tasvir Edilen Karum Evleri.....	55
Şekil 4.3. 1905 Yılında bir ekip halinde Kayseri'ye gelen Seyyah Schweinitz tarafından çekilen Eskişehir bölgesinin en eski fotoğrafı.....	58
Şekil 4.4. Kayseri Kenti Biçimsel Kimliği	60
Şekil 4.5. Erciyes Dağı-Kayseri	62
Şekil 4. 6. Kayseri’de Eski Sokak Dokusu	63
Şekil 4.7. Eski Bağ Evi-Kayseri.....	64
Şekil 4.8. Kış Turizmi-Erciyes Dağı	70
Şekil 4.9. Erciyes Dağı Master Planı Maket Fotoğrafı	70

Şekil 4.10. Camcıoğlu Konağı-Kayseri	71
Şekil 4,11-4.12. Erciyes Üniversitesi Tarafından Restorasyonu Gerçekleştirilen Konutlar	72
Şekil 4.13. Kayseri Kalesinin Eski Hali.....	77
Şekil 4.14. Kayseri Kalesi-Kayseri	77
Şekil 4.15. Canlı Bir Ticaret Merkezi-İç Kale	77
Şekil 4.16.Roma Dönemi Kayseri Surları.....	77
Şekil 4.17-4.18. Cami-i Kebir-Kayseri	78
Şekil 4.19-4.20. Hunat Hatun Külliyesi-Kayseri	78
Şekil 4.22. Kurşunlu Cami	78
Şekil 4.21. Kurşunlu Cami-i ve Çevresi	78
Şekil 4.23. Kapalıçarşı ve Kayseri Kalesi-Kayseri-1927.....	79
Şekil 4.24. Günümüzde Kapalıçarşı.....	79
Şekil 4.25. Kayseri Tren Garı-1926	80
Şekil 4.26. Kayseri Devlet Hastanesi-1939.....	80
Şekil 4.27. Kayseri Valilik Binası-1950	80
Şekil 4.28. 1960'ların Sonuna Doğru Yıkılarak Yenilenen Mevcut Kayseri Valilik Binası	80
Şekil 4,29. Kayseri Çevreyolu	83
Şekil 4.30. Raylı Sistem Projesinden Sonra Sivas Caddesinde Yapılan Alt Geçitler.....	83
Şekil 4.31. Kayseri Fuar Kültür Park	84
Şekil 4.32. Kayseri Mimarsinan Parkı	84
Şekil 4.33-Şekil 4.34.1935 Yılında Kayseri Cumhuriyet Meydanı Düzenlemesi	86
Şekil 4.36. 1 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm	86
Şekil 4.37. 2 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm	87
Şekil 4.38. Güpgüpoğlu Konağı-Kayseri.....	87
Şekil 4.39. Yıkılan Eski Stadın Kent Merkezindeki Konumu	92
Şekil 4.40. Yıkılan eski Stadın Yerine Yapımı Süren Yaşam Merkezi	96
Şekil 4.41. Kayseri Kadir Has Stadyumu Kent İçerisindeki Konumu.....	96
Şekil 4.42.Kayseri Kadir Has Stadyumu.....	97
Şekil 4.43 .Kayseri Kadir Has Stadyumu.....	97

Şekil 4.44.Gecekondü Önlleme Bölgesinin Kent İçindeki Konumu	105
Şekil 5.1. Ortaçağda Kayseri Kenti.....	117
Şekil 5.2. Kale-Yakın Çevresi ve Kentsel Sit Alanının Kayseri Bütününde Konumu	120
Şekil 5.3. Kayseri Kentin 1900-1975 Yılları Arası Mekânsal Değişimi.....	125
Şekil 5.4. Hava İkmal Bakım Merkezi.....	126
Şekil 5.5. İstasyon Binası Önü ve İstasyon Caddesinin Düzenlenmesi-1935.....	126
Şekil 5.6. Sümerbank Bez Fabrikası -1944.....	128
Şekil 5.7. Sahabiye Mahallesiinde Yer Alan Belediye Konutları	131
Şekil 5.8. Belediye Blokları	132
Şekil 5.9. Kayseri Nazım İmar Planı-1975	136
Şekil 5.10. Plan Kararları Sonucu Üst Gelir Grubunun Mekan Tercihleri	145

1. GİRİŞ

1.1. SORUN TANIMI

Her mimarın yaşadığı kentle ilgili bir düşüncesi vardır söyleminin getirdiği sorumlulukla yaşadığım kent olan Kayseri kentinde sorgulanması gereken kavramların olduğu, kentin sahip olduğu tarihsel ve fiziksel belirleyicilerini gün geçtikçe yitirdiğini ve kentin algılanmasını sağlayan faktörlerin giderek yok olduğu geçmişten kopuk, geleceği öngörülmeleyen bir kentin giderek özgün kimliğini kaybetme sürecine girmiş olması sorunun çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Her kenti farklı kılan onu diğer kentlerden ayıran bir kimliği vardır, olmalıdır. Kentlerin sahip oldukları tarihsel, fiziksel, biçimsel, kültürel ve ekonomik belirleyiciler sayesinde kimlik kazanırlar. Bu belirleyicilerin oluşum ve gelişim süreci her kentte farklı olduğundan dolayı kentler farklı kimlik özelliklerini sahiptir ve bu farklılık kentin algılanmasını sağlar, ancak değişen ve gelişen şartlar kentlerin sahip oldukları kimlik faktörlerinin yok olmasına veya değişmesine sebep olmaktadır. Kimlik faktörlerinin değişimi kentlerin kimliklerinin de değişmesine sebep olmaktadır. Kent kimliği kentin geçmişten geleceğe sürekliliğini sağlar ancak kentsel kimlikte yaşanan değişimler bu sürekliliğin bozulmasına ve geçmişle gelecek arasında kopuklukların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri olan, İpek Yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış Kayseri kentinin çok zengin bir tarihsel geçmişi vardır. Zengin ve köklü tarihsel geçmişi kentin tarihsel kimliğinin oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca kentin sahip olduğu topoğrafik yapısı ve kentte yer alan Erciyes Dağı gibi fiziksel belirleyicilerin yanı sıra kentte yaşayanların köklü sosyo kültürel ve ekonomik yapısı kentin kimlik kazanmasında etkili faktörlerdir. Yine kentte yaşamış birçok medeniyetin kente miras olarak bıraktığı sivil mimarlık örnekleri de kente karakter kazandıran

faktörlerdendir. Fakat birçok sebepten dolayı kimi zaman bilinçli, kimi zaman ise doğal süreçlerin etkisi ile kent sahip olduğu bu faktörleri yitirmiştir.

Kenti diğerlerinden ayıran faktörlerin değişimi ve yok olması ve kentin özgün kimliğini yitirme sürecine girmiş olması çalışmayı yönlendirici etki olmuştur.

1.2. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.2.1. Çalışmanın Amacı

Yapay ya da doğal faktörler tarafından şekillenmiş olsun bütün kentler farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılaşma kentlerin kimlik kazanmasını sağlamaktadır.

Bir yerin karakteri, öncelikli olarak o yerin bulunduğu konuma ve doğal şartlara bağlı olarak gelişen insan yasayışları ve davranışları tarafından şekillendirilen çevreye bağlıdır. Bir kentin sahip olduğu karakter o kentin ruhunu yansıtır ve bu ruh aynı zamanda o kentin kimliğidir. Ancak kentlerin çoğu sahip oldukları kimlikleri çeşitli sebeplerden dolayı zaman içerisinde kaybeder veya yeni kimlikler oluşturamadıklarından dolayı kimliksizleşme sorunuyla karşı karşıya kalırlar.

Bu çalışmanın amacı 6000 yıllık tarihsel ve kültürel geçmişi olan doğal ve yapay belirleyicilerin etkileşimi ile karakter kazanan Kayseri kentinin sahip olduğu kimlik faktörlerinin tespit edilmesi ve bu faktörlerin değişimi veya yok olması sebebiyle değişen ve özgün kimliğini kaybetme sürecine giren kentin kimlik değişim sürecinin irdelenmesidir.

1.2.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma alanı olan Kayseri kentinin sahip olduğu kimlik faktörlerinin ve bu faktörlerinin değişim sürecinin irdelenmesinin amaçlandığı çalışma altı bölümden oluşmaktadır ve her bölümün sonunda bölümün özetlenmesi amacıyla bölüm değerlendirmesine yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde; sorun tanımı yapılmış ve tez çalışmasının amacı, kapsamı ve yöntemine değinilmiş, çalışma konusunun önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; tezin kuramsal temelini oluşturan kent kimliği kavramı ve kent kimliği faktörleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; kent kimliği değişimi ve kimlik değişim faktörlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; Kayseri kent kimliği faktörleri birinci bölümde ele alınan kimlik faktörleri çerçevesinde görsel malzemelerle desteklenerek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde; Kayseri kenti kimlik değişimi üçüncü bölümde ele alınan kent kimliği değişim faktörleri ile ilişkilendirilerek irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın altıncı ve son bölümünde ise; tez çalışmasının literatür araştırması ve Kayseri kenti kimliği ve değişim sürecinin incelenmesi sonucu ulaştığı son nokta göz önünde bulundurularak genel sonuçlar ifade edilmiştir.

1.2.3. Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasının yapımı sırasında çalışmanın konusunun ve çalışma yapılacak alanın belirlenmesinden sonra farklı alanlarda (coğrafya, ekonomi, tarih, sosyoloji, şehir ve bölge planlama, mimarlık, vb.) Kayseri kenti üzerine yapılan çalışmaların, tezlerin, araştırmaların gruplandırılması yapılarak kullanılan yöntemler ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmanın kuramsal temelini oluşturan kavramlar üzerine de literatür araştırması yapılmıştır.

Gerekli verilerin toplanması amacıyla kurum ve kuruluşlarla ayrıca kentte yaşayan ve çeşitli meslek gruplarından Kayseri hakkında kişisel birikimi olan insanlarla görüşülmüştür.

Konu ve çalışma alanı ile ilgili literatür araştırması ve veri toplanması çalışmaları sonucunda tez çalışmasının kuramsal temeli oluşturulmuş ve Kayseri kent kimliği ve değişimi elde edilen verilerle ilişkilendirilerek irdelenmiştir.

2. KENT KİMLİĞİ KAVRAMI

Bu bölümde tez çalışmasında kullanılan ve tezin kuramsal temelini oluşturan kent kimliği kavramları ele alınacaktır.

2.1. KENT KİMLİĞİ

İnsan kentsel yaşama geçişinden başlayarak çeşitli gereksinimleri için korunma amacıyla mekânlar kurmuştur. Kent de bu gereksinimlere karşılık veren örgütlü mekânlar topluluğudur.

Kentler belirli süreçle var olurlar ve değişirler. Süreç, değişimi ortaya koyarken değişim de kimi zaman üretim ve tüketimin, kimi zaman da kentte yaşayanların yaşamlarını düzenlemeye yönelik düzenlemelerin ürünü olarak kentsel mekâna yansımaktadır. Kent, kentsel faaliyetlerin yer aldığı mekânlar bütünüdür.¹Sınırları içinde yaşayanları kentli kimliğine ulaştıran, ortak sorumluluklar bilinci aşıl原因an, biyolojik-psikolojik-sosyolojik yönlerden huzur ve mutluluğa kavuşma olanağı kazandıran ivmeli, karmaşık bir kurgudur. Amacı; birey ve toplum olarak insana, çağının koşullarına uygun bir ortam ve yaşam düzeyi yaratmaktır².

Kentler, var oldukları süre içinde sürekli değişim gösteren bir yapıdadırlar. Bu değişken yapı zamana, coğrafyaya ve özellikle içinde yaşattığı kentlilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kent de bu etkileşimlerin bir ürünüdür. Bu etkileşimi ortaya çıkaran faktörler her kent için geçerliliğini korusa da her kentte farklı bir etkiye ve oluşum sürecine bağlı olarak geliştiğinden kentlerde birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu durumda, onlara kent olma özellikleri kazandıran durumların yanında

¹ Erton, M., Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995

² İzgi, U., Mimarlıkta Süreç Kavramları-İlişkiler, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1999.

farklı kültür ve sosyal yapılara sahip olmaları da kentlerin farklılaşmasına neden olur. Bu farklı karakterler kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır.³

Kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanıyor. Aynı kavram, kaçınılmaz olarak da, benzerler arasında kıyaslamayı getiriyor. Benzerine göre sahip olunan ayırt edici özellikleri ortaya koyuyor.⁴

Lynch (1960), kimliği bir objenin diğer objelerden farklı ve özgün olma durumu olarak açıklamakta ve kimliğin, hiçbir şeyle eşit olmadığını, tek, biricik olduğunu savunmaktadır. Deniz (2004) ise kimliği, doğada varlığını sürdüren herhangi bir canlıyı ya da objeyi, diğer canlı ve objelerden ayıran, öncelikle görsel, işitsel ve diğer duyularla algılanan kendine özgü olma durumu, teklik ve özgünlük olarak ifade etmektedir.

Kentsel kimlik ise; bir kenti tanımlayan ve diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin karakteristikleri, kentin kimliğini belirtmektedir.⁵

Her insanın, her oluşumun bir kimliği olduğu gibi; kentlerin de bir kimliği, kenti o kent yapan özellikleri vardır, olmalıdır.⁶

Bir kenti diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, o kentin kendine ait bir karaktere sahip olmasıdır. Bu karakter, üzerine yerleştiği coğrafyadan içinde barındırdığı insanlara kadar uzanan bir ağın içinde zamanla gelişir ve o kentin etiketi haline gelir. Etiket, o kentin kimliğidir ve üzerinde sadece o kenti tanımlayan ibareler bulunur.

Bu ibareler bir kente ilk defa gittiğimizde algıladığımız ya da zamanla belleğimizde oluşan izlerdir.⁷

³ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

⁴Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S. Ü. s.553

⁵Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S. Ü. s.553

⁶Erkmen, B. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, Arredamento Dekorasyon, 17, (1990) 126 127.

Kentin kimliği uzun bir zaman dilimi içinde oluşur ve şekillenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi kenti biçimlendirir.

Bu nedenle kente kimlik kazandıran alanlar tek tek değil bir bütün olarak ele alınır.⁸ Bununla birlikte, bu bütünlüğün kente kimlik kazandıran tek tek alanlardan oluştuğu da unutulmamalıdır. Tarihsel bir birikim olmasının yanı sıra zaman içinde değişen toplum kültürü nedeni ile de bulunduğu her dönemde üzerine bir şey ekleyerek varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Kentte bir katmanlaşma vardır ve kentin sahip olduğu bu her tabaka farklı bir özelliğe sahiptir.⁹

Bir kentin bulunduğu coğrafyadan dolayı farklı iklimsel ve fiziksel özelliklere sahip olması ya da başka bir kentin tarihi özellikleri ile ön plana çıkması o kentin kimlik elemanlarını büyük lde etkiler. Buna karşın, bu kimlik biçimlenmesinde sadece fiziki faktörler değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik faktörlerde etkili olmaktadır. Kentlilerin sahip oldukları kültür ve yaşama biçimleri, kentin sahip olduğu geçmişi, kentlilerin kentle kurdukları ilişki düzeyleri, kent ve mekânlarına yükledikleri anlamları, kentin sanayisi, ekonomisi, yerel yönetimler ve politik kararları, gelenekleri ve görenekleri kentin kimliğinin ortaya çıkmasında etkili durumlardandır.

Bir kentin kimliğinin oluşmasında şüphesiz kent mimarisinin de büyük etkisi vardır. Kent mimarisi zamana ve bulunduğu dönemin özelliklerine göre tasarımcı ve kullanıcı isteklerinin de etkili olduğu pek çok faktöre bağlı olarak gelişir. Bu gelişmede tasarımcıların rolü önemlidir. Dönemin mimari özellikleri, kullanılan malzemeler, toplumun sosyal ve ekonomik yapısı ve tasarım ltleri bu rolün oynanmasında yönlendirici faktörlerdir. Bu yüzden, tasarımı etkileyen kararlar ve

⁷İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir rneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008.

⁸Suher, H “İmar Planı’ndan-Bölge Planlama, Sanayileşme, Kentleşme, Koruma Gereği, Kamu Yararına Geçiş”,İTÜ Mimarlık Fakültesi-şehir ve Bölge Planlama Bölümü şehircilik Semineri, Taşkişla,(2006).<http://sehirbolge.itu.edu.tr/duyuru/handesuher.htm>

⁹İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir rneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

tasarımcının tasarım yaklaşımlarıyla yoğrularak yapılaşmış çevreye katılan her türlü tasarımın kent kimliğini etkilemesi bu süreçte tasarımcıyı önemli hale getirir.¹⁰

Ancak, hızlı sanayileşme çabaları, kentlere olan göçler, kentlerin plansız ve düzensiz biçimde büyümeleri çoğu zaman tasarımcıların etkisini zayıflatmıştır. İletişim-ulaşım teknolojisinde büyük gelişmelerin körüklediği uluslar arası kültür, lüks yaşam özelemleri ve özendirilen tüketim politikaları kentlerin kültürlerinin ve kimliklerinin hızla yitirilmesine sebep olmaktadır. Kentsel gelişmenin giderek standartlaştığı, kişiliksizleştiği bir süreçte, bir kentin diğerinden farklılığı hemen ayırt edilebilmelidir. Shaukland'a (1996) göre eski binaları olmayan bir kentte yeterince kimlik de yoktur. Kimliksizliğin asıl nedeni, kişilerin tarihsel-kültürel köklerinden kopması ve kültürel yozlaşmanın yaşanmasıdır. Bu yozlaşmaya karşı ayakta durmayı başarmış ve gerçek kimliğini koruyabilmiş kentler belirleyici nitelikteki bileşenleri ile hiçbir zaman başka bir kentin aynısı olamaz; mekânsal organizasyon ve biçimsel dil içinde toplumsal farklılıklar gösterir; fotoğrafına bakıldığında hangi kent olduğunu belli eder. Aşağıda bu tanıma örnek olabilecek kentsel kimliğini korumayı ve yaşatmayı başarmış kentlerden örnekler görülmektedir. (Şekil 2,1) , (Şekil 2. 2), (Şekil 2.3), Şekil 2.4)

Şekil 2.1. Safranbolu, Türkiye
Alıntı:www.biltek.tubitak.gov.tr

Şekil 2.2. Mardin, Türkiye
Alıntı:www.math.umn.edu/~alayont/turkiye/
guneydoguanadolu/mardin.html

¹⁰ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

Şekil 2.3. Bern, İsviçre
Alıntı:category/topics

Şekil 2.4. Siena, İtalya
Alıntı: Güzin Konuk Arşivi-Arkitera Dergisi

Tüm bu değerlendirmelerin ışığında; kentin geçmişten gelen fiziksel, sosyal, ekonomik, politik özelliklerinin varlığının okuması, bu okumanın yorumlanması ve gelecek hedeflerinin de bu değerler çerçevesinde projelendirilmesi sonucunda mekanın benliği ortaya çıkmış olmaktadır. Mekanın benliği ise kentin kimliği olarak; bugünü ve yarın ulaşmak istediği hedefi ortaya koyar.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: insanoğlunun tarihsel süreç içerisindeki değişimi düşünüldüğünde hiç de durağan olmayan bir yapı görülmektedir, bu durağan olmayan değişim süreci aynı zamanda kent kimliğini de etkilemiş ve etkilemeye devam edecektir. Bu bağlamda kentlerin kimliğini kente her bakımdan etki eden ve kentten etkilenen insanlar yani kentliler oluşturur. Bu karşılıklı etkileşim tarih boyunca var olagelmıştır ve insanoğlu birey olarak var olduğu sürece de bu etkileşim devam edecektir.

Kent kimliği; kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür.¹¹

¹¹ Çöl, Ş. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü(1998)

2.2. KENT KİMLİĞİ FAKTÖRLERİ

Kent kimliği kavramında da açıklandığı gibi her oluşumun bir kimliği olduğu gibi her kentin de bir kimliği vardır, olmalıdır ve kentin kimliğinin belirleyici olabilmesi için farklı faktörlere ihtiyacı vardır, bu faktörler sayesinde kent kimliği her kentte farklı algılanır. Bu bölümde kentin özgünlüğünü yakalayabilmesinde etkili kent kimliği faktörleri üzerinde durulacaktır.

Her kenti bir diğerinden ayıran, ona özgü nitelikler kazandıran bu niteliklerin oluşumunu ve gelişimini etkileyen faktörler her kent için farklıdır. Bu oluşum ve gelişim süreçleri fiziksel yapının yanı sıra kentin içinde bulunduğu makro ortamdan mikro ortama kadar tarihsel, biçimsel, yönetsel, toplumsal ve birçok diğer unsurları da içeren, insan-çevre etkileşim sistemi içinde toplumsal olguların yapı eylemine dönüştüğü çok boyutlu ve karmaşık bir sentez içerisinde meydana gelen, değişim/dönüşüm süreçlerini de kapsamaktadır.

Dolayısıyla, -uyum ve kontrol açısından- doğa ile kurulan başarılı bir ilişki içinde iyi tasarlanmış/doğayla bütünleşmiş bir çevre ve insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin niteliği kimlik oluşumunda etkilidir.

Kent insanı için, içinde yaşanılan çevre; sadece, içinde bazı etkinliklerin yapıldığı, yaşam için gerekli kazancın sağlandığı alanlar ise ve bu tür araçsal niteliklerin dışında bir anlam ifade etmiyorsa o kentin kimliğinden söz edilemez. Çünkü kişiler yaşadıkları yere değerler yükledikleri, bu değerler için bazı fedakârlıklarda bulunmaya başladıkları; yani, kentine sahip çıkıp ona bağlandıkları sürece o kentin anlamlı bir kimliği olur. Bu nedenle, fiziki çevre ile içinde yer alan yaşam biçimi bir bütün oluşturduğunda kentsel kimlikten söz edilebilir¹². Her toplumun değerleri ve yaşam biçimleri, içinde buldukları coğrafyaya ve diğer fiziksel şartlara bağlı olarak birbirinden farklı özelliklere sahip olduğundan kentsel kimliği oluşturan faktörler de her bölgeye göre farklılıklar göstermektedir.

¹² Tekeli, İ. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları, TMMOB Yayınları, Ankara, 1991.

Kimliği oluşturan faktörlerin farklı olması, kent kimliğinin kentlerde farklı algılanmasına ya da " Her kentin bir kimliği vardır" hipotezinin gerçekliğinin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, kentler sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlu, karmaşık özellikler taşıdığından, kimliklerinin sadece fiziksel oluşumlar olarak algılanması doğru değildir. Önemli olan toplumun mekâna yüklediği anlamın fiziksel çevreyle birlikte ele alınmasıdır. Çevre ve içinde yer alan yaşam biçimi ile bir bütün oluşturarak toplumsal olarak yeniden üretilen, sürekli değişim ve gelişim halinde olan toplumsal ilişkiler, kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Toplumsal deneyimler, görüşler, inançlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel yapısını oluşturur. Kişinin toplumsal davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasında da etkin rol oynar.¹³

Kentlerin kimliğini kentliler ve onların yaşam biçimi oluşturur. Kent kimliği durağan olmayan, sürekli gelişip değişen dinamik bir oluşumdur.

Bu oluşumun kuramsal yapısı çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde açıklanmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmasında kent kimliği faktörleri;

- Tarihsel Kimlik
 - Biçimsel Kimlik
 - Fiziksel Kimlik
 - Sosyo Kültürel Kimlik
 - Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi
- olarak beş ana başlık altında incelenmiştir.

2.2.1. Tarihsel Kimlik

¹³ Güvenç, B. (1991) Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, Mimarlık Dergisi, sayı 1, s.19–28

Tarih, zamanın akışı içinde insanoğluna ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreçtir¹⁴. Bu süreç insanoğlunun gelişimiyle, ihtiyaç ve imkânlarının değişimiyle geçmişten günümüze izler taşıyarak gerçekleşir. Bu izler kentin tarihsel kimliğini oluşturur ve döneminin özelliklerini yansıtır. Her varlığın kendi bireysel tarihi geçmişi olduğu gibi kentlerin de tarihsel geçmişi vardır ve kentler bu tarihi süreçte üstlendikleri roller ve geçmişten günümüze aktardıkları ile kimlik kazanırlar

Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir¹⁵. (Şekil 2.5),(Şekil 2.6),(Şekil 2.7)

Kentlerin,

•Kuruluş nedenleri,

•Günümüze kadar getirdiği idari, sosyali politik, dini, kültürel ve ekonomik yapılanma,

•Kentleşme oranları¹⁶ gibi faktörleri kentlerin tarihsel kimliğini okuyabilmemizi sağlar.

Kentlerin tarihsel kimliğine bakıldığında, kentleşmenin ilk dönemlerinde su kenarı yerleşmeleri, orta çağ zamanında sosyal ve politik güç çevrelerinde kurulmuş kent yapıları ve zamanın her döneminde dini inançlar ile şekillenmiş kentlerin, kimliklerini bu tarihsel yapılanmalardan aldıklarını görmekteyiz.

Tarihsel kimliğin oluşmasında geçmişten günümüze kalan tarihi kent dokusu ve mimari öğeler gibi somut imgesel değerlerle birlikte bu imgesel değerlere geçmişte yaşamış uygarlıkların yükledikleri anlam yoğunluklarının da katkısı vardır. Tarihsel kimlik, uygarlıkların tüm niteliklerini içinde yoğun olarak barındıran somut ve soyut kent kimliği belirleyicisidir.

¹⁴ Özer, B. Yorumlar, İkinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1993.

¹⁵ Demirsoy, M.S, Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi(Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi),Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü(2006)

¹⁶ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

Ancak, kentler sanayi devrimi sonucunda yaşanan olumsuz gelişmelerle birlikte tarihsel gelişme sürecinde yüzyılların birikimiyle elde ettikleri kimliklerinin yok edilmesi ve değiştirilmesi ile bir başkalaşım sürecine girmişlerdir. Bu sürecin önüne geçmek ve tarihsel kimliklerinin yok olması tehdidi altında olan kentler için dünya çapında bazı girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimlerden birisi olan ve 2003 yılında Atina Bildirgesi/Şartı olarak yayınlanan metnin “Kentler İçin Önemli Noktalar ve Meydan Okumalar” bölümünde; *“Ekonomik etkinliğin yeni türleri daha az kirliliğe, canlı kent merkezlerine, peyzaj değerlerinin artışına ve kent saçaklarında ve çevresindeki kırsal alanlarda daha çok biyolojik çeşitliliğe neden olabilir. Çevresel olduğu kadar kültürel nitelikler de kentler için önemli rekabet üstünlüğü olarak, giderek artan bir biçimde, kabul görecektir ve her kentin özgün tarihsel kimlik ve niteliği kentsel gelişmede özel bir rol oynayacaktır. Kentler, farklı ölçeklerde gelişecek ve yeni işbirliği sağlayacak ağlar bağlamında, gönençlerini korumak için rekabet üstünlüğü sağlamak zorunda kalacaktır. Önemli bir meydan okuma, bunun nüfusun büyük çoğunluğunun olumlu ve aktif olarak kapsandığı bir yöntemle yapılmasıdır”*¹⁷ ifadesine yer verilmektedir.

Sonuç olarak, kentler, tarihsel geçmişleriyle kimlik kazanırlar, tarihi mirasının gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde iletilebilmesi, kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi, o kentin tarihsel kimliğiyle mümkündür ve kentlerin sağlıklı gelişebilmesi için, mevcut tarihsel-kültürel mirasın korunarak yaşatılması ve bu değerleri çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir.

¹⁷ Özdemir Dağıstan, M.Z., (Çeviri, 2004), Yeni Atine Bildirgesi (Şartı), Planlama Dergisi,2004/4, s.74

Şekil 2.5. Aya İrini Kilisesi-İstanbul Roma Dönemi Eseri

Şekil 2.6. Ayasofya Müzesi-İstanbul Bizans Dönemi Eseri

Şekil 2.7. Sultanahmet Camisi İstanbul Osmanlı Dönemi Eseri

Yukarıda yer alan İstanbul örneğinden de anlaşılacağı gibi, İstanbul, Roma İmparatorluğu, daha sonra Bizans İmparatorluğu son olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. İstanbul'un evrensel tarihsel kimliği, bu süreç içerisinde meydana gelen tüm ekonomik, sosyal, kültürel eylemlerle yoğrulması sonucu meydana gelmiştir.

2.2.2. Biçimsel Kimlik

Kentler kuruluş aşamalarında, kimi zaman doğal şartların getirdiği zorunluluklarla kimi zaman ise tasarımcıların katılımıyla oluşan geometrik kentsel formlarıyla biçimlenmişlerdir bu biçim kentlere kimlik kazandırmıştır.

Biçimsel kimliğin kazanılması açısından kentler üç bölümde incelenebilir;

1. Biçimin önceden belirlendiği (kare, dikdörtgen, yuvarlak, yâda ızgara sisteme göre planlanmış kentler); hiçbir faktöre bağlı kalmadan, her türlü mekân, yapılanma ve yönlendirmenin bu biçime göre olduğu kentler. Bu tip kentlere Rönesans ve Antik Çağ kentlerini örnek verebiliriz.(Şekil 2.8)

2. Doğal şartların zorunluluğundan oluşan biçimsel kentler, genellikle su kenarında yerleşen ya da bir tepeye yerleşip yayılan kentler örnek olarak gösterilebilir. Antik dönemdeki Mezopotamya kentleri, Boğazın iki kıyısına yerleşmiş İstanbul ve Yeşilirmak'ın iki kıyısına yerleşmiş Amasya kentleri doğal şartlarından dolayı biçimsel kimlik kazanmış kentlerdir.(Şekil 2.9)

3. Biçimsel kimlik bazı kentlerde mekâna bağlı olarak gelişir. Belli özellikli mekânlar temel alınarak, kent onların etrafında oluşturulur. İstanbul'un Tarihi Yarımada bölümü, Bursa kenti ve Almanya'nın Volterra kenti mekânsal gelişimiyle biçimsel kimlik kazanmış kentlerdendir.¹⁸(Şekil 2.10)

Şekil 2.8. Assos Agorası-Antik Çağ Kenti
Alıntı:<http://atheism.about.com/library>

Şekil 2.9. Amasya
Alıntı:www.amasyakulturturizm.gov.tr

Şekil 2.10. İstanbul Tarihi Yarımada
Alıntı: <http://istanbulwallpapers.com>

2.2.3. Fiziksel Kimlik

Fiziksel kimlik, belirli bir sürede oluşan, şekillenen doğal ve yapay çevre kimliklerinin birbirleriyle etkileşimi sonucu oluşmaktadır ve bu kimliklerin oluşum-gelişim süreçleri her kent için farklıdır, bu farklılık bir kenti diğerinden ayırarak kentin fiziksel kimliğini oluşturmaktadır.

¹⁸ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

Fiziksel kimliği iki ana başlık altında inceleyebiliriz.

2.2.3.1. Doğal Çevre Kimliği

Doğal çevre kent kimliğini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Doğal çevre, doğanın bir parçasıdır ve oluşumunda insan faktörünün etkisi yoktur. İçinde yaşayan canlıların yaşam ve gelişimini etkileyen dış koşulların tümüdür. Doğal çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri kentin doğal çevre verileri ile ilgilidir. Bu veriler şu şekilde sıralanabilir.

- Coğrafi Konum
- İklim
- Jeolojik Yapı
- Topografya
- Doğal Bitki Örtüsü

Bu faktörler her kent için farklıdır ve bu farklılık kentleri birbirinden ayırır, tanımlar, özgün kılar ve kente kimlik kazandırır.

Doğal çevre hem kentlerin kurulduğu yerlerin yer seçiminde, hem de kentlerin biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Kentlerin çok belirgin olan doğal özellikleri onların doğal nitelikleri ile adlandırılmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda bazı kentler dağ kenti, ova kenti, kanal kenti gibi özelliklere sahip olmakta ve kentin dokusu da bu şekli almaktadır. Bazı kentlerde bu özelliklerden biri olurken bazı kentler de bu niteliklerin büyük kısmını kendi doğal yapısında barındırmaktadır. Bu öğelerle uyum içinde olan kentlerin, kimlikleri de kalıcı ve belirgin olmaktadır.¹⁹

• **Coğrafi Konum**

Coğrafi konum, doğal çevre kimliğini oluşturan faktörler arasında belki de en belirleyici olandır. Kimliği etkileyen birçok doğal faktör coğrafi konuma bağlı olarak farklı özelliklere sahip olmaktadır.

¹⁹ Öztürk, Ö. (2007), Kentsel Kimlik Oluşumunda Güzel Sanatların Yeri, Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü

Bütün kentler dünya üzerinde farklı bir coğrafi konuma sahiptirler ve bu farklı konum kentlere kimlik kazandırır.(Şekil 2.11), (Şekil 2.12)

Şekil 2.11. İki kıtayı, iki denizi birbirine bağlayan İstanbul Boğazı

Şekil 2.12. Kanallar kenti Venedik, İtalya

• İklim

İklimsel özellikler, insanların günlük yaşamlarını, yani; barınma, çalışma, rekreasyon, üretim vb. etkinliklerini ve psikolojik durumlarını, bitki ve hayvanlar da ise ekolojik ilişkileri etkileyen önemli bir etkidir.

İklim, biçim yaratan faktörlerin önemli bir parçası olarak belirtilmektedir. Kentlerdeki iklimlerden kaynaklanan farklılıklar her kentin farklı yapıda algılanmalarına neden olmaktadır. Sert iklime sahip bir yerleşim yeri ile daha ılıman bir iklime sahip olan yerleşim yeri arasında, mimari tasarım, malzeme seçimi, yapı rengi ve yapıların farklı şekillerde konumlanmasından oluşan kent dokularında farklılıklar meydana gelmektedir. Bu farklılıklar kentteki kimliğin farklılaşmasında önemli etkenlerdir²⁰.

²⁰ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi,(2008).

Örneğin, sıcak ve soğuk kuşak iklim bölgeleri kapalı ve yoğun, ılıman kuşak iklim bölgeleri de açık ve az yoğun bir yapıya sahiptir. Yağış almayan bölgelerde düz çatılar, yağış alan bölgelerde de eğimli çatılar kullanılır. (Şekil 2,13),(Şekil 2.14)

Şekil 2.13. Mardin,
Alıntı: <http://www.neredennereye.com>

Şekil 2,14. Çamlıhemşin-Rize
Alıntı: <http://www.rizelilerderneği.org>

Fakat Türkiye’de son elli yıl içinde uygulanan imar planlama çalışmaları ile iklim faktörü göz ardı edilerek, Anadolu’nun çok farklı iklim kuşaklarında kentsel standartların, ülke düzeyinde ve bütün bölgelerde aynı şekilde uygulanması birçok kentin kimliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

• Jeolojik Yapı

Jeolojik yapı, kentte genel olarak kullanılan yapı malzemesini ve yapı boyutlarını etkilemektedir. Yapı boyutlarını farklılaşması kentin genel görünümünü etkileyerek o kentte ait bir silüet oluşmasına neden olmakta, kentin dokusal karakterini ve silüetini kimliğin bir parçası haline getirmektedir.

New York’un Manhattan yarımadası, çok sağlam olan kaya zemin üzerine yapılan gökdelenlerle bir silüet kazanmıştır ve bu silüet kentin kimliği ve prestiji olmuştur. Pamukkale’nin travertenlerle, Kapadokya’nın peri bacalarıyla anılması da jeolojik yapının kent kimliğine etkisidir.(Şekil 2.15),(Şekil 2.16),(Şekil 2,17)

Şekil 2.15. Manhattan-New York, A.B.D.
Alıntı: <http://dumbony.com/images>

Şekil 2.16. Travertenler, Pamukkale
Alıntı: <http://www.bestturkeytours.com>

Şekil 2.17. Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir
Alıntı: <http://demo.ogm.gov.tr>

- **Topografya**

Topografya; bir arazi yüzeyinin tabii veya suni ayrıntılarının meydana getirdiği şekildir.

Topografya diğer birçok doğal çevre faktörünü etkilediğinden, kentsel mekânların biçimlenmesinde önemli bir etmendir.

Yüzeydeki farklılaşmaların tümü her kent için farklı formlar oluşmasını sağlar. Doğal olarak kent içlerinde var olan nehirler, dereler, sahiller ve tepeler kentin aldığı

formu da şekillendirmektedir. Kent ile yüzey verileri birbirleri ile ne kadar denge içinde olurlarsa, kentlerin kimlikleri de o kadar özgün ve kalıcı olmakta ve insanların doğayı algılaması ve kentle bütünleşmesi kolaylaşmaktadır.²¹

Topografya faktörü kentin genel karakterini etkileyerek o kente belirgin, özgün bir kimlik kazandırmaktadır.

Kentlerin kimlik kazanmasını sağlayan topografik oluşumlar

- Ovalar (Şekil 2.18)
- Yamaçlar (Şekil 2.19)
- Tepeler (Şekil 2.20)
- Semerler (Şekil 2.21)
- Vadiler (Şekil 2.22)
- Su kenarları (Şekil 2,23)

olmak üzere altı alanda incelenebilir.²²

²¹ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi,(2008).

²²Egli, E. Die neue Stadt in Landschaft und Klima, Verlag für Architektur, Zurich, 1951.

Şekil 2.18. Ovaya Kurulan Kente Örnek-Kayseri

Şekil 2.19. Yamaca kurulan kente örnek-Mardin
Alıntı: <http://www.math.umn.edu>

Şekil 2.20. Tepeye kurulan kente örnek
Gordes, Fransa
Alıntı: <http://hopeeternal.wordpress.com>

Şekil 2.21. Semere kurulan kente örnek-
Göynük-Bolu
Alıntı: <http://www.ogm-boluobm.gov.tr>

Şekil 2.22. Vadiye kurulan kente örnek Amasya
Alıntı: <http://www.resimler.tv/resim191.htm>

Şekil 2.23. Su Kenarına kurulan kente örnek-
Rio de Janeiro
Alıntı: <http://endangerededden.wordpress.com>

Örneklerde de görüldüğü gibi topografyanın kentlerin doğal çevre kimliği kazanmasındaki etkisi büyüktür. Bu nedenle, kuruluş ve gelişme kararlarında topografyaya bağlı doğru planlama ve uygulamaların yapılması durumunda; kentlerin bitişik eklemelerle doğaya doğru uzayıp gitmesi, eğimlerin tırmanılması, tepelerin işgal edilmesi, vadilerin doldurulması, korular-ormanlar arasında suya tek tek yansıyan küçük köylerin bulunduğu sahillerin gözün alabildiğine giden bina

kitleleri ile dolması engellenmiş²³ ve kentlerin sahip oldukları kimliklerinin yok olmasının önüne geçilmiş olunur.

- **Doğal Bitki Örtüsü**

İklimsel etkiyle oluşan büyük bitki gruplarına bitki örtüsü denilmektedir. Tarihte ilk yerleşmelerin bitki örtüsü yönünden zengin alanlarda yer aldığı bilinmektedir.

Bitki örtüsü; yapı, boyut, çeşitlilik, gruplaşma, renk ve mevsimlik ile çevresine kimlik kazandırmaktadır.

Örneğin, yağsın çok olduğu bölgeler daha fazla yeşil alan sahiptir, buna karsın yağsın az olduğu bölgelerde bitki örtüsü seyrelirken aynı zamanda bitki türü de değişmektedir. Bitki örtüsünün farklılaşması kentlerin farklı algılanmalarına neden olarak kente özgü bir kimlik oluşturur. Karadeniz bölgesinin yeşil dokusu bölgesel farklılıkların bitki örtüsüne yansımalarının sınırsız örneğini sunar. Bu yüzden, kentlerin iklimsel ve jeolojik farklılıklardan dolayı, özellikle iklimsel olarak farklı bölgelerde Ege’de zeytin ağaçları, Akdeniz’de narenciye ağaçları, sıcak iklim bölgelerinde hurma ve palmiye ağaçları gibi farklı bitki örtüsüne rastlamak doğaldır.²⁴

Bitki örtüsünün bu şekilde farklılaşması kentlerin farklı algılanmalarına neden olarak kente özgü bir kimlik kazandırır.

2.2.3.2. Yapay Çevre Kimliği

Yapay çevre, insan ve insan ilişkilerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan, insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar.²⁵ Bu objeler negatif ve pozitif öğelerden oluşur. Yapılar pozitif öğeleri, bunların tanımladığı dış mekânlar ise negatif öğeleri ifade etmektedir. Bunlar, binalar/yapılar, yollar, açık alanlar, meydanlar, donatılar, sembol olmuş elemanlar olarak tanımlanabilir. Bunlar arasındaki ilişkiler ve kurulan uyum, kent kimliğinin belirlenmesinde etken

²³ Özdeş, G. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1972.

²⁴ Uçkaç, L. (2005), Kent Kimliği ve Kentsel Yenileme ilişkisi, Yüksek Lisans Semineri, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara

²⁵ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170.

olmaktadır.²⁶ Ayrıca yapay çevre oluşturulduğu dönemdeki toplumların bilgi, teknoloji, toplumsal değerlerini ve toplumun ortak kültürünü yansıtır.

Ocakçı(1993), yapay çevre kimliğinin oluşumunda aşağıdaki faktörlerin de önemli yer tuttuğunu belirtmiştir.

• form ve görüntü faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın kontur, biçim, oran, strüktür, malzeme, doku, simgesel durum vb. açılardan oluşturduğu form ve görüntü,

• yer ve konum faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın doğal çevre elemanları ve diğer yapay çevre elemanlarıyla ilişkileri açısından bulunduğu yer ve konum.

• anlam faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın işlevsel önem, sembolik değerler vb. açılardan ifade ettiği anlam.

Bu faktörler her kent için farklıdır ve her kentte farklı özelliklerle ön plana çıkar, bu da kentlerin yapay çevre kimliğinin oluşmasını sağlar. (Şekil 2.24), (Şekil2.25), (Şekil 2.26)

Şekil 2.24. Form ve Görüntü Faktörü-Safranbolu
Alıntı: <http://www.safranbolu.gov.tr/pg.htm>

²⁶ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Şekil 2.25. Yer ve Konum Faktörü-İstanbul
Alıntı: <http://www.istanbul-resimleri.com>

Şekil 2.26. Anlam Faktörü-Gelibolu
Alıntı: <http://www.mersin.edu.tr/pano/fakulteler/28/33.jpg>

Yapay çevre kimliğini oluşturan negatif ve pozitif öğelere örneklerle kısaca değinecek olursak;

- **Binalar/Yapılar**

Binalar/yapılar; insanın doğal çevre içinde gereksinmelerini karşılamak, eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla tasarladığı yapay çevre elemanlarından birisidir. Binalar/yapılar, görünümleri ile

- Ait olduğu çağı -Ortaçağ, Rönesans gibi-
- Dünya görüşünü/yaşam biçimini -İslam kültürü, Hint kültürü gibi-
- Yönetim şeklini/siyasi rejimi -totaliter düzen, demokratik düzen gibi-

- Ait oldukları toplumları -Osmanlı mimarisi, Japon mimarisi gibi-
- Sembolleri -Eiffel Kulesi (Paris), Sydney Opera Binası (Sydney) gibi-
- Tasarım ideolojisini/mimari akımını -Brütalist, Post Modernist gibi-
- Yaratıcılarının üsluplarını -Frank Owen Gehry, Tadao Ando gibi-
- Niteliği -özgün-sıradan, basit-abartılı gibi-
- Duruş ifadesini -statik, dinamik gibi-
- Kullanım amacını -konut, müze gibi-
- Kişileri/olayları -Mısır piramitleri (firavunlar için), Bağdat Köşkü (IV. Murat'ın Bağdat seferi için) yansıtırlar.²⁷(Şekil 2.27-2.34)

Dolayısıyla binalar/yapılar buldukları kentleri bir diğerinden ayırır ve yapay çevre kimliğinin oluşmasını sağlar, aşağıdaki resimlerde bulunan yapılara baktığımızda o yapının hangi kente ait olduğunu anlayabiliriz.

Şekil 2.27. Eiffel Kulesi-Paris
Alıntı: <http://www.destination360.com>

Şekil 2.28. Tac Mahal-Hindistan
Alıntı: <http://www.tarihiveturistik.com>

²⁷Kortan, E., Mimarlıkta Kimlik Sorunu, TMMOB Mimarlar Odası Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II “Kimlik-Meşruiyet-Etik”, Ekim 1993, Ankara, Bildiriler Kitabı, 96-97.

Şekil 2.29. Ortaköy Camisi-İstanbul
Alıntı: <http://www.dijitalsanat.com>

Şekil 2.30. Piramitler-Mısır
Alıntı: <http://www.itusozluk.com>

Şekil 2.31. Sagrada Familia Kilisesi-Barcelona
Alıntı: <http://thecheesefreak.files.wordpress.com>

Şekil 2.32. Çin Seddi-Çin
Alıntı: <http://fotogaleri.hurriyet.com.tr>

Şekil 2.33. Kremlin Sarayı ve Kızıl Meydan-Rusya
Alıntı:
<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr>

Şekil 2.34. Boğaziçi Köprüsü ve Rumeli Hisarı-İstanbul
Alıntı: <http://www.fotokritik.com>

- **Yollar**

Lynch' e göre (1960) yollar, insanları yönlendiren hareket kanallarıdır, Kuban'a göre (2002) ise yapılara ulaşan ve yapıları birleştiren boşluklardır. Dolayısıyla yollar, sadece hareketlerin yer aldığı fiziksel alanlar değil; sosyal yaşamın da gerçekleştiği kamusal mekânlardır. Örneğin; korunma amacıyla şekillenmiş Ortaçağ kenti dar çıkmaz sokaklarıyla, gizemli yaşantısıyla ifade bulan İslam kenti organik yol ağıyla, güçlü araç teknolojisine teslim olmuş Kuzey Amerika caddeleriyle, Los Angeles da sürat yollarıyla hatırlanır. Bu anlamda kuzey ülkelerinde gücü, Anadolu'da alçak gönüllülüğü temsil eder.²⁸

Dolayısıyla görsel algıyı etkileyen ve mekâna zenginlik katan insan ölçeğindeki yol görünümleri, nicelik ve nitelikleriyle kent kimliği oluşumunda etkili yapay çevre öğelerinden biridir.

- **Açık Alanlar**

Açık alanlar, binalar/yapılar arasında kalan ya insan eliyle düzenlenmiş ya da kendiliğinden oluşmuş kentte yaşayanların sosyal etkileşim aracıdır. Açık alanlar, insan-insan, insan-çevre etkileşiminde etkin rol oynayan bir öğedir.

Açık alanlar, değişik ağırlıklarda kullanılan mimari elemanlar ile peyzaj elemanlarının (her türlü yeşil ve su) kaynaştığı biçimsel yorumlardan oluşur ve bu yorumu oluşturan tüm elemanlar her kent için farklıdır, dolayısıyla bu farklılık yapay çevre kimliği öğelerindedir.(Şekil 2.35),(Şekil 2.36)

Şekil 2.35. Hyde Park-Londra
Alıntı: <http://z.about.com/d/cruises>

Şekil 2.36. Central Park-New York
Alıntı: <http://aguyinnewyork.com>

²⁸ Kılınçaslan, T., Kentsel Ulaşım Mekanları ve Çevre Kalitesini Etkileyen Fiziksel Öğeler, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, Haziran 1995, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 65-69.

- **Meydanlar**

Meydanlar, doğal ve yapma çevre elemanlarıyla sınırlanmış mekânlardır.²⁹ Halkın toplandığı, çoğu binalarla çevrili, düz, açık ve geniş alanlar olarak ta tanımlanabilir meydan. Ersaçdıç'ın (1998) tanımına göre, meydanlar, aynı şehirde yaşayan insanların kendi aralarında ya da dışarıdan gelenlerle buluşarak ihtiyaçlarını karşıladıkları özel olarak düzenlenmiş alanlardır. Tüm kültürlerin şehir anlayışında meydanlar yerini almıştır. Roma ve Yunan kültürlerinde olduğu gibi meydan, şehrin temel öğesidir.

Kentlilerin dini, siyasi, kültürel ve ticari nedenlerle açık bir mekanda toplanma gereksinmesi kentsel hayatla yaşittir. Meydanın biçimlenmesinde, fiziksel özelliklerin dışında, sosyal davranış biçimlerini, nedenleriyle birlikte içine alan şehir kültürü ve şehir yaşamının dolaysız olarak, kazanılmış deneyimlerinin de etkisi büyüktür. Dolayısıyla meydanlar buldukları kentler ve kentliler ile bütünleşmiştir ve kentin kimlik kazanmasında etkili faktörlerden bir diğeridir.(Şekil 2.37),(Şekil 2.38)

Şekil 2.37. St.Marco Meydanı-Venedik
Alıntı: <http://www.imp.uran.ru>

Şekil 2.38. Taksim Meydanı-İstanbul
Alıntı: <http://tr.wikipedia.org>

²⁹ Suher, H. Taksim Meydanı Yeni Düzenleme Önerisi İçin Bir Görüş, Yapı Dergisi, 192, 11 (1997) 97-100.

- **Donatılar**

Açık alanlarda, -yaşamı kolaylaştırmak adına- insanların gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş ve yetkili kurumlarca yerleştirilmiş işlevsel-sanatsal-simgesel değeri olan küçük ölçekli elemanlardır. Aydınlatma, ulaşım, yönlendirme, güvenlik, iletişim, alışveriş, ticari, estetik, oturma-dinlenme-izleme, eğlenme, temizlik gibi amaçlarla kullanılır; sürekli mesaj iletir, ortam oluşturur, kente dinamik bir özellik katarlar. Kalıcı ya da geçicidirler.

Bu bağlamda kentsel donatı elemanları; kent ve kentli ile ilgili bir sonuç, bir üründür.

Yani, ulaşım araçlarından yön levhalarına, zemin kaplama malzemelerinden aydınlatma elemanlarına kadar kent mobilyası tanımına giren her ürünün o kente ait olması için o kent içinde yer alması yeterli değildir; kent mobilyası -özgünlük anlamında- o kentin mobilyası olmalıdır.³⁰ New York'taki Sokak lambasının Afyon'da, Stockholm'deki otobüs durağının Tunceli'de, Yeni Delhi'deki kaldırım dokusunun Ankara'da olamayacağı gibi³¹

- **Sembol Olmuş Elemanlar**

Yapay çevre özelinde sembol olmuş elemanların birey üzerindeki etkisi; form üstünlüğüne bağlı tek olma özelliğinden ve tarihselliğinden gelir.³²Bu elemanların taşıdıkları anlam ve özellikleri bakımından kent kimliği üzerinde etkisi vardır fakat yine de tek başlarına kentin kimliğini temsil etmezler.(Şekil 2.39),(Şekil 2.40)

³⁰ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

³¹ Erkmen, B. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, Arredamento Dekorasyon, 17, (1990) 126-127.

³² Uluğ, M. M., Hakim Mimarlık İdeolojisi Olarak Mutlak Mekan, Mimarlık Dergisi, 275, 6 (1997) 9-12.

Şekil 2.39. Gondollar-Venedik
Alıntı: <http://i.telegraph.co.uk>

Şekil 2.40.İstanbul Vapurları
Alıntı: www.wowturkey.com

Sonuç olarak, kent kimliği faktörlerinden fiziksel kimlik; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği olarak iki bileşenden oluşmaktadır. Doğal çevre insanın oluşumuna katkıda bulunmadığı çevredir, yapay çevre ise bilgi ve kültür birikimiyle doğal çevresinde sahip olduğu zenginlikleriyle oluşturduğu çevredir.

Kentler sahip oldukları doğal ve yapay çevreyi oluşturan farklı öğelerden dolayı farklı kimlik oluşumları gösterirler. Fakat doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları kimi zaman bazı kentlerde benzerlik gösterebilir dolayısıyla kentlerin kimlik okuması yapılırken o kentin kurulmuş olduğu alanın doğal çevre verilerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

2.2.4. Sosyo-Kültürel Kimlik

Kent kimliği faktörleri sadece kente özgü fiziksel nitelikler değildir, asıl belirleyici olan, o kentte yaşayan kentlilerin sosyo-kültürel özellikleridir. Fiziksel kimlik ile birlikte sosyo-kültürel kimlik karşılıklı etkileşim ile kent kimliğini oluşturur. Sosyo-kültürel kimliğin oluşumu ve gelişimi-değişimi tarihsel süreç içerisinde gerçekleşir.

Toplum içinde yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel kimliğini oluşturur. Kişinin toplum içindeki davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasını da büyük ölçüde etkiler.³³ Ayrıca, kentte var olan her türlü kişisel, toplumsal ilişkiler, kültürel faaliyetler ve değişimler, toplumlararası etkileşimler, kent kimliği içinde tanımlanabilir olmalıdır. Bütün bu öğelerin bir araya gelmesi, toplumsal davranışın oluşmasını sağlaması ve bu davranışın kent toplumu

³³Güvenç, B. (1991), “Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler”, Mimarlık Dergisi, Sayı 1, s:19-28

içinde kalıplaşması, sosyo-kültürel yapıdaki verilerin ve tanımların kentin kimlik ögesi olmasını sağlar.³⁴

Sonuç olarak, sosyo-kültürel yapının kentin kimlik ögesi olmasını sağlayan veriler; kültürel yapı, kurumsal yapı ve demografik yapıdır. Bunların her biri ayrı bir kimlik elemanı olarak da kent kimliği kavramını etkiler.

2.2.4.1. Kültürel Yapı

Kültür kavramı farklı kavramlarla açıklanabilir;

- Kültür bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır,
- Kültür belli bir toplumun kendisidir,
- Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir,
- Kültür bir insan ve toplum kuramıdır,
- Kültür, bir grubun dünya görüşü ve yaşam tarzıdır.³⁵

Dolayısıyla kültür, bir toplumun uygarlık düzeyi, dünya görüşü, yaşam tarzı, gelenek ve göreneklerinden oluşan ait olduğu topluma özgünlük ve kimlik kazandıran bir olgudur.

Kültürel yapının kent kimliği üzerindeki etkisi;

- Kent kimliği, oluşumunu toplum kadar tasarımcının da etkilediği, tamamen yeni öğeleri veya geçmişten öğeleri yâda geçmişteki öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgudur.
- Kent kimliği, geçmişin korunması ile bugünkü kültürünün yaşatılmasına bağlıdır.
- Kent kimliği, kentin zaman boyutunda değişik kültür katmanlarının, üst üste birikimi ile oluşur, korunur.³⁶ şeklinde özetlenebilir.

³⁴ Alpsyokan, T.K.“Bursa Kent Kimliği Değişim Süreçleri ve Planlama İlişkileri...”M.S.Ü. MF ŞBPB, Bitirme Tezi,(1994)

³⁵ Güvenç, B.(1994),“İnsan ve Kültür”,s:95

³⁶Görer,N.“Kent Kimliği-Koruma Planları-Kentsel Tasarım-Post Modernizm Üzerine”(2.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu,M.S.Ü.,ŞBPB Yayını,(1993)

Dolayısıyla, kentte yaşayanların tarihsel süreçte oluşturdukları alışkanlıklar, değerler, inançlar mekânın oluşumunda, kimlik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Mekânın üretiminde kültürel yapı etken olurken aynı zamanda mekân da kültürel yapının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Kültürel yapı, gerek kent bütününde gerekse dünya ölçeğinde farklı mekânların meydana gelmesine neden olmaktadır.³⁷

Ayrıca, kültürel yapı toplumlar arasında çeşitlenme yaratır ve her toplum için ayrı özellikler gösterir.

Örneğin Türkiye; geçmiş uygarlıkların getirdiği birikimler sonucu, hala varlığını sürdüren geleneksel yaşam biçimi ve alışkanlıkları ile özellikle sanayileşmiş batılı ülkeler açısından son derece ilgi çekici, zengin kültürel özelliklere sahiptir: Halkoyunları; mutfağı; halıcılık, çinicilik, bakırcılık, altın ve gümüş işleri, deri giysiler, dokumacılık vb. el sanatları; yöresel ezgileri, zengin ritimleri olan halk müziği; hemen her bölgede ayrı özellikler gösteren sivil mimari geleneği, yapı sanatı... Bütün bunlar, kültürünün yaşayan zenginlikleridir.³⁸ (Şekil 2.41)

Dolayısıyla kültürel yapı, toplumsal, mekânsal-işlevsel, kalıtsal, tarihsel özellikler gösterir, kentlerin geçmişten geleceğe devamını sağlar ve sosyo-kültürel kimliğin en önemli öğelerinden biridir.

Şekil 2.41. Türk Kültürü Simgeleri
Alıntı: <http://www.turkforum.net>

³⁷ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

³⁸ Ekinci, O. Kültür ve Çevre Değerleri Açısından Turizm, Yapı Dergisi, 117, 8 (1991) 35-40

2.2.4.2. Kurumsal Yapı

Kurumsal yapı, bir kentin ve kentin yer aldığı ülkenin;

- Politik, yönetsel ve hukuksal yapısı,
- Dini yapısı,
- Ekonomik yapı ve teknolojik düzeyi,
- Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler yapısı ve bu yapıyı oluşturan kurumsal ilişkileri ile şekillenir.³⁹ Ayrıca kentin sanat düzeyi de kurumsal yapıyı etkileyen faktörlerdendir. Dolayısıyla kurumsal yapı kentlerin sosyo-kültürel yapısına yansır ve kentin algılanmasında ve kent kimliği oluşumunda etkili bir rol oynar.

Kurumsal yapının kent kimliğine etkisini aşağıdaki örneklerle daha iyi kavrayabiliriz.(Şekil 2.42),(Şekil 2.43),(Şekil 2.44)

Şekil 2.42. Sztálinváros (Stalin Şehri),Sosyalist Kent Planlamasının Macaristan'daki Örneği
Alıntı: <http://www.arkitera.com>, <http://aula.info.hu>,<http://www.skyscrapercity.com>,

Şekil 2.43.İslamiyetin Simgesi-Mekke Şehri
Alıntı:<http://img125.imageshack.us>, <http://www.finikemuftuluk.gov.tr>

³⁹ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

Şekil 2.44. Ekonomik ve Teknolojik Yapının En Güçlü Olduğu Ülkelerden Biri-Dubai
Alıntı: <http://www.milliyet.com.tr>, <http://peyzaj.org>, <http://www.loadtr.com>

2.2.4.3. Demografik Yapı

Demografik yapıyı kentin nüfus hareketleri oluşturur. Nüfus hareketleri, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişikliklerden doğar.

Kentlerin kimliğinde etkili olan demografik yapı;

- Nüfus büyüklüğü
- Nüfus yoğunluğu
- Nüfus artış oranı
- Yaş grupları dağılımı
- Çalışan nüfus oranı ve niteliği
- Bağımlılık oranı
- Doğum/ölüm oranı ⁴⁰

gibi fizyolojik bileşenlere bağlıdır.

Örneğin, teknolojinin gelişmesi ile insanlar dış etkenlerden daha çok korunabildiği için ölüm oranı azalmakta, sanayinin gelişmesi ile de kent dışında bulunan fabrika ve sanayi bölgeleri kentle bütünleştiğinden kentlerin nüfus oranı hızla yükselmektedir.

⁴⁰ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

Bu iki faktöre bağlı olarak büyüyen nüfus hareketleri sonucunda kentlerinde kimlik görünümü değişmektedir.⁴¹

Bir kentin sosyo-kültürel kimliğinin oluşumunu sağlayan kültürel yapı-kurumsal yapı, demografik yapı faktörlerinin her biri birbirinden etkilenir, etkileşim içerisinde. Bu etkileşim sosyo-kültürel kimliğin oluşmasını sağlar.

2.2.5. Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi

Kentler, teknolojik gelişmelere paralel olarak zaman içerisinde sürekli olarak gelişmişler ve değişmişlerdir.

Teknoloji ve teknolojinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan sanayileşme, büyük toplumsal değişimlere neden olmuştur. Tarımdaki makineleşme ile tarımsal nüfusun bir bölümü kentlere göç etmiş ve kentleşmeyi hızlandırmıştır. Sanayileşme sonucu ile aile yapısı değişmiş, gelenek ve görenekler değişmiştir.⁴²

Bu değişime paralel olarak ticaret, ziraat ve sanayi ile ilgili faaliyetlerin merkezi olmaları ile ortaya çıkan ekonomik işlevler, o kentin farklı sekilerde gelişmesi ve özellik kazanmasına neden olmaktadır.

Kentlerin, tarihsel gelişimi incelendiğinde, çeşitli dönemlerde farklı işlevleri üstlendikleri görülmektedir. Ekonomik anlamda kentin kalkınması için mekânda farklı işlevlerin farklı alanlarda yer seçtiği görülmektedir. Sanayi, kentleşmenin ilk dönemlerinde kent içinde yer seçerken, zamanla kent merkezinin dönüşüm geçirmesiyle kent dışına taşınmıştır. Sanayileşme ile birlikte, sanayide çalışan insanların barınma ihtiyaını karşılamak üzere konut ve diğer sosyal ve teknik alt yapı kullanımları bir araya getirilmiştir. Konut-işyeri bağlantısı kurulmuş ve kentler bu özelliklere göre planlanmıştır. Konut bireyin barınma özelliği yanında sosyo-kültürel ihtiyaçları içinde fiziksel bir unsur olmuş, zamana bağlı olarak üretilen

⁴¹ çöl, ř. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Gnm Kentlerinin Kimlik Derecesini ölçmek için Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. 

⁴²Tezcan, M. (1984), *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara

konutlar o döneme ait yaşam biçimlerini gösterdiğinden tarihsel özellikler taşıyan kültürel bir nitelik kazanmıştır. Ekonomik ihtiyaçlara ve kullanıcıların isteklerine göre farklı konut biçimleri gelişim göstermiştir.⁴³

Kentler sahip oldukları egemen iktisadi faaliyetlere göre tanımlanabilirler. Bu iktisadi faaliyetler; tarım kenti, liman kenti, maden kenti, sanayi kenti, ticaret kenti, turizm kenti, üniversite kenti, fuar kenti...(Şekil 2.45),(Şekil2.46),(Şekil 2.47) şeklinde açıklanabilir.

Kentin ekonomisini şekillendiren ve kente egemen olan bu faaliyetler, kentlerin farklı algılanmasını sağlar.

Şekil 2.45. Liman kenti: Rotterdam, Hollanda
Alıntı: <http://coast.gkss.de>

Şekil 2.46. Maden Kenti: Broken Hill, Avustralya
Alıntı: <http://web.uct.ac.za>

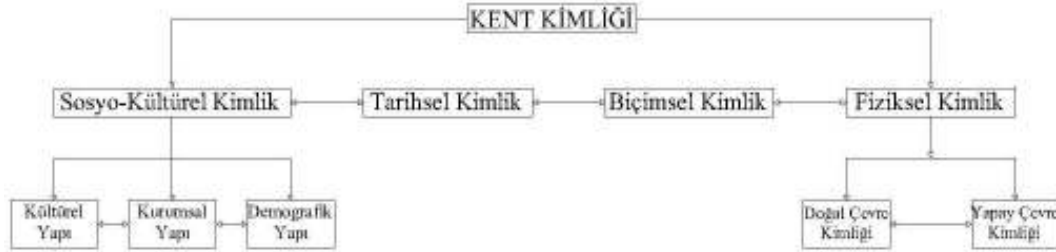

Şekil 2.47. Turizm Kenti: Side-Antalya
Alıntı: <http://www.resimle.net>

⁴³ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

2.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Günümüzde kent ve çevreyle ilgilenen tüm araştırmacıların üzerinde en çok durduğu konu; yeryüzünde bulunan tüm yerleşmelerin ya da kentlerin hepsinde farklı bir imajın algılandığı sorundur. Şehircilik biliminde gerek planlamacılar, gerek tasarımcılar, gerekse korumacılar, her kentin kendine özgü bir yaşayışı,iskelet sistemi, fiziksel ve sosyal yapısı olduğu konusunda ortak bir görüşe sahiptir.⁴⁴Her olgunun bir oluşumu olduğu gibi kentlerinde oluşumu vardır ve bu oluşum her kentte farklı algılanır. Bu algılara göre de kent kimliği kavramı oluşmaktadır. Dolayısıyla kent içinde barındırdığı farklı kavramlarla yer alan dinamik, birbirleriyle ilişkili sistemlerin tümüdür. Bu sistemler, kişilerin yaşam tarzı, toplum kişiliği, kamusal özel ya da yarı özel mekanlar ile kent doğası ve tüm kent öğeleri olabilir. Tüm bunlar kent açısından birer kimlik belirleyicisidir.⁴⁵Kent kimliği geçmişten geleceğe uzanan tüm fiziksel, tarihsel, biçimsel, kültürel ve ekonomik faktörlerin farklılığından yâda fark edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler bizim çalışmamızda tablodaki gibi ele alınmıştır.(Tablo 2.1)

Tablo 2.1. Kent Kimliği Faktörleri

Kent kimliği ve kent kimliği faktörlerine tabloda görüldüğü gibi yer verdiğimiz bu bölümde; esas amacımız çalışma alanı olan Kayseri kent kimliği belirleyicilerin kuramsal temelini ortaya koymaktır. Kayseri kenti kuramsal yapısını açıkladığımız bu kent kimliği faktörleri ile ele alınacaktır.

⁴⁴ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

⁴⁵ Bayrakçı, O., Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu..., Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1, 15-16 Mayıs 1989, M.S.Ü, MF, ŞBPB.

3. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ

Bu bölümde, öncelikle tarihsel süreç içerisinde değişen kent kimliklerine değinilecek, daha sonra ise kent kimliği değişimine etken olan faktörleri incelenecektir. Bu faktörler aynı zamanda, çalışma alanı olan Kayseri kentinin değişen kimlik analizinin yapılabilmesi için gerekli kuramsal temeli oluşturacaktır.

3.1. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KENTLERİN KİMLİK DEĞİŞİMİ

Bu bölümde kent kimliği değişimine neden olan faktörlere değinmeden önce daha üst ölçekli olarak tarihsel süreçte değişen kent kimliklerini özetlenmesi amaçlanmıştır. Bunun içinde kentlerin kimliklerinin kırılma noktası olan Sanayi Devrimi temel alınmıştır. Tarihi Süreç içerisinde kentlerin kimlik değişimi; Sanayi devrimi öncesi, sanayi devri dönemi ve sanayi devrimi sonrası kentler olarak üç ana bölümde incelenmiştir.

3.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler ve Kimlik Özellikleri

Yer seçimini, doğal koşulların, stratejik ve ekonomik etkenlerin belirlediği ilk çağ kentlerinin en önemli öğelerini akropol ve agora oluşturmaktadır. Akropol kente egemen konumda, çok yüksekte erişilmesi güç olmakla birlikte kolaylıkla savunulabilen bir tepe, ekilebilir toprağıyla değerli bir arazi parçası, bir sığınak ve ilk zamanlarda kralların oturdukları yerdir. Halk ise kentin akropolünün çevresinde ya da çoğunlukla hemen yanında sürekli genişleyen ve daireler halinde büyüyen alanda yerleşirdi. Agora ise, halkın siyasal, ticari, toplumsal işleri için bir araya geldiği merkezdir. İlk çağlarda kentler akropolün çevresinde yayılma göstermiş, akropol kentlerin çekirdeğini oluşturmuştur. Zamanla ekonomik ve sosyal yapıda meydana

gelen değişim sonucunda, akropol ve agora arasındaki ilişki yeni bir görünüm kazanmış ve sonunda agora, kentin en canlı ve seçkin öğesi olmuştur.⁴⁶

Izgara plan şemasının ilk örnekleri ilk çağ kentlerinde görülmüştür. Bu dönemde ideal kent yaratmayı amaçlayan ütopyalar geliştirilmiştir. Bu dönemin kentlerinde kent kimlikleri okunabilir niteliktedir.

Ortaçağda ise kentlere egemen olarak bilinen şato ve kilise önündeki meydan, zamanla pazara meydanını oluşturmuş ve kentin sosyal ve yönetsel yapıları zaman içinde meydan çevresinde gelişmiştir. Avrupa kent mekânının ilişkin gözlenen bu durum, ortaçağ yapısına sahip olmayan Amerikan kentlerinde farklı özellik göstermiş, perakende ticaret dükkânları, az sayıda resmi bina, bir iki banka ve otel binası, dini ve eğitim yapılarını bağlayan ana yol üzerindeki pazar meydanı Amerikan kent merkezlerinin ilk yerleşme kalıbını veren öğeleri oluşturmaktadır.⁴⁷

Türk kentlerinde ilk merkez bölgesi , "Han"lar içinde yapılan ticaret faaliyetleri ile ortaya çıkmaktadır. Pazar yeri olarak görev yapan bu hanlar iki katlı olup, alt katları depo ve ağıl, üst katları ise konut olarak kullanılmıştır. Resmi devlet dairesi görevini de yüklenen bu hanlar, Türk kentlerinin sanayileşme öncesi dönemlerinin en önemli merkez alanlarıdır.⁴⁸

Sanayi öncesi kentler birbirine benzemekle beraber bu dönem kentlerinin ortak özellikleri;

1. Şehirselle yerleşme aynı kültürün içinde yer alan tarımsal topluluklara göre daha geniştir ve devamlıdır.
2. Konutlar çok sıkışıktır ve yüksek yoğunluk değeri verir.
3. Savunma ihtiyacını yansıtan bir sur ya da hendek vardır.

⁴⁶ Aras,S.,(1995)“Kent Merkezlerinin Gelişme Eğilimleri ve Tarihi Kent Merkezlerinin Korunarak Değerlendirilmesi” Lisans Bitirme Ödevi

⁴⁷ Güler,E.C.,1990,“Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi” Yüksek Lisans Tezi,ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü

⁴⁸ Güler,E.C.,1990,“Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi”Yüksek Lisans Tezi,ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü

4. Özellikle konutların boyut olarak tek düzeliği dini bir merkez ya da saray olan birkaç bina tarafından bozulmuştur.⁴⁹

Bu özellikler sanayi devrimi öncesi kentlerin kimlik özellikleridir.

3.1.2. Sanayi Devrimi Dönemi Kentler ve Kimlik Özellikleri

1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile başlayan bu dönemde toplumun her alanında köklü değişimler olmuştur ve kentlerin mevcut kimlikleri de bu değişimlerden etkilenmiştir.

Sanayi Devrimi ile teknoloji hızla gelişmeye başlamıştır, bu gelişme kendini her alanda göstermiştir. Örneğin, tıp alanındaki gelişmelere bağlı olarak ölüm oranları azalmış ve nüfus artışları hızlanmıştır, sanayi alanındaki gelişmelere bağlı olarak ise atölye tarzı üretim şekline fabrikasyon üretim şekline geçilmiş, dolayısıyla işçi sınıfı ortaya çıkmıştır ve kentlerin nüfusu kırsal kesimden gelen göçlerle hızla artmıştır. Bu hızlı artış kentlerin yaşam kalitesine olumsuz şekilde yansımıştır. Artan kent nüfusunun ihtiyaçlarının karşılanması için altyapı çalışmaları (su dağıtımı, kanalizasyon, elektrik vb.) yapılmış, bir yandan da konut standartları yükseltilmeye çalışılmıştır.

Sanayi öncesi dönemde tek bir merkezde toplanan sosyal, simgesel ve değişim işlevleri, toplumsal yapıdaki değişimlerin kent merkezine yansması ile farklı mekânlarda yer almaya başlamışlardır.⁵⁰ Dolayısıyla şehirlerde banliyöler oluşmuş, konut-işyeri ayrımı başlamıştır.

Bu dönemde Kuzey Amerika’da insan ölçeğini hiçe sayan gökdelen binaların yapımı başlamıştır ve zamanla dünya geneline yayılmıştır. Toplu konut kavramının ortaya çıkışı ile birlikte her aile için aynı tarz ve tipte beton yığınlarının inşa edilmesi de yine bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Ayrıca bu dönemde Modern kentleşme kavramı ortaya çıkmıştır, bu kavrama göre işlevsellik ön planda tutulmuştur. İşlevselliğin ön planda olduğu davranış tarzı ile

⁴⁹ Tümertekin,E.,Özgüç,N.,Beşeri Coğrafya,Çantay Kitabevi,1997

⁵⁰ Tekeli,İ.1976,“Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir”,Cem Yayınevi

yapılar, süslemeden uzak, çevresel faktörler-yerel kimlikler göz ardı edildiği geometrik biçimlerin egemen olduğu tarzda inşa edilmeye başlamıştır. Bunun sonucunda ise kentlerde kimliksizleşmenin süreci başlamıştır.

Farklılığı olmayan, sıradan, estetik kaygıdan yoksun, bulunduğu kentin ruhundan ve kimliğinden uzak beton yığınlarının hızla yapılmaya başlaması, sanayi devrimi dönemi kentlerinin en belirgin özelliklerindedir. Tek düze yapılar ve bu yapıların oluşturduğu kentler oluşmaya başlamış ve kentlerin kimlik sorunları gündeme gelmiştir.

3.1.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Kimlik Özellikleri

Sanayi devrimi sonrası, her alanda yaşanan değişimler toplumları olduğu gibi kentleri de etkilemiştir. Kentlerdeki hızlı nüfus artışı çevresel ve yapısal sorunları beraberinde getirmiştir. Tarihsel kent dokuları yeni yapılaşma alanları tarafından tahrip edilmiş ve günümüzün çarpık kentleşme tablosu karşımıza çıkmıştır. İnsan ve onun çevresine duyarlı bir kentsel gelişmeden söz etmek artık mümkün değildir. Geleneksel kent dokusunda gördüğümüz yapı-doğa, insan-yapı ilişkisi artık önemini kaybetmiştir.

Hızlı sanayileşme çabalarının sonucu olarak kentler plansız ve düzensiz bir şekilde büyümeye başlamıştır. Bu plansız büyüme kentin yapısal dokusunda ve kimliğinde bozulmalara yol açmıştır. Sağlıksız ve estetikten yoksun yapısal çevreler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kentlerdeki bu hızlı dönüşüm toplumsal alt yapının yetersizliği, gerekli koşulların tam olarak oluşmaması ve kentlere göç olgusunun bu eksiklikleri tetiklemesi ile birlikte günümüzün sosyal ve politik yaşamındaki karmaşanın temeldeki kaynağıdır. Bu durum yaygın biçimde günümüz kentlerinde fiziki imkânlarındaki çelişkiyi, yozlaşmayı ve kişiliksizliği oluşturmaktadır. Kentlerimizdeki bu kültür yozlaşması kimliksizleşmenin temel kaynağı halinde ortada durmaktadır.

Günümüzde, ülkelerin kimliklerine ilişkin yargılar, küresel düzeyde iletişim sistemine egemen olan gelişmiş batı ülkelerinin ve batının normları ile oluşmaktadır, Ayrıca belirli ekonomik, sosyal ve kültürel düzeye ulaşmış, dengeli büyümeye sahip

gelişmiş batı toplumu kentlerinin sabitlenmiş nüfusları, kentin sahip olduğu doğal, kültürel ve mimari değerleri kolaylıkla benimseyip, ortak değere dönüştürebilmesine olanak tanımaktadır.

Bunun yanı sıra oluşan kentsel dokuları yabancı ziyaretçilere pazarlamakta ve bundan da büyük ekonomik girdi sağlamaktadırlar. Bu süreçte, ekonomik olarak gelişmiş toplumlar söz konusu sosyo-kültürel değerlerini kentlere yansıtmak için “yerellik, gelenekselcilik ve korumacılık” anlayışını ön plana çıkartarak toplum içerisinde en üst düzeyde benimsenmesine yönelik projeler geliştirmektedirler. Örneğin, Venedik’ in kanalları, Paris’ in sarayları, tarihi müze yapıları, katedralleri ve Eiffel kulesi tarihle bağları olan kentlere kimliklerini veren değerler olarak dünya toplumunun sergisine sunulurken, Hong Kong ve New York’ un gökdelenleri buldukları kentlerin ekonomik açıdan önemli öğeleri olmalarının yanı sıra ana kimlik öğeleri olarak da ziyaretçilerin çekim odaklarıdır.

Zaman içerisinde kentin geçmişe bağlı kimliklerinin yanı sıra dünya ekonomi pazarında yer almaya yönelik oluşturulan ekonomik merkezler kentin kimliğinde etken olmakta ve pazara sunulan bir ürün olarak ziyaretçiler için sergilenmektedir.

20. Yy’ da kentin geçmişiyle bağlantılı olarak var olan kullanım değerleri göz ardı edilerek değişim değerleri bir ticari ürün olarak ön plana çıkmaktadır. Kentin ve kentlinin ürettiği geçmişle ilintili kent dokularının zaman içerisinde ranta dönüştürülmesi kent içerisinde tecritli mekânların oluşmasına ve değerlerin para ile ölçülür hale dönüşmesine neden olmaktadır. Öyle ki kentlerde bölünmüş, tahsis edilmiş, kiralanmış, doğrudan yada dolaylı olarak girişleri yasaklanmış veya kontrollü girişlerin olabildiği kentsel dokular karşımıza çıkmaktadır. Bunların en güzel örnekleri olarak sokaklarda oluşmuş alışveriş merkezleri, kaldırım üzeri kafeler, kamusal alandan dönüştürülmüş eğlence merkezleri, güvenli ve korunmalı konut yerleşimleridir.⁵¹

Kentler son 20 yıl içerisinde birbirleri ile yarışan bir işletme gibi örgütlenmekte, kent işlevi bir işletme olarak verimlilik ve kar sağlamaya dönüşmektedir. Kentlerin bir

⁵¹ Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

işletme olarak algılanması ve işletmecilik ilkeleri ile planlanması, kentsel kimliklerin ve onları oluşturan kentsel imgelerin giderek hızla tahrip edilmesine, içeriklerinin farklılaşmasına, ya da içeriksizleşmesine neden olmaktadır. Örneğin Türk kent sokağından bulvarlara dönüşen sokaklar, tarihi dokular içerisinde yıkılarak oluşturulmaya çalışılan Rönesans meydanları, kültürümüzle hiç bağdaşmayan kent mobilyaları, vb. bu değişim sürecinde kentlerimizde sıkça görmekte olduğumuz örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵²

Sonuç olarak, günümüzde, küreselleşme süreçleri içerisinde yitirme noktasına gelmiş olan kent kimliği, özellikle de tarihsel kimlik yok olma noktasında bulunmaktadır. Önemli olan bu süreçleri doğru algılayıp, kentlerin sahip oldukları kimlik faktörlerine sahip çıkarak var olan kent kimliğinin yok olmasının önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Ancak, bu yapılırken, modadan ve taklitten uzak, akılcı, yöntemler izlenmelidir. Son yıllarda dünyada ve ülkemizde kentlerin tarihi, kültürel ve doğal yapısını iyileştirmeye yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

3.2. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ

Ekonomik dönüşümlerin etkisiyle, her geçen gün daha çok insan kentlerde yaşamakta, yani kısaca dünya hızla kentleşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde göçlerle büyüyen kent nüfusu artmaya devam etse de, endüstriyel gelişimini tamamlamış ülkelerdeki gelişme ve değişme, sanayileşme ile kentleşmenin uyum içerisinde gerçekleşmektedir. Kâinatın değişmeyen tek kuralı değişmektir. Kentler de zaman içerisinde değişen ve gelişen koşullara bağlı olarak, çoğu zaman karşı çıkamadan hem fiziksel hem de toplumsal açıdan değişime maruz kalmaktadır.

Toplumların yaşayış biçimlerine yönelik etkileşim düzenlerinin bir gösterge olarak fiziksel mekana yansımalarıyla oluşan kentsel kimlik, sanayi öncesi dönemlerde korunabilen ve bu bağlamda sürekliliği sağlanabilen önemli bir niteliğe sahiptir. Ancak, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan plansız gelişmeler sonucu ortaya çıkan ve giderek artan düzensiz-karmaşık yapılaşmalar; bir yandan fiziksel

⁵² Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

çevrenin olumsuz yönde değişmesine diğer yandan bu çevre içinde yer alan tarihi birikimlerin hem modern yapılaşmalar altında ezilerek hem de yok olarak kentsel doku üzerindeki belirginliğinin azalmasına neden olmaktadır.⁵³

Çalışmanın bu bölümünde kent kimliği değişimi faktörleri ele alınacaktır. Çalışma alanı olan Kayseri kentinin de kimlik değişimi bu faktörler çerçevesinde irdelenecektir.

Kentlerde kimlik değişime neden olan faktörlerin tek bir yönden ele alınması yetersiz olacağından değişim süreci bir bütünlük içerisinde incelenmelidir. Çalışmanın bu bölümünde kentlerin kimlik değişimine neden olan faktörler fiziki faktörler, sosyal faktörler, yönetsel faktörler olmak üç ana başlık altında incelenecektir.

3.2.1. Fiziksel Faktörler

Fiziksel faktörler fiziksel çevrede değişimine sebep olmaktadır. Fiziksel çevrede olan değişimler, fiziksel kimliği etkilemekte ve kentlerin kimliklerinde değişime sebep olmaktadır. Fiziksel faktörler;

- Doğal afetler,
- Teknolojik gelişmeler,
- Savaşlar ve kundaklamalar

olarak özetlenebilir.

• Doğal Afetler

Doğal afetler, ne zaman olacağı önceden bilinmeyen, kentlerde yıkıma ve hasara sebep olan tabiat olaylarıdır. Jeolojik yada meteorolojik kökenli olabilirler. Deprem, toprak kayması, kaya düşmesi, yanardağ patlaması, tsunami, kuraklık, fırtına, sel, yıldırım düşmesi, çığ gibi doğal afetler insanlık tarihinden itibaren meydana geldikleri kentleri olumsuz etkilemiş, kimi zaman kentlerin hasar görmesine kim

⁵³Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

zaman ise kimlik öğelerinin tamamen yok olmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla doğal afetler kentlerin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörler arasında yer alır.

- **Teknolojik Gelişmeler**

Sanayi öncesi kentlerini belirleyen faktör “kültür” iken, sanayi dönemi kentlerini biçimlendiren faktör de “teknoloji” olmuştur. Teknolojik gelişmeler kentlerin çok hızlı büyüyerek geniş alanlara yayılmasını kolaylaştırmıştır. Kentler bu şekilde kontrolsüz şekilde büyümeye başlamışlardır. Bu kontrolsüz büyüme çarpık kentleşmeye sebep olmaktadır. Çarpık kentleşme sonucu, plansız gelişigüzel, estetik kaygıdan uzak, altyapısız fiziki mekânlar ortaya çıkmıştır. Bu durumun kentleri ve kentlerin sahip oldukları dokuyu olumsuz etkilediğini söyleyebiliriz.

Özellikle üst gelir grubundaki eski kent sakinlerinin kötüleşen koşullar nedeniyle yeni ve itibarlı alanları tercih ederek, çoğunlukla ticari yerlere yakın olan bölgelerini terk etmeleri ve boşalan alanlara da, ekonomik olduğu için göçlerle gelenlerin kalabalık bir şekilde yerleşmeleri; kentlerin tarihsel dokusundaki mülkiyetin el değiştirmesine, üst gelir grubunun barındığı özellikli kent alanlarının alt gelir grubunun barındığı köhne alanlara dönüşmesine neden olmaktadır.⁵⁴

Teknolojik gelişmeler inşaat sektöründe de etkisini göstermektedir. Yapılar çok hızlı bir şekilde ve küreselleşenin etkisiyle birbirine benzer şekilde yapılmaya başlamıştır. Kentlerin sahip oldukları doğal çevre kimlikleri ve kentsel doku göz ardı edilerek inşa edilen birbirinin aynı yapılar birbirine çok benzeyen kentlerin oluşmasına sebep olmuştur ve kentlerin sahip oldukları fiziksel kimliklerinin hızla yok olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, ulaşım teknolojisinde de kendilerini göstermişlerdir. Ulaşım ilişkilerinin değişip gelişmesi de kentlerin fiziksel olarak değişmelerine sebep olmaktadır. Bunun en tipik örneği otomobil yolu ile harekete bağlı kılınan mekanların yayalaştırılmaya dönüştürülmesi ve her büyüklükteki kentin mevcut dokusu içerisinde hafif raylı veya tramvay taşımacılığının yer almaya çalışması

⁵⁴ Aysu, M. E., Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemantik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerinde Bir Deneme, Doktora Tezi, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, İstanbul, 1976.

değişen kent imajında önemli yer tutmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında kent dokuları ile uyumlu olarak planlanmış tramvay fonksiyonel olarak insanlara hizmet etmektedir. Ancak raylı taşımacılık insan ölçeğinin dışında hızı kontrollü veya tecritli yol güzergâhı ile mevcut kent dokularındaki yol kesitlerine uyum göstermediği gibi kent sokaklarına da kentsel imge açısından yeni değerler getirmektedir.⁵⁵

Sonuç olarak diyebiliriz ki, teknolojinin gelişmesi her ne kadar birçok alanda yenilikler ve kolaylıklar sağlasa da bu gelişmelerin doğru şekilde kullanılmaması kentlerin kimliklerine zarar verebilmektedir.

• Savaşlar ve Kundaklamalar

Çeşitli sebeplerden dolayı çıkan savaşlar, kentleri olumsuz şekilde etkiler. Savaşlar, kentlerin hem fiziksel hem de kültürel kimliklerinin yok olmasına sebep olur.

Bunun en belirgin örneklerinden biri İkinci Dünya Savaşı'nda Polonya'nın tarihi kent merkezlerinin Naziler tarafından kasıtlı olarak yok edilişi ve Polonyalıların kültürel varlıklarını sürdürebilmek amacıyla tüm merkezleri yıkılmadan önceki gibi yeniden inşa etme çabalarıdır.⁵⁶ Diğer bir örnek ise Bosna-Hersek'te yaşanan savaştır.

Kentin fiziksel kimliğinin en belirgin öğelerinden olan Mostar Köprüsü bu savaşta yıkılmıştır.(Şekil 3.1)

Şekil 3.1. Mostar Köprüsü-Bosna-Hersek-1993,2004
Alıntı: <http://www.geocities.jp>

⁵⁵ Ulu,A.,Karakoç,İ., Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

⁵⁶ Erder, C., Kültür Bakanlığı Kültürel Varlıklarımızı Koruyor mu?, Mimarlık Dergisi, 256, 2 (1994) 60-61.

Kentlerin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörlerden bir diğeri kundaklamalardır. Kundaklama, kasıtlı yangınlar; kentin koruma alanları dışındaki gibi yüksek rantla özdeş olan imar haklarını alamayan eski eser sahiplerinin, uğramış oldukları ekonomik haksızlıklar nedeni ile- yapılarından kurtulmak için başvurdukları yöntemdir.⁵⁷ Bu şekilde kentin fiziki kimliğine ve silüetine şekil veren yapıların birçoğu bu şekilde yok olmuştur.

3.2.2. Sosyal Faktörler

Teknolojinin hızlı bir şekilde değiştiği, her şeyin gün geçtikçe farklılaştığı çağımızda kentlerde de çok hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim kentlerde sosyal boyutuyla daha belirginlik arz etmektedir.

Kentlerin sosyal yönden değişimi de kent kimliğinin değişmesine sebep olan faktörlerdendir. Sosyal değişime birçok faktör sebep olmaktadır, bunların başında demografik değişimler gelmektedir. Demografik değişimlerin en büyük sebebi göçlerdir, özellikle sanayi devrimi sonrası göçler yoğun bir şekilde yaşamaya başlamıştır.

Sosyal ölçekteki demografik değişimler, kentli olan ve kente göçle gelen arasındaki sosyal farklılıklardan ötürü; iletişim kopukluklarının yaşanmasına neden olmaktadır. Kentler değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte yeni olanaklara sahip olmuşlardır, bu olanaklar kentleri, kırsal nüfus için bir çekim merkezi haline getirmektedir, böylece kentler giderek kalabalıklaşmışlardır. Kırsal kesimden gelen nüfus ile mevcut kentli nüfus farklı sosyal kökenlere sahiptir, bu farklılık kent yaşamı içinde fikir ve davranış ayrılıklarına sebep olmaktadır. Çünkü iki farklı sosyal tabakanın da kenti, kentli olmayı algılama durumları farklıdır.

Bir yandan yuvasından, tarlasından, köyünden kopup yepyeni bir çevreye göç edenler ve oturduğu kent parçasını bir tür “geçit alanı” kabul edenler diğer yandan

⁵⁷ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

kuşaklar boyu hep aynı alanda yaşayanlar ve göç olayına sahne olan yerlerin doğma büyüme eski sakinleri; -karşılıklı olarak- kentleşme sürecinden kendi paylarına düşen darbeyi almaktadırlar.⁵⁸

Kent yapısında göç olgusu ile yer alan farklı sosyal tabakaların kentlerin mekânsal yapılarını değiştirdikleri söylenebilir. Kentlerde var olan sosyal yapının değişmesi ile birlikte en üst kademelerde yer alan sosyal gruplar merkezden dışa doğru yer alması gerekirken, ekonomik eylemlerdeki farklılaşma ile kentte yer alan her sosyal grup iç içe oluşmaktadır. Bu da beraberinde kent kültürünün ve kimliğinin farklılaşmasına bağlı olarak değişmesine neden olmaktadır. Böylelikle kentte aynı mekânda yer alan bireylerin ortak kimlik ve değer arayışlarına neden olmaktadır.⁵⁹

Sosyal yapıdaki bu değişimler kentlerin kimliklerinin de değişmesine sebep olmaktadır.

3.2.3. Yönetimsel Faktörler

Kentlerle ilgili merkezi yönetim ya da yerel yönetimler tarafından alınan kararlar, kent kimliğini etkileyen yönetimsel faktörlerdir. Bu faktörlerin başında imar planları gelmektedir.

İmar planları ile aslında küçük ölçekli-parsel bazında, zararsız olacağı düşünülen kararlar verilir. Ancak imar planı değişiklikleri kamu yararları göz ardı edilerek, gelecek kaygıları ve küçük çıkarlar gözetilerek onaylandığında bünyesinde çok fazla sorun barındırdığı görülmektedir. Bu şekliyle imar planı değişiklikleri, öngörülen veya mevcut kentsel dokunun zedelenmesine yol açabilmekte, yaşam kalitesini düşürebilmekte ve kent kimliklerini giderek yok edebilmektedir.⁶⁰

⁵⁸Küntay, E., Kent Yaşamında Komşuluk İlişkilerinin Psiko-Sosyal İncelenmesi, Yapı Dergisi, 112, 3 (1991) 31-34., Bilsel, A. A., Bilsel, S. G., Bilsel, F. C. ve Bilsel, S. M. C., Kentlerimizde Kimlik Arayışları ve Kentsel Tasarım Olgusuna Kent Kültürü/Kentlilik Bilinci/Kent Görünümü Üçlemesiyle Yaklaşım, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu "Kentsel Tasarım ve Ekoloji-Tasarıma Ekolojik Yaklaşım", Mayıs 1994, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 231-238.

⁵⁹ Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

⁶⁰ Ersoy, M., 2000. Mekan planlama ve yargı denetimi Ankara : Yargı Yayınevi, 2000, 63-69, 77-78

Her biri kendine özgü tarihsel süreç içindeki uygarlık birikimleriyle oluşan kişiliklere sahip kentler, onların karakterini hiç dikkate almayan, salt yapılaşma yoğunlukları ve donatı alanlarının belirlenmesiyle yetinen yapılması zor bir belge ⁶¹olarak algılanan ve uygulamaya geçirilen imar planları kararları kentlerin kimliklerini gün geçtikçe yitirmelerine sebep olmaktadır.

Arazi rantına bağlı kişisel zenginleşme aracı olan- arsa spekülasyonunu gözetten imar politikalarına göre; arsalar yap-sat ekonomisine ana “sermaye” olmakta, “kat karşılığı inşaat” ile yoğunluklar arttırılmakta ve salt yüklenicilerin çıkarları doğrultusunda “apartman kentler” yaratılmaktadır.⁶²

Benzer şekilde, örneğin, 1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Yasası ve buna bağlı yönetmeliklerde, bir parselde birden fazla bina yapılmasına imkân verilmiş; bu hakka sahip olanların aşırı çıkar gözetmeleri sonucu da, geleneksel sivil mimariyi temsil eden konutların hem kat adetleri arttırılmış hem de avluları yeni inşaatlarla doldurulmuştur.⁶³

Bu yüzden, kent bütünü ve mevcut kimliği göz ardı ederek sınırlı kent toprağından en çok yararlanmayı amaçlayan imar planları; yüksek yoğunluk ve yapılaşmalar nedeniyle⁶⁴ kentler üzerinde baskı oluşturmakta ve kentlerin kimliklerinin yok olması sürecini hızlandırmaktadır.

İmar planları ile bir diğer konu da, koruma amaçlı imar planlarıdır. Kentlere kimlik veren tarihi çevreler, sit alanı olarak koruma altına alınmıştır.

Koruma amaçlı imar planları; kısaca, “sit içeren yerleşme alanlarında düzenlenen koruma ve geliştirme amaçlı plan” şeklinde tanımlanabilir.⁶⁵ Ancak çoğu zaman tarihi çevrenin sürekliliğini sağlayan koruma amaçlı imar planları ile imar planları arasında uyumsuzluk yaşanmaktadır.

⁶¹ Çeçener, B., İstanbul'un Kimlik Sorunu, Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul, (1994)

⁶² Ekinci, O., “Darbeli Yıllarda” Siyaset ve İmar..., Yapı Dergisi, 250, 9 (2002) 91-93., Ekinci, O., Tarihi Yarımada'yı ‘Koruma’ Planı, Yapı Dergisi, 112, 3 (1991) 10-11.

⁶³ Türk, A., Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995.

⁶⁴ Birlik, S. Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi, (2006)

⁶⁵ Ünal E., Duygulu E. F., Bolat Z. E., İmar Terimleri, TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, Ankara 1998, s.70.

Çünkü korunması gereken yapılar ve içinde buldukları çevreler göz ardı edilerek ya da mevcut kent dokusu hiç yokmuş gibi bir tavır takınılarak, gerek bilgi yetersizliğinden gerek spekülâtif amaçlı gerekse acele ile verilmiş yanlış planlama ve uygulama kararları ile tarihi dokular tahrip edilmektedir.⁶⁶

Bu anlamda kentlerimiz -özellikle de tarihi kentlerimiz-; gecekondular ve gökdelen türü hukuk dışı yapılaşmalar ile birlikte mevzuatlar karşısında yasal, nazım ve uygulama imar planlarına uygun, şehircilik açısından sorunsuz, proje düzeyinde emek harcanmış olsa dahi ⁶⁷ kent kimliğine zıt yeni yapılaşmalarla değişmekte ve kimliklerini yitirmektedirler.

Sonuç olarak merkezi ya da yerel yönetimler kentler için imar planları hazırlarken veya mevcut imar planlarını değiştirilirken, kentlerin sahip oldukları tarihi, kültürel, sosyal birikimleri göz önünde bulundurulmalı, koruma kavramı özümmlenerek, eskinin yok edilerek, yerine yeninin inşa edilmesi önlenmelidir. Eski yeni başarılı bir kompozisyon ile biçimlendirilerek kent kimliklerinin korunması amaç olmalıdır.

3.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Kentler yaşayan varlıklardır, zaman içerisinde gelişerek büyür ve değişirler. Kentler bu süreç içerisinde sahip oldukları kimliklerinin bir kısmını korur, bir kısmını değiştirir ve bir kısmını da kaybederler.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin kimlikleri sürekli değişime uğramıştır. Sanayi devrimi öncesi kentlerin kimliklerini; kilise, pazaryeri, lonca yapıları ve surlar oluştururken bu durum sanayi devrimi ile değişmiştir.

Sanayi devrimi ile kentlerin nüfusları hızla artmıştır, hızlı nüfus artışı kentlerin kimliklerini olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi kent oluşumlarını etkileyen modernizm akımı ile kentler birbirine benzemeye ve kimlik kaybı yaşamaya

⁶⁶ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

⁶⁷ Ekinci, O., Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu, Türkiye'de 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi "Türkiye'de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi", Kasım 1991, İzmir, Bildiriler Kitabı, 404-412.

başlamıştır. Yüksek yapılı iş merkezleri, tekdüze beton yığınlarından oluşan toplu konut tarzı yapılaşmalar, gecekondulaşma, sanayi devrimi ve sonrası kentlerin kimlik özelliklerinden bazılarıdır.

Günümüzde kent kimliği ve değişimi sorgulanan ve üzerinde tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Çalışmanın bu bölümde kentlerin bu değişim sürecine etki eden faktörlere yer verilmiştir.

Kent kimliği değişimi bir süreçtir ve bu süreci belirleyen, hızlandıran faktörler vardır. Nerde ne zaman olacağı belli olmayan doğal afetler, yaşanan büyük savaşlar, yerel ve merkezi yönetimlerin kentler için aldıkları kararlar, teknolojik gelişmeler kentlerin kimlik değişimini etkileyen faktörlerdir. Bu faktörler kentlerin fiziki, sosyal ve ekonomik kimliklerini etkiler.

Doğal afetlerin ve yaşanan savaşların kent kimliği üzerinde etkisi kendisini en belirgin şekilde fiziksel kimliğin değişmesinde göstermiştir.

Gelişen teknoloji ile kentlerde artan imkânlardan dolayı kentlere olan göçler hızlanmıştır. Yaygın iletişim araçlarının ve modanın körüklediği tüketim politikaları da kentleri çekim merkezi haline getirmiştir Göçler kentlerin hem fiziksel hem de sosyal kimliklerini olumsuz etkilemektedir. Göçler ile mevcut kent nüfusu artmakta ve kentsel yoğunluk yükselmektedir. Bu artışa hazırlıksız olan kentlerde, çarpık kentleşmeye süreci başlamıştır. Çarpık kentleşme kentlerde kimliksiz, kişiliksiz yaşam alanlarının oluşmasına sebep olur. Bu oluşum kentlerin fiziksel kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Göçlerin, kentlerin sosyal kimliğe etkisi ise, göçle gelen kırsal nüfus ile mevcut kentli nüfus arasında yaşanan sosyal tabaka farklılaşmasıdır. Bu farklılaşma kent mekanında kutuplaşmalara sebep olmaktadır. Göçle gelen nüfusun sahiplenme ve aidiyet duygusu kent sakinlerine göre çok daha azdır bu durum kentlerin sosyal kimliğinde köhneleşmelerin yaşanmasına sebep olmaktadır.

Kentlerin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin değişmesine sebep olan bir diğer faktör ise yönetimlerin kentler için aldıkları kararlardır. Kimlik bilinci taşımayan, kentlerin tarihsel kimliği göz ardı edilerek alınan kararlar kentlerin kimliklerinin yok olmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kentler tarihsel, sosyal ve kültürel bir geçmişe sahiptir. Kentlerin bu geçmişi yüzyıllardır değişerek günümüze ulaşmışlardır. Kentsel büyümenin ve farklılaşmanın hızlı yaşandığı şehirlerde değişim süreci çok hızlı yaşanmaktadır ve bu süreç kentlerin kimliksizleşmesine, kültürel ve çevre değerlerini yitirmelerine sebep olmaktadır. Kentleri birbirinden ayıran kimlik öğeleri ortadan kalkarken, kentleri birbirine gün geçtikçe daha çok benzemektedir.

4. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ

Kayseri, Anadolu'nun ortasında ve ipek yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış bir şehirdir.⁶⁸

(Harita 4.1) Anadolu'daki doğu – batı, kuzey – güney istikametlerinden gelen tarihi, askeri ve ticari yolların kesiştiği bir yerde kurulmuş olmasından dolayı ilk çağlardan bu yana Anadolu'da kurulan birçok devletin önemli merkezi olmuştur. Bu bölgede kurulan medeniyet, Mezopotamya ve Mısır Medeniyetlerinin yanında Anadolu Medeniyeti olarak bir yer tutmuştur. Kızılırmak Havzası ile Tuz Gölü arasında kalan bölgedeki yüzlerce höyük, bu bölgenin M.Ö. 3000 yıllarından itibaren iskana sahip olduğunu gösterir.⁶⁹

Bu bölümde böylesine zengin tarihsel ve kültürel birikime sahip Kayseri kentinin kimliği tez çalışmasının kuramsal temelini oluşturduğumuz birinci bölümünde ele alınan kent kimliği faktörleri çerçevesinde irdelenecektir.

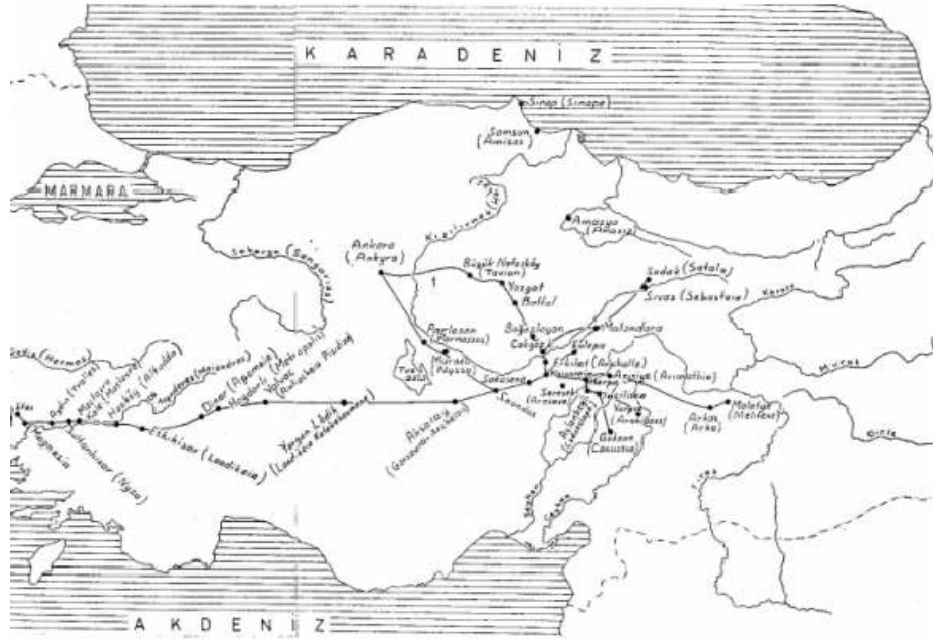
4.1. KAYSERİ KENTİ TARİHSEL KİMLİĞİ

Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir⁷⁰

⁶⁸ M.İnbaşı. (2) “XVI. Yüzyılda Kayserinin İktisadi yapısı ve Esnaf teşkilatı”. Kayseri ve yöresi tarih sempozyumu bildirileri. 11-12 nisan 1996. s.129

⁶⁹ H.Erkiletlioğlu. “Kayseri Tarihi”. 1993. s.1

⁷⁰ Demirsoy, M.S, Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi(Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi),Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü(2006)

Harita 4.1 .Yunan-Roma Yolları. Kayserinin doğu ve batı ile bağlantısı (Nezahat Baydur)

Kayseri Kenti de, Anadolu’da yer alan kentler içerisinde, kavşak noktası olarak kabul edilen konumu nedeni ile tarihsel birikimi en fazla olan yerleşim alanlarından birisidir.

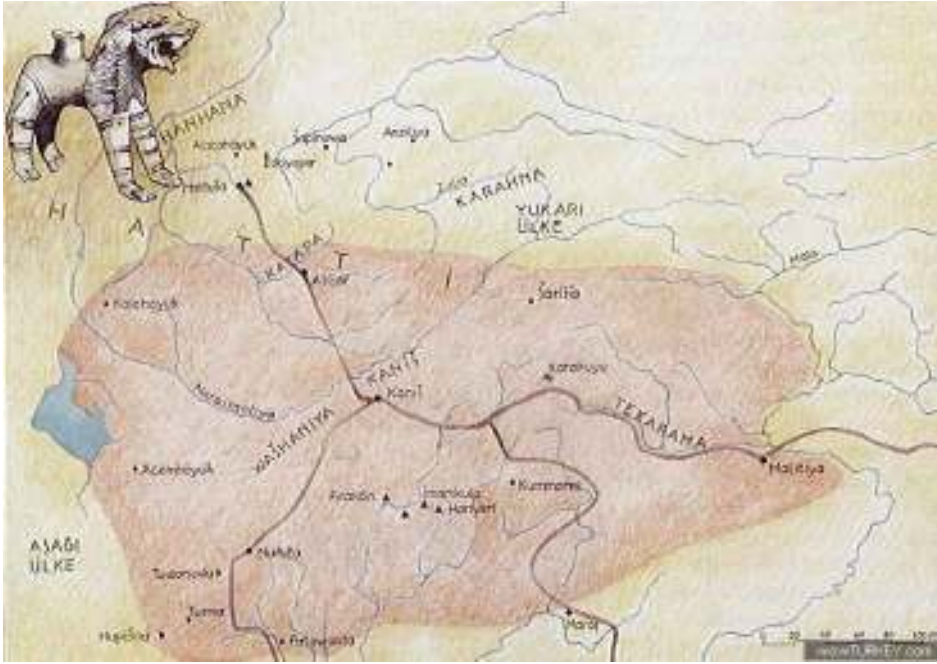
Anadolu’nun, doğu ve batı (Yunan-Roma) medeniyetleri arasında bir köprü vazifesi görmesi bu bölgede, Anadolu Medeniyetleri denilen muazzam bir medeniyetin doğmasına neden olmuştur. Bu nedenle tarih boyunca Kayseri, bu medeniyetlerin bir bölümünün gözüktüğü ve Kızılırmak Havzası ile Tuz Gölü arasında kalan Kapadokya’nın, önemli bir yerleşim yeri olma özelliğini korumuş. Bu bölgede bulunan yüzlerce “Höyük” ve “Tümlülüs”ler , “Anadolu Medeniyetleri”nin önemli bulgularını günümüze kadar taşımıştır.

Kayseri, 4000 yıl öncesinde Asurlular’dan başlayarak pek çok uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Bunların her biri izler bırakmış, bunun son dokuz asırlık bölümünde ise Türkler yer almıştır.

Tarihi çağlarda adı “**Mazaka**” olarak bilinen şehre, Kapadokya Krallığı Döneminde “**Eusebia**”, Romalılar Döneminde “**Kaisaria**” denilmiştir. Arapların “**Kaysârriyya**” olarak telaffuz ettikleri şehrin ismine Türkler “**Kayseri**” demişlerdir.

Kayseri'den bahseden en eski yazılı belgeler, şehre 20 kilometre mesafede bulunan Kültepe'ye aittir. Kültepe diğer adıyla Karahöyük M.Ö. 4000 yıldan, yani Kalkolitik Çağdan başlayarak Roma Dönemi sonuna kadar daimi yerleşim yeri merkezi olmuştur. M.Ö. 2000'in başlarında Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarlar, burada Karum ismiyle bir ticari merkez kurdukları gibi Kayseri'ye dolayısıyla Anadolu'ya Asur çivi yazısını getirmişlerdir.

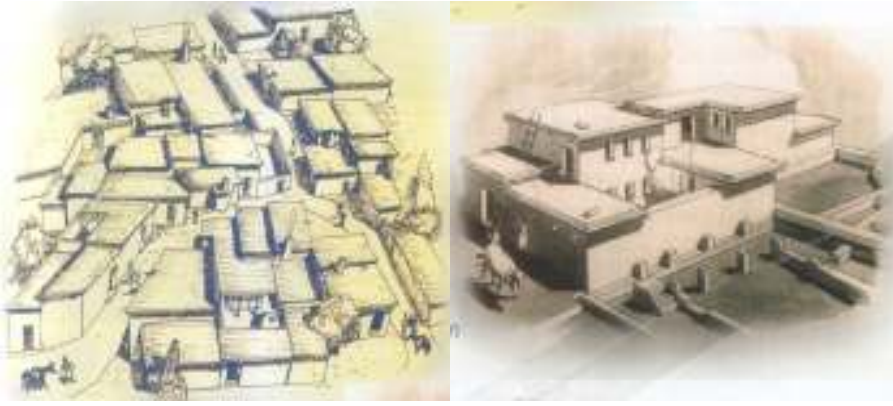
Kaniş Krallığı'nın merkezi olan Kültepe; doğu-batı yollarının düğüm noktasında olmasının avantajı ile Anadolu-Mezopotamya-Suriye arasında parlak bir uluslararası ticaret ve sanat merkezi olmuştur.(Harita 4.2),(Şekil 4.1),(Şekil 4.2)

Harita 4.2. Kültepe Haritası

Şekil 4.1. Kültepe-Kaniş Karumu -Kayseri
Alıntı:www.kultepe.org

Şekil 4.2. Temel Kazılarına ve Belgelerine Uygun Olarak Temsili Resimlerle Tasvir Edilen Karum Evleri

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

Şekil 4 de bulunan temsili resimde görüldüğü gibi; bitişik evler, sokak ve meydan yapısı eski Kayseri kent dokusuna benzemektedir.

Kaniş, o günkü Kayseri'nin başşehri olup M.Ö 2800 senesinden Helenistik Devirlere kadar önemini korumuş. Kaniş'in önemini kaybetmesi üzerine o dönemlerin kutsal

dağı olan Argaios'un (Erciyes) kuzey eteğinde bulunan Mazaka'nın ön plana çıktığını ve şehrin merkezi olduğunu görülmektedir.

İmparator III. Gordianus zamanında şehir surları yaptırılmış (M.S. 238-244), surlara rağmen İmparator Valerian zamanında Kaisaria Pers Kralı "Şapor" tarafından işgal edilmiştir. Bu sırada şehrin nüfusunun 400 bin civarında olduğu tarihi kaynaklarca belirtilmektedir.

Doğu Roma (Bizans) toprakları içerisinde bulunan Anadolu, daha Hicret'in ilk asırlarından itibaren "İslam Orduları" için câzip bir bölge olmuştur. İstanbul'un fethi için yapılan birçok sefer, Orta Anadolu ve özellikle Kayseri üzerinden yapılmıştır. Çok gelişmiş bir kervansaraylar sistemiyle Kayseri, Konya'nın yanı sıra ikinci başkent olmuştur. XIII. yy başlarında Kayseri'ye Orta Asya'dan ve Azerbaycan'dan gelen Türkmenler, buranın sosyal, ekonomik, kültürel ve dini hayatının değişmesine neden olmuşlardır. Kayseri'ye yerleşen Ahmet Yesevi dervişleri olan Türkler, İslam dinini anlatarak bir birlik oluşturmaya çalışmışlardır. Ahi Evren, 1205 yılında Kayseri'de ahilik örgütünü kurmuştur. Bu örgüt, Kayseri halkının ekonomisinin yükseltilmesi çalışmalarının yanında, gençlerin ruhsal ve bedensel eğitimi ile de ilgilenmişler, gençlere askeri eğitim de vermişlerdir.⁷¹

Selçuklu ordusunun, Moğol ordusu ile 1243 tarihinde yapılan Köseadağ Meydan Savaşı ile Moğol ordusuna yenilmesi, Türk tarihinde bir dönüm noktası olmuş ve artık Anadolu'da Moğol hâkimiyeti başlamıştır. Gönderdikleri Valilerle Anadolu'yu denetleyen Moğollar, 150 sene müddetle Kayseri ve Anadolu'nun bütün maddi ve manevi kaynaklarını yağmalamışlardır. Moğol sömürsü altında ezilen Selçuklu Devleti, bütün gücünü kaybetmiş ve II. Mesud ' dan sonra dağılarak, yerini yeni kurulan beyliklere bırakmıştır.(1308) Fatih Sultan Mehmet zamanında , Gedik Ahmet Paşa tarafından Karamanoğulları Beyliği' ne son verilerek, Karaman, Konya ve Kayseri Bölgeleri Osmanlı toprağına katılmıştır. (1474) Kayseri 1476'dan itibaren Karaman eyaletine bağlı bir sancak merkezi olmuştur.

⁷¹ V.Ecer. "Ahmet Yesevide Dini Tolerans ve Anadolu'da Etkileri". III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. 2000. s.134-136

Kayseri ili, Milli Mücadele Dönemi'nde Develi'ye bağlı Taşçı (Bakırdağ) Bucağı dışında işgal görmemiştir.

Osmanlı Dönemi'nde Karaman Eyaletine bağlı olan Kayseri, sonradan Ankara Vilayeti'nin bağımsız Kayseri Sancağı olmuştur.⁷² 20 Nisan 1914 tarih ve 250 sayılı kanunla bağımsız bir sancak olmuş, 1924 anayasası ile il yapılmıştır.

13 Ekim 1924 de Mustafa Kemal ilk kez Kayseri'ye gelmiştir.

Cumhuriyetle birlikte Kayseri de sanayi, ticari, eğitim, kültür v.s konularda önemli gelişmeler olmuş ve bu gelişmeler günümüzde de artarak devam etmektedir. Ekim 1926 da Uçak Montaj Fabrikası, Mayıs 1927 de Ankara- Kayseri demiryolu hizmete girmiştir. 1935'te Kayseri Bez Fabrikası kurulmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Kayseri kenti, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından dolayı zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahiptir. Sahip olduğu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Tarihsel kimliğin güçlü etkilerini, bölgede yaşamış tüm medeniyetlerin dönemlere ait anıtsal yapılarında görmekteyiz. Bu yapılara kentin gelişim süreci içerisinde tüm kent içinde muhtelif yerlerde rastlamak mümkündür.

Geçmişten günümüze kentin tarihsel kimliğini yansıtan anıtsal yapılara, diğer bir kimlik faktörü olan yapay çevre kimliği konusunda değinilecektir.

⁷² G.Eken. "Masraf Defterlerine Göre Kayseri Şehir Yönetimine İlişkin Bazı Bilgiler". III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. 2000. s.142

4.2. KAYSERİ KENTİNİN BİÇİMSEL KİMLİĞİ

Kentlerin, biçimsel kimliğini kazanmasındaki etkenler; kuruluş aşamalarında, doğal şartların getirdiği zorunluluklar veya tasarımcıların katılımıyla oluşan geometrik kentsel formlardır.

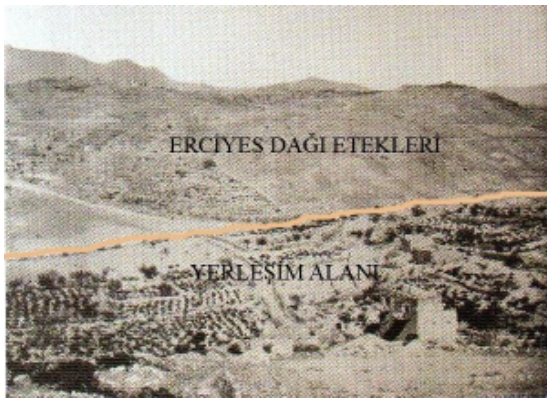
Kayseri kentinin biçimsel kimliğini iki aşamada inceleyebiliriz.

1. Kayseri Kenti'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği;

Kayseri kentinin ilk kurulduğu yer, bölgenin kutsal dağı kabul edilen Erciyes'in kuzey eteğinde, bugünkü şehir merkezinin 2 km güneybatısındaki lav akıntıları üzerinde olduğu Mazaka adıyla (eski Kayseri) bilinmektedir. Burası günümüzde "Eski Şehir" veya "Eski Kayseri" olarak bilinmektedir. Mazaka'nın M.Ö. 11. yüzyılda kurulduğu tahmin edilmektedir.

Mazaka, ova tabanından yaklaşık 100 m. Yüksekte, ovaya hakim bir tepe üzerindedir. Kuruluş devrinin şartları göz önüne alındığında şehrin ovada değil de yüksekçe bir tepede yer alması, bunun savunma amacına yönelik olduğunu göstermektedir. Nitekim şehrin bulunduğu tepeyi yüksek Erciyes dağı, batıdan ise volkanik sistemin devamı olan Yılanlı Dağı çevrelemektedir. Böylece şehrin dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı savunulabilmesi için ovaya nazaran daha uygun bir ortam söz konusudur.

Dolayısıyla kuruluş aşamasındaki kentin biçimsel kimliğinde, savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş olması öncelikli yer tutmaktadır. (Şekil 4.3)

Şekil 4.3. 1905 Yılında bir ekip halinde Kayseri'ye gelen Seyyah Schweinitz tarafından çekilen Eskişehir bölgesinin en eski fotoğrafı

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

2. Kayseri Kenti'nin mevcut biçimsel kimliği;

Kuruluş tarihi M.Ö. 11. yüzyıl olarak tahmin edilen Kayseri'nin bugün bulunduğu yere, yani ovaya ne zaman indiği konusunda kesin ve yeterli bilgi yoktur. Bazı yazarlara göre 4. yüzyılda yörenin önde gelen din adamlarından Başpiskopos Basilius, bugünkü şehrin bulunduğu alanda büyük bir öksüzler yurdu yaptırmıştır. "Basileias" adı verilen bu yapı topluluğu, dönemine göre başlı başına bir şehir niteliği taşıyordu. Çünkü içinde kilisesi, piskopos sarayı, kitaplığı, rahiplerin oturması için yerler, gezginler, hastalar ve fakirler için misafirhaneler ve cüzzamlılar için bir hastanesi vardı. Gabriel, buranın şimdiki Kayseri'nin ilk çekirdeğini teşkil ettiğini belirtmektedir (Gabriel, 1954). Ancak bu yapı topluluğundan günümüzde hiçbir eser mevcut değildir.⁷³

Tarihin çok eski devirlerinden beri Türkiye'deki şehirler çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirmişlerdir. Bu değişiklikte, korunma endişesi, ekonomik nedenler, askeri nedenler ve doğal olaylar rol oynamıştır. Kayseri'nin yer değiştirmesinde ise bu saydığımız nedenlerden bazılarının etkili olduğu kuvvetle muhtemeldir. Gabriel'in belirttiğine göre Basilius'un inşa ettirdiği yapı topluluğunun bir çekim alanı oluşturduğu düşüncesine katılmak mümkündür. Bunun yanında korunma endişesinden de kaynaklanan bir yer değiştirme söz konusu olabilir. Her ne kadar ilk yerleşme yerinin, savunmanın daha kolay olması açısından ovoidan yüksek ve korunaklı bir alanda olması bu fikirle çelişiyor gibi gözükse de, Strabon, "Genellikle Mazaka bir kentin kurulması için uygun bir yer değildir. Çünkü burada ne su vardır, ne de doğal bir şekil de tahkim edilmiştir ve valilerin ihmali yüzünden surları da yoktur." şeklinde bilgi vermektedir. Bu durum da şehrin savunmasını güçleştirmiş olmalı ki, ova da kurulan şehrin etrafı 3. veya 4. yüzyılda surlarla çevrelenmiştir.⁷⁴

Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekan yapısına sahipken makroform çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal

⁷³ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

⁷⁴ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür. (Şekil 4.4)

Şekil 4.4. Kayseri Kenti Biçimsel Kimliği
Alıntı: Emre Yaylagül Arşivi

Kentin geniş bir alana yayılmasını sağlayan kent yapısı Kayseri kentinin biçimsel kimliğini oluşturmuştur ancak bu kimlik faktörü tek başına Kayseri kimliğini temsil etmez.

4.3. KAYSERİ KENTİNİN FİZİKSEL KİMLİĞİ

Bir kentin fiziksel kimliğini, kentin sahip olduğu doğal ve çevre kimlikleri oluşturmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin fiziksel kimliği doğal ve yapay çevre kimliği başlıkları altında incelenecektir.

4.3.1. Doğal Çevre Kimliği

- Coğrafi Konum

Harita 4. 3. Kayseri Kentinin Ülke ve Bölge İçindeki Yeri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Kayseri İli, İç Anadolu'nun güneydoğusunda orta Kızılırmak bölümünde yer alır. 38 derece 18 dakika ile 37 derece 45 dakika kuzey enlemleri; 36 derece 58 dakika ile 34 derece 56 dakika doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Kuzeyden Yozgat,

kuzeydoğudan Sivas, güneyden Adana, güneydoğudan Kahramanmaraş, batıdan Nevşehir ve güneybatıdan Niğde illeri ile çevrilidir.

İl alanı kuzeybatı ve kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan; kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kangal ve Gürün; doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun; güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke ve Karaisalı; güneybatıdan Niğde'nin Merkez ve Çamardı; batıdan ise Nevşehir'in Derinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir.

Kayseri toplam 16 ilçe, 68 belediye ve 434 köyden oluşan 16917,00 km² lik yüzölçümü ve 1.060.432 lik (2000 yılı sayım sonucu) nüfusu ile İç Anadolu'nun Kızılırmak bölümünde yer alır.

Kayseri İç Anadolu Bölgesi sınırları içinde Birincil Derecede Volkanik Yükseltiler Bölgesi olarak tanımlanan alan içerisinde yer almaktadır. Coğrafi konumundan dolayı kentnin yüzey şekillerinin en önemli elemanı dağlardır. Güçlü piramidal yapısı ile Kayseri'nin sembolü olan ve kente karakter veren Erciyes Dağı 3916 m. yüksekliği, heybetli görünüşü, 1100 km. geçen alanı ile Kayseri kentnin fiziksel kimliğinin oluşmasındaki en önemli faktördür. (Şekil 4.5)

Şekil 4.5. Erciyes Dağı-Kayseri
Alıntı:www.kayseriden.biz

- **İklim**

İç Anadolu Bölgesi içinde yer alan Kayseri’de yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçmekte olup bütün mevsimlerde gece ile gündüz arasındaki ısı farkı yüksek değerlere ulaşmaktadır. Yüzey şekillerine bağlı olarak gelişen mikro-klimatik iklim özellikleri nedeni ile 1050–1100 m yükseklikteki ovaların iklim özellikleri ile 2000–3900 m yükseklikteki dağlık bölgelerin iklim özellikleri arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Kayseri ovasında sıcaklık 30° iken, Erciyes’in 3000 m. Yüksekliklerinde 18°-20° ye kadar düşmekte böylece ilde aynı mevsim içinde ova, yayla ve yüksek dağ iklimleri hüküm sürmektedir.

İklimsel koşullardan dolayı yeterli miktarda ağaç bulunmadığından ahşap mimarinin gelişmediği taş malzemeye dayalı mimarinin kentin dokusunda etkili olduğu görülmektedir.(Şekil 4.6)

Şekil 4.6. Kayseri’de Eski Sokak Dokusu
Alıntı: İmamoğlu, V. ,Geleneksel Kayseri Evleri,2006

Yerel iklim özellikleri gösteren kent topraklarında yayla ve dağ iklimlerinin yazın serin bir özellik göstermesine bağlı olarak yüksek kesimler yazlık (bağcılık) alanları olarak değerlendirilmiş olup bu gelenek günümüze değin sürdürülmüştür.

İklim faktörünün kent kimliğine etkisi bağcılık kültürü ile olmuştur. Yaz ayların çok sıcak geçmesi şehir halkını yazları bağlara göçerek sezonu havadar bir ortamda, kışlık besinlerini de hazırladıkları bağ evlerinde geçirmeye itmiştir. Genellikle ticaretle uğrasan erkekler her gün şehre gidip gelirken, hanımlar yaz boyunca neredeyse hiç şehre gitmezler. Günümüzde bağlar ve bağcılık alabildiğine modernize olmuş, eski bağ evlerinin (Şekil 4.7) yerini modern villalar, eskiden eşeklerin sırtında taşınan ev eşyalarının yerini de taşınmazlar almıştır. Bağ evleri kışlık evleri aratmayacak konfora kavuşmuştur. Artık bütün bağlarda elektrik olduğu gibi, Erciyes'in kar sularının toplandığı kuyuların yerini de şebeke suyu almıştır. Bağlar ne kadar modernleşse de eskiden kalma alışanlıklar, adet ve gelenekler devam etmektedir.⁷⁵ Bağcılık Kayserililer için bir yaşam biçimidir ve bağ evleri kentin fiziksel kimliğini oluşturan faktörlerdir.

Şekil 4.7. Eski Bağ Evi-Kayseri
Alıntı: İmamoglu, V., Kayseri Bağ Evleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001

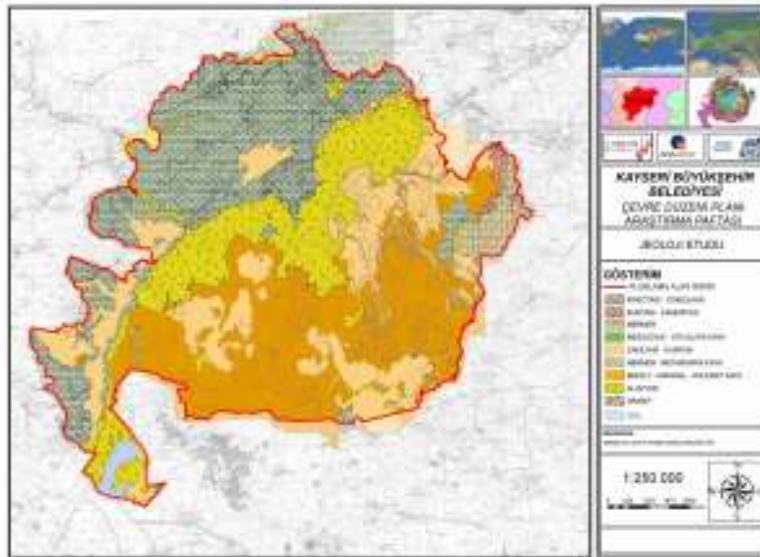
⁷⁵ Bayraktar, F.S., Kayseri'de üzüm bağ ve bağcılık adlı yazıdan alınmıştır.

• Jeolojik Yapı

Kayseri ili arazisinde I. Jeolojik Zaman'dan günümüz oluşumlarına dek çeşitli yaşta katmanlar ile geniş volkanik alanlar ve yer kabuğu hareketiyle çökmüş ya da yükselmiş çeşitli yöreler vardır.

Erciyes Dağı'nın yakın ve uzak çevresindeki tektonik çöküntülerle oluşan ve günümüzdeki ovaların alanlarını oluşturan geniş çukurluklarda, kuvaterner yaşlı alüvyonlar kalın sayılabilecek yığıntılar oluşturmuştur. Çöküntü ovalarındaki alüvyon birikintilerinin kalınlığı çok yerde 20-30 metreyi bulmakta, kimi yerlerde de bu kalınlığı aşmaktadır.

Kayseri ilinde türlü jeolojik dönemlere ait fosiller bulunmuştur. Örneğin, Kayseri'nin kuzeyinde Erkilet yakınındaki Akdere Vadisi'nin neojen yaşlı oluşumları arasında bulunan fosillerden buradaki serinin ponsiyen yaşlı olduğu saptanmıştır. Bu seride aşağıdan yukarıya doğru 20 m kalınlıkta göl katmanları, 50 m kalınlıkta marnlı beyaz tüfler, 5 m kalınlıkta omurgalı fosil içeren kum taşı ve tüfler, 10 m kalınlıkta tuf ile karışık pembe marnlar, 10 m kalınlıkta aglomera ve breşler, en üstte de yerine göre 20-50 metre kalınlıkta lav örtüsü saptanmıştır.(Harita 4.4)

Harita 4.4. Kayseri Kenti Jeolojik Etüd Haritası

Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

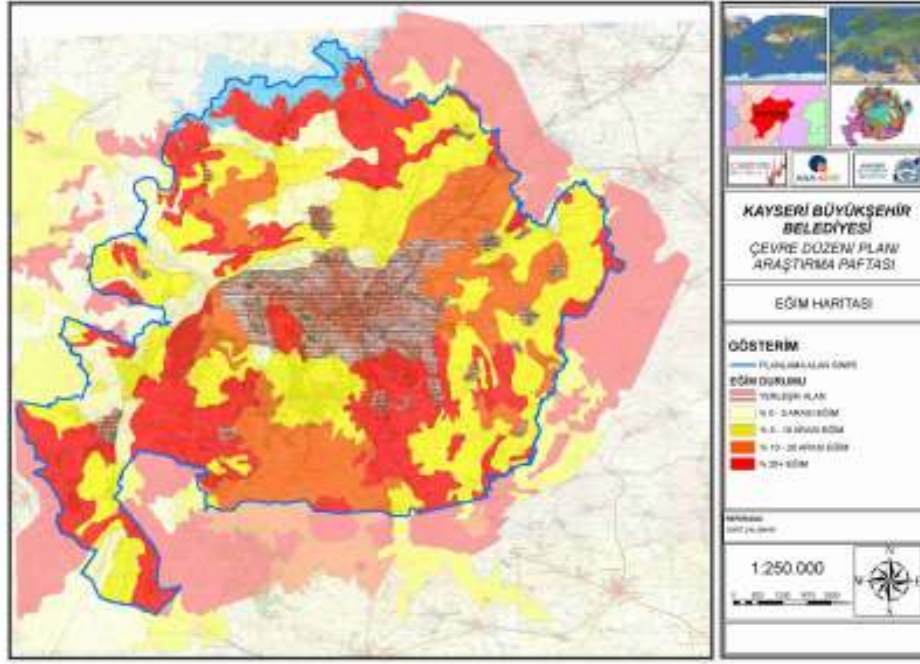
Ancak belirtilen jeolojik yapı özellikleri Kayseri kenti için bir kimlik faktörü oluşturmamaktadır.

- **Topografya**

Topografya; bir arazi yüzeyinin tabii veya suni ayrıntılarının meydana getirdiği şekildir. Topografya diğer birçok doğal çevre faktörünü etkilediğinden, kentsel mekânların biçimlenmesinde önemli bir etmendir. Kentlerin kimlik kazanmasını sağlayan topoğrafik oluşumlardan ovalar Kayseri kenti için bir fiziksel kimlik faktörüdür.

Ovalar kent planının engelsiz ve serbestçe gelişmesine de olanak sağlarlar, ovalarda kurulan kentlerin her yönde gelişebilme olanakları onların avantajları olarak gösterilebilir. Fakat kendi hallerine bırakılırlarsa, birtakım sakıncaları olan “bitişik büyümeyi de kolaylaştırırlar.⁷⁶ Kayseri kenti Erciyes Dağ eteklerinde yer alan ovada kurulmuş ve her yönde gelişmiştir.(Harita 4.6),(Harita 4.7)

⁷⁶ Özdeş, G., Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1972.

Harita 4.6. Kayseri Eğim Haritası

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Harita 4.7. Kayseri Kenti Topoğrafik Yapı

Altlık Alıntı:www.googlemap.com

- **Doğal Bitki Örtüsü**

Bitki örtüsü; yapı, boyut, çeşitlilik, gruplaşma, renk ve mevsimlik ile çevresine kimlik kazandırmaktadır.

Tüm İç Anadolu Bölgesi'nde olduğu gibi Kayseri'de de doğal bitki örtüsü iklim koşullarına bağlı olarak bozkır görünümündedir. Kurak iklimi ve verimsiz toprakları ile tarihinin hiçbir döneminde tarım adayalı bir yaşam biçimi geliştirememiş olan Kayseri, tarihi boyunca daima önemli bir ticaret kenti olarak ön plana çıkmıştır.

Kayseri'nin doğal bitki örtüsü, hemen hemen tüm İç Anadolu kentlerinde benzer bir özelliktir ve Kayseri kenti için çok belirleyici değildir. Dolayısıyla doğal bitki örtüsü Kayseri için bir kimlik faktörü değildir.

Sonuç olarak, Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi Erciyes Dağıdır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarı çapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biridir.

Erciyes Dağı, Anadolu'da bilinen ilk halklardan olan Hattiler'den başlayarak günümüze kadar her medeniyetin gözünde kutsal bir yere sahiptir. Hititler döneminde adı Harkasos; beyaz, gümüş gibi parlak, beyaz dağ olarak, Tekir yolunda bulunmuş olan bir kitabede ise "Anadolu'nun en yüksek dağı, Harharas" olarak geçmiştir. Grekler ise Erciyes'i, Argaios; gümüş dağ olarak adlandırmışlardır.

Erciyes, her daim gümüş gibi parlayan zirvesi ve ihtişamlı duruşu ile tarih boyunca insanoğlunu etkilemiştir. İlk çağlarda tapınılan bir dağ olmuş, yüzyıllar boyunca, M.Ö.IV. yüzyıla kadar bir kült merkezi olarak görülmüştür. Ünlü Yunan filozof Maximus Tyrius'da, Erciyesi'i hem tanrı, hem yemin tanrısı, hem kült heykeli olarak ifade etmiştir. Tyrius'un bu ifadesi, Erciyes'in çağlar boyunca insanların gözünde kutsal bir yeri olduğunu göstermektedir.

Gre mitolojisinde Erciyes, "Büyük Kilikya'nın yüz başlı ejderi olan Typhaus'un büyük tanrı Zeus'un Olympus'u olan Argaios'un eteklerine yerleştiği ve Zeus'un ona şimşek fırlattığı Typhaus'un da karşılık olarak volkanlarla cevap verdiği ve sonunda

ejderin yenik düşerek dağın dibine fırlatıldığı" diye anlatılmaktadır. Manevi etkisi Helenistik devirden sonra da devam etmiştir. Roma öncesinde de hem Büyük Kyros zamanında Anadolu'nun ele geçirilmesi ve hem de Darius döneminden itibaren bölgenin İrânlılaştırılması sırasında da Erciyes'in yakınlarına ateşgedelerin (ateş tapınakları) kurulduğu tarihi kaynaklarda geçmektedir.

Antik döneme ait birçok paranın üzerinde Erciyes Dağının sembolik olarak çizilmiş tasviri bulunmakta ve bazı sikkelerin üzerinde dağın tepesinde oturan bir tanrının tasvir edildiğini görülmektedir. Roma döneminde bu tanrının yerini Jupiteri temsil eden kanatlarını açmaya hazırlanan bir kartal almıştır. Yine bazı sikkelerde dağın üzerinde ay ve yıldız motiflerinin yer aldığını görülmüştür. İç Anadolu müzelerinde, Jüpiter'i sembolize eden kartal heykelleri ve Erciyes dağı ile ilgili sikkeleri görmek mümkündür.⁷⁷

Ayrıca Erciyes Dağı, dağcılık ve kış sporları alanında Türkiye'nin belli başlı merkezlerinden biridir ve kent için büyük bir turizm potansiyelidir. Erciyes Dağı'ndaki potansiyelin Kayseri ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak hale getirilmesi için master planı hazırlanmış ve uygulamaya başlanmıştır. Erciyes Dağı Master Planı hakkında bilgilere ve görsel öğelere Ek 1'de yer verilmiştir.

Yerel yönetim bu planın amacını; Büyük çapta ulusal ve uluslararası spor olaylarına ve uzun vadede dünya şampiyonası ve hatta olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yaparak Türkiye'nin kış sporları ve kış turizminde başkent haline gelmek, kış sporları ve kış turizmini, Kayseri kimliğinin önemli bir parçası haline getirmek şeklinde belirtmiştir. (Şekil 4.8), (Şekil 4.9)

⁷⁷ <http://www.kayseriden.biz>

Şekil 4.8. Kış Turizmi-Erciyes Dağı
Alıntı:www.kaysyriden.biz

Şekil 4.9. Erciyes Dağı Master Planı Maket Fotoğrafi
Alıntı: <http://www.kaysyri-bld.gov.tr>

Tüm bu ifadeleri ile anlaşılmaktadır ki, tarihsel süreç içerisinde bölgede yaşayan tüm kültür ve uygarlıklar için Erciyes'in insanoğlu üzerindeki derin manevi etkisi şüphe götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla Erciyes dağının kent kimliğine etkisi sadece fiziksel olarak değil sosyal açıdan da olduğu görülmektedir.

4.3.2. Yapay Çevre Kimliği

Yapay çevre, insan ve insan ilişkilerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan, insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar. Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kenti yapay çevre kimliği incelenecektir.

• Form ve Görüntü Faktörü

Yapay çevreyi oluşturan kentsel elemanların şekli, görüntüsü, oranları, simgesel yapısı, malzeme türü ve strüktürel yapısı form ve görüntü faktörünü oluşturur.

İklimsel koşulların etkisiyle kentte yerel mimari tamamen taş malzemeye dayalıydı ve kent dokusunu taş evler oluşturmaktaydı. Kentin karakteristik özelliğini oluşturan organik kent dokusu, Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür.

Genel olarak geleneksel bir Kayseri evinin, yoğun kent dokusu içinde doğal ve gösterişsiz bir yapım sürecinin sonucu, avlu veya bahçe etrafında asimetrik olarak büyüyen/gelişen içe dönük bir yapı olduğu görülmektedir.⁷⁸

⁷⁸ İmamoglu, V., Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Ankara, 1992.

XIX. yüzyıl ortalarından önce yapılan evlerin büyük çoğunluğu, bodrumu olan tek katlı yapılar biçimindedir. Sonraları, evlere bir üst kat daha eklenerek dikeyde büyümeleri sağlanmıştır. Evler genel olarak farklı yüksekliklerdeki kare ve dikdörtgen prizmaların bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Sofa gibi önemli mekânlar daha yüksek, damlar düz, pencere ve kapı kenarları keskin, sert çizgilere sahip olarak yapılmışlardır. Üst katlarda yer alan oda ve köşkler ahşap veya taş payandalar üzerinde dışarı çıkma yaparak yapıya hareket katmıştır. Cephelerde süsleme nadir olarak yapılmıştır.⁷⁹ (Sekil4,10)

Şekil 4.10. Camcioğlu Konağı-Kayseri

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

⁷⁹ a.g.e

Kayseri'nin organik yapıdaki geleneksel dokusu merkez ve çevresinde yer aldığından, merkezin baskısı ve plan kararları sonucu sürekli yıkılıp yenilenmeye maruz kalmış, eski organik kent dokusu büyük ölçüde yok olmuştur. Merkezin güneyinde Şehit Nazım Bey Mahallesi'nde eski doku karakterini sürdüren yaklaşık 8,8 hektar büyüklüğünde bir bölge (Tavukçu Mah.) Talas' ta (Han ve Harman Mah.) ve Gesi içinde bir bölge, kentsel sit alanı olarak tescil edilmiş, bu alanlarda koruma amaçlı imar planları yapılarak yürürlüğe girmiştir. Tüm bunlar kentin tarihi dokularının zaman içerisinde ne kadar azaldığını da bize göstermektedir.

Sit alanı içerisinde bir kısmı 19. yüzyılın zengin Hıristiyan ailelerine ait olan 429 adet ev bulunmaktadır. Sit alanındaki evlerden 20 adeti korunmak üzere sivil mimarlık örneği olarak Kayseri Evleri listesine alınmıştır. Yedi ev kamulaştırılarak Erciyes Üniversitesi'ne verilmiştir.⁸⁰(Şekil4.11),(Şekil 4.12)

Şekil 4,11-4.12. Erciyes Üniversitesi Tarafından Restorasyonu Gerçekleştirilen Konutlar
Alıntı:www.wowturkey.com

Sit alanı içinde yer alan kentin çekirdeğini oluşturan yapıların genelde planları dışa kapalı ve yüksek duvarlı, avlu içerisinde dizili sofa ve odalardan oluşmaktadır. Ancak yeni yapılar üst kat pencerelerle ve çıkımlarla sokağa taşmıştır. Belirli bir bölgede toplanmış evlerin plan şemaları, bezemeleri, yapı malzemeleri, yapı sistemleri ve yapı öğeleri açısından benzerlik göstermektedir ve genelde 19.y.y. sonu ve 20.y.y. başı aynı tarihi dönemi karakterize etmektedir.⁸¹

⁸⁰ Yılmaz, N., Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi,2005

⁸¹ A.g.e

Ancak, Kayseri kentinde yeni yapı malzemelerinin kullanılmaya başlamasıyla Kayseri kentine kimlik kazandıran bu doku oldukça harap olmuştur.

Ancak mevcut yerel yönetim, son yıllarda yedi adet tarihi Kayseri evinin restore edildikten sonra kültür merkezine dönüştürülerek işletmek için kiraya verileceğini, Türk musikisi eşliğinde Kayseri yemeklerinin ikram edileceğini, il dışından gelecek konukların ağırlanacağı, çeşitli kültür ve sanat etkinliklerinin icra edileceği evlerin restorasyon projesinin tamamlanmasıyla bölgede kültürel bir ada oluşturulmasına yönelik çalışmalarını belirtmiştir. Ayrıca bu çalışmaların sonucunda eski Kayseri mahallesi oluşturmak Kayseri kültürünü yaşatacak öğeleri yer vermek istediklerini belirtmiştir.

Sonuç olarak 16. yüzyıldan Cumhuriyet dönemine kadar mahalle dokusu, form ve görüntü faktöründen kaynaklanan kimlik özelliği olma durumunu günümüzde yitirmişti diyebiliriz. Yapılan çalışmalarla sembolik olarak dündeki bugüne yansıtılmaya çalışılmaktadır.

- **Yer ve Konum Faktörü**

Yer ve konum faktörü; yapay çevre elemanlarının birbiriyle ve diğer yapay çevre elemanlarıyla bulunduğu yer ve konum açısından ilişkisi olarak açıklanabilir.

Kayseri kentinin kimlik algılamasında yer ve konum faktöründen kaynaklanan bir nitelik özelliği bulunmamaktadır.

- **Anlam Faktörü**

Anlam Faktörü; yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın işlevsel önem, sembolik değerler vb. açılardan ifade ettiği anlamdan kaynaklanan kimlik özelliğidir.

Kayseri kentindeki yapay çevre elemanlarından kaynaklanan ve Kayseri kentinin dışarıdan algılanmasını sağlayan sembolik bir anlam taşıyan kimlik elamanı yoktur.

Yapay çevre kimliğini oluşturan negatif ve pozitif öğeler olan; binalar/yapılar, yollar, açık alanlar, meydanlar, donatılar, sembol olmuş elemanlar açısından; Kayseri yapay çevre kimliği:

- **Binalar/Yapılar:**

“Her şey söylenip bittiğinde geriye kalacak binadır” R.Enkland

İnsanın doğal çevre içinde gereksinmelerini karşılamak, eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla tasarladığı yapay çevre elemanları olan binalar kentleri oluşturan temel öğelerdir. Tarihi, kültürel, ekonomik ve estetik değer taşıdığı zaman da çevrelediği mekânları nitelendirir, kullanıcılarında hayranlık uyandırır; mimarlığın sanatsal etkinliğini içerir.⁸²

Kayseri kenti Anadolu’da yer alan kentler içerisinde kavşak noktası olarak kabul edilen konumu nedeniyle tarihsel ve kültürel birikimi en fazla olan yerleşim alanlarından birisidir.

Kayseri binlerce yıllık zengin bir tarihi mirasa sahiptir ve bu zenginlik yapılarına da yansımıştır. Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve 20.yy dönemlerine ait kentin fiziksel kimliğini büyük ölçüde etkileyen eserler mevcuttur. Kayserideki tarihi eserler merkezde, kale ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Bu eserler çoğu Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze gelen camiler, medreseler, kümbet ve türbeler, hanlar, bedestenler, çarşılar, çeşmeler ve hamamlardır.

Yapay çevre kimliğini oluşturan yapıları sadece geçmişin izlerini günümüze taşıyan anıtsal yapılar olarak ele almak kent kimliğini okumak için yeterli değildir.

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, Türkiye’de siyasal, sosyal ve ekonomik yansımaları olan birçok değişim yaşanmıştır. Ulusal bir düzen ve kimlik oluşturma hedefi taşıyan tüm değişimlerin mekânsal yansımaları vardır.

Yaklaşık 4000 yıllık bir geçmişe sahip olan Kayseri’de, Cumhuriyet sonrası modernleşme deneyimi, ekonomik kalkınma odaklı sanayileşme hareketine bağlı, mekânsal ve sosyal olarak yeniden bir yapılanma sürecine girmiştir.

Devletin sanayileşmeyi başlattığı Kayseri’de, devlet merkezli yapılanmanın ilk örneği Sümerbank Bez Fabrikası(1935), Devlet Hastanesi, İstasyon Binası ve

⁸² Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

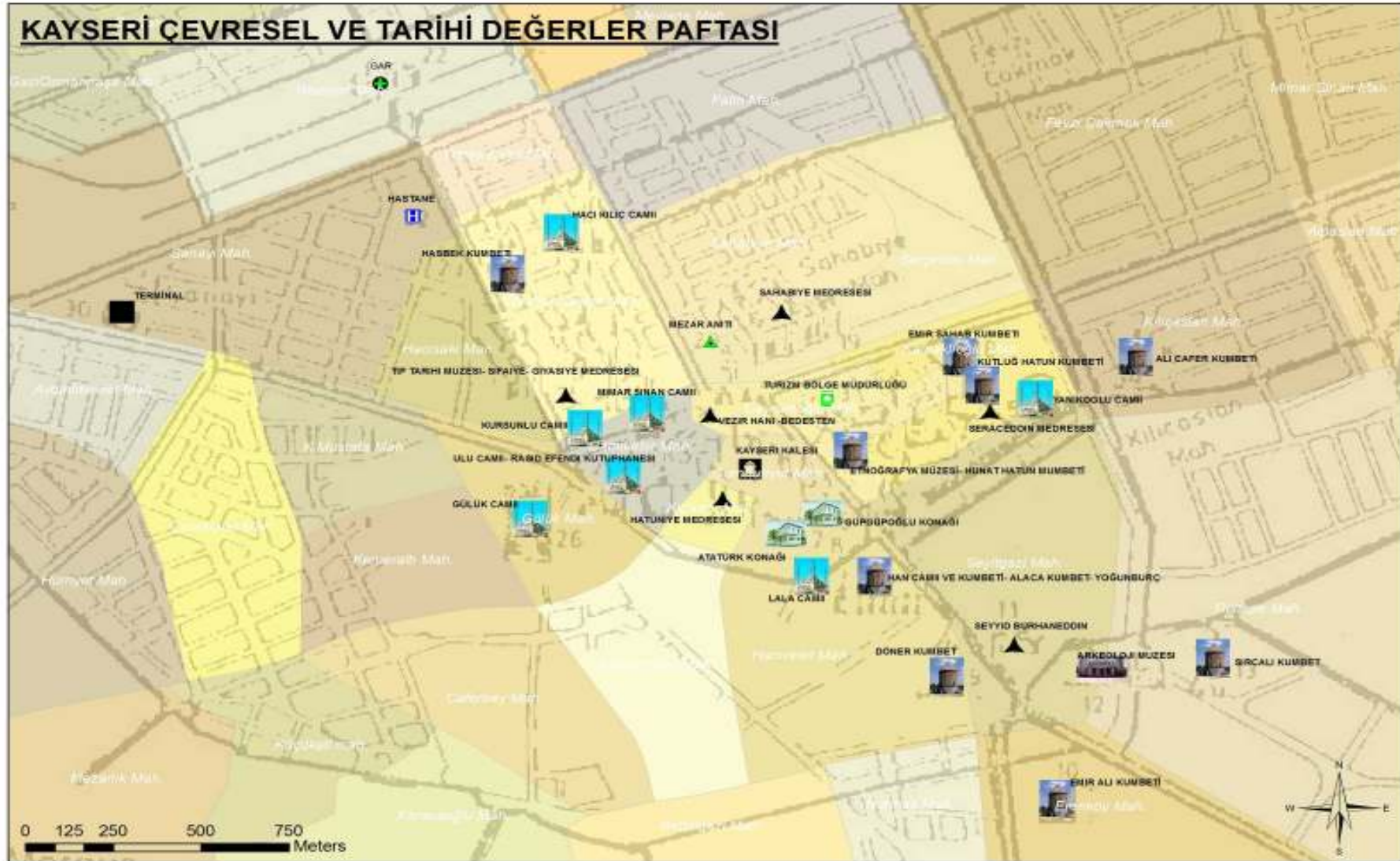
Lojmanları gibi yakın tarihte yaşanmışlıkların şahidi olan yapılar, Kayseri'nin fiziksel kimliğinde etkili olan yapay çevre elemanlarıdır.

Dolayısıyla Kayseri yapay çevre kimliğini oluşturan yapıları iki başlık altında incelemek daha anlamlı olacaktır; Bunlardan ilki geçmişin tarihsel birikimini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve bir diğeri ise, yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır. Ayrıca Cumhuriyet öncesi gayrimüslimlerin sivil mimariye etkisi çok fazladır. Kiliseler, konaklar son derece nitelikli taş işçiliğinin örneklerini sunar ve kentin dokusunda önemli bir yere sahiptir.

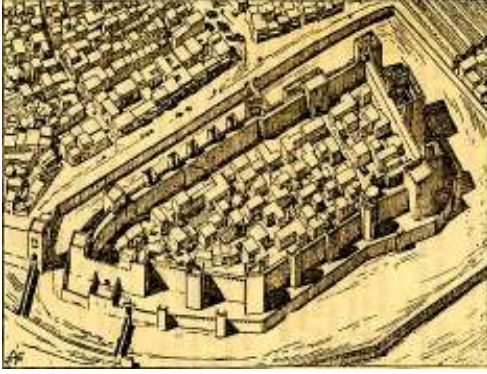
Anıtsal yapılar kent bütünü içerisinde oldukça fazladır. Bunlar, Kaleler, Kümbetler, Hanlar, Hamamlar, Çeşmeler, Bedesten ve Çarşılar, Camiiler, Medreseler ve diğer Tarihi değer ve anlam taşıyan yapılardır.(Harita 4.8) Ancak bu yapılara tek tek değinmek tez kapsamı içerisinde mümkün olmadığından kent merkezinde yer alan kentin fiziksel kimlik elamanı olan yapılar hakkındaki bilgilere Ek 2'de yer verilmiştir.

Bu bölümde kentin Kayseri'nin yapay çevre kimliğini; binlerce yıllık geçmişinin tarihsel ve kültürel izlerini geçmişten günümüze taşıyan anıtsal yapılara ve Cumhuriyetin ilanından sonra, kentin sosyal ve mekansal içeriğinin değişmesinin sebebi olan modern dönem izlerini taşıyan sivil mimarlık örneklerine görsel olarak yer verilmiştir.

Anıtsal Yapı Örnekleri:

Harita 4.7. Kayseri Kent Merkezinde Yer Alan Çevresel ve Tarihi Değerler Paftası
 Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Şekil 4.13. Kayseri Kalesinin Eski Hali
Alıntı: Kayseri Türk Anıtları-Albert
Louis Gabriel-1931

Şekil 4.14. Kayseri Kalesi-Kayseri
Alıntı:<http://www.7mahalle.com>

Şekil 4.15. Canlı Bir Ticaret Merkezi-İç Kale
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.16. Roma Dönemi Kayseri Surları
Alıntı: Emre Yurdağül Arşivi

Şekil 4.17-4.18. Cami-i Kebir-Kayseri
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.19-4.20. Hunat Hatun Külliyesi-Kayseri
Alıntı:www.wowturkey.com,Emre Yaylagül Arşivi

Şekil 4.22. Kurşunlu Cami
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.21. Kurşunlu Cami-i ve Çevresi
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.23. Kapalıçarşı ve Kayseri Kalesi-Kayseri-1927
Alıntı: Faruk Yaman Koleksiyonu

Şekil 4.24. Günümüzde Kapalıçarşı
Alıntı: Emre Yurdagül Arşivi

Bu yapılar, Kayseri'nin binlerce yıllık tarihi ve kültürel izleri geçmişten günümüze taşıyan anıtsal yapılardır. Her biri ayrı ayrı döneminin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır ve yapay çevre kimliği belirleyicileri olarak kentin fiziksel kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır.

Sivil Mimarlık Örnekleri

Şekil 4.25. Kayseri Tren Garı-1926
Alıntı:<http://www.panoramio.com>

Şekil 4.26. Kayseri Devlet Hastanesi-1939
Alıntı:<http://www.panoramio.com>

Şekil 4.27. Kayseri Valilik Binası-1950
Alıntı:<http://www.kayserialiyim.com>

Şekil 4.28. 1960'ların Sonuna Doğru Yıkılarak Yenilenen Mevcut Kayseri Valilik Binası
Alıntı: <http://www.flickr.com>

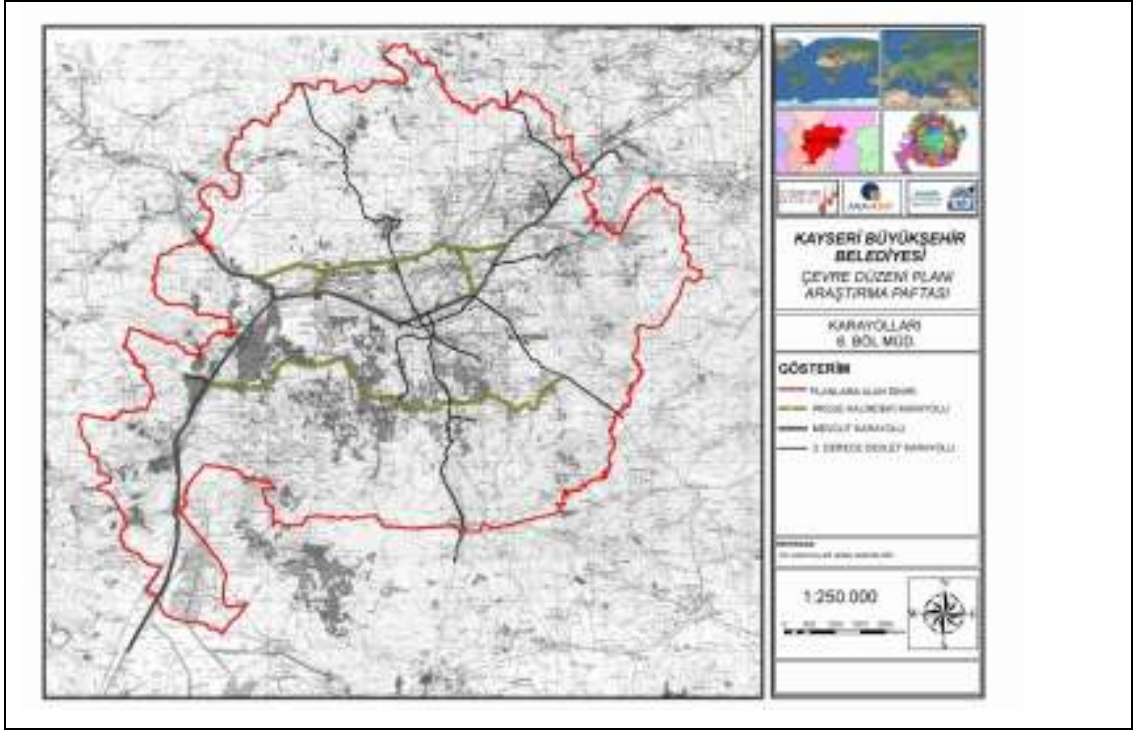
- **Yollar**

Görsel algıyı etkileyen ve mekâna zenginlik katan insan ölçeğindeki yol görünümleri, nicelik ve nitelikleriyle kent kimliği oluşumunda etkili yapay çevre öğelerinden biridir.

Kayseri kenti, tarihsel olarak Orta Anadolu Bölgesi'ndeki yol sisteminin üzerinde bulunmasına bağlı olarak gelişmiştir. Kentsel karayolu altyapısı da, kentin tarihsel gelişimi içinde, bu ana aksın ve topografyanın oluşturduğu genel şemaya uygun olarak doğu-batı yönünde yapılaşmıştır. (Harita 4.8) Bir yandan Ankara-Sivas bağlantısını oluşturan Osman Kavuncu Bulvarı ile Sivas Bulvarı, diğer yandan da güneydeki yerleşmelere bağlanan yollar kentin tarihi merkezinde, şimdiki surların civarında birleşerek kentin gelişimini belirleyen ana doğrultular olarak ortaya çıkmıştır. Kayseri kent içi ulaşım ağı ve çevre yerleşmelerle olan bağlantıları nitelik ve kaliteleri itibari ile benzer kentlerden daha gelişmiş durumdadır. Mevcut yol ağının tamamı asfalttır. Merkez civarında dönüşüm alanları ile imara açılmış yerleşim alanlarında sadece yeni açılmakta olan yollar stabilize veya topraktır.

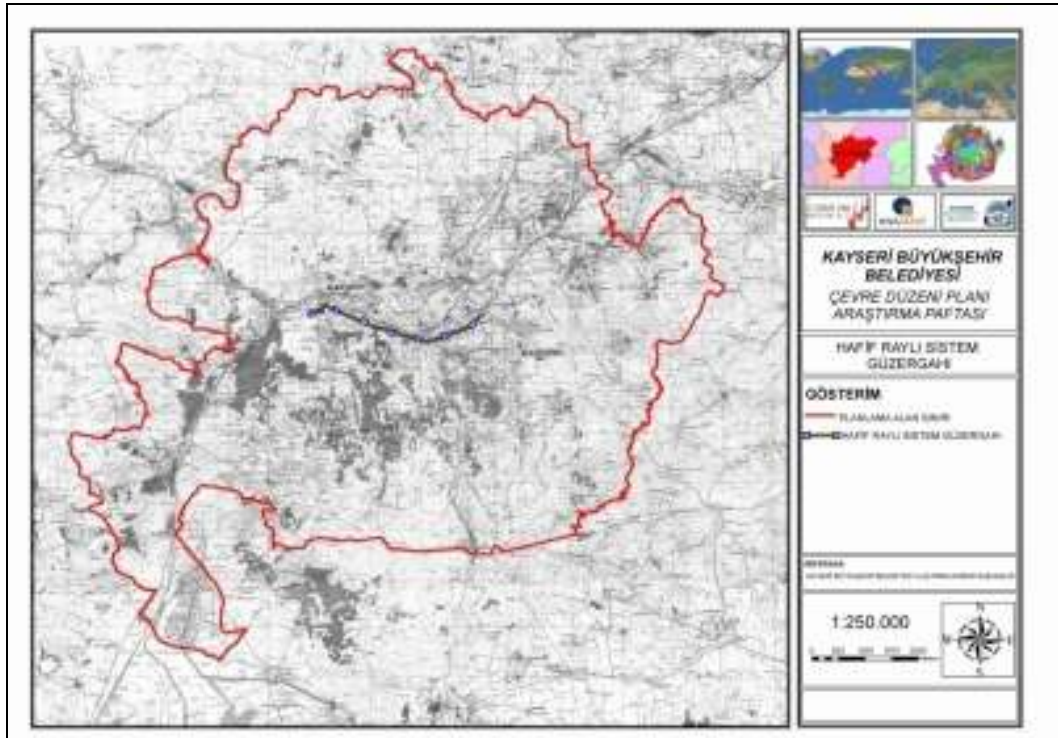
Ayrıca 2009 yılında işletmeye açılan, doğu-batı yönündeki ana arter üzerindeki raylı sistem projesi, kentin fiziksel görünümünü oldukça etkilemiştir. Raylı sistem projesiyle birlikte aks boyunca alt ve üst geçitler yapılmıştır. Bu geçitler, cadde boyunca akışkanlığı etkilemiş ve fiziksel görünümü değiştirmiştir. Güzergâhın toplam uzunluğu yaklaşık 17,5 km.dir. (Harita 4.9)

Kayseri'deki bütün ana arterler, aydınlatılmıştı, orta refüje, yaya yolu ve yeşillendirme çalışmalarına sahiptir. Dolayısıyla Kayseri'nin yolları kentin önemli yapay çevre öğelerindedir.(Şekil 4.29),(Şekil 4.30)

Harita 4.8. Kayseri Kentsel Ulaşım Paftası

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Harita 4.9. Kayseri Raylı Sistem Güzergahı

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Şekil 4,29. Kayseri Çevreyolu
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

Şekil 4,30. Raylı Sistem Projesinden Sonra Sivas
Caddesinde Yapılan Alt Geçitler
Alıntı: www.wowturkey.com

• Açık Alanlar

Açık alanlar, binalar/yapılar arasında kalan ya insan eliyle düzenlenmiş ya da kendiliğinden oluşmuş kentte yaşayanların sosyal etkileşim aracıdır. Açık alanlar; yeşil alanlar, parklar, çocuk bahçeleri, mesire yerleri, fuar alanlarıdır .Bu alanlar kentin yapay çevre kimliği elamanlarıdır. Bu alanlar kentin sosyal etkileşim aracıdır ve yapay çevre kimliğini oluşturan elemanlardır.

Kayseri kentinde açık alan kullanımı çok yaygın bir anlayış değildir, kentin yerli halkı kültürel altyapıdan kaynaklanan sebeplerden dolayı, ortak kullanım alanlarında çok fazla vakit geçirmemektedir. Ancak kentin sahip olduğu genç nüfusun ve üniversite öğrenci sayısının artmasıyla birlikte açık alanların sayısında ve niteliğinde artış olmuştur. Fakat bu alanlar kentin çeperinde kalmış kentin merkezine doğru gidildiğinde azalmakta, hatta yok denebilecek seviyeye gelmektedir.

Kayseri’de yer alan önemli açık alanlar; Kayseri Kent Ormanı, Fuar Kültür Park, Beştepeler Mesire Alanı, Gesi Mesire Alanı, Ali Dağı Mesire Alanı, Mimarsinan Parkı dır.Bu alanlar, mekana oransal olarak baktığımızda tüm alanın % 4.96 sına tekabül etmektedir⁸³.(Şekil 4.31),(Şekil 4.32)

⁸³ Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Şekil 4.31. Kayseri Fuar Kùltür Parkı
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

Şekil 4.32. Kayseri Mimarsinan Parkı
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

• Meydanlar

Meydanlar, aynı şehirde yaşayan insanların kendi aralarında ya da dışarıdan gelenlerle buluşarak ihtiyaçlarını karşıladıkları, doğal ve yapay çevre elemanlarıyla sınırlandırılmış mekânlardır. Dolayısıyla meydanlar kentlerin önemli yapay çevre elemanlarıdır.

Kayseri Cumhuriyet Meydanı'nın oluşumunda yapay çevre elemanları daha etkilidir.

Tarihi Kayseri kalesinin kuzeybatı kenarında yer alan Cumhuriyet Meydanı, kenti güneydoğu-batı doğrultusunda bölen Talas yolu, kentin doğu açılımı olan Sivas Caddesi ile kuzey yönünde çevre yoluna birleşen istasyon caddesinin kesiştiği noktada yer almaktadır. Kayseri tarihsel geçmişini yansıtan yapıların birçoğu bu alanda yer alır.⁸⁴ MS. 17 yılında yapılmış Roma dönemine ait Kayseri kalesi, Selçuklu yapısı Sahabiye Medresesi, Osmanlı döneminden projesini Mimar Sinan'ın eseri Kurşunlu Camii ve 1906 tarihli Saat Kulesi, günümüz Cumhuriyet dönemine ait 1974 yılında inşa edilen Bürüngüz camisinin dışında, Hunat Külliyesi, Turizm Danışma Binası, Zeynel Abidin Türbesi, Orduevi Binası, Hükümet Konağı, Adliye Binası, Almer Oteli, Çifte Medrese, Kapalı Çarşı, Yeraltı Çarşısı, tek ağaç ve Atatürk Anıtı gibi yapı ve objelerle tariflenmektedir.

⁸⁴ Baydoğan,Ç. Kayseri Cumhuriyet Meydan'ının Mekansal Ve Sosyal Anlamını Yitirme Süreci Ve Nedenleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2002

Kayseri Cumhuriyet Meydanı, yönetim, ticaret, alışveriş, toplantı, tören, ulaşım ve benzeri fonksiyonların yerine getirildiği önemli bir merkezdir.

Cumhuriyet Meydanı içindeki fonksiyonların azlığı nedeniyle kentteki insanlara hitap edememektedir. Fakat genel olarak tören, kutlama amaçlı toplumsal ihtiyaçlara trafik fonksiyonunu aksatarak ve ticaret gibi ihtiyaçlara ise her zaman cevap verebilmektedir. Meydan içinde barındığı tarihi eserler ve sosyal objeler açısından zengindir. Ayrıca tarihten günümüze kadar gelen bu eserlerin hala kullanılıyor olması (dini inançlar, törenler, ticaret vb. gibi) meydanın bireyler için anlamını korumasına yardımcı olmaktadır. Meydan' ın, yine bir meydan olarak geçmişinin olması, içerisinde genel (Avrupalı) anlamda iyi bir meydan için önemli-gerekli olan objeleri ve yapıları (kule, kale, hükümet konağı, heykel, cami, park) bulundurması kentteki insanların belleğinde imgesel olarak yer almasını sağlamaktadır.⁸⁵

Ancak Kayseri Cumhuriyet Meydanı, sosyal iletişimin sağlandığı bir mekan olmaktan çok, araç-yaya sirkülasyonunun yoğun olduğu, kavşak ve tören alanı olarak kullanılan, bir mekan olmuştur. Dolayısıyla Kayseri Cumhuriyet Meydanı kent ve kentliyle bütünleşememiştir. Cumhuriyet meydanının sosyal anlamının, toplum ve şehir kimliği oluşumundaki rolü yetersizdir.(Şekil 4.33-4.37)

⁸⁵ Baydoğan,Ç. Kayseri Cumhuriyet Meydan'ının Mekansal Ve Sosyal Anlamını Yitirme Süreci Ve Nedenleri,Yüksek Lisans Tezi,Gazi Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,2002

Şekil 4.33-Şekil 4.34.1935 Yılında Kayseri Cumhuriyet Meydanı Düzenlemesi
Alıntı: Faruk Yaman Arşivi

Şekil 4.35. Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm

Şekil 4.36. 1 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm
Alıntı: <http://www.resimle.net>

Şekil 4.37. 2 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm
Alıntı: <http://www.kayserialiyim.com>

• Donatılar

Açık alanlarda, yaşamı kolaylaştırmak adına insanların gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş ve yetkili kurumlarca yerleştirilmiş işlevsel-sanatsal-simgesel değeri olan küçük ölçekli elemanlardır. Ulaşım araçları, yön levhaları, zemin kaplama malzemeleri, aydınlatma elemanları kentsel donatı elemanlarıdır.

Kayseri kenti kimlik elemanı olacak kentsel donatı elemanına sahip değildir. Kayseri’de her kentte var olan özgünlüğü olmayan, donatılar vardır. Dolayısıyla Kayseri kenti için donatıların kent kimliği faktörü olduğu söylenemez.

• Sembol Olmuş Elemanlar

Yapay çevre özelinde sembol olmuş elemanların birey üzerindeki etkisi; form üstünlüğüne bağlı tek olma özelliğinden ve tarihselliğinden gelir.

Kayseri kentinin kimliğini temsil eden sembol olmuş elemanı bulunmamaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin fiziksel kimlik öğelerinden yapay çevre kimliği incelenmiştir.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanı kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır. Bu yapılar döneminin izlerini yansıtmaktadır.

Anıtsal yapıların çoğu Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze gelen camiler, medreseler, kümbet ve türbeler, hanlar, bedestenler, çarşılar, çeşmeler ve hamamlardır.20.yy yapıları ise kentin sosyal ve mekânsal içeriğinin değişmesinin sonucu oluşan yapılardır.

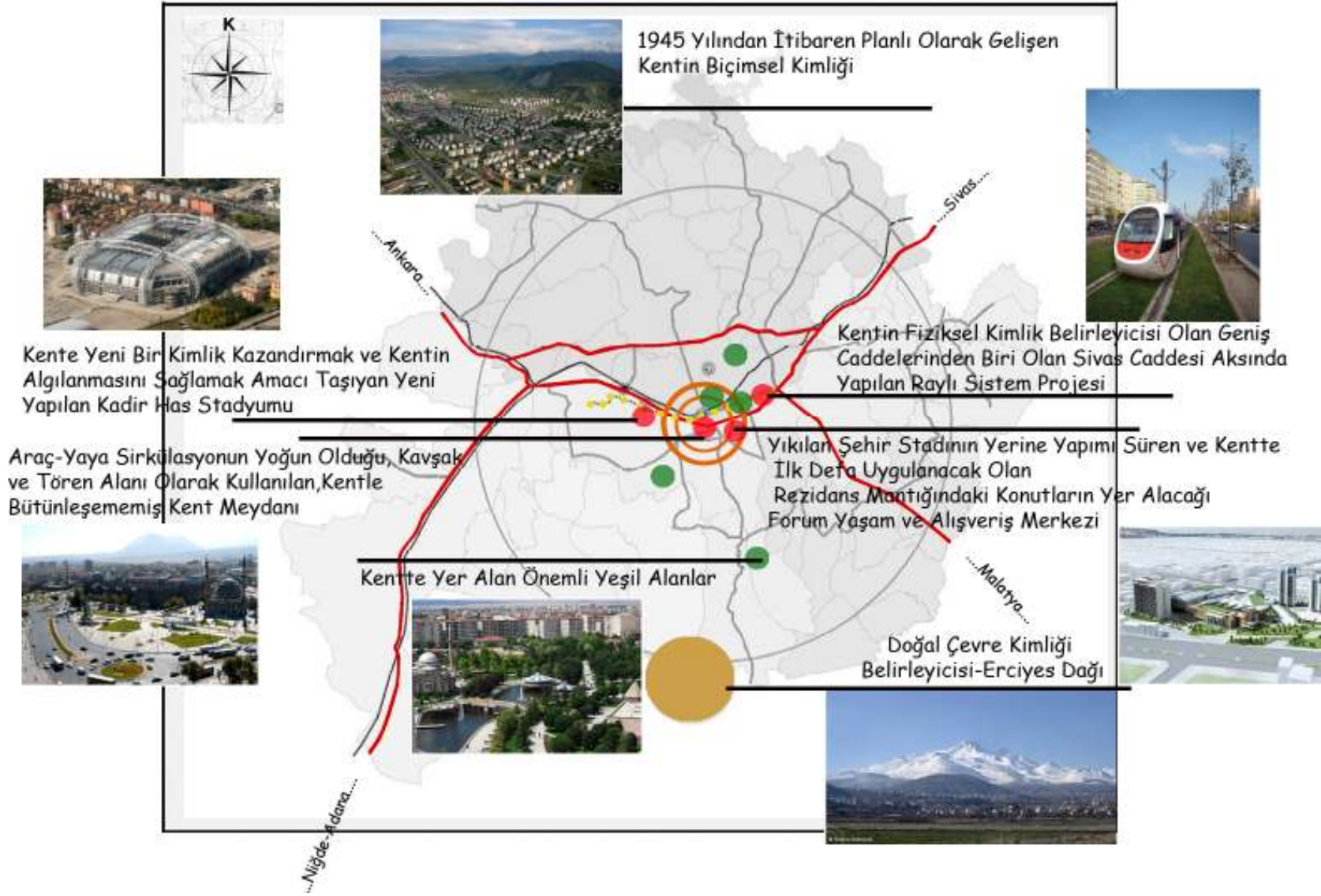
Kayseri için diğer önemli yapay çevre kimliği ögesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış ve bakımlı ve kaldırımlı olan yollara sahiptir.

Kayseri Cumhuriyet Meydanı ise, içinde barındığı tarihi eserler ve sosyal objeler açısından zengindir ve içerisinde genel anlamda iyi bir meydan için önemli-gerekli olan objeleri ve yapıları (kule, kale, hükümet konağı, heykel, cami, park) bulundurması kentteki insanların belleğinde imgesel olarak yer almaktadır ancak mekansal olarak meydan kentle bütünleşmemiştir.

Fakat buna rağmen Kayseri Cumhuriyet Meydanı tarihi geçmişinden bugüne kadar kentin önemli bir strüktürel yapısıdır ve yapay çevre kimliği öğelerindedir.

Diğer bir yapay çevre kimliği ögesi olan açık alanlar, donatılar ve sembol olmuş elemanlar, Kayseri kenti için kimlik belirleyici özelliği olan öğeler değildir.

Kayseri kenti kimlik faktörleri Şekil 1’de harita üzerinde işlenmiştir.

4.4. KAYSERİ KENTİNİN SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ

Toplum içinde yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel kimliğini oluşturur.

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin sosyo-kimliği, birinci bölümde ana hatlarını oluşturduğumuz çerçevede incelenecektir. Sosyo-kültürel yapının kentin kimlik ögesi olmasını sağlayan veriler; kültürel yapı, kurumsal yapı, ve demografik yapı, Kayseri kenti genelinde analiz edilecektir.

• Kültürel Yapı

Kayseri, Erken Bronz Çağı'ndan beri bir yerleşim alanı olmuş, bu süre içinde de çeşitli kültürlerle ilişki içinde olmuştur. Hititler, Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve daha sonra da Türkler bu topraklarda yaşamışlar ve yaşamaya devam etmektedirler. Binlerce yıl öncesinden beri bu topraklardan gelip geçen nice uygarlıklar, kültürel anlamda çeşitli izler bırakmışlardır.

XI. yüzyıl sonlarında Kayseri de Anadolu'nun büyük bölümünde olduğu gibi Türklerin Hâkimiyetine girmiştir. Türk hâkimiyeti ile yayılmaya başlayan Türk-İslam kültürü, giderek etkin hale gelmeye başlamıştır. Selçuklularla başlayan kültürel süreç, XX. yüzyıla girerken Osmanlılarla devam etmiştir.

Kayseri'nin örf ve âdetleri, oyunları ve müziği İç Anadolu'nun yayla özelliğini taşır. Türkü, mâni, masal, bilmece ve efsâne bakımından çok zengindir. Kayseri'den meşhur ve çok sayıda halk şairleri yetişmiştir. Âşık Kerem ve Seyrânî en meşhurlarıdır.

Selçuklu devrinden beri yaygın olan el sanatları dokumacılık ve bakırcılıktır. Halı ve kilimleri, süslü süt ve su güğümleri ve ibrikleri önceleri çok meşhurdur. Kayseri'de halıcılık Selçuklu Türkleri tarafından geliştirilmiştir. Kayseri, Bünyan, Yahyalı ve Yeşilhisar halıları iç ve dış pazarlarda aranan halılardır. Evlerde çok sayıda halı tezgahı vardır. Kayseri için önemli yeri olan el sanatlarının yeterince değerlendirilememesi bu değerlerin önemini yitirmesine sebep olmuştur.

İlde eskiden beri ilerlemiş diğer sanatlar ise nakkaşlık, oymacılık, kakmacılık ve kuyumculuktur. Alçı işleri, mermer taş oymaları ve kabartmalar oldukça ileridir.

Asırlar boyu başta Mîmar Sinan olmak üzere en büyük Türk mîmârları bu bölgede yetişmiştir.

Kayseri Selçuklular zamanından beri Anadolu'nun önemli bir kültür ve eğitim merkezi olmuştur. Dünyada ilk tıp fakültesi 1206 senesinde “Şifâiye Medresesi” olarak Kayseri’de kurulmuştur.

Kayseri de aileler içe dönük bir hayat sürmektedirler. Sosyal hayat daha çok ev oturmaları şeklinde yaşanmaktadır. Bunun sonucu olarak ta kentte ortak kullanım mekânlarının sayısı azdır. Fakat üniversite nüfusunun artış göstermesi ve arz talep dengelerinin değişmeye başlamasıyla bu durum giderek değişmektedir.

Kayseri’de ataerkil aile yapısı geçmişte olduğu gibi bugünde hâkimdir. Aile bünyesinde baba ve oğulları bir arada yaşar, anneler gelin olarak eve gelirdi, bu sosyal yapı Kayseri konut kültürünün oluşmasına sebep olmuştur.

Kayseri evleri, bir bahçe veya avlu etrafında asimetrik olarak içe doğru büyüyen yapılarıdır. Evler genel planlarıyla dışa tümüyle kapalı kalın ve yüksek duvarlıdır. Pencerelerin tümü avlu yönünde ve parmaklıklıdır. Bu yapılaşma tarzı dışa kapalılıktan ve korunma güdüsünden kaynaklanmaktadır.

Kayseri evleri genel olarak üç ana bölümden oluşur. Birinci bölüm, ortadan avluya açılan büyük, dikdörtgen planlı sofa adı verilen büyük bir oda, evdeki kapalı mekanların çekirdeğini oluşturur. Evin en önemli mekanı olan ve aynı zamanda diğer odalara geçiş imkanı veren sofanın bir yanında harem (oturma ve yatak odaları),diğer yanında tokana (mutfak, kış odası)bulunurdu. İkinci bölüm, seki adı verilen kısmın altından iki kademe ile çıkılan ve asıl oturulacak yer olan tahtalı kısımdır. Üçüncü bölüm ise,sofanın arka yüzündeki oymalı ahşap bölmeden sonra gelen kısımdır.Buranın alt kısmına dolaplar yerleştirilmiştir.

Sofa, harem, tokana yerleşmiş bir plan tipidir. Gelişmiş yapı tekniği, güçlü ve yalın strüktür, ince ahşap işçiliği, Kayseri evlerinin başlıca özellikleridir

Geleneksel Kayseri evlerinin büyük bir kısmı günümüzde yıkılmak suretiyle ortadan kalkmıştır. Ancak ayakta kalanlar ve korumaya alınanlar bu kültürün yansıtılmasını ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından son derece önemli bir mirastır.

Ayakta kalabilen en eski ev 1419 yılında yapımına başlanan Güpgüpoğlu Konağı'dır. XVIII. yüzyıla kadar kısım kısım tamamlandığı anlaşılmaktadır. Restorasyonu yapılan bu konak ve benzerleri olgun bir tasarım anlayışına sahiptir. Şu anda Etnografya Müzesi olarak kullanılmaktadır.(Şekil 4.38)

Şekil 4.38. Güpgüpoğlu Konağı-Kayseri
Alıntı: <http://www.panoramio.com>

Kayseri de geçmişte hakim olan ataerkil aile yapısı günümüzde de devam etmektedir, birçok aile birkaç kuşak bir arada yaşamaktadır. Dolayısıyla yeni yapılan konutlarda bu aile yapısı temel alınarak kat alanı büyük tutulmaktadır. Değişen ve gelişen şartlara rağmen Kayseri geleneklerine günümüzde de sıkı sıkıya bağlıdır. Ataerkil ile yapısının Kayseri kimliğinin oluşmasındaki etkisi büyüktür.

Çok eskiden beri bir yaşam biçimi olan bağcılıkta Kayseri kültürünün önemli bir parçasıdır. Yaz ayların çok sıcak geçmesi şehir halkını yazları bağlara göçerek sezonu havadar bir ortamda, kışlık besinlerini de hazırladıkları bağ evlerinde geçirmeye itmiştir. Sosyal yapı içinde bağ yerleşmelerinin önemi oldukça fazladır. Yaşayanların sosyal anlamda deşarj oldukları yerler olarak bağlar ön plana çıkmaktadır. Kimi düğününü, kimi kınasını, kimi de davet vereceği yemeklerini bağında yapmakta, gençler arkadaşları ile bağlarda buluşmakta, yaşlılar ise bağcılık gibi hobilerini bu alanlarda gerçekleştirmekte ve bağların büyüklüğü ve bakımının iyi olması, artık sahibi için bir saygınlık meselesi haline gelmektedir.

Kayseri'nin bir diğerkültürel değeri de yöresel mutfağıdır. Ülke çapında üne kavuşmuş zengin bir mutfak kültürü vardır. Geleneksel yaşam tarzının sürdürüldüğü dönemlerde, beslenme ve tüketim alışkanlıkları günümüzden farklıydı. Kent yaşamının insanlara sunduğu olanaklar bu alışkanlıkları ve beslenme biçimini değışime uğratmıştır. Ancak Kayseri'nin yöresel yemekleri bu değışimden etkilenmeden günümüze gelmiştir. Kayseri'nin adıyla özdeşleşmiş olan pastırma, sucuk ve mantı zengin mutfak kültürünün parçasıdır. Kayseri mutfağı, Kayseri kimliğinde önemli bir yere sahiptir.

• Kurumsal Yapı

Kurumsal yapı, bir kentin ve kentin yer aldığı ülkenin;

- Politik, yönetsel ve hukuksal yapısı,
- Dini yapısı,
- Ekonomik yapı ve teknolojik düzeyi,
- Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler yapısı ve bu yapıyı oluşturan kurumsal ilişkileri ile şekillenir.⁸⁶

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin kurumsal yapısı bu alt başlıklar çerçevesinde incelenecektir.

Politik, yönetsel ve hukuksal yapı

Kayseri kent kimliğinde etkili olan kurumsal yapı elemanlarını; merkezi ve yerel yönetimin oluşturduğu kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiştir.

O yıllarda sermaye birikiminin az olması nedeniyle gerek ulaşım altyapısının gerekse sanayi yatırımlarının gerçekleştirilmesinde devletin etkin olması gerektiği düşünülmektedir. Kayseri'de bu politikalar sonucu birçok yatırım

⁸⁶Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye'de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu "Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım", Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

gerçekleştirilmiştir. 1950'li yıllar özel sektörün kamu sektörünün önüne geçtiği yıllardır. Kentin batı yönünde özel sektör tarafından kurulan fabrikalar yeni semtlerin oluşmasına yol açar⁸⁷

Kamu ve özel sektör yatırımları kentin mekansal yapısında değişimlere sebep olmuştur, bu değişimler bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır

Kayseri kentinde yerel yönetimin kentin kimlik oluşumunda-değişiminde etkisi tarihsel süreç içerisinde hep güçlü olmuştur. Kentteki yerel yönetimin, ülkedeki politik iktidar değişikliklerine paralel olarak el değiştirmesi, iktidarların kurguladığı tüm değişikliklerin, kentin fiziksel ve sosyal yapısını doğrudan etkilemesine yol açmıştır. Kent bütünü ve kent kimliği göz ardı edilerek, arsa rantı ön planda tutularak yapılan imar planları; Kayseri kentinin giderek yapılaşma yoğunluğunun artmasına, kentsel sit alanı içerisinde yer alan birkaç yapının dışında tarihsel dokunun tamamen yok olmasına sebep olmuştur.

Dini Hayat

Dördüncü yüzyılın başlarında halk tamamen Hıristiyanlaşmış ve Kayseri bu dinin ilmi merkezi haline gelmiştir. Daha sonra Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071 tarihinde Malazgirt' de Bizans ordularını yenmesiyle Anadolu kapıları Türklere açılmış ve bu tarihten 15 sene sonra, 1085 yıllarında Kayseri artık bir Türk ve Müslüman kenti olmuştur.

Binlerce yıllık tarihi geçmişi olan Kayseri kentinde çeşitli dinlere mensup insanlar bir arada yaşamışlardır. Farklı dinlere mensup insanların oluşturduğu kültürel farklılıklar, ekonomik faaliyetlere, mimariye ve günlük yaşama yansımıştır. Bu farklılıklar kentin kimlik oluşumunda etkili olmuştur.

Ayrıca, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin ilk hocası ve Türk tasavvuf ve kültür hayatında önemli bir yer tutan Seyyid Burhaneddin Hazretlerinin türbesi Kayseri'de bulunmaktadır. Türbenin kayseri kentinde yaşayanlar için manevi bir etkisi vardır. Türbenin sürekli bakımlı ve kalabalık olmasından dini sembollerin Kayserili için ne denli önemli olduğunu anlamaktayız.

⁸⁷ Kocatürk, F.Kayserinin Kentsel Gelişim Süreci, Tol Dergisi,s:49-56,2009

Ekonomik Yapı ve Teknolojik Düzeyi

Kayseri kentinin kuzeydoğusundaki Kanişte Asur ticaret kolonileri ile başlayan ticari hayatı, çağlar boyunca Kayseri kentinin kimliğinde etkili olmuştur.

Ticarette ve zanaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri kentinde girişimcilik, sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. Kentte var olan girişimcilik potansiyeli, süreç içerisinde il içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayserinin neden ticarete ve zanaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluşmasının iki önemli sebebi vardır. Birincisi, kentin geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde oluşu ve ikincisi, kentin tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz olmasıdır. Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetler yönlenirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zanaatkâr kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Ekonomik yapı, tarih boyunca Kayseri kentinin sosyo -kültürel oluşumunda en etkili faktörlerden biri olmuştur. Zira Kayserililer, ticari zekâları ile tüm ülkede üne sahiptir.

Ekonomik yapı, Kayseri kentinin sosyo-ekonomik kimliği konulu bir sonraki bölümde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Kayseri yerel yönetimi güçlü bir sermaye birikimine sahiptir. Mevcut yerel yönetim teknolojinin son gelişmelerinden faydalanarak, kentin görüntüsünü, kimliğini değiştirmek adına çeşitli yatırımlar yapmaktadır. Bunlardan en yenisi ve önemlisi Kent merkezinde yer alan görüntüsü dışında fiziksel olarak bir problemi olmayan şehir stadının yıkılarak, yerine Kadir Has Şehir Stadyumu ve spor kompleksinin yapılmasıdır.(Şekil 4.39-4.43)

Kayseri şehir stadyumu ve spor kompleksi şehrin batısında mevcut Ankara-Malatya çevre yolu üzerinde Şehir merkezine 5 km uzaklıkta 190. 000 m2 arazi üzerinde yer almaktadır Ayrıca bu kompleks diğer bir belediye yatırımı olan raylı sistem projesinin güzergahında yer almaktadır.

2007 yılında yapımın başlanana ve 2009 yılında hizmete açılan 33.000 kişilik stadyum ,ev sahipliği yapacağı ulusal ve uluslararası faaliyetlerle, kentin ekonomisine ve kültürüne olumlu katkılar sağlanacağı hedeflenmiştir. UEFA Euro 2016 organizasyonunda Türkiye'de yapılan incelemelerde standartları hazır olan tek stadyum Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kadir Has Stadyumu olduğu bilgisi yerel kaynaklarda yer almaktadır.

Henüz çok yeni bir oluşum olduğu için Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kadir Has Stadyumunun, kent kimliğine olumlu veya olumsuz katkılarının ne olduğu hakkında yorum yapmak yanlış olabilir.

Yıkılan eski stadyum yerine, arsayı belediyeden ihale yoluyla satın alan Multi Turk Mall firmasının, Forum Kayseri Alışveriş ve Yaşam Merkezi projesinin yapımı halen devam etmektedir.

Şekil 4.39. Yıkılan Eski Stadyumun Kent Merkezindeki Konumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.40. Yıkılan eski Stadyumun Yerine Yapımı Süren Yaşam Merkezi
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.41. Kayseri Kadir Has Stadyumu Kent İçerisindeki Konumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.42. Kayseri Kadir Has Stadyumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.43 .Kayseri Kadir Has Stadyumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Eğitim, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Yapısı

Kayseri Anadolu kentleri içerisinde okuma yazma oranı en yüksek kentlerden biridir. İl genelinde okuma – yazma oranı % 92 olarak tespit edilmiştir⁸⁸

Kayseride 1978'de açılan Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinden biri olan Erciyes Üniversitesi ve 2008 yılında açılan Melikşah Üniversitesi olmak üzere biri devlet ve diğeri vakıf üniversitesi olmak üzere iki üniversite bulunmaktadır. Erciyes Üniversitesi'nde alt yapı ve hizmet binalarının önemli bir kısmının, yörenin hayırsever iş adamları tarafından yapılmaya başlanması bu alanda yepyeni bir model olmuştur. Binaların bir kısmı tamamlanarak hizmete açılmış, bir kısmının da inşaatı halen devam etmektedir. Bu durum Kayseri kenti için eğitimin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Erciyes Üniversitesinin kent kimliğindeki rolü büyüktür. Üniversite kampüsünde bulunan Sabancı Kültür Merkezinde düzenlene kültürel etkinlikler, kentin sosyal anlamda gelişmesini olumlu etkilemiştir. Kayseri'nin kültürel anlamda zenginleşmesini sağlayan bir diğerk eğitim kurumu da Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'dir.

⁸⁸ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Üniversite nüfusunun artmasıyla üniversite çevresinde yeni yerleşim alanları oluşmaya başlamış ve kentteki sosyal davranış alışkanlıkları yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Gün geçtikçe nitelikli restoran ve kafelerin sayısında artış gözlenmektedir. Kayseri halkı kendi içedönük kabuğunu kırıp, sosyalleşmeye başlamış ve bu oluşum kentin fiziksel ve-sosyal kimliğinin gelişip değişmesine sebep olmuştur.

Ayrıca Erciyes Üniversitesi bünyesinde bulunan Tıp Fakültesi, bölgenin sağlık yükünü de kaldırmaktadır. Kayseri kenti sağlık hizmetleri yönünden de çevre illere nazaran gelişmiş durumdadır.

Kayseri kenti, geçmişinde olduğu gibi bugünde pek çok potansiyele sahiptir. Ancak yerel yönetimin çoğu zaman yanlış politikaları bu potansiyelleri kent için doğru kullanılmasının önüne geçmiştir. Çok zengin bir kültürel altyapıya sahip olan Kayseri kentinin iç dinamiklerini doğru tespit edilmeli, tüm bunarlnın kentin kimliğinin algılanmasında önemli bir etken olduğu konusu üzerinde durulmalıdır.

• Demografik Yapı

Kayseri kentinin sosyo-kültürel kimliğinin şekillenmesinde demografik yapı çok etkilidir.

Binlerce yıllık tarihi geçmişi olan Kayseri kentinde değişik dinlere mensup birçok insan bir arada yaşamış olması Kayserini sosyo-kültürel kimliğinin oluşmasında oldukça etkili bir faktördür.

Kayseri'nin nüfus yapısı ile ilgili ayrıntılı bilgiler 1881 – 82 / 1893 sayımında ortaya çıkmaktadır. Toplam 183.339 kişi olarak belirlenen nüfusun 90.482si kadın, 92.857si erkektir. Müslümanlar ve gayrimüslimler olarak bakacak olursak da 24.895 (%13.58) Rum, 35.819 (%19.53) Ermeni, 2.268 (%01.24) Katolik ve Protestan olmak üzere toplam 62.982 (%34.35) gayrimüslim olduğu görülür. Müslümanlar ise 120.357 ile nüfusun %65.65 ini oluşturmaktadır.⁸⁹

⁸⁹ Güler,A. “Kayseri’de Demografik Durum”. III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. S.206

H.1318/M.(1900-1)yılına ait Ankara vilayetin salnamesine göre ise toplam nüfus 55.523 olup nüfusun %66'sı Müslüman,%34'ü ise çeşitli dinlere mensup gayrimüslim azınlıktan oluşmaktaydı,⁹⁰

Türkiye Cumhuriyeti öncesinde yapılan son sayım olan 1914 nüfus sayımına göre, Kayseri'de toplam 184.292 Müslüman, 26.590 Rum, 52.192 Ermeni bulunuyordu.⁹¹

1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesinden edinilen bilgiye göre, Kayseri vilayetinin toplam nüfusu,200.225 dir. Bu dönemde nüfusun %97,9'u müslüman geri kalan %2,1'de gayri müslim azınlıktır.

1900-1926 yılları arasında azınlık nüfusunun büyük oranda azaldığı görülmektedir. Bunun sebebi 1915 yılında çıkarılan "geçici tehcir kanunu" ile 47.617 Ermeni Kayseri'den ayrılmıştır. Ayrıca Kurtuluş Savaşı sonrasında Lozan Antlaşması ile belirlen mübadele çerçevesinde de Rum Nüfusun hemen tamamı Kayseri'yi terk etmiştir.⁹²

Kayseri şehir merkezinde yer alan ve orijinal işlevini korumaya devam eden Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Başkanından alınan bilgiye göre bugün Kayseri'de dört adet ermeni kalmış, eski dönemde Müslümanlığı benimseyen Rumlar dışında da hiç Rum kalmamıştır.⁹³

Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan ilk nüfus sayımına göre, Kayseri toplam nüfusu 250.490 olup bunun %24,1'i şehirlerde,%75,9'u ise köylerde yaşamaktaydı.⁹⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarından, kent merkezinde sanayinin büyük gelişmeler gösterdiği, göçün hızlandığı 1980 yılına kadar kırsal nüfus, azalmasına rağmen kentsel nüfustan fazlaydı.1980'li yıllardan itibaren kır-kent nüfus dengesi büyük ölçüde değişmiştir.

⁹⁰ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

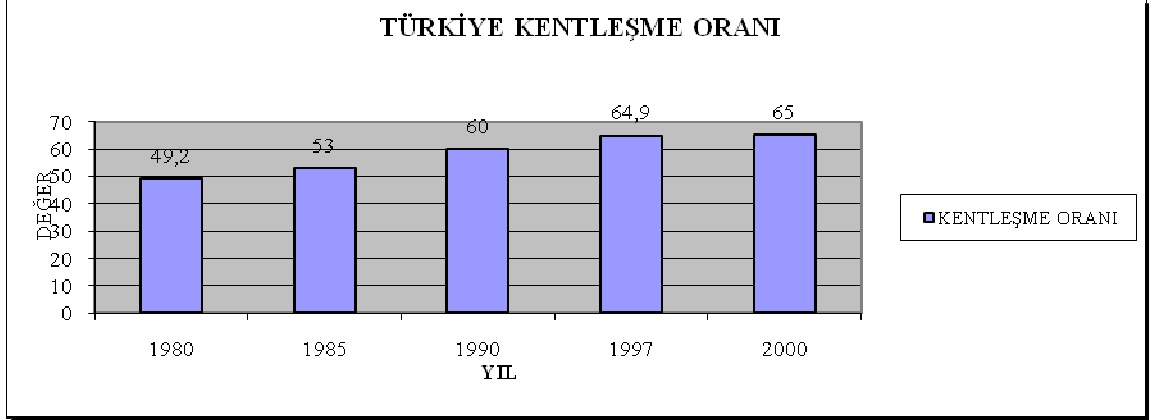
⁹¹ Güler,A. a.g.e. s.209

⁹² Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

⁹³Taniş,Ö. , Germir Kiliseleri Ve Panagia "Kıymıs-Tıs Theotoku"Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi,Yüksek Lisans Tezi,M.S.Ü.,2006

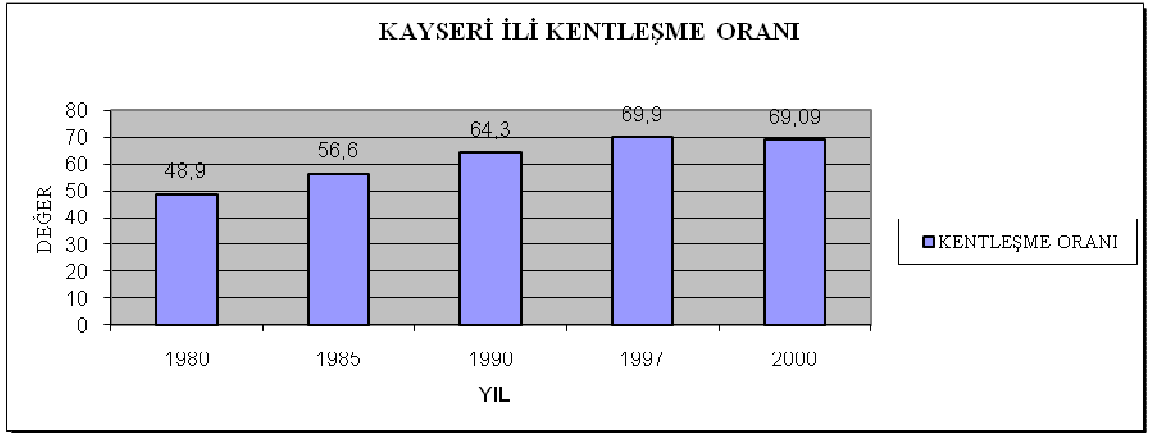
⁹⁴ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanına göre ilin nüfusu 1.205.872 dir. Nüfusun yüzde 85'i şehirde, yüzde 15'i da kırsal alanda yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu 69 kişi/km²dir

Grafik 4.1. Türkiye Kentleşme Oranı

Alıntı: : Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

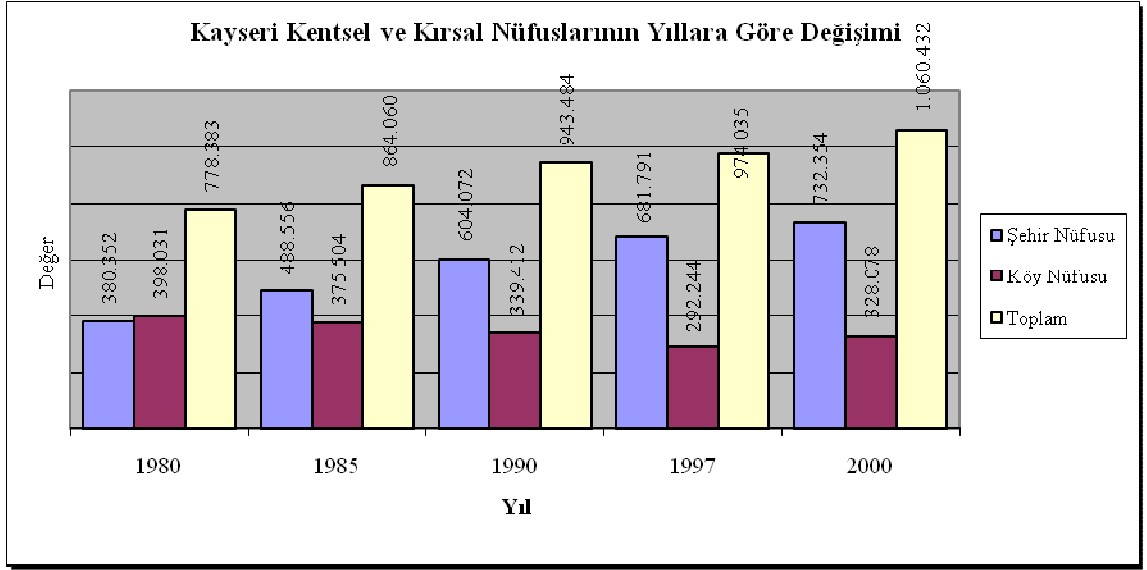

Grafik 4.2. Kayseri Kentleşme Oranı

Alıntı: : Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

İki grafiğin incelenmesi ile 1980 dışındaki tüm sayımlarda Kayseri ilinin kentleşme oranı Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir ve 2000 yılı sayım sonucu da bu devam etmektedir. Kayseri ilinin aynı dönemlerde oluşan kırsal ve kentsel nüfus değişimi de grafik 3 te verilmiştir.⁹⁵

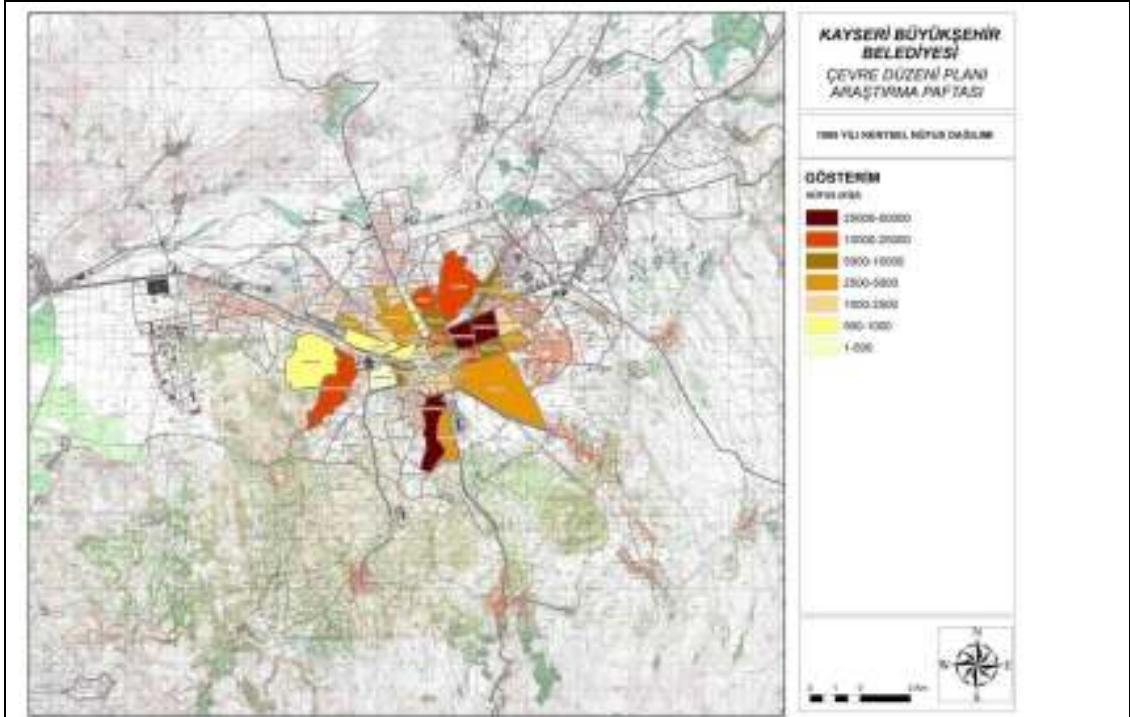
⁹⁵ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Tablo 4.3. Kayseri Kentsel ve Kırsal Nüfusun Yıllara Göre Değişimi
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

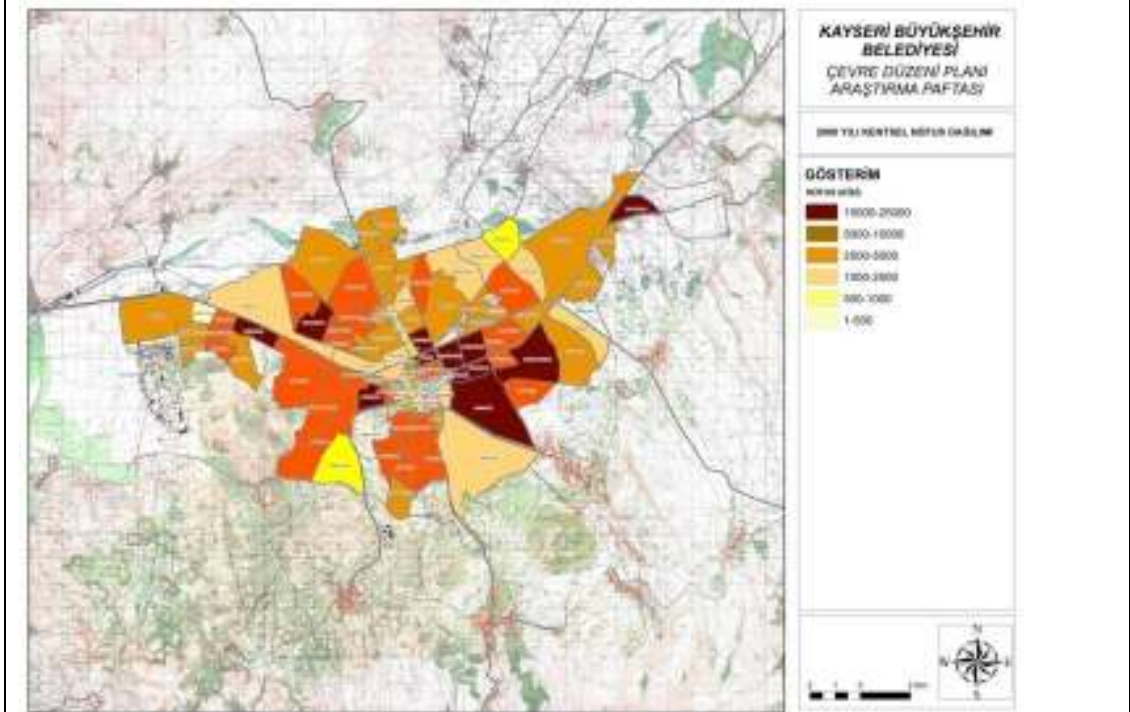
Bu grafiğe göre, Kayseri kentinin nüfusunun devamlı artış gösterdiğini, bunun ile birlikte kentsel nüfusun artarak, kırsal nüfusun ise devamlı azaldığını görmekteyiz.

1980 yılından itibaren görülen artışın büyük sebebi kent merkezinde sanayinin gelişmesiyle artan iş olanaklarının kent merkezinin bir çekim merkezi haline gelmesidir. Bunun sonucu olarak kent merkezine göçler başlamıştır.(Harita 4.10-4.12)

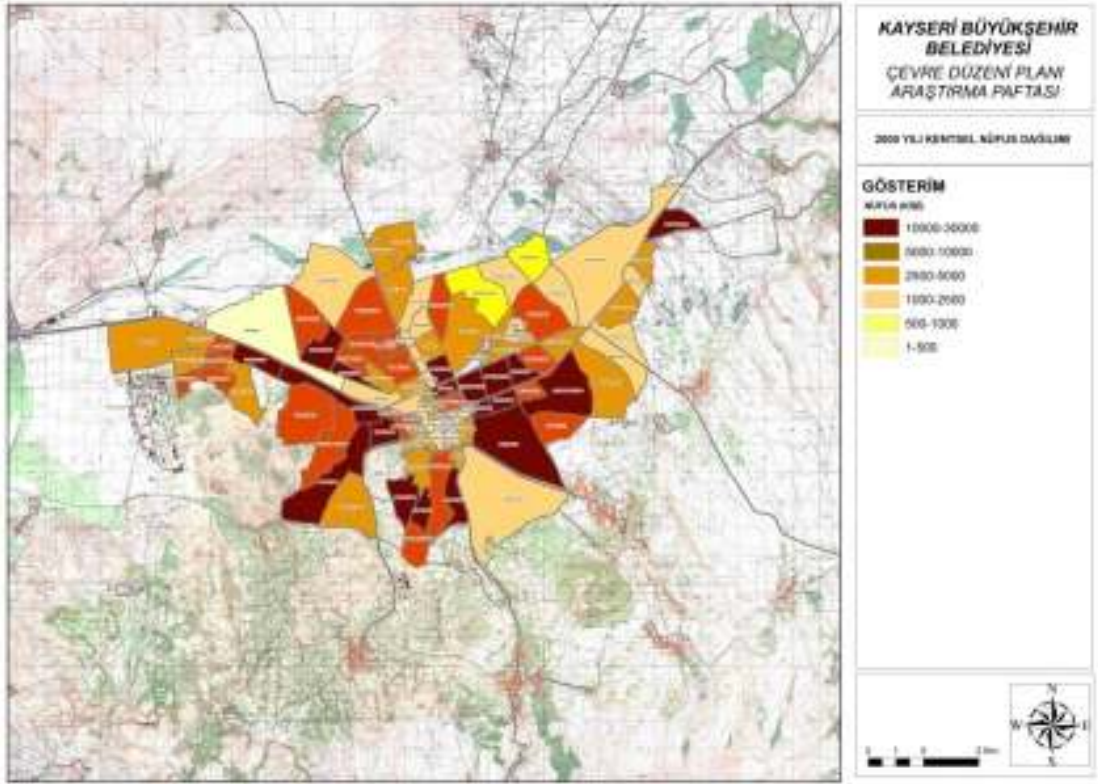
Harita 4.10. 1985 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-2)

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Harita 4.11. 2000 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-3)

Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Harita 4.12. 2005 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-4)

Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Demografik yapının değişmesindeki en büyük etkenlerden biride göçlerdir. Göçler kent nüfusunu değişmesine ve dolayısıyla kentlerin kimliğinin değişmesine sebep olmaktadır.

İçe ve dışa göç nedenleri kırsal alandaki ekonomik ve sosyal olanakların kısıtlılığı ve bu olanakların şehir yaşamında daha kolaylıkla elde edilebilmesi ve refahın yüksekliği, bulunulan yerde iş imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle iş bulmanın daha kolay olduğu şehirlere olan göçü hızlandırmıştır. İç Anadolu Bölgesi için toplam göç içinde İçe göçün payı % 165, dışa göçün payı ise % 202'dir. Kayseri'de toplam göç içinde içe göçün payı % 13 ve dışa göçün payı da % 17dir.

İç Anadolu Bölgesi ve Kayseri'de oluşan içe göç ve dışa göç değerleri incelendiğinde 1990 verileri ile Kayseri'nin göç veren bir il olduğunu göstermektedir.

1965-2000 Yılları Arası Kayseri Göç Hareketleri

Harita 4.13. 1965-2000 Yılları Arası Kayseri Göç Hareketleri
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Bu verilere göre Kayseri'nin;

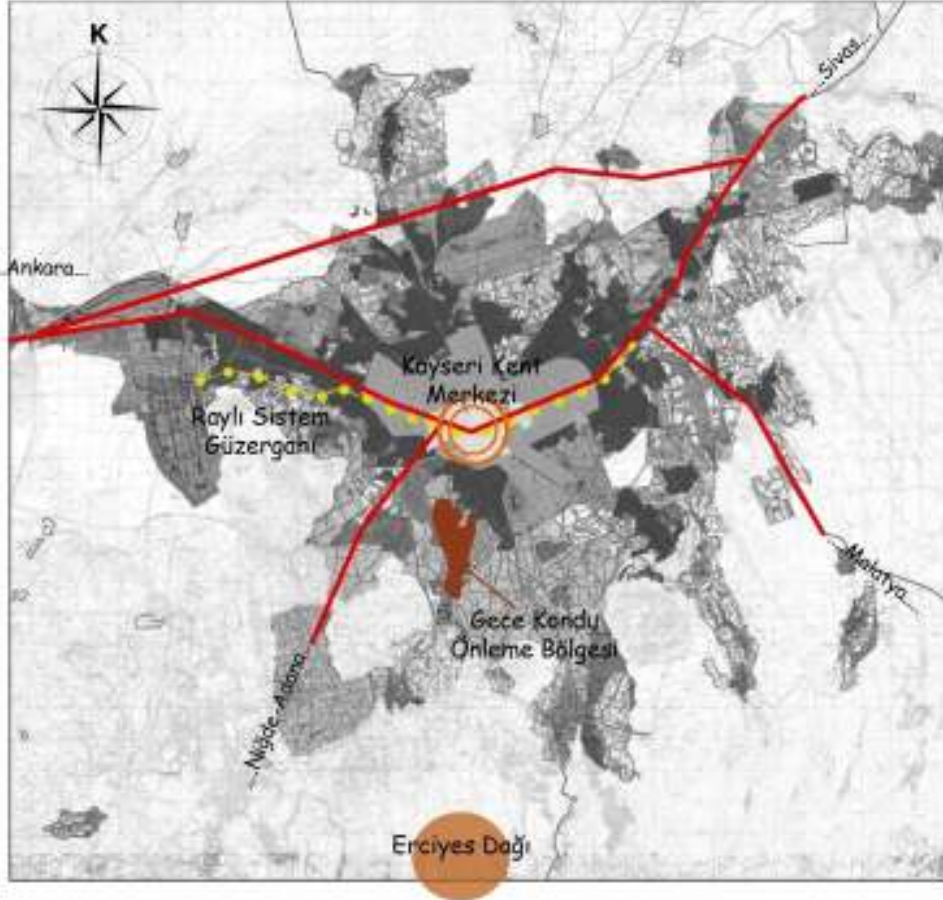
1965 li yıllarda başta Sivas olmak üzere Ankara ve İzmir'den,

1970'li yıllarda Sivas ve İzmir'den,

1980'lerde Kastamonu Yozgat ve Sivas'tan,

2000'lere gelindiğinde ise Nevşehir, Adana, Yozgat ve Sivas'tan göç aldığı görülmektedir.

Kayseri sanayi ve ticaret bakımından çevre kentlerin geçmişten bugüne kadar odak merkezi olup, hızla göç alan Orta Anadolu'nun önemli şehirlerinden biridir. Bu göçler kentin nüfusunun artmasına sebep olmuştur ve yeni yapılara ihtiyaç doğmuştur. Ancak Kayseri'de gecekondular ve kaçak yapılaşmaya karşı bir çözüm olarak geliştirilen gecekondular önleme bölgeleri sayesinde Kayseri de kaçak yapılaşma yaklaşık olarak %10 oranındadır ve gecekondular bölgesi bulunmamaktadır.(Şekil 4.44)

Şekil 4.44.Gecekondu Önlene Bölgesinin Kent İçindeki Konumu

Kayseri’de gecekondu önleme bölgeleri Battalgazi Mahallesi, Yıldırım Beyazıt Mahallesi, Boztepe Mahallesi ve Yeni Mahalle’dir. Gecekondu önleme bölgesi alanı 1994 yılında başlamış ve 9 mart 2009 tarihinde tapu teslimine başlanmıştır.

Gecekondu Önleme Bölgelerinde;

- 350 hektarlık bir alandır ve yaklaşık olarak 75.000 nüfusu vardır.
- 6500 tapu dağıtılmıştır.
- Alan içinde özel vakıf hazine arazileri vardır. 775 Sayılı Gecekondu Kanunu ile mülkiyet kamulaştırma ile çözülmüştür.
- Gecekondu önleme bölgesinde altyapı hizmeti(su, elektrik, telefon, internet vs ...) sağlanmıştır arsa temini yapılmıştır konut yapımı kişiye aittir.

- Bölgede birkaç tip vaziyet planı çizilmiş ve buna göre evler yapılmıştır. İç planları ise ev sahibine bırakılmıştır bir sınırlama getirilmemiştir.
- Bu evler; 2 kat ve teras olarak yapılacak ve büyüklükleri 103 m² dir.

Arsa dağıtımı yapılırken kişinin başka bir tapusunun bulunmaması ve bekar olmaması şartları aranmıştır.

Fakat bu bölge, yapılan konutların formu, kullanıcıların ihtiyaç ve zevklerine bırakıldığından dolayı, estetikten yoksun, çevresiyle uyumsuz ve birbirinden kopuk yapılar topluluğu haline gelmiştir. Birçoğu sadece sıvası dahi yapılmamış tuğla duvar halinde durmakta ve kullanılmaktadır. Gecekondu önleme bölgesi olmasın rağmen yapıların görünüm olarak gecekondundan pek farkı yoktur. Dolayısıyla sadece altyapı hizmetlerinin getirilmiş olması bölge için yeterli olmamıştır.

Ayrıca kullanıcıların Kayseri kentlisiyle arasındaki sosyal tabakadaki farklılaşması ve kenti algılama biçimi farklıdır. Bu durum göçle gelenlerin kentin asıl sahipleriyle yaşadığı sosyal problemlerin diğer bir boyutudur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kayseri kentinin binlerce yıllık tarihi geçmişinde, nüfus yapısında birçok değişiklik olmuştur.%30 lar da olan gayrimüslim nüfus giderek azalmış ve sonunda yok olmuştur. kent nüfusu sürekli artış göstermiştir. Bu artış kırsal nüfusun azalmasıyla beraber kent merkezinde yaşanmıştır. Kent merkezinde iş olanakların artması kırsaldan kente göçü hızlandırmıştır. Göçler sonucunda ise artan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla gecekondu önleme alanları kurulmuş ve kullanıcıların kendi istekleri doğrultusunda yapılar yapılmıştır.

Demografik yapıdaki oluşum ve değişimler kentin her alanında etkisini göstermiştir dolayısıyla, demografik yapı, Kayserinin sosyo-kültürel oluşumundaki en önemli belirleyicilerden biridir.

4.5. KAYSERİ KENTİNİN EKONOMİK YAPISININ KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ

Kayseri kenti, elverişli ulaşım ve enerji olanakları ve zengin yeraltı kaynaklarıyla birlikte önemli ölçüde gelişmiş ekonomisi ve sanayisi ile bilinen kentler arasında yer almaktadır. Kayseri'nin gelişmesinde başlıca faktörlerden birisi, ticaret ve zanaatta kentin geçmişten günümüze önemli bir birikime sahip olmasıdır. Bu faktör sosyal yapıyı da tarihsel süreç içinde değiştirmiştir.

İlk önce tarihsel süreçte Kayserinin ekonomik yapısını incelersek, günümüzde Kayseri kenti için sosyo ekonomik kimliğin ne kadar belirleyici olduğunu daha iyi kavrayabiliriz.

Kuruluşu M.Ö. 3000'lere uzanan Kültepe Höyüğü'nde yapılan kazılardan; burada yaşayanların, bronz, bakır, kurşun, altın, gümüş gibi madenleri kullandığı; siparişin miktarını, gönderileceği günü, ödemenin vadesini vs. belirten — ticari mektuplar“ yazdıklarını öğrenmekteyiz. Asurlular, Hititler ve Frigler dönemlerinde de Kayseri (Mazaka) birinci sınıf ticaret ve sanayi merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Kapadokya, Roma ve Bizans dönemlerinde de Kayseri'de ekonomik yaşam canlı olmuştur. Bu dönemlerde Kayseri'de bir darphane kurulmuş, gümüş ve bronz sikkeler basılmıştır.

Darphane Selçuklular Dönemi'nde de faal olmuştur. Ayrıca Selçuklular döneminde ticaret yolları üzerinde güvenliğin sağlanması ve çok miktarda kervansarayın hizmete sunulması, Kayseri'nin ticaret ve sanayideki önemini bir kat daha artırmıştır. Bu devirde ünlü Yabancı Pazarı, Kayseri yakınlarındaki Pazarören 'de kurulmuştur. Pazar, uzun süre boyunca Suriyeli, İranlı, Bizanslı, Kırmımlı tacirlerin alışveriş yaptığı uluslararası bir nitelik taşımıştır.

Ticari hayatın canlılığı Kayseri'de, meslek gruplarının bir araya gelerek örgütlenmelerine neden olmuştur. Bu aynı zamanda, mesleklerin, ayrı ayrı çarşılarda faaliyet göstermeleri sonucunu da doğurmuştur. Çarşıların kurulmasında ve esnafın örgütlenmesinde büyük bir rol oynayan Ahi Evran, debbağların (dericilerin) piri ve 32 adet esnaf ve sanatkar grubunun lideri olarak karşımıza çıkmaktadır.

9 ve 13. Yüzyıllar boyunca, Kayseri, Sivas, Erzincan, Konya ve Kırşehir'de ihtisaslaşmış çarşılar kurulmaya başlanmış ve sonraki yüzyıllarda sayıları artmıştır. Kayseri'deki Gön Hanı, 1523 yılında yaptırılmıştır. O yıllarda yapılan nüfus sayımı kayıtlarında, Tabakçılar, Eski Bedesten, Eski pazar gibi mekanlara rastlanmaktadır. Bu dönemlerde Kayseri'de ticaret ve üretim ürün ve/veya ürün grupları bazında uzmanlaşmış mekan birimlerinde yoğunlaşmıştır. Çeşitli kaynaklar, 1523 yılında şehir nüfusunun 35 bin olduğunu ve 6501 adet vergi mükellefi bulunduğunu belirtmektedir. Celali İsyancılarında Kayseri'nin ticari ve sanayi hayatı tüm bölgede olduğu gibi büyük durgunluk geçirmiş; köylüler şehre inmeye başlamış; ticari gelir azalmış; ticaret yollarının güvenliği kalmamış ve bu yollar uzun süre kapalı kalmıştır.

16. Yüzyılda şehirde, iki bedesten ile Bezzaz Hanı (Pamuk Hanı), Kapan Hanı ve Vezir Hanı gibi önemli ticaret merkezleri kurulmuştur. Ayrıca, bu dönemde; Gazezler, Meytaplar, Uzunçarşı, Kürtüncüler, Eskiciler, Bakkallar, Habbazlar, Kuyumcular, Halaçlar, Penbeciler, Takkeçiler, Demirciler, Nalbantlar, Arpacılar çarşıları ile Otpazarı da şehrin önemli çarşıları arasında yer almaktadır.

17. Yüzyıl'da Kayseri'de ticaret ve üretim oldukça canlıdır.

Kayseri'de bulunan en önemli tesis de güherçile fabrikasıdır. 18. ve 19. Yüzyılda, barut imalinde kullanılan, savaş sanayinin önemli hammaddesi olan güherçile üretimi devam etmiştir ve üretilen mallar, İstanbul'da bulunan Baruthane Nazırlığı'na gönderilmiştir.

Teğmen Bennet adlı bir yabancının 1880 yılında hazırladığı Rapora göre, bu dönemde Kayseri'nin ithal ettiği ürünler; Almanya'dan, yünlü ve pamuklu kumaş, basma, pamuk ipliği; Fransa'dan, kadife, ipekli, yünlü, cam, cam eşya, porselen; Hollanda'dan, şeker; İngiltere'den pamuk ipliği, bakır, petrol, çelik, kalay, teneke çivi, mum ve kırmızı boyadır. Yine Bennet'e göre, Kayseri'den ihraç edilen mallar ise; sarı cehri, kitre, yün, deri, tiftik, balmumu, salep, bağırsak, afyon, keçe, keçi kılı, işlenmiş tütün, tuz, pastırma, maroken deri, buğday ve arpa gibi ürünler olup ihracat yapılan ülkeler arasında Fransa, Rusya, Mısır ve Avrupa'nın birçok ülkesi bulunmaktadır.

1911 yılına kadar Kayseri'de özellikle manifatura ticareti Ermeni ve Rum azınlıkların elinde olmuştur. Bu dönemlerde, Osmanlı'da değişen sosyal ve ekonomik yapıya koşut olarak Türk girişimciler bir araya gelerek 17 Ocak 1911'de "İslam Suhulet Şirketi" adında bir işletme kurmuştur. Yine bu dönemlerde 40 Türk ortak ile kurulan bir diğer şirket de "Kayseri Terakki Maarif Kitapçı Şirketi"dir.

Kayseri'de, 20'nci yüzyılın ilk yıllarında önemli ölçüde pastırma ve sucuk üretilmiştir. Belediyenin kayıtlarına (1910) göre, yılda bu iş için kesilen büyükbaş hayvan sayısı 25 bindir. Bu sayıya evlerde kesilen yaklaşık 5 bin hayvan da dahil edildiğinde, pastırma ve sucuk için yılda kesilen hayvan sayısı 30 bin civarında olmaktadır. Bu yıllarda Kayseri'nin pastırmadan sonra en önemli ürünü halı olmuştur. 1910 yılında Kayseri'de 10 bin adet halı tezgahı bulunmaktadır. Halı ihracından elde edilen gelir ise 250 bin altın lirayı geçmiştir. Yine bu yıllarda tahıl, nakliyat, yün ve yumurta gibi ürünler komşu vilayetlerden Kayseri'ye getirilmiş ve buradan Kayserili tüccarlar tarafından dışarı satılmıştır.

Yukarıda yer alan bilgiler kentin, önemli bir ticaret ve üretim geleneğine sahip olduğunu göstermektedir. Ticarete ve zanaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri kentinde girişimcilik, sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. Kentte var olan girişimcilik potansiyeli, süreç içerisinde kent içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayseri'nin neden ticarete ve zanaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluşmasının iki sebebi vardır. Kentin (1) geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde olması ve (2) tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz olmasıdır.

Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetler yönlenirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zanaatkar kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Diğer yandan, ticaret ve sanayi faaliyetlerine dayalı mekan birimleri ile çevrede yer alan tarıma dayalı mekan birimleri arasında da bir mekansal / ekonomik işbölümü oluşmaktadır. Ticaret ve zanaat temelinde gelişen bu tür bölgeler, genellikle zengin tarım potansiyellerine sahip alanların kenarında yer alan şehirler olmaktadır. Esnaf ve zanaatkarlık temelinde ticaret ve üretim kültürünün gelişmek zorunda olduğu bu

tür mekan birimlerinde, sosyal-kültürel yapı da esnaf-zanaatkarların değerleri çerçevesinde gelişmiştir. Bu tür değerler Kayserililer için çalışkanlık, açık gözlülük, zeki olmak, alışverişçi olmak, tutumlu olmak olarak ifade edilmektedir. Zira Kayserililer, ticari zekaları ile tüm ülkede üne sahiptir.

Kayseri de imalat sanayinin gelişmesindeki başlıca etkenlerden biri yukarıda özetlendiği gibi çok eski çağlara uzanan bir ticaret ve zanaat geçmişi ve bununla beraber gelişen girişimcilik kültürü olurken, bir diğer önemli etken de, Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak yapılan yoğun kamu yatırımlarıdır. Zira, 1920'lerin sonlarında demiryolu ve elektrik santralına kavuşan Kayseri, yine aynı yıllarda tank, uçak gibi Araçların montajına ya da onarımını yapan fabrikalar kurulmuştur. 1930'ların ilk yıllarında da kuzey ve güney karayolu bağlantıları sağlanmıştır. 1926 yılında Bünyan Halı İpliği Fabrikası, Kayseri Tayyare Fabrikası ve Tank Tamir Fabrikası, 1927 yılında açılan Ankara-Kayseri demiryolu, 1929'da yöreye elektrik sağlamaya başlayan Bünyan Hidroelektrik Santrali, 1930'da yapılan Kayseri-Sivas-Samsun karayolu, 1933 yılında yapılan ve kenti Akdeniz'e bağlayan Kayseri-Ulukışla demiryolu ve 1935 yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kentte sanayinin gelişmesine katkısı olan önemli kamu yatırımlarıdır.

Bu yatırımlar, 1950'lerden sonra hızlanan sanayi atılımlarına çeşitli açılardan öncülük etmiştir. Bu tür yararlılardan başlıcaları, özel kesimin kamu kesiminden nitelikli işgücü ve üretim için gerekli hammaddeyi sağlamasıdır. Nitelikli işgücü temini konusunda tank-uçak fabrikasının önemli bir yeri vardır. Özel kesim yatırımları yoğun olarak bu dönemde artmış ve dolayısıyla kent ekonomisinde özel kesimin etkinliği ve ağırlığı ortaya çıkmaya başlamıştır. 1950'lerde ise, Kayseri'deki kamu yatırımlarına yalnızca 1955 yılında işletmeye açılan Şeker Fabrikası eklenmiştir. Kayseri sanayinde, 1960'lı yıllarda en önemli sektörler; gıda, dokuma ve metal eşya-makine olmuştur. Gıda sanayindeki işletmelerin büyük çoğunluğu ilin öteden beri özgün ürünleri olan sucuk ve pastırma imalathanelerinden oluşmaktadır. Diğerleri; un, makarna, irmik ve bisküvi üreten işletmelerdir.

1970'li yıllarda, İlde, imalat sanayi dalında birkaç büyük işletmenin yanında, küçük ve orta ölçekli çok sayıda işletme bulunmaktadır. Büyük işletmelerin başında, metal eşya-makine dalında; Hema Traktör Fabrikası, TAKSAN Takım Tezgahları

Fabrikası, ÇİNKUR Çinko-Kurşun Fabrikası, HES Kablo Fabrikası, Erciyes Boru Fabrikası, Bünyan Döküm Makine Alet Fabrikası, Asya Madeni Eşya ve Emaye Fabrikası gibi fabrikalar yer almaktadır.

1980'li yıllarda makro-ekonomi politikalarında değişim ve ithal-ikameci “ kalkınma modelinden — ihracata yönelik“ kalkınma modeline geçiş ile birlikte büyük işletmelerin sayısı artmıştır. Özellikle 1985'ten sonra uygulanan teşvik sistemi, Kayseri'de teşvikli yatırım yapanları arttırmış ve çok sayıda büyük ölçekli işletme kurulmuştur. Organize Sanayi Bölgesi'nin (OSB) kurulması, altyapısının tamamlanması ve 1989 yılında OSB'lere teşvik sistemi içerisinde İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre statüsü verilmesi, Kayseri'de büyük işletme sayısının hızla artmasına neden olmuştur.

1980'lerden sonra ise imalat sanayi faaliyetleri belli başlı alanlarda uzmanlaşarak gelişmişlerdir. Uzmanlaşılan sektörler ise çok eskiden beri üretimi yapılan, bilgi ve beceri birikiminin olduğu alanlardır. Nitekim Kayseri sanayileşmesinde, Kayseri'nin sahip olduğu esnaf ve zanaatkarlığa dayalı geleneksel ticaret ve üretim kültürünün önemli bir rolü olmuştur. Bununla birlikte, Kayseri kentinin sanayileşme sürecinde kamu sektörü de etkin bir rol üstlenmiştir.

1950'li yıllara kadar olan dönemde kamu tarafından yapılan fiziki ve sosyal altyapı yatırımları yanında Cumhuriyet Dönemiyle birlikte kurulan öncü sanayi kuruluşlarına, 1950'lerden sonra yine kamu tarafından yapılan çeşitli sanayi yatırımlarının da eklenmesiyle, kent ekonomisi tarım ağırlıklı yapıdan sanayiye doğru hızla dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Kamu öncülüğünde gerçekleştirilen bu girişimler, Kayseri'de modern sanayi kültürünün olgunlaşmasında ilk adımlar olurken, diğer yandan gelişen tarım, ticaret ve zanaat kaynaklı yerel sermaye birikimi ile 1970'li yıllarda özel sektör yatırımları da önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Kayseri'nin Ankara ve Adana gibi bölge merkezlerine yakınlığı, ilin ulaşım ve iletişim altyapısında hızlı bir gelişme sağlamıştır. Ayrıca, eğitim, sağlık ve benzeri sosyal altyapıda gerçekleştirilen yoğun kamu yatırımları da ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmıştır. İller ve bölgelerarası önemli karayollarının Kayseri'den geçmesi, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan altyapı hizmetlerinin artan oranlarda hizmete girmesi, tarımda mekanizasyona gidilmesi, tarım kredi

kooperatiflerinin ve bankaların açılması, Erciyes Üniversitesi ve bağlı fakültelerin kurulması, ticaret ve sanayide şirketleşmeye başlanması ve tüm bu gelişmeler sonucunda KOBİ'ler öncülüğünde yaşanan ekonomik atılımlar, Kayseri ekonomisinde ağırlığı, tarımdan önce tarımsal sanayiye, ardından da tüm alanlarda çeşitlenmiş bir imalat sanayi yapısına kaydırmıştır.

Sonuç olarak, Kayseri geçmişinden günümüze kadar geçen sürede yaşanan ekonomik hareketler, kentin sosyal yapısını da etkilemiştir. Kayseri'nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısı değişmiş, Kent modernleşme ve gelişme doğrultusunda motivasyon kazanmıştır. Günümüzde Kayseri'nin ekonomik ve sosyal yapısını yoğun bir şekilde modernleşme öğeleri belirlerken, yöre insanı yatırım ve kalkınma konularında aktif bir tutum sergilemektedir.⁹⁶

Kentin ekonomisini şekillendiren ve kente egemen olan bu faaliyetler, kentlerin farklı algılanmasını sağlar ve kentlerin sosyo-ekonomik kimlikleri oluşur. Kayseri kentinin ekonomisini şekillendiren en önemli faktör sürekli gelişen sanayi kuruluşları ve bir diğeri ise Erciyes Üniversitesi'dir

4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Tez çalışmasının bu bölümünde birinci bölümde kuramsal temelini oluşturduğumuz kent kimliği faktörleri bağlamında, Kayseri kent kimliği irdelenmiştir.

Öncelikle Kayseri kentinin tarihsel kimliği incelenmiştir; buna göre, Kayseri kentinin, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olduğu, dolayısıyla zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahip olduğu görülmektedir. Sahip olduğu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Daha sonra Kayseri kentinin biçimsel kimliği incelenmiştir. Bu inceleme iki aşamada yapılmıştır. Birincisi, Kayseri'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği, ikincisi ise mevcut biçimsel kimliğidir. Savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş

⁹⁶ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

olan kent daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı ovaya inmiş ve ova kenti olmasının olanaklarını kullanarak burada biçimlenmiştir.

Ovada biçimlenmesi kentin genişlemesini kolaylaştırmıştır. Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekân yapısına sahipken makroform gelişmesi çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür. Biçimsel kimliğinin daha iyi algılanabilmesi için konu harita ve resimlerle desteklenmiştir.

Bu bölümde incelenen bir diğer kimlik faktörü ise Kayseri kenti fiziksel kimliğidir. Fiziksel kimlik; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği adında iki başlık altında incelenmiştir.

Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi Erciyes Dağıdır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarıçapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biri olan Erciyes Dağı, Kayseri kentiyle bütünleşmiş ve kentin simgesi olmuştur.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanı ise kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır.

Kayseri için diğer önemli yapay çevre kimliği ögesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış ve bakımlı ve kaldırımlı olan yollara sahiptir.

Bölüm kapsamında ayrıca Kayseri sosyo-kültürel kimliği incelenmiştir. Bunun sonucunda ise binlerce yıllık tarihsel ve kültürel geçmişi olan kentin belirleyici bir sosyo-kültürel kimliği olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sosyo-kültürel kimlik bağlamında Kayseri kentinin kültürel, kurumsal, ve ekonomik yapısı incelenmiştir. Ayrıca bu başlık altında incelenen demografik yapı faktöründe Kayseri sosyo-kültürel kimliğinin oluşumundaki etkisinin büyük olduğu görülmüştür.

Son olarak kent kimliği faktörlerinden sosyo-ekonomik kimliğinin incelendiği Kayseri kentinin binlerce yıllık ticaret geçmişinin günümüzdeki sanayi yatırımlarının

ilk adımları olduğu, Kayseri'nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısının bu gelişmelere bağlı olarak değişmiş olduğu görülmüştür. Ayrıca Kayseri sosyo-ekonomik kültürünün oluşmasında kentte bulunan Erciyes Üniversitesi'nin de etkili olduğu söylenebilir. Kayseri bir sanayi ve üniversite kenti olma yönünde hızla ilerlemektedir.

Sonuç olarak, Kayseri binlerce yıllık tarihi geçmişinden kaynaklanan tarihsel, fiziksel, kültürel birikime sahiptir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda görülmüştür ki, Kayseri bu zengin birikim potansiyeli etkili biçimde kullanamamıştır. Köklü tarihsel geçmişinin günümüze izlerini taşıyan anıtsal yapılara gerekli önem verilmemiş ve birçoğu kentleşme sürecinde yıkılarak yok edilmiştir. Günümüze gelenler ise son günlerde gündeme gelen koruma kavramı bağlamında korumaya alınmaya ve yeniden işlevlendirilmeye çalışılmaktadır. Buna örnek olarak Kayserinin kent merkezinde yer alan ve yapay çevre kimliği faktörlerinden olan Bizanslılardan günümüze gelen eserlerden Kayseri İç Kalesi'nin korunarak kültür ve sanat ortamına dönüştürülmesi için iki kademeli ulusal mimarlık yarışması düzenlenmiştir. Bu yarışmanın sonucunda seçilmiş olan proje ile Kayseri İç Kalesinin korunarak günümüzü kamusal mekân anlayışlarına uygun tasarımlarla farklı sosyal ve kültürel kullanımlara açılması hedeflenmektedir.

Kayseri kenti için bir simge olan ve doğal çevre kimliği faktörlerinden Erciyes Dağı, son yıllarda yapılan master planıyla Kayseri sahip olduğu bu dinamiği geliştirilmesi hedeflenmiştir.

5. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ

Kentler, tarihsel, fiziksel, sosyal ve ekonomik belirleyicileri ile kimlik kazanırlar. Bu belirleyicilerin ayrı ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri kentlerin kimliklerini oluşturur.

Ancak kent kimliği faktörlerinin zaman içerisinde değişimi, kent kimliğini de değiştirmektedir. Bu değişime sebep olan çeşitli faktörler vardır. Çalışmanın bu bölümünde, üçüncü bölümde kuramsal temelini oluşturduğumuz, kent kimliği değişimi faktörleri çerçevesinde, Kayseri kent kimliği değişimi irdelenecektir. İlk olarak tarihsel süreç içerisinde Kayseri kenti kimlik özellikleri ana hatlarıyla incelenecek ve daha sonra kent kimliği değişim süreci kentin plan kararlarıyla değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenecektir.

5.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KAYSERİ KENTİ KİMLİK ÖZELLİKLERİ

Kayseri, antik dönemlerden beri Anadolu'da önemli bir kavşak noktasında kurulmuş bulunan ve Ermeni, Rum ve Türklerin bir arada yaşadığı bir yer olarak yakın zamanlara kadar Anadolu'nun önemli yerleşimlerden biri olmuştur.⁹⁷

M.Ö. 4000 ile M.S. 2000 olmak üzere 6000 yıllık bir tarihe sahiptir. M.Ö. 2000 yıllarında Anadolu'ya gelen Hititler, Kayseri'ye 22 km uzaklıkta bulunan Kültepe (Kaniş) şehrini kurmuşlardır. Kültepe, Kayseri ovasının en büyük şehri ve Anadolu'nun en büyük höyüklerinden biridir. Kültepe, M.Ö. 4000 yılından Roma devri sonuna kadar devamlı olarak yerleşme görmüştür (Baydur, 1970).

⁹⁷İmamoğlu, V., 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası Yayınları

Bugünkü Kayseri kent merkezinin ilk olarak ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Asur ticaret kolonileri döneminde de burada bir yerleşim olduğu seramik buluntularından bilinmektedir⁹⁸. Kentte, Helenistik dönemde Mazaka'nın etrafındaki yapılar ve kentin fiziksel altyapısının temelleri atılmıştır⁹⁹

Bu dönemde Kayseri kenti ilk çağ kentlerinin kimlik özelliklerini göstermektedir. İlkçağ kentlerinde olduğu gibi kent savunulabilen bir tepe üzerine kurulmuştur. Fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı, şehir tepeden ovaya inmiştir.

Ortaçağda ise Kayseri kent kimliğini, kale kent kavramıyla özetleyebiliriz. Kale kent kentlerinin kimlik özellikleri; Kayseri'de görüldüğü gibi, yerleşme alanının çok büyük bir bölümünün surlar içinde olmasıdır. Surun çevrelediği alan küçüktür ve genellikle yönetsel ve askeri işlev taşıyan iç kalesi vardır. İç kalede yoğun yapılaşma gösteren bir yerleşme alanı ve serpiştirilmiş kiliseler bulunmaktadır. Ticaret alanı kısıtlı bir alan içinde sıkışmış olması nedeniyle daha örgütlü bir niteliğe sahiptir.¹⁰⁰

Kale kent kimlik özelliklerini gösteren Kayseri kentini Justinianus'un yaptırdığı bir surun çevirdiği kaynaklarda belirtilmiştir.¹⁰¹ Kayseri kent merkezinde bulunan kale de Bizanslı tarihçi Procopios'un verdiği bilgilere göre¹⁰² Justinian döneminde yapılmıştır. Kale içerisinde devlet daireleri, saray, cami gibi yapılar inşa edilmiştir. Emniyeti sağlamak için kale içerisindeki gayrimüslimler boşaltılmış ve Rumlar, Kışıkapı civarında, Ermeniler ise bugün halen Ermeni mahallesi olarak anılan mıntıkaya yerleştirilmişlerdir.¹⁰³

12. ve 13. yüzyıllar arasında Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri ile başlayan Selçuklular döneminde, kentler kapalı-kent, açık-kent ve uç-kent olmak üzere üç modelde irdelenmektedir.¹⁰⁴

691 ve 721 yıllarında Kayseri, kısa sürelerle Arapların akınına uğramış ve 1071 yılında Malazgirt zaferinden sonra Türk topraklarına katılmıştır. 1127 yılında

⁹⁸ Eravşar,O.,2000.Seyahatnamelerde Kayseri,Kayseri Ticaret Odası Yayınları

⁹⁹Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Beldiyesi Yayınları

¹⁰⁰ Tanyeli,U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci,Doktora Tezi,1987,İTÜ

¹⁰¹ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹⁰² Eravşar,O.,2000.Seyahatnamelerde Kayseri,Kayseri Ticaret Odası Yayınları

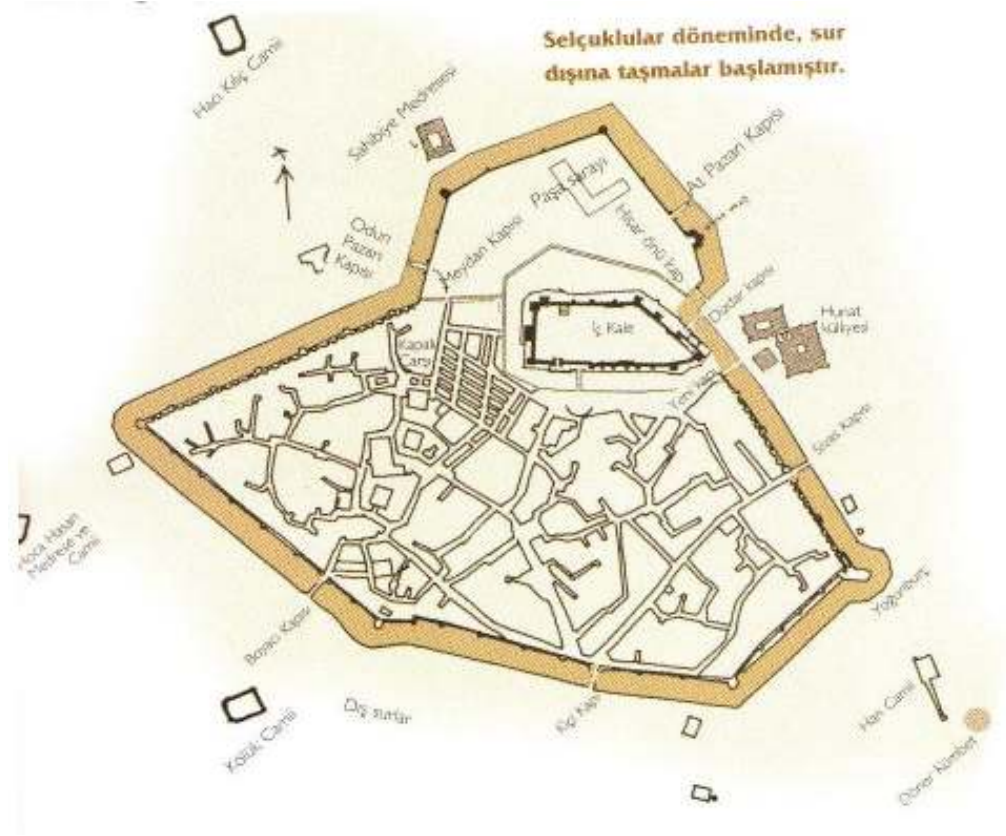
¹⁰³Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹⁰⁴ Tanyeli,U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci,Doktora Tezi,1987,İTÜ

Danışmendiler'in, 1162 yılında ise Anadolu Selçuklularının olan şehir, o dönemde kapalı-kent kimlik özelliklerini göstermektedir. Yani yerleşme alanının çok büyük bir kısmı surlarla çevrelenmiştir. Sur dışında bazı yerleşme alanları olmakla beraber bu durum küçük orandadır. Ticaret alanları surun içerisinde yer almaktadır. Daha sonraları çok gelişen kent sur dışına çıkarak açık şehir kimliğine bürünmüştür.

(Şekil 5.1)

Bir Bizans şehri iken Türkleşen Kayseri, önceleri iç kale ve onun güneyindeki surlarla çevrili iken, sonradan yavaş yavaş sur dışına çıkarak ¹⁰⁵biçimsel kimliğinin sağlamış olduğu avantajla ovaya yayılmaya başlamıştır.

Şekil 5.1. Ortaçağda Kayseri Kenti

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

¹⁰⁵ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

Selçuklular, Beylikler dönemi ve Osmanlı devleti bünyesinde varlığını ve önemini sürdüren kentin karakteristik özelliğini oluşturan kale ve çevresinde oluşan organik kent dokusu, Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. 1927 sayımına göre nüfusu 40.000 kişiye yakın olan Kayseri, o dönemde ortalama iki kilometre çapında bir alanı kapsamaktadır¹⁰⁶

Selçuklu hâkimiyetinin bitiminden 16. yüzyıla kadar olan dönemde şehrin fiziki yapısı ile ilgili bilgi edinmek güçtür.

Ancak 16. yüzyılda şehrin oldukça düzgün bir görünüme sahip olduğu söylenebilir. Selçuklular zamanında Hacı Kılıç, Gülük ve Lale camileri merkez olacak şekilde dış kalenin çevresinde genişleyen mekânsal yapısı Osmanlı döneminde tamamlanmıştır. Bu dönemde merkezde Ulu Camii, çarşı ve resmi yapıların çevrede dar, dolambaçlı ve çıkmaz sokaklı mahallelerin yer aldığı bir yapılaşma oluşmuştur. Kapalı çarşının temelleri bu dönemde atılmıştır.¹⁰⁷

17. yüzyılda Kayseri düzenli bir kent görünümündedir. Bu dönemde imar faaliyetleri canlanmış, ticari mekânlar sur dışına taşmıştır. Ancak Kent 1717 ve 1835 yıllarında yaşanan iki büyük depremde oldukça büyük oranda zarar görmüştür.¹⁰⁸

17.yüzyılda Kayseri kent kimliğini, Nazif Efendinin resmi belgelere dayanarak verdiği bilgilere göre, konut bölgeleri, dar ve çıkmaz sokaklı, düz toprak damlı, cami, mescit ve okulların önlerindeki organik meydanlarıyla bir ortaçağ kenti şeklinde özetleyebiliriz.

18. ve 19. yüzyılda kent surların dışında dört bir yana doğru genişlemiştir.

Bundan sonraki dönemlerde kentin kimliğini tüm dünyada etkisini gösteren Sanayi devrimi sonrası yaşanan sanayileşme hareketleri ve modern kentleşme hareketleri şekillendirmiştir. 1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile toplumun her

¹⁰⁶ Gabriel,A.1954.Kayseri Türk Anıtları,Güneş Matbaası,Ankara

¹⁰⁷ Yılmaz, N. , 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

¹⁰⁸ oĞUZOĞLU

alanında köklü değişimlerin yaşandığı ve kentlerin mevcut kimliklerinin değiştii süreç Kayseri’de Cumhuriyetin ilanından sonra etkisini göstermiştir.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiş ve kent yeni ulaşım olanaklarıyla büyümüştür. Kentin nüfusunun artması, ekonomik faaliyetlerinin çeşitlenmesi sonucu kentin mekânsal ve toplumsal yapısı değişmiştir, bu değişim kentin kimliğinin de değişmesine sebep olmuştur.

21. yüzyılda küreselleşme sonucu kentler birbirine benzemeye başlamıştır ve geçmişten günümüze taşıdıkları tarihsel-kültürel kimliklerinin yok olması sürecine girmişlerdir. Kayseri kenti de bu süreci geçirmiş ve kale-kent kimlik özelliklerini en belirgin şekilde yaşayan kent, günümüzde metropol-kent kimliğine bürünmüştür.

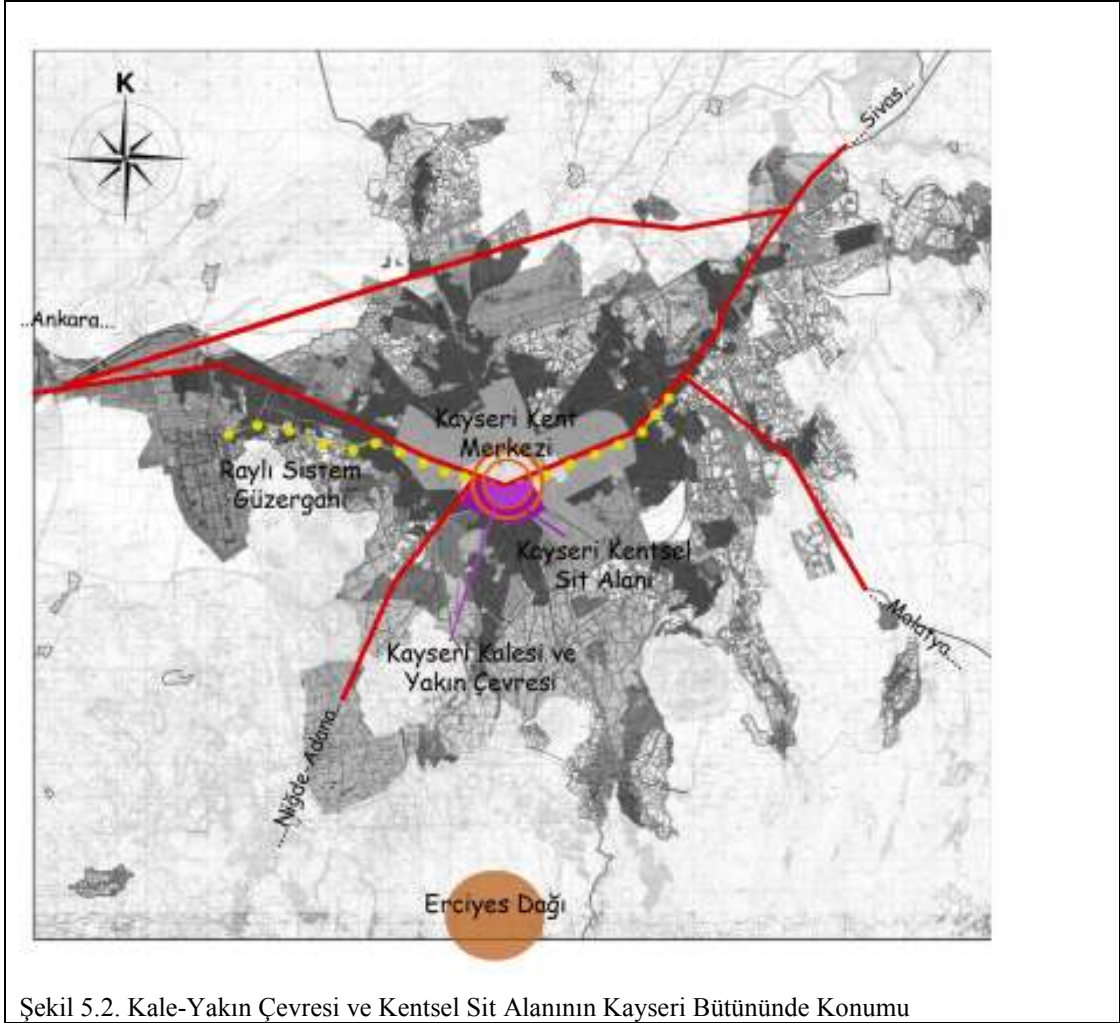
Kentin geçirmiş olduğu bu değişim süreci çalışmanın bundan sonraki bölümünde dönemsel olarak incelenecektir.

5.2. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ

Kayseri kentinin kimlik değişimi, çalışmanın üçüncü bölümünde ele aldığımız kent kimliği değişim faktörleri çerçevesinde incelenecektir. Değişim süreci, kentin plan kararlarıyla değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenecektir.

5.2.1. Plansız Dönem

Cumhuriyet öncesi dönem Kayseri kentinin kimlik özelliklerini Kayseri Kalesi ve yakın çevresinde oluşan organik kentsel doku ve bu bölgenin güneyinde (Şekil 5.2) yer alan yerleşik konut kültürünün oluşturduğu form ve görüntü faktörü oluşturmaktadır.

Şekil 5.2. Kale-Yakın Çevresi ve Kentsel Sit Alanının Kayseri Bütününde Konumu

Kent, Kayseri Kalesi ve yakın çevresinde oluşan organik kentsel doku (Harita 5. 2) ile kimlik kazanmıştır ve bu kentsel doku Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. Gabriel'in (1954) ifadelerinden, 1927 yıllarında kentin iç surlarının korunduğu, dış surlarının yalnızca kalıntıların görülebildiği, Kapalıçarşı'nın iç kaleye yakın konumda yer aldığı ve yakın yıllarda yıkılmış olan Askeri Hastane ile Hükümet Konağı ve ayrıca çok sayıda cami, medrese, han, hamam vb bulunduğu anlaşılmaktadır.

Harita 5.1. 20.yy Başı Kayseri Yerleşim Dokusu
Alıntı: Gabriel,A.1954.Kayseri Türk Anıtları,Güneş Matbaası,Ankara

Ancak bugün bu bölge, Kapalıçarşı, Kale, Hunat Hamamı, Atatürk Evi, Güpgüpoğlu Konağı, Medrese gibi bireysel varlıklar dışında karakteristik bir niteliği kalmamış olan bölgedir.¹⁰⁹

Bölgenin tarihsel birikiminden kaynaklanan kimlik özellikleri bu bölgede okunamaz duruma gelmiştir. Bunun en büyük sebebi kentin sürekli tek merkezli bir gelişme göstermiş olması ve 3.sektör faaliyetlerinin bu alanda yer almasıdır.

Etkin bir desantralizasyonun başaramamış olması, ekonomik faydaların kültürel faydaların aleyhinde gelişmesine yol açmıştır. Bugün artık kaybedilmiş olan tarihi şehir merkezi, büro faaliyetleri, üst düzey bankacılık ve alışveriş imkanlarıyla şehrin en önemli bölgelerindedir.¹¹⁰

¹⁰⁹ Yücel,C., a.g.e.

¹¹⁰ Yücel, C. a.g.e.

Kale ve çevresinin güneyinde bulunan bölge ise şehir dokusu ve sivil mimarlık örnekleri açısından kentin form ve görüntü faktöründen kaynaklanan kimlik özelliklerine sahiptir. Bu bölge kentin, tarihsel geçmişini, olumsuz koşullara rağmen ayakta kalabilen yapılarıyla günümüze taşımaktadır.

Cumhuriyetle birlikte hızlanan endüstrileşme ve şehirleşmeyle başlayan değişim süreci, dünyada ve ülkemizde yaşanan önemli olaylar, izlenen konut politikaları ve makro ölçekte alınan kararlar, Kayseri kentinde bu döneme paralel olarak yaşanmıştır.

Kayseri kentinde kentleşmenin hızlanmasıyla nüfus artmış ve yüksek katlı yapılaşma ve apartmanlaşma süreci başlamıştır ve dolayısıyla kentin sahip olduğu geleneksel dokudan kaynaklan fiziksel kimliği giderek değişmeye ve yok olmaya başlamıştır.

Tarihi çevre koruma bilincinin ülkemizde benimsenmiş olmasına paralel olarak Kayseri kentinde de 1975 yılında koruma ile ilgili ilk somut adımlar atılmıştır ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunun 27-04-1984 tarihi ile bu bölge kentsel sit alanı ilan edilmiştir.

Kayseri Sit Alanı; Kentte eski dokusunu büyük ölçüde koruyan tek bölge olması, bölgede pitoresk, sanat ve tarihi değerler açısından önemli yapıların yer alması ve belirli bir bölgede toplanmış olan evlerin plan şemaları, bezemeleri, yapı malzemeleri, yapı sistemleri, ve yapı öğeleri açısından benzerlik göstermeleri ve zaman birlikteliği oluşturması açısından önemlidir.¹¹¹

16.yüzyıldan günümüze kadar gelebilmiş ve kentin geçmişte sahip fiziksel kimliğini günümüze taşıyan mahallerde sit alanı içerisinde yer almaktadır. 16. yüzyılda günümüze bölgenin kimliğinde değişiklikler olmuştur.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan faktörlerin başında sosyal faktörler gelmektedir. Sosyal faktörün kimlik değişimine etkisi;

Önceleri kentin ileri gelenlerin ikamet ettiği bu bölge, kullanıcı yapısındaki ekonomik ve sosyal değişiklikler sonucu farklı bölgelere taşınma nedeni ile, civar

¹¹¹ Kayseri Sit Alanı Koruma ve Geliştirme Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu-1991

köylerden ya da şehir dışından göç eden düşük gelir gruplarının yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Bunun sonucunda alanın fiziki kalitesi oldukça bozulmuş ve sağlam kalan az miktardaki örneklerde yeni kullanıcıların sahip çıkamamaları nedeni ile giderek bozulmaya başlamasıyla¹¹² olmuştur.

Diğer bir faktör ise yönetsel faktördür; 1944 yılında başlayan planlama çalışmaları kentin gelişiminde en önemli yönlendirici olmuştur. İlk planlama çalışmasından itibaren korumaya yönelik bir tutum sergilenmemesi, günümüzde özellikle sit alanı çevresinde 12 kata kadar yerleşime izin verilmesi, alan içerisinde hızlı bir değişime sebep olmuştur.¹¹³

Kayseri Kalesi ve yakın çevresi olarak ele aldığımız birinci bölge, 1986 yılında çalışmalarına başlanan 1989 yılında tamamlanan 1/25000 ve 1/5000 ölçekli nazım imar planları ile Merkezi İş Alanı (MİA) olarak düzenlenmiş ve ulaşım olanakları artırılmıştır. Şu anda bölgede yoğun bir ticaret kullanımı hâkimdir. Bu bölge merkez olma özelliğini yitirmemiş ancak özgün niteliklerini kaybetmiştir.¹¹⁴

Geleneksel unsurların bulunduğu ve Kayseri fiziksel kimliğini günümüze taşıyabilmiş kentin son karakteristik dokusuna sahip ikinci bölge ise kentsel sit alanı olarak tescillenmiştir.

Alan için halen uygulanmakta olan mevcut koruma imar planının uygulanmasında henüz somut adımlar atılmamıştır. Planda belirtilen özgün fonksiyon olan konutun artık söz konusu olamayacağı ve bu nedenle turizm amacına da hizmete edecek ticari fonksiyonlara dönüştürülme düşüncesi vardır.

Sonuç olarak Cumhuriyet dönemi öncesi kentin karakteristik özelliklerini taşıyan ve günümüz kentinin kimlik kazanmasında etkili olan fiziksel, kültürel, sosyal belirleyicilerin bir arada bulunduğu bu iki bölgenin, sosyal, yönetsel ve fiziksel faktörlerden dolayı doku bütünlüğü bozulmuştur. Tarihte kentin çekirdeğini

¹¹² a.g.e.

¹¹³Yılmaz, N. , 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

¹¹⁴ Yücel, C. a.g.e.

oluşturan bu iki bölgede yaşanan bozulma ve çözümler kentin kimlik değişim evresinin başlangıcını oluşturmaktadır.

Yüzyılın başında kent ortaçağ kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır. İmamoğlu (2006) , bu dönem Kayseri kentini; insan ölçeğindeki dar sokakları, bu sokakların keşiştiği yerlerdeki camii, mescit, okul önlerindeki organik meydanları ve çıkmaz sokakları ile tanımlamaktadır.¹¹⁵

Kentin fiziksel ve sosyal olarak kimliğinin değişmesi Cumhuriyet'in ilanı ile hız kazanmıştır.

20.yy başında 56.000 olan kentin nüfusu, Cumhuriyetin ilanı sonrası 40.000 e kadar gerilemiştir. Bu azalmanın en önemli sebeplerinden biri ise, nüfusun üçte birini oluşturan azınlıkların, yapılan nüfus değişimi anlaşmaları gereği kentten ayrılmış olmasıdır.

Kayseri kenti,1900'lü yılların başından beri bir değişim süreci içinde olmuştur.

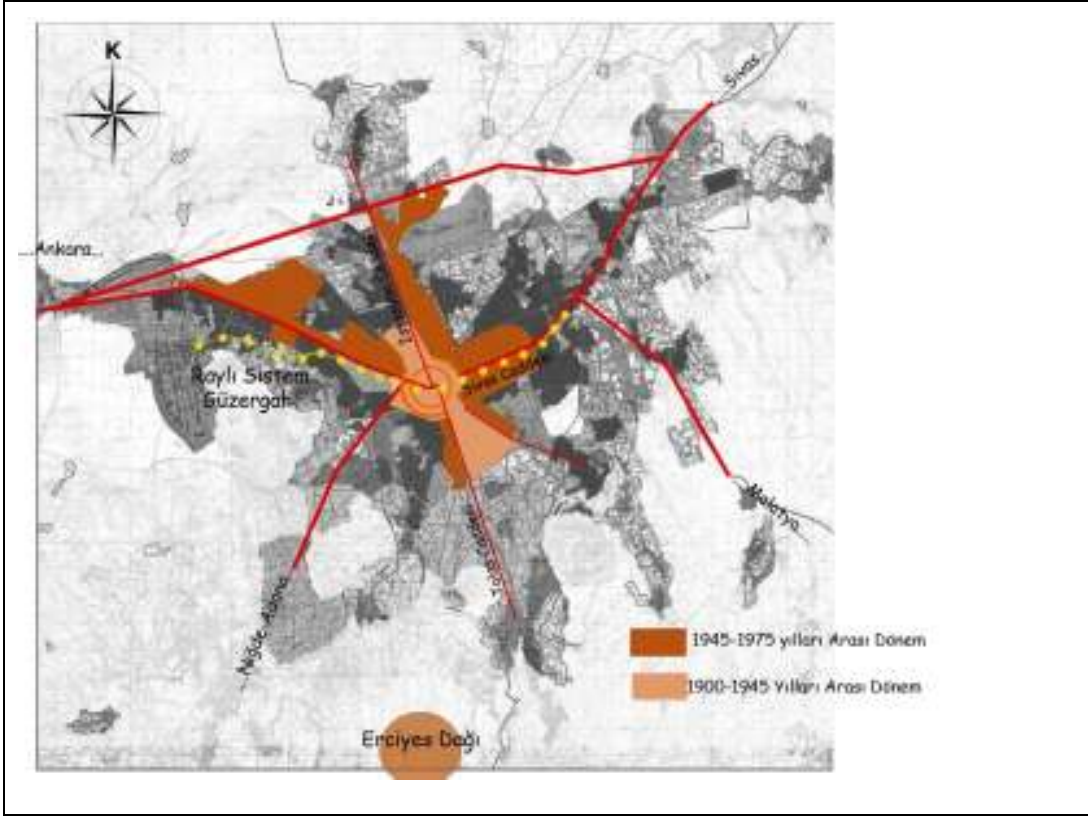
Kayseri'ye 1910 yılında ilk otomobilin gelmesiyle kentte, geniş caddelerin açılması zorunlu hale gelmiş, dar ve dolambaçlı geleneksel sokaklar elverişli olmadığı için, tarihi kent dokusu içinde otomobillerin geçmesini sağlayacak yıkımlar yapılmıştır.¹¹⁶

Teknolojik gelişmelerin kent kimliğinin değişimine etkisini Kayseri kentinde bu olgu ile açıklayabiliriz.

Bu yıkımlar kentin mevcut geleneksel dokusundan kaynaklanan kimlik özelliklerinin değişmesine ve giderek yok olmasına sebep olmuştur. Dar ve dolambaçlı sokak dokusundan oluşan ve kentin kimlik belirleyici olan yollar genişlemiş ve Kayseri kentinin günümüzdeki en önemli kimlik belirleyicilerinden biri olmuştur.

¹¹⁵ Asıliskender,B.,Modernleşme ve Konut;Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim,Doktora Tezi,İTÜ,2008

¹¹⁶ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Şekil 5.3. Kayseri Kentin 1900-1975 Yılları Arası Mekânsal Değişimi

Kayseri’de ilk imar hareketleri 1910 yılında şehir içinde yaygın bir vaziyette bulunan mezarlıklar kaldırılarak geniş yolların geçmesi sağlanarak başlamıştır¹¹⁷. Kentte Gültepe Parkının açılması, Talas yolunun ağaçlandırılması gibi çalışmalar yapılarak Kayseri’deki geleneksel kent dokusu değiştirilmiştir¹¹⁸. Aynı yıllarda düzgün olmayan Sivas ve İstanbul caddelerinin düzeltilmesi çalışmaları yapılmış, caddelerin genişletilmesi doğu-batı doğrultusundaki transit geçişleri kolaylaştırmıştır¹¹⁹.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiş ve kent yeni ulaşım olanaklarıyla büyümüştür. Kentte kurulan ilk büyük sanayi kuruluşu, 1926 da kurulan Hava İkmal ve Bakım Merkezi’dir. (Şekil 5.5) Geniş bir alana yayılan bu kuruluş, kentin o yönde gelişmesini engelleyen önemli bir eşik olmuştur.

¹¹⁷ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹¹⁸ Çalışkan, N., Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyeleri, Kayseri Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1994.

¹¹⁹ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

Şekil 5.4. Hava İkmal Bakım Merkezi

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

Kayseri'ye 1927'de trenin gelmesiyle yapılan tren istasyonu ve çevresindeki gar binası, hizmet binaları hangarlar, idare birimleri, lojman ve sosyal tesisleriyle demir yolu, kentin kuzey aksının yeni bir fiziksel kimlik kazanmasına sebep olmuştur.

(Şekil 5.6) 1928'de Belediye Başkanlığı'nın girişimiyle eski kent merkezinden İstasyon binasına doğru kentin kuzey aksında İstasyon Caddesi açılmıştır.

Şekil 5.5. İstasyon Binası Önü ve İstasyon Caddesinin Düzenlenmesi-1935

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

Yüzyılın ilk yarısından 1930'lu yıllara kadar geçen sürede kentin fiziksel faktörlerden oluşan kimliğinin değişimine mevcut geleneksel dokunun yıkılması sebep olmuştur.

1930'lu yıllardan sonra Cumhuriyetle birlikte değişen devlet anlayışı, kalkınma hamleleri, yatırım politikaları, sanayileşme hareketleri, kentin gelişmesinde ve kimlik belirleyicilerinin değişmesinde etkili olmuştur.

Bu dönemde kentin fiziksel ve sosyal kimlik değişimine sebep olan iki önemli gelişim; 1935 yılında kentin kuzeyinde, kurulan Sümer Bez Fabrikası ve lojmanları ile kentin güneyinde kurulan Tayyare Fabrikasıdır.¹²⁰

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleşme hareketlerinin sonucu olarak yapılan bu yatırımlar sadece birer sanayi işletmesi olmanın ötesinde lojmanları ve sosyal tesisleri ile yeni birer kent modeli olma niteliği taşımaktadır.

Sümerbank yerleşkesi, sosyal ve mekânsal içeriğinden dolayı kentin mekânsal olarak gelişimine en çok etki yapan devlet yatırımı olmuştur.¹²¹

Ayrıca Sümerbank yerleşkesi döneminin karakteristik özelliklerini yansıttığından dolayı Kayseri kentinin fiziksel kimliğinin önemli bir belirleyicisidir.(Şekil 5.4)

¹²⁰ Asıliskender, B. ,Modernleşme ve Konut; Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim,Doktora Tezi,İTÜ,2008

¹²¹ Asıliskender, B. , a. g. e

Şekil 5.6. Sümerbank Beş Fabrikası -1944

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

İlk köklü planlama çalışmalarından önce, kentin doğu-batı ile kuzey-güney aksında bulunan yollar kısmi planlarla (1939) belli ölçülerde genişletilmişler ve Hükümet Binası, Halkevleri, Dikimevi, PTT, Tekel, Vali Konağı, Kız Enstitüsü, gibi kimi yapılar buna göre inşa edilmişlerdir ¹²²

Fakat kent hala sur içinde ticaret ve iş merkezlerinin yoğun olduğu kompakt bir yapıda organik dokulu tipik bir Anadolu kentidir. ¹²³

5.2.2. I.Plan Dönemi- 1945- 1975 Yılları Arası Dönem

Kayseri ile ilgili ilk planlama çalışmaları 1944'de başlamıştır. Plan, Alman şehirci Prof. Ösner danışmanlığında, Kemal Ahmet Aru tarafından yapılmıştır. Ösner eski kentin korunmasını, yeni konut gelişme alanlarının ise doğu yönünde, Sivas caddesinin iki yanında ızgara planlı olarak gelişmesini önermiştir. Ancak bu öneri Belediye Meclisi tarafından pahalı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. ¹²⁴

¹²²Çalışkan,N., Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları,1995

¹²³ Kocatürk, F. ,2009, Kayseri'nin Kentsel Gelişim Süreci,Tol Dergisi,49-56

¹²⁴ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Yaklaşık 800 hektarlık bir alanda 1/1000 ölçekli olarak hazırlanan bu planlar süreç içerisinde çeşitli tadilat ve ilavelerle 1975 yılına kadar uygulanmıştır. Daha sonraları, belediye çeşitli yıllarda, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca onaylanan mücavir alanlara ek imar planları düzenlettirmiştir. Bu planlar genellikle bölgesel ölçekte ya da mahalle ölçeğinde kalmıştır. (Berksan,1987).

Plan, Alman şehirci Prof. Ösner danışmanlığında, Kemal Ahmet Aru tarafından yapılmıştır.(Harita 5,1) Etkileri günümüzde de hala devam eden 1945 Kayseri imar planı, kentin kimlik değişimine sebep olan yönetsel bir faktördür.

Harita 5.1. Kayseri İmar Planı-1945

Alıntı: Kayseri Büyükşehir Belediye Arşivi

1945 planı incelendiğinde; kentin hemen hemen mevcut sınırları içinde kalındığı, İç kaleden Kıçıkapı'ya kadar olan alanın geleneksel dokunun tamamen değişimine yol açacak şekilde ızgara planlı olarak düzenlendiği, ancak çağdaş bir kentin gerektirdiği

kimi donatların yerleştirildiğini ve yeşil bir kuşakla çevrili bir kent önerildiği görülmektedir.¹²⁵

sner eski kentin korunmasını ve yeni konut gelişme alanlarının ise doğu yönünde, Sivas caddesinin iki yanında ızgara planlı olarak gelişmesini önermiştir ancak mevcut yerel yönetim, pahalı olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.¹²⁶

İmar planı, belediye meclisinin önerilerine göre yeniden düzenlenmiş ve “dar, kıvrımlı ve çıkma sokaklardan oluşmuş organik eski kent merkezinin yerine ızgara planlı bir yerleşim önerilmiştir. Plan 1950’lerin başlarında uygulanmaya başlanmış ve eski kent merkezinin büyük bir kısmı kamulaştırılıp yıkılmıştır.¹²⁷

Dolayısıyla, bu planın etkisiyle, kentin tarihsel kimliğinin mekâna yansımasının sonucu oluşan birçok fiziksel kimlik belirleyicisi olan tarihsel ve kültürel yapılar yok edilerek geçmişle gelecek arasındaki bağ kopartılmıştır.

1950’li yıllar kentin hızla geliştiği ve değişimlerin hız kazandığı yıllardır. Bu dönemde 1945 plan önerisine uygun olarak i kalenin güneyinden Kiikapı’ya kadar olan bölge kamulaştırılmış ve burası ızgara planlı olarak, alt katları arşı, st katları konut olacak şekilde yeniden şekillenmiştir.¹²⁸ Kamulaştırma sonucu burada yaşayan nüfusun mağdur olmaması için Sahabiye mahallesinde blok evler yapılmış ve mahalle sakinlerinin büyük bir bölümü bu konutlara yerleştirilmiştir.(şekil 5.7)

¹²⁵ Kocatürk, F. ,2009, Kayseri’nin Kentsel Gelişim Süreci,Tol Dergisi,49-56

¹²⁶ Karatepe,ř,1999.Kendini Kuran şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

¹²⁷ Asıliskender, B. , a. g. e

¹²⁸ Karatepe,ř,1999.Kendini Kuran şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Şekil 5.7. Sahabiye Mahallesinde Yer Alan Belediye Konutları
Alıntı:Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu
Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

Plan kararların uygulanmaya başlamasıyla eski kent merkezinde birçok yıkım gerçekleştirilmiştir ve kentin diğer bir kimlik ögesi olan geniş yollar açılmaya başlanmıştır. Eski kent dokusu hızla yok edilirken bir yandan da yeni konut ve işyerleri planlanmıştır.

Geleneksel konut dokusundan oluşan kent kimliğinin değişim süreci, eski kent merkezinde yer alan mahallerin terk edilmesi ve yeni semtlere taşınmasıyla hız kazanmıştır. Plan kararları sonucu Kayseri’de kurulan ilk modern semt Sahabiye Mahallesi’dir. Sahabiye Mahallesi’ni 1943’te Devlet Hastanesi’nin hizmete girmesinden sonra, sakinleri arasında çok sayıda doktorları bulunan Örnekevler Mahallesi izlemektedir. Bahçeli, tek katlı altmış yedi adet evden oluşan Örnekevler Kayseri’de ilk toplu konut projesidir.¹²⁹

1970’li yıllara kadar, Sahabiye, Örnekevler ve İstasyon Caddesi şehrin prestiji en yüksek olan semtleri olmuştur.¹³⁰

Ayrıca kentin doğu aksını oluşturan Sivas Caddesi de kamulaştırılmış ve dönemin izlerini taşıyan 5 katlı modern belediye blokları yapılmıştır.(Şekil 5,6)

¹²⁹ Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasınan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

¹³⁰ a.g.e.

Şekil 5.8. Belediye Blokları

Alıntı: Kayseri İl Yıllığı 1968, Kapak, Gutenberg Matbaası, Ankara, 1968

Yönetimsel faktörlerin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle, kentin kimlik faktörleri değişmiştir. Organik doku yok olmuş ve yerine kent ızgara planlı bir döneme girmiştir. Fiziksel kimlik belirleyicisi olan kentin dokusunu, evler değil kamulaştırma sonucu açılan caddeler ve bulvarlar oluşturmaya başlamıştır.

Kentin form ve görüntü açısından kimlik faktörü olan geleneksel doku, 1950 sonrası fonksiyon değişikliğine uğramıştır, konut alanlarının imar planları ile getirilen ulaşım, arazi kararları doğrultusunda ana trafik aksları üzerinde yer alması planlanmıştır.

Bu dönemden sonra kentin kimliğinin değişmesine sebep olan bir diğer faktör ise kent merkezinde artan sanayileşmenin sonucu olan göçlerdir. 1950 yılında 65.488 olan nüfus, 1960'da 102.596, 1970'de 160.985'e ulaşmıştır.

Nüfus artışı ve yeni ulaşım olanakları ile sanayinin yer seçimi sonucu merkez çevresinde kompakt bir forma sahip bulunan kent, doğu-batı yönünde lineer olarak büyümeye başlamıştır.¹³¹

Yüzyılın başından 1950'li yıllara kadar geçen sürede kentin kimlik değişimine sebep olan faktörlerin başında yönetimsel faktörler gelmiştir. Kent bütünü ve mevcut kimliği göz ardı edilerek alınan plan kararları kentin kimliğinin değişim sürecini hızlandırmıştır.

¹³¹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Bu süreci etkileyen bir diğ er olgu ise Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleş me hareketlerinin sonucu olarak yapılan bu yatırımlardır. Bu yatırımlar kentin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin de ğ iş imine sebep olmuştur.

Cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede Kayseri kentinde yaşamış medeniyetlerin birer mirası olan anıtsal yapılar kimlik belirleyicisi iken kalkınma hareketlerinin sonucu olarak yapılan yatırımlar bünyesinde üretilen binalar, Cumhuriyet döneminin önemli mimari ve kültürel mirası olarak kentin fiziksel kimliğinin önemli birer belirleyicisi olmuşlardır.

Ayrıca bu yatırımlar modern içerikli yerleşkeler kurmuşlardır. İş letme binalarının ve yerleş im düzenlerinin farklılıkları kentteki mimari anlayışı etkilemiştir. Genel olarak tek katlı ve bahç e içinde tasarlanmış konutlar, yerleş im düzenleri, iş levsel düzenlenmiş mekansal kurguları, konfor şartları ve kullanım biçimleri ile geleneksel konut üretimi kullanımının yeniden yapılanmasında etkili olmuştur.¹³²

Kent merkezinde iş gücü ihtiyacı artmıştır ve kırsaldan kent merkezine göçler başlamıştır. Göçle gelen nüfus kentin demografik yapısının dolayısıyla sosyo-kültürel kimliğinin de ğ iş mesine sebep olmuştur. Farklı kültürel birikime sahip insanlar bir arada yaşamaya başlamış ve kentte kozmopolit bir yapı oluşmaya başlamıştır.

1950'li yıllarda kentin biçimsel ve sosyal kimliğinin de ğ iş mesine sebep olan diğ er yatırımlar; özel sektör yatırımı olan Birlik Mensucat (1951) ile Orta Anadolu Mensucat (1955) fabrikaları, kentin batı yönünde gelişmesini teşvik ederek, Aydınlık evler ile Hürriyet Mahallelerinin doğmasına neden olmuşlardır. 1955 yılında Ankara yolu üzerinde açılan Şeker Fabrikası bölgede yeni mahallelerin oluşumunu hızlandırmıştır. Kentin batı yönünde özel yada kamu sektörü tarafından oluşturulan sanayi kuruluşları yeni konut alanlarının oluşumunu teşvik ederken, kentin doğu yönünde gelişim aynı ivme ile olamamıştır. Ancak yine de artan nüfusun

¹³² Asıliskender, B. , a. g. e

gereksinimini karşılamak üzere, kentin doğu yönünde Sivas Caddesi üzerindeki Kavak yazısı mevkiinin planlaması K.Ahmet Aru'ya yaptırılmıştır¹³³

Böylece, kentin doğusu, Sivas Caddesinin her iki yanı konut alanı olarak düzenlenmiştir.

Kent merkezinde artan sanayileşme hareketleri sonucunda kent bir odak merkezi haline gelmiştir.

Nüfus artışı ve yeni ulaşım olanakları ile sanayinin yer seçimi sonucu Kale ve çevresinde kompakt bir forma sahip bulunan kent, bu gelişmeler sonucunda, kentin sahip olduğu biçimsel belirleyiciler sayesinde planlı olarak doğu-batı yönünde lineer olarak büyümeye başlamıştır.

Bu gelişim ve değişim, tarihi kent dokusundan özellikli üst gelir grubu ailelerin yeni konut tiplerine yönelmesine sebep olmuştur.

Kentin sahip olduğu form ve görüntü faktörü açısından önemli kimlik belirleyicisi olan geleneksel konutlar terk edilmeye ve ülke genelinde etkisini gösteren sanayileşme sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan yüksek katlı yapılar tercih edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla kent Anadolu kenti kimlik özelliklerini yitirerek, modern kent kimliğine bürünme sürecine girmiştir.

1960'lı yılların başında göreve gelen yerel yönetim, 1945 imar planını uygulamaya devam etmiştir. Bu dönemde geleneksel doku üzerindeki tahribatlar artmıştır.

Yeni ekonomik yatırımlar kent mekânında yer almış, hizmet sektörünün kent mekânında yoğunluğu artmış, kent alanlarında 3-5 katlı yapılanmaya gidilmiştir.

Plan kararlarıyla devam eden istimlaklar sonucu yeni konutlara ihtiyaç duyulmuş ve kentin günümüzdeki silüetinin oluşmasına sebep olan apartmanlar yapılarak, konutları elinden alınanlara bu apartmanlardan daireler verilmiştir. Böylece kentin plan dışında yapılaşmasının önüne geçilmiştir.

¹³³ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Ayrıca bu istimlâk edilen birkaç aileye bir parsel verilerek şehirde ilk defa arsa karşılığı daire yapımına müteahhitlerce başlanılmıştır. Büyükşehirlerde daire karşılığı arsa alımı çok önceleri başlamasına rağmen bu durum Kayseri’de ilk defa 1964 yılında uygulanmıştır.

1970'lerde, kentin yenilenmesi, tarihi dokuyu yok ederek sürmektedir. Kent ana ulaşım aksları (doğu-batı) boyunca lineer formda gelişmesini sürdürürken, merkez fonksiyonları olduğu yerde büyümeye devam etmiş, etrafındaki geleneksel doku üzerindeki yıkıcı etkisi artmıştır. Yapılan planlama faaliyetleri, merkezi gelişim sorununu iyi çözememiş koruma faaliyetlerinin yetersizliği de eklenince, doku üzerindeki baskı önlenememiştir.

1970’li yıllarda kentteki değişim eski yapıların yıkılarak yerine yenilerinin inşası, yeni alanların planlı bir şekilde yapılaşması, plansız yapılaşma sonucunda oluşan yerleşim alanları ve başka idari ünitelerin şehirle bütünleşmesi şeklinde olmuştur.¹³⁴

Kentte yaşanan bu fiziksel değişim kentin mevcut biçimsel kimliğinin değişmesi, yeni konut alanlarıyla birlikte geleneksel dokudaki mahalle kavramının yavaş yavaş kaybolmasıyla sosyo-kültürel kimliğinin değişmesi süreci hızla devam etmektedir. Ancak sosyo-kültürel kimliğin önemli bir belirleyicisi olan ataerkil aile yapısının devam etmesinden dolayı yeni yapılan konutlar metrekare açısından küçümsenemeyecek boyuttadır. Kentin Anadolu kent kimliğinin değişmesine rağmen ataerkil aile yapısı değişmemiş ve bu yapı konut form ve fonksiyonlarına da yansımıştır.

1970’li yıllarda elde altık olarak kullanılan hâlihazır haritaların sadece yol akslarını gösteriyor olması ve bu nedenle uygulamayı aksatıcı nitelikte olması nedeniyle halihazır haritaların yenilenmesini ve planların yeniden ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.¹³⁵ Ve 1975 yılında Mimar Yavuz Taşçı’ya yeni nazım imar planı hazırlanmıştır ve kentin kimlik belirleyicileri bu tarihten itibaren hızla değişmeye devam etmiştir.

¹³⁴ Cumhuriyetin75.Yılında Kayseri ,Kayseri Valiliği Yayınları,1998

¹³⁵ Yücel, C. a.g.e.

5.2.3. II. Plan Dönemi-1975-1986 Yılları Arası Dönem

1975 yılında Yavuz Taşçı tarafından yapılan nazım imar plan ile yüksek bloklu ve kentin günümüzde de önemli bir kimlik belirleyicisi olan geniş caddeli kent görünümü oluşmaya başlamıştır.

Şekil 5.9. Kayseri Nazım İmar Planı-1975
Alıntı:Kayseri Büyükşehir Belediyesi Arşivi

1950 yılları sonrası tüm ülkede olduğu gibi Kayseri kentinde de yerleşik konut kültürü izlerini kaybetmeye başlamıştır. Bunun sebebi sanayileşme süreci ile gelişen kentleşme olgusu, teknolojik imkanların artması, yeni yapım tekniklerinin uygulamaya geçirilmesi ve yönetimsel faktörlerdir.

Kayseri kültürel ve fiziksel kimliğinin önemli bir belirleyicisi olan yerleşik konut kültürü bu tarihten itibaren hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Hazırlanan imar planları ve konut yaşamını etkisi altına almaya başlayan modern kent konutu kavramı süreci hızlandırmıştır.

Modern kent konutunun ise tüm işlevleri bir çatı altında toplaması, ıslak hacimlerin daha konforlu olması, evin tüm mekânlarına erişimin kolaylığı, iç mekanların gerekli donanım elemanlarıyla konfora yönelik olarak tefriş edilebilmesi, kısaca sunulan

yeniliklerle yaşamın kolaylaşması modern konuta olan talebi artırmış, kent halkının çok kısa sürede yeni konutunu benimsemesini sağlamıştır.¹³⁶

Dolayısıyla, Kayseri konutu da bu gelişmelerle beraber gelenekselden tamamen sıyrılmış, nitelik ve nicelik anlamında köklü değişimlerin yaşandığı bir döneme girmiştir.

Kayseri kentinde 1945 yılından itibaren kentin planlı olarak gelişimi organik yapıdaki dokunun yok olmasına sebep olmuştur. Plan kararlarının uygulanmasıyla kentin organik düzende olduğu gibi, boş bulunan alanlara ve bu alanların fiziki özellikleri ile doğal olarak şekillendiği dönem bitmiştir.

Bütün yapılanma süreci doğal bir akışta organik olarak gerçekleşmekteydi ve bu süreç kentin form ve görüntü faktörü açısından kimlik belirleyicisi olan konut dokusunu oluşturmaktaydı. Fakat imar planı sonrası konut alanları belirlenmiş, bunların ada ve parsel boyutları netleştirilmiş, parsel bazında konutun nasıl yapılacağı kararları alınmıştır. Ayrıca en, boy, yükseklik, çekme kat, yol cephesi, yan bahçe mesafesi gibi bir konutun tasarımında etkili bütün ölçüler önceden tasarımcıya verilmiş, mimar bu sınırlar içinde tasarımına başlamıştır.¹³⁷

Ancak bu durum kentsel bazda bir standartlaşmayı getirmiş ve genel anlamda kentlerin kimlik özelliklerinin yitirilmesine ve zamanla birbirine benzemesine sebep olmuştur.

1975 İmar planının etkisiyle yüksek katlı blokların yapımın hızlanması ile kat mülkiyeti kavramı ortaya çıkmıştır. Geleneksel konut kültüründe aynı toprak parçası üzerinde birkaç ailenin yaşadığı bir kavram bulunmamaktadır. Konutun üzerinde yer aldığı arsa kime aitse konutta o kişiye aitti, oysa parsel kavramıyla bir parsel üzerinde birçok aile yan yana ve üst üste yaşamaktadır. Bu anlayış değişimi kat mülkiyeti kavramını gündeme getirmiştir. Ancak mülkiyet kavramı belli bir süreçle tam uygulanmıştır.

¹³⁶Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

¹³⁷ Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

Bu süreçte apartmanlar, yabancı birçok ailenin barındığı bir yapı olmak yerine, baba-oğulların, kardeşlerin veya amca, dayı, teyze gibi akrabaların bir arada yaşadıkları çok katlı aile konutları olmuşlardır. İsimlerini de genellikle ailenin soyadından almışlardır. Akdamar Kardeşler Apartmanı, Sağıroğlu Apartmanı, İncetan Apartmanı, Özateş Apartmanı, Büyüknalbant Apartmanı gibi isimler bu duruma örnektir.¹³⁸

Dolayısıyla görülmektedir ki, Kayseri sosyo-kültürel kimliğinin bir parçası olan içe dönük aile yapısı değişen ve gelişen şartlara rağmen kendini korumaya çalışmaktadır.

Ayrıca bu dönemde geleneksel dokunun tüm yıkım kararlarına rağmen kalabilen bir bölümü sit bölgesi sınırları içine alınarak, ticaret ve hizmet sektörünün yoğunlaştığı Cumhuriyet Mahallesi tampon bölge olarak öngörülmüştür.

Taşçı planında Kayseri metropoliten alanı hizmetler yoğun şehir merkezi olarak tasarlanmıştır. Gelişme lineer formda ve tek merkezli kent olarak ele alınmıştır. Plan raporunda, Kayseri'de kapalı çarşının yanında yeni merkez gelişmesinin ve sanayi bölgelerinin oluşumundan hareketle, merkez yerleşiminin ve biçiminin kentin fiziki şekillenmesinde yol gösterici olarak ele alındığı ve etkin bir ulaşım sistemi ile tek merkezli bir makroform yaratılacağı belirtilmektedir.¹³⁹

1980 yılları sonrasında ise, 1975 imar planı kararlarının etkilerine bağlı olarak değişimler devam etmektedir. Üst gelir grupları için Sivas Caddesi'nin güneyinde kentin doğusunda-geliştirilen Alparslan ve Mimarsinan Mahalleleri yüksek katlı oluşumlarıyla dönemin imar anlayışını sergilemektedir. Benzer bir yaklaşım ile 1980'lerin ortalarında, dönemin belediyesi tarafından, alt-orta gelir grupları için, kentin batısında Şeker Fabrikası karşısında Belsin toplu konutları inşa edilmiştir.¹⁴⁰ Böyle bir lineer-ayırım yapısı içinde kentlilerin işyerlerine zaman veya fiziki mesafe olarak yakın, aynı zamanda gelir düzeylerine uygun konut yeri seçmeleri olasılığının maksimize edileceği düşünülmektedir. Konut alanları her biri bir alt merkez etrafında

¹³⁸ a.g.e.

¹³⁹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

¹⁴⁰ Asiliskender, B. , a. g. e

toplanan 20–80 bin nüfuslu mahalleler olarak biçimlendirilmiştir. Bu mahallelerin yoğunlukları merkezden uzaklaştıkça azalan biçimde planlanmıştır.¹⁴¹

1945 yılından itibaren kentte görülen, planlı gelişimden dolayı, kent artık tipik Anadolu kent kimliği özelliklerini tamamen kaybetmiş ve metropol kent görünümüne sahip olmaya başlamıştır. Kentin fiziksel kimliğini oluşturan organik sokak dokusu yok olmuş onun yerine yüksek katlı konutların sınırlandığı geniş yollar almıştır. Apartmanlaşma süreci kentte aşama aşama olmuştur. Kat mülkiyet kanunu ile tek parsel üzerinde birçok ailenin yaşama anlayışı, akrabaların aynı apartmanda yaşamasıyla uygulanmış bu yapı giderek değişmiştir. Sanayileşmenin bir sonucu olan kentleşme süreci Kayseri kentinin sadece fiziksel kimliğini değil, kültürel kimliğini de değiştirmiştir.

1980’li yıllarda kent kimliği değişimini etkileyen bir diğer faktör ise kentte 1978 yılında kurulan Erciyes Üniversitesidir. Üniversite eğitim, araştırma ve sağlık hizmetleri sunarak, kentin algılanmasında etkili bir öge olmuştur. Üniversitenin kurulması, kentin sosyo-ekonomik yapısında ve kültürel yapısında değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kente yapısı açısından farklı bir nüfus eklenmiştir. Üniversite öğrencilerinden ve üniversite personellerinden oluşan bu yeni nüfus Üniversite yerleşkesi merkez olacak şekilde kentin güneydoğusunda yer alan Talas ilçesinde bir yerleşme göstermiştir ve Talas’ın kentin mekansal birleşme süreci hızlanmıştır.

Öğrenci nüfusu kentin sosyo-ekonomik yapısında ve kültüründe değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Sosyo-ekonomik yapının değişmesiyle yeni servis sektörleri ortaya çıkmıştır.

Kentin sosyo-kültürel kimliğinden dolayı, kent merkezinde restoran ve kafeler bulunmamaktadır. İçe dönük aile yapısı, sosyal yaşamın sadece aile içinde olmasından dolayı bu hizmet sektörü kentte gelişmemiştir. Ancak üniversite nüfusu bu yapıyı değişmesine sebep olmuştur. Son yıllarda açılan yüksek kalitedeki kafeler bu değişimin göstergeleridir.

¹⁴¹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Bu dönemde, kent ve çevresinde ağaçlı alanların yokluğu göz önüne alınarak, güneyde Hacılar, Hisarcık ve Talas sırtlarında yer alan meyve bahçeleri ve bağlar kentin peyzaj alanı olarak düşünülmüştür. Bu alanlar, aynı zamanda korunacak yer üstü yapıları ile arkeolojik sit bölgelerini barındırması nedeniyle mutlak koruma alanları olarak öngörülmüştür. Günümüzde bu bağ-bahçe alanları, kentin daha yoğun ikinci konut bölgesi durumuna dönüşmektedir.¹⁴²

5.2.4. III. Plan Dönemi- 1986 Yılı ve Sonrası Dönem

Kayseri kentinin mekânsal olarak büyümesi ve gelişme potansiyeli göstermesi sonucu yeni bir planlama yapılmasını gerekli kılmıştır. Yeni bir planlamaya geçmek için eldeki planın veya planlama dönemi süresinin dolması, planlama dönemleri arasında boşluk bırakmamak ve gelişme potansiyeli gösteren alanların planlı olarak yakalamak için yeni beklenmemiş ve 1986 yılında yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

1986 yılından sonra kent için kapsamlı bir imar planı hazırlanmamıştır. Fakat plan revizyonları ile gerekli bölgelerde düzenlemeler yapılmıştır.

1986 yılında, yapılan planda 1975 yılında yapılan plandaki genel ilkeler korunmuştur. Çevre yerleşmeler ile Kayseri arasında rekreasyon ve turizm-yazlık konut olarak kullanılan bağ evleri, ticaret, çalışma, ulaşım v.b. tüm kentsel fonksiyonlarda bir hizmet alış-verişi olduğu için, bu gelişimi planla yönlendirebilmek amacıyla planın çevresi ile birlikte ele alındığı belirtilmektedir.¹⁴³

Kayseri kent merkezinde çarpı işareti şeklinde kesişen iki eksen üzerinde gelişmektedir. Ana eksen Ankara-Sivas karayolu boyunca doğu batı yönünde, diğer eksen ise Erkilet' ten Talas' a olmak üzere kuzey güney yönündedir.¹⁴⁴

Kayseri'nin 1980 sonrası mekansal gelişmesinde görülen başlıca gelişmeler, kentin geniş alanlara yayılma eğiliminin ortaya çıkması, özellikle kuzey ve batı çeperlerinde gecekondulaşma, merkezin kendi etrafında büyümesi ve ana yollar boyunca aksiyel gelişmesi, kentin doğu-batı çeperlerinde planlı toplu konut alanlarının oluşması, eski

¹⁴² Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

¹⁴³ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

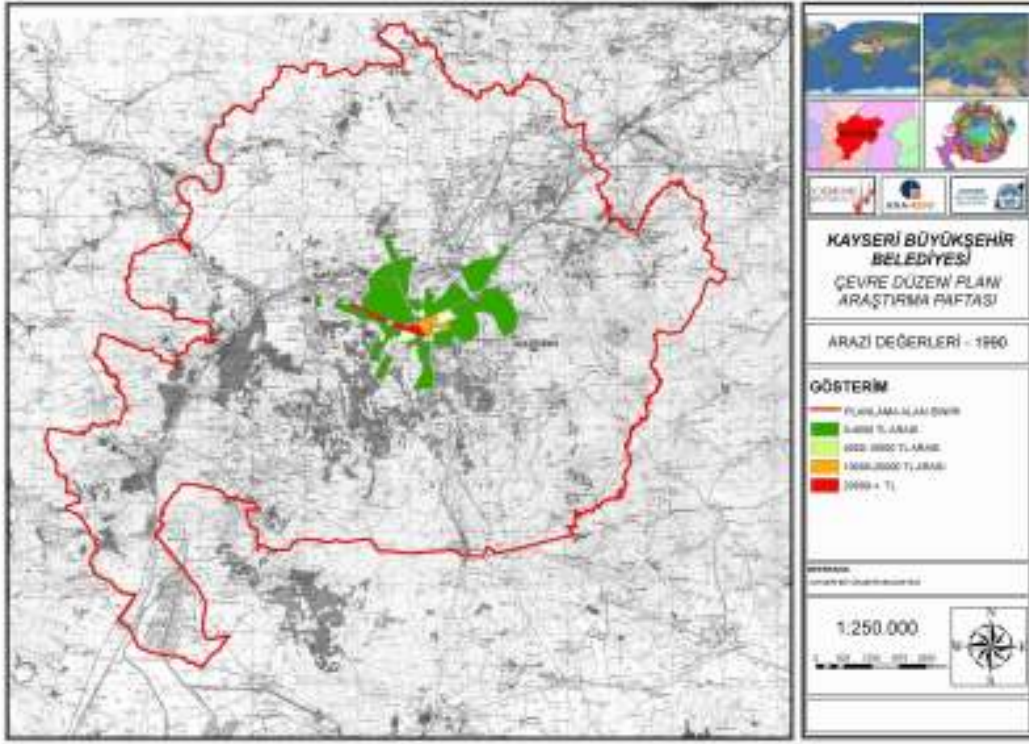
¹⁴⁴ a.g.e.

kent dokusunun hemen hemen bütünüyle tahribi ve çok katlı yapılaşmanın artması, kentin yakın çevresindeki yerleşmelerle kentin bütünleşme eğilimi, güneyde bağ evleri karakterinde ikinci konut gelişmesinin yaygınlaşması şeklinde özetlenebilir.¹⁴⁵

Kentin bu gelişimi ve dönüşümü arazi fiyatlarına da yansımıştır. 1990 yılında kent merkezi en yüksek emlak değerinde iken, merkeze yakın doğu aksı üzerindeki konut alanların değeri onu izlemekte, batıdaki yalnızca küçük sanayi alanlarında yüksek emlak değeri izlenmektedir. 1994 Yılına kadar merkezdeki birkaç semtin değerindeki görece azalmanın dışında fazla bir değişiklik görülmez. 1994 Yılında, kentin batı aksında küçük sanayi ve sanayi alanlarında, merkezde ve merkezin yakın doğu yönünde en yüksek emlak değerleri görülürken, bu aksın güneyinde kalan konut alanlarında önemli ölçülerde değer artışı oluşmuştur. Bu eğilim, kentin o yöndeki gelişimine paralel olarak sürer. 2002 Yılı emlak değerleri incelendiğinde, M.İ. A.'na yakın doğu yönündeki birkaç semtte en yüksek olmak üzere, doğu-batı aksı boyunca emlak değerlerinin yüksek olduğu, bunu doğu yönündeki nispeten uzak diğer semtler ve aksın güneyindeki diğer alanların izlediği görülür. Kentin kuzeyinde bulunan alanların emlak değerleri bu yıllar boyunca hep aynı düzeyde kalmıştır. Bu sonuçlar, kent merkezinden uzaklıkla arazi fiyatlarının düşmediğini, ana ulaşım aksı boyunca arttığını göstermektedir.¹⁴⁶(Harita 5.2-5.3-5.4)

¹⁴⁵ a.g.e.

¹⁴⁶ a.g.e

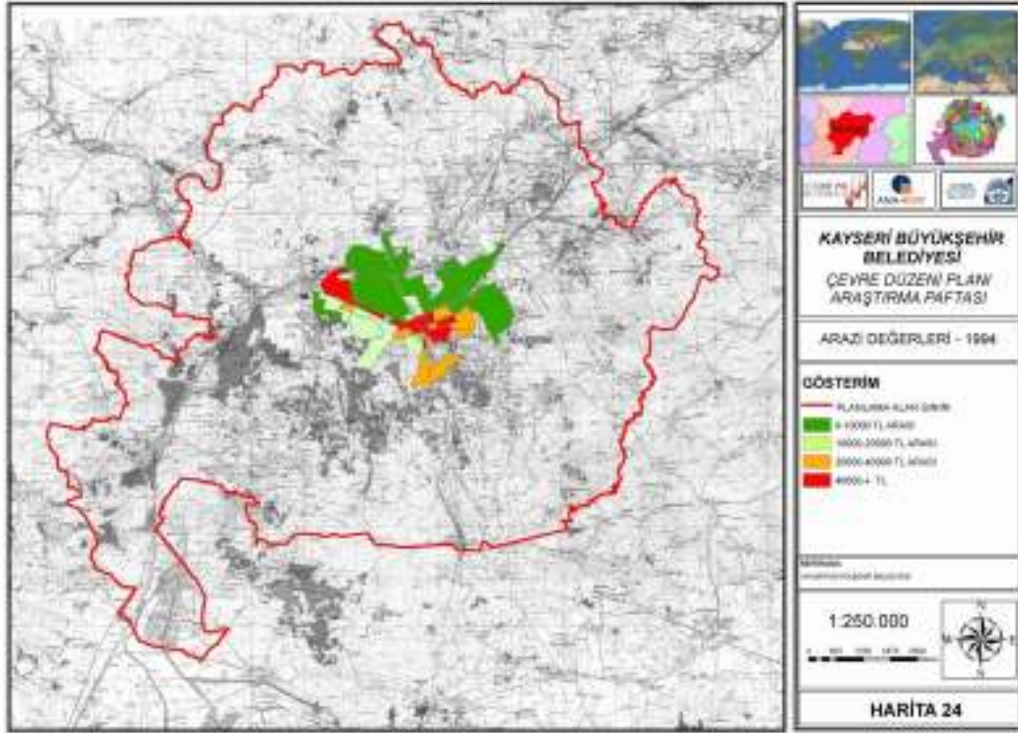

Harita 5 .2. 1990 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri- 1990 paftasında görüldüğü üzere o dönem en üst değerler kentin merkezine yakın Düvenönü ve Cumhuriyet meydanları arasında kalan kısımlar ve Fatih ile Emek Mahallesi olarak görülmekte şimdiki Yeni sanayi diye bilinen kesime doğru uzamaktadır. Buraları doğu yönündeki konut alanları izlemektedir, Kılıçaslan mah. Melikgazi mah. ve devamla Alpaslan mahallelerini ikinci en üst değere sahip alanlar olarak görmek mümkündür.¹⁴⁷

¹⁴⁷ a.g.e.

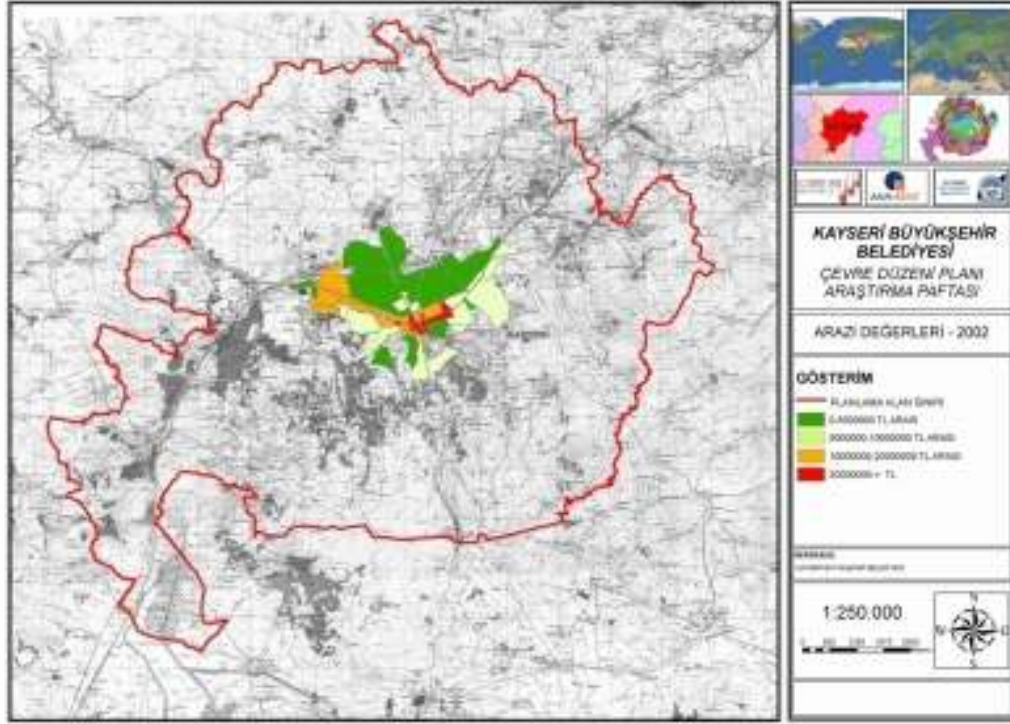

Harita 5.3. 1994 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri-1994 haritasında en üst değerlere sahip alanlar kentin güneyinde yoğunlaşmakta ve alan olarak 1990 yılından daha fazla alan kapsamaktadır. Bu dönem en değerli yerlerden olan biri de Şeker Mahallesi olarak görülmektedir. Esenyurt mahallesi ve Çay bağları diye bilinen mevkiler ve Kayabağ Mahallesi de ikinci en üst değere sahip alanlar olarak görülmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁸ a.g.e.

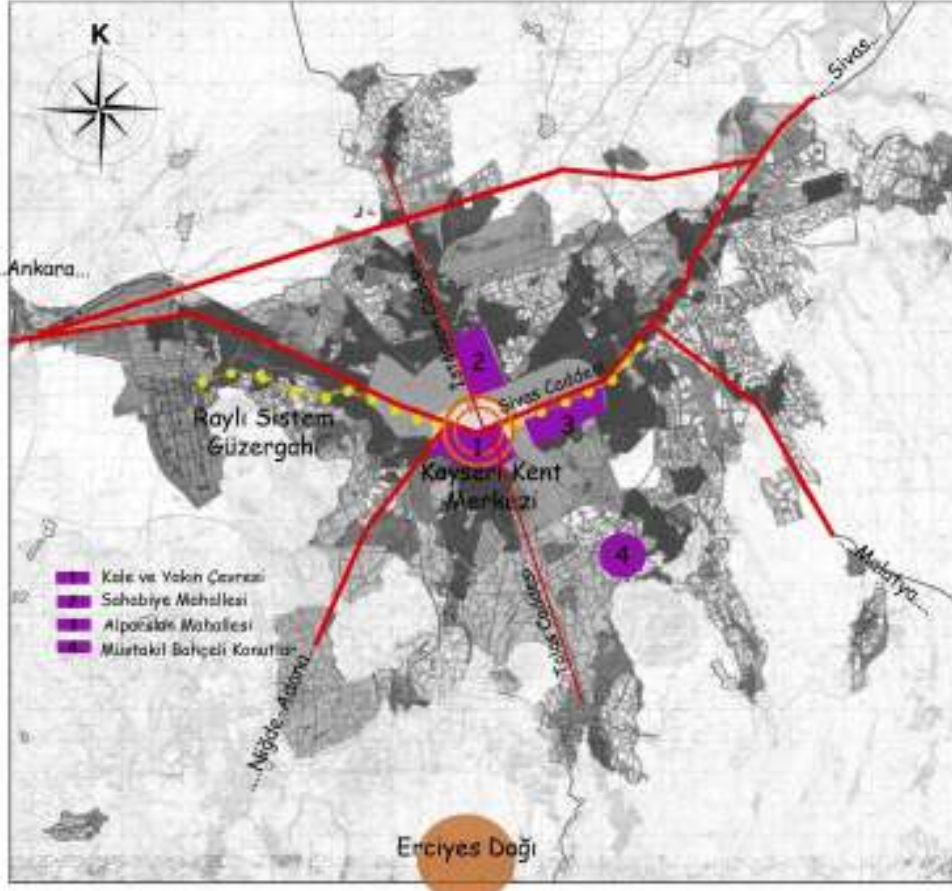
Harita 5.4. 2002 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri-2002 deki durum irdelendiğinde 1998 yılı paralelinde bir gelişim gösterdiğini görmekteyiz. Yine kentin mevcut çevreyolun güneyinde kalan kısımları daha değerli ve yine değerli kısımlar doğu-batı aksında gelişim göstermektedir.

2002 Yılından sonra bu değerlerde önemli bir değişim olmamıştır. Haritalar incelendiğinde arazi değerlerindeki hızlı değişkenlik dikkat çekmektedir. Bunun sebebi 1945 yılından itibaren kentin planlı olarak genişlemesi ve yüksek gelir grubuna ait ailelerin yaşayacağı alanların plan kararlarıyla belirlenmesidir.

Kentin merkezi olan Kale ve yakın çevresi plan kararları sonucu geleneksel dokusunu kaybetmiş ve merkezi iş alanı haline gelerek yoğunlaşmıştır dolayısıyla burada yaşayan prestijli kesim, ilk olarak dönemin en modern semti Sahabiye mahallesinde ve daha sonra üst gelir grubunu yaşaması planlanan Alpaslan mahallesinde ve bu döneme paralel olarak eski bağ alanlarının bulunduğu, yerlerde yapılan müstakil bahçeli konutların yer aldığı sitelerde yaşamaya başlamışlardır. (Şekil 5.10)

Şekil 5.10. Plan Kararları Sonucu Üst Gelir Grubunun Mekan Tercihleri

Merkezin desantralizasyonu, sanayi alanlarının gelişimi, yeni konut alanları gereksinimi ve kentteki planlama faaliyetleri sonucu, yoğunluk dağılımında da değişim yaşanmıştır. 1990 Yılında yoğunluk, eski kent merkezinde düşük olmak üzere merkezi iş alanında ve doğu yönündeki birkaç semtte yüksek, diğer alanlarda düşüktür. 2000 Yılında, brüt yoğunluğun merkezde düşmeye devam ettiği, yakın doğusunda ve batı aksının güneyindeki birkaç semtte, toplu konut alanının bir bölümünde, kuzeyde birkaç semtte, daha yüksek yoğunluklar oluştuğu izlenmektedir.¹⁴⁹

1988 yılında Kocasinan ve Melikgazi ilçe belediyelerinden oluşan Kayseri Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur. Kayseri kentindeki planlama faaliyetleri

¹⁴⁹ a.g.e.

1990'lardan sonra devam etmiş; ana ilkeler korunmak üzere pek çok plan revizyonu ve ilave plan yapılmıştır.

Yüksek katlı yapılaşma, bu dönemde de hızla kentin fiziksel kimliğinin değişmesine sebep olmuştur. Kent genelinde 15 katlı ayırık yapı düzeninin oluşturduğu tek tip bir yapılaşma süreci yaşanmıştır. Bu süreç günümüzde de hızla devam etmektedir.

Kentin nüfusunun artması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi sonucu mekansal etki alanı genişlemiş ve 2004 yılında 356 km² olan Büyükşehir Belediyesi hinterlandı 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanuna göre 2150 km²'ye çıkmıştır.(Harita 5,6)

Harita 5.6 5216 Sayılı Yasadan Sonraki İdari Sınırlar
Alıntı:Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Valilik binası merkez kabul edilerek 20 km. yarıçapındaki dairenin içinde kalan yerler Kayseri Büyükşehir Belediyesine bağlanmıştır.

Büyükşehir Belediyesinin sınırlarının genişlemesi Çevre Düzeni Planı yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır ve 2005 yılında 1/50000 ölçekli Çevre Düzeni Planı yapılmıştır.

Bu çerçevede hazırlanmış olan Çevre Düzeni Planı ile birlikte, hinterland sınırı içerisinde sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, kentsel ve kırsal gelişmeler ile sanayi, tarım, turizm, hizmet, ulaşım gibi sektörel gelişmeler değerlendirilmiştir. Yapılan planlama çalışması sırasında öncelikle Koruma-Kullanma dengesi göz önünde tutularak, sosyo-ekonomik, çevreyle ilgili, stratejik kararlar ile arazi kullanım kararları üretilmiş ve buna bağlı olarak kent için en uygun yer seçim kararları belirlenmiştir. Bu kararların planlar arası geçişlerde alt ölçekli planlara yol gösterici olması hedeflenmiştir.¹⁵⁰

Bu dönemde kentin kimliğinin değişmesine neden olan faktörlerin başında teknolojik gelişmeler gelmektedir.

2000 li yıllardan sonra Kayseri kentinin mekansal yapısını ve dolayısıyla bu yapıdan kaynaklanan kent kimliğinin değişmesini en çok etkileyen proje raylı sistem projesidir. Kentin doğu-batı aksı üzerinde bulunan hafif raylı sistem projesi yer seçimi hakkındaki tartışmalar uzun süre devam etmiştir. Kentin bir kimlik belirleyici olan geniş yollar projenin uygulama sürecinde daraltılmış ve bu durum kentin kimlik belirleyicisinin niteliğinin değişmesine sebep olmuştur.

Yerel yönetim, son teknolojiyi kent genelinde uygulama konusunda son derece kararlı ve isteklidir. Bunun bir diğer sonucu da kent merkezinde yer alan stadyumun arasının özel bir şirkete satılmasıyla bu alana alışveriş ve yaşam merkezi kurulmasına karar verilmiştir ve kentin batı aksında yeni bir stadyum inşa edilmiştir.

Stadyumun niteliği ve büyüklüğü açısından kentin yeni bir kimlik kazanması hedeflenmiş ve bu doğrultuda yatırımlar yapılmaya başlanmıştır.

Kentte yapılan 1986 planı, kentte küçük sanayi sitelerinin kurulmasını, toplu konut ve gecekondu önleme bölgeleri yoluyla kentin gelişmesini amaçlamıştır. Merkezi iş alanı yoğunlaşarak daha etkin hale gelmeye başlamıştır. Sit alanı üzerindeki yıkıcı tahribat artmakta ve bağ alanları ikinci konut alanlarına dönüşmektedir.¹⁵¹

¹⁵⁰ <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

¹⁵¹ Kocatürk, F. , Kayseri'nin Kentsel Gelişim Süreci, Tol Dergisi,2009

Bu dönemde ev bundan sonra kentin gelişimi bu plan kararları çerçevesinde olmuş ve eski tarihi kent dokusunun kimlik kazandırdığı kent, parselasyon planının sahip olduğu yüksek yoğunluklu bir büyükşehir olmuştur.

Yerleşik dokuda görülen, fiziksel kimlik belirleyicisi olan Cumhuriyet döneminin önemli mimari ve kültürel mirası olan alanlar rant baskısı ile gelişen plan kararları sonucu giderek yok olmaktadır.

Kentsel sit alanında birkaç yapının dışında Kayseri kenti form ve görüntü faktörü açısından kimlik belirleyici olan geleneksel konut dokusu, tamamen yok olmuştur.

5.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak tarihsel süreç içerisinde Kayseri kent kimliği özellikleri incelenmiştir daha sonra ise kent kimliği değişim süreci, üçüncü bölümde ele aldığımız kent kimliği değişimi faktörleri ile ilişkilendirilerek irdelenmiştir.. Kent kimliği değişimi, alınan ve uygulanan plan kararları sonucu değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde Kayseri kent kimliği özellikleri incelendiğinde;

Kayseri kenti ilk olarak, ilkçağ kentlerinde olduğu gibi savunulabilen bir tepe üzerine kurulmuş olmasından dolayı ilk çağ kentlerinin kimlik özelliklerini göstermektedir. Fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı, şehir tepeden ovaya inmiştir.

Ortaçağda ise kent kale-kent kimlik özelliklerini göstermektedir. Yerleşme alanın çok büyük bir bölümü surlar içindedir ve surun çevrelediği alan küçüktür. Genellikle yönetimsel ve askeri işlev taşıyan iç kale vardır. İç kalede yoğun yapılaşma gösteren bir yerleşme alanı bulunmaktadır. Ticaret alanı kısıtlı bir alan içinde sıkışmış olması nedeniyle daha örgütlü bir niteliğe sahiptir.

Kent, İç kale ve onun güneyindeki surlarla çevrili iken, sonradan yavaş yavaş sur dışına çıkarak, biçimsel kimliğinin sağlamış olduğu avantajla ovaya yayılmaya başlamıştır ve 18. yüzyılın sonlarına kadar ortaçağ kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır. Kent dar, kıvrımlı ve çıkmaz sokaklar ile organik bir düzen sergilemekte, sokakların kesiştiği yerlerde, küçük meydancıklar, cami avlu veya

bahçeler bulunmaktadır. Kent adeta yayvan büyük bir kitle; ev ve avlular, sokak ve meydancıklar da, bu kitleden oyularak çıkarılmış boşluklardır. Sahipsiz boşluklara, anlamsız dış mekanlara pek rastlanmamakta, her yol, her sokak ve her çıkmazın belli nedenlerle, belli işlevler için meydana getirilmiş, anlamlı mekanlar oluşturmaktadır.¹⁵²

Fakat bu yıllardan sonra, kentin kimliğini tüm dünyada etkisini gösteren Sanayi devrimi sonrası yaşanan sanayileşme hareketleri ve modern kentleşme hareketleri etkilemiştir. Kentte yapılan planlama çalışmaları ve sanayi sektörünün gelişmesiyle kentin kimlik belirleyicileri ve dolayısıyla kent kimliği de değişmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde değişen kent kimliği açısından Kayseri kenti ortaçağ kenti kimlik özelliklerini yitirip, 21.yüzyılda metropol-kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır.

Süreç içerisinde değişen kent kimliği çalışmanın bu bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır ve değişim süreci, Plansız Dönem, I. Plan Dönemi- 1945–1975 Yılları Arası Dönem, II. Plan Dönemi–1975–1986 Yılları Arası Dönem ve III. Plan Dönemi–1986 ve Sonrası Dönem olarak kentte birçok açıdan kırılmaların yaşandığı dönemlerde incelenmiştir.

Plansız Dönemde, kentin kimlik özelliklerini yansıtan iki bölge bulunmaktadır. Bu bölgelerden biri Kayseri Kalesi ve çevresi, diğeri ise birinci bölgenin güneyinde kalan ve günümüzde kentsel sit alanı olarak tescillenen bölgedir. Bu bölgeler organik yerleşim dokusu ve tarihsel, fiziksel kimlik belirleyicilerinin mekana yansımalarının yoğun olarak hissedildiği bölgelerdir. Fakat bu belirleyiciler zamanla nitelik değiştirmiş hatta yok olmuştur. Bu değişime sebep olan faktörler; fiziksel, yönetimsel ve sosyal faktörlerdir.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörlerden yangınlar ve depremler, bölgede yer alan, fiziksel kimlik belirleyicisi olan konut dokusunun yok olmasına sebep olmuştur.

¹⁵² İmamoglu, V., 20. Yüzyılın İlk Yarısında Kayseri Kenti: Fiziki Çevre ve Yasam, 1. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No:1, Kayseri, 121-128, Nisan 11-12, 1996.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan bir diğer faktör ise yönetimsel faktörlerdir. 1986 yılında Kale ve çevresinin merkezi iş alanı (MÍA) olarak düzenlenmiş olması ticari kullanımın yoğunlaşmasına sebep olmuştur ve bu bölge özgün niteliklerini kaybetmiştir. Kale ve çevresinin güneyinde yer alan kentsel sit alanı olarak ele aldığımız ikinci bölge ise uygulanan planlama çalışmaları sonucu, geleneksel organik yapısından kaynaklan kimlik belirleyici özelliklerini koruyamamış ve günümüze kalan birkaç yapısıyla geçmişten ipuçları vermektedir.

Cumhuriyet Öncesi dönemde ele aldığımız bu bölgelerin kimlik değişine sebep olan bir diğer faktör de sosyal faktördür. Kullanıcı yapısındaki ekonomik ve sosyal değişiklikler sonucu farklı bölgelere taşınma nedeni ile civar köylerden ya da şehir dışından göç eden düşük gelir gruplarının yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Bunun sonucunda alanın fiziki kalitesi oldukça bozulmuş ve sağlam kalan az miktardaki örneklerde yeni kullanıcıların sahip çıkamamaları nedeni ile giderek bozulmaya başlamıştır.

- I.Plan Dönemi- 1945–1975 Yılları Arası Dönemde kentin kimlik değişimine neden olan faktörler ise teknolojik gelişmeler, yönetimsel faktörlerdir.

Teknolojik gelişmelerin kent kimliği değişimine etkisi: 1900 yılında kente otomobilin gelmesiyle, kentin sahip olduğu fiziksel kimlik öğesi organik dar yol dokusu yıkılmış ve günümüz kentinin fiziksel kimlik öğesi olan geniş caddeler ve bulvarlar açılmış olmasıdır.

Yönetimsel faktörler de bu dönemde kentin kimlik değişimine sebep olmuştur.

1945 Yılında başlanan planlama çalışmaları, kentin bugünkü görünümüne sahip olmasının ilk aşamasıdır. 1945 Planının uygulanmaya başlamasıyla organik eski kent merkezinin yerine ızgara planlı bir yerleşim planı kentin değişimine sebep olmuş ve eski kent merkezinin birçok alanı kamulaştırılıp yıkılmıştır. Bu yıkımlar kentin tarihi geçmişi ile arasındaki bağları kopartmış ve kentin fiziksel kimlik belirleyici olan birçok faktörün yok olmasına sebep olmuştur. Plan kararları sonucu imara açılan birçok bölgede yüksek katlı yapılar oluşmaya başlamış ve geleneksel konut dokusu yerini modernleşmenin bir sonucu olan apartman tarzı yapılaşmaya bırakmıştır. Bu yaşam tarzına geçiş Kayseri kentinde hemen değil aşama aşama yaşanmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleşme hareketlerinin sonucu olarak kentte kamusal ve özel yatırımlar yapılmıştır ve bu yatırımlar kentin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin değişimine sebep olmuştur.

1945 yılında hazırlan plan süreç içerisinde çeşitli tadilat ve ilavelerle 1975 yılına kadar uygulanmıştır ve 1975 yılında yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

- II. Plan Dönemi- 1975- 1986 Yılları Arası Dönemde, 1975 imar planının etkisiyle kentte değişimler yaşanmıştır. Kent biçimsel kimliğinin avantajıyla aksiyel olarak büyümeye devam etmiştir. Eski kent dokusu tamamen yok edildiği çok katlı yapılaşmanın giderek arttığı süreç bu dönemde de etkisini göstermiştir.

1980 yılından sonra kent merkezinin nüfusu artmış ve kentin doğu-batı aksında toplu konut alanları olmuştur.

Bu dönemde kentin kimliğinin değişmesine sebep olan en önemli faktörlerin başında kentte kurulan Erciyes Üniversitesi olmuştur. Üniversite kenti bir çekim merkezi haline getirmiştir. Öğrenci nüfusunun ihtiyaçlarına cevap verecek restoran kafe gibi yeni hizmet sektörleri oluşmuştur ve bu sektörler içe dönük sosyal aile yapısı olan kentin kültürel kimliğinin değişim sürecini başlatmıştır.

- III. Plan Dönemi- 1986 ve Sonrası Dönemde ise kentin kimlik değişimi bir önceki döneme paralel devam etmektedir. Bu dönemde kentin kimlik değişimini etkileyen faktörlerden biri teknolojik gelişmeler gelmiştir.

Bu gelişmelerin başında raylı sistem projesi gelmektedir, yapımı 2009 yılında tamamlanan bu proje kentin fiziksel kimlik belirleyicisi olan geniş yolların daralmasına sebep olmuştur. Projenin güzergahı ve gerekliliği uzun süre tartışılmıştır.

Plan kararlarıyla değişen mekansal yapı üzerinden değişen Kayseri kent kimliği incelendiğinde görülmüştür ki, fiziksel, yönetsel ve sosyal faktörler kentin kimlik faktörlerinin değişmesine veya nitelik değiştirmesine sebep olmuştur. Kimlik faktörlerinde yaşanan bu değişim kentin kimliğinde değişmesine sebep olmuştur.

Kayseri kenti ilkçağlardan beri önemli bir yerleşim alanı olmasından dolayı, tarihsel kimlik kent için önemli bir kimlik faktörüdür ve tarihsel kimliği mekanda fiziksel

kimlik belirleyicisi olan yapılar sayesinde günümüze izler taşımaktadır. Ancak kentte koruma kavramının çok geç kavranması bu yapıların birçoğunun yok olmasına sebep olmuştur.

Kayseri kentinde, elde edilecek kar paylarının yüksekliği (kamu yararı kişisel çıkar çatışması), sözde çağdaşlaşma tutkusu ve birçok etken altında; kültür varlıkları yok edilmekte, yeni yoz yapıların yol açtığı tahribatlar da ürkütücü boyutlara ulaşmaktadır. Yani; artık tarihi dokular, -eskiye benzeyen ama eski olmayan ya da yeniye öykünen ama yeni olmayan- *eskiymiş gibi* ortaya çıkan ürünler ve bunların oluşturdukları çevrelerle tiyatro dekorları gibidir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsan kentsel yaşama geçişinden başlayarak çeşitli gereksinimleri için korunma amacıyla mekânlar kurmuştur. Kent de bu gereksinimlere karşılık veren örgütlü mekânlar topluluğudur.

Kentler, var oldukları süre içinde sürekli değişim gösteren bir yapıdadırlar. Bu değişken yapı zamana, coğrafyaya ve özellikle içinde yaşattığı kentlilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kent de bu etkileşimlerin bir ürünüdür. Bu etkileşimi ortaya çıkaran faktörler her kent için geçerliliğini korusa da her kentte farklı bir etkiye ve oluşum sürecine bağlı olarak geliştiğinden kentlerde birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu durumda, onlara kent olma özellikleri kazandıran durumların yanında farklı kültür ve sosyal yapılara sahip olmaları da kentlerin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu farklı karakterler kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır.

Kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanırken, kentsel kimlik ise bir kenti tanımlayan ve onu diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin bir sonucudur.

Bir kenti diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, o kentin kendine ait bir karaktere sahip olmasıdır. Bu karakter, üzerine yerleştiği coğrafyadan içinde barındırdığı insanlara kadar uzanan bir ağın içinde zamanla gelişir ve o kentin etiketi haline gelir.

Kentin kimliği uzun bir zaman dilimi içinde oluşur ve şekillenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi gibi faktörler kenti biçimlendirir ve kente kimlik kazandırır.

Bu çalışmada kent kimliği faktörleri tarihsel kimlik, biçimsel kimlik, fiziksel kimlik, sosyo-kültürel kimlik ve ekonomik yapının kent kimliğine etkisi olmak üzere beş ana

başlık altında incelenmiştir. Çalışma alanı olan Kayseri kent kimliği de bu faktörlerle ilişkilendirilerek incelenmiştir.

İç Anadolu bölgesinde kavşak noktasında yer alan ve çevresi için her zaman bir çekim merkezi olan Kayseri kentinin, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olduğu, dolayısıyla zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahip olduğu görülmektedir. Bu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Kayseri kentinin biçimsel kimliği iki aşamada incelenmiştir; Birincisi, Kayseri'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği, ikincisi ise günümüzdeki biçimsel kimliğidir. Savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş olan kent daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı ovaya inmiş ve ova kenti olmasının olanaklarını kullanarak burada biçimlenmiştir.

Kentin ovaya iniş sebepleri ve zamanı hakkında kesin ve yeterli bilgi yoktur. Ancak çeşitli kaynaklarda elde edilen bilgilere göre ovaya iniş sebebi; korunma endişesi, ekonomik nedenler, askeri nedenler ve doğal olaylar olarak belirtilmiştir.

Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekân yapısına sahipken makroform gelişmesi çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal uzlaşma ve farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür.

Kayseri kenti fiziksel kimliği; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği olmak üzere iki bölümde incelenmiştir.

Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi, Erciyes Dağı'dır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarıçapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biri olan Erciyes Dağı, Kayseri kentiyle bütünleşmiş ve kentin simgesi olmuştur.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanları ise kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır.

Kayseri için diğerk önemli yapay çevre kimliğı öğesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış, bakımlı ve kaldırımli olan yollara sahiptir.

Sosyo-kültürel kimlik bağlamında Kayseri kentinin kültürel, kurumsal ve ekonomik yapısı incelenmiş ve sonucunda binlerce yıllık tarihsel ve kültürel geçmişı olan kentin belirleyici bir sosyo-kültürel kimliğı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Kayseri kentinin binlerce yıllık ticaret geçmişinin günümüzdeki sanayi yatırımlarının ilk adımları olduğu ve Kayseri kentinin ekonomik yapısının kent kimliğini etkilediğı sonucuna varılmıştır.

Çalışma alanı olan Kayseri kenti kimlik faktörleri incelendiğinde ; Kayseri binlerce yıllık tarihi geçmişinden kaynaklanan tarihsel, fiziksel, kültürel birikime sahiptir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda görülmüştür ki, Kayseri bu zengin birikim potansiyeli etkili biçimde kullanamamıştır. Köklü tarihsel geçmişinin günümüze izlerini taşıyan anıtsal yapıtlara gerekli önem verilmemiş ve birçoğu kentleşme sürecinde yıkılarak yok edilmiştir. Günümüze gelen yapılar ise son günlerde gündeme gelen koruma kavramı bağlamında korumaya alınmaya ve yeniden işlevlendirilmeye çalışılmaktadır.

Kentler yaşayan varlıklardır ve zaman içerisinde gelişerek büyür ve değışirler. Kentler bu süreç içerisinde sahip oldukları kimliklerinin bir kısmını korur, bir kısmını değıştirir ve bir kısmını da kaybederler.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin kimlikleri sürekli değışime uğramıştır. Sanayi devrimi öncesi kentlerin kimliklerini; kilise, pazaryeri, lonca yapıları ve surlar oluştururken bu durum sanayi devrimi ile değışmiştir.

Sanayi devrimi ile kentlerin nüfusları hızla artmıştır, hızlı nüfus artışı kentlerin kimliklerini olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi kent oluşumlarını etkileyen modernizm akımı ile kentler birbirine benzemeye ve kimlik kaybı yaşamaya başlamıştır. Yüksek yapıli iş merkezleri, tekdüze beton yığınlarından oluşan toplu konut tarzı yapılaşmalar, gecekondulaşma, sanayi devrimi ve sonrası kentlerin kimlik özelliklerinden bazılarıdır.

Kent kimliği değişimi bir srectir ve bu süreci belirleyen, hızlandıran faktörler vardır. Bu faktörler, nerde ne zaman olacağı belli olmayan doğal afetler, yaşanan büyük savaşlar, yerel ve merkezi yönetimlerin kentler için aldıkları kararlar, teknolojik gelişmeler olarak özetlenebilir. Bu faktörler kentlerin fiziki, sosyal ve ekonomik kimliklerini etkiler ve tarihsel, sosyal ve kültürel geçmişe sahip kentlerin kimliksizleşmesine, kültürel ve evre değerlerinin yitirilmesine sebep olur.

Kent kimliği değişim faktörleri çalışmada; fiziki faktörler, sosyal faktörler, yönetimsel faktörler olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

Çalışmanın nc bölümünde ele aldığımız kent kimliği değişim faktörleri; Kayseri kenti kimlik değişim sürecinin irdelenmesinin kuramsal temelini oluşturmaktadır. Kayseri kent kimliği değişim süreci, plan kararlarıyla kentin mekansal gelişimi üzerinden yorumlanmıştır.

Kayseri kenti, binaları sokakları, meydanları ile her gün biraz daha farklılaşarak değişmektedir. Bu değişim sadece fiziksel belirleyicilerde değil, kentin sahip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik belirleyicilerde de yaşanmaktadır. Kentin sahip olduğu kimlik belirleyicileri değiştikçe veya yok oldukça kentin kimliği de değişmektedir.

Kayseri kenti tarihsel srec içerisinde farklı kent kimliği özellikleri göstermiştir. Kurulduğu dönemde surlara çevrili bir Ortaçağ kenti iken daha sonra Türklerin hkimiyetine girmesi süreciyle kale-kent kimlik özelliklerini göstermiştir. Farklı dönemlerde tüm dünya kentlerinin gelişimini-değişimini etkileyen Sanayi Devrimi Kayseri kentinde de değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kent merkezinde sanayi sektörünün artmasıyla nüfus artmış ve buna bağlı olarak fiziksel çevrede ve sosyal yapıda değişiklikler yaşanmıştır. Kentteki değişim, 1945 yılında yapılan ve uygulanan imar planı sonucunda hız kazanmış ve bu yıllardan sonra kentin tarihsel, fiziksel ve kültürel belirleyicilerinden oluşan kent kimliğinin değişim süreci başlamıştır.

Kayseri kentinin tarihsel kimliği kent meknına fiziksel kimlik belirleyicisi olan yapılar ile geçmişi günümüze taşıtmaktadır. Ancak kentin tarihsel kimliğini günümüze taşıyan eserlerin birçoğu fiziksel faktörlerin –doğal afetler, teknolojik gelişmeler, yangınlar –ve yönetimsel faktörlerin etkisiyle yok olmuş veya tüm bu

faktörlere direnerek ayakta kalmıştır. Fakat ayakta kalabilenler kentle bütünleşememiş anıtsal yapılar olarak kalmış ve yok olma sürecine girmişlerdir. Kayseri kenti gelişip-değişirken anıtsal yapıların ve yakın geçmişine tanıklık eden Cumhuriyet dönemi eserlerinin oluşturduğu dokuya uyum gösterememiştir aksine alınan ve uygulanan plan kararları, bu dokuyu yok etmiştir. Hatta bir gecede birçok tarihi çeşme, sur duvarı ve anıtsal birçok yapı yıkılarak yok edilmiş ve kıymetli arsa haline getirilmiştir. Bu uygulamalar kentin bir tarih kenti kimliği ile farkına varılmasını engellemiştir.

1945 yılında ilk defa uygulanan plan kararlarını,1975 ve 1986 yılında yapılanlar takip etmiştir. 1986 Yılından sonra yeni bir imar planı hazırlanmamış ve gerekli görülen alanlar için revizyonlar yapılmıştır. Plan kararları yapılırken ve uygulanırken kentin tarihsel, fiziksel ve kültürel kimliği göz ardı edilmiş ve rant baskıları ön plana geçmiş, tipik bir Anadolu Türk kent kimliğine sahip olan kente, modern Avrupa kent kimliği kazandırılmaya çalışılmıştır. Kentte meydana gelen bu köklü değişimler kentin diğer bir kimlik belirleyicisi olan kültürel kimliğinde de değişimlere sebep olmuştur. Geleneksel yaşam kültürünün bir parçası olan mahalle kavramı ortadan kalkmış ve parsel bazında yapılaşmalar kentinin yeni kavramlara uyum sağlamasını gerektirmiştir.

Yönetimsel faktörlerin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle kentte modernleşme ve çağdaşlaşma adına, kentin tarihsel, kültürel zenginliğinin belirleyici rol oynadığı kent kimliğini kökten etkileyecek yapılar inşa edilmiş, kentsel düzenleme kararları alınmıştır. Modernleşme adına yapılan yapıların çoğu popülist yaklaşımın sonucu olarak eklektik ve kent içinde anlamsız duran yapılardır.

Kentin gelişimi ve değişimi adına kararlar alınırken ve uygulamalar yapılırken kentin tarihsel, kültürel ve sosyal kimliği göz ardı edilmiş ve kent özgün kimliğini kaybetme sürecine girmiştir. Bu süreç, kent için alınan plan kararlarının nitelik faktörünün nicelik faktörünün önüne geçmesi ile hız kazanmıştır.

Günümüz kentlerinin en çok gözden kaçan, oysa en önemli sorunlarından biri kentin kendine ait kimlik arayışı ve yoksunluğudur. Bu arayışın belirtileri büyük küçük her kentin gelişim süreci boyunca kendini göstermekte, ancak doğru algılanıp

yönlendirilmediği için net bir tanıma ulaşmamaktadır. Bu nedenle kentsel kimlik konusunda duyarsız olan hemen her ülkede kimliksiz kentler başıboş biçimde ve sorunlarıyla birlikte büyümeye devam etmektedir.¹⁵³

Kayseri kenti de kentsel kimlik konusunda duyarsız olan kentlerden biridir. kimlik sorunlarıyla gelişim ve değişim süreci içerisinde. Bu sorunun farkına varmak ve etkisini azaltmak değişime ve toplumun dinamiklerine karşı koymak yerine değişimi kabul edip, kontrol altına alıp düzenlemek ve kent için bir potansiyel olarak kullanmak akılcı ve gerçekçi bir yol olacaktır.

Değişen kent kimliğinin geliştirilmesi için;

- ✓ Kent kimliğinin en belirleyici faktörlerinden olan kültürel yapısı doğru analiz edilmeli ve dinamiklerin doğru saptanması,
- ✓ Kentin geçmişte sahip olduğu ve ekonomik kimliğinin oluşmasını sağlayan; halıcılık, pastırma ve sucuk imalatçılığı, el sanatları, taş ustalığı gibi geleneksel ticari uğraşları destekleyen ve esnafı bir arada tutacak ve bu kimliği kente yeniden kazandırabilecek mimari ve sosyal yapılaşmanın oluşturulması,
- ✓ Kente göçle gelen yerli olmayan nüfusun, kente uyumunu ve kenti sahiplenmesini sağlayacak düzenlemelerin planlanması,
- ✓ Kent kimliği bilincinin, kenti yönetenlere, kentte yaşayanlara yerleştirilmesi,
- ✓ Kentin kimlik belirleyicilerinin doğru saptanarak, korunması gerekenlerin nasıl korunacağını belirlenmesi-önemli bir fiziksel kimlik belirleyicisi olan Erciyes Dağında yapımı süren master planı çalışmalarının doğru yönlendirilip, kent için bu olguyu bir dinamik olarak kullanıp kış turizmi kenti kimliğinin oluşmasının sağlanması,
- ✓ Kentte yaşayanlar için yaşamı kolaylaştıracak teknolojik gelişmelerin kent dokusuna uyumlu bir şekilde nasıl uygulanması gerektiğinin planlanması,

¹⁵³ Demir, C., (2006). Kentsel kimliği geliştirme sürecinde mekansal modern tasarımı ve kent plancılarının rolü planlama, *TBMMOB Yayınları*, 37,117-122, Ankara.

✓ Kent için önemli bir potansiyel olan Erciyes Üniversitesi faktörünün kentin bölgesel bir kültür merkezi olabilmesi yönünde kullanılması ve üniversite nüfusunun kent ve kentliyle bütünleşmesini sağlayacak, hem öğrenci nüfusuna hem de kentliye yönelik kültürel ve sosyal paylaşım alanak veren servis sektörlerinin açılması desteklenerek üniversitenin kent nüfusuyla bütünleşmesinin sağlanmasıyla üniversite kenti kimliğinin oluşturulmasının sağlanması, gerekmektedir.

Kentin kimliksizleşme sürecinin önüne geçmek ve geçmişte sahip olduğu kimlik faktörlerini kente yeniden kazandırmak için; kentin ayakta kalabilen form ve görüntü faktörü açısından kimlik faktörü olan dokusu ve yapıları bir bütün olarak ele alınmalı, bu dokuya ve yapılar yeni işlevler verilirken tarihi kent veya kentsel alanın karakteriyle uyumlu olması sağlanmalıdır. Kentsel sit alanı çevresine yeni yapılar yapılması gerektiğinde veya eskileri uyarlanırken, mevcut mekansal oluşum saygı görmeli, özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmelidir.

Yerel yönetimin planlama aşamasında kentin tarihsel kimliğinin korunmasına ve yeni oluşacak alanlarda kentin kültürel kimliğinin göz önünde bulundurulması sağlanmalıdır.

Kayseri kentinin değişim ve gelişim süreci içerisinde kültürel kimliğin yok olmadan yeniliklere uyum sağlanması hedeflenerek, kent için gerekli kararlar alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Erton, M.**, 1995. Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,.
- İzgi, U.**, 1999. Mimarlıkta Süreç Kavramlar-İlişkiler, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul.
- İlgar E.**, 2008. Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*,
- Gündüz, O., Taner, T.**, 2001. Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, *1.Uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması*, MSÜ, s.553
- Erkmen, B.**, 1990. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, *Arredamento Dekorasyon*, 17, 126-7.
- Suher, H.**, 2006. İmar Planı'ndan-Bölge Planlama, Sanayileşme, Kentleşme, Koruma Gereği, Kamu Yararına Geçiş, *İTÜ Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Şehircilik Semineri*, Taşkışla, <http://sehirbolge.itu.edu.tr/duyuru/handesuher.htm>
- Çöl, Ş.**, 1998. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, *Doktora Tezi*, MSÜ,
- Tekeli, İ.**, 1991. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, *Kent Planlaması Konuşmaları*, TMMOB Yayınları, Ankara,
- Güvenç, B.**, 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, *Mimarlık Dergisi*, sayı 1, s.19-28.
- Özer, B.** Yorumlar, İkinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1993.
- Demirsoy, M.S.**, 2006. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi), *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.

- Özdemir Dağıstan, M.Z.**, 2004.Yeni Atine Bildirgesi (Şartı), *Planlama Dergisi*, s.74.
- Öztürk, Ö.**, 2007. Kentsel Kimlik Oluşumunda Güzel Sanatların Yeri, *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.
- Egli, E.**, 1951. Die neue Stadt in Landschaft und Klima, Verlag für Architektur, Zurich.
- Özdeş, G.**, 1972. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İTÜ Matbaası, İstanbul.
- Uçkaç, L.**, 2005. Kent Kimliği ve Kentsel Yenileme ilişkisi, *Yüksek Lisans Semineri*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ocakçı, M.**, 1993. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu “*Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım*”, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170.
- Can, N.**, 1999. Kent Kimliği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Kılınçaslan, T.**, 1995. Kentsel Ulaşım Mekanları ve Çevre Kalitesini Etkileyen Fiziksel Ögeler, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 65-69.
- Birlik, S.**, 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, *Doktora Tezi*.
- Uluğ, M. M.**, 1997. Hakim Mimarlık İdeolojisi Olarak Mutlak Mekan, *Mimarlık Dergisi*, s.9-12.
- Güvenç, B.**, 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, *Mimarlık Dergisi*, Sayı 1, s:19–28.
- Alpsoykan, T.K.**, 1994. Bursa Kent Kimliği Değişim Süreçleri ve Planlama İlişkileri, MSÜ MF ŞBPB, *Bitirme Tezi*,

- Güvenç, B.**, 1994. İnsan ve Kültür, s:95,
- Görer,N.**, 1993. Kent Kimliği-Koruma Planları-Kentsel Tasarım-Post Modernizm Üzerine, *2.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, MSÜ ŞBPB Yayını.
- Tezcan, M.**, 1984. Sosyal ve Kültürel Değişme, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara.
- Bayrakçı, O.**, 1989. Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu, *Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1*, MSÜ MF ŞBPB, 15-16 Mayıs.
- Aras, S.**, 1995. Kent Merkezlerinin Gelişme Eğilimleri ve Tarihi Kent Merkezlerinin Korunarak Değerlendirilmesi, *Lisans Bitirme Ödevi*.
- Güler, E.C.**, 1990. Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü.
- Tümertekün, E., Özgüç, N.**, 1997. Beşeri Coğrafya, Çantay Kitabevi.
- Tekeli, İ.**, 1976. Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir, Cem Yayınevi.
- Ulu, A., Karakoç, İ.**, 2003. Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, *Planlama Dergisi*, s:59-66.
- Birlik, S.**, 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi.
- Aysu, M.E.**, 1976. Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemik Bir Çözümleme – Planlama - Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerinde Bir Deneme, *Doktora Tezi*, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, İstanbul.
- Erder, C.**, 1994. Kültür Bakanlığı Kültürel Varlıklarımızı Koruyor mu?, *Mimarlık Dergisi*, 256(2), s.60-61.
- Küntay, E.**, 1991. Kent Yaşamında Komşuluk İlişkilerinin Psiko-Sosyal İncelenmesi, *Yapı Dergisi*, 112(3), s.31-34.

- Bilsel, A. A., Bilsel, S. G., Bilsel, F. C. ve Bilsel, S. M. C.,** 1994. Kentlerimizde Kimlik Arayışları ve Kentsel Tasarım Olgusuna Kent Kültürü/Kentlilik Bilinci/Kent Görünümü Üçlemesiyle Yaklaşım, *5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu* “Kentsel Tasarım ve Ekoloji-Tasarıma Ekolojik Yaklaşım”, Bildiriler Kitabı, s.231-238, İstanbul.
- Ulu, A., Karakoç, İ.,** 2003.Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, *Planlama Dergisi*, s.59-66.
- Ersoy, M.,** 2000. Mekan planlama ve yargı denetimi, Ankara, Yargı Yayınevi, s.63-69, s.77-78.
- Çeçener, B.,** 1994. İstanbul’un Kimlik Sorunu, Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, O.,** 2002. Darbeli Yıllarda Siyaset ve İmar, *Yapı Dergisi*, 250(9) s.91-93.,
- Ekinci, O.,** 1991. Tarihi Yarımada’yı ‘Koruma’ Planı, *Yapı Dergisi*, 112(3) s.10-11.
- Türk, A.,** 1995. Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünal E., Duygulu F., Bolat Z.E.,** 1998. İmar Terimleri, TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, s.70, Ankara.
- Ekinci, O.,** 1991. Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi, Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu, *Türkiye’de 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi*, Bildiriler Kitabı, s.404-412, İzmir.
- İnbaşı, M.,** 1996. XVI. Yüzyılda Kayserinin İktisadi yapısı ve Esnaf teşkilatı, *Kayseri ve yöresi tarih sempozyumu bildirileri*, s.129, 11-12.
- Erkiletlioğlu, H.,** 1993. Kayseri Tarihi.
- Ekin, C.,** 2005. Kayseri Kayabağ Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, HÜ Sanat Tarihi Anabilim Dalı *Yükseklisans Tezi*, s.9.

- Ecer, V.** 2000. Ahmet Yesevide Dini Tolerans ve Anadolu'da Etkileri. *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.134-136.
- Eken, G.**, 2000. Masraf Defterlerine Göre Kayseri Şehir Yönetimine İlişkin Bazı Bilgiler, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.142.
- Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği, 1998.
- Özdeş, G.**, 1972. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İTÜ Matbaası, İstanbul.
- İmamoglu, V.**, 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Ankara.
- Yılmaz, N.**, 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Asiliskender, B.**, 2006. Sümerbank Kayseri Yerleşkesi Mutlaka Korunmalıdır!, <http://www.arkitera.com>
- Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi
- Kocatürk, F.**, 2009. Kayserinin Kentsel Gelişim Süreci, *Tol Dergisi*, s:49-56.
- Güler, A.**, 2000. Kayseri'de Demografik Durum, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.206.
- Tanış, Ö.**, 2006. Germir Kiliseleri Ve Panagia Kımısıs-Tıs Theotoku Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.
- İmamoğlu, V.**, 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası Yayınları.
- Eravşar, O.**, 2000. Seyahatnamelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yayınları.
- Karatepe, Ş.**, 1999. Kendini Kuran Şehir, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Tanyeli, U.**, 1987. Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, *Doktora Tezi*, İTÜ.
- Erkiletlioğlu, H.**, 2006. Geniş Kayseri Tarihi.

Kılıç, A., 2006. Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri,

Gabriel, A., 1954. Kayseri Türk Anıtları, Güneş Matbaası, Ankara.

Yücel, C., 2003. Bir Tarihi Şehri Planla(yama)manın Politikası: Kayseri, *Tol Dergisi*, s. 52-57.

Kayseri Sit Alanı Koruma ve Geliştirme Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu – 1991.

Yılmaz, N., 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

Ek. 1. ERCİYES DAĞI MASTER PLANI:

ERCİYES DAĞININ POTANSİYELİ:

- Uluslararası bir kayak merkezi yaratmak için Erciyes, mükemmel bir arazi ve topografya sunmaktadır;
- Dağın yüksekliği ve iklimsel şartlar, yapay kar yapma olanakları gerçekleştirildikten sonra, en az 5 aylık bir kış sezonunu garanti etmektedir
- Yüksek kaliteli entegre bir ürünle, gelişen Orta Doğu ve Doğu Avrupa pazarlarına girilebilir;

PROJE VİZYONU:

- Büyük çapta Ulusal ve Uluslararası spor olaylarına ve uzun vadede Dünya Şampiyonası ve hatta Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yaparak Kayseri'yi, Türkiye'nin kış sporları merkezi haline getirmek.
- Kış Sporları ve kış turizmini, Kayseri kimliğinin önemli bir parçası haline getirmek.

PROJE HEDEFLERİ:

- Yerel ekonomi ve yerel nüfus için sürekli bir gelir kaynağı yaratmak;
- 5000 civarında iş imkânı
- 800 000 civarında gece konaklama
- 100 milyon EURO doğrudan, 100 milyon EURO dolaylı gelir etkisi
- Yurtiçi ve yurtdışından gelecek ziyaretçiler için cazip bir sportif ve sosyal merkez oluşturmak.

KAYAK MERKEZİNİN KAPASİTESİ:

- Mevcutta 5 adet olan lift sayısını 1.aşamada 11 adet'e, toplamda 20 adete çıkartmak.
- Lift uzunluğunu 7.5 km'den 1.aşamada 16.5 km'ye toplamda 34.8 km'ye çıkartmak.
- Mevcut 9km olan pist uzunluğunu 1.aşamada 59km'ye, toplamda 160km'ye çıkartmak.
- 150-170 ha alanda yapay karla kaplı pistler oluşturmak.
- Günlük 10.000/30.000 kayakçı-kar sörfçüsü için kapasite oluşturmak.

Yatırımlar toplam 26 milyon m2'lik bir alanda gerçekleşecektir.

YATIRIMLAR 4 ANA BAŞLIKTA TOPLANABİLİR:

1.MEKANİK TESİSLER-LİFTLER (TELEFERİK SİSTEMLERİ)

2.KARLAMA ÜNİTELERİ (150-170 Ha alanda suni karlama yapılması planlanmaktadır.)

3. SOSYAL TESİSLER

Restoranlar

Otoparklar

Sağlık Üniteleri

Alışveriş üniteleri

Günübirlik alanlar

Kayak Kulüpleri için tesisler

4. KONAKLAMA TESİSLERİ¹⁵⁴

¹⁵⁴ Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Ek.2. KAYSERİ KENT MERKEZİNDE YER ALAN ANITSAL YAPILAR

Tarihsel çevre başlığı altında Kayseri il bütünü içinde oldukça fazla, değerli yapıta rastlamak mümkündür. Bunlardan en önemli olanlar hakkında kısaca bilgiler; Kaleler, Kümbetler, Hanlar, Hamamlar, Çeşmeler, Bedesten ve Çarşılar, Camiiler, Medreseler ve diğer Tarihi Değerler alt başlıklarında toplanmış ve aşağıdaki gibi verilmiştir.

Kayseri Kalesi: Kayseri kalesinin kuzey yönünü tutan surlar ilk defa V. Asırda Roma İmparatorluğu Justinien tarafından ve onu takip eden istilalar sonunda büyük yıkımlarla karşı karşıya kalmıştır. Bugün pek az bir kısmı ayakta. Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat kaleyi bugünkü görünüşüyle yeniden inşa ettirmiştir. Sonradan Karamanoğulları ve Osmanoğullarının kaleyi tamir ettikleri burçlar üzerindeki kitabelerden anlaşılmaktadır. Kalede bulunan 835-1431-1442 tarihli bir kitabede Karaman Beyliklerinden Pir Ahmet'e ait bulunmaktadır. Kayseri kalesi iç ve dış olmak üzere iki kısımdadır. Dış kale geniş bir sahayı kaplamakla beraber bugün harap bir haldedir. Dış kalenin muhtelif burçları ve Sivas Kapısı, Meydan Kapısı, Boyacı Kapısı isimlerinde çeşitli kapılar vardır. Kalenin doğusunda Alaaddin Keykubat tarafından 1224 tarihinde tamir ettirilen Yoğunburç, kalenin belkemiğini teşkil etmektedir. İç kale ise dört köşelidir. Beher yönün uzunluğu 500 m. dir. Dış kaleye nispeten daha iyi muhafaza edilmiş durumdadır. İç kalede 19 burç vardır. Güneye bakan kapısının iki tarafında Selçuklulara ait birer aslan heykeli göze çarpar. Kalenin kuzey kapısından Kağnı Pazarına çıkılır.

KÜMBETLER

Döner Kümbet : Talas yolu üzerindedir. Şah Cihan Hatun Kümbeti de denir. Kapıya bitişik düzeyler üzerinde dallara bezenmiş bir kalenin ortasında aslan başı vardır. Giriş kapısını süsleyen kabartmaların üzerinde geometrik şekillerin ortasında bir mermer taş yerleştirilmiştir. Ortaya yazılan iki satırlık kitabede türbenin Şah Cihan Hatuna ait olduğu ve 12. Asır ortalarında Şah Cihan Sultan tarafından yaptırıldığı yazılıdır.

Hatun Hunat Kümbeti :Hunat Medresesi'nin güney doğusundaki odanın dış duvarına sonraları açılmış bulunan bir kapıdan sekiz köşeli bir salona girilir. Bu salonda yan yana üç mezar dizilmiştir. 1) Prenses Mahperi Hatun'a, 2) Gıyaseddin Keyhüsrev'in kızı Selçuk Hatun'a 3) kime ait olduğu ve tarihleri bilinmemektedir.

Sırçalı Kümbet: İsminden (Sırça) çinilerle bezenmiş olduğu kanaatini veriyor. Binanın tepesi adı duvar taşlarıyla yapılmıştır. Bu tepenin çinilerle kaplanmış olduğu muhtemeldir. Giriş kapısının üzerinde bir kitabe yazılmak için konan mermere hiç bir şey yazılmamıştır.

Gevher Nesibe Hatun Kümbeti: Şifahiye ve Gıyasiye Medreselerinin içindedir. 1205 yılında Gevher Nesibe Hatun adına Gıyaseddin Keyhüsrev II tarafından yaptırılmıştır.

Ali Cafer Kümbet :Gültepe Parkı yanındadır. Ertanoğullarına aittir.

Emir Şahap Kümbeti :Yanıkoğlu Mahallesindedir. 1281 yılında yapılmıştır.

Kutlu Hatun Kumbeti :Gavremoğlu Mahallesindedir. 1305 yılında yapılmıştır.

Emir Ali Kumbeti: Talas yolu üzerinde Alaca Mescit mahallesindedir.

Melikgazi Medresesi ve Türbesi: Kayseri'nin İslamlar tarafından zaptından sonra inşa edilen Ulu Camii ile yanındaki Danişmendoğulları Medresesidir. Danişmendliler'in III. Hükümdarı Mehmet Gazi tarafından inşa ettirilmiştir. Buna bitişik olarak da kendi türbesi bulunmaktadır. Medrese yok olmuş fakat türbe halen mevcuttur.

HANLAR

Vezir Hanı: Kapalı çarşının yanında bulunan bu han Damat İbrahim Paşa tarafından 1727 yılında yaptırılmıştır. İlginç mimarisiyle dikkat çeken hanın ortasında bir çeşme vardır. Han iki katlıdır.

HAMAMLAR

Hunat Hamamı: Mahperi Hatun tarafından 1237 yılında yaptırılmıştır.

Sultan Hamamı: Selçuk hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev I. Kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan tarafından 1205 yılında yaptırılmış, yıkık bir vaziyettedir.

Külük Hamamı: Külük Şemseddin tarafından 1334 yılında yaptırılmıştır. Günümüzde yıkılmış durumdadır.

Caferbey Hamamı: Ertanayoğullarından Cafer Bey tarafından yaptırılmıştır.

Kadı Hamamı: 1548 yılında Bedreddin Mahmut Kadı tarafından yaptırılmıştır.

Selehattin Hamamı: 1590 tarihinde yaptırılmış olan bu hamamdan Evliya Çelebi Seyahatnamesinde de bahsedilmektedir.

ÇEŞMELER

Sahabiye Çeşmesi : 1266 yılında Selçuk vezirlerinden Sahip Ata Fahrettin Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Pamukhanı Çeşmesi: Kadı Burhanettin'in yeğeni Meliki Müeyyit tarafından 1398'de yaptırılmıştır. Pamukhanıyanındadır.

Oduncu Çeşmesi: Oduncu Murat Bey tarafından 1852'de yaptırılmıştır.

Şizmenli Çeşmesi : İshak Çelebi 1650'de yaptırmıştır.

Asmalı Çeşme: Kadı Burhanettin zamanında kalan bu tek eserin, üç satırlık bir kitabesi vardır. Hicri 792 tarihli kitabe çeşmenin Kadı Burhaneddin'in hemşerizadesi Şeyh Müeyyed tarafından yaptırıldığı belirtir.

BEDESTEN VE ÇARŞILAR

Bedesten : Üç büyük kubbe ve bunun yanında ufak kubbeciklerden meydana gelmiş bu eserin doğu, batı kuzey yanında olmak üzere 3 kapısı vardır. Kuzey tarafındaki eski pamukçular çarşısına açılan kapının üzerindeki mermer kitabede kurucusu olan Kayseri Emiri Mustafa Bey Bini Abdühay Bey tarafından 1497 yılında yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Pirinçciler Çarşısı: Bu çarşı 1512 yılında halk tarafından yaptırılmıştır.

HacıEfendi Çarşısı: Bu çarşı 1844 yılında halk tarafından yaptırılmıştır.

Kapalı Çarşı: 1859 yılında halk tarafından yaptırılan bu çarşı 100.000m² lik bir alan üzerindedir.

Kazancılar Çarşısı: Kapalı Çarşı'nın paralelinde halk tarafından yaptırılmıştır.

CAMİLER

Ulu Camii (Camii Kebir) : Bu Camii 1750 m' dir. Ulu Camii planı bütün İslam dünyasında yaygın bulunan genel tipe uygundur. Bir çok tadilat geçirdiği muhtemeldir. Planın genel tertibi yapıda sivri kemer kullanılması İslami kaynağı delilleridir. 1042'de Danişmendoğul'larından Melikgazi tarafından yaptırılmıştır. Silindir minaresi tuğla mozaikli olarak yapılmıştır. Minberi çok ince işlidir.

Külük Camii : Selçuklu vezirlerinden Muzaffereddin Mahmut'un kızı Atsız Etli Hatun tarafından M.S. 1210 tarihinde yaptırılmıştır. Planda görülen intizamsızlık gördüğü tamirlerden ileri gelir. Kapısının kompozisyonu zariftir. Kemer bendin üzerindeki yuvarlak iki taşın arasında üç satırlık yapılaş tarihini belirten bir kitabe mevcuttur. Külük Camii'in mihrabı çok güzel bir şekilde çini mozaikle süslüdür. Böyle bir mihrap Selçuk çiniciliğinin şahaneliğini ifade eden bir unsur olarak ayakta durmaktadır.

Hunat Hatun Camii : Kalenin doğusunda şehri çeviren surların dışında I. Keykubat'ın karısı ve II. Keyhüsrev'in annesi Prenses Mahperi Hatun tarafından 1237 yılında yaptırılmıştır. Camiinin iki kapısı geleneksel büyük Selçuklu kapılarının benzeridir. Batı tarafındaki kapının üzerinde üç satırlı bir kitabe bulunur, 2. Kapısında da birinci kapıdaki gibi bir kitabe vardır. İkinci kitabede de inşaat tarihi ve sultanın adı tekrar edilmiştir. Hunat Camiisi Kayseri'deki Camilerin en büyüğüdür. 56 kemer ayağının üzerine istinat eder. Birisi yeni, diğeri eskiden yapılmış iki kubbesi vardır. Binanın batı tarafındaki kapısına cümle kapısı denir. Yan ve üst kısmı gayet ince şekilde süslenmiştir.

Hacı Kılıç Camii : 1249 yılında Selçuk oğulları vezirlerinden Ebul Kasım Ali Tosil tarafından yaptırılmıştır. Camiinin kapısı ince bir şekilde işlenmiştir.

Han Camii: 13. Asır ortalarında Selçuk oğulları tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir.

Lala Paşa Camii: 1308'de Kayseri Emiri Lala Muslihiddin Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Mimar Sinan Camii : 1574 yılında Doğan Hacı Ahmet Paşa tarafından yapılmış olan bu Camiinin planını bizzat Mimar Sinan çizmiştir. Kubbesi kurşunla örtülü olduğundan “Kurşunlu Cami”de denmektedir.

Yanıköğlü Camii : 1723 yılında Bayraktar Yanık Ömer tarafından yaptırılmıştır.

MEDRESELER

Şifaiye ve Gıyasiye Medreseleri : Anadolu’nun ve Avrupa’nın ilk tıp okulu olan medrese ve hastane 1205 yılında Selçuklu Hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev I. Kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan’ın vasiyeti üzerine şifaiye adını taşıyan hastane yapılmış, bunun yanında ilk tıbbiye Gıyasiye adlı bir medrese kurulmuştur. Bu medreseler “çifte Medreseler” adıyla da anılır. Hastanenin çok süslü olan kapısının üzerinde Selçuklu hattı ile yapılmış iki satırlık kitabe bulunur. Son zamanlarda geniş çapta restore edilmiştir. Şimdi Tıp Tarihi Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Seracettin Medresesi: Bu medrese Küçük Hunat Medresesi de denilir. Hunat Medresesine benzediğinden dolayı bu ad verilmiştir. 1240’da Selçuk oğulları vezirinden Seraceddin tarafından yapıldığı üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır.

Hunat Medresesi : Bu medrese 1237 yılında Selçuklu Hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev II. nin annesi I. Alaaddin Keykubat’ın karısı Mahperi Hatun tarafından yaptırılmıştır. İlk müderrisi Mevlana Celaleddin’in Hocası Burhaneddin Tirmizi’dir. 1939 yılında müze olarak açılan medrese restore edildikten sonra Etnografya Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Sahabiye Medresesi: 1276 yılında Selçuk oğulları vezirlerinden Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından yaptırılmıştır. Cümle kapısının taştan oyma süslemeleri çok mükemmeldir.

Hacıklıç Medresesi : Selçuklu vezirlerinden Ebu Kasım Ali Tosil tarafından 1249’da yaptırılmıştır.

Hatuniye Medresesi: 1413 yılında Dulkadiroğlularından Nusrettin Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır.

DIĞER TARİHİ DEĞERLER:

Basil-Manastır Külliyesi: Battal altı Mahallesi’nin kuzeydoğusunda bulunan kemerli Roma yapı kalıntılarının basil manastır külliyesine ait olduğu sanılmaktadır.

Roma Mezarı: İstasyon Caddesi üzerinde ve Sahabiye Medresesi arkasına düşmektedir. Kapadokya’nın Roma eyaleti haline geldiği sırada yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Sonraları buranın etrafı İslami mezarlara çevrili açık mezar haline gelmiştir. Hatta bu mezarın da islamlar tarafından kullanılmış olduğu içindeki İslami kitabelerden anlaşılmaktadır.

Roma mezarı: Şehir içi İstasyon caddesindedir. Tamamen kesme taşlardan inşa edilmiş olan mezar, klasik çağ mabetleri tarzındadır.

Güpgüpoğlu Konağı: Şehir içinde Cumhuriyet Mahallesiindedir. Mevcut evlerin en eskisi ve iyi muhafaza edilenidir.

Atatürk Evi (ReŐit Ağa Konağı): Kayseri Cumhuriyet Mahallesi, Şeyh Tennuri Sokakta bulunan Konak 19. yüzyıl sonlarında RaŐit Ağa tarafından ev olarak yaptırılmıştır. Bina kesme taşlardan yaptırılmış olup, üç katlıdır.

Saat Kulesi: 1919 yılında yaptırılmıştır. Cumhuriyet Meydanı'ndadır

ÖZGEÇMİŞ

Mimar Nisa ŞAHİN

Tuna cad. Erciyesevler mah. Bağdat sit. 2/14
Kocasinan/Kayseri

Kişisel Bilgiler

Uyruğu : T.C

Doğum Yeri : Kayseri

Doğum Tarihi : 05.04.1982

Medeni Durum : Evli

Eğitim Durumu

YÜKSEK LİSANS : Mimarşinan Üniversitesi Kentsel Tasarım Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi (2006 -2010)

LİSANS : T.C Haliç Üniversitesi Mühendislik Fak.Mimarlık Bölümü (2001-2005)

LİSE-ORTAOKUL : Ali Rıza Özderici Anadolu Lisesi (Kayseri)

İLKOKUL : Ahmet Paşa İlköğretim Okulu(Kayseri)

Yabancı Dil

İngilizce

Bilgisayar Bilgileri

Mc Office, Archicad , Autocad

İş Deneyimleri

OFİSS MİMARCA MİMARLIK OFİSİNDE MİMAR(Kayseri 2008-2010)

DNA İÇ MİMARLIK VE TASARIM OFİSİNDE MİMAR (KAYSERİ 2006-2007)

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ ŞEHİRCİLİK BÖLÜMÜ 1 DÖNEM MİMARİ PROJE DERSİ DERS YÜRÜTÜCÜSÜ(KAYSERİ)

KAYSERİPARK ALIŞVERİŞ MERKEZİ ORTAK KULLANIM MEKANLARININ TASARIMI VE UYGULAMASI(KAYSERİ)

BİMTAŞ ŞİRKETİ: İSTANBUL DEPREM MASTER PLANI FATİH PROJESİ (İSTANBUL 2005-2006)

BAHAR OTOMATİK OTOYOL SİSTEMLERİ (İSTANBUL 2005)

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENT KİMLİĞİ VE DEĞİŞİM SÜRECİNİN KAYSERİ KENTİ
ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Nisa ŞAHİN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

EYLÜL 2010

Mimar Nisa ŞAHİN tarafından hazırlanan KENT KİMLİĞİ VE DEĞİŞİM SÜRECİNİN KAYSERİ KENTİ ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

Üye : Yrd. Doç. Dr. F. Dilek Aktürk

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ceyhan Yücel

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
SUMMARY	v
ÖNSÖZ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. SORUN TANIMI	1
1.2. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	2
1.2.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2.2. Çalışmanın Kapsamı	2
1.2.3. Çalışmanın Yöntemi	3
2. KENT KİMLİĞİ KAVRAMI	4
2.1. KENT KİMLİĞİ	4
2.2. KENT KİMLİĞİ FAKTÖRLERİ	9
2.2.1. Tarihsel Kimlik	10
2.2.2. Biçimsel Kimlik	13
2.2.3. Fiziksel Kimlik	14
2.2.4. Sosyo-Kültürel Kimlik	29
2.2.5. Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi	34
3. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ	37
3.1. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KENTLERİN KİMLİK DEĞİŞİMİ	37
3.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler ve Kimlik Özellikleri	37
3.1.2. Sanayi Devrimi Dönemi Kentler ve Kimlik Özellikleri	39
3.1.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Kimlik Özellikleri	40
3.2. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ	42
3.2.1. Fiziksel Faktörler	43
3.2.2. Sosyal Faktörler	46
3.2.3. Yönetimsel Faktörler	47
3.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	49

4. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ	52
4.1. KAYSERİ KENTİ TARİHSEL KİMLİĞİ	52
4.2. KAYSERİ KENTİNİN BİÇİMSEL KİMLİĞİ	58
4.3. KAYSERİ KENTİNİN FİZİKSEL KİMLİĞİ	61
4.3.1. Doğal Çevre Kimliği	61
4.3.2. Yapay Çevre Kimliği	70
4.4. KAYSERİ KENTİNİN SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ	90
4.5. KAYSERİ KENTİNİN EKONOMİK YAPISININ KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ	107
4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	112
5. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ	115
5.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KAYSERİ KENTİ KİMLİK ÖZELLİKLERİ	115
5.2. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ	119
5.2.1. Plansız Dönem	119
5.2.2. I.Plan Dönemi- 1945- 1975 Yılları Arası Dönem	128
5.2.3. II. Plan Dönemi-1975-1986 Yılları Arası Dönem	136
5.2.4. III. Plan Dönemi- 1986 Yılı ve Sonrası Dönem	140
5.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	148
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	153
KAYNAKLAR	160
EKLER	166
ÖZGEÇMİŞ	18

ÖZET

Doğada var olan her nesnenin ve her oluşumun bir kimliği olduğu gibi her kentin de bir kimliği vardır, olmalıdır. Kentin kimliğinin belirleyici olabilmesi için farklı faktörlere ihtiyacı vardır, bu faktörler sayesinde kent kimliği her kentte farklı algılanır. Fakat kentler sürekli bir değişim sürecindedirler, bu süreç kimi zaman dilimlerinde kent kimliğinin gelişmesine çoğu zaman ise ne yazık ki kenti diğerlerinden ayıran ve kente özgülük kazandıran kimliğinin yok olup kentin kimliksizleşmesine sebep olmaktadır. Kentlerin kimliklerini bu süreçte etkileyen faktörler yine her kent için farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri olan, ipek yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış Kayseri kentinin kimlik faktörleri ve bu faktörlerin nitelik ve nicelik değiştirmesine ve hatta bir kısmının yok olmasına sebep olan faktörlerin, zaman içerisinde değişmesiyle değişen Kayseri kent kimliği incelenmiştir.

SUMMARY

Just as every object and every formation that exists in the nature has an identity, every city has, and must have, an identity. A variety of factors are needed for the identity of a city to be determining, and it is owing to these factors that the urban identity is perceived differently in every city. However, cities are in a constant process of change; and this process sometimes contributes to development of the urban identity in some periods, but unfortunately, more often than not leads to disappearance of the identity, which distinguishes the city from others and brings freedom to the city. Factors affecting identities of cities within this process also differ from city to city.

In this study, the identity factors of the city of Kayseri, the city that is one of the most important cities in Anatolia located at the intersection of silk roads and has been the focal point of and cradle to a number of cultures and civilizations throughout its history, as well as the city's urban identity that has changed as the factors, which caused these factors to change quality and quantity and even some of them to disappear, have changed in the course of time are examined.

ÖNSÖZ

Sayın Yrd. Doç.Dr. Bilge Ulusay Alpay Yürütücülüğündeki Yüksek Lisans Tezi'nde, kent kimliği kavramının ve değişim sürecinin incelenmesi ve Kayseri kent kimliğinin irdelenmesi amaçlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve birikimlerini aktaran ve kentsel tasarım disiplini kazanmamı sağlayan Mimarsinan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün Sayın Dekanı ve Bölüm Başkanı başta olmak üzere tüm akademik personeline teşekkür ederim.

Tez çalışmasının yürütülmesi ve tamamlanması sürecinde yönlendirmeleriyle katkıda bulunan ve çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Bilge Ulusay Alpay 'a içtenlikle teşekkür ederim.

Tezin gelişim sürecini izleyerek yorumlarıyla ufkumu açan Sayın Yrd. Doç. Dr. Ceyhan Yücel'e teşekkür ederim.

Tezle ilgili veri bulmamda ve birikimiyle destek olan arkadaşlarım Y.Şehir Plancısı Neşe Yılmaz Bakır'a, Yüksek Mimar Sümeyye Koç'a, çalışmanın her aşamasında maddi ve manevi destek olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Kayseri tarihi ve kültürü konusunda sahip olduğu zengin birikimini benimle esirgmeden paylaşan Sayın Halit Erkiletlioğlu'na Kayseri ile ilgili geniş arşivinden yararlanmamı sağlayan Sayın Faruk Yaman'a ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi arşivinden faydalanmamı sağlayan belediye personeline teşekkür ederim.

Kişisel, sosyal ve fiziksel olanakları sağlamanın yanı sıra manevi desteği ile her zaman yanımda olan, huzur kaynağım eşim Dr. Mehmet İlhan Şahin'e ile kızım Emine Nihan'a gösterdikleri sabır ve anlayış için teşekkür ederim. Ayrıca bana eğitim hayatım boyunca destek olan tüm aile fertlerime teşekkür ederim.

İstanbul, Eylül 2010

Mimar Nisa Şahin

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Safranbolu, Türkiye	7
Şekil 2.2. Mardin, Türkiye	7
Şekil 2.3. Bern, İsviçre	8
Şekil 2.4. Siena, İtalya.....	8
Şekil 2.5. Aya İrini Kilisesi-İstanbul Roma Dönemi Eseri.....	13
Şekil 2.6. Ayasofya Müzesi-İstanbul Bizans Dönemi Eseri	13
Şekil 2.7. Sultanahmet Camisi İstanbul Osmanlı Dönemi Eseri.....	13
Şekil 2.8. Assos Agorası-Antik Çağ Kenti	14
Şekil 2.9. Amasya	14
Şekil 2.10. İstanbul Tarihi Yarımada	14
Şekil 2.11. İki kıtayı, iki denizi birbirine bağlayan İstanbul Boğazı.....	16
Şekil 2.12. Kanallar kenti Venedik, İtalya	16
Şekil 2.13. Mardin	17
Şekil 2.14. Çamlıhemşin-Rize.....	17
Şekil 2.15. Manhattan-New York, A.B.D.....	18
Şekil 2.16.Travertenler, Pamukkale	18
Şekil 2.17.Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir	18
Şekil 2.18. Ovaya Kurulan Kente Örnek-Kayseri.....	20
Şekil 2.19. Yamaca kurulan kente örnek-Mardin	20
Şekil 2.20. Tepeye kurulan kente örnek Gordes, Fransa.....	20
Şekil 2.21. Semere kurulan kente örnek- Göynük-Bolu	20
Şekil 2.22. Vadiye kurulan kente örnek Amasya.....	20
Şekil 2.23. Su Kenarına kurulan kente örnek- Rio de Janerio	20
Şekil 2.24.Form ve Görüntü Faktörü-Safranbolu	22
Şekil 2.25. Yer ve Konum Faktörü-İstanbul	23
Şekil 2.26. Anlam Faktörü-Gelibolu.....	23
Şekil 2.27. Eiffel Kulesi-Paris.....	24
Şekil 2.28. Tac Mahal-Hindistan	24
Şekil 2.29. Ortaköy Camisi-İstanbul	25
Şekil 2.30. Piramitler-Mısır	25

Şekil 2.31. Sagrada Familia Kilisesi-Barcelona.....	25
Şekil 2.32. Çin Seddi-Çin	25
Şekil 2.33. Kremlin Sarayı ve Kızıl Meydan-Rusya.....	25
Şekil 2.34. Boğaziçi Köprüsü ve Rumeli Hisarı-İstanbul	25
Şekil 2.35. Hyde Park-Londra.....	26
Şekil 2.36. Central Park-New York	26
Şekil 2.37. St.Marco Meydanı-Venedik.....	27
Şekil 2.38. Taksim Meydanı-İstanbul	27
Şekil 2.39. Gondollar-Venedik	29
Şekil 2.40.İstanbul Vapurları	29
Şekil 2.41. Türk Kültürü Simgeleri.....	31
Şekil 2.42. Sztálinváros (Stalin Şehri),Sosyalist Kent Planlamasının Macaristan'daki Örneği	32
Şekil 2.43.İslamiyetin Simgesi-Mekke Şehri.....	32
Şekil 2.44. Ekonomik ve Teknolojik Yapının En Güçlü Olduğu Ülkelerden Biri- Dubai	33
Şekil 2.45. Liman kenti: Rotterdam, Hollanda	35
Şekil 2.46. Maden Kenti: Broken Hill, Avustralya.....	35
Şekil 2.47. Turizm Kenti: Side-Antalya.....	35
Şekil 3.1. Mostar Köprüsü-Bosna-Hersek–1993,2004	45
Şekil 4.1. Kültepe-Kaniş Karumu –Kayseri.....	55
Şekil 4.2. Temel Kazılarına ve Belgelerine Uygun Olarak Temsili Resimlerle Tasvir Edilen Karum Evleri.....	55
Şekil 4.3. 1905 Yılında bir ekip halinde Kayseri'ye gelen Seyyah Schweinitz tarafından çekilen Eskişehir bölgesinin en eski fotoğrafı.....	58
Şekil 4.4. Kayseri Kenti Biçimsel Kimliği	60
Şekil 4.5. Erciyes Dağı-Kayseri	62
Şekil 4. 6. Kayseri’de Eski Sokak Dokusu	63
Şekil 4.7. Eski Bağ Evi-Kayseri.....	64
Şekil 4.8. Kış Turizmi-Erciyes Dağı	70
Şekil 4.9. Erciyes Dağı Master Planı Maket Fotoğrafı	70

Şekil 4.10. Camcıoğlu Konağı-Kayseri	71
Şekil 4,11-4.12. Erciyes Üniversitesi Tarafından Restorasyonu Gerçekleştirilen Konutlar	72
Şekil 4.13. Kayseri Kalesinin Eski Hali.....	77
Şekil 4.14. Kayseri Kalesi-Kayseri	77
Şekil 4.15. Canlı Bir Ticaret Merkezi-İç Kale	77
Şekil 4.16.Roma Dönemi Kayseri Surları.....	77
Şekil 4.17-4.18. Cami-i Kebir-Kayseri	78
Şekil 4.19-4.20. Hunat Hatun Külliyesi-Kayseri	78
Şekil 4.22. Kurşunlu Cami	78
Şekil 4.21. Kurşunlu Cami-i ve Çevresi	78
Şekil 4.23. Kapalıçarşı ve Kayseri Kalesi-Kayseri-1927.....	79
Şekil 4.24. Günümüzde Kapalıçarşı.....	79
Şekil 4.25. Kayseri Tren Garı-1926	80
Şekil 4.26. Kayseri Devlet Hastanesi-1939.....	80
Şekil 4.27. Kayseri Valilik Binası-1950	80
Şekil 4.28. 1960'ların Sonuna Doğru Yıkılarak Yenilenen Mevcut Kayseri Valilik Binası	80
Şekil 4,29. Kayseri Çevreyolu	83
Şekil 4.30. Raylı Sistem Projesinden Sonra Sivas Caddesinde Yapılan Alt Geçitler.....	83
Şekil 4.31. Kayseri Fuar Kültür Park	84
Şekil 4.32. Kayseri Mimarsinan Parkı	84
Şekil 4.33-Şekil 4.34.1935 Yılında Kayseri Cumhuriyet Meydanı Düzenlemesi	86
Şekil 4.36. 1 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm	86
Şekil 4.37. 2 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm	87
Şekil 4.38. Güpgüpoğlu Konağı-Kayseri.....	87
Şekil 4.39. Yıkılan Eski Stadın Kent Merkezindeki Konumu	92
Şekil 4.40. Yıkılan eski Stadın Yerine Yapımı Süren Yaşam Merkezi	96
Şekil 4.41. Kayseri Kadir Has Stadyumu Kent İçerisindeki Konumu.....	96
Şekil 4.42.Kayseri Kadir Has Stadyumu.....	97
Şekil 4.43 .Kayseri Kadir Has Stadyumu.....	97

Şekil 4.44.Gecekondü Önlleme Bölgesinin Kent İçindeki Konumu	105
Şekil 5.1. Ortaçağda Kayseri Kenti.....	117
Şekil 5.2. Kale-Yakın Çevresi ve Kentsel Sit Alanının Kayseri Bütününde Konumu	120
Şekil 5.3. Kayseri Kentin 1900-1975 Yılları Arası Mekânsal Değişimi.....	125
Şekil 5.4. Hava İkmal Bakım Merkezi.....	126
Şekil 5.5. İstasyon Binası Önü ve İstasyon Caddesinin Düzenlenmesi-1935.....	126
Şekil 5.6. Sümerbank Bez Fabrikası -1944.....	128
Şekil 5.7. Sahabiye Mahallesiinde Yer Alan Belediye Konutları	131
Şekil 5.8. Belediye Blokları	132
Şekil 5.9. Kayseri Nazım İmar Planı-1975	136
Şekil 5.10. Plan Kararları Sonucu Üst Gelir Grubunun Mekan Tercihleri	145

1. GİRİŞ

1.1. SORUN TANIMI

Her mimarın yaşadığı kentle ilgili bir düşüncesi vardır söyleminin getirdiği sorumlulukla yaşadığım kent olan Kayseri kentinde sorgulanması gereken kavramların olduğu, kentin sahip olduğu tarihsel ve fiziksel belirleyicilerini gün geçtikçe yitirdiğini ve kentin algılanmasını sağlayan faktörlerin giderek yok olduğu geçmişten kopuk, geleceği öngörülmeleyen bir kentin giderek özgün kimliğini kaybetme sürecine girmiş olması sorunun çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Her kenti farklı kılan onu diğer kentlerden ayıran bir kimliği vardır, olmalıdır. Kentlerin sahip oldukları tarihsel, fiziksel, biçimsel, kültürel ve ekonomik belirleyiciler sayesinde kimlik kazanırlar. Bu belirleyicilerin oluşum ve gelişim süreci her kentte farklı olduğundan dolayı kentler farklı kimlik özelliklerini sahiptir ve bu farklılık kentin algılanmasını sağlar, ancak değişen ve gelişen şartlar kentlerin sahip oldukları kimlik faktörlerinin yok olmasına veya değişmesine sebep olmaktadır. Kimlik faktörlerinin değişimi kentlerin kimliklerinin de değişmesine sebep olmaktadır. Kent kimliği kentin geçmişten geleceğe sürekliliğini sağlar ancak kentsel kimlikte yaşanan değişimler bu sürekliliğin bozulmasına ve geçmişle gelecek arasında kopuklukların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri olan, İpek Yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış Kayseri kentinin çok zengin bir tarihsel geçmişi vardır. Zengin ve köklü tarihsel geçmişi kentin tarihsel kimliğinin oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca kentin sahip olduğu topoğrafik yapısı ve kentte yer alan Erciyes Dağı gibi fiziksel belirleyicilerin yanı sıra kentte yaşayanların köklü sosyo kültürel ve ekonomik yapısı kentin kimlik kazanmasında etkili faktörlerdir. Yine kentte yaşamış birçok medeniyetin kente miras olarak bıraktığı sivil mimarlık örnekleri de kente karakter kazandıran

faktörlerdendir. Fakat birçok sebepten dolayı kimi zaman bilinçli, kimi zaman ise doğal süreçlerin etkisi ile kent sahip olduğu bu faktörleri yitirmiştir.

Kenti diğerlerinden ayıran faktörlerin değişimi ve yok olması ve kentin özgün kimliğini yitirme sürecine girmiş olması çalışmayı yönlendirici etki olmuştur.

1.2. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.2.1. Çalışmanın Amacı

Yapay ya da doğal faktörler tarafından şekillenmiş olsun bütün kentler farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılaşma kentlerin kimlik kazanmasını sağlamaktadır.

Bir yerin karakteri, öncelikli olarak o yerin bulunduğu konuma ve doğal şartlara bağlı olarak gelişen insan yasayışları ve davranışları tarafından şekillendirilen çevreye bağlıdır. Bir kentin sahip olduğu karakter o kentin ruhunu yansıtır ve bu ruh aynı zamanda o kentin kimliğidir. Ancak kentlerin çoğu sahip oldukları kimlikleri çeşitli sebeplerden dolayı zaman içerisinde kaybeder veya yeni kimlikler oluşturamadıklarından dolayı kimliksizleşme sorunuyla karşı karşıya kalırlar.

Bu çalışmanın amacı 6000 yıllık tarihsel ve kültürel geçmişi olan doğal ve yapay belirleyicilerin etkileşimi ile karakter kazanan Kayseri kentinin sahip olduğu kimlik faktörlerinin tespit edilmesi ve bu faktörlerin değişimi veya yok olması sebebiyle değişen ve özgün kimliğini kaybetme sürecine giren kentin kimlik değişim sürecinin irdelenmesidir.

1.2.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma alanı olan Kayseri kentinin sahip olduğu kimlik faktörlerinin ve bu faktörlerinin değişim sürecinin irdelenmesinin amaçlandığı çalışma altı bölümden oluşmaktadır ve her bölümün sonunda bölümün özetlenmesi amacıyla bölüm değerlendirmesine yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde; sorun tanımı yapılmış ve tez çalışmasının amacı, kapsamı ve yöntemine değinilmiş, çalışma konusunun önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; tezin kuramsal temelini oluşturan kent kimliği kavramı ve kent kimliği faktörleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; kent kimliği değişimi ve kimlik değişim faktörlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; Kayseri kent kimliği faktörleri birinci bölümde ele alınan kimlik faktörleri çerçevesinde görsel malzemelerle desteklenerek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde; Kayseri kenti kimlik değişimi üçüncü bölümde ele alınan kent kimliği değişim faktörleri ile ilişkilendirilerek irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın altıncı ve son bölümünde ise; tez çalışmasının literatür araştırması ve Kayseri kenti kimliği ve değişim sürecinin incelenmesi sonucu ulaştığı son nokta göz önünde bulundurularak genel sonuçlar ifade edilmiştir.

1.2.3. Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasının yapımı sırasında çalışmanın konusunun ve çalışma yapılacak alanın belirlenmesinden sonra farklı alanlarda (coğrafya, ekonomi, tarih, sosyoloji, şehir ve bölge planlama, mimarlık, vb.) Kayseri kenti üzerine yapılan çalışmaların, tezlerin, araştırmaların gruplandırılması yapılarak kullanılan yöntemler ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmanın kuramsal temelini oluşturan kavramlar üzerine de literatür araştırması yapılmıştır.

Gerekli verilerin toplanması amacıyla kurum ve kuruluşlarla ayrıca kentte yaşayan ve çeşitli meslek gruplarından Kayseri hakkında kişisel birikimi olan insanlarla görüşülmüştür.

Konu ve çalışma alanı ile ilgili literatür araştırması ve veri toplanması çalışmaları sonucunda tez çalışmasının kuramsal temeli oluşturulmuş ve Kayseri kent kimliği ve değişimi elde edilen verilerle ilişkilendirilerek irdelenmiştir.

2. KENT KİMLİĞİ KAVRAMI

Bu bölümde tez çalışmasında kullanılan ve tezin kuramsal temelini oluşturan kent kimliği kavramları ele alınacaktır.

2.1. KENT KİMLİĞİ

İnsan kentsel yaşama geçişinden başlayarak çeşitli gereksinimleri için korunma amacıyla mekânlar kurmuştur. Kent de bu gereksinimlere karşılık veren örgütlü mekânlar topluluğudur.

Kentler belirli süreçle var olurlar ve değişirler. Süreç, değişimi ortaya koyarken değişim de kimi zaman üretim ve tüketimin, kimi zaman da kentte yaşayanların yaşamlarını düzenlemeye yönelik düzenlemelerin ürünü olarak kentsel mekâna yansımaktadır. Kent, kentsel faaliyetlerin yer aldığı mekânlar bütünüdür.¹Sınırları içinde yaşayanları kentli kimliğine ulaştıran, ortak sorumluluklar bilinci aşıl原因an, biyolojik-psikolojik-sosyolojik yönlerden huzur ve mutluluğa kavuşma olanağı kazandıran ivmeli, karmaşık bir kurgudur. Amacı; birey ve toplum olarak insana, çağının koşullarına uygun bir ortam ve yaşam düzeyi yaratmaktır².

Kentler, var oldukları süre içinde sürekli değişim gösteren bir yapıdadırlar. Bu değişken yapı zamana, coğrafyaya ve özellikle içinde yaşattığı kentlilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kent de bu etkileşimlerin bir ürünüdür. Bu etkileşimi ortaya çıkaran faktörler her kent için geçerliliğini korusa da her kentte farklı bir etkiye ve oluşum sürecine bağlı olarak geliştiğinden kentlerde birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu durumda, onlara kent olma özellikleri kazandıran durumların yanında

¹ Erton, M., Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995

² İzgi, U., Mimarlıkta Süreç Kavramları-İlişkiler, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1999.

farklı kültür ve sosyal yapılara sahip olmaları da kentlerin farklılaşmasına neden olur. Bu farklı karakterler kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır.³

Kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanıyor. Aynı kavram, kaçınılmaz olarak da, benzerler arasında kıyaslamayı getiriyor. Benzerine göre sahip olunan ayırt edici özellikleri ortaya koyuyor.⁴

Lynch (1960), kimliği bir objenin diğer objelerden farklı ve özgün olma durumu olarak açıklamakta ve kimliğin, hiçbir şeyle eşit olmadığını, tek, biricik olduğunu savunmaktadır. Deniz (2004) ise kimliği, doğada varlığını sürdüren herhangi bir canlıyı ya da objeyi, diğer canlı ve objelerden ayıran, öncelikle görsel, işitsel ve diğer duyularla algılanan kendine özgü olma durumu, teklik ve özgünlük olarak ifade etmektedir.

Kentsel kimlik ise; bir kenti tanımlayan ve diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin karakteristikleri, kentin kimliğini belirtmektedir.⁵

Her insanın, her oluşumun bir kimliği olduğu gibi; kentlerin de bir kimliği, kenti o kent yapan özellikleri vardır, olmalıdır.⁶

Bir kenti diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, o kentin kendine ait bir karaktere sahip olmasıdır. Bu karakter, üzerine yerleştiği coğrafyadan içinde barındırdığı insanlara kadar uzanan bir ağın içinde zamanla gelişir ve o kentin etiketi haline gelir. Etiket, o kentin kimliğidir ve üzerinde sadece o kenti tanımlayan ibareler bulunur.

Bu ibareler bir kente ilk defa gittiğimizde algıladığımız ya da zamanla belleğimizde oluşan izlerdir.⁷

³ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

⁴Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S. Ü. s.553

⁵Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S. Ü. s.553

⁶Erkmen, B. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, Arredamento Dekorasyon, 17, (1990) 126 127.

Kentin kimliği uzun bir zaman dilimi içinde oluşur ve şekillenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi kenti biçimlendirir.

Bu nedenle kente kimlik kazandıran alanlar tek tek değil bir bütün olarak ele alınır.⁸ Bununla birlikte, bu bütünlüğün kente kimlik kazandıran tek tek alanlardan oluştuğu da unutulmamalıdır. Tarihsel bir birikim olmasının yanı sıra zaman içinde değişen toplum kültürü nedeni ile de bulunduğu her dönemde üzerine bir şey ekleyerek varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Kentte bir katmanlaşma vardır ve kentin sahip olduğu bu her tabaka farklı bir özelliğe sahiptir.⁹

Bir kentin bulunduğu coğrafyadan dolayı farklı iklimsel ve fiziksel özelliklere sahip olması ya da başka bir kentin tarihi özellikleri ile ön plana çıkması o kentin kimlik elemanlarını büyük lde etkiler. Buna karşın, bu kimlik biçimlenmesinde sadece fiziki faktörler değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik faktörlerde etkili olmaktadır. Kentlilerin sahip oldukları kültür ve yaşama biçimleri, kentin sahip olduğu geçmişi, kentlilerin kentle kurdukları ilişki düzeyleri, kent ve mekânlarına yükledikleri anlamları, kentin sanayisi, ekonomisi, yerel yönetimler ve politik kararları, gelenekleri ve görenekleri kentin kimliğinin ortaya çıkmasında etkili durumlardandır.

Bir kentin kimliğinin oluşmasında şüphesiz kent mimarisinin de büyük etkisi vardır. Kent mimarisi zamana ve bulunduğu dönemin özelliklerine göre tasarımcı ve kullanıcı isteklerinin de etkili olduğu pek çok faktöre bağlı olarak gelişir. Bu gelişmede tasarımcıların rolü önemlidir. Dönemin mimari özellikleri, kullanılan malzemeler, toplumun sosyal ve ekonomik yapısı ve tasarım ltleri bu rolün oynanmasında yönlendirici faktörlerdir. Bu yüzden, tasarımı etkileyen kararlar ve

⁷İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir rneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008.

⁸Suher, H “İmar Planı’ndan-Bölge Planlama, Sanayileşme, Kentleşme, Koruma Gereği, Kamu Yararına Geçiş”,İTÜ Mimarlık Fakültesi-şehir ve Bölge Planlama Bölümü şehircilik Semineri, Taşkışla,(2006).<http://sehirbolge.itu.edu.tr/duyuru/handesuher.htm>

⁹İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir rneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

tasarımcının tasarım yaklaşımlarıyla yoğrularak yapılaşmış çevreye katılan her türlü tasarımın kent kimliğini etkilemesi bu süreçte tasarımcıyı önemli hale getirir.¹⁰

Ancak, hızlı sanayileşme çabaları, kentlere olan göçler, kentlerin plansız ve düzensiz biçimde büyümeleri çoğu zaman tasarımcıların etkisini zayıflatmıştır. İletişim-ulaşım teknolojisinde büyük gelişmelerin körüklediği uluslar arası kültür, lüks yaşam özelemleri ve özendirilen tüketim politikaları kentlerin kültürlerinin ve kimliklerinin hızla yitirilmesine sebep olmaktadır. Kentsel gelişmenin giderek standartlaştığı, kişiliksizleştiği bir süreçte, bir kentin diğerinden farklılığı hemen ayırt edilebilmelidir. Shaukland'a (1996) göre eski binaları olmayan bir kentte yeterince kimlik de yoktur. Kimliksizliğin asıl nedeni, kişilerin tarihsel-kültürel köklerinden kopması ve kültürel yozlaşmanın yaşanmasıdır. Bu yozlaşmaya karşı ayakta durmayı başarmış ve gerçek kimliğini koruyabilmiş kentler belirleyici nitelikteki bileşenleri ile hiçbir zaman başka bir kentin aynısı olamaz; mekânsal organizasyon ve biçimsel dil içinde toplumsal farklılıklar gösterir; fotoğrafına bakıldığında hangi kent olduğunu belli eder. Aşağıda bu tanıma örnek olabilecek kentsel kimliğini korumayı ve yaşatmayı başarmış kentlerden örnekler görülmektedir. (Şekil 2,1) , (Şekil 2. 2), (Şekil 2.3), Şekil 2.4)

Şekil 2.1. Safranbolu, Türkiye
Alıntı:www.biltek.tubitak.gov.tr

Şekil 2.2. Mardin, Türkiye
Alıntı:www.math.umn.edu/~alayont/turkiye/
guneydoguanadolu/mardin.html

¹⁰ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

Şekil 2.3. Bern, İsviçre
Alıntı:category/topics

Şekil 2.4. Siena, İtalya
Alıntı: Güzin Konuk Arşivi-Arkitera Dergisi

Tüm bu değerlendirmelerin ışığında; kentin geçmişten gelen fiziksel, sosyal, ekonomik, politik özelliklerinin varlığının okuması, bu okumanın yorumlanması ve gelecek hedeflerinin de bu değerler çerçevesinde projelendirilmesi sonucunda mekanın benliği ortaya çıkmış olmaktadır. Mekanın benliği ise kentin kimliği olarak; bugünü ve yarın ulaşmak istediği hedefi ortaya koyar.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: insanoğlunun tarihsel süreç içerisindeki değişimi düşünüldüğünde hiç de durağan olmayan bir yapı görülmektedir, bu durağan olmayan değişim süreci aynı zamanda kent kimliğini de etkilemiş ve etkilemeye devam edecektir. Bu bağlamda kentlerin kimliğini kente her bakımdan etki eden ve kentten etkilenen insanlar yani kentliler oluşturur. Bu karşılıklı etkileşim tarih boyunca var olagelmıştır ve insanoğlu birey olarak var olduğu sürece de bu etkileşim devam edecektir.

Kent kimliği; kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür.¹¹

¹¹ Çöl, Ş. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü(1998)

2.2. KENT KİMLİĞİ FAKTÖRLERİ

Kent kimliği kavramında da açıklandığı gibi her oluşumun bir kimliği olduğu gibi her kentin de bir kimliği vardır, olmalıdır ve kentin kimliğinin belirleyici olabilmesi için farklı faktörlere ihtiyacı vardır, bu faktörler sayesinde kent kimliği her kentte farklı algılanır. Bu bölümde kentin özgünlüğünü yakalayabilmesinde etkili kent kimliği faktörleri üzerinde durulacaktır.

Her kenti bir diğerinden ayıran, ona özgü nitelikler kazandıran bu niteliklerin oluşumunu ve gelişimini etkileyen faktörler her kent için farklıdır. Bu oluşum ve gelişim süreçleri fiziksel yapının yanı sıra kentin içinde bulunduğu makro ortamdan mikro ortama kadar tarihsel, biçimsel, yönetsel, toplumsal ve birçok diğer unsurları da içeren, insan-çevre etkileşim sistemi içinde toplumsal olguların yapı eylemine dönüştüğü çok boyutlu ve karmaşık bir sentez içerisinde meydana gelen, değişim/dönüşüm süreçlerini de kapsamaktadır.

Dolayısıyla, -uyum ve kontrol açısından- doğa ile kurulan başarılı bir ilişki içinde iyi tasarlanmış/doğayla bütünleşmiş bir çevre ve insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin niteliği kimlik oluşumunda etkilidir.

Kent insanı için, içinde yaşanılan çevre; sadece, içinde bazı etkinliklerin yapıldığı, yaşam için gerekli kazancın sağlandığı alanlar ise ve bu tür araçsal niteliklerin dışında bir anlam ifade etmiyorsa o kentin kimliğinden söz edilemez. Çünkü kişiler yaşadıkları yere değerler yükledikleri, bu değerler için bazı fedakârlıklarda bulunmaya başladıkları; yani, kentine sahip çıkıp ona bağlandıkları sürece o kentin anlamlı bir kimliği olur. Bu nedenle, fiziki çevre ile içinde yer alan yaşam biçimi bir bütün oluşturduğunda kentsel kimlikten söz edilebilir¹². Her toplumun değerleri ve yaşam biçimleri, içinde buldukları coğrafyaya ve diğer fiziksel şartlara bağlı olarak birbirinden farklı özelliklere sahip olduğundan kentsel kimliği oluşturan faktörler de her bölgeye göre farklılıklar göstermektedir.

¹² Tekeli, İ. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları, TMMOB Yayınları, Ankara, 1991.

Kimliği oluşturan faktörlerin farklı olması, kent kimliğinin kentlerde farklı algılanmasına ya da " Her kentin bir kimliği vardır" hipotezinin gerçekliğinin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, kentler sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlu, karmaşık özellikler taşıdığından, kimliklerinin sadece fiziksel oluşumlar olarak algılanması doğru değildir. Önemli olan toplumun mekâna yüklediği anlamın fiziksel çevreyle birlikte ele alınmasıdır. Çevre ve içinde yer alan yaşam biçimi ile bir bütün oluşturarak toplumsal olarak yeniden üretilen, sürekli değişim ve gelişim halinde olan toplumsal ilişkiler, kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Toplumsal deneyimler, görüşler, inançlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel yapısını oluşturur. Kişinin toplumsal davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasında da etkin rol oynar.¹³

Kentlerin kimliğini kentliler ve onların yaşam biçimi oluşturur. Kent kimliği durağan olmayan, sürekli gelişip değişen dinamik bir oluşumdur.

Bu oluşumun kuramsal yapısı çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde açıklanmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmasında kent kimliği faktörleri;

- Tarihsel Kimlik
 - Biçimsel Kimlik
 - Fiziksel Kimlik
 - Sosyo Kültürel Kimlik
 - Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi
- olarak beş ana başlık altında incelenmiştir.

2.2.1. Tarihsel Kimlik

¹³ Güvenç, B. (1991) Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, Mimarlık Dergisi, sayı 1, s.19–28

Tarih, zamanın akışı içinde insanoğluna ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreçtir¹⁴. Bu süreç insanoğlunun gelişimiyle, ihtiyaç ve imkânlarının değişimiyle geçmişten günümüze izler taşıyarak gerçekleşir. Bu izler kentin tarihsel kimliğini oluşturur ve döneminin özelliklerini yansıtır. Her varlığın kendi bireysel tarihi geçmişi olduğu gibi kentlerin de tarihsel geçmişi vardır ve kentler bu tarihi süreçte üstlendikleri roller ve geçmişten günümüze aktardıkları ile kimlik kazanırlar

Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir¹⁵. (Şekil 2.5),(Şekil 2.6),(Şekil 2.7)

Kentlerin,

•Kuruluş nedenleri,

•Günümüze kadar getirdiği idari, sosyali politik, dini, kültürel ve ekonomik yapılanma,

•Kentleşme oranları¹⁶ gibi faktörleri kentlerin tarihsel kimliğini okuyabilmemizi sağlar.

Kentlerin tarihsel kimliğine bakıldığında, kentleşmenin ilk dönemlerinde su kenarı yerleşmeleri, orta çağ zamanında sosyal ve politik güç çevrelerinde kurulmuş kent yapıları ve zamanın her döneminde dini inançlar ile şekillenmiş kentlerin, kimliklerini bu tarihsel yapılanmalardan aldıklarını görmekteyiz.

Tarihsel kimliğin oluşmasında geçmişten günümüze kalan tarihi kent dokusu ve mimari öğeler gibi somut imgesel değerlerle birlikte bu imgesel değerlere geçmişte yaşamış uygarlıkların yükledikleri anlam yoğunluklarının da katkısı vardır. Tarihsel kimlik, uygarlıkların tüm niteliklerini içinde yoğun olarak barındıran somut ve soyut kent kimliği belirleyicisidir.

¹⁴ Özer, B. Yorumlar, İkinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1993.

¹⁵ Demirsoy, M.S, Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi(Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi),Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü(2006)

¹⁶ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

Ancak, kentler sanayi devrimi sonucunda yaşanan olumsuz gelişmelerle birlikte tarihsel gelişme sürecinde yüzyılların birikimiyle elde ettikleri kimliklerinin yok edilmesi ve değiştirilmesi ile bir başkalaşım sürecine girmişlerdir. Bu sürecin önüne geçmek ve tarihsel kimliklerinin yok olması tehdidi altında olan kentler için dünya çapında bazı girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimlerden birisi olan ve 2003 yılında Atina Bildirgesi/Şartı olarak yayınlanan metnin “Kentler İçin Önemli Noktalar ve Meydan Okumalar” bölümünde; *“Ekonomik etkinliğin yeni türleri daha az kirliliğe, canlı kent merkezlerine, peyzaj değerlerinin artışına ve kent saçaklarında ve çevresindeki kırsal alanlarda daha çok biyolojik çeşitliliğe neden olabilir. Çevresel olduğu kadar kültürel nitelikler de kentler için önemli rekabet üstünlüğü olarak, giderek artan bir biçimde, kabul görecektir ve her kentin özgün tarihsel kimlik ve niteliği kentsel gelişmede özel bir rol oynayacaktır. Kentler, farklı ölçeklerde gelişecek ve yeni işbirliği sağlayacak ağlar bağlamında, gönençlerini korumak için rekabet üstünlüğü sağlamak zorunda kalacaktır. Önemli bir meydan okuma, bunun nüfusun büyük çoğunluğunun olumlu ve aktif olarak kapsandığı bir yöntemle yapılmasıdır”*¹⁷ ifadesine yer verilmektedir.

Sonuç olarak, kentler, tarihsel geçmişleriyle kimlik kazanırlar, tarihi mirasının gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde iletilebilmesi, kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi, o kentin tarihsel kimliğiyle mümkündür ve kentlerin sağlıklı gelişebilmesi için, mevcut tarihsel-kültürel mirasın korunarak yaşatılması ve bu değerleri çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir.

¹⁷ Özdemir Dağıstan, M.Z., (Çeviri, 2004), Yeni Atine Bildirgesi (Şartı), Planlama Dergisi,2004/4, s.74

Şekil 2.5. Aya İrini Kilisesi-İstanbul Roma Dönemi Eseri

Şekil 2.6. Ayasofya Müzesi-İstanbul Bizans Dönemi Eseri

Şekil 2.7. Sultanahmet Camisi İstanbul Osmanlı Dönemi Eseri

Yukarıda yer alan İstanbul örneğinden de anlaşılacağı gibi, İstanbul, Roma İmparatorluğu, daha sonra Bizans İmparatorluğu son olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. İstanbul'un evrensel tarihsel kimliği, bu süreç içerisinde meydana gelen tüm ekonomik, sosyal, kültürel eylemlerle yoğrulması sonucu meydana gelmiştir.

2.2.2. Biçimsel Kimlik

Kentler kuruluş aşamalarında, kimi zaman doğal şartların getirdiği zorunluluklarla kimi zaman ise tasarımcıların katılımıyla oluşan geometrik kentsel formlarıyla biçimlenmişlerdir bu biçim kentlere kimlik kazandırmıştır.

Biçimsel kimliğin kazanılması açısından kentler üç bölümde incelenebilir;

1. Biçimin önceden belirlendiği (kare, dikdörtgen, yuvarlak, yâda ızgara sisteme göre planlanmış kentler); hiçbir faktöre bağlı kalmadan, her türlü mekân, yapılanma ve yönlendirmenin bu biçime göre olduğu kentler. Bu tip kentlere Rönesans ve Antik Çağ kentlerini örnek verebiliriz.(Şekil 2.8)

2. Doğal şartların zorunluluğundan oluşan biçimsel kentler, genellikle su kenarında yerleşen ya da bir tepeye yerleşip yayılan kentler örnek olarak gösterilebilir. Antik dönemdeki Mezopotamya kentleri, Boğazın iki kıyısına yerleşmiş İstanbul ve Yeşilırmak'ın iki kıyısına yerleşmiş Amasya kentleri doğal şartlarından dolayı biçimsel kimlik kazanmış kentlerdir.(Şekil 2.9)

3. Biçimsel kimlik bazı kentlerde mekâna bağlı olarak gelişir. Belli özellikli mekânlar temel alınarak, kent onların etrafında oluşturulur. İstanbul'un Tarihi Yarımada bölümü, Bursa kenti ve Almanya'nın Volterra kenti mekânsal gelişimiyle biçimsel kimlik kazanmış kentlerdendir.¹⁸(Şekil 2.10)

Şekil 2.8. Assos Agorası-Antik Çağ Kenti
Alıntı:<http://atheism.about.com/library>

Şekil 2.9. Amasya
Alıntı:www.amasyakulturturizm.gov.tr

Şekil 2.10. İstanbul Tarihi Yarımada
Alıntı: <http://istanbulwallpapers.com>

2.2.3. Fiziksel Kimlik

Fiziksel kimlik, belirli bir sürede oluşan, şekillenen doğal ve yapay çevre kimliklerinin birbirleriyle etkileşimi sonucu oluşmaktadır ve bu kimliklerin oluşum-gelişim süreçleri her kent için farklıdır, bu farklılık bir kenti diğerinden ayırarak kentin fiziksel kimliğini oluşturmaktadır.

¹⁸ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

Fiziksel kimliği iki ana başlık altında inceleyebiliriz.

2.2.3.1. Doğal evre Kimliği

Doğal evre kent kimliğini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Doğal evre, doğanın bir parçasıdır ve oluşumunda insan faktörünün etkisi yoktur. İçinde yaşayan canlıların yaşam ve gelişimini etkileyen dış koşulların tümüdür. Doğal çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri kentin doğal evre verileri ile ilgilidir. Bu veriler şu şekilde sıralanabilir.

- Coğrafi Konum
- İklim
- Jeolojik Yapı
- Topografya
- Doğal Bitki Örtüsü

Bu faktörler her kent için farklıdır ve bu farklılık kentleri birbirinden ayırır, tanımlar, özgün kılar ve kente kimlik kazandırır.

Doğal evre hem kentlerin kurulduğu yerlerin yer seçiminde, hem de kentlerin biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Kentlerin çok belirgin olan doğal özellikleri onların doğal nitelikleri ile adlandırılmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda bazı kentler dağ kenti, ova kenti, kanal kenti gibi özelliklere sahip olmakta ve kentin dokusu da bu şekli almaktadır. Bazı kentlerde bu özelliklerden biri olurken bazı kentler de bu niteliklerin büyük kısmını kendi doğal yapısında barındırmaktadır. Bu öğelerle uyum içinde olan kentlerin, kimlikleri de kalıcı ve belirgin olmaktadır.¹⁹

• **Coğrafi Konum**

Coğrafi konum, doğal evre kimliğini oluşturan faktörler arasında belki de en belirleyici olandır. Kimliği etkileyen birçok doğal faktör coğrafi konuma bağlı olarak farklı özelliklere sahip olmaktadır.

¹⁹ Öztürk, Ö. (2007), Kentsel Kimlik Oluşumunda Güzel Sanatların Yeri, Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü

Bütün kentler dünya üzerinde farklı bir coğrafi konuma sahiptirler ve bu farklı konum kentlere kimlik kazandırır.(Şekil 2.11), (Şekil 2.12)

Şekil 2.11. İki kıtayı, iki denizi birbirine bağlayan İstanbul Boğazı

Şekil 2.12. Kanallar kenti Venedik, İtalya

• İklim

İklimsel özellikler, insanların günlük yaşamlarını, yani; barınma, çalışma, rekreasyon, üretim vb. etkinliklerini ve psikolojik durumlarını, bitki ve hayvanlar da ise ekolojik ilişkileri etkileyen önemli bir etkidir.

İklim, biçim yaratan faktörlerin önemli bir parçası olarak belirtilmektedir. Kentlerdeki iklimlerden kaynaklanan farklılıklar her kentin farklı yapıda algılanmalarına neden olmaktadır. Sert iklime sahip bir yerleşim yeri ile daha ılıman bir iklime sahip olan yerleşim yeri arasında, mimari tasarım, malzeme seçimi, yapı rengi ve yapıların farklı şekillerde konumlanmasından oluşan kent dokularında farklılıklar meydana gelmektedir. Bu farklılıklar kentteki kimliğin farklılaşmasında önemli etkenlerdir²⁰.

²⁰ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi,(2008).

Örneğin, sıcak ve soğuk kuşak iklim bölgeleri kapalı ve yoğun, ılıman kuşak iklim bölgeleri de açık ve az yoğun bir yapıya sahiptir. Yağış almayan bölgelerde düz çatılar, yağış alan bölgelerde de eğimli çatılar kullanılır. (Şekil 2,13),(Şekil 2.14)

Şekil 2.13. Mardin,
Alıntı: <http://www.neredennereye.com>

Şekil 2,14. Çamlıhemşin-Rize
Alıntı: <http://www.rizelilerderneği.org>

Fakat Türkiye’de son elli yıl içinde uygulanan imar planlama çalışmaları ile iklim faktörü göz ardı edilerek, Anadolu’nun çok farklı iklim kuşaklarında kentsel standartların, ülke düzeyinde ve bütün bölgelerde aynı şekilde uygulanması birçok kentin kimliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

- **Jeolojik Yapı**

Jeolojik yapı, kentte genel olarak kullanılan yapı malzemesini ve yapı boyutlarını etkilemektedir. Yapı boyutlarını farklılaşması kentin genel görünümünü etkileyerek o kentte ait bir silüet oluşmasına neden olmakta, kentin dokusal karakterini ve silüetini kimliğin bir parçası haline getirmektedir.

New York’un Manhattan yarımadası, çok sağlam olan kaya zemin üzerine yapılan gökdelenlerle bir silüet kazanmıştır ve bu silüet kentin kimliği ve prestiji olmuştur. Pamukkale’nin travertenlerle, Kapadokya’nın peri bacalarıyla anılması da jeolojik yapının kent kimliğine etkisidir.(Şekil 2.15),(Şekil 2.16),(Şekil 2,17)

Şekil 2.15. Manhattan-New York, A.B.D.
Alıntı: <http://dumbony.com/images>

Şekil 2.16. Travertenler, Pamukkale
Alıntı: <http://www.bestturkeytours.com>

Şekil 2.17. Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir
Alıntı: <http://demo.ogm.gov.tr>

- **Topografya**

Topografya; bir arazi yüzeyinin tabii veya suni ayrıntılarının meydana getirdiği şekildir.

Topografya diğer birçok doğal çevre faktörünü etkilediğinden, kentsel mekânların biçimlenmesinde önemli bir etmendir.

Yüzeydeki farklılaşmaların tümü her kent için farklı formlar oluşmasını sağlar. Doğal olarak kent içlerinde var olan nehirler, dereler, sahiller ve tepeler kentin aldığı

formu da şekillendirmektedir. Kent ile yüzey verileri birbirleri ile ne kadar denge içinde olurlarsa, kentlerin kimlikleri de o kadar özgün ve kalıcı olmakta ve insanların doğayı algılaması ve kentle bütünleşmesi kolaylaşmaktadır.²¹

Topografya faktörü kentin genel karakterini etkileyerek o kente belirgin, özgün bir kimlik kazandırmaktadır.

Kentlerin kimlik kazanmasını sağlayan topografik oluşumlar

- Ovalar (Şekil 2.18)
- Yamaçlar (Şekil 2.19)
- Tepeler (Şekil 2.20)
- Semerler (Şekil 2.21)
- Vadiler (Şekil 2.22)
- Su kenarları (Şekil 2,23)

olmak üzere altı alanda incelenebilir.²²

²¹ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi,(2008).

²²Egli, E. Die neue Stadt in Landschaft und Klima, Verlag für Architektur, Zurich, 1951.

Şekil 2.18. Ovaya Kurulan Kente Örnek-Kayseri

Şekil 2.19. Yamaca kurulan kente örnek-Mardin
Alıntı: <http://www.math.umn.edu>

Şekil 2.20. Tepeye kurulan kente örnek
Gordes, Fransa
Alıntı: <http://hopeeternal.wordpress.com>

Şekil 2.21. Semere kurulan kente örnek-
Göynük-Bolu
Alıntı: <http://www.ogm-boluobm.gov.tr>

Şekil 2.22. Vadiye kurulan kente örnek Amasya
Alıntı: <http://www.resimler.tv/resim191.htm>

Şekil 2.23. Su Kenarına kurulan kente örnek-
Rio de Janeiro
Alıntı: <http://endangerededden.wordpress.com>

Örneklerde de görüldüğü gibi topografyanın kentlerin doğal çevre kimliği kazanmasındaki etkisi büyüktür. Bu nedenle, kuruluş ve gelişme kararlarında topografyaya bağlı doğru planlama ve uygulamaların yapılması durumunda; kentlerin bitişik eklemelerle doğaya doğru uzayıp gitmesi, eğimlerin tırmanılması, tepelerin işgal edilmesi, vadilerin doldurulması, korular-ormanlar arasında suya tek tek yansıyan küçük köylerin bulunduğu sahillerin gözün alabildiğine giden bina

kitleleri ile dolması engellenmiş²³ ve kentlerin sahip oldukları kimliklerinin yok olmasının önüne geçilmiş olunur.

- **Doğal Bitki Örtüsü**

İklimsel etkiyle oluşan büyük bitki gruplarına bitki örtüsü denilmektedir. Tarihte ilk yerleşmelerin bitki örtüsü yönünden zengin alanlarda yer aldığı bilinmektedir.

Bitki örtüsü; yapı, boyut, çeşitlilik, gruplaşma, renk ve mevsimlik ile çevresine kimlik kazandırmaktadır.

Örneğin, yağsın çok olduğu bölgeler daha fazla yeşil alan sahiptir, buna karşın yağsın az olduğu bölgelerde bitki örtüsü seyrelirken aynı zamanda bitki türü de değişmektedir. Bitki örtüsünün farklılaşması kentlerin farklı algılanmalarına neden olarak kente özgü bir kimlik oluşturur. Karadeniz bölgesinin yeşil dokusu bölgesel farklılıkların bitki örtüsüne yansımalarının sınırsız örneğini sunar. Bu yüzden, kentlerin iklimsel ve jeolojik farklılıklardan dolayı, özellikle iklimsel olarak farklı bölgelerde Ege’de zeytin ağaçları, Akdeniz’de narenciye ağaçları, sıcak iklim bölgelerinde hurma ve palmye ağaçları gibi farklı bitki örtüsüne rastlamak doğaldır.²⁴

Bitki örtüsünün bu şekilde farklılaşması kentlerin farklı algılanmalarına neden olarak kente özgü bir kimlik kazandırır.

2.2.3.2. Yapay Çevre Kimliği

Yapay çevre, insan ve insan ilişkilerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan, insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar.²⁵ Bu objeler negatif ve pozitif öğelerden oluşur. Yapılar pozitif öğeleri, bunların tanımladığı dış mekânlar ise negatif öğeleri ifade etmektedir. Bunlar, binalar/yapılar, yollar, açık alanlar, meydanlar, donatılar, sembol olmuş elemanlar olarak tanımlanabilir. Bunlar arasındaki ilişkiler ve kurulan uyum, kent kimliğinin belirlenmesinde etken

²³ Özdeş, G. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1972.

²⁴ Uçkaç, L. (2005), Kent Kimliği ve Kentsel Yenileme ilişkisi, Yüksek Lisans Semineri, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara

²⁵ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170.

olmaktadır.²⁶ Ayrıca yapay çevre oluşturulduğu dönemdeki toplumların bilgi, teknoloji, toplumsal değerlerini ve toplumun ortak kültürünü yansıtır.

Ocakçı(1993), yapay çevre kimliğinin oluşumunda aşağıdaki faktörlerin de önemli yer tuttuğunu belirtmiştir.

• form ve görüntü faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın kontur, biçim, oran, strüktür, malzeme, doku, simgesel durum vb. açılardan oluşturduğu form ve görüntü,

• yer ve konum faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın doğal çevre elemanları ve diğer yapay çevre elemanlarıyla ilişkileri açısından bulunduğu yer ve konum.

• anlam faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın işlevsel önem, sembolik değerler vb. açılardan ifade ettiği anlam.

Bu faktörler her kent için farklıdır ve her kentte farklı özelliklerle ön plana çıkar, bu da kentlerin yapay çevre kimliğinin oluşmasını sağlar. (Şekil 2.24), (Şekil2.25), (Şekil 2.26)

Şekil 2.24. Form ve Görüntü Faktörü-Safranbolu
Alıntı: <http://www.safranbolu.gov.tr/pg.htm>

²⁶ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Şekil 2.25. Yer ve Konum Faktörü-İstanbul
Alıntı: <http://www.istanbul-resimleri.com>

Şekil 2.26. Anlam Faktörü-Gelibolu
Alıntı: <http://www.mersin.edu.tr/pano/fakulteler/28/33.jpg>

Yapay çevre kimliğini oluşturan negatif ve pozitif öğelere örneklerle kısaca değinecek olursak;

- **Binalar/Yapılar**

Binalar/yapılar; insanın doğal çevre içinde gereksinmelerini karşılamak, eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla tasarladığı yapay çevre elemanlarından birisidir. Binalar/yapılar, görünümleri ile

- Ait olduğu çağı -Ortaçağ, Rönesans gibi-
- Dünya görüşünü/yaşam biçimini -İslam kültürü, Hint kültürü gibi-
- Yönetim şeklini/siyasi rejimi -totaliter düzen, demokratik düzen gibi-

- Ait oldukları toplumları -Osmanlı mimarisi, Japon mimarisi gibi-
- Sembolleri -Eiffel Kulesi (Paris), Sydney Opera Binası (Sydney) gibi-
- Tasarım ideolojisini/mimari akımını -Brütalist, Post Modernist gibi-
- Yaratıcılarının üsluplarını -Frank Owen Gehry, Tadao Ando gibi-
- Niteliği -özgün-sıradan, basit-abartılı gibi-
- Duruş ifadesini -statik, dinamik gibi-
- Kullanım amacını -konut, müze gibi-
- Kişileri/olayları -Mısır piramitleri (firavunlar için), Bağdat Köşkü (IV. Murat'ın Bağdat seferi için) yansıtırlar.²⁷(Şekil 2.27-2.34)

Dolayısıyla binalar/yapılar buldukları kentleri bir diğerinden ayırır ve yapay çevre kimliğinin oluşmasını sağlar, aşağıdaki resimlerde bulunan yapılara baktığımızda o yapının hangi kente ait olduğunu anlayabiliriz.

Şekil 2.27. Eiffel Kulesi-Paris
Alıntı: <http://www.destination360.com>

Şekil 2.28. Tac Mahal-Hindistan
Alıntı: <http://www.tarihiveturistik.com>

²⁷Kortan, E., Mimarlıkta Kimlik Sorunu, TMMOB Mimarlar Odası Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II "Kimlik-Meşruiyet-Etik", Ekim 1993, Ankara, Bildiriler Kitabı, 96-97.

Şekil 2.29. Ortaköy Camisi-İstanbul
Alıntı: <http://www.dijitalsanat.com>

Şekil 2.30. Piramitler-Mısır
Alıntı: <http://www.itusozluk.com>

Şekil 2.31. Sagrada Familia Kilisesi-Barcelona
Alıntı: <http://thecheesefreak.files.wordpress.com>

Şekil 2.32. Çin Seddi-Çin
Alıntı: <http://fotogaleri.hurriyet.com.tr>

Şekil 2.33. Kremlin Sarayı ve Kızıl Meydan-Rusya
Alıntı:
<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr>

Şekil 2.34. Boğaziçi Köprüsü ve Rumeli Hisarı-İstanbul
Alıntı: <http://www.fotokritik.com>

- **Yollar**

Lynch' e göre (1960) yollar, insanları yönlendiren hareket kanallarıdır, Kuban'a göre (2002) ise yapılara ulaşan ve yapıları birleştiren boşluklardır. Dolayısıyla yollar, sadece hareketlerin yer aldığı fiziksel alanlar değil; sosyal yaşamın da gerçekleştiği kamusal mekânlardır. Örneğin; korunma amacıyla şekillenmiş Ortaçağ kenti dar çıkmaz sokaklarıyla, gizemli yaşantısıyla ifade bulan İslam kenti organik yol ağıyla, güçlü araç teknolojisine teslim olmuş Kuzey Amerika caddeleriyle, Los Angeles da sürat yollarıyla hatırlanır. Bu anlamda kuzey ülkelerinde gücü, Anadolu'da alçak gönüllülüğü temsil eder.²⁸

Dolayısıyla görsel algıyı etkileyen ve mekâna zenginlik katan insan ölçeğindeki yol görünümleri, nicelik ve nitelikleriyle kent kimliği oluşumunda etkili yapay çevre öğelerinden biridir.

- **Açık Alanlar**

Açık alanlar, binalar/yapılar arasında kalan ya insan eliyle düzenlenmiş ya da kendiliğinden oluşmuş kentte yaşayanların sosyal etkileşim aracıdır. Açık alanlar, insan-insan, insan-çevre etkileşiminde etkin rol oynayan bir öğedir.

Açık alanlar, değişik ağırlıklarda kullanılan mimari elemanlar ile peyzaj elemanlarının (her türlü yeşil ve su) kaynaştığı biçimsel yorumlardan oluşur ve bu yorumu oluşturan tüm elemanlar her kent için farklıdır, dolayısıyla bu farklılık yapay çevre kimliği öğelerindedir.(Şekil 2.35),(Şekil 2.36)

Şekil 2.35. Hyde Park-Londra
Alıntı: <http://z.about.com/d/cruises>

Şekil 2.36. Central Park-New York
Alıntı: <http://aguyinnewyork.com>

²⁸ Kılınçaslan, T., Kentsel Ulaşım Mekanları ve Çevre Kalitesini Etkileyen Fiziksel Öğeler, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, Haziran 1995, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 65-69.

- **Meydanlar**

Meydanlar, doğal ve yapma çevre elemanlarıyla sınırlanmış mekânlardır.²⁹ Halkın toplandığı, çoğu binalarla çevrili, düz, açık ve geniş alanlar olarak ta tanımlanabilir meydan. Ersağdıç'ın (1998) tanımına göre, meydanlar, aynı şehirde yaşayan insanların kendi aralarında ya da dışarıdan gelenlerle buluşarak ihtiyaçlarını karşıladıkları özel olarak düzenlenmiş alanlardır. Tüm kültürlerin şehir anlayışında meydanlar yerini almıştır. Roma ve Yunan kültürlerinde olduğu gibi meydan, şehrin temel öğesidir.

Kentlilerin dini, siyasi, kültürel ve ticari nedenlerle açık bir mekanda toplanma gereksinmesi kentsel hayatla yaşittir. Meydanın biçimlenmesinde, fiziksel özelliklerin dışında, sosyal davranış biçimlerini, nedenleriyle birlikte içine alan şehir kültürü ve şehir yaşamının dolaysız olarak, kazanılmış deneyimlerinin de etkisi büyüktür. Dolayısıyla meydanlar buldukları kentler ve kentliler ile bütünleşmiştir ve kentin kimlik kazanmasında etkili faktörlerden bir diğeridir.(Şekil 2.37),(Şekil 2.38)

Şekil 2.37. St.Marco Meydanı-Venedik
Alıntı: <http://www.imp.uran.ru>

Şekil 2.38. Taksim Meydanı-İstanbul
Alıntı: <http://tr.wikipedia.org>

²⁹ Suher, H. Taksim Meydanı Yeni Düzenleme Önerisi İçin Bir Görüş, Yapı Dergisi, 192, 11 (1997) 97-100.

- **Donatılar**

Açık alanlarda, -yaşamı kolaylaştırmak adına- insanların gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş ve yetkili kurumlarca yerleştirilmiş işlevsel-sanatsal-simgesel değeri olan küçük ölçekli elemanlardır. Aydınlatma, ulaşım, yönlendirme, güvenlik, iletişim, alışveriş, ticari, estetik, oturma-dinlenme-izleme, eğlenme, temizlik gibi amaçlarla kullanılır; sürekli mesaj iletir, ortam oluşturur, kente dinamik bir özellik katarlar. Kalıcı ya da geçicidirler.

Bu bağlamda kentsel donatı elemanları; kent ve kentli ile ilgili bir sonuç, bir üründür.

Yani, ulaşım araçlarından yön levhalarına, zemin kaplama malzemelerinden aydınlatma elemanlarına kadar kent mobilyası tanımına giren her ürünün o kente ait olması için o kent içinde yer alması yeterli değildir; kent mobilyası -özgünlük anlamında- o kentin mobilyası olmalıdır.³⁰ New York'taki Sokak lambasının Afyon'da, Stockholm'deki otobüs durağının Tunceli'de, Yeni Delhi'deki kaldırım dokusunun Ankara'da olamayacağı gibi³¹

- **Sembol Olmuş Elemanlar**

Yapay çevre özelinde sembol olmuş elemanların birey üzerindeki etkisi; form üstünlüğüne bağlı tek olma özelliğinden ve tarihselliğinden gelir.³²Bu elemanların taşıdıkları anlam ve özellikleri bakımından kent kimliği üzerinde etkisi vardır fakat yine de tek başlarına kentin kimliğini temsil etmezler.(Şekil 2.39),(Şekil 2.40)

³⁰ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

³¹ Erkmen, B. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, Arredamento Dekorasyon, 17, (1990) 126-127.

³² Uluğ, M. M., Hakim Mimarlık İdeolojisi Olarak Mutlak Mekan, Mimarlık Dergisi, 275, 6 (1997) 9-12.

Şekil 2.39. Gondollar-Venedik
Alıntı: <http://i.telegraph.co.uk>

Şekil 2.40.İstanbul Vapurları
Alıntı: www.wowturkey.com

Sonuç olarak, kent kimliği faktörlerinden fiziksel kimlik; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği olarak iki bileşenden oluşmaktadır. Doğal çevre insanın oluşumuna katkıda bulunmadığı çevredir, yapay çevre ise bilgi ve kültür birikimiyle doğal çevresinde sahip olduğu zenginlikleriyle oluşturduğu çevredir.

Kentler sahip oldukları doğal ve yapay çevreyi oluşturan farklı öğelerden dolayı farklı kimlik oluşumları gösterirler. Fakat doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları kimi zaman bazı kentlerde benzerlik gösterebilir dolayısıyla kentlerin kimlik okuması yapılırken o kentin kurulmuş olduğu alanın doğal çevre verilerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

2.2.4. Sosyo-Kültürel Kimlik

Kent kimliği faktörleri sadece kente özgü fiziksel nitelikler değildir, asıl belirleyici olan, o kentte yaşayan kentlilerin sosyo-kültürel özellikleridir. Fiziksel kimlik ile birlikte sosyo-kültürel kimlik karşılıklı etkileşim ile kent kimliğini oluşturur. Sosyo-kültürel kimliğin oluşumu ve gelişimi-değişimi tarihsel süreç içerisinde gerçekleşir.

Toplum içinde yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel kimliğini oluşturur. Kişinin toplum içindeki davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasını da büyük ölçüde etkiler.³³ Ayrıca, kentte var olan her türlü kişisel, toplumsal ilişkiler, kültürel faaliyetler ve değişimler, toplumlararası etkileşimler, kent kimliği içinde tanımlanabilir olmalıdır. Bütün bu öğelerin bir araya gelmesi, toplumsal davranışın oluşmasını sağlaması ve bu davranışın kent toplumu

³³Güvenç, B. (1991), “Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler”, Mimarlık Dergisi, Sayı 1, s:19-28

içinde kalıplaşması, sosyo-kültürel yapıdaki verilerin ve tanımların kentin kimlik ögesi olmasını sağlar.³⁴

Sonuç olarak, sosyo-kültürel yapının kentin kimlik ögesi olmasını sağlayan veriler; kültürel yapı, kurumsal yapı ve demografik yapıdır. Bunların her biri ayrı bir kimlik elemanı olarak da kent kimliği kavramını etkiler.

2.2.4.1. Kültürel Yapı

Kültür kavramı farklı kavramlarla açıklanabilir;

- Kültür bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır,
- Kültür belli bir toplumun kendisidir,
- Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir,
- Kültür bir insan ve toplum kuramıdır,
- Kültür, bir grubun dünya görüşü ve yaşam tarzıdır.³⁵

Dolayısıyla kültür, bir toplumun uygarlık düzeyi, dünya görüşü, yaşam tarzı, gelenek ve göreneklerinden oluşan ait olduğu topluma özgünlük ve kimlik kazandıran bir olgudur.

Kültürel yapının kent kimliği üzerindeki etkisi;

- Kent kimliği, oluşumunu toplum kadar tasarımcının da etkilediği, tamamen yeni öğeleri veya geçmişten öğeleri yâda geçmişteki öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgudur.
- Kent kimliği, geçmişin korunması ile bugünkü kültürünün yaşatılmasına bağlıdır.
- Kent kimliği, kentin zaman boyutunda değişik kültür katmanlarının, üst üste birikimi ile oluşur, korunur.³⁶ şeklinde özetlenebilir.

³⁴ Alpsyokan, T.K.“Bursa Kent Kimliği Değişim Süreçleri ve Planlama İlişkileri...”M.S.Ü. MF ŞBPB, Bitirme Tezi,(1994)

³⁵ Güvenç, B.(1994),“İnsan ve Kültür”,s:95

³⁶Görer,N.“Kent Kimliği-Koruma Planları-Kentsel Tasarım-Post Modernizm Üzerine”(2.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu,M.S.Ü.,ŞBPB Yayını,(1993)

Dolayısıyla, kentte yaşayanların tarihsel süreçte oluşturdukları alışkanlıklar, değerler, inançlar mekânın oluşumunda, kimlik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Mekânın üretiminde kültürel yapı etken olurken aynı zamanda mekân da kültürel yapının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Kültürel yapı, gerek kent bütününde gerekse dünya ölçeğinde farklı mekânların meydana gelmesine neden olmaktadır.³⁷

Ayrıca, kültürel yapı toplumlar arasında çeşitlenme yaratır ve her toplum için ayrı özellikler gösterir.

Örneğin Türkiye; geçmiş uygarlıkların getirdiği birikimler sonucu, hala varlığını sürdüren geleneksel yaşam biçimi ve alışkanlıkları ile özellikle sanayileşmiş batılı ülkeler açısından son derece ilgi çekici, zengin kültürel özelliklere sahiptir: Halkoyunları; mutfağı; halıcılık, çinicilik, bakırcılık, altın ve gümüş işleri, deri giysiler, dokumacılık vb. el sanatları; yöresel ezgileri, zengin ritimleri olan halk müziği; hemen her bölgede ayrı özellikler gösteren sivil mimari geleneği, yapı sanatı... Bütün bunlar, kültürünün yaşayan zenginlikleridir.³⁸ (Şekil 2.41)

Dolayısıyla kültürel yapı, toplumsal, mekânsal-işlevsel, kalıtsal, tarihsel özellikler gösterir, kentlerin geçmişten geleceğe devamını sağlar ve sosyo-kültürel kimliğin en önemli öğelerinden biridir.

Şekil 2.41. Türk Kültürü Simgeleri
Alıntı: <http://www.turkforum.net>

³⁷ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

³⁸ Ekinci, O. Kültür ve Çevre Değerleri Açısından Turizm, Yapı Dergisi, 117, 8 (1991) 35-40

2.2.4.2. Kurumsal Yapı

Kurumsal yapı, bir kentin ve kentin yer aldığı ülkenin;

- Politik, yönetsel ve hukuksal yapısı,
- Dini yapısı,
- Ekonomik yapı ve teknolojik düzeyi,
- Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler yapısı ve bu yapıyı oluşturan kurumsal ilişkileri ile şekillenir.³⁹ Ayrıca kentin sanat düzeyi de kurumsal yapıyı etkileyen faktörlerdendir. Dolayısıyla kurumsal yapı kentlerin sosyo-kültürel yapısına yansır ve kentin algılanmasında ve kent kimliği oluşumunda etkili bir rol oynar.

Kurumsal yapının kent kimliğine etkisini aşağıdaki örneklerle daha iyi kavrayabiliriz.(Şekil 2.42),(Şekil 2.43),(Şekil 2.44)

Şekil 2.42. Sztálinváros (Stalin Şehri),Sosyalist Kent Planlamasının Macaristan'daki Örneği
Alıntı: <http://www.arkitera.com>, <http://aula.info.hu>,<http://www.skyscrapercity.com>,

Şekil 2.43.İslamiyetin Simgesi-Mekke Şehri
Alıntı:<http://img125.imageshack.us>, <http://www.finikemuftuluk.gov.tr>

³⁹ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

Şekil 2.44. Ekonomik ve Teknolojik Yapının En Güçlü Olduğu Ülkelerden Biri-Dubai
Alıntı: <http://www.milliyet.com.tr>, <http://peyzaj.org>, <http://www.loadtr.com>

2.2.4.3. Demografik Yapı

Demografik yapıyı kentin nüfus hareketleri oluşturur. Nüfus hareketleri, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişikliklerden doğar.

Kentlerin kimliğinde etkili olan demografik yapı;

- Nüfus büyüklüğü
- Nüfus yoğunluğu
- Nüfus artış oranı
- Yaş grupları dağılımı
- Çalışan nüfus oranı ve niteliği
- Bağımlılık oranı
- Doğum/ölüm oranı ⁴⁰

gibi fizyolojik bileşenlere bağlıdır.

Örneğin, teknolojinin gelişmesi ile insanlar dış etkenlerden daha çok korunabildiği için ölüm oranı azalmakta, sanayinin gelişmesi ile de kent dışında bulunan fabrika ve sanayi bölgeleri kentle bütünleştiğinden kentlerin nüfus oranı hızla yükselmektedir.

⁴⁰ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

Bu iki faktöre bağlı olarak büyüyen nüfus hareketleri sonucunda kentlerinde kimlik görünümü değişmektedir.⁴¹

Bir kentin sosyo-kültürel kimliğinin oluşumunu sağlayan kültürel yapı-kurumsal yapı, demografik yapı faktörlerinin her biri birbirinden etkilenir, etkileşim içerisinde. Bu etkileşim sosyo-kültürel kimliğin oluşmasını sağlar.

2.2.5. Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi

Kentler, teknolojik gelişmelere paralel olarak zaman içerisinde sürekli olarak gelişmişler ve değişmişlerdir.

Teknoloji ve teknolojinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan sanayileşme, büyük toplumsal değişimlere neden olmuştur. Tarımdaki makineleşme ile tarımsal nüfusun bir bölümü kentlere göç etmiş ve kentleşmeyi hızlandırmıştır. Sanayileşme sonucu ile aile yapısı değişmiş, gelenek ve görenekler değişmiştir.⁴²

Bu değişime paralel olarak ticaret, ziraat ve sanayi ile ilgili faaliyetlerin merkezi olmaları ile ortaya çıkan ekonomik işlevler, o kentin farklı sekilerde gelişmesi ve özellik kazanmasına neden olmaktadır.

Kentlerin, tarihsel gelişimi incelendiğinde, çeşitli dönemlerde farklı işlevleri üstlendikleri görülmektedir. Ekonomik anlamda kentin kalkınması için mekânda farklı işlevlerin farklı alanlarda yer seçtiği görülmektedir. Sanayi, kentleşmenin ilk dönemlerinde kent içinde yer seçerken, zamanla kent merkezinin dönüşüm geçirmesiyle kent dışına taşınmıştır. Sanayileşme ile birlikte, sanayide çalışan insanların barınma ihtiyaını karşılamak üzere konut ve diğer sosyal ve teknik alt yapı kullanımları bir araya getirilmiştir. Konut-işyeri bağlantısı kurulmuş ve kentler bu özelliklere göre planlanmıştır. Konut bireyin barınma özelliği yanında sosyo-kültürel ihtiyaçları içinde fiziksel bir unsur olmuş, zamana bağlı olarak üretilen

⁴¹ çöl, ř. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Gnm Kentlerinin Kimlik Derecesini ölçmek için Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. 

⁴²Tezcan, M. (1984), *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara

konutlar o döneme ait yaşam biçimlerini gösterdiğinden tarihsel özellikler taşıyan kültürel bir nitelik kazanmıştır. Ekonomik ihtiyaçlara ve kullanıcıların isteklerine göre farklı konut biçimleri gelişim göstermiştir.⁴³

Kentler sahip oldukları egemen iktisadi faaliyetlere göre tanımlanabilirler. Bu iktisadi faaliyetler; tarım kenti, liman kenti, maden kenti, sanayi kenti, ticaret kenti, turizm kenti, üniversite kenti, fuar kenti...(Şekil 2.45),(Şekil2.46),(Şekil 2.47) şeklinde açıklanabilir.

Kentin ekonomisini şekillendiren ve kente egemen olan bu faaliyetler, kentlerin farklı algılanmasını sağlar.

Şekil 2.45. Liman kenti: Rotterdam, Hollanda
Alıntı: <http://coast.gkss.de>

Şekil 2.46. Maden Kenti: Broken Hill, Avustralya
Alıntı: <http://web.uct.ac.za>

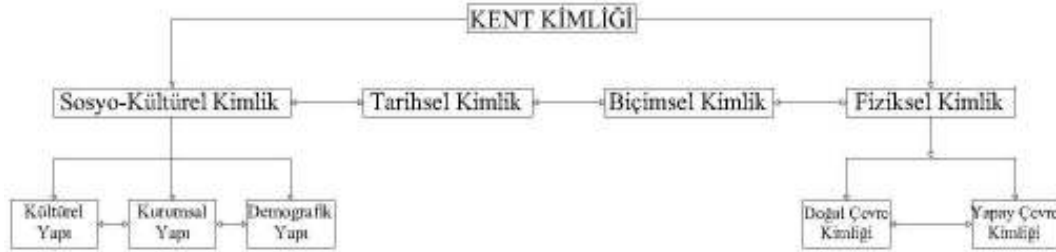

Şekil 2.47. Turizm Kenti: Side-Antalya
Alıntı: <http://www.resimle.net>

⁴³ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

2.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Günümüzde kent ve çevreyle ilgilenen tüm araştırmacıların üzerinde en çok durduğu konu; yeryüzünde bulunan tüm yerleşmelerin ya da kentlerin hepsinde farklı bir imajın algılandığı sorundur. Şehircilik biliminde gerek planlamacılar, gerek tasarımcılar, gerekse korumacılar, her kentin kendine özgü bir yaşayışı,iskelet sistemi, fiziksel ve sosyal yapısı olduğu konusunda ortak bir görüşe sahiptir.⁴⁴Her olgunun bir oluşumu olduğu gibi kentlerinde oluşumu vardır ve bu oluşum her kentte farklı algılanır. Bu algılara göre de kent kimliği kavramı oluşmaktadır. Dolayısıyla kent içinde barındırdığı farklı kavramlarla yer alan dinamik, birbirleriyle ilişkili sistemlerin tümüdür. Bu sistemler, kişilerin yaşam tarzı, toplum kişiliği, kamusal özel ya da yarı özel mekanlar ile kent doğası ve tüm kent öğeleri olabilir. Tüm bunlar kent açısından birer kimlik belirleyicisidir.⁴⁵Kent kimliği geçmişten geleceğe uzanan tüm fiziksel, tarihsel, biçimsel, kültürel ve ekonomik faktörlerin farklılığından yâda fark edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler bizim çalışmamızda tablodaki gibi ele alınmıştır.(Tablo 2.1)

Tablo 2.1. Kent Kimliği Faktörleri

Kent kimliği ve kent kimliği faktörlerine tabloda görüldüğü gibi yer verdiğimiz bu bölümde; esas amacımız çalışma alanı olan Kayseri kent kimliği belirleyicilerin kuramsal temelini ortaya koymaktır. Kayseri kenti kuramsal yapısını açıkladığımız bu kent kimliği faktörleri ile ele alınacaktır.

⁴⁴ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

⁴⁵ Bayrakçı, O., Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu..., Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1, 15-16 Mayıs 1989, M.S.Ü, MF, ŞBPB.

3. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ

Bu bölümde, öncelikle tarihsel süreç içerisinde değişen kent kimliklerine değinilecek, daha sonra ise kent kimliği değişimine etken olan faktörleri incelenecektir. Bu faktörler aynı zamanda, çalışma alanı olan Kayseri kentinin değişen kimlik analizinin yapılabilmesi için gerekli kuramsal temeli oluşturacaktır.

3.1. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KENTLERİN KİMLİK DEĞİŞİMİ

Bu bölümde kent kimliği değişimine neden olan faktörlere değinmeden önce daha üst ölçekli olarak tarihsel süreçte değişen kent kimliklerini özetlenmesi amaçlanmıştır. Bunun içinde kentlerin kimliklerinin kırılma noktası olan Sanayi Devrimi temel alınmıştır. Tarihi Süreç içerisinde kentlerin kimlik değişimi; Sanayi devrimi öncesi, sanayi devri dönemi ve sanayi devrimi sonrası kentler olarak üç ana bölümde incelenmiştir.

3.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler ve Kimlik Özellikleri

Yer seçimini, doğal koşulların, stratejik ve ekonomik etkenlerin belirlediği ilk çağ kentlerinin en önemli öğelerini akropol ve agora oluşturmaktadır. Akropol kente egemen konumda, çok yüksekte erişilmesi güç olmakla birlikte kolaylıkla savunulabilen bir tepe, ekilebilir toprağıyla değerli bir arazi parçası, bir sığınak ve ilk zamanlarda kralların oturdukları yerdir. Halk ise kentin akropolünün çevresinde ya da çoğunlukla hemen yanında sürekli genişleyen ve daireler halinde büyüyen alanda yerleşirdi. Agora ise, halkın siyasal, ticari, toplumsal işleri için bir araya geldiği merkezdir. İlk çağlarda kentler akropolün çevresinde yayılma göstermiş, akropol kentlerin çekirdeğini oluşturmuştur. Zamanla ekonomik ve sosyal yapıda meydana

gelen değişim sonucunda, akropol ve agora arasındaki ilişki yeni bir görünüm kazanmış ve sonunda agora, kentin en canlı ve seçkin öğesi olmuştur.⁴⁶

Izgara plan şemasının ilk örnekleri ilk çağ kentlerinde görölmüştür. Bu dönemde ideal kent yaratmayı amaçlayan ütopyalar geliştirilmiştir. Bu dönemin kentlerinde kent kimlikleri okunabilir niteliktedir.

Ortaçağda ise kentlere egemen olarak bilinen şato ve kilise önündeki meydan, zamanla pazara meydanını oluşturmuş ve kentin sosyal ve yönetsel yapıları zaman içinde meydan çevresinde gelişmiştir. Avrupa kent mekânının ilişkin gözlenen bu durum, ortaçağ yapısına sahip olmayan Amerikan kentlerinde farklı özellik göstermiş, perakende ticaret dükkânları, az sayıda resmi bina, bir iki banka ve otel binası, dini ve eğitim yapılarını bağlayan ana yol üzerindeki pazar meydanı Amerikan kent merkezlerinin ilk yerleşme kalıbını veren öğeleri oluşturmaktadır.⁴⁷

Türk kentlerinde ilk merkez bölgesi , "Han"lar içinde yapılan ticaret faaliyetleri ile ortaya çıkmaktadır. Pazar yeri olarak görev yapan bu hanlar iki katlı olup, alt katları depo ve ağıl, üst katları ise konut olarak kullanılmıştır. Resmi devlet dairesi görevini de yüklenen bu hanlar, Türk kentlerinin sanayileşme öncesi dönemlerinin en önemli merkez alanlarıdır.⁴⁸

Sanayi öncesi kentler birbirine benzemekle beraber bu dönem kentlerinin ortak özellikleri;

1. Şehirselle yerleşme aynı kültürün içinde yer alan tarımsal topluluklara göre daha geniştir ve devamlıdır.
2. Konutlar çok sıkışıktır ve yüksek yoğunluk değeri verir.
3. Savunma ihtiyacını yansıtan bir sur ya da hendek vardır.

⁴⁶ Aras,S.,(1995)“Kent Merkezlerinin Gelişme Eğilimleri ve Tarihi Kent Merkezlerinin Korunarak Değerlendirilmesi” Lisans Bitirme Ödevi

⁴⁷ Güler,E.C.,1990,“Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi” Yüksek Lisans Tezi,ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü

⁴⁸ Güler,E.C.,1990,“Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi”Yüksek Lisans Tezi,ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü

4. Özellikle konutların boyut olarak tek düzeliği dini bir merkez ya da saray olan birkaç bina tarafından bozulmuştur.⁴⁹

Bu özellikler sanayi devrimi öncesi kentlerin kimlik özellikleridir.

3.1.2. Sanayi Devrimi Dönemi Kentler ve Kimlik Özellikleri

1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile başlayan bu dönemde toplumun her alanında köklü değişimler olmuştur ve kentlerin mevcut kimlikleri de bu değişimlerden etkilenmiştir.

Sanayi Devrimi ile teknoloji hızla gelişmeye başlamıştır, bu gelişme kendini her alanda göstermiştir. Örneğin, tıp alanındaki gelişmelere bağlı olarak ölüm oranları azalmış ve nüfus artışları hızlanmıştır, sanayi alanındaki gelişmelere bağlı olarak ise atölye tarzı üretim şekline fabrikasyon üretim şekline geçilmiş, dolayısıyla işçi sınıfı ortaya çıkmıştır ve kentlerin nüfusu kırsal kesimden gelen göçlerle hızla artmıştır. Bu hızlı artış kentlerin yaşam kalitesine olumsuz şekilde yansımıştır. Artan kent nüfusunun ihtiyaçlarının karşılanması için altyapı çalışmaları (su dağıtımı, kanalizasyon, elektrik vb.) yapılmış, bir yandan da konut standartları yükseltilmeye çalışılmıştır.

Sanayi öncesi dönemde tek bir merkezde toplanan sosyal, simgesel ve değişim işlevleri, toplumsal yapıdaki değişimlerin kent merkezine yansması ile farklı mekânlarda yer almaya başlamışlardır.⁵⁰ Dolayısıyla şehirlerde banliyöler oluşmuş, konut-işyeri ayrımı başlamıştır.

Bu dönemde Kuzey Amerika’da insan ölçeğini hiçe sayan gökdelen binaların yapımı başlamıştır ve zamanla dünya geneline yayılmıştır. Toplu konut kavramının ortaya çıkışı ile birlikte her aile için aynı tarz ve tipte beton yığınlarının inşa edilmesi de yine bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Ayrıca bu dönemde Modern kentleşme kavramı ortaya çıkmıştır, bu kavrama göre işlevsellik ön planda tutulmuştur. İşlevselliğin ön planda olduğu davranış tarzı ile

⁴⁹ Tümertekin,E.,Özgüç,N.,Beşeri Coğrafya,Çantay Kitabevi,1997

⁵⁰ Tekeli,İ.1976,“Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir”,Cem Yayınevi

yapılar, süslemeden uzak, çevresel faktörler-yerel kimlikler göz ardı edildiği geometrik biçimlerin egemen olduğu tarzda inşa edilmeye başlamıştır. Bunun sonucunda ise kentlerde kimliksizleşmenin süreci başlamıştır.

Farklılığı olmayan, sıradan, estetik kaygıdan yoksun, bulunduğu kentin ruhundan ve kimliğinden uzak beton yığınlarının hızla yapılmaya başlaması, sanayi devrimi dönemi kentlerinin en belirgin özelliklerindedir. Tek düze yapılar ve bu yapıların oluşturduğu kentler oluşmaya başlamış ve kentlerin kimlik sorunları gündeme gelmiştir.

3.1.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Kimlik Özellikleri

Sanayi devrimi sonrası, her alanda yaşanan değişimler toplumları olduğu gibi kentleri de etkilemiştir. Kentlerdeki hızlı nüfus artışı çevresel ve yapısal sorunları beraberinde getirmiştir. Tarihsel kent dokuları yeni yapılaşma alanları tarafından tahrip edilmiş ve günümüzün çarpık kentleşme tablosu karşımıza çıkmıştır. İnsan ve onun çevresine duyarlı bir kentsel gelişmeden söz etmek artık mümkün değildir. Geleneksel kent dokusunda gördüğümüz yapı-doğa, insan-yapı ilişkisi artık önemini kaybetmiştir.

Hızlı sanayileşme çabalarının sonucu olarak kentler plansız ve düzensiz bir şekilde büyümeye başlamıştır. Bu plansız büyüme kentin yapısal dokusunda ve kimliğinde bozulmalara yol açmıştır. Sağlıksız ve estetikten yoksun yapısal çevreler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kentlerdeki bu hızlı dönüşüm toplumsal alt yapının yetersizliği, gerekli koşulların tam olarak oluşmaması ve kentlere göç olgusunun bu eksiklikleri tetiklemesi ile birlikte günümüzün sosyal ve politik yaşamındaki karmaşanın temeldeki kaynağıdır. Bu durum yaygın biçimde günümüz kentlerinde fiziki imkânlarındaki çelişkiyi, yozlaşmayı ve kişiliksizliği oluşturmaktadır. Kentlerimizdeki bu kültür yozlaşması kimliksizleşmenin temel kaynağı halinde ortada durmaktadır.

Günümüzde, ülkelerin kimliklerine ilişkin yargılar, küresel düzeyde iletişim sistemine egemen olan gelişmiş batı ülkelerinin ve batının normları ile oluşmaktadır, Ayrıca belirli ekonomik, sosyal ve kültürel düzeye ulaşmış, dengeli büyümeye sahip

gelişmiş batı toplumu kentlerinin sabitlenmiş nüfusları, kentin sahip olduğu doğal, kültürel ve mimari değerleri kolaylıkla benimseyip, ortak değere dönüştürebilmesine olanak tanımaktadır.

Bunun yanı sıra oluşan kentsel dokuları yabancı ziyaretçilere pazarlamakta ve bundan da büyük ekonomik girdi sağlamaktadırlar. Bu süreçte, ekonomik olarak gelişmiş toplumlar söz konusu sosyo-kültürel değerlerini kentlere yansıtmak için “yerellik, gelenekselcilik ve korumacılık” anlayışını ön plana çıkartarak toplum içerisinde en üst düzeyde benimsenmesine yönelik projeler geliştirmektedirler. Örneğin, Venedik’ in kanalları, Paris’ in sarayları, tarihi müze yapıları, katedralleri ve Eiffel kulesi tarihle bağları olan kentlere kimliklerini veren değerler olarak dünya toplumunun sergisine sunulurken, Hong Kong ve New York’ un gökdelenleri buldukları kentlerin ekonomik açıdan önemli öğeleri olmalarının yanı sıra ana kimlik öğeleri olarak da ziyaretçilerin çekim odaklarıdır.

Zaman içerisinde kentin geçmişe bağlı kimliklerinin yanı sıra dünya ekonomi pazarında yer almaya yönelik oluşturulan ekonomik merkezler kentin kimliğinde etken olmakta ve pazara sunulan bir ürün olarak ziyaretçiler için sergilenmektedir.

20. Yy’ da kentin geçmişiyle bağlantılı olarak var olan kullanım değerleri göz ardı edilerek değişim değerleri bir ticari ürün olarak ön plana çıkmaktadır. Kentin ve kentlinin ürettiği geçmişle ilintili kent dokularının zaman içerisinde ranta dönüştürülmesi kent içerisinde tecritli mekânların oluşmasına ve değerlerin para ile ölçülür hale dönüşmesine neden olmaktadır. Öyle ki kentlerde bölünmüş, tahsis edilmiş, kiralanmış, doğrudan yada dolaylı olarak girişleri yasaklanmış veya kontrollü girişlerin olabildiği kentsel dokular karşımıza çıkmaktadır. Bunların en güzel örnekleri olarak sokaklarda oluşmuş alışveriş merkezleri, kaldırım üzeri kafeler, kamusal alandan dönüştürülmüş eğlence merkezleri, güvenli ve korunmalı konut yerleşimleridir.⁵¹

Kentler son 20 yıl içerisinde birbirleri ile yarışan bir işletme gibi örgütlenmekte, kent işlevi bir işletme olarak verimlilik ve kar sağlamaya dönüşmektedir. Kentlerin bir

⁵¹ Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

işletme olarak algılanması ve işletmecilik ilkeleri ile planlanması, kentsel kimliklerin ve onları oluşturan kentsel imgelerin giderek hızla tahrip edilmesine, içeriklerinin farklılaşmasına, ya da içeriksizleşmesine neden olmaktadır. Örneğin Türk kent sokağından bulvarlara dönüşen sokaklar, tarihi dokular içerisinde yıkılarak oluşturulmaya çalışılan Rönesans meydanları, kültürümüzle hiç bağdaşmayan kent mobilyaları, vb. bu değişim sürecinde kentlerimizde sıkça görmekte olduğumuz örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵²

Sonuç olarak, günümüzde, küreselleşme süreçleri içerisinde yitirme noktasına gelmiş olan kent kimliği, özellikle de tarihsel kimlik yok olma noktasında bulunmaktadır. Önemli olan bu süreçleri doğru algılayıp, kentlerin sahip oldukları kimlik faktörlerine sahip çıkarak var olan kent kimliğinin yok olmasının önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Ancak, bu yapılırken, modadan ve taklitten uzak, akılcı, yöntemler izlenmelidir. Son yıllarda dünyada ve ülkemizde kentlerin tarihi, kültürel ve doğal yapısını iyileştirmeye yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

3.2. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ

Ekonomik dönüşümlerin etkisiyle, her geçen gün daha çok insan kentlerde yaşamakta, yani kısaca dünya hızla kentleşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde göçlerle büyüyen kent nüfusu artmaya devam etse de, endüstriyel gelişimini tamamlamış ülkelerdeki gelişme ve değişme, sanayileşme ile kentleşmenin uyum içerisinde gerçekleşmektedir. Kâinatın değişmeyen tek kuralı değişmektir. Kentler de zaman içerisinde değişen ve gelişen koşullara bağlı olarak, çoğu zaman karşı çıkamadan hem fiziksel hem de toplumsal açıdan değişime maruz kalmaktadır.

Toplumların yaşayış biçimlerine yönelik etkileşim düzenlerinin bir göstere olarak fiziksel mekana yansmasıyla oluşan kentsel kimlik, sanayi öncesi dönemlerde korunabilen ve bu bağlamda sürekliliği sağlanabilen önemli bir niteliğe sahiptir. Ancak, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan plansız gelişmeler sonucu ortaya çıkan ve giderek artan düzensiz-karmaşık yapılaşmalar; bir yandan fiziksel

⁵² Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

çevrenin olumsuz yönde değişmesine diğer yandan bu çevre içinde yer alan tarihi birikimlerin hem modern yapılaşmalar altında ezilerek hem de yok olarak kentsel doku üzerindeki belirginliğinin azalmasına neden olmaktadır.⁵³

Çalışmanın bu bölümünde kent kimliği değişimi faktörleri ele alınacaktır. Çalışma alanı olan Kayseri kentinin de kimlik değişimi bu faktörler çerçevesinde irdelenecektir.

Kentlerde kimlik değişime neden olan faktörlerin tek bir yönden ele alınması yetersiz olacağından değişim süreci bir bütünlük içerisinde incelenmelidir. Çalışmanın bu bölümünde kentlerin kimlik değişimine neden olan faktörler fiziki faktörler, sosyal faktörler, yönetsel faktörler olmak üç ana başlık altında incelenecektir.

3.2.1. Fiziksel Faktörler

Fiziksel faktörler fiziksel çevrede değişimine sebep olmaktadır. Fiziksel çevrede olan değişimler, fiziksel kimliği etkilemekte ve kentlerin kimliklerinde değişime sebep olmaktadır. Fiziksel faktörler;

- Doğal afetler,
- Teknolojik gelişmeler,
- Savaşlar ve kundaklamalar

olarak özetlenebilir.

• Doğal Afetler

Doğal afetler, ne zaman olacağı önceden bilinmeyen, kentlerde yıkıma ve hasara sebep olan tabiat olaylarıdır. Jeolojik yada meteorolojik kökenli olabilirler. Deprem, toprak kayması, kaya düşmesi, yanardağ patlaması, tsunami, kuraklık, fırtına, sel, yıldırım düşmesi, çığ gibi doğal afetler insanlık tarihinden itibaren meydana geldikleri kentleri olumsuz etkilemiş, kimi zaman kentlerin hasar görmesine kim

⁵³Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

zaman ise kimlik öğelerinin tamamen yok olmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla doğal afetler kentlerin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörler arasında yer alır.

- **Teknolojik Gelişmeler**

Sanayi öncesi kentlerini belirleyen faktör “kültür” iken, sanayi dönemi kentlerini biçimlendiren faktör de “teknoloji” olmuştur. Teknolojik gelişmeler kentlerin çok hızlı büyüyerek geniş alanlara yayılmasını kolaylaştırmıştır. Kentler bu şekilde kontrolsüz şekilde büyümeye başlamışlardır. Bu kontrolsüz büyüme çarpık kentleşmeye sebep olmaktadır. Çarpık kentleşme sonucu, plansız gelişigüzel, estetik kaygıdan uzak, altyapısız fiziki mekânlar ortaya çıkmıştır. Bu durumun kentleri ve kentlerin sahip oldukları dokuyu olumsuz etkilediğini söyleyebiliriz.

Özellikle üst gelir grubundaki eski kent sakinlerinin kötüleşen koşullar nedeniyle yeni ve itibarlı alanları tercih ederek, çoğunlukla ticari yerlere yakın olan bölgelerini terk etmeleri ve boşalan alanlara da, ekonomik olduğu için göçlerle gelenlerin kalabalık bir şekilde yerleşmeleri; kentlerin tarihsel dokusundaki mülkiyetin el değiştirmesine, üst gelir grubunun barındığı özellikli kent alanlarının alt gelir grubunun barındığı köhne alanlara dönüşmesine neden olmaktadır.⁵⁴

Teknolojik gelişmeler inşaat sektöründe de etkisini göstermektedir. Yapılar çok hızlı bir şekilde ve küreselleşenin etkisiyle birbirine benzer şekilde yapılmaya başlamıştır. Kentlerin sahip oldukları doğal çevre kimlikleri ve kentsel doku göz ardı edilerek inşa edilen birbirinin aynı yapılar birbirine çok benzeyen kentlerin oluşmasına sebep olmuştur ve kentlerin sahip oldukları fiziksel kimliklerinin hızla yok olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, ulaşım teknolojisinde de kendilerini göstermişlerdir. Ulaşım ilişkilerinin değişip gelişmesi de kentlerin fiziksel olarak değişmelerine sebep olmaktadır. Bunun en tipik örneği otomobil yolu ile harekete bağlı kılınan mekanların yayalaştırılmaya dönüştürülmesi ve her büyüklükteki kentin mevcut dokusu içerisinde hafif raylı veya tramvay taşımacılığının yer almaya çalışması

⁵⁴ Aysu, M. E., Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemantik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerinde Bir Deneme, Doktora Tezi, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, İstanbul, 1976.

değişen kent imajında önemli yer tutmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında kent dokuları ile uyumlu olarak planlanmış tramvay fonksiyonel olarak insanlara hizmet etmektedir. Ancak raylı taşımacılık insan ölçeğinin dışında hızı kontrollü veya tecritli yol güzergâhı ile mevcut kent dokularındaki yol kesitlerine uyum göstermediği gibi kent sokaklarına da kentsel imge açısından yeni değerler getirmektedir.⁵⁵

Sonuç olarak diyebiliriz ki, teknolojinin gelişmesi her ne kadar birçok alanda yenilikler ve kolaylıklar sağlasa da bu gelişmelerin doğru şekilde kullanılmaması kentlerin kimliklerine zarar verebilmektedir.

• Savaşlar ve Kundaklamalar

Çeşitli sebeplerden dolayı çıkan savaşlar, kentleri olumsuz şekilde etkiler. Savaşlar, kentlerin hem fiziksel hem de kültürel kimliklerinin yok olmasına sebep olur.

Bunun en belirgin örneklerinden biri İkinci Dünya Savaşı'nda Polonya'nın tarihi kent merkezlerinin Naziler tarafından kasıtlı olarak yok edilişi ve Polonyalıların kültürel varlıklarını sürdürebilmek amacıyla tüm merkezleri yıkılmadan önceki gibi yeniden inşa etme çabalarıdır.⁵⁶ Diğer bir örnek ise Bosna-Hersek'te yaşanan savaştır.

Kentin fiziksel kimliğinin en belirgin öğelerinden olan Mostar Köprüsü bu savaşta yıkılmıştır.(Şekil 3.1)

Şekil 3.1. Mostar Köprüsü-Bosna-Hersek-1993,2004
Alıntı: <http://www.geocities.jp>

⁵⁵ Ulu,A.,Karakoç,İ., Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

⁵⁶ Erder, C., Kültür Bakanlığı Kültürel Varlıklarımızı Koruyor mu?, Mimarlık Dergisi, 256, 2 (1994) 60-61.

Kentlerin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörlerden bir diğeri kundaklamalardır. Kundaklama, kasıtlı yangınlar; kentin koruma alanları dışındaki gibi yüksek rantla özdeş olan imar haklarını alamayan eski eser sahiplerinin, uğramış oldukları ekonomik haksızlıklar nedeni ile- yapılarından kurtulmak için başvurdukları yöntemdir.⁵⁷ Bu şekilde kentin fiziki kimliğine ve silüetine şekil veren yapıların birçoğu bu şekilde yok olmuştur.

3.2.2. Sosyal Faktörler

Teknolojinin hızlı bir şekilde değiştiği, her şeyin gün geçtikçe farklılaştığı çağımızda kentlerde de çok hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim kentlerde sosyal boyutuyla daha belirginlik arz etmektedir.

Kentlerin sosyal yönden değişimi de kent kimliğinin değişmesine sebep olan faktörlerdendir. Sosyal değişime birçok faktör sebep olmaktadır, bunların başında demografik değişimler gelmektedir. Demografik değişimlerin en büyük sebebi göçlerdir, özellikle sanayi devrimi sonrası göçler yoğun bir şekilde yaşamaya başlamıştır.

Sosyal ölçekteki demografik değişimler, kentli olan ve kente göçle gelen arasındaki sosyal farklılıklardan ötürü; iletişim kopukluklarının yaşanmasına neden olmaktadır. Kentler değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte yeni olanaklara sahip olmuşlardır, bu olanaklar kentleri, kırsal nüfus için bir çekim merkezi haline getirmektedir, böylece kentler giderek kalabalıklaşmışlardır. Kırsal kesimden gelen nüfus ile mevcut kentli nüfus farklı sosyal kökenlere sahiptir, bu farklılık kent yaşamı içinde fikir ve davranış ayrılıklarına sebep olmaktadır. Çünkü iki farklı sosyal tabakanın da kenti, kentli olmayı algılama durumları farklıdır.

Bir yandan yuvasından, tarlasından, köyünden kopup yepyeni bir çevreye göç edenler ve oturduğu kent parçasını bir tür “geçit alanı” kabul edenler diğer yandan

⁵⁷ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

kuşaklar boyu hep aynı alanda yaşayanlar ve göç olayına sahne olan yerlerin doğma büyüme eski sakinleri; -karşılıklı olarak- kentleşme sürecinden kendi paylarına düşen darbeyi almaktadırlar.⁵⁸

Kent yapısında göç olgusu ile yer alan farklı sosyal tabakaların kentlerin mekânsal yapılarını değiştirdikleri söylenebilir. Kentlerde var olan sosyal yapının değişmesi ile birlikte en üst kademelerde yer alan sosyal gruplar merkezden dışa doğru yer alması gerekirken, ekonomik eylemlerdeki farklılaşma ile kentte yer alan her sosyal grup iç içe oluşmaktadır. Bu da beraberinde kent kültürünün ve kimliğinin farklılaşmasına bağlı olarak değişmesine neden olmaktadır. Böylelikle kentte aynı mekânda yer alan bireylerin ortak kimlik ve değer arayışlarına neden olmaktadır.⁵⁹

Sosyal yapıdaki bu değişimler kentlerin kimliklerinin de değişmesine sebep olmaktadır.

3.2.3. Yönetimsel Faktörler

Kentlerle ilgili merkezi yönetim ya da yerel yönetimler tarafından alınan kararlar, kent kimliğini etkileyen yönetimsel faktörlerdir. Bu faktörlerin başında imar planları gelmektedir.

İmar planları ile aslında küçük ölçekli-parsel bazında, zararsız olacağı düşünülen kararlar verilir. Ancak imar planı değişiklikleri kamu yararları göz ardı edilerek, gelecek kaygıları ve küçük çıkarlar gözetilerek onaylandığında bünyesinde çok fazla sorun barındırdığı görülmektedir. Bu şekliyle imar planı değişiklikleri, öngörülen veya mevcut kentsel dokunun zedelenmesine yol açabilmekte, yaşam kalitesini düşürebilmekte ve kent kimliklerini giderek yok edebilmektedir.⁶⁰

⁵⁸Küntay, E., Kent Yaşamında Komşuluk İlişkilerinin Psiko-Sosyal İncelenmesi, Yapı Dergisi, 112, 3 (1991) 31-34., Bilsel, A. A., Bilsel, S. G., Bilsel, F. C. ve Bilsel, S. M. C., Kentlerimizde Kimlik Arayışları ve Kentsel Tasarım Olgusuna Kent Kültürü/Kentlilik Bilinci/Kent Görünümü Üçlemesiyle Yaklaşım, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu "Kentsel Tasarım ve Ekoloji-Tasarıma Ekolojik Yaklaşım", Mayıs 1994, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 231-238.

⁵⁹ Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

⁶⁰ Ersoy, M., 2000. Mekan planlama ve yargı denetimi Ankara : Yargı Yayınevi, 2000, 63-69, 77-78

Her biri kendine özgü tarihsel süreç içindeki uygarlık birikimleriyle oluşan kişiliklere sahip kentler, onların karakterini hiç dikkate almayan, salt yapılaşma yoğunlukları ve donatı alanlarının belirlenmesiyle yetinen yapılması zor bir belge ⁶¹olarak algılanan ve uygulamaya geçirilen imar planları kararları kentlerin kimliklerini gün geçtikçe yitirmelerine sebep olmaktadır.

Arazi rantına bağlı kişisel zenginleşme aracı olan- arsa spekülasyonunu gözetten imar politikalarına göre; arsalar yap-sat ekonomisine ana “sermaye” olmakta, “kat karşılığı inşaat” ile yoğunluklar arttırılmakta ve salt yüklenicilerin çıkarları doğrultusunda “apartman kentler” yaratılmaktadır.⁶²

Benzer şekilde, örneğin, 1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Yasası ve buna bağlı yönetmeliklerde, bir parselde birden fazla bina yapılmasına imkân verilmiş; bu hakka sahip olanların aşırı çıkar gözetmeleri sonucu da, geleneksel sivil mimariyi temsil eden konutların hem kat adetleri arttırılmış hem de avluları yeni inşaatlarla doldurulmuştur.⁶³

Bu yüzden, kent bütünü ve mevcut kimliği göz ardı ederek sınırlı kent toprağından en çok yararlanmayı amaçlayan imar planları; yüksek yoğunluk ve yapılaşmalar nedeniyle⁶⁴ kentler üzerinde baskı oluşturmakta ve kentlerin kimliklerinin yok olması sürecini hızlandırmaktadır.

İmar planları ile bir diğer konu da, koruma amaçlı imar planlarıdır. Kentlere kimlik veren tarihi çevreler, sit alanı olarak koruma altına alınmıştır.

Koruma amaçlı imar planları; kısaca, “sit içeren yerleşme alanlarında düzenlenen koruma ve geliştirme amaçlı plan” şeklinde tanımlanabilir.⁶⁵ Ancak çoğu zaman tarihi çevrenin sürekliliğini sağlayan koruma amaçlı imar planları ile imar planları arasında uyumsuzluk yaşanmaktadır.

⁶¹ Çeçener,B.,İstanbul’un Kimlik Sorunu,Mimarlar Odası Yayınları,İstanbul,(1994)

⁶² Ekinci, O., “Darbeli Yıllarda” Siyaset ve İmar..., Yapı Dergisi, 250, 9 (2002) 91-93.,Ekinci, O., Tarihi Yarımada’yı ‘Koruma’ Planı, Yapı Dergisi, 112, 3 (1991) 10-11.

⁶³Türk, A., Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995.

⁶⁴Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

⁶⁵ Ünal E.,Duygulu F.,Bolat Z.E.,; İmar Terimleri, TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, Ankara 1998, s.70.

Çünkü korunması gereken yapılar ve içinde buldukları çevreler göz ardı edilerek ya da mevcut kent dokusu hiç yokmuş gibi bir tavır takınılarak, gerek bilgi yetersizliğinden gerek spekülâtif amaçlı gerekse acele ile verilmiş yanlış planlama ve uygulama kararları ile tarihi dokular tahrip edilmektedir.⁶⁶

Bu anlamda kentlerimiz -özellikle de tarihi kentlerimiz-; gecekondular ve gökdelen türü hukuk dışı yapılaşmalar ile birlikte mevzuatlar karşısında yasal, nazım ve uygulama imar planlarına uygun, şehircilik açısından sorunsuz, proje düzeyinde emek harcanmış olsa dahi ⁶⁷ kent kimliğine zıt yeni yapılaşmalarla değişmekte ve kimliklerini yitirmektedirler.

Sonuç olarak merkezi ya da yerel yönetimler kentler için imar planları hazırlarken veya mevcut imar planlarını değiştirilirken, kentlerin sahip oldukları tarihi, kültürel, sosyal birikimleri göz önünde bulundurulmalı, koruma kavramı özümmlenerek, eskinin yok edilerek, yerine yeninin inşa edilmesi önlenmelidir. Eski yeni başarılı bir kompozisyon ile biçimlendirilerek kent kimliklerinin korunması amaç olmalıdır.

3.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Kentler yaşayan varlıklardır, zaman içerisinde gelişerek büyür ve değişirler. Kentler bu süreç içerisinde sahip oldukları kimliklerinin bir kısmını korur, bir kısmını değiştirir ve bir kısmını da kaybederler.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin kimlikleri sürekli değişime uğramıştır. Sanayi devrimi öncesi kentlerin kimliklerini; kilise, pazaryeri, lonca yapıları ve surlar oluştururken bu durum sanayi devrimi ile değişmiştir.

Sanayi devrimi ile kentlerin nüfusları hızla artmıştır, hızlı nüfus artışı kentlerin kimliklerini olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi kent oluşumlarını etkileyen modernizm akımı ile kentler birbirine benzemeye ve kimlik kaybı yaşamaya

⁶⁶ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

⁶⁷ Ekinci, O., Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu, Türkiye'de 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi "Türkiye'de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi", Kasım 1991, İzmir, Bildiriler Kitabı, 404-412.

başlamıştır. Yüksek yapılı iş merkezleri, tekdüze beton yığınlarından oluşan toplu konut tarzı yapılaşmalar, gecekondulaşma, sanayi devrimi ve sonrası kentlerin kimlik özelliklerinden bazılarıdır.

Günümüzde kent kimliği ve değişimi sorgulanan ve üzerinde tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Çalışmanın bu bölümde kentlerin bu değişim sürecine etki eden faktörlere yer verilmiştir.

Kent kimliği değişimi bir süreçtir ve bu süreci belirleyen, hızlandıran faktörler vardır. Nerde ne zaman olacağı belli olmayan doğal afetler, yaşanan büyük savaşlar, yerel ve merkezi yönetimlerin kentler için aldıkları kararlar, teknolojik gelişmeler kentlerin kimlik değişimini etkileyen faktörlerdir. Bu faktörler kentlerin fiziki, sosyal ve ekonomik kimliklerini etkiler.

Doğal afetlerin ve yaşanan savaşların kent kimliği üzerinde etkisi kendisini en belirgin şekilde fiziksel kimliğin değişmesinde göstermiştir.

Gelişen teknoloji ile kentlerde artan imkânlardan dolayı kentlere olan göçler hızlanmıştır. Yaygın iletişim araçlarının ve modanın körüklediği tüketim politikaları da kentleri çekim merkezi haline getirmiştir Göçler kentlerin hem fiziksel hem de sosyal kimliklerini olumsuz etkilemektedir. Göçler ile mevcut kent nüfusu artmakta ve kentsel yoğunluk yükselmektedir. Bu artışa hazırlıksız olan kentlerde, çarpık kentleşmeye süreci başlamıştır. Çarpık kentleşme kentlerde kimliksiz, kişiliksiz yaşam alanlarının oluşmasına sebep olur. Bu oluşum kentlerin fiziksel kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Göçlerin, kentlerin sosyal kimliğe etkisi ise, göçle gelen kırsal nüfus ile mevcut kentli nüfus arasında yaşanan sosyal tabaka farklılaşmasıdır. Bu farklılaşma kent mekanında kutuplaşmalara sebep olmaktadır. Göçle gelen nüfusun sahiplenme ve aidiyet duygusu kent sakinlerine göre çok daha azdır bu durum kentlerin sosyal kimliğinde köhneleşmelerin yaşanmasına sebep olmaktadır.

Kentlerin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin değişmesine sebep olan bir diğer faktör ise yönetimlerin kentler için aldıkları kararlardır. Kimlik bilinci taşımayan, kentlerin tarihsel kimliği göz ardı edilerek alınan kararlar kentlerin kimliklerinin yok olmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kentler tarihsel, sosyal ve kültürel bir geçmişe sahiptir. Kentlerin bu geçmişi yüzyıllardır değişerek günümüze ulaşmışlardır. Kentsel büyümenin ve farklılaşmanın hızlı yaşandığı şehirlerde değişim süreci çok hızlı yaşanmaktadır ve bu süreç kentlerin kimliksizleşmesine, kültürel ve çevre değerlerini yitirmelerine sebep olmaktadır. Kentleri birbirinden ayıran kimlik öğeleri ortadan kalkarken, kentleri birbirine gün geçtikçe daha çok benzemektedir.

4. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ

Kayseri, Anadolu'nun ortasında ve ipek yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış bir şehirdir.⁶⁸

(Harita 4.1) Anadolu'daki doğu – batı, kuzey – güney istikametlerinden gelen tarihi, askeri ve ticari yolların kesiştiği bir yerde kurulmuş olmasından dolayı ilk çağlardan bu yana Anadolu'da kurulan birçok devletin önemli merkezi olmuştur. Bu bölgede kurulan medeniyet, Mezopotamya ve Mısır Medeniyetlerinin yanında Anadolu Medeniyeti olarak bir yer tutmuştur. Kızılırmak Havzası ile Tuz Gölü arasında kalan bölgedeki yüzlerce höyük, bu bölgenin M.Ö. 3000 yıllarından itibaren iskana sahip olduğunu gösterir.⁶⁹

Bu bölümde böylesine zengin tarihsel ve kültürel birikime sahip Kayseri kentinin kimliği tez çalışmasının kuramsal temelini oluşturduğumuz birinci bölümünde ele alınan kent kimliği faktörleri çerçevesinde irdelenecektir.

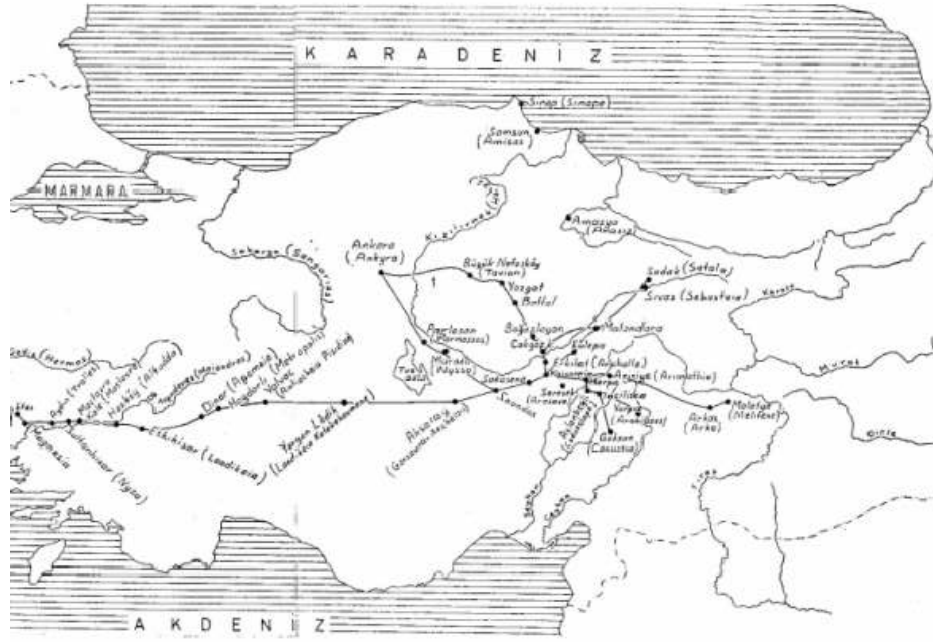
4.1. KAYSERİ KENTİ TARİHSEL KİMLİĞİ

Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir⁷⁰

⁶⁸ M.İnbaşı. (2) “XVI. Yüzyılda Kayserinin İktisadi yapısı ve Esnaf teşkilatı”. Kayseri ve yöresi tarih sempozyumu bildirileri. 11-12 nisan 1996. s.129

⁶⁹ H.Erkiletlioğu. “Kayseri Tarihi”. 1993. s.1

⁷⁰Demirsoy, M.S, Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi(Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi),Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü(2006)

Harita 4.1 .Yunan-Roma Yolları. Kayserinin doğu ve batı ile bağlantısı (Nezahat Baydur)

Kayseri Kenti de, Anadolu’da yer alan kentler içerisinde, kavşak noktası olarak kabul edilen konumu nedeni ile tarihsel birikimi en fazla olan yerleşim alanlarından birisidir.

Anadolu’nun, doğu ve batı (Yunan-Roma) medeniyetleri arasında bir köprü vazifesi görmesi bu bölgede, Anadolu Medeniyetleri denilen muazzam bir medeniyetin doğmasına neden olmuştur. Bu nedenle tarih boyunca Kayseri, bu medeniyetlerin bir bölümünün gözüktüğü ve Kızılırmak Havzası ile Tuz Gölü arasında kalan Kapadokya’nın, önemli bir yerleşim yeri olma özelliğini korumuş. Bu bölgede bulunan yüzlerce “Höyük” ve “Tümlül”ler , “Anadolu Medeniyetleri”nin önemli bulgularını günümüze kadar taşımıştır.

Kayseri, 4000 yıl öncesinde Asurlular’dan başlayarak pek çok uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Bunların her biri izler bırakmış, bunun son dokuz asırlık bölümünde ise Türkler yer almıştır.

Tarihi çağlarda adı “*Mazaka*” olarak bilinen şehre, Kapadokya Krallığı Döneminde “*Eusebia*”, Romalılar Döneminde “*Kaisaria*” denilmiştir. Arapların “*Kaysârriyya*” olarak telaffuz ettikleri şehrin ismine Türkler “*Kayseri*” demişlerdir.

Kayseri'den bahseden en eski yazılı belgeler, şehre 20 kilometre mesafede bulunan Kültepe'ye aittir. Kültepe diğer adıyla Karahöyük M.Ö. 4000 yıldan, yani Kalkolitik Çağ'dan başlayarak Roma Dönemi sonuna kadar daimi yerleşim yeri merkezi olmuştur. M.Ö. 2000'in başlarında Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarlar, burada Karum ismiyle bir ticari merkez kurdukları gibi Kayseri'ye dolayısıyla Anadolu'ya Asur çivi yazısını getirmişlerdir.

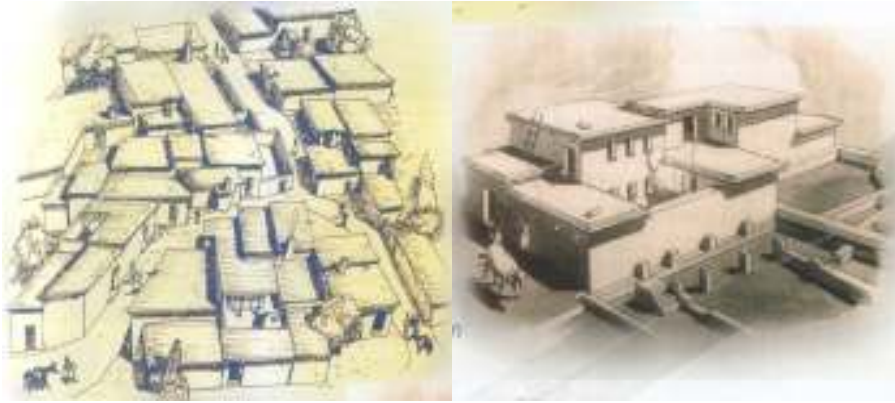
Kaniş Krallığı'nın merkezi olan Kültepe; doğu-batı yollarının düğüm noktasında olmasının avantajı ile Anadolu-Mezopotamya-Suriye arasında parlak bir uluslararası ticaret ve sanat merkezi olmuştur.(Harita 4.2),(Şekil 4.1),(Şekil 4.2)

Harita 4.2. Kültepe Haritası

Şekil 4.1. Kültepe-Kaniş Karumu -Kayseri
Alıntı:www.kultepe.org

Şekil 4.2. Temel Kazılarına ve Belgelerine Uygun Olarak Temsili Resimlerle Tasvir Edilen Karum Evleri

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

Şekil 4 de bulunan temsili resimde görüldüğü gibi; bitişik evler, sokak ve meydan yapısı eski Kayseri kent dokusuna benzemektedir.

Kaniş, o günkü Kayseri'nin başşehri olup M.Ö 2800 senesinden Helenistik Devirlere kadar önemini korumuş. Kaniş'in önemini kaybetmesi üzerine o dönemlerin kutsal

dağı olan Argaios'un (Erciyes) kuzey eteğinde bulunan Mazaka'nın ön plana çıktığını ve şehrin merkezi olduğunu görülmektedir.

İmparator III. Gordianus zamanında şehir surları yaptırılmış (M.S. 238-244), surlara rağmen İmparator Valerian zamanında Kaisaria Pers Kralı "Şapor" tarafından işgal edilmiştir. Bu sırada şehrin nüfusunun 400 bin civarında olduğu tarihi kaynaklarca belirtilmektedir.

Doğu Roma (Bizans) toprakları içerisinde bulunan Anadolu, daha Hicret'in ilk asırlarından itibaren "İslam Orduları" için câzip bir bölge olmuştur. İstanbul'un fethi için yapılan birçok sefer, Orta Anadolu ve özellikle Kayseri üzerinden yapılmıştır. Çok gelişmiş bir kervansaraylar sistemiyle Kayseri, Konya'nın yanı sıra ikinci başkent olmuştur. XIII. yy başlarında Kayseri'ye Orta Asya'dan ve Azerbaycan'dan gelen Türkmenler, buranın sosyal, ekonomik, kültürel ve dini hayatının değişmesine neden olmuşlardır. Kayseri'ye yerleşen Ahmet Yesevi dervişleri olan Türkler, İslam dinini anlatarak bir birlik oluşturmaya çalışmışlardır. Ahi Evren, 1205 yılında Kayseri'de ahilik örgütünü kurmuştur. Bu örgüt, Kayseri halkının ekonomisinin yükseltilmesi çalışmalarının yanında, gençlerin ruhsal ve bedensel eğitimi ile de ilgilenmişler, gençlere askeri eğitim de vermişlerdir.⁷¹

Selçuklu ordusunun, Moğol ordusu ile 1243 tarihinde yapılan Köseadağ Meydan Savaşı ile Moğol ordusuna yenilmesi, Türk tarihinde bir dönüm noktası olmuş ve artık Anadolu'da Moğol hâkimiyeti başlamıştır. Gönderdikleri Valilerle Anadolu'yu denetleyen Moğollar, 150 sene müddetle Kayseri ve Anadolu'nun bütün maddi ve manevi kaynaklarını yağmalamışlardır. Moğol sömürsü altında ezilen Selçuklu Devleti, bütün gücünü kaybetmiş ve II. Mesud ' dan sonra dağılarak, yerini yeni kurulan beyliklere bırakmıştır.(1308) Fatih Sultan Mehmet zamanında , Gedik Ahmet Paşa tarafından Karamanoğulları Beyliği' ne son verilerek, Karaman, Konya ve Kayseri Bölgeleri Osmanlı toprağına katılmıştır. (1474) Kayseri 1476'dan itibaren Karaman eyaletine bağlı bir sancak merkezi olmuştur.

⁷¹ V.Ecer. "Ahmet Yesevide Dini Tolerans ve Anadolu'da Etkileri". III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. 2000. s.134-136

Kayseri ili, Milli Mücadele Dönemi'nde Develi'ye bağlı Taşçı (Bakırdağ) Bucağı dışında işgal görmemiştir.

Osmanlı Dönemi'nde Karaman Eyaletine bağlı olan Kayseri, sonradan Ankara Vilayeti'nin bağımsız Kayseri Sancağı olmuştur.⁷² 20 Nisan 1914 tarih ve 250 sayılı kanunla bağımsız bir sancak olmuş, 1924 anayasası ile il yapılmıştır.

13 Ekim 1924 de Mustafa Kemal ilk kez Kayseri'ye gelmiştir.

Cumhuriyetle birlikte Kayseri de sanayi, ticari, eğitim, kültür v.s konularda önemli gelişmeler olmuş ve bu gelişmeler günümüzde de artarak devam etmektedir. Ekim 1926 da Uçak Montaj Fabrikası, Mayıs 1927 de Ankara- Kayseri demiryolu hizmete girmiştir. 1935'te Kayseri Bez Fabrikası kurulmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Kayseri kenti, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından dolayı zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahiptir. Sahip olduğu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Tarihsel kimliğin güçlü etkilerini, bölgede yaşamış tüm medeniyetlerin dönemlere ait anıtsal yapılarında görmekteyiz. Bu yapılara kentin gelişim süreci içerisinde tüm kent içinde muhtelif yerlerde rastlamak mümkündür.

Geçmişten günümüze kentin tarihsel kimliğini yansıtan anıtsal yapılara, diğer bir kimlik faktörü olan yapay çevre kimliği konusunda değinilecektir.

⁷² G.Eken. "Masraf Defterlerine Göre Kayseri Şehir Yönetimine İlişkin Bazı Bilgiler". III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. 2000. s.142

4.2. KAYSERİ KENTİNİN BİÇİMSEL KİMLİĞİ

Kentlerin, biçimsel kimliğini kazanmasındaki etkenler; kuruluş aşamalarında, doğal şartların getirdiği zorunluluklar veya tasarımcıların katılımıyla oluşan geometrik kentsel formlardır.

Kayseri kentinin biçimsel kimliğini iki aşamada inceleyebiliriz.

1. Kayseri Kenti'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği;

Kayseri kentinin ilk kurulduğu yer, bölgenin kutsal dağı kabul edilen Erciyes'in kuzey eteğinde, bugünkü şehir merkezinin 2 km güneybatısındaki lav akıntıları üzerinde olduğu Mazaka adıyla (eski Kayseri) bilinmektedir. Burası günümüzde "Eski Şehir" veya "Eski Kayseri" olarak bilinmektedir. Mazaka'nın M.Ö. 11. yüzyılda kurulduğu tahmin edilmektedir.

Mazaka, ova tabanından yaklaşık 100 m. Yüksekte, ovaya hakim bir tepe üzerindedir. Kuruluş devrinin şartları göz önüne alındığında şehrin ovada değil de yüksekçe bir tepede yer alması, bunun savunma amacına yönelik olduğunu göstermektedir. Nitekim şehrin bulunduğu tepeyi yüksek Erciyes dağı, batıdan ise volkanik sistemin devamı olan Yılanlı Dağı çevrelemektedir. Böylece şehrin dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı savunulabilmesi için ovaya nazaran daha uygun bir ortam söz konusudur.

Dolayısıyla kuruluş aşamasındaki kentin biçimsel kimliğinde, savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş olması öncelikli yer tutmaktadır. (Şekil 4.3)

Şekil 4.3. 1905 Yılında bir ekip halinde Kayseri'ye gelen Seyyah Schweinitz tarafından çekilen Eskişehir bölgesinin en eski fotoğrafı

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

2. Kayseri Kenti'nin mevcut biçimsel kimliği;

Kuruluş tarihi M.Ö. 11. yüzyıl olarak tahmin edilen Kayseri'nin bugün bulunduğu yere, yani ovaya ne zaman indiği konusunda kesin ve yeterli bilgi yoktur. Bazı yazarlara göre 4. yüzyılda yörenin önde gelen din adamlarından Başpiskopos Basilius, bugünkü şehrin bulunduğu alanda büyük bir öksüzler yurdu yaptırmıştır. "Basileias" adı verilen bu yapı topluluğu, dönemine göre başlı başına bir şehir niteliği taşıyordu. Çünkü içinde kilisesi, piskopos sarayı, kitaplığı, rahiplerin oturması için yerler, gezginler, hastalar ve fakirler için misafirhaneler ve cüzzamlılar için bir hastanesi vardı. Gabriel, buranın şimdiki Kayseri'nin ilk çekirdeğini teşkil ettiğini belirtmektedir (Gabriel, 1954). Ancak bu yapı topluluğundan günümüzde hiçbir eser mevcut değildir.⁷³

Tarihin çok eski devirlerinden beri Türkiye'deki şehirler çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirmişlerdir. Bu değişiklikte, korunma endişesi, ekonomik nedenler, askeri nedenler ve doğal olaylar rol oynamıştır. Kayseri'nin yer değiştirmesinde ise bu saydığımız nedenlerden bazılarının etkili olduğu kuvvetle muhtemeldir. Gabriel'in belirttiğine göre Basilius'un inşa ettirdiği yapı topluluğunun bir çekim alanı oluşturduğu düşüncesine katılmak mümkündür. Bunun yanında korunma endişesinden de kaynaklanan bir yer değiştirme söz konusu olabilir. Her ne kadar ilk yerleşme yerinin, savunmanın daha kolay olması açısından ovoidan yüksek ve korunaklı bir alanda olması bu fikirle çelişiyor gibi gözükse de, Strabon, "Genellikle Mazaka bir kentin kurulması için uygun bir yer değildir. Çünkü burada ne su vardır, ne de doğal bir şekil de tahkim edilmiştir ve valilerin ihmali yüzünden surları da yoktur." şeklinde bilgi vermektedir. Bu durum da şehrin savunmasını güçleştirmiş olmalı ki, ova da kurulan şehrin etrafı 3. veya 4. yüzyılda surlarla çevrelenmiştir.⁷⁴

Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekan yapısına sahipken makroform çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal

⁷³ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

⁷⁴ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür. (Şekil 4.4)

Şekil 4.4. Kayseri Kenti Biçimsel Kimliği
Alıntı: Emre Yaylagül Arşivi

Kentin geniş bir alana yayılmasını sağlayan kent yapısı Kayseri kentinin biçimsel kimliğini oluşturmuştur ancak bu kimlik faktörü tek başına Kayseri kimliğini temsil etmez.

4.3. KAYSERİ KENTİNİN FİZİKSEL KİMLİĞİ

Bir kentin fiziksel kimliğini, kentin sahip olduğu doğal ve çevre kimlikleri oluşturmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin fiziksel kimliği doğal ve yapay çevre kimliği başlıkları altında incelenecektir.

4.3.1. Doğal Çevre Kimliği

- Coğrafi Konum

Harita 4. 3. Kayseri Kentinin Ülke ve Bölge İçindeki Yeri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Kayseri İli, İç Anadolu'nun güneydoğusunda orta Kızılırmak bölümünde yer alır. 38 derece 18 dakika ile 37 derece 45 dakika kuzey enlemleri; 36 derece 58 dakika ile 34 derece 56 dakika doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Kuzeyden Yozgat,

kuzeydoğudan Sivas, güneyden Adana, güneydoğudan Kahramanmaraş, batıdan Nevşehir ve güneybatıdan Niğde illeri ile çevrilidir.

İl alanı kuzeybatı ve kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan; kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kangal ve Gürün; doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun; güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke ve Karaisalı; güneybatıdan Niğde'nin Merkez ve Çamardı; batıdan ise Nevşehir'in Derinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir.

Kayseri toplam 16 ilçe, 68 belediye ve 434 köyden oluşan 16917,00 km² lik yüzölçümü ve 1.060.432 lik (2000 yılı sayım sonucu) nüfusu ile İç Anadolu'nun Kızılırmak bölümünde yer alır.

Kayseri İç Anadolu Bölgesi sınırları içinde Birincil Derecede Volkanik Yükseltiler Bölgesi olarak tanımlanan alan içerisinde yer almaktadır. Coğrafi konumundan dolayı kentinin yüzey şekillerinin en önemli elemanı dağlardır. Güçlü piramidal yapısı ile Kayseri'nin sembolü olan ve kente karakter veren Erciyes Dağı 3916 m. yüksekliği, heybetli görünüşü, 1100 km. geçen alanı ile Kayseri kentinin fiziksel kimliğinin oluşmasındaki en önemli faktördür. (Şekil 4.5)

Şekil 4.5. Erciyes Dağı-Kayseri
Alıntı:www.kayseriden.biz

- **İklim**

İç Anadolu Bölgesi içinde yer alan Kayseri’de yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçmekte olup bütün mevsimlerde gece ile gündüz arasındaki ısı farkı yüksek değerlere ulaşmaktadır. Yüzey şekillerine bağlı olarak gelişen mikro-klimatik iklim özellikleri nedeni ile 1050–1100 m yükseklikteki ovaların iklim özellikleri ile 2000–3900 m yükseklikteki dağlık bölgelerin iklim özellikleri arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Kayseri ovasında sıcaklık 30° iken, Erciyes’in 3000 m. Yüksekliklerinde 18°-20° ye kadar düşmekte böylece ilde aynı mevsim içinde ova, yayla ve yüksek dağ iklimleri hüküm sürmektedir.

İklimsel koşullardan dolayı yeterli miktarda ağaç bulunmadığından ahşap mimarinin gelişmediği taş malzemeye dayalı mimarinin kentin dokusunda etkili olduğu görülmektedir.(Şekil 4.6)

Şekil 4.6. Kayseri’de Eski Sokak Dokusu
Alıntı: İmamoğlu, V. ,Geleneksel Kayseri Evleri,2006

Yerel iklim özellikleri gösteren kent topraklarında yayla ve dağ iklimlerinin yazın serin bir özellik göstermesine bağlı olarak yüksek kesimler yazlık (bağcılık) alanları olarak değerlendirilmiş olup bu gelenek günümüze değin sürdürülmüştür.

İklim faktörünün kent kimliğine etkisi bağcılık kültürü ile olmuştur. Yaz ayların çok sıcak geçmesi şehir halkını yazları bağlara göçerek sezonu havadar bir ortamda, kışlık besinlerini de hazırladıkları bağ evlerinde geçirmeye itmiştir. Genellikle ticaretle uğrasan erkekler her gün şehre gidip gelirken, hanımlar yaz boyunca neredeyse hiç şehre gitmezler. Günümüzde bağlar ve bağcılık alabildiğine modernize olmuş, eski bağ evlerinin (Şekil 4.7) yerini modern villalar, eskiden eşeklerin sırtında taşınan ev eşyalarının yerini de taşınmazlar almıştır. Bağ evleri kışlık evleri aratmayacak konfora kavuşmuştur. Artık bütün bağlarda elektrik olduğu gibi, Erciyes'in kar sularının toplandığı kuyuların yerini de şebeke suyu almıştır. Bağlar ne kadar modernleşse de eskiden kalma alışanlıklar, adet ve gelenekler devam etmektedir.⁷⁵ Bağcılık Kayserililer için bir yaşam biçimidir ve bağ evleri kentin fiziksel kimliğini oluşturan faktörlerdir.

Şekil 4.7. Eski Bağ Evi-Kayseri
Alıntı: İmamoglu, V., Kayseri Bağ Evleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001

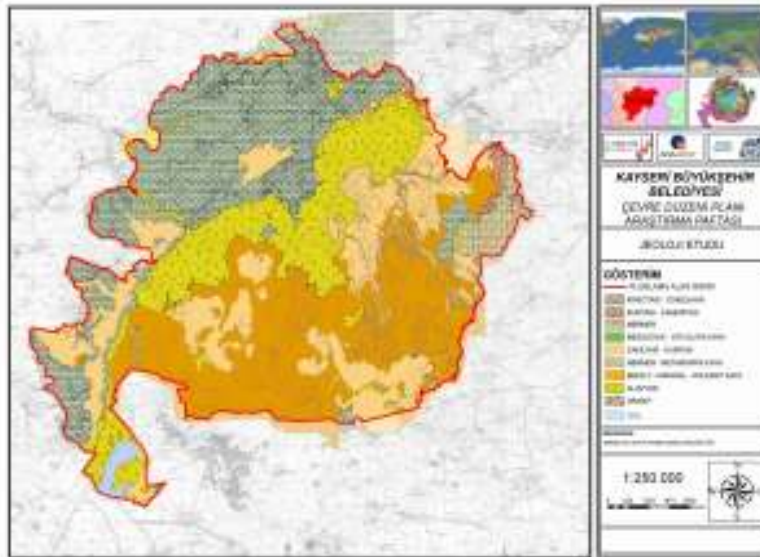
⁷⁵ Bayraktar, F.S., Kayseri'de üzüm bağ ve bağcılık adlı yazıdan alınmıştır.

• Jeolojik Yapı

Kayseri ili arazisinde I. Jeolojik Zaman'dan günümüz oluşumlarına dek çeşitli yaşta katmanlar ile geniş volkanik alanlar ve yer kabuğu hareketiyle çökmüş ya da yükselmiş çeşitli yöreler vardır.

Erciyes Dağı'nın yakın ve uzak çevresindeki tektonik çöküntülerle oluşan ve günümüzdeki ovaların alanlarını oluşturan geniş çukurluklarda, kuvaterner yaşlı alüvyonlar kalın sayılabilecek yığıntılar oluşturmuştur. Çöküntü ovalarındaki alüvyon birikintilerinin kalınlığı çok yerde 20-30 metreyi bulmakta, kimi yerlerde de bu kalınlığı aşmaktadır.

Kayseri ilinde türlü jeolojik dönemlere ait fosiller bulunmuştur. Örneğin, Kayseri'nin kuzeyinde Erkilet yakınındaki Akdere Vadisi'nin neojen yaşlı oluşumları arasında bulunan fosillerden buradaki serinin ponsiyen yaşlı olduğu saptanmıştır. Bu seride aşağıdan yukarıya doğru 20 m kalınlıkta göl katmanları, 50 m kalınlıkta marnlı beyaz tüfler, 5 m kalınlıkta omurgalı fosil içeren kum taşı ve tüfler, 10 m kalınlıkta tuf ile karışık pembe marnlar, 10 m kalınlıkta aglomera ve breşler, en üstte de yerine göre 20-50 metre kalınlıkta lav örtüsü saptanmıştır.(Harita 4.4)

Harita 4.4. Kayseri Kenti Jeolojik Etüd Haritası

Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

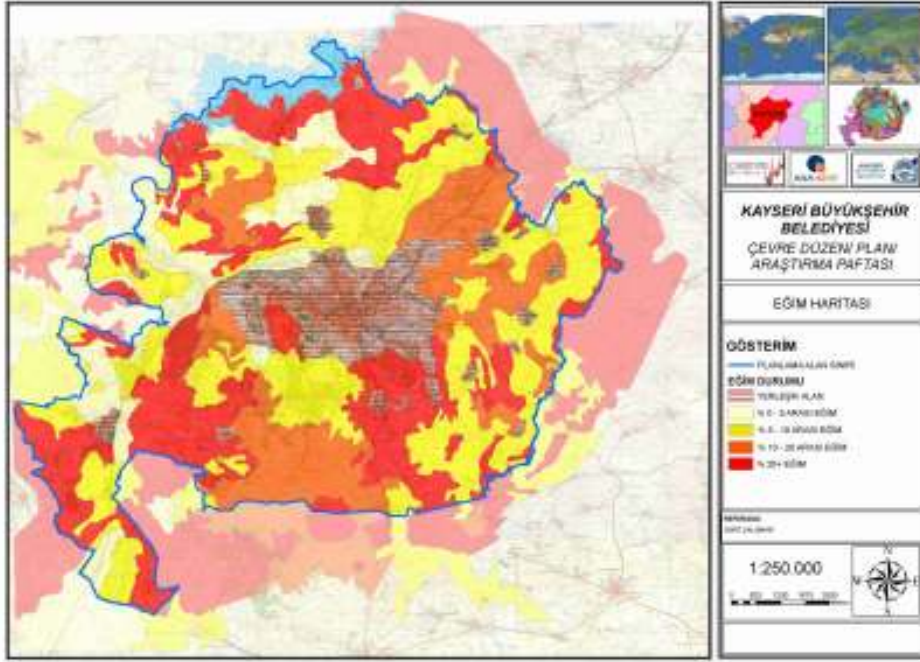
Ancak belirtilen jeolojik yapı özellikleri Kayseri kenti için bir kimlik faktörü oluşturmamaktadır.

- **Topografya**

Topografya; bir arazi yüzeyinin tabii veya suni ayrıntılarının meydana getirdiği şekildir. Topografya diğer birçok doğal çevre faktörünü etkilediğinden, kentsel mekânların biçimlenmesinde önemli bir etmendir. Kentlerin kimlik kazanmasını sağlayan topoğrafik oluşumlardan ovalar Kayseri kenti için bir fiziksel kimlik faktörüdür.

Ovalar kent planının engelsiz ve serbestçe gelişmesine de olanak sağlarlar, ovalarda kurulan kentlerin her yönde gelişebilme olanakları onların avantajları olarak gösterilebilir. Fakat kendi hallerine bırakılırlarsa, birtakım sakıncaları olan “bitişik büyümeyi de kolaylaştırırlar.⁷⁶ Kayseri kenti Erciyes Dağ eteklerinde yer alan ovada kurulmuş ve her yönde gelişmiştir.(Harita 4.6),(Harita 4.7)

⁷⁶ Özdeş, G., Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1972.

Harita 4.6. Kayseri Eğim Haritası

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Harita 4. 7. Kayseri Kenti Topoğrafik Yapı

Altlık Alıntı:www.googlemap.com

- **Doğal Bitki Örtüsü**

Bitki örtüsü; yapı, boyut, çeşitlilik, gruplaşma, renk ve mevsimlik ile çevresine kimlik kazandırmaktadır.

Tüm İç Anadolu Bölgesi'nde olduğu gibi Kayseri'de de doğal bitki örtüsü iklim koşullarına bağlı olarak bozkır görünümündedir. Kurak iklimi ve verimsiz toprakları ile tarihinin hiçbir döneminde tarım adayalı bir yaşam biçimi geliştirememiş olan Kayseri, tarihi boyunca daima önemli bir ticaret kenti olarak ön plana çıkmıştır.

Kayseri'nin doğal bitki örtüsü, hemen hemen tüm İç Anadolu kentlerinde benzer bir özelliktir ve Kayseri kenti için çok belirleyici değildir. Dolayısıyla doğal bitki örtüsü Kayseri için bir kimlik faktörü değildir.

Sonuç olarak, Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi Erciyes Dağıdır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarı çapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biridir.

Erciyes Dağı, Anadolu'da bilinen ilk halklardan olan Hattiler'den başlayarak günümüze kadar her medeniyetin gözünde kutsal bir yere sahiptir. Hititler döneminde adı Harkasos; beyaz, gümüş gibi parlak, beyaz dağ olarak, Tekir yolunda bulunmuş olan bir kitabede ise "Anadolu'nun en yüksek dağı, Harharas" olarak geçmiştir. Grekler ise Erciyes'i, Argaios; gümüş dağ olarak adlandırmışlardır.

Erciyes, her daim gümüş gibi parlayan zirvesi ve ihtişamlı duruşu ile tarih boyunca insanoğlunu etkilemiştir. İlk çağlarda tapınılan bir dağ olmuş, yüzyıllar boyunca, M.Ö.IV. yüzyıla kadar bir kült merkezi olarak görülmüştür. Ünlü Yunan filozof Maximus Tyrius'da, Erciyesi'i hem tanrı, hem yemin tanrısı, hem kült heykeli olarak ifade etmiştir. Tyrius'un bu ifadesi, Erciyes'in çağlar boyunca insanların gözünde kutsal bir yeri olduğunu göstermektedir.

Gre mitolojisinde Erciyes, "Büyük Kilikya'nın yüz başlı ejderi olan Typhaus'un büyük tanrı Zeus'un Olympus'u olan Argaios'un eteklerine yerleştiği ve Zeus'un ona şimşek fırlattığı Typhaus'un da karşılık olarak volkanlarla cevap verdiği ve sonunda

ejderin yenik düşerek dağın dibine fırlatıldığı" diye anlatılmaktadır. Manevi etkisi Helenistik devirden sonra da devam etmiştir. Roma öncesinde de hem Büyük Kyros zamanında Anadolu'nun ele geçirilmesi ve hem de Darius döneminden itibaren bölgenin İrânlılaştırılması sırasında da Erciyes'in yakınlarına ateşgedelerin (ateş tapınakları) kurulduğu tarihi kaynaklarda geçmektedir.

Antik döneme ait birçok paranın üzerinde Erciyes Dağının sembolik olarak çizilmiş tasviri bulunmakta ve bazı sikkelerin üzerinde dağın tepesinde oturan bir tanrının tasvir edildiğini görülmektedir. Roma döneminde bu tanrının yerini Jupiteri temsil eden kanatlarını açmaya hazırlanan bir kartal almıştır. Yine bazı sikkelerde dağın üzerinde ay ve yıldız motiflerinin yer aldığını görülmüştür. İç Anadolu müzelerinde, Jüpiter'i sembolize eden kartal heykelleri ve Erciyes dağı ile ilgili sikkeleri görmek mümkündür.⁷⁷

Ayrıca Erciyes Dağı, dağcılık ve kış sporları alanında Türkiye'nin belli başlı merkezlerinden biridir ve kent için büyük bir turizm potansiyelidir. Erciyes Dağı'ndaki potansiyelin Kayseri ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak hale getirilmesi için master planı hazırlanmış ve uygulamaya başlanmıştır. Erciyes Dağı Master Planı hakkında bilgilere ve görsel öğelere Ek 1'de yer verilmiştir.

Yerel yönetim bu planın amacını; Büyük çapta ulusal ve uluslararası spor olaylarına ve uzun vadede dünya şampiyonası ve hatta olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yaparak Türkiye'nin kış sporları ve kış turizminde başkent haline gelmek, kış sporları ve kış turizmini, Kayseri kimliğinin önemli bir parçası haline getirmek şeklinde belirtmiştir. (Şekil 4.8), (Şekil 4.9)

⁷⁷ <http://www.kayseriden.biz>

Şekil 4.8. Kış Turizmi-Erciyes Dağı
Alıntı:www.kaysyriden.biz

Şekil 4.9. Erciyes Dağı Master Planı Maket Fotoğrafi
Alıntı: <http://www.kaysyri-bld.gov.tr>

Tüm bu ifadeleri ile anlaşılmaktadır ki, tarihsel süreç içerisinde bölgede yaşayan tüm kültür ve uygarlıklar için Erciyes'in insanoğlu üzerindeki derin manevi etkisi şüphe götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla Erciyes dağının kent kimliğine etkisi sadece fiziksel olarak değil sosyal açıdan da olduğu görülmektedir.

4.3.2. Yapay Çevre Kimliği

Yapay çevre, insan ve insan ilişkilerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan, insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar. Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kenti yapay çevre kimliği incelenecektir.

• Form ve Görüntü Faktörü

Yapay çevreyi oluşturan kentsel elemanların şekli, görüntüsü, oranları, simgesel yapısı, malzeme türü ve strüktürel yapısı form ve görüntü faktörünü oluşturur.

İklimsel koşulların etkisiyle kentte yerel mimari tamamen taş malzemeye dayalıydı ve kent dokusunu taş evler oluşturmaktaydı. Kentin karakteristik özelliğini oluşturan organik kent dokusu, Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür.

Genel olarak geleneksel bir Kayseri evinin, yoğun kent dokusu içinde doğal ve gösterişsiz bir yapım sürecinin sonucu, avlu veya bahçe etrafında asimetrik olarak büyüyen/gelişen içe dönük bir yapı olduğu görülmektedir.⁷⁸

⁷⁸ İmamoglu, V., Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Ankara, 1992.

XIX. yüzyıl ortalarından önce yapılan evlerin büyük çoğunluğu, bodrumu olan tek katlı yapılar biçimindedir. Sonraları, evlere bir üst kat daha eklenerek dikeyde büyümeleri sağlanmıştır. Evler genel olarak farklı yüksekliklerdeki kare ve dikdörtgen prizmaların bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Sofa gibi önemli mekânlar daha yüksek, damlar düz, pencere ve kapı kenarları keskin, sert çizgilere sahip olarak yapılmışlardır. Üst katlarda yer alan oda ve köşkler ahşap veya taş payandalar üzerinde dışarı çıkma yaparak yapıya hareket katmıştır. Cephelerde süsleme nadir olarak yapılmıştır.⁷⁹ (Sekil4,10)

Şekil 4.10. Camcioğlu Konağı-Kayseri

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

⁷⁹ a.g.e

Kayseri'nin organik yapıdaki geleneksel dokusu merkez ve çevresinde yer aldığından, merkezin baskısı ve plan kararları sonucu sürekli yıkılıp yenilenmeye maruz kalmış, eski organik kent dokusu büyük ölçüde yok olmuştur. Merkezin güneyinde Şehit Nazım Bey Mahallesi'nde eski doku karakterini sürdüren yaklaşık 8,8 hektar büyüklüğünde bir bölge (Tavukçu Mah.) Talas' ta (Han ve Harman Mah.) ve Gesi içinde bir bölge, kentsel sit alanı olarak tescil edilmiş, bu alanlarda koruma amaçlı imar planları yapılarak yürürlüğe girmiştir. Tüm bunlar kentin tarihi dokularının zaman içerisinde ne kadar azaldığını da bize göstermektedir.

Sit alanı içerisinde bir kısmı 19. yüzyılın zengin Hıristiyan ailelerine ait olan 429 adet ev bulunmaktadır. Sit alanındaki evlerden 20 adeti korunmak üzere sivil mimarlık örneği olarak Kayseri Evleri listesine alınmıştır. Yedi ev kamulaştırılarak Erciyes Üniversitesi'ne verilmiştir.⁸⁰(Şekil4.11),(Şekil 4.12)

Şekil 4,11-4.12. Erciyes Üniversitesi Tarafından Restorasyonu Gerçekleştirilen Konutlar
Alıntı:www.wowturkey.com

Sit alanı içinde yer alan kentin çekirdeğini oluşturan yapıların genelde planları dışa kapalı ve yüksek duvarlı, avlu içerisinde dizili sofa ve odalardan oluşmaktadır. Ancak yeni yapılar üst kat pencerelerle ve çıkımlarla sokağa taşmıştır. Belirli bir bölgede toplanmış evlerin plan şemaları, bezemeleri, yapı malzemeleri, yapı sistemleri ve yapı öğeleri açısından benzerlik göstermektedir ve genelde 19.y.y. sonu ve 20.y.y. başı aynı tarihi dönemi karakterize etmektedir.⁸¹

⁸⁰ Yılmaz, N., Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi,2005

⁸¹ A.g.e

Ancak, Kayseri kentinde yeni yapı malzemelerinin kullanılmaya başlamasıyla Kayseri kentine kimlik kazandıran bu doku oldukça harap olmuştur.

Ancak mevcut yerel yönetim, son yıllarda yedi adet tarihi Kayseri evinin restore edildikten sonra kültür merkezine dönüştürülerek işletmek için kiraya verileceğini, Türk musikisi eşliğinde Kayseri yemeklerinin ikram edileceğini, il dışından gelecek konukların ağırlanacağı, çeşitli kültür ve sanat etkinliklerinin icra edileceği evlerin restorasyon projesinin tamamlanmasıyla bölgede kültürel bir ada oluşturulmasına yönelik çalışmalarını belirtmiştir. Ayrıca bu çalışmaların sonucunda eski Kayseri mahallesi oluşturmak Kayseri kültürünü yaşatacak öğeleri yer vermek istediklerini belirtmiştir.

Sonuç olarak 16. yüzyıldan Cumhuriyet dönemine kadar mahalle dokusu, form ve görüntü faktöründen kaynaklanan kimlik özelliği olma durumunu günümüzde yitirmişti diyebiliriz. Yapılan çalışmalarla sembolik olarak dündeki bugüne yansıtılmaya çalışılmaktadır.

- **Yer ve Konum Faktörü**

Yer ve konum faktörü; yapay çevre elemanlarının birbiriyle ve diğer yapay çevre elemanlarıyla bulunduğu yer ve konum açısından ilişkisi olarak açıklanabilir.

Kayseri kentinin kimlik algılamasında yer ve konum faktöründen kaynaklanan bir nitelik özelliği bulunmamaktadır.

- **Anlam Faktörü**

Anlam Faktörü; yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın işlevsel önem, sembolik değerler vb. açılardan ifade ettiği anlamdan kaynaklanan kimlik özelliğidir.

Kayseri kentindeki yapay çevre elemanlarından kaynaklanan ve Kayseri kentinin dışarıdan algılanmasını sağlayan sembolik bir anlam taşıyan kimlik elamanı yoktur.

Yapay çevre kimliğini oluşturan negatif ve pozitif öğeler olan; binalar/yapılar, yollar, açık alanlar, meydanlar, donatılar, sembol olmuş elemanlar açısından; Kayseri yapay çevre kimliği:

- **Binalar/Yapılar:**

“Her şey söylenip bittiğinde geriye kalacak binadır” R.Enkland

İnsanın doğal çevre içinde gereksinmelerini karşılamak, eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla tasarladığı yapay çevre elemanları olan binalar kentleri oluşturan temel öğelerdir. Tarihi, kültürel, ekonomik ve estetik değer taşıdığı zaman da çevrelediği mekânları nitelendirir, kullanıcılarında hayranlık uyandırır; mimarlığın sanatsal etkinliğini içerir.⁸²

Kayseri kenti Anadolu’da yer alan kentler içerisinde kavşak noktası olarak kabul edilen konumu nedeniyle tarihsel ve kültürel birikimi en fazla olan yerleşim alanlarından birisidir.

Kayseri binlerce yıllık zengin bir tarihi mirasa sahiptir ve bu zenginlik yapılarına da yansımıştır. Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve 20.yy dönemlerine ait kentin fiziksel kimliğini büyük ölçüde etkileyen eserler mevcuttur. Kayserideki tarihi eserler merkezde, kale ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Bu eserler çoğu Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze gelen camiler, medreseler, kümbet ve türbeler, hanlar, bedestenler, çarşılar, çeşmeler ve hamamlardır.

Yapay çevre kimliğini oluşturan yapıları sadece geçmişin izlerini günümüze taşıyan anıtsal yapılar olarak ele almak kent kimliğini okumak için yeterli değildir.

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, Türkiye’de siyasal, sosyal ve ekonomik yansımaları olan birçok değişim yaşanmıştır. Ulusal bir düzen ve kimlik oluşturma hedefi taşıyan tüm değişimlerin mekânsal yansımaları vardır.

Yaklaşık 4000 yıllık bir geçmişe sahip olan Kayseri’de, Cumhuriyet sonrası modernleşme deneyimi, ekonomik kalkınma odaklı sanayileşme hareketine bağlı, mekânsal ve sosyal olarak yeniden bir yapılanma sürecine girmiştir.

Devletin sanayileşmeyi başlattığı Kayseri’de, devlet merkezli yapılanmanın ilk örneği Sümerbank Bez Fabrikası(1935), Devlet Hastanesi, İstasyon Binası ve

⁸² Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

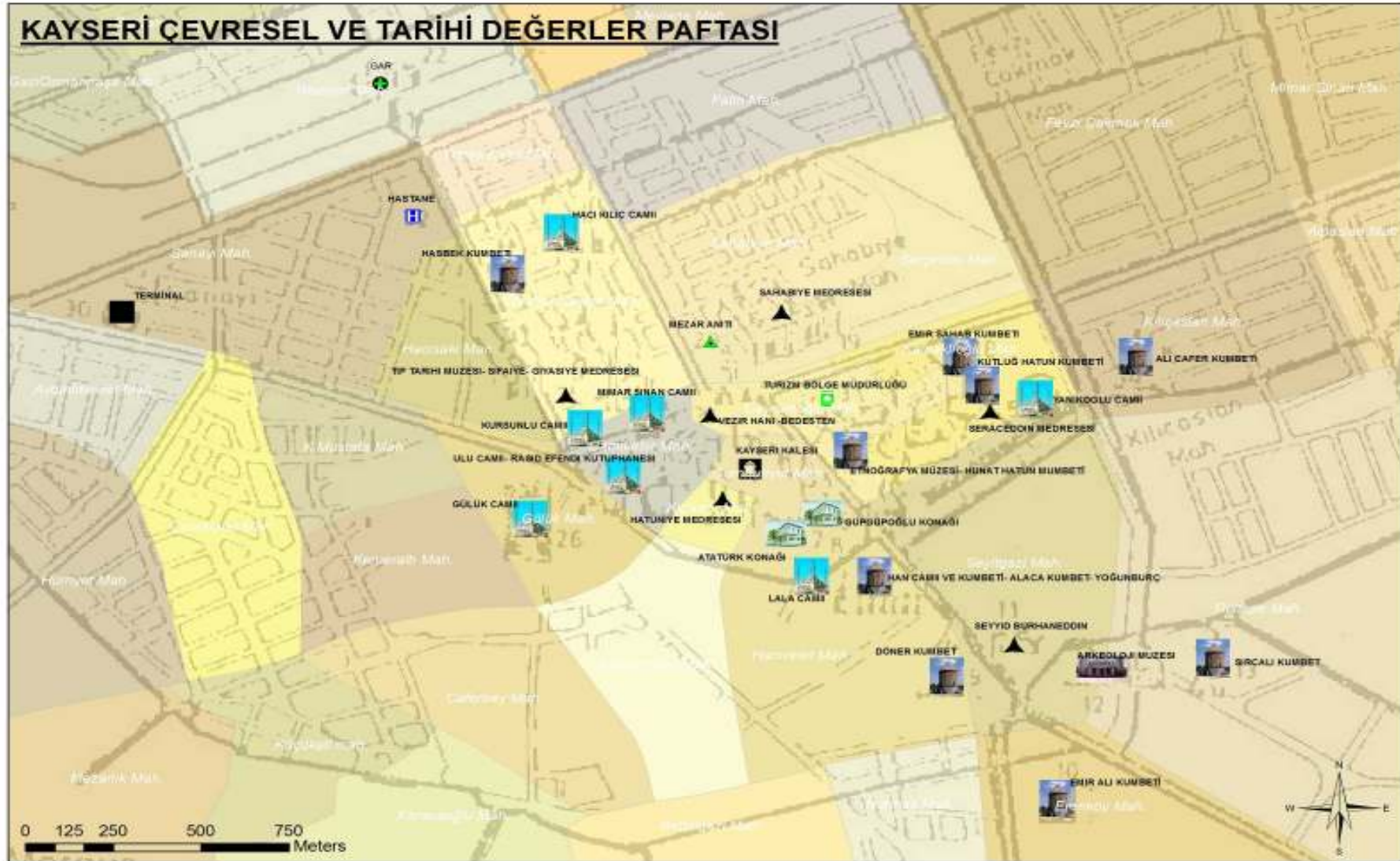
Lojmanları gibi yakın tarihte yaşanmışlıkların şahidi olan yapılar, Kayseri'nin fiziksel kimliğinde etkili olan yapay çevre elemanlarıdır.

Dolayısıyla Kayseri yapay çevre kimliğini oluşturan yapıları iki başlık altında incelemek daha anlamlı olacaktır; Bunlardan ilki geçmişin tarihsel birikimini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve bir diğeri ise, yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır. Ayrıca Cumhuriyet öncesi gayrimüslimlerin sivil mimariye etkisi çok fazladır. Kiliseler, konaklar son derece nitelikli taş işçiliğinin örneklerini sunar ve kentin dokusunda önemli bir yere sahiptir.

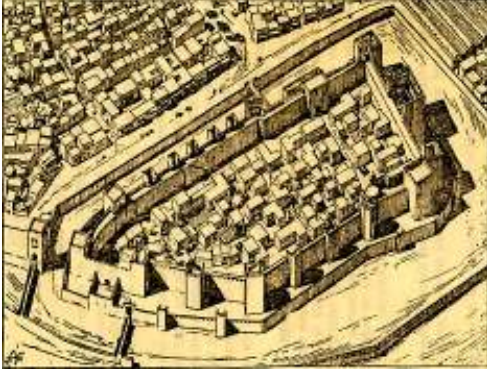
Anıtsal yapılar kent bütünü içerisinde oldukça fazladır. Bunlar, Kaleler, Kümbetler, Hanlar, Hamamlar, Çeşmeler, Bedesten ve Çarşılar, Camiiler, Medreseler ve diğer Tarihi değer ve anlam taşıyan yapılardır.(Harita 4.8) Ancak bu yapılara tek tek değinmek tez kapsamı içerisinde mümkün olmadığından kent merkezinde yer alan kentin fiziksel kimlik elamanı olan yapılar hakkındaki bilgilere Ek 2'de yer verilmiştir.

Bu bölümde kentin Kayseri'nin yapay çevre kimliğini; binlerce yıllık geçmişinin tarihsel ve kültürel izlerini geçmişten günümüze taşıyan anıtsal yapılara ve Cumhuriyetin ilanından sonra, kentin sosyal ve mekansal içeriğinin değişmesinin sebebi olan modern dönem izlerini taşıyan sivil mimarlık örneklerine görsel olarak yer verilmiştir.

Anıtsal Yapı Örnekleri:

Harita 4.7. Kayseri Kent Merkezinde Yer Alan Çevresel ve Tarihi Değerler Paftası
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Şekil 4.13. Kayseri Kalesinin Eski Hali
Alıntı: Kayseri Türk Anıtları-Albert
Louis Gabriel-1931

Şekil 4.14. Kayseri Kalesi-Kayseri
Alıntı:<http://www.7mahalle.com>

Şekil 4.15. Canlı Bir Ticaret Merkezi-İç Kale
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.16. Roma Dönemi Kayseri Surları
Alıntı: Emre Yurdağül Arşivi

Şekil 4.17-4.18. Cami-i Kebir-Kayseri
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.19-4.20. Hunat Hatun Külliyesi-Kayseri
Alıntı:www.wowturkey.com,Emre Yaylagül Arşivi

Şekil 4.22. Kurşunlu Cami
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.21. Kurşunlu Cami-i ve Çevresi
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.23. Kapalıçarşı ve Kayseri Kalesi-Kayseri-1927
Alıntı: Faruk Yaman Koleksiyonu

Şekil 4.24. Günümüzde Kapalıçarşı
Alıntı: Emre Yurdagül Arşivi

Bu yapılar, Kayseri'nin binlerce yıllık tarihi ve kültürel izleri geçmişten günümüze taşıyan anıtsal yapılardır. Her biri ayrı ayrı döneminin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır ve yapay çevre kimliği belirleyicileri olarak kentin fiziksel kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır.

Sivil Mimarlık Örnekleri

Şekil 4.25. Kayseri Tren Garı-1926
Alıntı:<http://www.panoramio.com>

Şekil 4.26. Kayseri Devlet Hastanesi-1939
Alıntı:<http://www.panoramio.com>

Şekil 4.27. Kayseri Valilik Binası-1950
Alıntı:<http://www.kayserialiyim.com>

Şekil 4.28. 1960'ların Sonuna Doğru Yıkılarak Yenilenen Mevcut Kayseri Valilik Binası
Alıntı: <http://www.flickr.com>

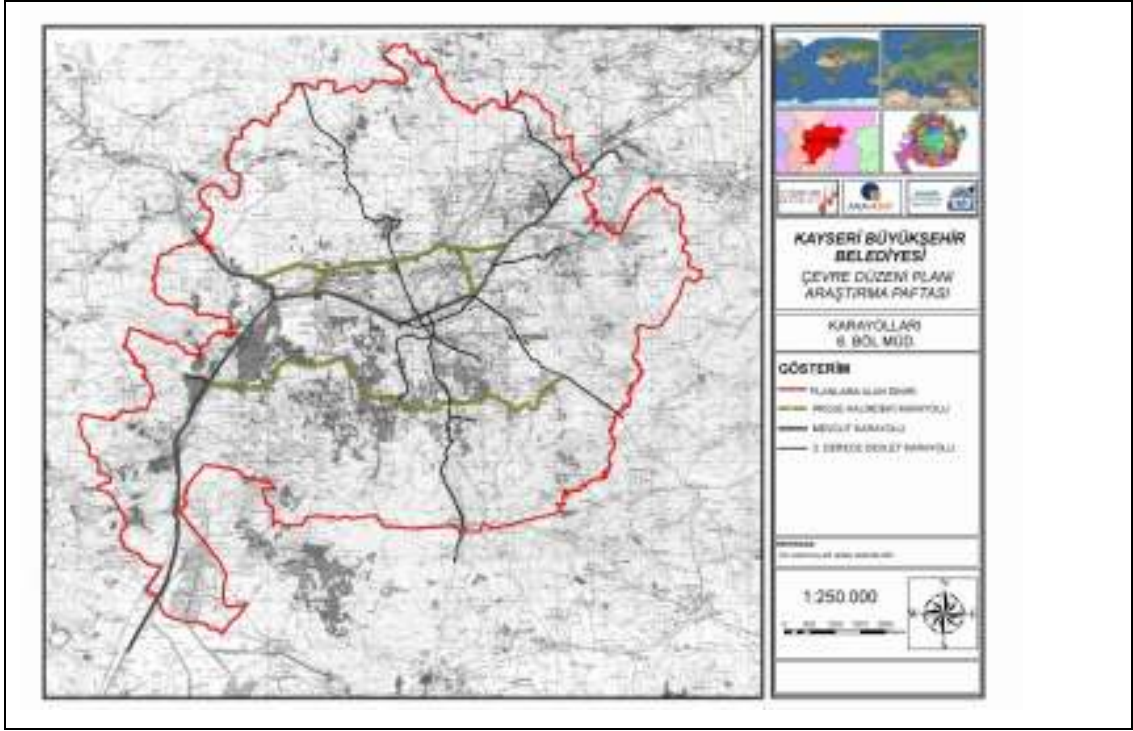
- **Yollar**

Görsel algıyı etkileyen ve mekâna zenginlik katan insan ölçeğindeki yol görünümleri, nicelik ve nitelikleriyle kent kimliği oluşumunda etkili yapay çevre öğelerinden biridir.

Kayseri kenti, tarihsel olarak Orta Anadolu Bölgesi'ndeki yol sisteminin üzerinde bulunmasına bağlı olarak gelişmiştir. Kentsel karayolu altyapısı da, kentin tarihsel gelişimi içinde, bu ana aksın ve topografyanın oluşturduğu genel şemaya uygun olarak doğu-batı yönünde yapılaşmıştır. (Harita 4.8) Bir yandan Ankara-Sivas bağlantısını oluşturan Osman Kavuncu Bulvarı ile Sivas Bulvarı, diğer yandan da güneydeki yerleşmelere bağlanan yollar kentin tarihi merkezinde, şimdiki surların civarında birleşerek kentin gelişimini belirleyen ana doğrultular olarak ortaya çıkmıştır. Kayseri kent içi ulaşım ağı ve çevre yerleşmelerle olan bağlantıları nitelik ve kaliteleri itibari ile benzer kentlerden daha gelişmiş durumdadır. Mevcut yol ağının tamamı asfalttır. Merkez civarında dönüşüm alanları ile imara açılmış yerleşim alanlarında sadece yeni açılmakta olan yollar stabilize veya topraklıdır.

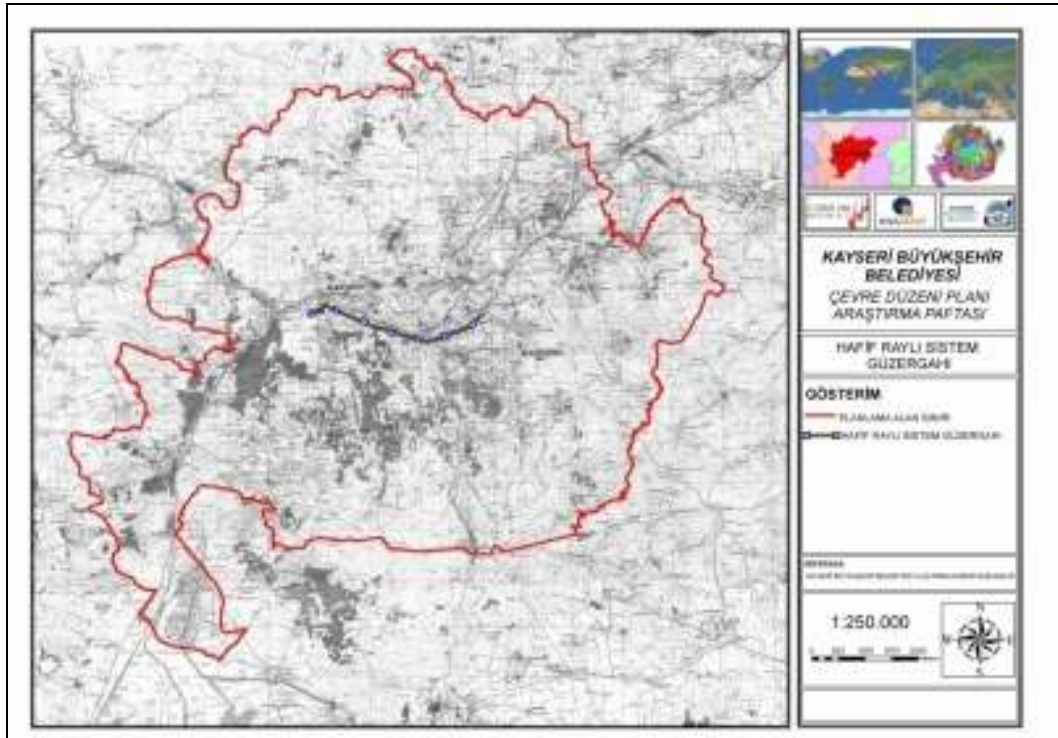
Ayrıca 2009 yılında işletmeye açılan, doğu-batı yönündeki ana arter üzerindeki raylı sistem projesi, kentin fiziksel görünümünü oldukça etkilemiştir. Raylı sistem projesiyle birlikte aks boyunca alt ve üst geçitler yapılmıştır. Bu geçitler, cadde boyunca akışkanlığı etkilemiş ve fiziksel görünümü değiştirmiştir. Güzergâhın toplam uzunluğu yaklaşık 17,5 km.dir. (Harita 4.9)

Kayseri'deki bütün ana arterler, aydınlatılmıştı, orta refüje, yaya yolu ve yeşillendirme çalışmalarına sahiptir. Dolayısıyla Kayseri'nin yolları kentin önemli yapay çevre öğelerindedir. (Şekil 4.29), (Şekil 4.30)

Harita 4.8. Kayseri Kentsel Ulaşım Paftası

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Harita 4.9. Kayseri Raylı Sistem Güzergahı

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Şekil 4,29. Kayseri Çevreyolu
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

Şekil 4,30. Raylı Sistem Projesinden Sonra Sivas
Caddesinde Yapılan Alt Geçitler
Alıntı: www.wowturkey.com

• Açık Alanlar

Açık alanlar, binalar/yapılar arasında kalan ya insan eliyle düzenlenmiş ya da kendiliğinden oluşmuş kentte yaşayanların sosyal etkileşim aracıdır. Açık alanlar; yeşil alanlar, parklar, çocuk bahçeleri, mesire yerleri, fuar alanlarıdır .Bu alanlar kentin yapay çevre kimliği elamanlarıdır. Bu alanlar kentin sosyal etkileşim aracıdır ve yapay çevre kimliğini oluşturan elemanlardır.

Kayseri kentinde açık alan kullanımı çok yaygın bir anlayış değildir, kentin yerli halkı kültürel altyapıdan kaynaklanan sebeplerden dolayı, ortak kullanım alanlarında çok fazla vakit geçirmemektedir. Ancak kentin sahip olduğu genç nüfusun ve üniversite öğrenci sayısının artmasıyla birlikte açık alanların sayısında ve niteliğinde artış olmuştur. Fakat bu alanlar kentin çeperinde kalmış kentin merkezine doğru gidildiğinde azalmakta, hatta yok denebilecek seviyeye gelmektedir.

Kayseri’de yer alan önemli açık alanlar; Kayseri Kent Ormanı, Fuar Kültür Park, Beştepeler Mesire Alanı, Gesi Mesire Alanı, Ali Dağı Mesire Alanı, Mimarsinan Parkı dır.Bu alanlar, mekana oransal olarak baktığımızda tüm alanın % 4.96 sına tekabül etmektedir⁸³.(Şekil 4.31),(Şekil 4.32)

⁸³ Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Şekil 4.31. Kayseri Fuar Kültür Park
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

Şekil 4.32. Kayseri Mimarsinan Parkı
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

• Meydanlar

Meydanlar, aynı Şehirde yaşayan insanların kendi aralarında ya da dışarıdan gelenlerle buluşarak ihtiyaçlarını karşıladıkları, doğal ve yapay evre elemanlarıyla sınırlandırılmış mek nlerdir. Dolayısıyla meydanlar kentlerin önemli yapay evre elemanlarındandır.

Kayseri Cumhuriyet Meydanı'nın oluşumunda yapay evre elemanları daha etkilidir.

Tarihi Kayseri kalesinin kuzeybatı kenarında yer alan Cumhuriyet Meydanı, kenti güneydoğu-batı doğrultusunda bölen Talas yolu, kentin doğu açılımı olan Sivas Caddesi ile kuzey yönünde evre yoluna birleşen istasyon caddesinin keşiştiği noktada yer almaktadır. Kayseri tarihsel geçmişini yansıtan yapıların birçoğu bu alanda yer alır.⁸⁴ MS. 17 yılında yapılmış Roma dönemine ait Kayseri kalesi, Selçuklu yapısı Sahabiye Medresesi, Osmanlı döneminden projesini Mimar Sinan'ın eseri Kurşunlu Camii ve 1906 tarihli Saat Kulesi, günümüz Cumhuriyet dönemine ait 1974 yılında inşa edilen Bürüngüz camisinin dışında, Hunat K llyesi, Turizm Danışma Binası, Zeynel Abidin Türbesi, Orduevi Binası, Hükümet Konağı, Adliye Binası, Almer Oteli, ifte Medrese, Kapalı arşı, Yeraltı arŐısı, tek ağaç ve Atatürk Anıtı gibi yapı ve objelerle tariflenmektedir.

⁸⁴ Baydoğan,. Kayseri Cumhuriyet Meydan'ının Mekansal Ve Sosyal Anlamını Yitirme Süreci Ve Nedenleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2002

Kayseri Cumhuriyet Meydanı, yönetim, ticaret, alışveriş, toplantı, tören, ulaşım ve benzeri fonksiyonların yerine getirildiği önemli bir merkezdir.

Cumhuriyet Meydanı içindeki fonksiyonların azlığı nedeniyle kentteki insanlara hitap edememektedir. Fakat genel olarak tören, kutlama amaçlı toplumsal ihtiyaçlara trafik fonksiyonunu aksatarak ve ticaret gibi ihtiyaçlara ise her zaman cevap verebilmektedir. Meydan içinde barındığı tarihi eserler ve sosyal objeler açısından zengindir. Ayrıca tarihten günümüze kadar gelen bu eserlerin hala kullanılıyor olması (dini inançlar, törenler, ticaret vb. gibi) meydanın bireyler için anlamını korumasına yardımcı olmaktadır. Meydan' ın, yine bir meydan olarak geçmişinin olması, içerisinde genel (Avrupalı) anlamda iyi bir meydan için önemli-gerekli olan objeleri ve yapıları (kule, kale, hükümet konağı, heykel, cami, park) bulundurması kentteki insanların belleğinde imgesel olarak yer almasını sağlamaktadır.⁸⁵

Ancak Kayseri Cumhuriyet Meydanı, sosyal iletişimin sağlandığı bir mekan olmaktan çok, araç-yaya sirkülasyonunun yoğun olduğu, kavşak ve tören alanı olarak kullanılan, bir mekan olmuştur. Dolayısıyla Kayseri Cumhuriyet Meydanı kent ve kentliyle bütünleşememiştir. Cumhuriyet meydanının sosyal anlamının, toplum ve şehir kimliği oluşumundaki rolü yetersizdir.(Şekil 4.33-4.37)

⁸⁵ Baydoğan,Ç. Kayseri Cumhuriyet Meydan'ının Mekansal Ve Sosyal Anlamını Yitirme Süreci Ve Nedenleri,Yüksek Lisans Tezi,Gazi Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,2002

Şekil 4.33-Şekil 4.34.1935 Yılında Kayseri Cumhuriyet Meydanı Düzenlemesi
Alıntı: Faruk Yaman Arşivi

Şekil 4.35. Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm

Şekil 4.36. 1 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm
Alıntı: <http://www.resimle.net>

Şekil 4.37. 2 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm
Alıntı: <http://www.kayserialiyim.com>

• Donatılar

Açık alanlarda, yaşamı kolaylaştırmak adına insanların gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş ve yetkili kurumlarca yerleştirilmiş işlevsel-sanatsal-simgesel değeri olan küçük ölçekli elemanlardır. Ulaşım araçları, yön levhaları, zemin kaplama malzemeleri, aydınlatma elemanları kentsel donatı elemanlarıdır.

Kayseri kenti kimlik elemanı olacak kentsel donatı elemanına sahip değildir. Kayseri’de her kentte var olan özgünlüğü olmayan, donatılar vardır. Dolayısıyla Kayseri kenti için donatıların kent kimliği faktörü olduğu söylenemez.

• Sembol Olmuş Elemanlar

Yapay çevre özelinde sembol olmuş elemanların birey üzerindeki etkisi; form üstünlüğüne bağlı tek olma özelliğinden ve tarihselliğinden gelir.

Kayseri kentinin kimliğini temsil eden sembol olmuş elemanı bulunmamaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin fiziksel kimlik öğelerinden yapay çevre kimliği incelenmiştir.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanı kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır. Bu yapılar döneminin izlerini yansıtmaktadır.

Anıtsal yapıların çoğu Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze gelen camiler, medreseler, kümbet ve türbeler, hanlar, bedestenler, çarşılar, çeşmeler ve hamamlardır.20.yy yapıları ise kentin sosyal ve mekânsal içeriğinin değişmesinin sonucu oluşan yapılardır.

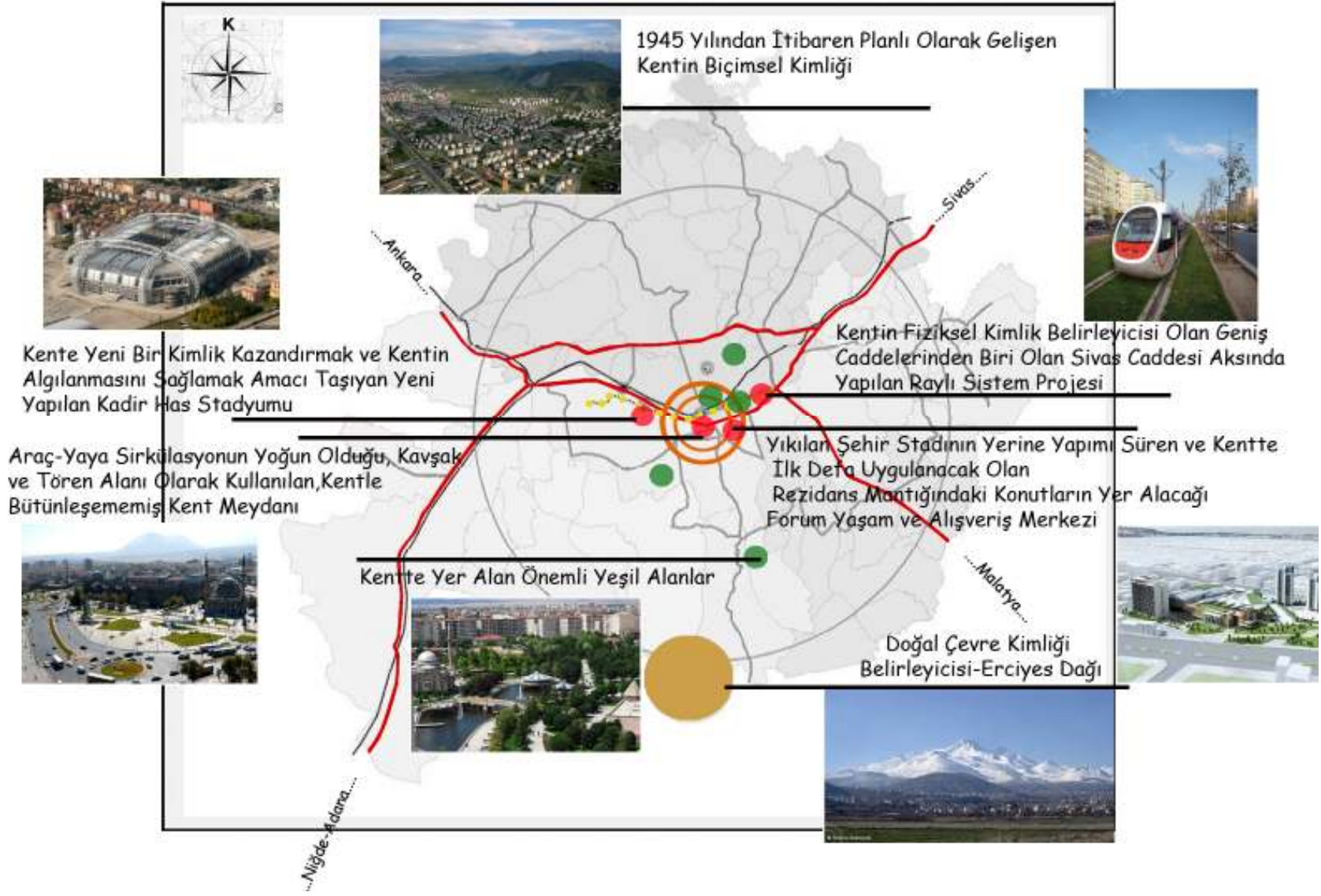
Kayseri için diğer önemli yapay çevre kimliği ögesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış ve bakımlı ve kaldırımli olan yollara sahiptir.

Kayseri Cumhuriyet Meydanı ise, içinde barındığı tarihi eserler ve sosyal objeler açısından zengindir ve içerisinde genel anlamda iyi bir meydan için önemli-gerekli olan objeleri ve yapıları (kule, kale, hükümet konağı, heykel, cami, park) bulundurması kentteki insanların belleğinde imgesel olarak yer almaktadır ancak mekansal olarak meydan kentle bütünleşmemiştir.

Fakat buna rağmen Kayseri Cumhuriyet Meydanı tarihi geçmişinden bugüne kadar kentin önemli bir strüktürel yapısıdır ve yapay çevre kimliği öğelerindedir.

Diğer bir yapay çevre kimliği ögesi olan açık alanlar, donatılar ve sembol olmuş elemanlar, Kayseri kenti için kimlik belirleyici özelliği olan öğeler değildir.

Kayseri kenti kimlik faktörleri Şekil 1’de harita üzerinde işlenmiştir.

4.4. KAYSERİ KENTİNİN SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ

Toplum içinde yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel kimliğini oluşturur.

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin sosyo-kimliği, birinci bölümde ana hatlarını oluşturduğumuz çerçevede incelenecektir. Sosyo-kültürel yapının kentin kimlik ögesi olmasını sağlayan veriler; kültürel yapı, kurumsal yapı, ve demografik yapı, Kayseri kenti genelinde analiz edilecektir.

• Kültürel Yapı

Kayseri, Erken Bronz Çağı'ndan beri bir yerleşim alanı olmuş, bu süre içinde de çeşitli kültürlerle ilişki içinde olmuştur. Hititler, Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve daha sonra da Türkler bu topraklarda yaşamışlar ve yaşamaya devam etmektedirler. Binlerce yıl öncesinden beri bu topraklardan gelip geçen nice uygarlıklar, kültürel anlamda çeşitli izler bırakmışlardır.

XI. yüzyıl sonlarında Kayseri de Anadolu'nun büyük bölümünde olduğu gibi Türklerin Hâkimiyetine girmiştir. Türk hâkimiyeti ile yayılmaya başlayan Türk-İslam kültürü, giderek etkin hale gelmeye başlamıştır. Selçuklularla başlayan kültürel süreç, XX. yüzyıla girerken Osmanlılarla devam etmiştir.

Kayseri'nin örf ve âdetleri, oyunları ve müziği İç Anadolu'nun yayla özelliğini taşır. Türkü, mâni, masal, bilmece ve efsâne bakımından çok zengindir. Kayseri'den meşhur ve çok sayıda halk şairleri yetişmiştir. Âşık Kerem ve Seyrânî en meşhurlarıdır.

Selçuklu devrinden beri yaygın olan el sanatları dokumacılık ve bakırcılıktır. Halı ve kilimleri, süslü süt ve su güğümleri ve ibrikleri önceleri çok meşhurdur. Kayseri'de halıcılık Selçuklu Türkleri tarafından geliştirilmiştir. Kayseri, Bünyan, Yahyalı ve Yeşilhisar halıları iç ve dış pazarlarda aranan halılardır. Evlerde çok sayıda halı tezgahı vardır. Kayseri için önemli yeri olan el sanatlarının yeterince değerlendirilememesi bu değerlerin önemini yitirmesine sebep olmuştur.

İlde eskiden beri ilerlemiş diğer sanatlar ise nakkaşlık, oymacılık, kakmacılık ve kuyumculuktur. Alçı işleri, mermer taş oymaları ve kabartmalar oldukça ileridir.

Asırlar boyu başta Mîmar Sinan olmak üzere en büyük Türk mîmârları bu bölgede yetişmiştir.

Kayseri Selçuklular zamanından beri Anadolu'nun önemli bir kültür ve eğitim merkezi olmuştur. Dünyada ilk tıp fakültesi 1206 senesinde “Şifâiye Medresesi” olarak Kayseri’de kurulmuştur.

Kayseri de aileler içe dönük bir hayat sürmektedirler. Sosyal hayat daha çok ev oturmaları şeklinde yaşanmaktadır. Bunun sonucu olarak ta kentte ortak kullanım mekânlarının sayısı azdır. Fakat üniversite nüfusunun artış göstermesi ve arz talep dengelerinin değişmeye başlamasıyla bu durum giderek değişmektedir.

Kayseri’de ataerkil aile yapısı geçmişte olduğu gibi bugünde hâkimdir. Aile bünyesinde baba ve oğulları bir arada yaşar, anneler gelin olarak eve gelirdi, bu sosyal yapı Kayseri konut kültürünün oluşmasına sebep olmuştur.

Kayseri evleri, bir bahçe veya avlu etrafında asimetrik olarak içe doğru büyüyen yapılarıdır. Evler genel planlarıyla dışa tümüyle kapalı kalın ve yüksek duvarlıdır. Pencerelerin tümü avlu yönünde ve parmaklıklıdır. Bu yapılaşma tarzı dışa kapalıktan ve korunma güdüsünden kaynaklanmaktadır.

Kayseri evleri genel olarak üç ana bölümden oluşur. Birinci bölüm, ortadan avluya açılan büyük, dikdörtgen planlı sofa adı verilen büyük bir oda, evdeki kapalı mekanların çekirdeğini oluşturur. Evin en önemli mekanı olan ve aynı zamanda diğer odalara geçiş imkanı veren sofanın bir yanında harem (oturma ve yatak odaları),diğer yanında tokana (mutfak, kış odası)bulunurdu. İkinci bölüm, seki adı verilen kısmın altından iki kademe ile çıkılan ve asıl oturulacak yer olan tahtalı kısımdır. Üçüncü bölüm ise,sofanın arka yüzündeki oymalı ahşap bölmeden sonra gelen kısımdır.Buranın alt kısmına dolaplar yerleştirilmiştir.

Sofa, harem, tokana yerleşmiş bir plan tipidir. Gelişmiş yapı tekniği, güçlü ve yalın strüktür, ince ahşap işçiliği, Kayseri evlerinin başlıca özellikleridir

Geleneksel Kayseri evlerinin büyük bir kısmı günümüzde yıkılmak suretiyle ortadan kalkmıştır. Ancak ayakta kalanlar ve korumaya alınanlar bu kültürün yansıtılmasını ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından son derece önemli bir mirastır.

Ayakta kalabilen en eski ev 1419 yılında yapımına başlanan Güpgüpoğlu Konağı'dır. XVIII. yüzyıla kadar kısım kısım tamamlandığı anlaşılmaktadır. Restorasyonu yapılan bu konak ve benzerleri olgun bir tasarım anlayışına sahiptir. Şu anda Etnografya Müzesi olarak kullanılmaktadır.(Şekil 4.38)

Şekil 4.38. Güpgüpoğlu Konağı-Kayseri
Alıntı: <http://www.panoramio.com>

Kayseri de geçmişte hakim olan ataerkil aile yapısı günümüzde de devam etmektedir, birçok aile birkaç kuşak bir arada yaşamaktadır. Dolayısıyla yeni yapılan konutlarda bu aile yapısı temel alınarak kat alanı büyük tutulmaktadır. Değişen ve gelişen şartlara rağmen Kayseri geleneklerine günümüzde de sıkı sıkıya bağlıdır. Ataerkil ile yapısının Kayseri kimliğinin oluşmasındaki etkisi büyüktür.

Çok eskiden beri bir yaşam biçimi olan bağcılıkta Kayseri kültürünün önemli bir parçasıdır. Yaz ayların çok sıcak geçmesi şehir halkını yazları bağlara göçerek sezonu havadar bir ortamda, kışlık besinlerini de hazırladıkları bağ evlerinde geçirmeye itmiştir. Sosyal yapı içinde bağ yerleşmelerinin önemi oldukça fazladır. Yaşayanların sosyal anlamda deşarj oldukları yerler olarak bağlar ön plana çıkmaktadır. Kimi düğününü, kimi kınasını, kimi de davet vereceği yemeklerini bağında yapmakta, gençler arkadaşları ile bağlarda buluşmakta, yaşlılar ise bağcılık gibi hobilerini bu alanlarda gerçekleştirmekte ve bağların büyüklüğü ve bakımının iyi olması, artık sahibi için bir saygınlık meselesi haline gelmektedir.

Kayseri'nin bir diğerkültürel değeri de yöresel mutfağıdır. Ülke çapında üne kavuşmuş zengin bir mutfak kültürü vardır. Geleneksel yaşam tarzının sürdürüldüğü dönemlerde, beslenme ve tüketim alışkanlıkları günümüzden farklıydı. Kent yaşamının insanlara sunduğu olanaklar bu alışkanlıkları ve beslenme biçimini değışime uğratmıştır. Ancak Kayseri'nin yöresel yemekleri bu değışimden etkilenmeden günümüze gelmiştir. Kayseri'nin adıyla özdeşleşmiş olan pastırma, sucuk ve mantı zengin mutfak kültürünün parçasıdır. Kayseri mutfağı, Kayseri kimliğinde önemli bir yere sahiptir.

• Kurumsal Yapı

Kurumsal yapı, bir kentin ve kentin yer aldığı ülkenin;

- Politik, yönetsel ve hukuksal yapısı,
- Dini yapısı,
- Ekonomik yapı ve teknolojik düzeyi,
- Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler yapısı ve bu yapıyı oluşturan kurumsal ilişkileri ile şekillenir.⁸⁶

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin kurumsal yapısı bu alt başlıklar çerçevesinde incelenecektir.

Politik, yönetsel ve hukuksal yapı

Kayseri kent kimliğinde etkili olan kurumsal yapı elemanlarını; merkezi ve yerel yönetimin oluşturduğu kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiştir.

O yıllarda sermaye birikiminin az olması nedeniyle gerek ulaşım altyapısının gerekse sanayi yatırımlarının gerçekleştirilmesinde devletin etkin olması gerektiği düşünülmektedir. Kayseri'de bu politikalar sonucu birçok yatırım

⁸⁶Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye'de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu "Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım", Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

gerçekleştirilmiştir. 1950'li yıllar özel sektörün kamu sektörünün önüne geçtiği yıllardır. Kentin batı yönünde özel sektör tarafından kurulan fabrikalar yeni semtlerin oluşmasına yol açar⁸⁷

Kamu ve özel sektör yatırımları kentin mekansal yapısında değişimlere sebep olmuştur, bu değişimler bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır

Kayseri kentinde yerel yönetimin kentin kimlik oluşumunda-değişiminde etkisi tarihsel süreç içerisinde hep güçlü olmuştur. Kentteki yerel yönetimin, ülkedeki politik iktidar değişikliklerine paralel olarak el değiştirmesi, iktidarların kurguladığı tüm değişikliklerin, kentin fiziksel ve sosyal yapısını doğrudan etkilemesine yol açmıştır. Kent bütünü ve kent kimliği göz ardı edilerek, arsa rantı ön planda tutularak yapılan imar planları; Kayseri kentinin giderek yapılaşma yoğunluğunun artmasına, kentsel sit alanı içerisinde yer alan birkaç yapının dışında tarihsel dokunun tamamen yok olmasına sebep olmuştur.

Dini Hayat

Dördüncü yüzyılın başlarında halk tamamen Hıristiyanlaşmış ve Kayseri bu dinin ilmi merkezi haline gelmiştir. Daha sonra Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071 tarihinde Malazgirt' de Bizans ordularını yenmesiyle Anadolu kapıları Türklere açılmış ve bu tarihten 15 sene sonra, 1085 yıllarında Kayseri artık bir Türk ve Müslüman kenti olmuştur.

Binlerce yıllık tarihi geçmişi olan Kayseri kentinde çeşitli dinlere mensup insanlar bir arada yaşamışlardır. Farklı dinlere mensup insanların oluşturduğu kültürel farklılıklar, ekonomik faaliyetlere, mimariye ve günlük yaşama yansımıştır. Bu farklılıklar kentin kimlik oluşumunda etkili olmuştur.

Ayrıca, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin ilk hocası ve Türk tasavvuf ve kültür hayatında önemli bir yer tutan Seyyid Burhaneddin Hazretlerinin türbesi Kayseri'de bulunmaktadır. Türbenin kayseri kentinde yaşayanlar için manevi bir etkisi vardır. Türbenin sürekli bakımlı ve kalabalık olmasından dini sembollerin Kayserili için ne denli önemli olduğunu anlamaktayız.

⁸⁷ Kocatürk, F.Kayserinin Kentsel Gelişim Süreci, Tol Dergisi,s:49-56,2009

Ekonomik Yapı ve Teknolojik Düzeyi

Kayseri kentinin kuzeydoğusundaki Kanişte Asur ticaret kolonileri ile başlayan ticari hayatı, çağlar boyunca Kayseri kentinin kimliğinde etkili olmuştur.

Ticarette ve zanaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri kentinde girişimcilik, sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. Kentte var olan girişimcilik potansiyeli, süreç içerisinde il içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayserinin neden ticarete ve zanaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluşmasının iki önemli sebebi vardır. Birincisi, kentin geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde oluşu ve ikincisi, kentin tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz olmasıdır. Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetler yönlenirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zanaatkâr kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Ekonomik yapı, tarih boyunca Kayseri kentinin sosyo -kültürel oluşumunda en etkili faktörlerden biri olmuştur. Zira Kayserililer, ticari zekâları ile tüm ülkede üne sahiptir.

Ekonomik yapı, Kayseri kentinin sosyo-ekonomik kimliği konulu bir sonraki bölümde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Kayseri yerel yönetimi güçlü bir sermaye birikimine sahiptir. Mevcut yerel yönetim teknolojinin son gelişmelerinden faydalanarak, kentin görüntüsünü, kimliğini değiştirmek adına çeşitli yatırımlar yapmaktadır. Bunlardan en yenisi ve önemlisi Kent merkezinde yer alan görüntüsü dışında fiziksel olarak bir problemi olmayan şehir stadının yıkılarak, yerine Kadir Has Şehir Stadyumu ve spor kompleksinin yapılmasıdır.(Şekil 4.39-4.43)

Kayseri şehir stadyumu ve spor kompleksi şehrin batısında mevcut Ankara-Malatya çevre yolu üzerinde Şehir merkezine 5 km uzaklıkta 190. 000 m2 arazi üzerinde yer almaktadır Ayrıca bu kompleks diğer bir belediye yatırımı olan raylı sistem projesinin güzergahında yer almaktadır.

2007 yılında yapımın başlanana ve 2009 yılında hizmete açılan 33.000 kişilik stadyum ,ev sahipliği yapacağı ulusal ve uluslararası faaliyetlerle, kentin ekonomisine ve kültürüne olumlu katkılar sağlanacağı hedeflenmiştir. UEFA Euro 2016 organizasyonunda Türkiye'de yapılan incelemelerde standartları hazır olan tek stadyum Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kadir Has Stadyumu olduğu bilgisi yerel kaynaklarda yer almaktadır.

Henüz çok yeni bir oluşum olduğu için Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kadir Has Stadyumunun, kent kimliğine olumlu veya olumsuz katkılarının ne olduğu hakkında yorum yapmak yanlış olabilir.

Yıkılan eski stadyum yerine, arsayı belediyeden ihale yoluyla satın alan Multi Turk Mall firmasının, Forum Kayseri Alışveriş ve Yaşam Merkezi projesinin yapımı halen devam etmektedir.

Şekil 4.39. Yıkılan Eski Stadyumun Kent Merkezindeki Konumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.40. Yıkılan eski Stadyumun Yerine Yapımı Süren Yaşam Merkezi
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.41. Kayseri Kadir Has Stadyumu Kent İçerisindeki Konumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.42. Kayseri Kadir Has Stadyumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.43 .Kayseri Kadir Has Stadyumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Eğitim, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Yapısı

Kayseri Anadolu kentleri içerisinde okuma yazma oranı en yüksek kentlerden biridir. İl genelinde okuma – yazma oranı % 92 olarak tespit edilmiştir⁸⁸

Kayseride 1978'de açılan Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinden biri olan Erciyes Üniversitesi ve 2008 yılında açılan Melikşah Üniversitesi olmak üzere biri devlet ve diğeri vakıf üniversitesi olmak üzere iki üniversite bulunmaktadır. Erciyes Üniversitesi'nde alt yapı ve hizmet binalarının önemli bir kısmının, yörenin hayırsever iş adamları tarafından yapılmaya başlanması bu alanda yepyeni bir model olmuştur. Binaların bir kısmı tamamlanarak hizmete açılmış, bir kısmının da inşaatı halen devam etmektedir. Bu durum Kayseri kenti için eğitimin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Erciyes Üniversitesinin kent kimliğindeki rolü büyüktür. Üniversite kampüsünde bulunan Sabancı Kültür Merkezinde düzenlene kültürel etkinlikler, kentin sosyal anlamda gelişmesini olumlu etkilemiştir. Kayseri'nin kültürel anlamda zenginleşmesini sağlayan bir diğerk eğitim kurumu da Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'dir.

⁸⁸ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Üniversite nüfusunun artmasıyla üniversite çevresinde yeni yerleşim alanları oluşmaya başlamış ve kentteki sosyal davranış alışkanlıkları yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Gün geçtikçe nitelikli restoran ve kafelerin sayısında artış gözlenmektedir. Kayseri halkı kendi içedönük kabuğunu kırıp, sosyalleşmeye başlamış ve bu oluşum kentin fiziksel ve-sosyal kimliğinin gelişip değişmesine sebep olmuştur.

Ayrıca Erciyes Üniversitesi bünyesinde bulunan Tıp Fakültesi, bölgenin sağlık yükünü de kaldırmaktadır. Kayseri kenti sağlık hizmetleri yönünden de çevre illere nazaran gelişmiş durumdadır.

Kayseri kenti, geçmişinde olduğu gibi bugünde pek çok potansiyele sahiptir. Ancak yerel yönetimin çoğu zaman yanlış politikaları bu potansiyelleri kent için doğru kullanılmasının önüne geçmiştir. Çok zengin bir kültürel altyapıya sahip olan Kayseri kentinin iç dinamiklerini doğru tespit edilmeli, tüm bunarlnın kentin kimliğinin algılanmasında önemli bir etken olduğu konusu üzerinde durulmalıdır.

• Demografik Yapı

Kayseri kentinin sosyo-kültürel kimliğinin şekillenmesinde demografik yapı çok etkilidir.

Binlerce yıllık tarihi geçmişi olan Kayseri kentinde değişik dinlere mensup birçok insan bir arada yaşamış olması Kayserini sosyo-kültürel kimliğinin oluşmasında oldukça etkili bir faktördür.

Kayseri'nin nüfus yapısı ile ilgili ayrıntılı bilgiler 1881 – 82 / 1893 sayımında ortaya çıkmaktadır. Toplam 183.339 kişi olarak belirlenen nüfusun 90.482si kadın, 92.857si erkektir. Müslümanlar ve gayrimüslimler olarak bakacak olursak da 24.895 (%13.58) Rum, 35.819 (%19.53) Ermeni, 2.268 (%01.24) Katolik ve Protestan olmak üzere toplam 62.982 (%34.35) gayrimüslim olduğu görülür. Müslümanlar ise 120.357 ile nüfusun %65.65 ini oluşturmaktadır.⁸⁹

⁸⁹ Güler,A. “Kayseri’de Demografik Durum”. III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. S.206

H.1318/M.(1900-1)yılına ait Ankara vilayetin salnamesine göre ise toplam nüfus 55.523 olup nüfusun %66'sı Müslüman,%34'ü ise çeşitli dinlere mensup gayrimüslim azınlıktan oluşmaktaydı,⁹⁰

Türkiye Cumhuriyeti öncesinde yapılan son sayım olan 1914 nüfus sayımına göre, Kayseri'de toplam 184.292 Müslüman, 26.590 Rum, 52.192 Ermeni bulunuyordu.⁹¹

1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesinden edinilen bilgiye göre, Kayseri vilayetinin toplam nüfusu,200.225 dir. Bu dönemde nüfusun %97,9'u müslüman geri kalan %2,1'de gayri müslim azınlıktır.

1900-1926 yılları arasında azınlık nüfusunun büyük oranda azaldığı görülmektedir. Bunun sebebi 1915 yılında çıkarılan "geçici tehcir kanunu" ile 47.617 Ermeni Kayseri'den ayrılmıştır. Ayrıca Kurtuluş Savaşı sonrasında Lozan Antlaşması ile belirlen mübadele çerçevesinde de Rum Nüfusun hemen tamamı Kayseri'yi terk etmiştir.⁹²

Kayseri şehir merkezinde yer alan ve orijinal işlevini korumaya devam eden Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Başkanından alınan bilgiye göre bugün Kayseri'de dört adet ermeni kalmış, eski dönemde Müslümanlığı benimseyen Rumlar dışında da hiç Rum kalmamıştır.⁹³

Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan ilk nüfus sayımına göre, Kayseri toplam nüfusu 250.490 olup bunun %24,1'i şehirlerde,%75,9'u ise köylerde yaşamaktaydı.⁹⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarından, kent merkezinde sanayinin büyük gelişmeler gösterdiği, göçün hızlandığı 1980 yılına kadar kırsal nüfus, azalmasına rağmen kentsel nüfustan fazlaydı.1980'li yıllardan itibaren kır-kent nüfus dengesi büyük ölçüde değişmiştir.

⁹⁰ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

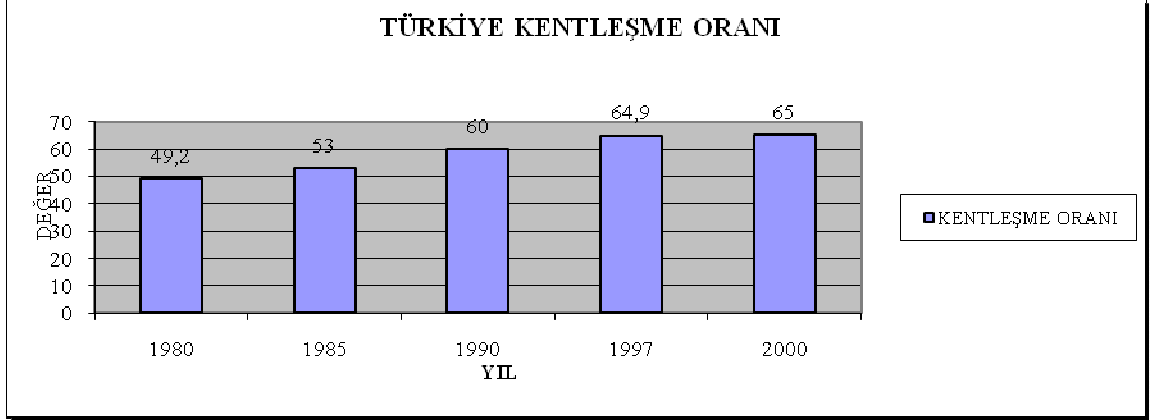
⁹¹ Güler,A. a.g.e. s.209

⁹² Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

⁹³Taniş,Ö. , Germir Kiliseleri Ve Panagia "Kısmıs-Tıs Theotoku"Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi,Yüksek Lisans Tezi,M.S.Ü.,2006

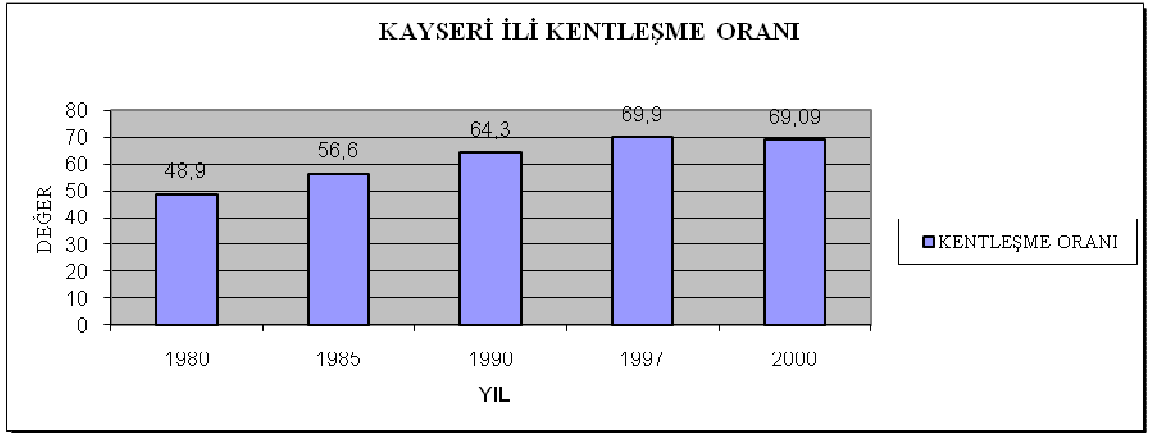
⁹⁴ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanına göre ilin nüfusu 1.205.872 dir. Nüfusun yüzde 85'i şehirde, yüzde 15'i da kırsal alanda yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu 69 kişi/km²dir

Grafik 4.1. Türkiye Kentleşme Oranı

Alıntı: : Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

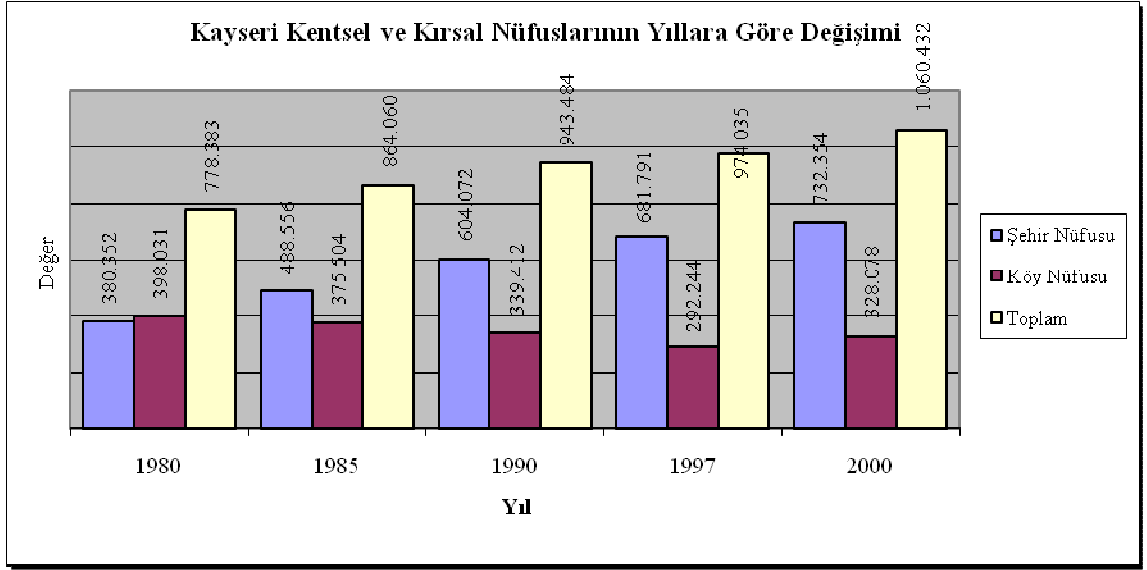

Grafik 4.2. Kayseri Kentleşme Oranı

Alıntı: : Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

İki grafiğin incelenmesi ile 1980 dışındaki tüm sayımlarda Kayseri ilinin kentleşme oranı Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir ve 2000 yılı sayım sonucu da bu devam etmektedir. Kayseri ilinin aynı dönemlerde oluşan kırsal ve kentsel nüfus değişimi de grafik 3 te verilmiştir.⁹⁵

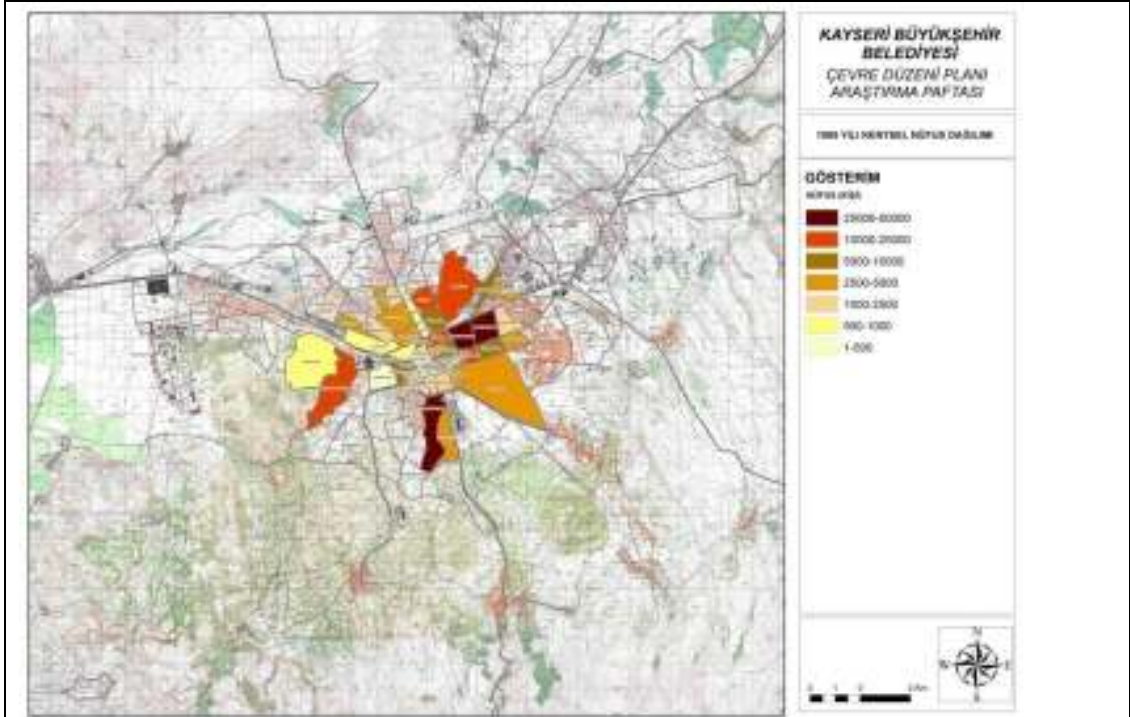
⁹⁵ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Tablo 4.3. Kayseri Kentsel ve Kırsal Nüfusun Yıllara Göre Değişimi
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

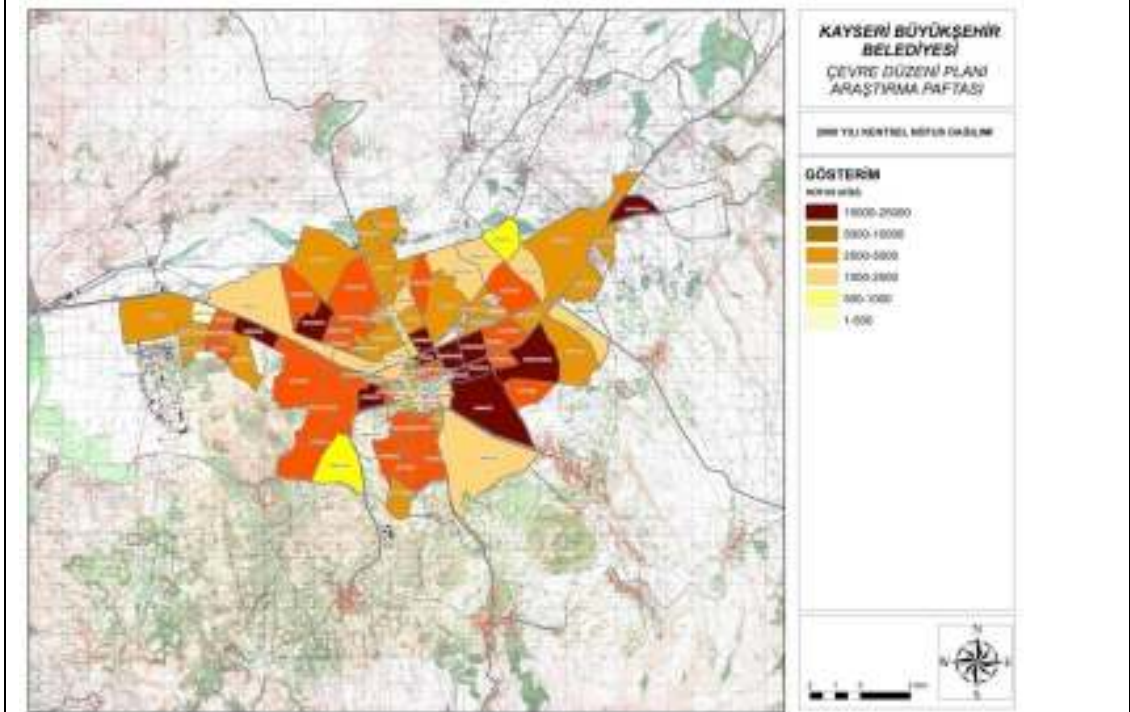
Bu grafiğe göre, Kayseri kentinin nüfusunun devamlı artış gösterdiğini, bunun ile birlikte kentsel nüfusun artarak, kırsal nüfusun ise devamlı azaldığını görmekteyiz.

1980 yılından itibaren görülen artışın büyük sebebi kent merkezinde sanayinin gelişmesiyle artan iş olanaklarının kent merkezinin bir çekim merkezi haline gelmesidir. Bunun sonucu olarak kent merkezine göçler başlamıştır.(Harita 4.10-4.12)

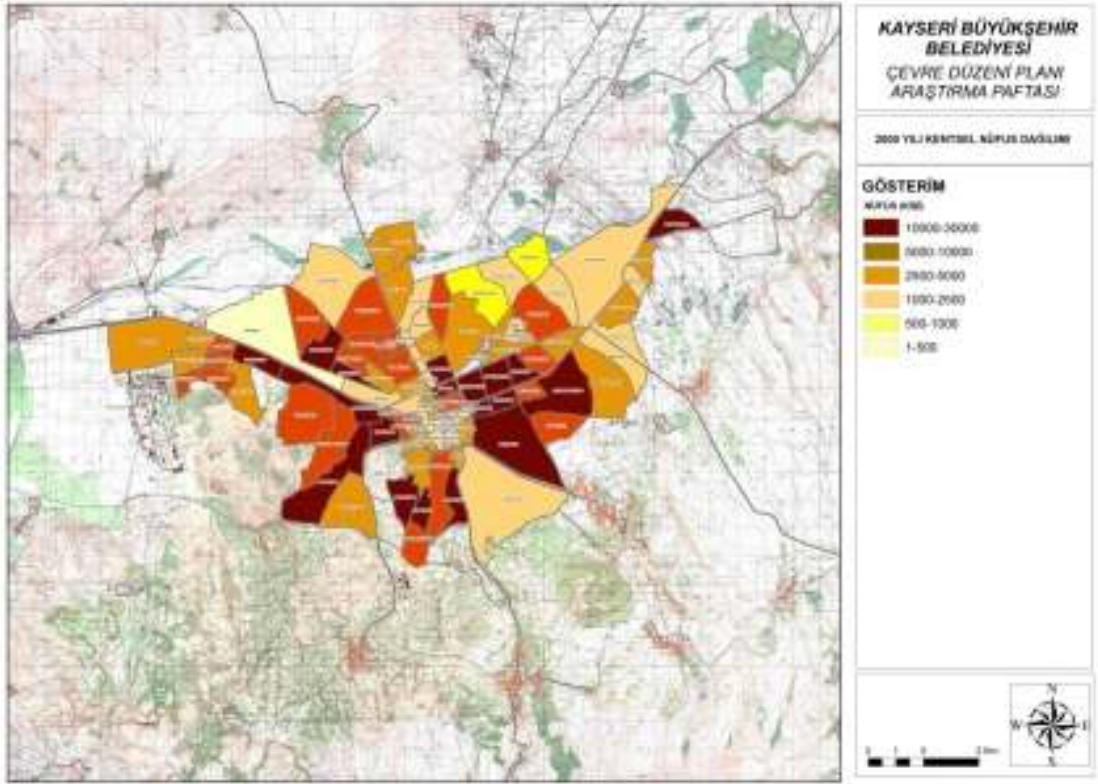
Harita 4.10. 1985 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-2)

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Harita 4.11. 2000 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-3)

Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Harita 4.12. 2005 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-4)

Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Demografik yapının değişmesindeki en büyük etkenlerden biride göçlerdir. Göçler kent nüfusunu değişmesine ve dolayısıyla kentlerin kimliğinin değişmesine sebep olmaktadır.

İç ve dışı göç nedenleri kırsal alandaki ekonomik ve sosyal olanakların kısıtlılığı ve bu olanakların şehir yaşamında daha kolaylıkla elde edilebilmesi ve refahın yüksekliği, bulunulan yerde iş imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle iş bulmanın daha kolay olduğu şehirlere olan göçü hızlandırmıştır. İç Anadolu Bölgesi için toplam göç içinde İç göçün payı % 165, dışı göçün payı ise % 202'dir. Kayseri'de toplam göç içinde iç göçün payı % 13 ve dışı göçün payı da % 17dir.

İç Anadolu Bölgesi ve Kayseri'de oluşan iç göç ve dışı göç değerleri incelendiğinde 1990 verileri ile Kayseri'nin göç veren bir il olduğunu göstermektedir.

1965-2000 Yılları Arası Kayseri Göç Hareketleri

Harita 4.13. 1965-2000 Yılları Arası Kayseri Göç Hareketleri
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Bu verilere göre Kayseri'nin;

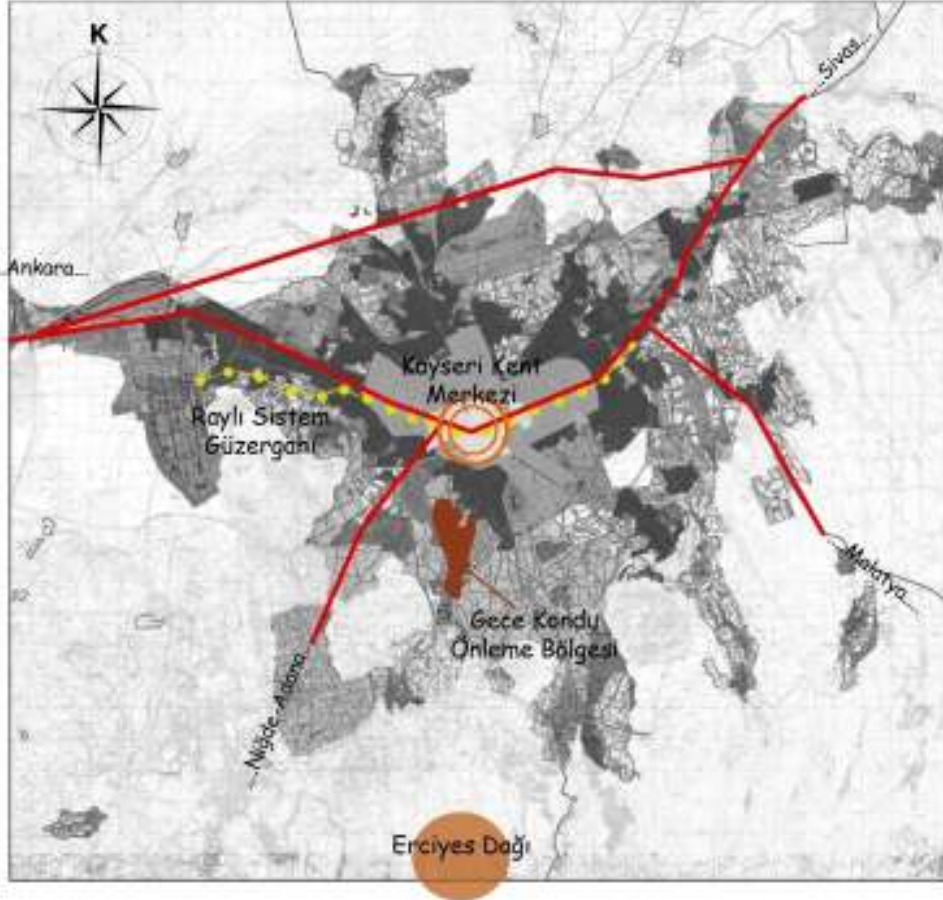
1965 li yıllarda başta Sivas olmak üzere Ankara ve İzmir'den,

1970'li yıllarda Sivas ve İzmir'den,

1980'lerde Kastamonu Yozgat ve Sivas'tan,

2000'lere gelindiğinde ise Nevşehir, Adana, Yozgat ve Sivas'tan göç aldığı görülmektedir.

Kayseri sanayi ve ticaret bakımından çevre kentlerin geçmişten bugüne kadar odak merkezi olup, hızla göç alan Orta Anadolu'nun önemli şehirlerinden biridir. Bu göçler kentin nüfusunun artmasına sebep olmuştur ve yeni yapılara ihtiyaç doğmuştur. Ancak Kayseri'de gecekondular ve kaçak yapılaşmaya karşı bir çözüm olarak geliştirilen gecekondular önleme bölgeleri sayesinde Kayseri de kaçak yapılaşma yaklaşık olarak %10 oranındadır ve gecekondular bölgesi bulunmamaktadır.(Şekil 4.44)

Şekil 4.44.Gecekondu Önlene Bölgesinin Kent İçindeki Konumu

Kayseri’de gecekondu önleme bölgeleri Battalgazi Mahallesi, Yıldırım Beyazıt Mahallesi, Boztepe Mahallesi ve Yeni Mahalle’dir. Gecekondu önleme bölgesi alanı 1994 yılında başlamış ve 9 mart 2009 tarihinde tapu teslimine başlanmıştır.

Gecekondu Önleme Bölgelerinde;

- 350 hektarlık bir alandır ve yaklaşık olarak 75.000 nüfusu vardır.
- 6500 tapu dağıtılmıştır.
- Alan içinde özel vakıf hazine arazileri vardır. 775 Sayılı Gecekondu Kanunu ile mülkiyet kamulaştırma ile çözülmüştür.
- Gecekondu önleme bölgesinde altyapı hizmeti(su, elektrik, telefon, internet vs ...) sağlanmıştır arsa temini yapılmıştır konut yapımı kişiye aittir.

- Bölgede birkaç tip vaziyet planı çizilmiş ve buna göre evler yapılmıştır. İç planları ise ev sahibine bırakılmıştır bir sınırlama getirilmemiştir.
- Bu evler; 2 kat ve teras olarak yapılacak ve büyüklükleri 103 m² dir.

Arsa dağıtımı yapılırken kişinin başka bir tapusunun bulunmaması ve bekar olmaması şartları aranmıştır.

Fakat bu bölge, yapılan konutların formu, kullanıcıların ihtiyaç ve zevklerine bırakıldığından dolayı, estetikten yoksun, çevresiyle uyumsuz ve birbirinden kopuk yapılar topluluğu haline gelmiştir. Birçoğu sadece sıvası dahi yapılmamış tuğla duvar halinde durmakta ve kullanılmaktadır. Gecekondu önleme bölgesi olmasın rağmen yapıların görünüm olarak gecekonduya pek farkı yoktur. Dolayısıyla sadece altyapı hizmetlerinin getirilmiş olması bölge için yeterli olmamıştır.

Ayrıca kullanıcıların Kayseri kentlisiyle arasındaki sosyal tabakadaki farklılaşması ve kenti algılama biçimi farklıdır. Bu durum göçle gelenlerin kentin asıl sahipleriyle yaşadığı sosyal problemlerin diğer bir boyutudur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kayseri kentinin binlerce yıllık tarihi geçmişinde, nüfus yapısında birçok değişiklik olmuştur.%30 lar da olan gayrimüslim nüfus giderek azalmış ve sonunda yok olmuştur. kent nüfusu sürekli artış göstermiştir. Bu artış kırsal nüfusun azalmasıyla beraber kent merkezinde yaşanmıştır. Kent merkezinde iş olanakların artması kırsaldan kente göçü hızlandırmıştır. Göçler sonucunda ise artan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla gecekondu önleme alanları kurulmuş ve kullanıcıların kendi istekleri doğrultusunda yapılar yapılmıştır.

Demografik yapıdaki oluşum ve değişimler kentin her alanında etkisini göstermiştir dolayısıyla, demografik yapı, Kayserinin sosyo-kültürel oluşumundaki en önemli belirleyicilerden biridir.

4.5. KAYSERİ KENTİNİN EKONOMİK YAPISININ KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ

Kayseri kenti, elverişli ulaşım ve enerji olanakları ve zengin yeraltı kaynaklarıyla birlikte önemli ölçüde gelişmiş ekonomisi ve sanayisi ile bilinen kentler arasında yer almaktadır. Kayseri'nin gelişmesinde başlıca faktörlerden birisi, ticaret ve zanaatta kentin geçmişten günümüze önemli bir birikime sahip olmasıdır. Bu faktör sosyal yapıyı da tarihsel süreç içinde değiştirmiştir.

İlk önce tarihsel süreçte Kayserinin ekonomik yapısını incelersek, günümüzde Kayseri kenti için sosyo ekonomik kimliğin ne kadar belirleyici olduğunu daha iyi kavrayabiliriz.

Kuruluşu M.Ö. 3000'lere uzanan Kültepe Höyüğü'nde yapılan kazılardan; burada yaşayanların, bronz, bakır, kurşun, altın, gümüş gibi madenleri kullandığı; siparişin miktarını, gönderileceği günü, ödemenin vadesini vs. belirten — ticari mektuplar“ yazdıklarını öğrenmekteyiz. Asurlular, Hititler ve Frigler dönemlerinde de Kayseri (Mazaka) birinci sınıf ticaret ve sanayi merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Kapadokya, Roma ve Bizans dönemlerinde de Kayseri'de ekonomik yaşam canlı olmuştur. Bu dönemlerde Kayseri'de bir darphane kurulmuş, gümüş ve bronz sikkeler basılmıştır.

Darphane Selçuklular Dönemi'nde de faal olmuştur. Ayrıca Selçuklular döneminde ticaret yolları üzerinde güvenliğin sağlanması ve çok miktarda kervansarayın hizmete sunulması, Kayseri'nin ticaret ve sanayideki önemini bir kat daha artırmıştır. Bu devirde ünlü Yabancı Pazarı, Kayseri yakınlarındaki Pazarören 'de kurulmuştur. Pazar, uzun süre boyunca Suriyeli, İranlı, Bizanslı, Kırmımlı tacirlerin alışveriş yaptığı uluslararası bir nitelik taşımıştır.

Ticari hayatın canlılığı Kayseri'de, meslek gruplarının bir araya gelerek örgütlenmelerine neden olmuştur. Bu aynı zamanda, mesleklerin, ayrı ayrı çarşılarda faaliyet göstermeleri sonucunu da doğurmuştur. Çarşıların kurulmasında ve esnafın örgütlenmesinde büyük bir rol oynayan Ahi Evran, debbağların (dericilerin) piri ve 32 adet esnaf ve sanatkar grubunun lideri olarak karşımıza çıkmaktadır.

9 ve 13. Yüzyıllar boyunca, Kayseri, Sivas, Erzincan, Konya ve Kırşehir'de ihtisaslaşmış çarşılar kurulmaya başlanmış ve sonraki yüzyıllarda sayıları artmıştır. Kayseri'deki Gön Hanı, 1523 yılında yaptırılmıştır. O yıllarda yapılan nüfus sayımı kayıtlarında, Tabakçılar, Eski Bedesten, Eski pazar gibi mekanlara rastlanmaktadır. Bu dönemlerde Kayseri'de ticaret ve üretim ürün ve/veya ürün grupları bazında uzmanlaşmış mekan birimlerinde yoğunlaşmıştır. Çeşitli kaynaklar, 1523 yılında şehir nüfusunun 35 bin olduğunu ve 6501 adet vergi mükellefi bulunduğunu belirtmektedir. Celali İsyancılarında Kayseri'nin ticari ve sanayi hayatı tüm bölgede olduğu gibi büyük durgunluk geçirmiş; köylüler şehre inmeye başlamış; ticari gelir azalmış; ticaret yollarının güvenliği kalmamış ve bu yollar uzun süre kapalı kalmıştır.

16. Yüzyılda şehirde, iki bedesten ile Bezzaz Hanı (Pamuk Hanı), Kapan Hanı ve Vezir Hanı gibi önemli ticaret merkezleri kurulmuştur. Ayrıca, bu dönemde; Gazezler, Meytaplar, Uzunçarşı, Kürtüncüler, Eskiciler, Bakkallar, Habbazlar, Kuyumcular, Halaçlar, Penbeciler, Takkeçiler, Demirciler, Nalbantlar, Arpacılar çarşıları ile Otpazarı da şehrin önemli çarşıları arasında yer almaktadır.

17. Yüzyıl'da Kayseri'de ticaret ve üretim oldukça canlıdır.

Kayseri'de bulunan en önemli tesis de güherçile fabrikasıdır. 18. ve 19. Yüzyılda, barut imalinde kullanılan, savaş sanayinin önemli hammaddesi olan güherçile üretimi devam etmiştir ve üretilen mallar, İstanbul'da bulunan Baruthane Nazırlığı'na gönderilmiştir.

Teğmen Bennet adlı bir yabancının 1880 yılında hazırladığı Rapora göre, bu dönemde Kayseri'nin ithal ettiği ürünler; Almanya'dan, yünlü ve pamuklu kumaş, basma, pamuk ipliği; Fransa'dan, kadife, ipekli, yünlü, cam, cam eşya, porselen; Hollanda'dan, şeker; İngiltere'den pamuk ipliği, bakır, petrol, çelik, kalay, teneke çivi, mum ve kırmızı boyadır. Yine Bennet'e göre, Kayseri'den ihraç edilen mallar ise; sarı cehri, kitre, yün, deri, tiftik, balmumu, salep, bağırsak, afyon, keçe, keçi kılı, işlenmiş tütün, tuz, pastırma, maroken deri, buğday ve arpa gibi ürünler olup ihracat yapılan ülkeler arasında Fransa, Rusya, Mısır ve Avrupa'nın birçok ülkesi bulunmaktadır.

1911 yılına kadar Kayseri'de özellikle manifatura ticareti Ermeni ve Rum azınlıkların elinde olmuştur. Bu dönemlerde, Osmanlı'da değişen sosyal ve ekonomik yapıya koşut olarak Türk girişimciler bir araya gelerek 17 Ocak 1911'de "İslam Suhulet Şirketi" adında bir işletme kurmuştur. Yine bu dönemlerde 40 Türk ortak ile kurulan bir diğer şirket de "Kayseri Terakki Maarif Kitapçı Şirketi"dir.

Kayseri'de, 20'nci yüzyılın ilk yıllarında önemli ölçüde pastırma ve sucuk üretilmiştir. Belediyenin kayıtlarına (1910) göre, yılda bu iş için kesilen büyükbaş hayvan sayısı 25 bindir. Bu sayıya evlerde kesilen yaklaşık 5 bin hayvan da dahil edildiğinde, pastırma ve sucuk için yılda kesilen hayvan sayısı 30 bin civarında olmaktadır. Bu yıllarda Kayseri'nin pastırmadan sonra en önemli ürünü halı olmuştur. 1910 yılında Kayseri'de 10 bin adet halı tezgahı bulunmaktadır. Halı ihracından elde edilen gelir ise 250 bin altın lirayı geçmiştir. Yine bu yıllarda tahıl, nakliyat, yün ve yumurta gibi ürünler komşu vilayetlerden Kayseri'ye getirilmiş ve buradan Kayserili tüccarlar tarafından dışarı satılmıştır.

Yukarıda yer alan bilgiler kentin, önemli bir ticaret ve üretim geleneğine sahip olduğunu göstermektedir. Ticarete ve zanaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri kentinde girişimcilik, sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. Kentte var olan girişimcilik potansiyeli, süreç içerisinde kent içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayseri'nin neden ticarete ve zanaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluşmasının iki sebebi vardır. Kentin (1) geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde olması ve (2) tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz olmasıdır.

Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetler yönlenirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zanaatkar kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Diğer yandan, ticaret ve sanayi faaliyetlerine dayalı mekan birimleri ile çevrede yer alan tarıma dayalı mekan birimleri arasında da bir mekansal / ekonomik işbölümü oluşmaktadır. Ticaret ve zanaat temelinde gelişen bu tür bölgeler, genellikle zengin tarım potansiyellerine sahip alanların kenarında yer alan şehirler olmaktadır. Esnaf ve zanaatkarlık temelinde ticaret ve üretim kültürünün gelişmek zorunda olduğu bu

tür mekan birimlerinde, sosyal-kültürel yapı da esnaf-zanaatkarların değerleri çerçevesinde gelişmiştir. Bu tür değerler Kayserililer için çalışkanlık, açık gözlülük, zeki olmak, alışverişçi olmak, tutumlu olmak olarak ifade edilmektedir. Zira Kayserililer, ticari zekaları ile tüm ülkede üne sahiptir.

Kayseri de imalat sanayinin gelişmesindeki başlıca etkenlerden biri yukarıda özetlendiği gibi çok eski çağlara uzanan bir ticaret ve zanaat geçmişi ve bununla beraber gelişen girişimcilik kültürü olurken, bir diğer önemli etken de, Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak yapılan yoğun kamu yatırımlarıdır. Zira, 1920'lerin sonlarında demiryolu ve elektrik santralına kavuşan Kayseri, yine aynı yıllarda tank, uçak gibi Araçların montajına ya da onarımını yapan fabrikalar kurulmuştur. 1930'ların ilk yıllarında da kuzey ve güney karayolu bağlantıları sağlanmıştır. 1926 yılında Bünyan Halı İpliği Fabrikası, Kayseri Tayyare Fabrikası ve Tank Tamir Fabrikası, 1927 yılında açılan Ankara-Kayseri demiryolu, 1929'da yöreye elektrik sağlamaya başlayan Bünyan Hidroelektrik Santrali, 1930'da yapılan Kayseri-Sivas-Samsun karayolu, 1933 yılında yapılan ve kenti Akdeniz'e bağlayan Kayseri-Ulukışla demiryolu ve 1935 yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kentte sanayinin gelişmesine katkısı olan önemli kamu yatırımlarıdır.

Bu yatırımlar, 1950'lerden sonra hızlanan sanayi atılımlarına çeşitli açılardan öncülük etmiştir. Bu tür yararlılardan başlıcaları, özel kesimin kamu kesiminden nitelikli işgücü ve üretim için gerekli hammaddeyi sağlamasıdır. Nitelikli işgücü temini konusunda tank-uçak fabrikasının önemli bir yeri vardır. Özel kesim yatırımları yoğun olarak bu dönemde artmış ve dolayısıyla kent ekonomisinde özel kesimin etkinliği ve ağırlığı ortaya çıkmaya başlamıştır. 1950'lerde ise, Kayseri'deki kamu yatırımlarına yalnızca 1955 yılında işletmeye açılan Şeker Fabrikası eklenmiştir. Kayseri sanayinde, 1960'lı yıllarda en önemli sektörler; gıda, dokuma ve metal eşya-makine olmuştur. Gıda sanayindeki işletmelerin büyük çoğunluğu ilin öteden beri özgün ürünleri olan sucuk ve pastırma imalathanelerinden oluşmaktadır. Diğerleri; un, makarna, irmik ve bisküvi üreten işletmelerdir.

1970'li yıllarda, İlde, imalat sanayi dalında birkaç büyük işletmenin yanında, küçük ve orta ölçekli çok sayıda işletme bulunmaktadır. Büyük işletmelerin başında, metal eşya-makine dalında; Hema Traktör Fabrikası, TAKSAN Takım Tezgahları

Fabrikası, ÇİNKUR Çinko-Kurşun Fabrikası, HES Kablo Fabrikası, Erciyes Boru Fabrikası, Bünyan Döküm Makine Alet Fabrikası, Asya Madeni Eşya ve Emaye Fabrikası gibi fabrikalar yer almaktadır.

1980'li yıllarda makro-ekonomi politikalarında değişim ve ithal-ikameci “ kalkınma modelinden — ihracata yönelik“ kalkınma modeline geçiş ile birlikte büyük işletmelerin sayısı artmıştır. Özellikle 1985'ten sonra uygulanan teşvik sistemi, Kayseri'de teşvikli yatırım yapanları arttırmış ve çok sayıda büyük ölçekli işletme kurulmuştur. Organize Sanayi Bölgesi'nin (OSB) kurulması, altyapısının tamamlanması ve 1989 yılında OSB'lere teşvik sistemi içerisinde İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre statüsü verilmesi, Kayseri'de büyük işletme sayısının hızla artmasına neden olmuştur.

1980'lerden sonra ise imalat sanayi faaliyetleri belli başlı alanlarda uzmanlaşarak gelişmişlerdir. Uzmanlaşılan sektörler ise çok eskiden beri üretimi yapılan, bilgi ve beceri birikiminin olduğu alanlardır. Nitekim Kayseri sanayileşmesinde, Kayseri'nin sahip olduğu esnaf ve zanaatkarlığa dayalı geleneksel ticaret ve üretim kültürünün önemli bir rolü olmuştur. Bununla birlikte, Kayseri kentinin sanayileşme sürecinde kamu sektörü de etkin bir rol üstlenmiştir.

1950'li yıllara kadar olan dönemde kamu tarafından yapılan fiziki ve sosyal altyapı yatırımları yanında Cumhuriyet Dönemiyle birlikte kurulan öncü sanayi kuruluşlarına, 1950'lerden sonra yine kamu tarafından yapılan çeşitli sanayi yatırımlarının da eklenmesiyle, kent ekonomisi tarım ağırlıklı yapıdan sanayiye doğru hızla dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Kamu öncülüğünde gerçekleştirilen bu girişimler, Kayseri'de modern sanayi kültürünün olgunlaşmasında ilk adımlar olurken, diğer yandan gelişen tarım, ticaret ve zanaat kaynaklı yerel sermaye birikimi ile 1970'li yıllarda özel sektör yatırımları da önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Kayseri'nin Ankara ve Adana gibi bölge merkezlerine yakınlığı, ilin ulaşım ve iletişim altyapısında hızlı bir gelişme sağlamıştır. Ayrıca, eğitim, sağlık ve benzeri sosyal altyapıda gerçekleştirilen yoğun kamu yatırımları da ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmıştır. İller ve bölgelerarası önemli karayollarının Kayseri'den geçmesi, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan altyapı hizmetlerinin artan oranlarda hizmete girmesi, tarımda mekanizasyona gidilmesi, tarım kredi

kooperatiflerinin ve bankaların açılması, Erciyes Üniversitesi ve bağlı fakültelerin kurulması, ticaret ve sanayide şirketleşmeye başlanması ve tüm bu gelişmeler sonucunda KOBİ'ler öncülüğünde yaşanan ekonomik atılımlar, Kayseri ekonomisinde ağırlığı, tarımdan önce tarımsal sanayiye, ardından da tüm alanlarda çeşitlenmiş bir imalat sanayi yapısına kaydırmıştır.

Sonuç olarak, Kayseri geçmişinden günümüze kadar geçen sürede yaşanan ekonomik hareketler, kentin sosyal yapısını da etkilemiştir. Kayseri'nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısı değişmiş, Kent modernleşme ve gelişme doğrultusunda motivasyon kazanmıştır. Günümüzde Kayseri'nin ekonomik ve sosyal yapısını yoğun bir şekilde modernleşme öğeleri belirlerken, yöre insanı yatırım ve kalkınma konularında aktif bir tutum sergilemektedir.⁹⁶

Kentin ekonomisini şekillendiren ve kente egemen olan bu faaliyetler, kentlerin farklı algılanmasını sağlar ve kentlerin sosyo-ekonomik kimlikleri oluşur. Kayseri kentinin ekonomisini şekillendiren en önemli faktör sürekli gelişen sanayi kuruluşları ve bir diğeri ise Erciyes Üniversitesi'dir

4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Tez çalışmasının bu bölümünde birinci bölümde kuramsal temelini oluşturduğumuz kent kimliği faktörleri bağlamında, Kayseri kent kimliği irdelenmiştir.

Öncelikle Kayseri kentinin tarihsel kimliği incelenmiştir; buna göre, Kayseri kentinin, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olduğu, dolayısıyla zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahip olduğu görülmektedir. Sahip olduğu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Daha sonra Kayseri kentinin biçimsel kimliği incelenmiştir. Bu inceleme iki aşamada yapılmıştır. Birincisi, Kayseri'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği, ikincisi ise mevcut biçimsel kimliğidir. Savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş

⁹⁶ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

olan kent daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı ovaya inmiş ve ova kenti olmasının olanaklarını kullanarak burada biçimlenmiştir.

Ovada biçimlenmesi kentin genişlemesini kolaylaştırmıştır. Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekân yapısına sahipken makroform gelişmesi çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür. Biçimsel kimliğinin daha iyi algılanabilmesi için konu harita ve resimlerle desteklenmiştir.

Bu bölümde incelenen bir diğer kimlik faktörü ise Kayseri kenti fiziksel kimliğidir. Fiziksel kimlik; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği adında iki başlık altında incelenmiştir.

Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi Erciyes Dağıdır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarıçapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biri olan Erciyes Dağı, Kayseri kentiyle bütünleşmiş ve kentin simgesi olmuştur.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanı ise kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır.

Kayseri için diğer önemli yapay çevre kimliği ögesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış ve bakımlı ve kaldırımlı olan yollara sahiptir.

Bölüm kapsamında ayrıca Kayseri sosyo-kültürel kimliği incelenmiştir. Bunun sonucunda ise binlerce yıllık tarihsel ve kültürel geçmişi olan kentin belirleyici bir sosyo-kültürel kimliği olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sosyo-kültürel kimlik bağlamında Kayseri kentinin kültürel, kurumsal, ve ekonomik yapısı incelenmiştir. Ayrıca bu başlık altında incelenen demografik yapı faktöründe Kayseri sosyo-kültürel kimliğinin oluşumundaki etkisinin büyük olduğu görülmüştür.

Son olarak kent kimliği faktörlerinden sosyo-ekonomik kimliğinin incelendiği Kayseri kentinin binlerce yıllık ticaret geçmişinin günümüzdeki sanayi yatırımlarının

ilk adımları olduğu, Kayseri'nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısının bu gelişmelere bağlı olarak değişmiş olduğu görülmüştür. Ayrıca Kayseri sosyo-ekonomik kültürünün oluşmasında kentte bulunan Erciyes Üniversitesi'nin de etkili olduğu söylenebilir. Kayseri bir sanayi ve üniversite kenti olma yönünde hızla ilerlemektedir.

Sonuç olarak, Kayseri binlerce yıllık tarihi geçmişinden kaynaklanan tarihsel, fiziksel, kültürel birikime sahiptir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda görülmüştür ki, Kayseri bu zengin birikim potansiyeli etkili biçimde kullanamamıştır. Köklü tarihsel geçmişinin günümüze izlerini taşıyan anıtsal yapıtlara gerekli önem verilmemiş ve birçoğu kentleşme sürecinde yıkılarak yok edilmiştir. Günümüze gelenler ise son günlerde gündeme gelen koruma kavramı bağlamında korumaya alınmaya ve yeniden işlevlendirilmeye çalışılmaktadır. Buna örnek olarak Kayserinin kent merkezinde yer alan ve yapay çevre kimliği faktörlerinden olan Bizanslılardan günümüze gelen eserlerden Kayseri İç Kalesi'nin korunarak kültür ve sanat ortamına dönüştürülmesi için iki kademeli ulusal mimarlık yarışması düzenlenmiştir. Bu yarışmanın sonucunda seçilmiş olan proje ile Kayseri İç Kalesinin korunarak günümüzü kamusal mekân anlayışlarına uygun tasarımlarla farklı sosyal ve kültürel kullanımlara açılması hedeflenmektedir.

Kayseri kenti için bir simge olan ve doğal çevre kimliği faktörlerinden Erciyes Dağı, son yıllarda yapılan master planıyla Kayseri sahip olduğu bu dinamiği geliştirilmesi hedeflenmiştir.

5. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ

Kentler, tarihsel, fiziksel, sosyal ve ekonomik belirleyicileri ile kimlik kazanırlar. Bu belirleyicilerin ayrı ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri kentlerin kimliklerini oluşturur.

Ancak kent kimliği faktörlerinin zaman içerisinde değişimi, kent kimliğini de değiştirmektedir. Bu değişime sebep olan çeşitli faktörler vardır. Çalışmanın bu bölümünde, üçüncü bölümde kuramsal temelini oluşturduğumuz, kent kimliği değişimi faktörleri çerçevesinde, Kayseri kent kimliği değişimi irdelenecektir. İlk olarak tarihsel süreç içerisinde Kayseri kenti kimlik özellikleri ana hatlarıyla incelenecek ve daha sonra kent kimliği değişim süreci kentin plan kararlarıyla değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenecektir.

5.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KAYSERİ KENTİ KİMLİK ÖZELLİKLERİ

Kayseri, antik dönemlerden beri Anadolu'da önemli bir kavşak noktasında kurulmuş bulunan ve Ermeni, Rum ve Türklerin bir arada yaşadığı bir yer olarak yakın zamanlara kadar Anadolu'nun önemli yerleşimlerden biri olmuştur.⁹⁷

M.Ö. 4000 ile M.S. 2000 olmak üzere 6000 yıllık bir tarihe sahiptir. M.Ö. 2000 yıllarında Anadolu'ya gelen Hititler, Kayseri'ye 22 km uzaklıkta bulunan Kültepe (Kaniş) şehrini kurmuşlardır. Kültepe, Kayseri ovasının en büyük şehri ve Anadolu'nun en büyük höyüklerinden biridir. Kültepe, M.Ö. 4000 yılından Roma devri sonuna kadar devamlı olarak yerleşme görmüştür (Baydur, 1970).

⁹⁷İmamoglu, V., 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası Yayınları

Bugünkü Kayseri kent merkezinin ilk olarak ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Asur ticaret kolonileri döneminde de burada bir yerleşim olduğu seramik buluntularından bilinmektedir⁹⁸. Kentte, Helenistik dönemde Mazaka'nın etrafındaki yapılar ve kentin fiziksel altyapısının temelleri atılmıştır⁹⁹

Bu dönemde Kayseri kenti ilk çağ kentlerinin kimlik özelliklerini göstermektedir. İlkçağ kentlerinde olduğu gibi kent savunulabilen bir tepe üzerine kurulmuştur. Fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı, şehir tepeden ovaya inmiştir.

Ortaçağda ise Kayseri kent kimliğini, kale kent kavramıyla özetleyebiliriz. Kale kent kentlerinin kimlik özellikleri; Kayseri'de görüldüğü gibi, yerleşme alanının çok büyük bir bölümünün surlar içinde olmasıdır. Surun çevrelediği alan küçüktür ve genellikle yönetsel ve askeri işlev taşıyan iç kalesi vardır. İç kalede yoğun yapılaşma gösteren bir yerleşme alanı ve serpiştirilmiş kiliseler bulunmaktadır. Ticaret alanı kısıtlı bir alan içinde sıkışmış olması nedeniyle daha örgütlü bir niteliğe sahiptir.¹⁰⁰

Kale kent kimlik özelliklerini gösteren Kayseri kentini Justinianus'un yaptırdığı bir surun çevirdiği kaynaklarda belirtilmiştir.¹⁰¹ Kayseri kent merkezinde bulunan kale de Bizanslı tarihçi Procopios'un verdiği bilgilere göre¹⁰² Justinian döneminde yapılmıştır. Kale içerisinde devlet daireleri, saray, cami gibi yapılar inşa edilmiştir. Emniyeti sağlamak için kale içerisindeki gayrimüslimler boşaltılmış ve Rumlar, Kışıkapı civarında, Ermeniler ise bugün halen Ermeni mahallesi olarak anılan mıntıkaya yerleştirilmişlerdir.¹⁰³

12. ve 13. yüzyıllar arasında Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri ile başlayan Selçuklular döneminde, kentler kapalı-kent, açık-kent ve uç-kent olmak üzere üç modelde irdelenmektedir.¹⁰⁴

691 ve 721 yıllarında Kayseri, kısa sürelerle Arapların akınına uğramış ve 1071 yılında Malazgirt zaferinden sonra Türk topraklarına katılmıştır. 1127 yılında

⁹⁸ Eravşar,O.,2000.Seyahatnamelerde Kayseri,Kayseri Ticaret Odası Yayınları

⁹⁹Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

¹⁰⁰ Tanyeli,U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci,Doktora Tezi,1987,İTÜ

¹⁰¹ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹⁰² Eravşar,O.,2000.Seyahatnamelerde Kayseri,Kayseri Ticaret Odası Yayınları

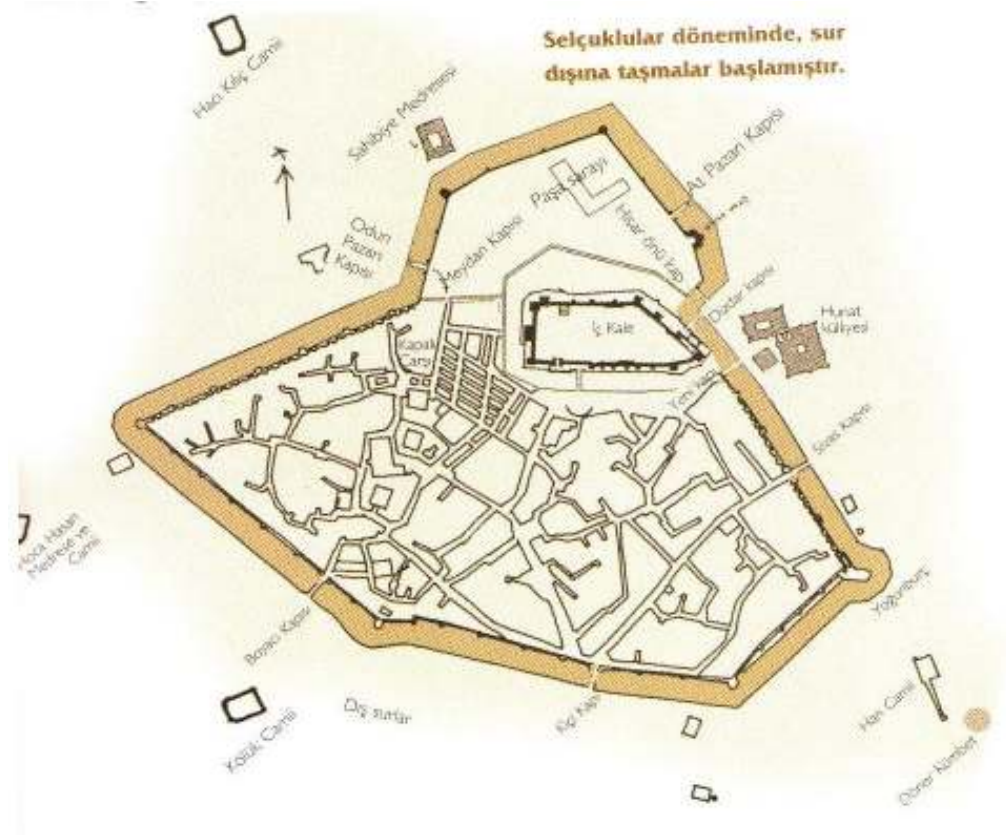
¹⁰³Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹⁰⁴ Tanyeli,U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci,Doktora Tezi,1987,İTÜ

Danışmendiler'in, 1162 yılında ise Anadolu Selçuklularının olan şehir, o dönemde kapalı-kent kimlik özelliklerini göstermektedir. Yani yerleşme alanının çok büyük bir kısmı surlarla çevrelenmiştir. Sur dışında bazı yerleşme alanları olmakla beraber bu durum küçük orandadır. Ticaret alanları surun içerisinde yer almaktadır. Daha sonraları çok gelişen kent sur dışına çıkarak açık şehir kimliğine bürünmüştür.

(Şekil 5.1)

Bir Bizans şehri iken Türkleşen Kayseri, önceleri iç kale ve onun güneyindeki surlarla çevrili iken, sonradan yavaş yavaş sur dışına çıkarak ¹⁰⁵biçimsel kimliğinin sağlamış olduğu avantajla ovaya yayılmaya başlamıştır.

Şekil 5.1. Ortaçağda Kayseri Kenti

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

¹⁰⁵ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

Selçuklular, Beylikler dönemi ve Osmanlı devleti bünyesinde varlığını ve önemini sürdüren kentin karakteristik özelliğini oluşturan kale ve çevresinde oluşan organik kent dokusu, Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. 1927 sayımına göre nüfusu 40.000 kişiye yakın olan Kayseri, o dönemde ortalama iki kilometre çapında bir alanı kapsamaktadır¹⁰⁶

Selçuklu hâkimiyetinin bitiminden 16. yüzyıla kadar olan dönemde şehrin fiziki yapısı ile ilgili bilgi edinmek güçtür.

Ancak 16. yüzyılda şehrin oldukça düzgün bir görünüme sahip olduğu söylenebilir. Selçuklular zamanında Hacı Kılıç, Gülük ve Lale camileri merkez olacak şekilde dış kalenin çevresinde genişleyen mekânsal yapısı Osmanlı döneminde tamamlanmıştır. Bu dönemde merkezde Ulu Camii, çarşı ve resmi yapıların çevrede dar, dolambaçlı ve çıkmaz sokaklı mahallelerin yer aldığı bir yapılaşma oluşmuştur. Kapalı çarşının temelleri bu dönemde atılmıştır.¹⁰⁷

17. yüzyılda Kayseri düzenli bir kent görünümündedir. Bu dönemde imar faaliyetleri canlanmış, ticari mekânlar sur dışına taşmıştır. Ancak Kent 1717 ve 1835 yıllarında yaşanan iki büyük depremde oldukça büyük oranda zarar görmüştür.¹⁰⁸

17.yüzyılda Kayseri kent kimliğini, Nazif Efendinin resmi belgelere dayanarak verdiği bilgilere göre, konut bölgeleri, dar ve çıkmaz sokaklı, düz toprak damlı, cami, mescit ve okulların önlerindeki organik meydanlarıyla bir ortaçağ kenti şeklinde özetleyebiliriz.

18. ve 19. yüzyılda kent surların dışında dört bir yana doğru genişlemiştir.

Bundan sonraki dönemlerde kentin kimliğini tüm dünyada etkisini gösteren Sanayi devrimi sonrası yaşanan sanayileşme hareketleri ve modern kentleşme hareketleri şekillendirmiştir. 1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile toplumun her

¹⁰⁶ Gabriel,A.1954.Kayseri Türk Anıtları,Güneş Matbaası,Ankara

¹⁰⁷ Yılmaz, N. , 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

¹⁰⁸ oĞUZOĞLU

alanında köklü değişimlerin yaşandığı ve kentlerin mevcut kimliklerinin değiştii süreç Kayseri’de Cumhuriyetin ilanından sonra etkisini göstermiştir.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiş ve kent yeni ulaşım olanaklarıyla büyümüştür. Kentin nüfusunun artması, ekonomik faaliyetlerinin çeşitlenmesi sonucu kentin mekânsal ve toplumsal yapısı değişmiştir, bu değişim kentin kimliğinin de değişmesine sebep olmuştur.

21. yüzyılda küreselleşme sonucu kentler birbirine benzemeye başlamıştır ve geçmişten günümüze taşıdıkları tarihsel-kültürel kimliklerinin yok olması sürecine girmişlerdir. Kayseri kenti de bu süreci geçirmiş ve kale-kent kimlik özelliklerini en belirgin şekilde yaşayan kent, günümüzde metropol-kent kimliğine bürünmüştür.

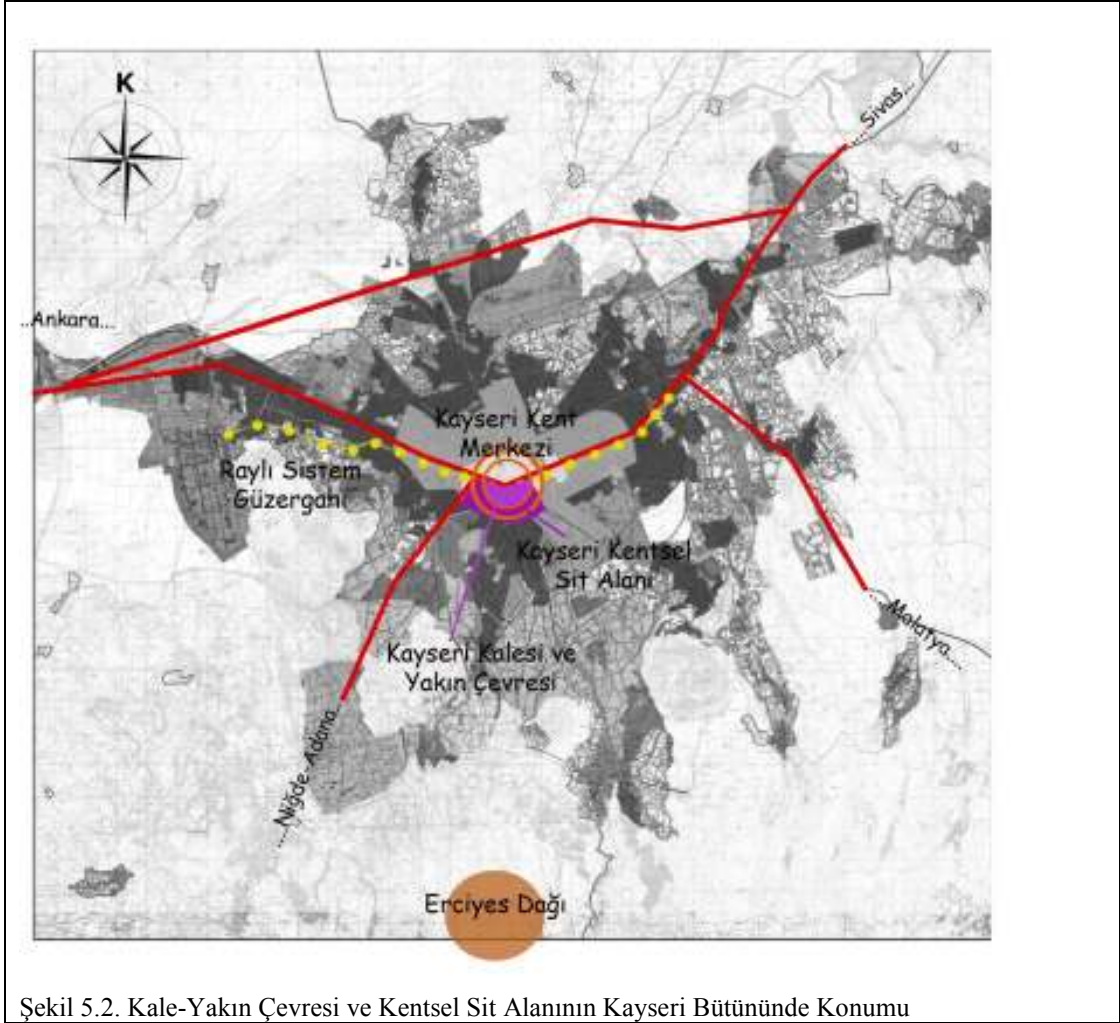
Kentin geçirmiş olduğu bu değişim süreci çalışmanın bundan sonraki bölümünde dönemselsel olarak incelenecektir.

5.2. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ

Kayseri kentinin kimlik değişimi, çalışmanın üçüncü bölümünde ele aldığımız kent kimliği değişim faktörleri çerçevesinde incelenecektir. Değişim süreci, kentin plan kararlarıyla değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenecektir.

5.2.1. Plansız Dönem

Cumhuriyet öncesi dönem Kayseri kentinin kimlik özelliklerini Kayseri Kalesi ve yakın çevresinde oluşan organik kentsel doku ve bu bölgenin güneyinde (Şekil 5.2) yer alan yerleşik konut kültürünün oluşturduğu form ve görüntü faktörü oluşturmaktadır.

Şekil 5.2. Kale-Yakın Çevresi ve Kentsel Sit Alanının Kayseri Bütününde Konumu

Kent, Kayseri Kalesi ve yakın çevresinde oluşan organik kentsel doku (Harita 5. 2) ile kimlik kazanmıştır ve bu kentsel doku Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. Gabriel'in (1954) ifadelerinden, 1927 yıllarında kentin iç surlarının korunduğu, dış surlarının yalnızca kalıntıların görülebildiği, Kapalıçarşı'nın iç kaleye yakın konumda yer aldığı ve yakın yıllarda yıkılmış olan Askeri Hastane ile Hükümet Konağı ve ayrıca çok sayıda cami, medrese, han, hamam vb bulunduğu anlaşılmaktadır.

Harita 5.1. 20.yy Başı Kayseri Yerleşim Dokusu
Alıntı: Gabriel,A.1954.Kayseri Türk Anıtları,Güneş Matbaası,Ankara

Ancak bugün bu bölge, Kapalıçarşı, Kale, Hunat Hamamı, Atatürk Evi, Güpgüpoğlu Konağı, Medrese gibi bireysel varlıklar dışında karakteristik bir niteliği kalmamış olan bölgedir.¹⁰⁹

Bölgenin tarihsel birikiminden kaynaklanan kimlik özellikleri bu bölgede okunamaz duruma gelmiştir. Bunun en büyük sebebi kentin sürekli tek merkezli bir gelişme göstermiş olması ve 3.sektör faaliyetlerinin bu alanda yer almasıdır.

Etkin bir desantralizasyonun başaramamış olması, ekonomik faydaların kültürel faydaların aleyhinde gelişmesine yol açmıştır. Bugün artık kaybedilmiş olan tarihi şehir merkezi, büro faaliyetleri, üst düzey bankacılık ve alışveriş imkanlarıyla şehrin en önemli bölgelerindedir.¹¹⁰

¹⁰⁹ Yücel,C., a.g.e.

¹¹⁰ Yücel, C. a.g.e.

Kale ve çevresinin güneyinde bulunan bölge ise şehir dokusu ve sivil mimarlık örnekleri açısından kentin form ve görüntü faktöründen kaynaklanan kimlik özelliklerine sahiptir. Bu bölge kentin, tarihsel geçmişini, olumsuz koşullara rağmen ayakta kalabilen yapılarıyla günümüze taşımaktadır.

Cumhuriyetle birlikte hızlanan endüstrileşme ve şehirleşmeyle başlayan değişim süreci, dünyada ve ülkemizde yaşanan önemli olaylar, izlenen konut politikaları ve makro ölçekte alınan kararlar, Kayseri kentinde bu döneme paralel olarak yaşanmıştır.

Kayseri kentinde kentleşmenin hızlanmasıyla nüfus artmış ve yüksek katlı yapılaşma ve apartmanlaşma süreci başlamıştır ve dolayısıyla kentin sahip olduğu geleneksel dokudan kaynaklan fiziksel kimliği giderek değişmeye ve yok olmaya başlamıştır.

Tarihi çevre koruma bilincinin ülkemizde benimsenmiş olmasına paralel olarak Kayseri kentinde de 1975 yılında koruma ile ilgili ilk somut adımlar atılmıştır ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunun 27-04-1984 tarihi ile bu bölge kentsel sit alanı ilan edilmiştir.

Kayseri Sit Alanı; Kentte eski dokusunu büyük ölçüde koruyan tek bölge olması, bölgede pitoresk, sanat ve tarihi değerler açısından önemli yapıların yer alması ve belirli bir bölgede toplanmış olan evlerin plan şemaları, bezemeleri, yapı malzemeleri, yapı sistemleri, ve yapı öğeleri açısından benzerlik göstermeleri ve zaman birlikteliği oluşturması açısından önemlidir.¹¹¹

16.yüzyıldan günümüze kadar gelebilmiş ve kentin geçmişte sahip fiziksel kimliğini günümüze taşıyan mahallerde sit alanı içerisinde yer almaktadır. 16. yüzyılda günümüze bölgenin kimliğinde değişiklikler olmuştur.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan faktörlerin başında sosyal faktörler gelmektedir. Sosyal faktörün kimlik değişimine etkisi;

Önceleri kentin ileri gelenlerin ikamet ettiği bu bölge, kullanıcı yapısındaki ekonomik ve sosyal değişiklikler sonucu farklı bölgelere taşınma nedeni ile, civar

¹¹¹ Kayseri Sit Alanı Koruma ve Geliştirme Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu-1991

köylerden ya da şehir dışından göç eden düşük gelir gruplarının yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Bunun sonucunda alanın fiziki kalitesi oldukça bozulmuş ve sağlam kalan az miktardaki örneklerde yeni kullanıcıların sahip çıkamamaları nedeni ile giderek bozulmaya başlamasıyla¹¹² olmuştur.

Diğer bir faktör ise yönetsel faktördür; 1944 yılında başlayan planlama çalışmaları kentin gelişiminde en önemli yönlendirici olmuştur. İlk planlama çalışmasından itibaren korumaya yönelik bir tutum sergilenmemesi, günümüzde özellikle sit alanı çevresinde 12 kata kadar yerleşime izin verilmesi, alan içerisinde hızlı bir değişime sebep olmuştur.¹¹³

Kayseri Kalesi ve yakın çevresi olarak ele aldığımız birinci bölge, 1986 yılında çalışmalarına başlanan 1989 yılında tamamlanan 1/25000 ve 1/5000 ölçekli nazım imar planları ile Merkezi İş Alanı (MİA) olarak düzenlenmiş ve ulaşım olanakları artırılmıştır. Şu anda bölgede yoğun bir ticaret kullanımı hâkimdir. Bu bölge merkez olma özelliğini yitirmemiş ancak özgün niteliklerini kaybetmiştir.¹¹⁴

Geleneksel unsurların bulunduğu ve Kayseri fiziksel kimliğini günümüze taşıyabilmiş kentin son karakteristik dokusuna sahip ikinci bölge ise kentsel sit alanı olarak tescillenmiştir.

Alan için halen uygulanmakta olan mevcut koruma imar planının uygulanmasında henüz somut adımlar atılmamıştır. Planda belirtilen özgün fonksiyon olan konutun artık söz konusu olamayacağı ve bu nedenle turizm amacına da hizmete edecek ticari fonksiyonlara dönüştürülme düşüncesi vardır.

Sonuç olarak Cumhuriyet dönemi öncesi kentin karakteristik özelliklerini taşıyan ve günümüz kentinin kimlik kazanmasında etkili olan fiziksel, kültürel, sosyal belirleyicilerin bir arada bulunduğu bu iki bölgenin, sosyal, yönetsel ve fiziksel faktörlerden dolayı doku bütünlüğü bozulmuştur. Tarihte kentin çekirdeğini

¹¹² a.g.e.

¹¹³ Yılmaz, N. , 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

¹¹⁴ Yücel, C. a.g.e.

oluşturan bu iki bölgede yaşanan bozulma ve çözümler kentin kimlik değişim evresinin başlangıcını oluşturmaktadır.

Yüzyılın başında kent ortaçağ kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır. İmamoğlu (2006) , bu dönem Kayseri kentini; insan ölçeğindeki dar sokakları, bu sokakların keşiştiği yerlerdeki camii, mescit, okul önlerindeki organik meydanları ve çıkmaz sokakları ile tanımlamaktadır.¹¹⁵

Kentin fiziksel ve sosyal olarak kimliğinin değişmesi Cumhuriyet'in ilanı ile hız kazanmıştır.

20.yy başında 56.000 olan kentin nüfusu, Cumhuriyetin ilanı sonrası 40.000 e kadar gerilemiştir. Bu azalmanın en önemli sebeplerinden biri ise, nüfusun üçte birini oluşturan azınlıkların, yapılan nüfus değişimi anlaşmaları gereği kentten ayrılmış olmasıdır.

Kayseri kenti,1900'lü yılların başından beri bir değişim süreci içinde olmuştur.

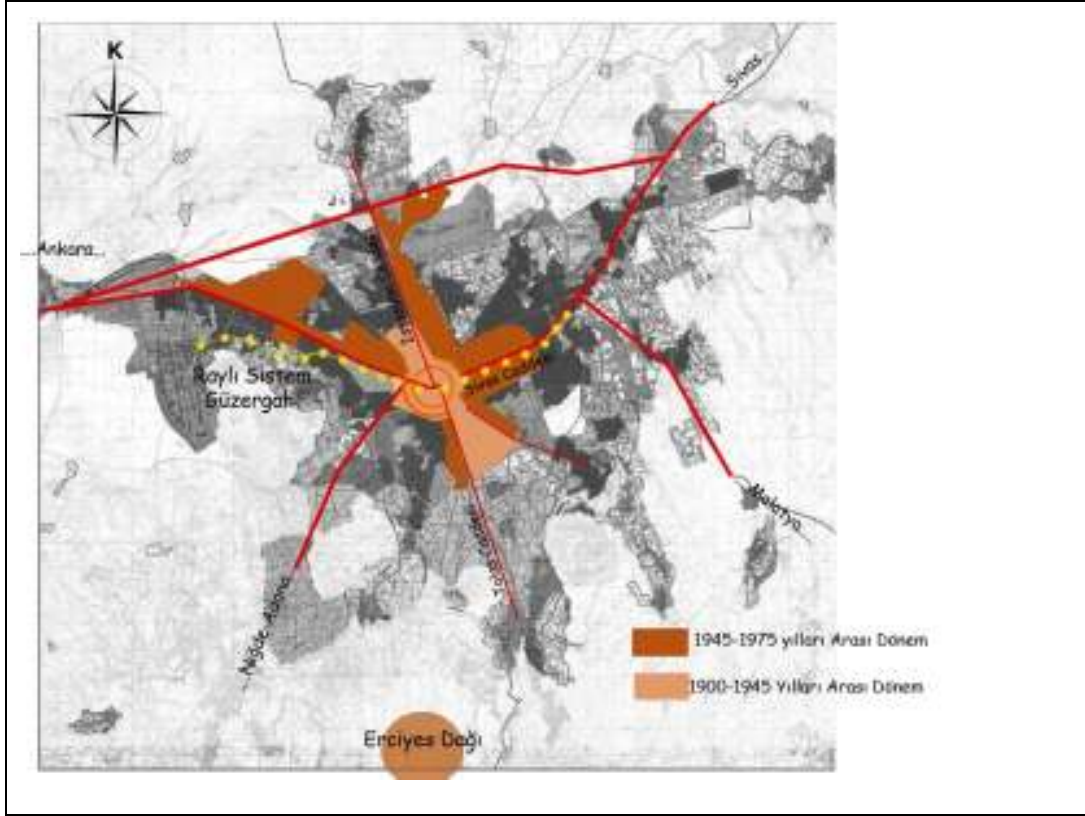
Kayseri'ye 1910 yılında ilk otomobilin gelmesiyle kentte, geniş caddelerin açılması zorunlu hale gelmiş, dar ve dolambaçlı geleneksel sokaklar elverişli olmadığı için, tarihi kent dokusu içinde otomobillerin geçmesini sağlayacak yıkımlar yapılmıştır.¹¹⁶

Teknolojik gelişmelerin kent kimliğinin değişimine etkisini Kayseri kentinde bu olgu ile açıklayabiliriz.

Bu yıkımlar kentin mevcut geleneksel dokusundan kaynaklanan kimlik özelliklerinin değişmesine ve giderek yok olmasına sebep olmuştur. Dar ve dolambaçlı sokak dokusundan oluşan ve kentin kimlik belirleyici olan yollar genişlemiş ve Kayseri kentinin günümüzdeki en önemli kimlik belirleyicilerinden biri olmuştur.

¹¹⁵ Asıliskender,B.,Modernleşme ve Konut;Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim,Doktora Tezi,İTÜ,2008

¹¹⁶ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Şekil 5.3. Kayseri Kentin 1900-1975 Yılları Arası Mekânsal Değişimi

Kayseri’de ilk imar hareketleri 1910 yılında şehir içinde yaygın bir vaziyette bulunan mezarlıklar kaldırılarak geniş yolların geçmesi sağlanarak başlamıştır¹¹⁷. Kentte Gültepe Parkının açılması, Talas yolunun ağaçlandırılması gibi çalışmalar yapılarak Kayseri’deki geleneksel kent dokusu değiştirilmiştir¹¹⁸. Aynı yıllarda düzgün olmayan Sivas ve İstanbul caddelerinin düzeltilmesi çalışmaları yapılmış, caddelerin genişletilmesi doğu-batı doğrultusundaki transit geçişleri kolaylaştırmıştır¹¹⁹.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiş ve kent yeni ulaşım olanaklarıyla büyümüştür. Kentte kurulan ilk büyük sanayi kuruluşu, 1926 da kurulan Hava İkmal ve Bakım Merkezi’dir. (Şekil 5.5) Geniş bir alana yayılan bu kuruluş, kentin o yönde gelişmesini engelleyen önemli bir eşik olmuştur.

¹¹⁷ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹¹⁸ Çalışkan, N., Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyeleri, Kayseri Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1994.

¹¹⁹ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

Şekil 5.4. Hava İkmal Bakım Merkezi

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

Kayseri'ye 1927'de trenin gelmesiyle yapılan tren istasyonu ve çevresindeki gar binası, hizmet binaları hangarlar, idare birimleri, lojman ve sosyal tesisleriyle demir yolu, kentin kuzey aksının yeni bir fiziksel kimlik kazanmasına sebep olmuştur.

(Şekil 5.6) 1928'de Belediye Başkanlığı'nın girişimiyle eski kent merkezinden İstasyon binasına doğru kentin kuzey aksında İstasyon Caddesi açılmıştır.

Şekil 5.5. İstasyon Binası Önü ve İstasyon Caddesinin Düzenlenmesi-1935

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

Yüzyılın ilk yarısından 1930'lu yıllara kadar geçen sürede kentin fiziksel faktörlerden oluşan kimliğinin değişimine mevcut geleneksel dokunun yıkılması sebep olmuştur.

1930'lu yıllardan sonra Cumhuriyetle birlikte değişen devlet anlayışı, kalkınma hamleleri, yatırım politikaları, sanayileşme hareketleri, kentin gelişmesinde ve kimlik belirleyicilerinin değişmesinde etkili olmuştur.

Bu dönemde kentin fiziksel ve sosyal kimlik değişimine sebep olan iki önemli gelişim; 1935 yılında kentin kuzeyinde, kurulan Sümer Bez Fabrikası ve lojmanları ile kentin güneyinde kurulan Tayyare Fabrikasıdır.¹²⁰

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleşme hareketlerinin sonucu olarak yapılan bu yatırımlar sadece birer sanayi işletmesi olmanın ötesinde lojmanları ve sosyal tesisleri ile yeni birer kent modeli olma niteliği taşımaktadır.

Sümerbank yerleşkesi, sosyal ve mekânsal içeriğinden dolayı kentin mekânsal olarak gelişimine en çok etki yapan devlet yatırımı olmuştur.¹²¹

Ayrıca Sümerbank yerleşkesi döneminin karakteristik özelliklerini yansıttığından dolayı Kayseri kentinin fiziksel kimliğinin önemli bir belirleyicisidir.(Şekil 5.4)

¹²⁰ Asıliskender, B. ,Modernleşme ve Konut; Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim,Doktora Tezi,İTÜ,2008

¹²¹ Asıliskender, B. , a. g. e

Şekil 5.6. Sümerbank Beş Fabrikası -1944

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

İlk köklü planlama çalışmalarından önce, kentin doğu-batı ile kuzey-güney aksında bulunan yollar kısmi planlarla (1939) belli ölçülerde genişletilmişler ve Hükümet Binası, Halkevleri, Dikimevi, PTT, Tekel, Vali Konağı, Kız Enstitüsü, gibi kimi yapılar buna göre inşa edilmişlerdir ¹²²

Fakat kent hala sur içinde ticaret ve iş merkezlerinin yoğun olduğu kompakt bir yapıda organik dokulu tipik bir Anadolu kentidir. ¹²³

5.2.2. I.Plan Dönemi- 1945- 1975 Yılları Arası Dönem

Kayseri ile ilgili ilk planlama çalışmaları 1944'de başlamıştır. Plan, Alman şehirci Prof. Ösner danışmanlığında, Kemal Ahmet Aru tarafından yapılmıştır. Ösner eski kentin korunmasını, yeni konut gelişme alanlarının ise doğu yönünde, Sivas caddesinin iki yanında ızgara planlı olarak gelişmesini önermiştir. Ancak bu öneri Belediye Meclisi tarafından pahalı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. ¹²⁴

¹²²Çalışkan,N., Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları,1995

¹²³ Kocatürk, F. ,2009, Kayseri'nin Kentsel Gelişim Süreci,Tol Dergisi,49-56

¹²⁴ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Yaklaşık 800 hektarlık bir alanda 1/1000 ölçekli olarak hazırlanan bu planlar süreç içerisinde çeşitli tadilat ve ilavelerle 1975 yılına kadar uygulanmıştır. Daha sonraları, belediye çeşitli yıllarda, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca onaylanan mücavir alanlara ek imar planları düzenlettirmiştir. Bu planlar genellikle bölgesel ölçekte ya da mahalle ölçeğinde kalmıştır. (Berksan,1987).

Plan, Alman şehirci Prof. Ösner danışmanlığında, Kemal Ahmet Aru tarafından yapılmıştır.(Harita 5,1) Etkileri günümüzde de hala devam eden 1945 Kayseri imar planı, kentin kimlik değişimine sebep olan yönetsel bir faktördür.

Harita 5.1. Kayseri İmar Planı-1945

Alıntı: Kayseri Büyükşehir Belediye Arşivi

1945 planı incelendiğinde; kentin hemen hemen mevcut sınırları içinde kalındığı, İç kaleden Kıçıkapı'ya kadar olan alanın geleneksel dokunun tamamen değişimine yol açacak şekilde ızgara planlı olarak düzenlendiği, ancak çağdaş bir kentin gerektirdiği

kimi donatların yerleştirildiğini ve yeşil bir kuşakla çevrili bir kent önerildiği görülmektedir.¹²⁵

sner eski kentin korunmasını ve yeni konut gelişme alanlarının ise doğu yönünde, Sivas caddesinin iki yanında ızgara planlı olarak gelişmesini önermiştir ancak mevcut yerel yönetim, pahalı olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.¹²⁶

İmar planı, belediye meclisinin önerilerine göre yeniden düzenlenmiş ve “dar, kıvrımlı ve çıkma sokaklardan oluşmuş organik eski kent merkezinin yerine ızgara planlı bir yerleşim önerilmiştir. Plan 1950’lerin başlarında uygulanmaya başlanmış ve eski kent merkezinin büyük bir kısmı kamulaştırılıp yıkılmıştır.¹²⁷

Dolayısıyla, bu planın etkisiyle, kentin tarihsel kimliğinin mekâna yansımalarının sonucu oluşan birçok fiziksel kimlik belirleyicisi olan tarihsel ve kültürel yapılar yok edilerek geçmişle gelecek arasındaki bağ kopartılmıştır.

1950’li yıllar kentin hızla geliştiği ve değişimlerin hız kazandığı yıllardır. Bu dönemde 1945 plan önerisine uygun olarak i kalenin güneyinden Kiikapı’ya kadar olan bölge kamulaştırılmış ve burası ızgara planlı olarak, alt katları arşı, st katları konut olacak şekilde yeniden şekillenmiştir.¹²⁸ Kamulaştırma sonucu burada yaşayan nüfusun mağdur olmaması için Sahabiye mahallesinde blok evler yapılmış ve mahalle sakinlerinin büyük bir bölümü bu konutlara yerleştirilmiştir.(şekil 5.7)

¹²⁵ Kocatürk, F. ,2009, Kayseri’nin Kentsel Gelişim Süreci,Tol Dergisi,49-56

¹²⁶ Karatepe,ř,1999.Kendini Kuran şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

¹²⁷ Asıliskender, B. , a. g. e

¹²⁸ Karatepe,ř,1999.Kendini Kuran şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Şekil 5.7. Sahabiye Mahallesinde Yer Alan Belediye Konutları
Alıntı:Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu
Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

Plan kararların uygulanmaya başlamasıyla eski kent merkezinde birçok yıkım gerçekleştirilmiştir ve kentin diğer bir kimlik ögesi olan geniş yollar açılmaya başlanmıştır. Eski kent dokusu hızla yok edilirken bir yandan da yeni konut ve işyerleri planlanmıştır.

Geleneksel konut dokusundan oluşan kent kimliğinin değişim süreci, eski kent merkezinde yer alan mahallerin terk edilmesi ve yeni semtlere taşınmasıyla hız kazanmıştır. Plan kararları sonucu Kayseri’de kurulan ilk modern semt Sahabiye Mahallesi’dir. Sahabiye Mahallesi’ni 1943’te Devlet Hastanesi’nin hizmete girmesinden sonra, sakinleri arasında çok sayıda doktorları bulunan Örnekevler Mahallesi izlemektedir. Bahçeli, tek katlı altmış yedi adet evden oluşan Örnekevler Kayseri’de ilk toplu konut projesidir.¹²⁹

1970’li yıllara kadar, Sahabiye, Örnekevler ve İstasyon Caddesi şehrin prestiji en yüksek olan semtleri olmuştur.¹³⁰

Ayrıca kentin doğu aksını oluşturan Sivas Caddesi de kamulaştırılmış ve dönemin izlerini taşıyan 5 katlı modern belediye blokları yapılmıştır.(Şekil 5,6)

¹²⁹ Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasınan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

¹³⁰ a.g.e.

Şekil 5.8. Belediye Blokları

Alıntı: Kayseri İl Yıllığı 1968, Kapak, Gutenberg Matbaası, Ankara, 1968

Yönetimsel faktörlerin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle, kentin kimlik faktörleri değişmiştir. Organik doku yok olmuş ve yerine kent ızgara planlı bir döneme girmiştir. Fiziksel kimlik belirleyicisi olan kentin dokusunu, evler değil kamulaştırma sonucu açılan caddeler ve bulvarlar oluşturmaya başlamıştır.

Kentin form ve görüntü açısından kimlik faktörü olan geleneksel doku, 1950 sonrası fonksiyon değişikliğine uğramıştır, konut alanlarının imar planları ile getirilen ulaşım, arazi kararları doğrultusunda ana trafik aksları üzerinde yer alması planlanmıştır.

Bu dönemden sonra kentin kimliğinin değişmesine sebep olan bir diğer faktör ise kent merkezinde artan sanayileşmenin sonucu olan göçlerdir. 1950 yılında 65.488 olan nüfus, 1960'da 102.596, 1970'de 160.985'e ulaşmıştır.

Nüfus artışı ve yeni ulaşım olanakları ile sanayinin yer seçimi sonucu merkez çevresinde kompakt bir forma sahip bulunan kent, doğu-batı yönünde lineer olarak büyümeye başlamıştır.¹³¹

Yüzyılın başından 1950'li yıllara kadar geçen sürede kentin kimlik değişimine sebep olan faktörlerin başında yönetimsel faktörler gelmiştir. Kent bütünü ve mevcut kimliği göz ardı edilerek alınan plan kararları kentin kimliğinin değişim sürecini hızlandırmıştır.

¹³¹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Bu süreci etkileyen bir diğ er olgu ise Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleş me hareketlerinin sonucu olarak yapılan bu yatırımlardır. Bu yatırımlar kentin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin de ğ iş imine sebep olmuştur.

Cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede Kayseri kentinde yaşamış medeniyetlerin birer mirası olan anıtsal yapılar kimlik belirleyicisi iken kalkınma hareketlerinin sonucu olarak yapılan yatırımlar bünyesinde üretilen binalar, Cumhuriyet döneminin önemli mimari ve kültürel mirası olarak kentin fiziksel kimliğinin önemli birer belirleyicisi olmuşlardır.

Ayrıca bu yatırımlar modern içerikli yerleşkeler kurmuşlardır. İş letme binalarının ve yerleş im düzenlerinin farklılıkları kentteki mimari anlayışı etkilemiştir. Genel olarak tek katlı ve bahçe içinde tasarlanmış konutlar, yerleş im düzenleri, iş levsel düzenlenmiş mekansal kurguları, konfor şartları ve kullanım biçimleri ile geleneksel konut üretimi kullanımının yeniden yapılanmasında etkili olmuştur.¹³²

Kent merkezinde iş gücü ihtiyacı artmıştır ve kırsaldan kent merkezine göçler başlamıştır. Göçle gelen nüfus kentin demografik yapısının dolayısıyla sosyo-kültürel kimliğinin de ğ iş mesine sebep olmuştur. Farklı kültürel birikime sahip insanlar bir arada yaşamaya başlamış ve kentte kozmopolit bir yapı oluşmaya başlamıştır.

1950'li yıllarda kentin biçimsel ve sosyal kimliğinin de ğ iş mesine sebep olan diğ er yatırımlar; özel sektör yatırımı olan Birlik Mensucat (1951) ile Orta Anadolu Mensucat (1955) fabrikaları, kentin batı yönünde geliş mesini teş vik ederek, Aydınlık evler ile Hürriyet Mahallelerinin doğ masına neden olmuşlardır. 1955 yılında Ankara yolu üzerinde aç ılan Ş eker Fabrikası bölgede yeni mahallelerin oluş umunu hızlandırmıştır. Kentin batı yönünde özel yada kamu sektörü tarafından oluşturulan sanayi kuruluşları yeni konut alanlarının oluş umunu teş vik ederken, kentin doğ u yönünde geliş im aynı ivme ile olamamıştır. Ancak yine de artan nüfusun

¹³² Asıliskender, B. , a. g. e

gereksinimini karşılamak üzere, kentin doğu yönünde Sivas Caddesi üzerindeki Kavak yazısı mevkinin planlaması K.Ahmet Aru'ya yaptırılmıştır¹³³

Böylece, kentin doğusu, Sivas Caddesinin her iki yanı konut alanı olarak düzenlenmiştir.

Kent merkezinde artan sanayileşme hareketleri sonucunda kent bir odak merkezi haline gelmiştir.

Nüfus artışı ve yeni ulaşım olanakları ile sanayinin yer seçimi sonucu Kale ve çevresinde kompakt bir forma sahip bulunan kent, bu gelişmeler sonucunda, kentin sahip olduğu biçimsel belirleyiciler sayesinde planlı olarak doğu-batı yönünde lineer olarak büyümeye başlamıştır.

Bu gelişim ve değişim, tarihi kent dokusundan özellikli üst gelir grubu ailelerin yeni konut tiplerine yönelmesine sebep olmuştur.

Kentin sahip olduğu form ve görüntü faktörü açısından önemli kimlik belirleyicisi olan geleneksel konutlar terk edilmeye ve ülke genelinde etkisini gösteren sanayileşme sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan yüksek katlı yapılar tercih edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla kent Anadolu kenti kimlik özelliklerini yitirerek, modern kent kimliğine bürünme sürecine girmiştir.

1960'lı yılların başında göreve gelen yerel yönetim, 1945 imar planını uygulamaya devam etmiştir. Bu dönemde geleneksel doku üzerindeki tahribatlar artmıştır.

Yeni ekonomik yatırımlar kent mekânında yer almış, hizmet sektörünün kent mekânında yoğunluğu artmış, kent alanlarında 3-5 katlı yapılanmaya gidilmiştir.

Plan kararlarıyla devam eden istimlaklar sonucu yeni konutlara ihtiyaç duyulmuş ve kentin günümüzdeki silüetinin oluşmasına sebep olan apartmanlar yapılarak, konutları elinden alınanlara bu apartmanlardan daireler verilmiştir. Böylece kentin plan dışında yapılaşmasının önüne geçilmiştir.

¹³³ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Ayrıca bu istimlâk edilen birkaç aileye bir parsel verilerek şehirde ilk defa arsa karşılığı daire yapımına müteahhitlerce başlanılmıştır. Büyükşehirlerde daire karşılığı arsa alımı çok önceleri başlamasına rağmen bu durum Kayseri’de ilk defa 1964 yılında uygulanmıştır.

1970'lerde, kentin yenilenmesi, tarihi dokuyu yok ederek sürmektedir. Kent ana ulaşım aksları (doğu-batı) boyunca lineer formda gelişmesini sürdürürken, merkez fonksiyonları olduğu yerde büyümeye devam etmiş, etrafındaki geleneksel doku üzerindeki yıkıcı etkisi artmıştır. Yapılan planlama faaliyetleri, merkezi gelişim sorununu iyi çözememiş koruma faaliyetlerinin yetersizliği de eklenince, doku üzerindeki baskı önlenememiştir.

1970’li yıllarda kentteki değişim eski yapıların yıkılarak yerine yenilerinin inşası, yeni alanların planlı bir şekilde yapılaşması, plansız yapılaşma sonucunda oluşan yerleşim alanları ve başka idari ünitelerin şehirle bütünleşmesi şeklinde olmuştur.¹³⁴

Kentte yaşanan bu fiziksel değişim kentin mevcut biçimsel kimliğinin değişmesi, yeni konut alanlarıyla birlikte geleneksel dokudaki mahalle kavramının yavaş yavaş kaybolmasıyla sosyo-kültürel kimliğinin değişmesi süreci hızla devam etmektedir. Ancak sosyo-kültürel kimliğin önemli bir belirleyicisi olan ataerkil aile yapısının devam etmesinden dolayı yeni yapılan konutlar metrekare açısından küçümsenemeyecek boyuttadır. Kentin Anadolu kent kimliğinin değişmesine rağmen ataerkil aile yapısı değişmemiş ve bu yapı konut form ve fonksiyonlarına da yansımıştır.

1970’li yıllarda elde altık olarak kullanılan hâlihazır haritaların sadece yol akslarını gösteriyor olması ve bu nedenle uygulamayı aksatıcı nitelikte olması nedeniyle halihazır haritaların yenilenmesini ve planların yeniden ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.¹³⁵ Ve 1975 yılında Mimar Yavuz Taşçı’ya yeni nazım imar planı hazırlanmıştır ve kentin kimlik belirleyicileri bu tarihten itibaren hızla değişmeye devam etmiştir.

¹³⁴ Cumhuriyetin75.Yılında Kayseri ,Kayseri Valiliği Yayınları,1998

¹³⁵ Yücel, C. a.g.e.

5.2.3. II. Plan Dönemi-1975-1986 Yılları Arası Dönem

1975 yılında Yavuz Taşçı tarafından yapılan nazım imar plan ile yüksek bloklu ve kentin günümüzde de önemli bir kimlik belirleyicisi olan geniş caddeli kent görünümü oluşmaya başlamıştır.

Şekil 5.9. Kayseri Nazım İmar Planı-1975
Alıntı:Kayseri Büyükşehir Belediyesi Arşivi

1950 yılları sonrası tüm ülkede olduğu gibi Kayseri kentinde de yerleşik konut kültürü izlerini kaybetmeye başlamıştır. Bunun sebebi sanayileşme süreci ile gelişen kentleşme olgusu, teknolojik imkanların artması, yeni yapım tekniklerinin uygulamaya geçirilmesi ve yönetsel faktörlerdir.

Kayseri kültürel ve fiziksel kimliğinin önemli bir belirleyicisi olan yerleşik konut kültürü bu tarihten itibaren hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Hazırlanan imar planları ve konut yaşamını etkisi altına almaya başlayan modern kent konutu kavramı süreci hızlandırmıştır.

Modern kent konutunun ise tüm işlevleri bir çatı altında toplaması, ıslak hacimlerin daha konforlu olması, evin tüm mekânlarına erişimin kolaylığı, iç mekanların gerekli donanım elemanlarıyla konfora yönelik olarak tefriş edilebilmesi, kısaca sunulan

yeniliklerle yaşamın kolaylaşması modern konuta olan talebi artırmış, kent halkının çok kısa sürede yeni konutunu benimsemesini sağlamıştır.¹³⁶

Dolayısıyla, Kayseri konutu da bu gelişmelerle beraber gelenekselden tamamen sıyrılmış, nitelik ve nicelik anlamında köklü değişimlerin yaşandığı bir döneme girmiştir.

Kayseri kentinde 1945 yılından itibaren kentin planlı olarak gelişimi organik yapıdaki dokunun yok olmasına sebep olmuştur. Plan kararlarının uygulanmasıyla kentin organik düzende olduğu gibi, boş bulunan alanlara ve bu alanların fiziki özellikleri ile doğal olarak şekillendiği dönem bitmiştir.

Bütün yapılanma süreci doğal bir akışta organik olarak gerçekleşmekteydi ve bu süreç kentin form ve görüntü faktörü açısından kimlik belirleyicisi olan konut dokusunu oluşturmaktaydı. Fakat imar planı sonrası konut alanları belirlenmiş, bunların ada ve parsel boyutları netleştirilmiş, parsel bazında konutun nasıl yapılacağı kararları alınmıştır. Ayrıca en, boy, yükseklik, çekme kat, yol cephesi, yan bahçe mesafesi gibi bir konutun tasarımında etkili bütün ölçüler önceden tasarımcıya verilmiş, mimar bu sınırlar içinde tasarımına başlamıştır.¹³⁷

Ancak bu durum kentsel bazda bir standartlaşmayı getirmiş ve genel anlamda kentlerin kimlik özelliklerinin yitirilmesine ve zamanla birbirine benzemesine sebep olmuştur.

1975 İmar planının etkisiyle yüksek katlı blokların yapımın hızlanması ile kat mülkiyeti kavramı ortaya çıkmıştır. Geleneksel konut kültüründe aynı toprak parçası üzerinde birkaç ailenin yaşadığı bir kavram bulunmamaktadır. Konutun üzerinde yer aldığı arsa kime aitse konutta o kişiye aitti, oysa parsel kavramıyla bir parsel üzerinde birçok aile yan yana ve üst üste yaşamaktadır. Bu anlayış değişimi kat mülkiyeti kavramını gündeme getirmiştir. Ancak mülkiyet kavramı belli bir süreçle tam uygulanmıştır.

¹³⁶Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

¹³⁷ Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

Bu süreçte apartmanlar, yabancı birçok ailenin barındığı bir yapı olmak yerine, baba-oğulların, kardeşlerin veya amca, dayı, teyze gibi akrabaların bir arada yaşadıkları çok katlı aile konutları olmuşlardır. İsimlerini de genellikle ailenin soyadından almışlardır. Akdamar Kardeşler Apartmanı, Sağıroğlu Apartmanı, İncetan Apartmanı, Özateş Apartmanı, Büyüknalbant Apartmanı gibi isimler bu duruma örnektir.¹³⁸

Dolayısıyla görülmektedir ki, Kayseri sosyo-kültürel kimliğinin bir parçası olan içe dönük aile yapısı değişen ve gelişen şartlara rağmen kendini korumaya çalışmaktadır.

Ayrıca bu dönemde geleneksel dokunun tüm yıkım kararlarına rağmen kalabilen bir bölümü sit bölgesi sınırları içine alınarak, ticaret ve hizmet sektörünün yoğunlaştığı Cumhuriyet Mahallesi tampon bölge olarak öngörülmüştür.

Taşçı planında Kayseri metropoliten alanı hizmetler yoğun şehir merkezi olarak tasarlanmıştır. Gelişme lineer formda ve tek merkezli kent olarak ele alınmıştır. Plan raporunda, Kayseri'de kapalı çarşının yanında yeni merkez gelişmesinin ve sanayi bölgelerinin oluşumundan hareketle, merkez yerleşiminin ve biçiminin kentin fiziki şekillenmesinde yol gösterici olarak ele alındığı ve etkin bir ulaşım sistemi ile tek merkezli bir makroform yaratılacağı belirtilmektedir.¹³⁹

1980 yılları sonrasında ise, 1975 imar planı kararlarının etkilerine bağlı olarak değişimler devam etmektedir. Üst gelir grupları için Sivas Caddesi'nin güneyinde kentin doğusunda-geliştirilen Alparslan ve Mimarsinan Mahalleleri yüksek katlı oluşumlarıyla dönemin imar anlayışını sergilemektedir. Benzer bir yaklaşım ile 1980'lerin ortalarında, dönemin belediyesi tarafından, alt-orta gelir grupları için, kentin batısında Şeker Fabrikası karşısında Belsin toplu konutları inşa edilmiştir.¹⁴⁰ Böyle bir lineer-ayırım yapısı içinde kentlilerin işyerlerine zaman veya fiziki mesafe olarak yakın, aynı zamanda gelir düzeylerine uygun konut yeri seçmeleri olasılığının maksimize edileceği düşünülmektedir. Konut alanları her biri bir alt merkez etrafında

¹³⁸ a.g.e.

¹³⁹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

¹⁴⁰ Asiliskender, B. , a. g. e

toplanan 20–80 bin nüfuslu mahalleler olarak biçimlendirilmiştir. Bu mahallelerin yoğunlukları merkezden uzaklaştıkça azalan biçimde planlanmıştır.¹⁴¹

1945 yılından itibaren kentte görülen, planlı gelişimden dolayı, kent artık tipik Anadolu kent kimliği özelliklerini tamamen kaybetmiş ve metropol kent görünümüne sahip olmaya başlamıştır. Kentin fiziksel kimliğini oluşturan organik sokak dokusu yok olmuş onun yerine yüksek katlı konutların sınırlandığı geniş yollar almıştır. Apartmanlaşma süreci kentte aşama aşama olmuştur. Kat mülkiyet kanunu ile tek parsel üzerinde birçok ailenin yaşama anlayışı, akrabaların aynı apartmanda yaşamasıyla uygulanmış bu yapı giderek değişmiştir. Sanayileşmenin bir sonucu olan kentleşme süreci Kayseri kentinin sadece fiziksel kimliğini değil, kültürel kimliğini de değiştirmiştir.

1980’li yıllarda kent kimliği değişimini etkileyen bir diğer faktör ise kentte 1978 yılında kurulan Erciyes Üniversitesidir. Üniversite eğitim, araştırma ve sağlık hizmetleri sunarak, kentin algılanmasında etkili bir öge olmuştur. Üniversitenin kurulması, kentin sosyo-ekonomik yapısında ve kültürel yapısında değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kente yapısı açısından farklı bir nüfus eklenmiştir. Üniversite öğrencilerinden ve üniversite personellerinden oluşan bu yeni nüfus Üniversite yerleşkesi merkez olacak şekilde kentin güneydoğusunda yer alan Talas ilçesinde bir yerleşme göstermiştir ve Talas’ın kentin mekansal birleşme süreci hızlanmıştır.

Öğrenci nüfusu kentin sosyo-ekonomik yapısında ve kültüründe değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Sosyo-ekonomik yapının değişmesiyle yeni servis sektörleri ortaya çıkmıştır.

Kentin sosyo-kültürel kimliğinden dolayı, kent merkezinde restoran ve kafeler bulunmamaktadır. İçe dönük aile yapısı, sosyal yaşamın sadece aile içinde olmasından dolayı bu hizmet sektörü kentte gelişmemiştir. Ancak üniversite nüfusu bu yapıyı değişmesine sebep olmuştur. Son yıllarda açılan yüksek kalitedeki kafeler bu değişimin göstergeleridir.

¹⁴¹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Bu dönemde, kent ve çevresinde ağaçlı alanların yokluğu göz önüne alınarak, güneyde Hacılar, Hisarcık ve Talas sırtlarında yer alan meyve bahçeleri ve bağlar kentin peyzaj alanı olarak düşünülmüştür. Bu alanlar, aynı zamanda korunacak yer üstü yapıları ile arkeolojik sit bölgelerini barındırması nedeniyle mutlak koruma alanları olarak öngörülmüştür. Günümüzde bu bağ-bahçe alanları, kentin daha yoğun ikinci konut bölgesi durumuna dönüşmektedir.¹⁴²

5.2.4. III. Plan Dönemi- 1986 Yılı ve Sonrası Dönem

Kayseri kentinin mekânsal olarak büyümesi ve gelişme potansiyeli göstermesi sonucu yeni bir planlama yapılmasını gerekli kılmıştır. Yeni bir planlamaya geçmek için eldeki planın veya planlama dönemi süresinin dolması, planlama dönemleri arasında boşluk bırakmamak ve gelişme potansiyeli gösteren alanların planlı olarak yakalamak için yeni beklenmemiş ve 1986 yılında yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

1986 yılından sonra kent için kapsamlı bir imar planı hazırlanmamıştır. Fakat plan revizyonları ile gerekli bölgelerde düzenlemeler yapılmıştır.

1986 yılında, yapılan planda 1975 yılında yapılan plandaki genel ilkeler korunmuştur. Çevre yerleşmeler ile Kayseri arasında rekreasyon ve turizm-yazlık konut olarak kullanılan bağ evleri, ticaret, çalışma, ulaşım v.b. tüm kentsel fonksiyonlarda bir hizmet alış-verişi olduğu için, bu gelişimi planla yönlendirebilmek amacıyla planın çevresi ile birlikte ele alındığı belirtilmektedir.¹⁴³

Kayseri kent merkezinde çarpı işareti şeklinde kesişen iki eksen üzerinde gelişmektedir. Ana eksen Ankara-Sivas karayolu boyunca doğu batı yönünde, diğer eksen ise Erkilet' ten Talas' a olmak üzere kuzey güney yönündedir.¹⁴⁴

Kayseri'nin 1980 sonrası mekansal gelişmesinde görülen başlıca gelişmeler, kentin geniş alanlara yayılma eğiliminin ortaya çıkması, özellikle kuzey ve batı çeperlerinde gecekondulaşma, merkezin kendi etrafında büyümesi ve ana yollar boyunca aksiyel gelişmesi, kentin doğu-batı çeperlerinde planlı toplu konut alanlarının oluşması, eski

¹⁴² Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

¹⁴³ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

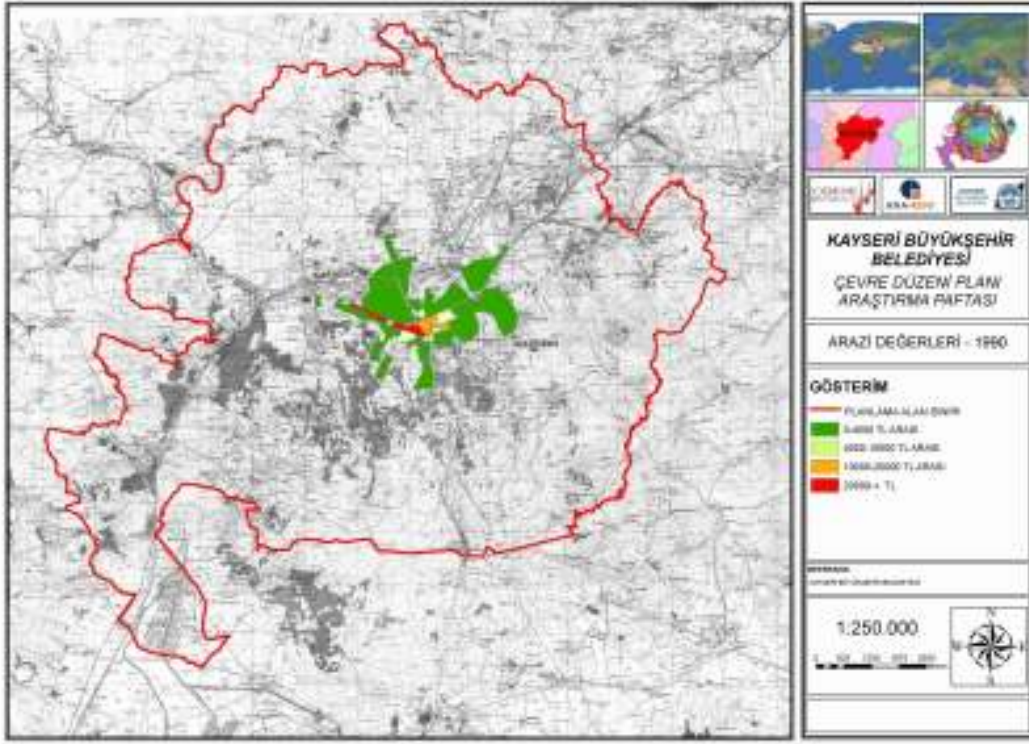
¹⁴⁴ a.g.e.

kent dokusunun hemen hemen bütünüyle tahribi ve çok katlı yapılaşmanın artması, kentin yakın çevresindeki yerleşmelerle kentin bütünleşme eğilimi, güneyde bağ evleri karakterinde ikinci konut gelişmesinin yaygınlaşması şeklinde özetlenebilir.¹⁴⁵

Kentin bu gelişimi ve dönüşümü arazi fiyatlarına da yansımıştır. 1990 yılında kent merkezi en yüksek emlak değerinde iken, merkeze yakın doğu aksı üzerindeki konut alanların değeri onu izlemekte, batıdaki yalnızca küçük sanayi alanlarında yüksek emlak değeri izlenmektedir. 1994 Yılına kadar merkezdeki birkaç semtin değerindeki görece azalmanın dışında fazla bir değişiklik görülmez. 1994 Yılında, kentin batı aksında küçük sanayi ve sanayi alanlarında, merkezde ve merkezin yakın doğu yönünde en yüksek emlak değerleri görülürken, bu aksın güneyinde kalan konut alanlarında önemli ölçülerde değer artışı oluşmuştur. Bu eğilim, kentin o yöndeki gelişimine paralel olarak sürer. 2002 Yılı emlak değerleri incelendiğinde, M.İ. A.'na yakın doğu yönündeki birkaç semtte en yüksek olmak üzere, doğu-batı aksı boyunca emlak değerlerinin yüksek olduğu, bunu doğu yönündeki nispeten uzak diğer semtler ve aksın güneyindeki diğer alanların izlediği görülür. Kentin kuzeyinde bulunan alanların emlak değerleri bu yıllar boyunca hep aynı düzeyde kalmıştır. Bu sonuçlar, kent merkezinden uzaklıkla arazi fiyatlarının düşmediğini, ana ulaşım aksı boyunca arttığını göstermektedir.¹⁴⁶(Harita 5.2-5.3-5.4)

¹⁴⁵ a.g.e.

¹⁴⁶ a.g.e

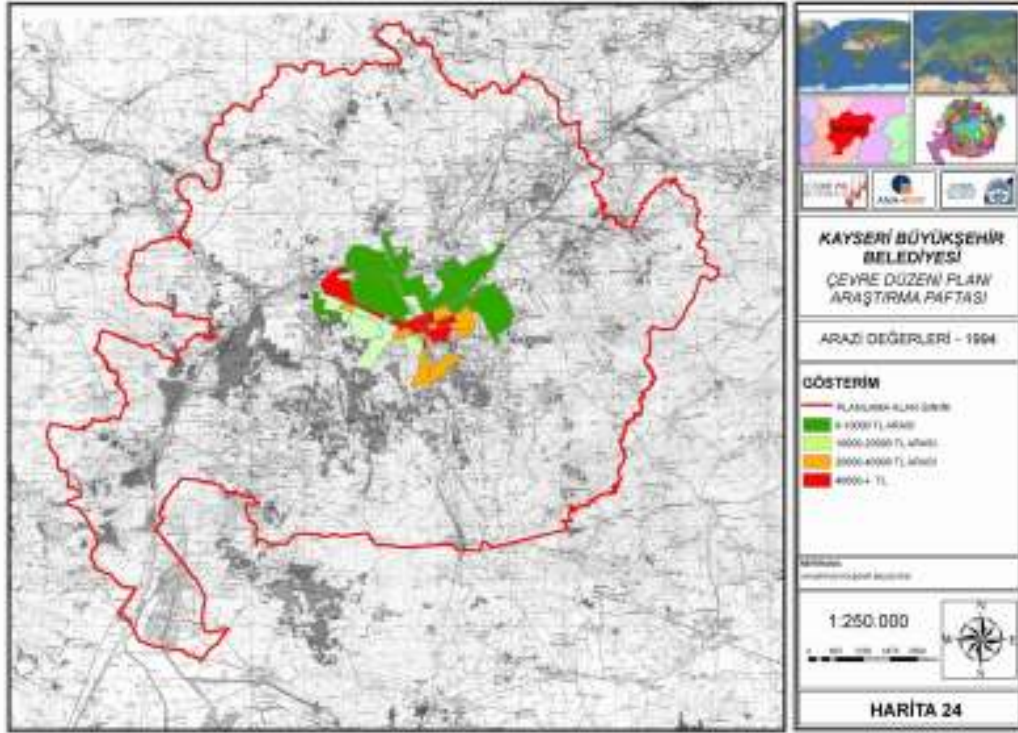

Harita 5 .2. 1990 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri- 1990 paftasında görüldüğü üzere o dönem en üst değerler kentin merkezine yakın Düvenönü ve Cumhuriyet meydanları arasında kalan kısımlar ve Fatih ile Emek Mahallesi olarak görülmekte şimdiki Yeni sanayi diye bilinen kesime doğru uzamaktadır. Buraları doğu yönündeki konut alanları izlemektedir, Kılıçaslan mah. Melikgazi mah. ve devamla Alpaslan mahallelerini ikinci en üst değere sahip alanlar olarak görmek mümkündür.¹⁴⁷

¹⁴⁷ a.g.e.

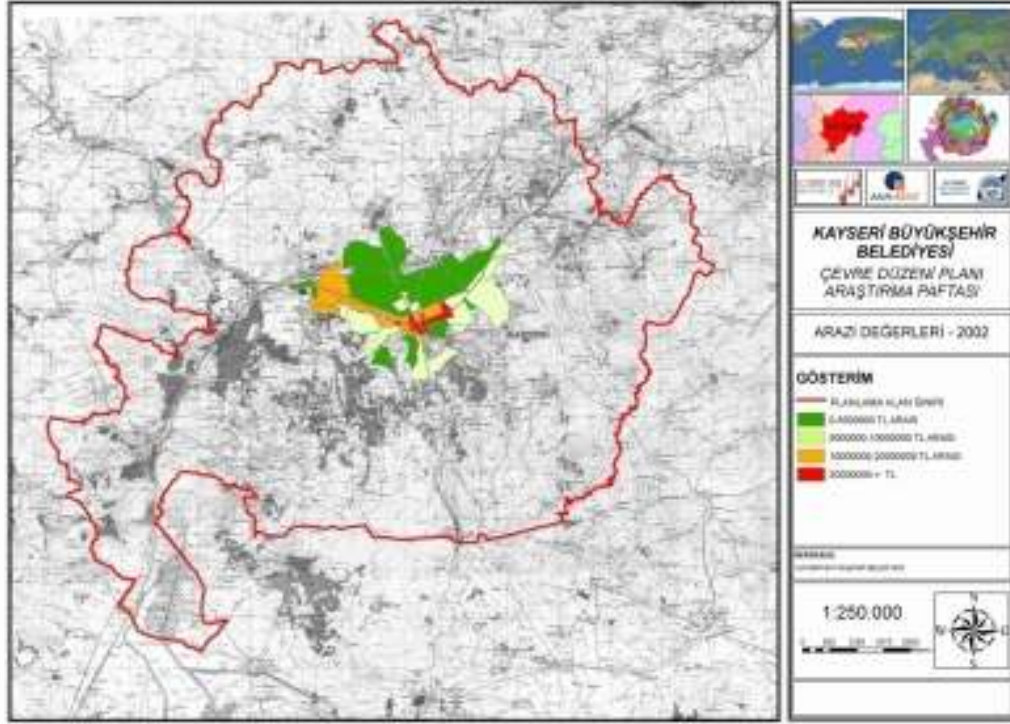

Harita 5.3. 1994 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri-1994 haritasında en üst değerlere sahip alanlar kentin güneyinde yoğunlaşmakta ve alan olarak 1990 yılından daha fazla alan kapsamaktadır. Bu dönem en değerli yerlerden olan biri de Şeker Mahallesi olarak görülmektedir. Esenyurt mahallesi ve Çay bağları diye bilinen mevkiler ve Kayabağ Mahallesi de ikinci en üst değere sahip alanlar olarak görülmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁸ a.g.e.

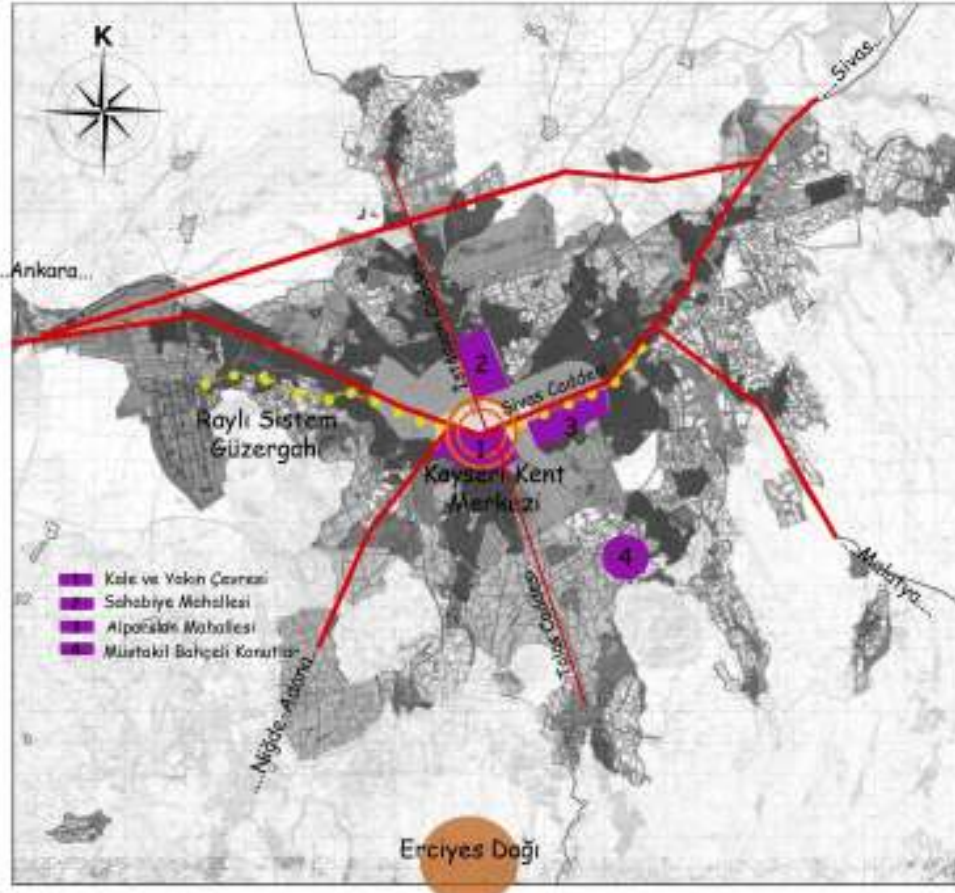
Harita 5.4. 2002 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri-2002 deki durum irdelendiğinde 1998 yılı paralelinde bir gelişim gösterdiğini görmekteyiz. Yine kentin mevcut çevreyolun güneyinde kalan kısımları daha değerli ve yine değerli kısımlar doğu-batı aksında gelişim göstermektedir.

2002 Yılından sonra bu değerlerde önemli bir değişim olmamıştır. Haritalar incelendiğinde arazi değerlerindeki hızlı değişkenlik dikkat çekmektedir. Bunun sebebi 1945 yılından itibaren kentin planlı olarak genişlemesi ve yüksek gelir grubuna ait ailelerin yaşayacağı alanların plan kararlarıyla belirlenmesidir.

Kentin merkezi olan Kale ve yakın çevresi plan kararları sonucu geleneksel dokusunu kaybetmiş ve merkezi iş alanı haline gelerek yoğunlaşmıştır dolayısıyla burada yaşayan prestijli kesim, ilk olarak dönemin en modern semti Sahabiye mahallesinde ve daha sonra üst gelir grubunu yaşaması planlanan Alpaslan mahallesinde ve bu döneme paralel olarak eski bağ alanlarının bulunduğu, yerlerde yapılan müstakil bahçeli konutların yer aldığı sitelerde yaşamaya başlamışlardır. (Şekil 5.10)

Şekil 5.10. Plan Kararları Sonucu Üst Gelir Grubunun Mekan Tercihleri

Merkezin desantralizasyonu, sanayi alanlarının gelişimi, yeni konut alanları gereksinimi ve kentteki planlama faaliyetleri sonucu, yoğunluk dağılımında da değişim yaşanmıştır. 1990 Yılında yoğunluk, eski kent merkezinde düşük olmak üzere merkezi iş alanında ve doğu yönündeki birkaç semtte yüksek, diğer alanlarda düşüktür. 2000 Yılında, brüt yoğunluğun merkezde düşmeye devam ettiği, yakın doğusunda ve batı aksının güneyindeki birkaç semtte, toplu konut alanının bir bölümünde, kuzeyde birkaç semtte, daha yüksek yoğunluklar oluştuğu izlenmektedir.¹⁴⁹

1988 yılında Kocasinan ve Melikgazi ilçe belediyelerinden oluşan Kayseri Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur. Kayseri kentindeki planlama faaliyetleri

¹⁴⁹ a.g.e.

1990'lardan sonra devam etmiş; ana ilkeler korunmak üzere pek çok plan revizyonu ve ilave plan yapılmıştır.

Yüksek katlı yapılaşma, bu dönemde de hızla kentin fiziksel kimliğinin değişmesine sebep olmuştur. Kent genelinde 15 katlı ayırık yapı düzenin oluşturduğu tek tip bir yapılaşma süreci yaşanmıştır. Bu süreç günümüzde de hızla devam etmektedir.

Kentin nüfusunun artması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi sonucu mekansal etki alanı genişlemiş ve 2004 yılında 356 km² olan Büyükşehir Belediyesi hinterlandı 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanuna göre 2150 km²'ye çıkmıştır.(Harita 5,6)

Harita 5.6 5216 Sayılı Yasadan Sonraki İdari Sınırlar
Alıntı:Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Valilik binası merkez kabul edilerek 20 km. yarıçapındaki dairenin içinde kalan yerler Kayseri Büyükşehir Belediyesine bağlanmıştır.

Büyükşehir Belediyesinin sınırlarının genişlemesi Çevre Düzeni Planı yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır ve 2005 yılında 1/50000 ölçekli Çevre Düzeni Planı yapılmıştır.

Bu çerçevede hazırlanmış olan Çevre Düzeni Planı ile birlikte, hinterland sınırı içerisinde sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, kentsel ve kırsal gelişmeler ile sanayi, tarım, turizm, hizmet, ulaşım gibi sektörel gelişmeler değerlendirilmiştir. Yapılan planlama çalışması sırasında öncelikle Koruma-Kullanma dengesi göz önünde tutularak, sosyo-ekonomik, çevreyle ilgili, stratejik kararlar ile arazi kullanım kararları üretilmiş ve buna bağlı olarak kent için en uygun yer seçim kararları belirlenmiştir. Bu kararların planlar arası geçişlerde alt ölçekli planlara yol gösterici olması hedeflenmiştir.¹⁵⁰

Bu dönemde kentin kimliğinin değişmesine neden olan faktörlerin başında teknolojik gelişmeler gelmektedir.

2000 li yıllardan sonra Kayseri kentinin mekansal yapısını ve dolayısıyla bu yapıdan kaynaklanan kent kimliğinin değişmesini en çok etkileyen proje raylı sistem projesidir. Kentin doğu-batı aksı üzerinde bulunan hafif raylı sistem projesi yer seçimi hakkındaki tartışmalar uzun süre devam etmiştir. Kentin bir kimlik belirleyici olan geniş yollar projenin uygulama sürecinde daraltılmış ve bu durum kentin kimlik belirleyicisinin niteliğinin değişmesine sebep olmuştur.

Yerel yönetim, son teknolojiyi kent genelinde uygulama konusunda son derece kararlı ve isteklidir. Bunun bir diğer sonucu da kent merkezinde yer alan stadyumun arasının özel bir şirkete satılmasıyla bu alana alışveriş ve yaşam merkezi kurulmasına karar verilmiştir ve kentin batı aksında yeni bir stadyum inşa edilmiştir.

Stadyumun niteliği ve büyüklüğü açısından kentin yeni bir kimlik kazanması hedeflenmiş ve bu doğrultuda yatırımlar yapılmaya başlanmıştır.

Kentte yapılan 1986 planı, kentte küçük sanayi sitelerinin kurulmasını, toplu konut ve gecekondu önleme bölgeleri yoluyla kentin gelişmesini amaçlamıştır. Merkezi iş alanı yoğunlaşarak daha etkin hale gelmeye başlamıştır. Sit alanı üzerindeki yıkıcı tahribat artmakta ve bağ alanları ikinci konut alanlarına dönüşmektedir.¹⁵¹

¹⁵⁰ <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

¹⁵¹ Kocatürk, F. , Kayseri'nin Kentsel Gelişim Süreci, Tol Dergisi,2009

Bu dönemde ev bundan sonra kentin gelişimi bu plan kararları çerçevesinde olmuş ve eski tarihi kent dokusunun kimlik kazandırdığı kent, parselasyon planının sahip olduğu yüksek yoğunluklu bir büyükşehir olmuştur.

Yerleşik dokuda görülen, fiziksel kimlik belirleyicisi olan Cumhuriyet döneminin önemli mimari ve kültürel mirası olan alanlar rant baskısı ile gelişen plan kararları sonucu giderek yok olmaktadır.

Kentsel sit alanında birkaç yapının dışında Kayseri kenti form ve görüntü faktörü açısından kimlik belirleyici olan geleneksel konut dokusu, tamamen yok olmuştur.

5.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak tarihsel süreç içerisinde Kayseri kent kimliği özellikleri incelenmiştir daha sonra ise kent kimliği değişim süreci, üçüncü bölümde ele aldığımız kent kimliği değişimi faktörleri ile ilişkilendirilerek irdelenmiştir.. Kent kimliği değişimi, alınan ve uygulanan plan kararları sonucu değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde Kayseri kent kimliği özellikleri incelendiğinde;

Kayseri kenti ilk olarak, ilkçağ kentlerinde olduğu gibi savunulabilen bir tepe üzerine kurulmuş olmasından dolayı ilk çağ kentlerinin kimlik özelliklerini göstermektedir. Fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı, şehir tepeden ovaya inmiştir.

Ortaçağda ise kent kale-kent kimlik özelliklerini göstermektedir. Yerleşme alanın çok büyük bir bölümü surlar içindedir ve surun çevrelediği alan küçüktür. Genellikle yönetimsel ve askeri işlev taşıyan iç kale vardır. İç kalede yoğun yapılaşma gösteren bir yerleşme alanı bulunmaktadır. Ticaret alanı kısıtlı bir alan içinde sıkışmış olması nedeniyle daha örgütlü bir niteliğe sahiptir.

Kent, İç kale ve onun güneyindeki surlarla çevrili iken, sonradan yavaş yavaş sur dışına çıkarak, biçimsel kimliğinin sağlamış olduğu avantajla ovaya yayılmaya başlamıştır ve 18. yüzyılın sonlarına kadar ortaçağ kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır. Kent dar, kıvrımlı ve çıkmaz sokaklar ile organik bir düzen sergilemekte, sokakların kesiştiği yerlerde, küçük meydancıklar, cami avlu veya

bahçeler bulunmaktadır. Kent adeta yayvan büyük bir kitle; ev ve avlular, sokak ve meydancıklar da, bu kitleden oyularak çıkarılmış boşluklardır. Sahipsiz boşluklara, anlamsız dış mekanlara pek rastlanmamakta, her yol, her sokak ve her çıkmazın belli nedenlerle, belli işlevler için meydana getirilmiş, anlamlı mekanlar oluşturmaktadır.¹⁵²

Fakat bu yıllardan sonra, kentin kimliğini tüm dünyada etkisini gösteren Sanayi devrimi sonrası yaşanan sanayileşme hareketleri ve modern kentleşme hareketleri etkilemiştir. Kentte yapılan planlama çalışmaları ve sanayi sektörünün gelişmesiyle kentin kimlik belirleyicileri ve dolayısıyla kent kimliği de değişmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde değişen kent kimliği açısından Kayseri kenti ortaçağ kenti kimlik özelliklerini yitirip, 21.yüzyılda metropol-kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır.

Süreç içerisinde değişen kent kimliği çalışmanın bu bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır ve değişim süreci, Plansız Dönem, I. Plan Dönemi- 1945–1975 Yılları Arası Dönem, II. Plan Dönemi–1975–1986 Yılları Arası Dönem ve III. Plan Dönemi–1986 ve Sonrası Dönem olarak kentte birçok açıdan kırılmaların yaşandığı dönemlerde incelenmiştir.

Plansız Dönemde, kentin kimlik özelliklerini yansıtan iki bölge bulunmaktadır. Bu bölgelerden biri Kayseri Kalesi ve çevresi, diğeri ise birinci bölgenin güneyinde kalan ve günümüzde kentsel sit alanı olarak tescillenen bölgedir. Bu bölgeler organik yerleşim dokusu ve tarihsel, fiziksel kimlik belirleyicilerinin mekana yansımalarının yoğun olarak hissedildiği bölgelerdir. Fakat bu belirleyiciler zamanla nitelik değiştirmiş hatta yok olmuştur. Bu değişime sebep olan faktörler; fiziksel, yönetimsel ve sosyal faktörlerdir.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörlerden yangınlar ve depremler, bölgede yer alan, fiziksel kimlik belirleyicisi olan konut dokusunun yok olmasına sebep olmuştur.

¹⁵² İmamoglu, V., 20. Yüzyılın İlk Yarısında Kayseri Kenti: Fiziki Çevre ve Yasam, 1. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No:1, Kayseri, 121-128, Nisan 11-12, 1996.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan bir diğer faktör ise yönetimsel faktörlerdir. 1986 yılında Kale ve çevresinin merkezi iş alanı (MÍA) olarak düzenlenmiş olması ticari kullanımın yoğunlaşmasına sebep olmuştur ve bu bölge özgün niteliklerini kaybetmiştir. Kale ve çevresinin güneyinde yer alan kentsel sit alanı olarak ele aldığımız ikinci bölge ise uygulanan planlama çalışmaları sonucu, geleneksel organik yapısından kaynaklan kimlik belirleyici özelliklerini koruyamamış ve günümüze kalan birkaç yapısıyla geçmişten ipuçları vermektedir.

Cumhuriyet Öncesi dönemde ele aldığımız bu bölgelerin kimlik değişine sebep olan bir diğer faktör de sosyal faktördür. Kullanıcı yapısındaki ekonomik ve sosyal değişiklikler sonucu farklı bölgelere taşınma nedeni ile civar köylerden ya da şehir dışından göç eden düşük gelir gruplarının yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Bunun sonucunda alanın fiziki kalitesi oldukça bozulmuş ve sağlam kalan az miktardaki örneklerde yeni kullanıcıların sahip çıkamamaları nedeni ile giderek bozulmaya başlamıştır.

- I.Plan Dönemi- 1945–1975 Yılları Arası Dönemde kentin kimlik değişimine neden olan faktörler ise teknolojik gelişmeler, yönetimsel faktörlerdir.

Teknolojik gelişmelerin kent kimliği değişimine etkisi: 1900 yılında kente otomobilin gelmesiyle, kentin sahip olduğu fiziksel kimlik öğesi organik dar yol dokusu yıkılmış ve günümüz kentinin fiziksel kimlik öğesi olan geniş caddeler ve bulvarlar açılmış olmasıdır.

Yönetimsel faktörler de bu dönemde kentin kimlik değişimine sebep olmuştur.

1945 Yılında başlanan planlama çalışmaları, kentin bugünkü görünümüne sahip olmasının ilk aşamasıdır. 1945 Planının uygulanmaya başlamasıyla organik eski kent merkezinin yerine ızgara planlı bir yerleşim planı kentin değişimine sebep olmuş ve eski kent merkezinin birçok alanı kamulaştırılıp yıkılmıştır. Bu yıkımlar kentin tarihi geçmişi ile arasındaki bağları kopartmış ve kentin fiziksel kimlik belirleyici olan birçok faktörün yok olmasına sebep olmuştur. Plan kararları sonucu imara açılan birçok bölgede yüksek katlı yapılar oluşmaya başlamış ve geleneksel konut dokusu yerini modernleşmenin bir sonucu olan apartman tarzı yapılaşmaya bırakmıştır. Bu yaşam tarzına geçiş Kayseri kentinde hemen değil aşama aşama yaşanmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleşme hareketlerinin sonucu olarak kentte kamusal ve özel yatırımlar yapılmıştır ve bu yatırımlar kentin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin değişimine sebep olmuştur.

1945 yılında hazırlan plan süreç içerisinde çeşitli tadilat ve ilavelerle 1975 yılına kadar uygulanmıştır ve 1975 yılında yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

- II. Plan Dönemi- 1975- 1986 Yılları Arası Dönemde, 1975 imar planının etkisiyle kentte değişimler yaşanmıştır. Kent biçimsel kimliğinin avantajıyla aksiyel olarak büyümeye devam etmiştir. Eski kent dokusu tamamen yok edildiği çok katlı yapılaşmanın giderek arttığı süreç bu dönemde de etkisini göstermiştir.

1980 yılından sonra kent merkezinin nüfusu artmış ve kentin doğu-batı aksında toplu konut alanları olmuştur.

Bu dönemde kentin kimliğinin değişmesine sebep olan en önemli faktörlerin başında kentte kurulan Erciyes Üniversitesi olmuştur. Üniversite kenti bir çekim merkezi haline getirmiştir. Öğrenci nüfusunun ihtiyaçlarına cevap verecek restoran kafe gibi yeni hizmet sektörleri oluşmuştur ve bu sektörler içe dönük sosyal aile yapısı olan kentin kültürel kimliğinin değişim sürecini başlatmıştır.

- III. Plan Dönemi- 1986 ve Sonrası Dönemde ise kentin kimlik değişimi bir önceki döneme paralel devam etmektedir. Bu dönemde kentin kimlik değişimini etkileyen faktörlerden biri teknolojik gelişmeler gelmiştir.

Bu gelişmelerin başında raylı sistem projesi gelmektedir, yapımı 2009 yılında tamamlanan bu proje kentin fiziksel kimlik belirleyicisi olan geniş yolların daralmasına sebep olmuştur. Projenin güzergahı ve gerekliliği uzun süre tartışılmıştır.

Plan kararlarıyla değişen mekansal yapı üzerinden değişen Kayseri kent kimliği incelendiğinde görülmüştür ki, fiziksel, yönetsel ve sosyal faktörler kentin kimlik faktörlerinin değişmesine veya nitelik değiştirmesine sebep olmuştur. Kimlik faktörlerinde yaşanan bu değişim kentin kimliğinde değişmesine sebep olmuştur.

Kayseri kenti ilkçağlardan beri önemli bir yerleşim alanı olmasından dolayı, tarihsel kimlik kent için önemli bir kimlik faktörüdür ve tarihsel kimliği mekanda fiziksel

kimlik belirleyicisi olan yapılar sayesinde günümüze izler taşımaktadır. Ancak kentte koruma kavramının çok geç kavranması bu yapıların birçoğunun yok olmasına sebep olmuştur.

Kayseri kentinde, elde edilecek kar paylarının yüksekliği (kamu yararı kişisel çıkar çatışması), sözde çağdaşlaşma tutkusu ve birçok etken altında; kültür varlıkları yok edilmekte, yeni yoz yapıların yol açtığı tahribatlar da ürkütücü boyutlara ulaşmaktadır. Yani; artık tarihi dokular, -eskiye benzeyen ama eski olmayan ya da yeniye öykünen ama yeni olmayan- *eskiymiş gibi* ortaya çıkan ürünler ve bunların oluşturdukları çevrelerle tiyatro dekorları gibidir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsan kentsel yaşama geçişinden başlayarak çeşitli gereksinimleri için korunma amacıyla mekânlar kurmuştur. Kent de bu gereksinimlere karşılık veren örgütlü mekânlar topluluğudur.

Kentler, var oldukları süre içinde sürekli değişim gösteren bir yapıdadırlar. Bu değişken yapı zamana, coğrafyaya ve özellikle içinde yaşattığı kentlilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kent de bu etkileşimlerin bir ürünüdür. Bu etkileşimi ortaya çıkaran faktörler her kent için geçerliliğini korusa da her kentte farklı bir etkiye ve oluşum sürecine bağlı olarak geliştiğinden kentlerde birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu durumda, onlara kent olma özellikleri kazandıran durumların yanında farklı kültür ve sosyal yapılara sahip olmaları da kentlerin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu farklı karakterler kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır.

Kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanırken, kentsel kimlik ise bir kenti tanımlayan ve onu diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin bir sonucudur.

Bir kenti diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, o kentin kendine ait bir karaktere sahip olmasıdır. Bu karakter, üzerine yerleştiği coğrafyadan içinde barındırdığı insanlara kadar uzanan bir ağın içinde zamanla gelişir ve o kentin etiketi haline gelir.

Kentin kimliği uzun bir zaman dilimi içinde oluşur ve şekillenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi gibi faktörler kenti biçimlendirir ve kente kimlik kazandırır.

Bu çalışmada kent kimliği faktörleri tarihsel kimlik, biçimsel kimlik, fiziksel kimlik, sosyo-kültürel kimlik ve ekonomik yapının kent kimliğine etkisi olmak üzere beş ana

başlık altında incelenmiştir. Çalışma alanı olan Kayseri kent kimliği de bu faktörlerle ilişkilendirilerek incelenmiştir.

İç Anadolu bölgesinde kavşak noktasında yer alan ve çevresi için her zaman bir çekim merkezi olan Kayseri kentinin, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olduğu, dolayısıyla zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahip olduğu görülmektedir. Bu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Kayseri kentinin biçimsel kimliği iki aşamada incelenmiştir; Birincisi, Kayseri'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği, ikincisi ise günümüzdeki biçimsel kimliğidir. Savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş olan kent daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı ovaya inmiş ve ova kenti olmasının olanaklarını kullanarak burada biçimlenmiştir.

Kentin ovaya iniş sebepleri ve zamanı hakkında kesin ve yeterli bilgi yoktur. Ancak çeşitli kaynaklarda elde edilen bilgilere göre ovaya iniş sebebi; korunma endişesi, ekonomik nedenler, askeri nedenler ve doğal olaylar olarak belirtilmiştir.

Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekân yapısına sahipken makroform gelişmesi çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal uzlaşma ve farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür.

Kayseri kenti fiziksel kimliği; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği olmak üzere iki bölümde incelenmiştir.

Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi, Erciyes Dağı'dır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarıçapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biri olan Erciyes Dağı, Kayseri kentiyle bütünleşmiş ve kentin simgesi olmuştur.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanları ise kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır.

Kayseri için diğerk önemli yapay çevre kimliğı öğesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış, bakımlı ve kaldırımli olan yollara sahiptir.

Sosyo-kültürel kimlik bağlamında Kayseri kentinin kültürel, kurumsal ve ekonomik yapısı incelenmiş ve sonucunda binlerce yıllık tarihsel ve kültürel geçmişı olan kentin belirleyici bir sosyo-kültürel kimliğı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Kayseri kentinin binlerce yıllık ticaret geçmişinin günümüzdeki sanayi yatırımlarının ilk adımları olduğu ve Kayseri kentinin ekonomik yapısının kent kimliğini etkilediğı sonucuna varılmıştır.

Çalışma alanı olan Kayseri kenti kimlik faktörleri incelendiğinde ; Kayseri binlerce yıllık tarihi geçmişinden kaynaklanan tarihsel, fiziksel, kültürel birikime sahiptir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda görülmüştür ki, Kayseri bu zengin birikim potansiyeli etkili biçimde kullanamamıştır. Köklü tarihsel geçmişinin günümüze izlerini taşıyan anıtsal yapıtlara gerekli önem verilmemiş ve birçoğu kentleşme sürecinde yıkılarak yok edilmiştir. Günümüze gelen yapılar ise son günlerde gündeme gelen koruma kavramı bağlamında korumaya alınmaya ve yeniden işlevlendirilmeye çalışılmaktadır.

Kentler yaşayan varlıklardır ve zaman içerisinde gelişerek büyür ve değışirler. Kentler bu süreç içerisinde sahip oldukları kimliklerinin bir kısmını korur, bir kısmını değıştirir ve bir kısmını da kaybederler.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin kimlikleri sürekli değışime uğramıştır. Sanayi devrimi öncesi kentlerin kimliklerini; kilise, pazaryeri, lonca yapıları ve surlar oluştururken bu durum sanayi devrimi ile değışmiştir.

Sanayi devrimi ile kentlerin nüfusları hızla artmıştır, hızlı nüfus artışı kentlerin kimliklerini olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi kent oluşumlarını etkileyen modernizm akımı ile kentler birbirine benzemeye ve kimlik kaybı yaşamaya başlamıştır. Yüksek yapıli iş merkezleri, tekdüze beton yığınlarından oluşan toplu konut tarzı yapılaşmalar, gecekondulaşma, sanayi devrimi ve sonrası kentlerin kimlik özelliklerinden bazılarıdır.

Kent kimliği değişimi bir srectir ve bu süreci belirleyen, hızlandıran faktörler vardır. Bu faktörler, nerde ne zaman olacağı belli olmayan doğal afetler, yaşanan büyük savaşlar, yerel ve merkezi yönetimlerin kentler için aldıkları kararlar, teknolojik gelişmeler olarak özetlenebilir. Bu faktörler kentlerin fiziki, sosyal ve ekonomik kimliklerini etkiler ve tarihsel, sosyal ve kültürel geçmişe sahip kentlerin kimliksizleşmesine, kültürel ve evre değerlerinin yitirilmesine sebep olur.

Kent kimliği değişim faktörleri çalışmada; fiziki faktörler, sosyal faktörler, yönetimsel faktörler olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

Çalışmanın nc bölümünde ele aldığımız kent kimliği değişim faktörleri; Kayseri kenti kimlik değişim sürecinin irdelenmesinin kuramsal temelini oluşturmaktadır. Kayseri kent kimliği değişim süreci, plan kararlarıyla kentin mekansal gelişimi üzerinden yorumlanmıştır.

Kayseri kenti, binaları sokakları, meydanları ile her gün biraz daha farklılaşarak değişmektedir. Bu değişim sadece fiziksel belirleyicilerde değil, kentin sahip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik belirleyicilerde de yaşanmaktadır. Kentin sahip olduğu kimlik belirleyicileri değiştikçe veya yok oldukça kentin kimliği de değişmektedir.

Kayseri kenti tarihsel srec içerisinde farklı kent kimliği özellikleri göstermiştir. Kurulduğu dönemde surlara çevrili bir Ortaçağ kenti iken daha sonra Türklerin hkimiyetine girmesi süreciyle kale-kent kimlik özelliklerini göstermiştir. Farklı dönemlerde tüm dünya kentlerinin gelişimini-değişimini etkileyen Sanayi Devrimi Kayseri kentinde de değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kent merkezinde sanayi sektörünün artmasıyla nüfus artmış ve buna bağlı olarak fiziksel çevrede ve sosyal yapıda değişiklikler yaşanmıştır. Kentteki değişim, 1945 yılında yapılan ve uygulanan imar planı sonucunda hız kazanmış ve bu yıllardan sonra kentin tarihsel, fiziksel ve kültürel belirleyicilerinden oluşan kent kimliğinin değişim süreci başlamıştır.

Kayseri kentinin tarihsel kimliği kent meknına fiziksel kimlik belirleyicisi olan yapılar ile geçmişi günümüze taşıtmaktadır. Ancak kentin tarihsel kimliğini günümüze taşıyan eserlerin birçoğu fiziksel faktörlerin –doğal afetler, teknolojik gelişmeler, yangınlar –ve yönetimsel faktörlerin etkisiyle yok olmuş veya tüm bu

faktörlere direnerek ayakta kalmıştır. Fakat ayakta kalabilenler kentle bütünleşememiş anıtsal yapılar olarak kalmış ve yok olma sürecine girmişlerdir. Kayseri kenti gelişip-değişirken anıtsal yapıların ve yakın geçmişine tanıklık eden Cumhuriyet dönemi eserlerinin oluşturduğu dokuya uyum gösterememiştir aksine alınan ve uygulanan plan kararları, bu dokuyu yok etmiştir. Hatta bir gecede birçok tarihi çeşme, sur duvarı ve anıtsal birçok yapı yıkılarak yok edilmiş ve kıymetli arsa haline getirilmiştir. Bu uygulamalar kentin bir tarih kenti kimliği ile farkına varılmasını engellemiştir.

1945 yılında ilk defa uygulanan plan kararlarını,1975 ve 1986 yılında yapılanlar takip etmiştir. 1986 Yılından sonra yeni bir imar planı hazırlanmamış ve gerekli görülen alanlar için revizyonlar yapılmıştır. Plan kararları yapılırken ve uygulanırken kentin tarihsel, fiziksel ve kültürel kimliği göz ardı edilmiş ve rant baskıları ön plana geçmiş, tipik bir Anadolu Türk kent kimliğine sahip olan kente, modern Avrupa kent kimliği kazandırılmaya çalışılmıştır. Kentte meydana gelen bu köklü değişimler kentin diğer bir kimlik belirleyicisi olan kültürel kimliğinde de değişimlere sebep olmuştur. Geleneksel yaşam kültürünün bir parçası olan mahalle kavramı ortadan kalkmış ve parsel bazında yapılaşmalar kentinin yeni kavramlara uyum sağlamasını gerektirmiştir.

Yönetimsel faktörlerin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle kentte modernleşme ve çağdaşlaşma adına, kentin tarihsel, kültürel zenginliğinin belirleyici rol oynadığı kent kimliğini kökten etkileyecek yapılar inşa edilmiş, kentsel düzenleme kararları alınmıştır. Modernleşme adına yapılan yapıların çoğu popülist yaklaşımın sonucu olarak eklektik ve kent içinde anlamsız duran yapılardır.

Kentin gelişimi ve değişimi adına kararlar alınırken ve uygulamalar yapılırken kentin tarihsel, kültürel ve sosyal kimliği göz ardı edilmiş ve kent özgün kimliğini kaybetme sürecine girmiştir. Bu süreç, kent için alınan plan kararlarının nitelik faktörünün nicelik faktörünün önüne geçmesi ile hız kazanmıştır.

Günümüz kentlerinin en çok gözden kaçan, oysa en önemli sorunlarından biri kentin kendine ait kimlik arayışı ve yoksunluğudur. Bu arayışın belirtileri büyük küçük her kentin gelişim süreci boyunca kendini göstermekte, ancak doğru algılanıp

yönlendirilmediği için net bir tanıma ulaşmamaktadır. Bu nedenle kentsel kimlik konusunda duyarsız olan hemen her ülkede kimliksiz kentler başıboş biçimde ve sorunlarıyla birlikte büyümeye devam etmektedir.¹⁵³

Kayseri kenti de kentsel kimlik konusunda duyarsız olan kentlerden biridir. kimlik sorunlarıyla gelişim ve değişim süreci içerisinde. Bu sorunun farkına varmak ve etkisini azaltmak değişime ve toplumun dinamiklerine karşı koymak yerine değişimi kabul edip, kontrol altına alıp düzenlemek ve kent için bir potansiyel olarak kullanmak akılcı ve gerçekçi bir yol olacaktır.

Değişen kent kimliğinin geliştirilmesi için;

- ✓ Kent kimliğinin en belirleyici faktörlerinden olan kültürel yapısı doğru analiz edilmeli ve dinamiklerin doğru saptanması,
- ✓ Kentin geçmişte sahip olduğu ve ekonomik kimliğinin oluşmasını sağlayan; halıcılık, pastırma ve sucuk imalatçılığı, el sanatları, taş ustalığı gibi geleneksel ticari uğraşları destekleyen ve esnafı bir arada tutacak ve bu kimliği kente yeniden kazandırabilecek mimari ve sosyal yapılaşmanın oluşturulması,
- ✓ Kente göçle gelen yerli olmayan nüfusun, kente uyumunu ve kenti sahiplenmesini sağlayacak düzenlemelerin planlanması,
- ✓ Kent kimliği bilincinin, kenti yönetenlere, kentte yaşayanlara yerleştirilmesi,
- ✓ Kentin kimlik belirleyicilerinin doğru saptanarak, korunması gerekenlerin nasıl korunacağını belirlenmesi-önemli bir fiziksel kimlik belirleyicisi olan Erciyes Dağında yapımı süren master planı çalışmalarının doğru yönlendirilip, kent için bu olguyu bir dinamik olarak kullanıp kış turizmi kenti kimliğinin oluşmasının sağlanması,
- ✓ Kentte yaşayanlar için yaşamı kolaylaştıracak teknolojik gelişmelerin kent dokusuna uyumlu bir şekilde nasıl uygulanması gerektiğinin planlanması,

¹⁵³ Demir, C., (2006). Kentsel kimliği geliştirme sürecinde mekansal modern tasarımı ve kent plancılarının rolü planlama, *TBMMOB Yayınları*, 37,117-122, Ankara.

✓ Kent için önemli bir potansiyel olan Erciyes Üniversitesi faktörünün kentin bölgesel bir kültür merkezi olabilmesi yönünde kullanılması ve üniversite nüfusunun kent ve kentliyle bütünleşmesini sağlayacak, hem öğrenci nüfusuna hem de kentliye yönelik kültürel ve sosyal paylaşım alanak veren servis sektörlerinin açılması desteklenerek üniversitenin kent nüfusuyla bütünleşmesinin sağlanmasıyla üniversite kenti kimliğinin oluşturulmasının sağlanması, gerekmektedir.

Kentin kimliksizleşme sürecinin önüne geçmek ve geçmişte sahip olduğu kimlik faktörlerini kente yeniden kazandırmak için; kentin ayakta kalabilen form ve görüntü faktörü açısından kimlik faktörü olan dokusu ve yapıları bir bütün olarak ele alınmalı, bu dokuya ve yapılar yeni işlevler verilirken tarihi kent veya kentsel alanın karakteriyle uyumlu olması sağlanmalıdır. Kentsel sit alanı çevresine yeni yapılar yapılması gerektiğinde veya eskileri uyarlanırken, mevcut mekansal oluşum saygı görmeli, özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmelidir.

Yerel yönetimin planlama aşamasında kentin tarihsel kimliğinin korunmasına ve yeni oluşacak alanlarda kentin kültürel kimliğinin göz önünde bulundurulması sağlanmalıdır.

Kayseri kentinin değişim ve gelişim süreci içerisinde kültürel kimliğin yok olmadan yeniliklere uyum sağlanması hedeflenerek, kent için gerekli kararlar alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Erton, M.**, 1995. Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,.
- İzgi, U.**, 1999. Mimarlıkta Süreç Kavramlar-İlişkiler, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul.
- İlgar E.**, 2008. Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*,
- Gündüz, O., Taner, T.**, 2001. Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, *1.Uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması*, MSÜ, s.553
- Erkmen, B.**, 1990. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, *Arredamento Dekorasyon*, 17, 126-7.
- Suher, H.**, 2006. İmar Planı'ndan-Bölge Planlama, Sanayileşme, Kentleşme, Koruma Gereği, Kamu Yararına Geçiş, *İTÜ Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Şehircilik Semineri*, Taşkışla, <http://sehirbolge.itu.edu.tr/duyuru/handesuher.htm>
- Çöl, Ş.**, 1998. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, *Doktora Tezi*, MSÜ,
- Tekeli, İ.**, 1991. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, *Kent Planlaması Konuşmaları*, TMMOB Yayınları, Ankara,
- Güvenç, B.**, 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, *Mimarlık Dergisi*, sayı 1, s.19-28.
- Özer, B.** Yorumlar, İkinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1993.
- Demirsoy, M.S.**, 2006. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi), *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.

- Özdemir Dağıstan, M.Z.**, 2004.Yeni Atine Bildirgesi (Şartı), *Planlama Dergisi*, s.74.
- Öztürk, Ö.**, 2007. Kentsel Kimlik Oluşumunda Güzel Sanatların Yeri, *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.
- Egli, E.**, 1951. Die neue Stadt in Landschaft und Klima, Verlag für Architektur, Zurich.
- Özdeş, G.**, 1972. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İTÜ Matbaası, İstanbul.
- Uçkaç, L.**, 2005. Kent Kimliği ve Kentsel Yenileme ilişkisi, *Yüksek Lisans Semineri*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ocakçı, M.**, 1993. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “*Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım*”, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170.
- Can, N.**, 1999. Kent Kimliği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Kılınçaslan, T.**, 1995. Kentsel Ulaşım Mekanları ve Çevre Kalitesini Etkileyen Fiziksel Ögeler, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 65-69.
- Birlik, S.**, 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, *Doktora Tezi*.
- Uluğ, M. M.**, 1997. Hakim Mimarlık İdeolojisi Olarak Mutlak Mekan, *Mimarlık Dergisi*, s.9-12.
- Güvenç, B.**, 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, *Mimarlık Dergisi*, Sayı 1, s:19–28.
- Alpsoykan, T.K.**, 1994. Bursa Kent Kimliği Değişim Süreçleri ve Planlama İlişkileri, MSÜ MF ŞBPB, *Bitirme Tezi*,

- Güvenç, B.**, 1994. İnsan ve Kültür, s:95,
- Görer,N.**, 1993. Kent Kimliği-Koruma Planları-Kentsel Tasarım-Post Modernizm Üzerine, *2.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, MSÜ ŞBPB Yayını.
- Tezcan, M.**, 1984. Sosyal ve Kültürel Değişme, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara.
- Bayrakçı, O.**, 1989. Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu, *Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1*, MSÜ MF ŞBPB, 15-16 Mayıs.
- Aras, S.**, 1995. Kent Merkezlerinin Gelişme Eğilimleri ve Tarihi Kent Merkezlerinin Korunarak Değerlendirilmesi, *Lisans Bitirme Ödevi*.
- Güler, E.C.**, 1990. Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü.
- Tümertekün, E., Özgüç, N.**, 1997. Beşeri Coğrafya, Çantay Kitabevi.
- Tekeli, İ.**, 1976. Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir, Cem Yayınevi.
- Ulu, A., Karakoç, İ.**, 2003. Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, *Planlama Dergisi*, s:59-66.
- Birlik, S.**, 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi.
- Aysu, M.E.**, 1976. Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemik Bir Çözümleme – Planlama - Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerinde Bir Deneme, *Doktora Tezi*, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, İstanbul.
- Erder, C.**, 1994. Kültür Bakanlığı Kültürel Varlıklarımızı Koruyor mu?, *Mimarlık Dergisi*, 256(2), s.60-61.
- Küntay, E.**, 1991. Kent Yaşamında Komşuluk İlişkilerinin Psiko-Sosyal İncelenmesi, *Yapı Dergisi*, 112(3), s.31-34.

- Bilsel, A. A., Bilsel, S. G., Bilsel, F. C. ve Bilsel, S. M. C.,** 1994. Kentlerimizde Kimlik Arayışları ve Kentsel Tasarım Olgusuna Kent Kültürü/Kentlilik Bilinci/Kent Görünümü Üçlemesiyle Yaklaşım, *5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu* “Kentsel Tasarım ve Ekoloji-Tasarıma Ekolojik Yaklaşım”, Bildiriler Kitabı, s.231-238, İstanbul.
- Ulu, A., Karakoç, İ.,** 2003.Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, *Planlama Dergisi*, s.59-66.
- Ersoy, M.,** 2000. Mekan planlama ve yargı denetimi, Ankara, Yargı Yayınevi, s.63-69, s.77-78.
- Çeçener, B.,** 1994. İstanbul’un Kimlik Sorunu, Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, O.,** 2002. Darbeli Yıllarda Siyaset ve İmar, *Yapı Dergisi*, 250(9) s.91-93.,
- Ekinci, O.,** 1991. Tarihi Yarımadayı ‘Koruma’ Planı, *Yapı Dergisi*, 112(3) s.10-11.
- Türk, A.,** 1995. Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünal E., Duygulu F., Bolat Z.E.,** 1998. İmar Terimleri, TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, s.70, Ankara.
- Ekinci, O.,** 1991. Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi, Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu, *Türkiye’de 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi*, Bildiriler Kitabı, s.404-412, İzmir.
- İnbaşı, M.,** 1996. XVI. Yüzyılda Kayserinin İktisadi yapısı ve Esnaf teşkilatı, *Kayseri ve yöresi tarih sempozyumu bildirileri*, s.129, 11-12.
- Erkiletlioğlu, H.,** 1993. Kayseri Tarihi.
- Ekin, C.,** 2005. Kayseri Kayabağ Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, HÜ Sanat Tarihi Anabilim Dalı *Yükseklisans Tezi*, s.9.

- Ecer, V.** 2000. Ahmet Yesevide Dini Tolerans ve Anadolu'da Etkileri. *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.134-136.
- Eken, G.**, 2000. Masraf Defterlerine Göre Kayseri Şehir Yönetimine İlişkin Bazı Bilgiler, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.142.
- Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği, 1998.
- Özdeş, G.**, 1972. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İTÜ Matbaası, İstanbul.
- İmamoglu, V.**, 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Ankara.
- Yılmaz, N.**, 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Asiliskender, B.**, 2006. Sümerbank Kayseri Yerleşkesi Mutlaka Korunmalıdır!, <http://www.arkitera.com>
- Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi
- Kocatürk, F.**, 2009. Kayserinin Kentsel Gelişim Süreci, *Tol Dergisi*, s:49-56.
- Güler, A.**, 2000. Kayseri'de Demografik Durum, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.206.
- Tanış, Ö.**, 2006. Germir Kiliseleri Ve Panagia Kımısıs-Tıs Theotoku Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.
- İmamoğlu, V.**, 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası Yayınları.
- Eravşar, O.**, 2000. Seyahatnamelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yayınları.
- Karatepe, Ş.**, 1999. Kendini Kuran Şehir, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Tanyeli, U.**, 1987. Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, *Doktora Tezi*, İTÜ.
- Erkiletlioğlu, H.**, 2006. Geniş Kayseri Tarihi.

Kılıç, A., 2006. Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri,

Gabriel, A., 1954. Kayseri Türk Anıtları, Güneş Matbaası, Ankara.

Yücel, C., 2003. Bir Tarihi Şehri Planla(yama)manın Politikası: Kayseri, *Tol Dergisi*, s. 52-57.

Kayseri Sit Alanı Koruma ve Geliştirme Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu – 1991.

Yılmaz, N., 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

Ek. 1. ERCİYES DAĞI MASTER PLANI:

ERCİYES DAĞININ POTANSİYELİ:

- Uluslararası bir kayak merkezi yaratmak için Erciyes, mükemmel bir arazi ve topografya sunmaktadır;
- Dağın yüksekliği ve iklimsel şartlar, yapay kar yapma olanakları gerçekleştirildikten sonra, en az 5 aylık bir kış sezonunu garanti etmektedir
- Yüksek kaliteli entegre bir ürünle, gelişen Orta Doğu ve Doğu Avrupa pazarlarına girilebilir;

PROJE VİZYONU:

- Büyük çapta Ulusal ve Uluslararası spor olaylarına ve uzun vadede Dünya Şampiyonası ve hatta Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yaparak Kayseri'yi, Türkiye'nin kış sporları merkezi haline getirmek.
- Kış Sporları ve kış turizmini, Kayseri kimliğinin önemli bir parçası haline getirmek.

PROJE HEDEFLERİ:

- Yerel ekonomi ve yerel nüfus için sürekli bir gelir kaynağı yaratmak;
- 5000 civarında iş imkânı
- 800 000 civarında gece konaklama
- 100 milyon EURO doğrudan, 100 milyon EURO dolaylı gelir etkisi
- Yurtiçi ve yurtdışından gelecek ziyaretçiler için cazip bir sportif ve sosyal merkez oluşturmak.

KAYAK MERKEZİNİN KAPASİTESİ:

- Mevcutta 5 adet olan lift sayısını 1.aşamada 11 adet'e, toplamda 20 adete çıkartmak.
- Lift uzunluğunu 7.5 km'den 1.aşamada 16.5 km'ye toplamda 34.8 km'ye çıkartmak.
- Mevcut 9km olan pist uzunluğunu 1.aşamada 59km'ye, toplamda 160km'ye çıkartmak.
- 150-170 ha alanda yapay karla kaplı pistler oluşturmak.
- Günlük 10.000/30.000 kayakçı-kar sörfçüsü için kapasite oluşturmak.

Yatırımlar toplam 26 milyon m2'lik bir alanda gerçekleşecektir.

YATIRIMLAR 4 ANA BAŞLIKTA TOPLANABİLİR:

1.MEKANİK TESİSLER-LİFTLER (TELEFERİK SİSTEMLERİ)

2.KARLAMA ÜNİTELERİ (150-170 Ha alanda suni karlama yapılması planlanmaktadır.)

3. SOSYAL TESİSLER

Restoranlar

Otoparklar

Sağlık Üniteleri

Alışveriş üniteleri

Günübirlik alanlar

Kayak Kulüpleri için tesisler

4. KONAKLAMA TESİSLERİ¹⁵⁴

¹⁵⁴ Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Ek.2. KAYSERİ KENT MERKEZİNDE YER ALAN ANITSAL YAPILAR

Tarihsel çevre başlığı altında Kayseri il bütünü içinde oldukça fazla, değerli yapıta rastlamak mümkündür. Bunlardan en önemli olanlar hakkında kısaca bilgiler; Kaleler, Kümbetler, Hanlar, Hamamlar, Çeşmeler, Bedesten ve Çarşılar, Camiiler, Medreseler ve diğer Tarihi Değerler alt başlıklarında toplanmış ve aşağıdaki gibi verilmiştir.

Kayseri Kalesi: Kayseri kalesinin kuzey yönünü tutan surlar ilk defa V. Asırda Roma İmparatorluğu Justinien tarafından ve onu takip eden istilalar sonunda büyük yıkımlarla karşı karşıya kalmıştır. Bugün pek az bir kısmı ayakta. Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat kaleyi bugünkü görünüşüyle yeniden inşa ettirmiştir. Sonradan Karamanoğulları ve Osmanoğullarının kaleyi tamir ettikleri burçlar üzerindeki kitabelerden anlaşılmaktadır. Kalede bulunan 835-1431-1442 tarihli bir kitabede Karaman Beyliklerinden Pir Ahmet'e ait bulunmaktadır. Kayseri kalesi iç ve dış olmak üzere iki kısımdadır. Dış kale geniş bir sahayı kaplamakla beraber bugün harap bir haldedir. Dış kalenin muhtelif burçları ve Sivas Kapısı, Meydan Kapısı, Boyacı Kapısı isimlerinde çeşitli kapılar vardır. Kalenin doğusunda Alaaddin Keykubat tarafından 1224 tarihinde tamir ettirilen Yoğunburç, kalenin belkemiğini teşkil etmektedir. İç kale ise dört köşelidir. Beher yönün uzunluğu 500 m. dir. Dış kaleye nispeten daha iyi muhafaza edilmiş durumdadır. İç kalede 19 burç vardır. Güneye bakan kapısının iki tarafında Selçuklulara ait birer aslan heykeli göze çarpar. Kalenin kuzey kapısından Kağnı Pazarına çıkılır.

KÜMBETLER

Döner Kümbet : Talas yolu üzerindedir. Şah Cihan Hatun Kümbeti de denir. Kapıya bitişik düzeyler üzerinde dallara bezenmiş bir kalenin ortasında aslan başı vardır. Giriş kapısını süsleyen kabartmaların üzerinde geometrik şekillerin ortasında bir mermer taş yerleştirilmiştir. Ortaya yazılan iki satırlık kitabede türbenin Şah Cihan Hatuna ait olduğu ve 12. Asır ortalarında Şah Cihan Sultan tarafından yaptırıldığı yazılıdır.

Hatun Hunat Kümbeti :Hunat Medresesi'nin güney doğusundaki odanın dış duvarına sonraları açılmış bulunan bir kapıdan sekiz köşeli bir salona girilir. Bu salonda yan yana üç mezar dizilmiştir. 1) Prenses Mahperi Hatun'a, 2) Gıyaseddin Keyhüsrev'in kızı Selçuk Hatun'a 3) kime ait olduğu ve tarihleri bilinmemektedir.

Sırçalı Kümbet: İsminden (Sırça) çinilerle bezenmiş olduğu kanaatini veriyor. Binanın tepesi adı duvar taşlarıyla yapılmıştır. Bu tepenin çinilerle kaplanmış olduğu muhtemeldir. Giriş kapısının üzerinde bir kitabe yazılmak için konan mermere hiç bir şey yazılmamıştır.

Gevher Nesibe Hatun Kümbeti: Şifahiye ve Gıyasiye Medreselerinin içindedir. 1205 yılında Gevher Nesibe Hatun adına Gıyaseddin Keyhüsrev II tarafından yaptırılmıştır.

Ali Cafer Kümbet :Gültepe Parkı yanındadır. Ertanoğullarına aittir.

Emir Şahap Kümbeti :Yanıkoğlu Mahallesindedir. 1281 yılında yapılmıştır.

Kutlu Hatun Kümbeti :Gavremoğlu Mahallesindedir. 1305 yılında yapılmıştır.

Emir Ali Kümbeti: Talas yolu üzerinde Alaca Mescit mahallesindedir.

Melikgazi Medresesi ve Türbesi: Kayseri'nin İslamlar tarafından zaptından sonra inşa edilen Ulu Camii ile yanındaki Danişmendoğulları Medresesidir. Danişmendliler'in III. Hükümdarı Mehmet Gazi tarafından inşa ettirilmiştir. Buna bitişik olarak da kendi türbesi bulunmaktadır. Medrese yok olmuş fakat türbe halen mevcuttur.

HANLAR

Vezir Hanı: Kapalı çarşının yanında bulunan bu han Damat İbrahim Paşa tarafından 1727 yılında yaptırılmıştır. İlginç mimarisiyle dikkat çeken hanın ortasında bir çeşme vardır. Han iki katlıdır.

HAMAMLAR

Hunat Hamamı: Mahperi Hatun tarafından 1237 yılında yaptırılmıştır.

Sultan Hamamı: Selçuk hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev I. Kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan tarafından 1205 yılında yaptırılmış, yıkık bir vaziyettedir.

Külük Hamamı: Külük Şemseddin tarafından 1334 yılında yaptırılmıştır. Günümüzde yıkılmış durumdadır.

Caferbey Hamamı: Ertanayoğullarından Cafer Bey tarafından yaptırılmıştır.

Kadı Hamamı: 1548 yılında Bedreddin Mahmut Kadı tarafından yaptırılmıştır.

Selehattin Hamamı: 1590 tarihinde yaptırılmış olan bu hamamdan Evliya Çelebi Seyahatnamesinde de bahsedilmektedir.

ÇEŞMELER

Sahabiye Çeşmesi : 1266 yılında Selçuk vezirlerinden Sahip Ata Fahrettin Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Pamukhanı Çeşmesi: Kadı Burhanettin'in yeğeni Meliki Müeyyit tarafından 1398'de yaptırılmıştır. Pamukhanıyanındadır.

Oduncu Çeşmesi: Oduncu Murat Bey tarafından 1852'de yaptırılmıştır.

Şizmenli Çeşmesi : İshak Çelebi 1650'de yaptırmıştır.

Asmalı Çeşme: Kadı Burhanettin zamanında kalan bu tek eserin, üç satırlık bir kitabesi vardır. Hicri 792 tarihli kitabe çeşmenin Kadı Burhaneddin'in hemşerizadesi Şeyh Müeyyed tarafından yaptırıldığı belirtir.

BEDESTEN VE ÇARŞILAR

Bedesten : Üç büyük kubbe ve bunun yanında ufak kubbeciklerden meydana gelmiş bu eserin doğu, batı kuzey yanında olmak üzere 3 kapısı vardır. Kuzey tarafındaki eski pamukçular çarşısına açılan kapının üzerindeki mermer kitabede kurucusu olan Kayseri Emiri Mustafa Bey Bini Abdühay Bey tarafından 1497 yılında yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Pirinçciler Çarşısı: Bu çarşı 1512 yılında halk tarafından yaptırılmıştır.

HacıEfendi Çarşısı: Bu çarşı 1844 yılında halk tarafından yaptırılmıştır.

Kapalı Çarşı: 1859 yılında halk tarafından yaptırılan bu çarşı 100.000m² lik bir alan üzerindedir.

Kazancılar Çarşısı: Kapalı Çarşı'nın paralelinde halk tarafından yaptırılmıştır.

CAMİLER

Ulu Camii (Camii Kebir) : Bu Camii 1750 m' dir. Ulu Camii planı bütün İslam dünyasında yaygın bulunan genel tipe uygundur. Bir çok tadilat geçirdiği muhtemeldir. Planın genel tertibi yapıda sivri kemer kullanılması İslami kaynağı delilleridir. 1042'de Danişmendoğul'larından Melikgazi tarafından yaptırılmıştır. Silindir minaresi tuğla mozaikli olarak yapılmıştır. Minberi çok ince işlidir.

Külük Camii : Selçuklu vezirlerinden Muzaffereddin Mahmut'un kızı Atsız Etli Hatun tarafından M.S. 1210 tarihinde yaptırılmıştır. Planda görülen intizamsızlık gördüğü tamirlerden ileri gelir. Kapısının kompozisyonu zariftir. Kemer bendin üzerindeki yuvarlak iki taşın arasında üç satırlık yapılaş tarihini belirten bir kitabe mevcuttur. Külük Camii'in mihrabı çok güzel bir şekilde çini mozaikle süslüdür. Böyle bir mihrap Selçuk çiniciliğinin şahaneliğini ifade eden bir unsur olarak ayakta durmaktadır.

Hunat Hatun Camii : Kalenin doğusunda şehri çeviren surların dışında I. Keykubat'ın karısı ve II. Keyhüsrev'in annesi Prenses Mahperi Hatun tarafından 1237 yılında yaptırılmıştır. Camiinin iki kapısı geleneksel büyük Selçuklu kapılarının benzeridir. Batı tarafındaki kapının üzerinde üç satırlı bir kitabe bulunur, 2. Kapısında da birinci kapıdaki gibi bir kitabe vardır. İkinci kitabede de inşaat tarihi ve sultanın adı tekrar edilmiştir. Hunat Camiisi Kayseri'deki Camilerin en büyüğüdür. 56 kemer ayağının üzerine istinat eder. Birisi yeni, diğeri eskiden yapılmış iki kubbesi vardır. Binanın batı tarafındaki kapısına cümle kapısı denir. Yan ve üst kısmı gayet ince şekilde süslenmiştir.

Hacı Kılıç Camii : 1249 yılında Selçuk oğulları vezirlerinden Ebul Kasım Ali Tosil tarafından yaptırılmıştır. Camiinin kapısı ince bir şekilde işlenmiştir.

Han Camii: 13. Asır ortalarında Selçuk oğulları tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir.

Lala Paşa Camii: 1308'de Kayseri Emiri Lala Muslihiddin Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Mimar Sinan Camii : 1574 yılında Doğan Hacı Ahmet Paşa tarafından yapılmış olan bu Camiinin planını bizzat Mimar Sinan çizmiştir. Kubbesi kurşunla örtülü olduğundan “Kurşunlu Cami”de denmektedir.

Yanıköğlü Camii : 1723 yılında Bayraktar Yanık Ömer tarafından yaptırılmıştır.

MEDRESELER

Şifaiye ve Gıyasiye Medreseleri : Anadolu’nun ve Avrupa’nın ilk tıp okulu olan medrese ve hastane 1205 yılında Selçuklu Hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev I. Kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan’ın vasiyeti üzerine şifaiye adını taşıyan hastane yapılmış, bunun yanında ilk tıbbiye Gıyasiye adlı bir medrese kurulmuştur. Bu medreseler “çifte Medreseler” adıyla da anılır. Hastanenin çok süslü olan kapısının üzerinde Selçuklu hattı ile yapılmış iki satırlık kitabe bulunur. Son zamanlarda geniş çapta restore edilmiştir. Şimdi Tıp Tarihi Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Seracettin Medresesi: Bu medrese Küçük Hunat Medresesi de denilir. Hunat Medresesine benzediğinden dolayı bu ad verilmiştir. 1240’da Selçuk oğulları vezirinden Seraceddin tarafından yapıldığı üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır.

Hunat Medresesi : Bu medrese 1237 yılında Selçuklu Hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev II. nin annesi I. Alaaddin Keykubat’ın karısı Mahperi Hatun tarafından yaptırılmıştır. İlk müderrisi Mevlana Celaleddin’in Hocası Burhaneddin Tirmizi’dir. 1939 yılında müze olarak açılan medrese restore edildikten sonra Etnografya Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Sahabiye Medresesi: 1276 yılında Selçuk oğulları vezirlerinden Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından yaptırılmıştır. Cümle kapısının taştan oyma süslemeleri çok mükemmeldir.

Hacıklıç Medresesi : Selçuklu vezirlerinden Ebu Kasım Ali Tosil tarafından 1249’da yaptırılmıştır.

Hatuniye Medresesi: 1413 yılında Dulkadiroğullularından Nusrettin Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır.

DIĞER TARİHİ DEĞERLER:

Basil-Manastır Külliyesi: Battal altı Mahallesi’nin kuzeydoğusunda bulunan kemerli Roma yapı kalıntılarının basil manastır külliyesine ait olduğu sanılmaktadır.

Roma Mezarı: İstasyon Caddesi üzerinde ve Sahabiye Medresesi arkasına düşmektedir. Kapadokya’nın Roma eyaleti haline geldiği sırada yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Sonraları buranın etrafı İslami mezarlara çevrili açık mezar haline gelmiştir. Hatta bu mezarın da islamlar tarafından kullanılmış olduğu içindeki İslami kitabelerden anlaşılmaktadır.

Roma mezarı: Şehir içi İstasyon caddesindedir. Tamamen kesme taşlardan inşa edilmiş olan mezar, klasik çağ mabetleri tarzındadır.

Güpgüpoğlu Konağı: Şehir içinde Cumhuriyet Mahallesiindedir. Mevcut evlerin en eskisi ve iyi muhafaza edilenidir.

Atatürk Evi (ReŐit Ağa Konağı): Kayseri Cumhuriyet Mahallesi, Şeyh Tennuri Sokakta bulunan Konak 19. yüzyıl sonlarında RaŐit Ağa tarafından ev olarak yaptırılmıştır. Bina kesme taşlardan yaptırılmış olup, üç katlıdır.

Saat Kulesi: 1919 yılında yaptırılmıştır. Cumhuriyet Meydanı'ndadır

ÖZGEÇMİŞ

Mimar Nisa ŞAHİN

Tuna cad. Erciyesevler mah. Bağdat sit. 2/14
Kocasinan/Kayseri

Kişisel Bilgiler

Uyruğu : T.C

Doğum Yeri : Kayseri

Doğum Tarihi : 05.04.1982

Medeni Durum : Evli

Eğitim Durumu

YÜKSEK LİSANS : Mimarşinan Üniversitesi Kentsel Tasarım Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi (2006 -2010)

LİSANS : T.C Haliç Üniversitesi Mühendislik Fak.Mimarlık Bölümü (2001-2005)

LİSE-ORTAOKUL : Ali Rıza Özderici Anadolu Lisesi (Kayseri)

İLKOKUL : Ahmet Paşa İlköğretim Okulu(Kayseri)

Yabancı Dil

İngilizce

Bilgisayar Bilgileri

Mc Office, Archicad , Autocad

İş Deneyimleri

OFİSS MİMARCA MİMARLIK OFİSİNDE MİMAR(Kayseri 2008-2010)

DNA İÇ MİMARLIK VE TASARIM OFİSİNDE MİMAR (KAYSERİ 2006-2007)

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ ŞEHİRCİLİK BÖLÜMÜ 1 DÖNEM MİMARİ PROJE DERSİ DERS YÜRÜTÜCÜSÜ(KAYSERİ)

KAYSERİPARK ALIŞVERİŞ MERKEZİ ORTAK KULLANIM MEKANLARININ TASARIMI VE UYGULAMASI(KAYSERİ)

BİMTAŞ ŞİRKETİ: İSTANBUL DEPREM MASTER PLANI FATİH PROJESİ (İSTANBUL 2005-2006)

BAHAR OTOMATİK OTOYOL SİSTEMLERİ (İSTANBUL 2005)

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENT KİMLİĞİ VE DEĞİŞİM SÜRECİNİN KAYSERİ KENTİ
ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Nisa ŞAHİN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

EYLÜL 2010

Mimar Nisa ŞAHİN tarafından hazırlanan KENT KİMLİĞİ VE DEĞİŞİM SÜRECİNİN KAYSERİ KENTİ ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

Üye : Yrd. Doç. Dr. F. Dilek Aktürk

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ceyhan Yücel

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
SUMMARY	v
ÖNSÖZ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. SORUN TANIMI	1
1.2. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	2
1.2.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2.2. Çalışmanın Kapsamı	2
1.2.3. Çalışmanın Yöntemi	3
2. KENT KİMLİĞİ KAVRAMI	4
2.1. KENT KİMLİĞİ	4
2.2. KENT KİMLİĞİ FAKTÖRLERİ	9
2.2.1. Tarihsel Kimlik	10
2.2.2. Biçimsel Kimlik	13
2.2.3. Fiziksel Kimlik	14
2.2.4. Sosyo-Kültürel Kimlik	29
2.2.5. Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi	34
3. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ	37
3.1. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KENTLERİN KİMLİK DEĞİŞİMİ	37
3.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler ve Kimlik Özellikleri	37
3.1.2. Sanayi Devrimi Dönemi Kentler ve Kimlik Özellikleri	39
3.1.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Kimlik Özellikleri	40
3.2. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ	42
3.2.1. Fiziksel Faktörler	43
3.2.2. Sosyal Faktörler	46
3.2.3. Yönetimsel Faktörler	47
3.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	49

4. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ	52
4.1. KAYSERİ KENTİ TARİHSEL KİMLİĞİ	52
4.2. KAYSERİ KENTİNİN BİÇİMSEL KİMLİĞİ	58
4.3. KAYSERİ KENTİNİN FİZİKSEL KİMLİĞİ	61
4.3.1. Doğal Çevre Kimliği	61
4.3.2. Yapay Çevre Kimliği	70
4.4. KAYSERİ KENTİNİN SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ	90
4.5. KAYSERİ KENTİNİN EKONOMİK YAPISININ KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ	107
4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	112
5. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ	115
5.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KAYSERİ KENTİ KİMLİK ÖZELLİKLERİ	115
5.2. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ	119
5.2.1. Plansız Dönem	119
5.2.2. I.Plan Dönemi- 1945- 1975 Yılları Arası Dönem	128
5.2.3. II. Plan Dönemi-1975-1986 Yılları Arası Dönem	136
5.2.4. III. Plan Dönemi- 1986 Yılı ve Sonrası Dönem	140
5.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	148
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	153
KAYNAKLAR	160
EKLER	166
ÖZGEÇMİŞ	18

ÖZET

Doğada var olan her nesnenin ve her oluşumun bir kimliği olduğu gibi her kentin de bir kimliği vardır, olmalıdır. Kentin kimliğinin belirleyici olabilmesi için farklı faktörlere ihtiyacı vardır, bu faktörler sayesinde kent kimliği her kentte farklı algılanır. Fakat kentler sürekli bir değişim sürecindedirler, bu süreç kimi zaman dilimlerinde kent kimliğinin gelişmesine çoğu zaman ise ne yazık ki kenti diğerlerinden ayıran ve kente özgülük kazandıran kimliğinin yok olup kentin kimliksizleşmesine sebep olmaktadır. Kentlerin kimliklerini bu süreçte etkileyen faktörler yine her kent için farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri olan, ipek yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış Kayseri kentinin kimlik faktörleri ve bu faktörlerin nitelik ve nicelik değiştirmesine ve hatta bir kısmının yok olmasına sebep olan faktörlerin, zaman içerisinde değişmesiyle değişen Kayseri kent kimliği incelenmiştir.

SUMMARY

Just as every object and every formation that exists in the nature has an identity, every city has, and must have, an identity. A variety of factors are needed for the identity of a city to be determining, and it is owing to these factors that the urban identity is perceived differently in every city. However, cities are in a constant process of change; and this process sometimes contributes to development of the urban identity in some periods, but unfortunately, more often than not leads to disappearance of the identity, which distinguishes the city from others and brings freedom to the city. Factors affecting identities of cities within this process also differ from city to city.

In this study, the identity factors of the city of Kayseri, the city that is one of the most important cities in Anatolia located at the intersection of silk roads and has been the focal point of and cradle to a number of cultures and civilizations throughout its history, as well as the city's urban identity that has changed as the factors, which caused these factors to change quality and quantity and even some of them to disappear, have changed in the course of time are examined.

ÖNSÖZ

Sayın Yrd. Doç.Dr. Bilge Ulusay Alpay Yürütücülüğündeki Yüksek Lisans Tezi'nde, kent kimliği kavramının ve değişim sürecinin incelenmesi ve Kayseri kent kimliğinin irdelenmesi amaçlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve birikimlerini aktaran ve kentsel tasarım disiplini kazanmamı sağlayan Mimarınan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün Sayın Dekanı ve Bölüm Başkanı başta olmak üzere tüm akademik personeline teşekkür ederim.

Tez çalışmasının yürütülmesi ve tamamlanması sürecinde yönlendirmeleriyle katkıda bulunan ve çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Bilge Ulusay Alpay 'a içtenlikle teşekkür ederim.

Tezin gelişim sürecini izleyerek yorumlarıyla ufkumu açan Sayın Yrd. Doç. Dr. Ceyhan Yücel'e teşekkür ederim.

Tezle ilgili veri bulmamda ve birikimiyle destek olan arkadaşlarım Y.Şehir Plancısı Neşe Yılmaz Bakır'a, Yüksek Mimar Sümeyye Koç'a, çalışmanın her aşamasında maddi ve manevi destek olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Kayseri tarihi ve kültürü konusunda sahip olduğu zengin birikimini benimle esirgmeden paylaşan Sayın Halit Erkiletlioğlu'na Kayseri ile ilgili geniş arşivinden yararlanmamı sağlayan Sayın Faruk Yaman'a ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi arşivinden faydalanmamı sağlayan belediye personeline teşekkür ederim.

Kişisel, sosyal ve fiziksel olanakları sağlamanın yanı sıra manevi desteği ile her zaman yanımda olan, huzur kaynağım eşim Dr. Mehmet İlhan Şahin'e ile kızım Emine Nihan'a gösterdikleri sabır ve anlayış için teşekkür ederim. Ayrıca bana eğitim hayatım boyunca destek olan tüm aile fertlerime teşekkür ederim.

İstanbul, Eylül 2010

Mimar Nisa Şahin

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Safranbolu, Türkiye	7
Şekil 2.2. Mardin, Türkiye	7
Şekil 2.3. Bern, İsviçre	8
Şekil 2.4. Siena, İtalya.....	8
Şekil 2.5. Aya İrini Kilisesi-İstanbul Roma Dönemi Eseri.....	13
Şekil 2.6. Ayasofya Müzesi-İstanbul Bizans Dönemi Eseri	13
Şekil 2.7. Sultanahmet Camisi İstanbul Osmanlı Dönemi Eseri.....	13
Şekil 2.8. Assos Agorası-Antik Çağ Kenti	14
Şekil 2.9. Amasya	14
Şekil 2.10. İstanbul Tarihi Yarımada	14
Şekil 2.11. İki kıtayı, iki denizi birbirine bağlayan İstanbul Boğazı.....	16
Şekil 2.12. Kanallar kenti Venedik, İtalya	16
Şekil 2.13. Mardin	17
Şekil 2.14. Çamlıhemşin-Rize.....	17
Şekil 2.15. Manhattan-New York, A.B.D.....	18
Şekil 2.16.Travertenler, Pamukkale	18
Şekil 2.17.Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir	18
Şekil 2.18. Ovaya Kurulan Kente Örnek-Kayseri.....	20
Şekil 2.19. Yamaca kurulan kente örnek-Mardin	20
Şekil 2.20. Tepeye kurulan kente örnek Gordes, Fransa.....	20
Şekil 2.21. Semere kurulan kente örnek- Göynük-Bolu	20
Şekil 2.22. Vadiye kurulan kente örnek Amasya.....	20
Şekil 2.23. Su Kenarına kurulan kente örnek- Rio de Janerio	20
Şekil 2.24.Form ve Görüntü Faktörü-Safranbolu	22
Şekil 2.25. Yer ve Konum Faktörü-İstanbul	23
Şekil 2.26. Anlam Faktörü-Gelibolu.....	23
Şekil 2.27. Eiffel Kulesi-Paris.....	24
Şekil 2.28. Tac Mahal-Hindistan	24
Şekil 2.29. Ortaköy Camisi-İstanbul	25
Şekil 2.30. Piramitler-Mısır	25

Şekil 2.31. Sagrada Familia Kilisesi-Barcelona.....	25
Şekil 2.32. Çin Seddi-Çin	25
Şekil 2.33. Kremlin Sarayı ve Kızıl Meydan-Rusya.....	25
Şekil 2.34. Boğaziçi Köprüsü ve Rumeli Hisarı-İstanbul	25
Şekil 2.35. Hyde Park-Londra.....	26
Şekil 2.36. Central Park-New York	26
Şekil 2.37. St.Marco Meydanı-Venedik.....	27
Şekil 2.38. Taksim Meydanı-İstanbul	27
Şekil 2.39. Gondollar-Venedik	29
Şekil 2.40.İstanbul Vapurları	29
Şekil 2.41. Türk Kültürü Simgeleri.....	31
Şekil 2.42. Sztálinváros (Stalin Şehri),Sosyalist Kent Planlamasının Macaristan'daki Örneği	32
Şekil 2.43.İslamiyetin Simgesi-Mekke Şehri.....	32
Şekil 2.44. Ekonomik ve Teknolojik Yapının En Güçlü Olduğu Ülkelerden Biri- Dubai	33
Şekil 2.45. Liman kenti: Rotterdam, Hollanda	35
Şekil 2.46. Maden Kenti: Broken Hill, Avustralya.....	35
Şekil 2.47. Turizm Kenti: Side-Antalya.....	35
Şekil 3.1. Mostar Köprüsü-Bosna-Hersek–1993,2004	45
Şekil 4.1. Kültepe-Kaniş Karumu –Kayseri.....	55
Şekil 4.2. Temel Kazılarına ve Belgelerine Uygun Olarak Temsili Resimlerle Tasvir Edilen Karum Evleri.....	55
Şekil 4.3. 1905 Yılında bir ekip halinde Kayseri'ye gelen Seyyah Schweinitz tarafından çekilen Eskişehir bölgesinin en eski fotoğrafı.....	58
Şekil 4.4. Kayseri Kenti Biçimsel Kimliği	60
Şekil 4.5. Erciyes Dağı-Kayseri	62
Şekil 4. 6. Kayseri’de Eski Sokak Dokusu	63
Şekil 4.7. Eski Bağ Evi-Kayseri.....	64
Şekil 4.8. Kış Turizmi-Erciyes Dağı	70
Şekil 4.9. Erciyes Dağı Master Planı Maket Fotoğrafı	70

Şekil 4.10. Camcıoğlu Konağı-Kayseri	71
Şekil 4,11-4.12. Erciyes Üniversitesi Tarafından Restorasyonu Gerçekleştirilen Konutlar	72
Şekil 4.13. Kayseri Kalesinin Eski Hali.....	77
Şekil 4.14. Kayseri Kalesi-Kayseri	77
Şekil 4.15. Canlı Bir Ticaret Merkezi-İç Kale	77
Şekil 4.16.Roma Dönemi Kayseri Surları.....	77
Şekil 4.17-4.18. Cami-i Kebir-Kayseri	78
Şekil 4.19-4.20. Hunat Hatun Külliyesi-Kayseri	78
Şekil 4.22. Kurşunlu Cami	78
Şekil 4.21. Kurşunlu Cami-i ve Çevresi	78
Şekil 4.23. Kapalıçarşı ve Kayseri Kalesi-Kayseri-1927.....	79
Şekil 4.24. Günümüzde Kapalıçarşı.....	79
Şekil 4.25. Kayseri Tren Garı-1926	80
Şekil 4.26. Kayseri Devlet Hastanesi-1939.....	80
Şekil 4.27. Kayseri Valilik Binası-1950	80
Şekil 4.28. 1960'ların Sonuna Doğru Yıkılarak Yenilenen Mevcut Kayseri Valilik Binası	80
Şekil 4,29. Kayseri Çevreyolu	83
Şekil 4.30. Raylı Sistem Projesinden Sonra Sivas Caddesinde Yapılan Alt Geçitler.....	83
Şekil 4.31. Kayseri Fuar Kültür Park	84
Şekil 4.32. Kayseri Mimarsinan Parkı	84
Şekil 4.33-Şekil 4.34.1935 Yılında Kayseri Cumhuriyet Meydanı Düzenlemesi	86
Şekil 4.36. 1 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm	86
Şekil 4.37. 2 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm	87
Şekil 4.38. Güpgüpoğlu Konağı-Kayseri.....	87
Şekil 4.39. Yıkılan Eski Stadın Kent Merkezindeki Konumu	92
Şekil 4.40. Yıkılan eski Stadın Yerine Yapımı Süren Yaşam Merkezi	96
Şekil 4.41. Kayseri Kadir Has Stadyumu Kent İçerisindeki Konumu.....	96
Şekil 4.42.Kayseri Kadir Has Stadyumu.....	97
Şekil 4.43 .Kayseri Kadir Has Stadyumu.....	97

Şekil 4.44.Gecekondulu Önlleme Bölgesinin Kent İçindeki Konumu	105
Şekil 5.1. Ortaçağda Kayseri Kenti.....	117
Şekil 5.2. Kale-Yakın Çevresi ve Kentsel Sit Alanının Kayseri Bütününde Konumu	120
Şekil 5.3. Kayseri Kentin 1900-1975 Yılları Arası Mekânsal Değişimi.....	125
Şekil 5.4. Hava İkmal Bakım Merkezi.....	126
Şekil 5.5. İstasyon Binası Önü ve İstasyon Caddesinin Düzenlenmesi-1935.....	126
Şekil 5.6. Sümerbank Bez Fabrikası -1944.....	128
Şekil 5.7. Sahabiye Mahallesiinde Yer Alan Belediye Konutları	131
Şekil 5.8. Belediye Blokları	132
Şekil 5.9. Kayseri Nazım İmar Planı-1975	136
Şekil 5.10. Plan Kararları Sonucu Üst Gelir Grubunun Mekan Tercihleri	145

1. GİRİŞ

1.1. SORUN TANIMI

Her mimarın yaşadığı kentle ilgili bir düşüncesi vardır söyleminin getirdiği sorumlulukla yaşadığım kent olan Kayseri kentinde sorgulanması gereken kavramların olduğu, kentin sahip olduğu tarihsel ve fiziksel belirleyicilerini gün geçtikçe yitirdiğini ve kentin algılanmasını sağlayan faktörlerin giderek yok olduğu geçmişten kopuk, geleceği öngörülmeleyen bir kentin giderek özgün kimliğini kaybetme sürecine girmiş olması sorunun çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Her kenti farklı kılan onu diğer kentlerden ayıran bir kimliği vardır, olmalıdır. Kentlerin sahip oldukları tarihsel, fiziksel, biçimsel, kültürel ve ekonomik belirleyiciler sayesinde kimlik kazanırlar. Bu belirleyicilerin oluşum ve gelişim süreci her kentte farklı olduğundan dolayı kentler farklı kimlik özelliklerini sahiptir ve bu farklılık kentin algılanmasını sağlar, ancak değişen ve gelişen şartlar kentlerin sahip oldukları kimlik faktörlerinin yok olmasına veya değişmesine sebep olmaktadır. Kimlik faktörlerinin değişimi kentlerin kimliklerinin de değişmesine sebep olmaktadır. Kent kimliği kentin geçmişten geleceğe sürekliliğini sağlar ancak kentsel kimlikte yaşanan değişimler bu sürekliliğin bozulmasına ve geçmişle gelecek arasında kopuklukların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri olan, İpek Yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış Kayseri kentinin çok zengin bir tarihsel geçmişi vardır. Zengin ve köklü tarihsel geçmişi kentin tarihsel kimliğinin oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca kentin sahip olduğu topoğrafik yapısı ve kentte yer alan Erciyes Dağı gibi fiziksel belirleyicilerin yanı sıra kentte yaşayanların köklü sosyo kültürel ve ekonomik yapısı kentin kimlik kazanmasında etkili faktörlerdir. Yine kentte yaşamış birçok medeniyetin kente miras olarak bıraktığı sivil mimarlık örnekleri de kente karakter kazandıran

faktörlerdendir. Fakat birçok sebepten dolayı kimi zaman bilinçli, kimi zaman ise doğal süreçlerin etkisi ile kent sahip olduğu bu faktörleri yitirmiştir.

Kenti diğerlerinden ayıran faktörlerin değişimi ve yok olması ve kentin özgün kimliğini yitirme sürecine girmiş olması çalışmayı yönlendirici etki olmuştur.

1.2. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.2.1. Çalışmanın Amacı

Yapay ya da doğal faktörler tarafından şekillenmiş olsun bütün kentler farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılaşma kentlerin kimlik kazanmasını sağlamaktadır.

Bir yerin karakteri, öncelikli olarak o yerin bulunduğu konuma ve doğal şartlara bağlı olarak gelişen insan yasayışları ve davranışları tarafından şekillendirilen çevreye bağlıdır. Bir kentin sahip olduğu karakter o kentin ruhunu yansıtır ve bu ruh aynı zamanda o kentin kimliğidir. Ancak kentlerin çoğu sahip oldukları kimlikleri çeşitli sebeplerden dolayı zaman içerisinde kaybeder veya yeni kimlikler oluşturamadıklarından dolayı kimliksizleşme sorunuyla karşı karşıya kalırlar.

Bu çalışmanın amacı 6000 yıllık tarihsel ve kültürel geçmişi olan doğal ve yapay belirleyicilerin etkileşimi ile karakter kazanan Kayseri kentinin sahip olduğu kimlik faktörlerinin tespit edilmesi ve bu faktörlerin değişimi veya yok olması sebebiyle değişen ve özgün kimliğini kaybetme sürecine giren kentin kimlik değişim sürecinin irdelenmesidir.

1.2.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma alanı olan Kayseri kentinin sahip olduğu kimlik faktörlerinin ve bu faktörlerinin değişim sürecinin irdelenmesinin amaçlandığı çalışma altı bölümden oluşmaktadır ve her bölümün sonunda bölümün özetlenmesi amacıyla bölüm değerlendirmesine yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde; sorun tanımı yapılmış ve tez çalışmasının amacı, kapsamı ve yöntemine değinilmiş, çalışma konusunun önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; tezin kuramsal temelini oluşturan kent kimliği kavramı ve kent kimliği faktörleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; kent kimliği değişimi ve kimlik değişim faktörlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; Kayseri kent kimliği faktörleri birinci bölümde ele alınan kimlik faktörleri çerçevesinde görsel malzemelerle desteklenerek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde; Kayseri kenti kimlik değişimi üçüncü bölümde ele alınan kent kimliği değişim faktörleri ile ilişkilendirilerek irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın altıncı ve son bölümünde ise; tez çalışmasının literatür araştırması ve Kayseri kenti kimliği ve değişim sürecinin incelenmesi sonucu ulaştığı son nokta göz önünde bulundurularak genel sonuçlar ifade edilmiştir.

1.2.3. Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasının yapımı sırasında çalışmanın konusunun ve çalışma yapılacak alanın belirlenmesinden sonra farklı alanlarda (coğrafya, ekonomi, tarih, sosyoloji, şehir ve bölge planlama, mimarlık, vb.) Kayseri kenti üzerine yapılan çalışmaların, tezlerin, araştırmaların gruplandırılması yapılarak kullanılan yöntemler ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmanın kuramsal temelini oluşturan kavramlar üzerine de literatür araştırması yapılmıştır.

Gerekli verilerin toplanması amacıyla kurum ve kuruluşlarla ayrıca kentte yaşayan ve çeşitli meslek gruplarından Kayseri hakkında kişisel birikimi olan insanlarla görüşülmüştür.

Konu ve çalışma alanı ile ilgili literatür araştırması ve veri toplanması çalışmaları sonucunda tez çalışmasının kuramsal temeli oluşturulmuş ve Kayseri kent kimliği ve değişimi elde edilen verilerle ilişkilendirilerek irdelenmiştir.

2. KENT KİMLİĞİ KAVRAMI

Bu bölümde tez çalışmasında kullanılan ve tezin kuramsal temelini oluşturan kent kimliği kavramları ele alınacaktır.

2.1. KENT KİMLİĞİ

İnsan kentsel yaşama geçişinden başlayarak çeşitli gereksinimleri için korunma amacıyla mekânlar kurmuştur. Kent de bu gereksinimlere karşılık veren örgütlü mekânlar topluluğudur.

Kentler belirli süreçle var olurlar ve değişirler. Süreç, değişimi ortaya koyarken değişim de kimi zaman üretim ve tüketimin, kimi zaman da kentte yaşayanların yaşamlarını düzenlemeye yönelik düzenlemelerin ürünü olarak kentsel mekâna yansımaktadır. Kent, kentsel faaliyetlerin yer aldığı mekânlar bütünüdür.¹Sınırları içinde yaşayanları kentli kimliğine ulaştıran, ortak sorumluluklar bilinci aşıl原因an, biyolojik-psikolojik-sosyolojik yönlerden huzur ve mutluluğa kavuşma olanağı kazandıran ivmeli, karmaşık bir kurgudur. Amacı; birey ve toplum olarak insana, çağının koşullarına uygun bir ortam ve yaşam düzeyi yaratmaktır².

Kentler, var oldukları süre içinde sürekli değişim gösteren bir yapıdadırlar. Bu değişken yapı zamana, coğrafyaya ve özellikle içinde yaşattığı kentlilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kent de bu etkileşimlerin bir ürünüdür. Bu etkileşimi ortaya çıkaran faktörler her kent için geçerliliğini korusa da her kentte farklı bir etkiye ve oluşum sürecine bağlı olarak geliştiğinden kentlerde birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu durumda, onlara kent olma özellikleri kazandıran durumların yanında

¹ Erton, M., Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995

² İzgi, U., Mimarlıkta Süreç Kavramları-İlişkiler, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1999.

farklı kültür ve sosyal yapılara sahip olmaları da kentlerin farklılaşmasına neden olur. Bu farklı karakterler kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır.³

Kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanıyor. Aynı kavram, kaçınılmaz olarak da, benzerler arasında kıyaslamayı getiriyor. Benzerine göre sahip olunan ayırt edici özellikleri ortaya koyuyor.⁴

Lynch (1960), kimliği bir objenin diğer objelerden farklı ve özgün olma durumu olarak açıklamakta ve kimliğin, hiçbir şeyle eşit olmadığını, tek, biricik olduğunu savunmaktadır. Deniz (2004) ise kimliği, doğada varlığını sürdüren herhangi bir canlıyı ya da objeyi, diğer canlı ve objelerden ayıran, öncelikle görsel, işitsel ve diğer duyularla algılanan kendine özgü olma durumu, teklik ve özgünlük olarak ifade etmektedir.

Kentsel kimlik ise; bir kenti tanımlayan ve diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin karakteristikleri, kentin kimliğini belirtmektedir.⁵

Her insanın, her oluşumun bir kimliği olduğu gibi; kentlerin de bir kimliği, kenti o kent yapan özellikleri vardır, olmalıdır.⁶

Bir kenti diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, o kentin kendine ait bir karaktere sahip olmasıdır. Bu karakter, üzerine yerleştiği coğrafyadan içinde barındırdığı insanlara kadar uzanan bir ağın içinde zamanla gelişir ve o kentin etiketi haline gelir. Etiket, o kentin kimliğidir ve üzerinde sadece o kenti tanımlayan ibareler bulunur.

Bu ibareler bir kente ilk defa gittiğimizde algıladığımız ya da zamanla belleğimizde oluşan izlerdir.⁷

³ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

⁴Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S. Ü. s.553

⁵Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S. Ü. s.553

⁶Erkmen, B. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, Arredamento Dekorasyon, 17, (1990) 126 127.

Kentin kimliği uzun bir zaman dilimi içinde oluşur ve şekillenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi kenti biçimlendirir.

Bu nedenle kente kimlik kazandıran alanlar tek tek değil bir bütün olarak ele alınır.⁸ Bununla birlikte, bu bütünlüğün kente kimlik kazandıran tek tek alanlardan oluştuğu da unutulmamalıdır. Tarihsel bir birikim olmasının yanı sıra zaman içinde değişen toplum kültürü nedeni ile de bulunduğu her dönemde üzerine bir şey ekleyerek varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Kentte bir katmanlaşma vardır ve kentin sahip olduğu bu her tabaka farklı bir özelliğe sahiptir.⁹

Bir kentin bulunduğu coğrafyadan dolayı farklı iklimsel ve fiziksel özelliklere sahip olması ya da başka bir kentin tarihi özellikleri ile ön plana çıkması o kentin kimlik elemanlarını büyük lde etkiler. Buna karşın, bu kimlik biçimlenmesinde sadece fiziki faktörler değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik faktörlerde etkili olmaktadır. Kentlilerin sahip oldukları kültür ve yaşama biçimleri, kentin sahip olduğu geçmişi, kentlilerin kentle kurdukları ilişki düzeyleri, kent ve mekânlarına yükledikleri anlamları, kentin sanayisi, ekonomisi, yerel yönetimler ve politik kararları, gelenekleri ve görenekleri kentin kimliğinin ortaya çıkmasında etkili durumlardandır.

Bir kentin kimliğinin oluşmasında şüphesiz kent mimarisinin de büyük etkisi vardır. Kent mimarisi zamana ve bulunduğu dönemin özelliklerine göre tasarımcı ve kullanıcı isteklerinin de etkili olduğu pek çok faktöre bağlı olarak gelişir. Bu gelişmede tasarımcıların rolü önemlidir. Dönemin mimari özellikleri, kullanılan malzemeler, toplumun sosyal ve ekonomik yapısı ve tasarım ltleri bu rolün oynanmasında yönlendirici faktörlerdir. Bu yüzden, tasarımı etkileyen kararlar ve

⁷İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir rneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008.

⁸Suher, H “İmar Planı’ndan-Bölge Planlama, Sanayileşme, Kentleşme, Koruma Gereği, Kamu Yararına Geçiş”,İTÜ Mimarlık Fakültesi-şehir ve Bölge Planlama Bölümü şehircilik Semineri, Taşkişla,(2006).<http://sehirbolge.itu.edu.tr/duyuru/handesuher.htm>

⁹İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir rneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

tasarımcının tasarım yaklaşımlarıyla yoğrularak yapılaşmış çevreye katılan her türlü tasarımın kent kimliğini etkilemesi bu süreçte tasarımcıyı önemli hale getirir.¹⁰

Ancak, hızlı sanayileşme çabaları, kentlere olan göçler, kentlerin plansız ve düzensiz biçimde büyümeleri çoğu zaman tasarımcıların etkisini zayıflatmıştır. İletişim-ulaşım teknolojisinde büyük gelişmelerin körüklediği uluslar arası kültür, lüks yaşam özelemleri ve özendirilen tüketim politikaları kentlerin kültürlerinin ve kimliklerinin hızla yitirilmesine sebep olmaktadır. Kentsel gelişmenin giderek standartlaştığı, kişisizleştiği bir süreçte, bir kentin diğerinden farklılığı hemen ayırt edilebilmelidir. Shaukland'a (1996) göre eski binaları olmayan bir kentte yeterince kimlik de yoktur. Kimliksizliğin asıl nedeni, kişilerin tarihsel-kültürel köklerinden kopması ve kültürel yozlaşmanın yaşanmasıdır. Bu yozlaşmaya karşı ayakta durmayı başarmış ve gerçek kimliğini koruyabilmiş kentler belirleyici nitelikteki bileşenleri ile hiçbir zaman başka bir kentin aynısı olamaz; mekânsal organizasyon ve biçimsel dil içinde toplumsal farklılıklar gösterir; fotoğrafına bakıldığında hangi kent olduğunu belli eder. Aşağıda bu tanıma örnek olabilecek kentsel kimliğini korumayı ve yaşatmayı başarmış kentlerden örnekler görülmektedir. (Şekil 2,1) , (Şekil 2. 2), (Şekil 2.3), Şekil 2.4)

Şekil 2.1. Safranbolu, Türkiye
Alıntı:www.biltek.tubitak.gov.tr

Şekil 2.2. Mardin, Türkiye
Alıntı:www.math.umn.edu/~alayont/turkiye/
guneydoguanadolu/mardin.html

¹⁰ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

Şekil 2.3. Bern, İsviçre
Alıntı:category/topics

Şekil 2.4. Siena, İtalya
Alıntı: Güzin Konuk Arşivi-Arkitera Dergisi

Tüm bu değerlendirmelerin ışığında; kentin geçmişten gelen fiziksel, sosyal, ekonomik, politik özelliklerinin varlığının okuması, bu okumanın yorumlanması ve gelecek hedeflerinin de bu değerler çerçevesinde projelendirilmesi sonucunda mekanın benliği ortaya çıkmış olmaktadır. Mekanın benliği ise kentin kimliği olarak; bugünü ve yarın ulaşmak istediği hedefi ortaya koyar.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: insanoğlunun tarihsel süreç içerisindeki değişimi düşünüldüğünde hiç de durağan olmayan bir yapı görülmektedir, bu durağan olmayan değişim süreci aynı zamanda kent kimliğini de etkilemiş ve etkilemeye devam edecektir. Bu bağlamda kentlerin kimliğini kente her bakımdan etki eden ve kentten etkilenen insanlar yani kentliler oluşturur. Bu karşılıklı etkileşim tarih boyunca var olagelmıştır ve insanoğlu birey olarak var olduğu sürece de bu etkileşim devam edecektir.

Kent kimliği; kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür.¹¹

¹¹ Çöl, Ş. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü(1998)

2.2. KENT KİMLİĞİ FAKTÖRLERİ

Kent kimliği kavramında da açıklandığı gibi her oluşumun bir kimliği olduğu gibi her kentin de bir kimliği vardır, olmalıdır ve kentin kimliğinin belirleyici olabilmesi için farklı faktörlere ihtiyacı vardır, bu faktörler sayesinde kent kimliği her kentte farklı algılanır. Bu bölümde kentin özgünlüğünü yakalayabilmesinde etkili kent kimliği faktörleri üzerinde durulacaktır.

Her kenti bir diğerinden ayıran, ona özgü nitelikler kazandıran bu niteliklerin oluşumunu ve gelişimini etkileyen faktörler her kent için farklıdır. Bu oluşum ve gelişim süreçleri fiziksel yapının yanı sıra kentin içinde bulunduğu makro ortamdan mikro ortama kadar tarihsel, biçimsel, yönetsel, toplumsal ve birçok diğer unsurları da içeren, insan-çevre etkileşim sistemi içinde toplumsal olguların yapı eylemine dönüştüğü çok boyutlu ve karmaşık bir sentez içerisinde meydana gelen, değişim/dönüşüm süreçlerini de kapsamaktadır.

Dolayısıyla, -uyum ve kontrol açısından- doğa ile kurulan başarılı bir ilişki içinde iyi tasarlanmış/doğayla bütünleşmiş bir çevre ve insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin niteliği kimlik oluşumunda etkilidir.

Kent insanı için, içinde yaşanılan çevre; sadece, içinde bazı etkinliklerin yapıldığı, yaşam için gerekli kazancın sağlandığı alanlar ise ve bu tür araçsal niteliklerin dışında bir anlam ifade etmiyorsa o kentin kimliğinden söz edilemez. Çünkü kişiler yaşadıkları yere değerler yükledikleri, bu değerler için bazı fedakârlıklarda bulunmaya başladıkları; yani, kentine sahip çıkıp ona bağlandıkları sürece o kentin anlamlı bir kimliği olur. Bu nedenle, fiziki çevre ile içinde yer alan yaşam biçimi bir bütün oluşturduğunda kentsel kimlikten söz edilebilir¹². Her toplumun değerleri ve yaşam biçimleri, içinde buldukları coğrafyaya ve diğer fiziksel şartlara bağlı olarak birbirinden farklı özelliklere sahip olduğundan kentsel kimliği oluşturan faktörler de her bölgeye göre farklılıklar göstermektedir.

¹² Tekeli, İ. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları, TMMOB Yayınları, Ankara, 1991.

Kimliği oluşturan faktörlerin farklı olması, kent kimliğinin kentlerde farklı algılanmasına ya da " Her kentin bir kimliği vardır" hipotezinin gerçekliğinin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, kentler sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlu, karmaşık özellikler taşıdığından, kimliklerinin sadece fiziksel oluşumlar olarak algılanması doğru değildir. Önemli olan toplumun mekâna yüklediği anlamın fiziksel çevreyle birlikte ele alınmasıdır. Çevre ve içinde yer alan yaşam biçimi ile bir bütün oluşturarak toplumsal olarak yeniden üretilen, sürekli değişim ve gelişim halinde olan toplumsal ilişkiler, kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Toplumsal deneyimler, görüşler, inançlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel yapısını oluşturur. Kişinin toplumsal davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasında da etkin rol oynar.¹³

Kentlerin kimliğini kentliler ve onların yaşam biçimi oluşturur. Kent kimliği durağan olmayan, sürekli gelişip değişen dinamik bir oluşumdur.

Bu oluşumun kuramsal yapısı çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde açıklanmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmasında kent kimliği faktörleri;

- Tarihsel Kimlik
 - Biçimsel Kimlik
 - Fiziksel Kimlik
 - Sosyo Kültürel Kimlik
 - Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi
- olarak beş ana başlık altında incelenmiştir.

2.2.1. Tarihsel Kimlik

¹³ Güvenç, B. (1991) Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, Mimarlık Dergisi, sayı 1, s.19–28

Tarih, zamanın akışı içinde insanoğluna ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreçtir¹⁴. Bu süreç insanoğlunun gelişimiyle, ihtiyaç ve imkânlarının değişimiyle geçmişten günümüze izler taşıyarak gerçekleşir. Bu izler kentin tarihsel kimliğini oluşturur ve döneminin özelliklerini yansıtır. Her varlığın kendi bireysel tarihi geçmişi olduğu gibi kentlerin de tarihsel geçmişi vardır ve kentler bu tarihi süreçte üstlendikleri roller ve geçmişten günümüze aktardıkları ile kimlik kazanırlar

Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir¹⁵. (Şekil 2.5),(Şekil 2.6),(Şekil 2.7)

Kentlerin,

•Kuruluş nedenleri,

•Günümüze kadar getirdiği idari, sosyali politik, dini, kültürel ve ekonomik yapılanma,

•Kentleşme oranları¹⁶ gibi faktörleri kentlerin tarihsel kimliğini okuyabilmemizi sağlar.

Kentlerin tarihsel kimliğine bakıldığında, kentleşmenin ilk dönemlerinde su kenarı yerleşmeleri, orta çağ zamanında sosyal ve politik güç çevrelerinde kurulmuş kent yapıları ve zamanın her döneminde dini inançlar ile şekillenmiş kentlerin, kimliklerini bu tarihsel yapılanmalardan aldıklarını görmekteyiz.

Tarihsel kimliğin oluşmasında geçmişten günümüze kalan tarihi kent dokusu ve mimari öğeler gibi somut imgesel değerlerle birlikte bu imgesel değerlere geçmişte yaşamış uygarlıkların yükledikleri anlam yoğunluklarının da katkısı vardır. Tarihsel kimlik, uygarlıkların tüm niteliklerini içinde yoğun olarak barındıran somut ve soyut kent kimliği belirleyicisidir.

¹⁴ Özer, B. Yorumlar, İkinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1993.

¹⁵ Demirsoy, M.S, Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi(Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi),Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü(2006)

¹⁶ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

Ancak, kentler sanayi devrimi sonucunda yaşanan olumsuz gelişmelerle birlikte tarihsel gelişme sürecinde yüzyılların birikimiyle elde ettikleri kimliklerinin yok edilmesi ve değiştirilmesi ile bir başkalaşım sürecine girmişlerdir. Bu sürecin önüne geçmek ve tarihsel kimliklerinin yok olması tehdidi altında olan kentler için dünya çapında bazı girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimlerden birisi olan ve 2003 yılında Atina Bildirgesi/Şartı olarak yayınlanan metnin “Kentler İçin Önemli Noktalar ve Meydan Okumalar” bölümünde; *“Ekonomik etkinliğin yeni türleri daha az kirliliğe, canlı kent merkezlerine, peyzaj değerlerinin artışına ve kent saçaklarında ve çevresindeki kırsal alanlarda daha çok biyolojik çeşitliliğe neden olabilir. Çevresel olduğu kadar kültürel nitelikler de kentler için önemli rekabet üstünlüğü olarak, giderek artan bir biçimde, kabul görecektir ve her kentin özgün tarihsel kimlik ve niteliği kentsel gelişmede özel bir rol oynayacaktır. Kentler, farklı ölçeklerde gelişecek ve yeni işbirliği sağlayacak ağlar bağlamında, gönençlerini korumak için rekabet üstünlüğü sağlamak zorunda kalacaktır. Önemli bir meydan okuma, bunun nüfusun büyük çoğunluğunun olumlu ve aktif olarak kapsandığı bir yöntemle yapılmasıdır”*¹⁷ ifadesine yer verilmektedir.

Sonuç olarak, kentler, tarihsel geçmişleriyle kimlik kazanırlar, tarihi mirasının gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde iletilebilmesi, kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi, o kentin tarihsel kimliğiyle mümkündür ve kentlerin sağlıklı gelişebilmesi için, mevcut tarihsel-kültürel mirasın korunarak yaşatılması ve bu değerleri çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir.

¹⁷ Özdemir Dağıstan, M.Z., (Çeviri, 2004), Yeni Atine Bildirgesi (Şartı), Planlama Dergisi,2004/4, s.74

Şekil 2.5. Aya İrini Kilisesi-İstanbul Roma Dönemi Eseri

Şekil 2.6. Ayasofya Müzesi-İstanbul Bizans Dönemi Eseri

Şekil 2.7. Sultanahmet Camisi İstanbul Osmanlı Dönemi Eseri

Yukarıda yer alan İstanbul örneğinden de anlaşılacağı gibi, İstanbul, Roma İmparatorluğu, daha sonra Bizans İmparatorluğu son olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. İstanbul'un evrensel tarihsel kimliği, bu süreç içerisinde meydana gelen tüm ekonomik, sosyal, kültürel eylemlerle yoğrulması sonucu meydana gelmiştir.

2.2.2. Biçimsel Kimlik

Kentler kuruluş aşamalarında, kimi zaman doğal şartların getirdiği zorunluluklarla kimi zaman ise tasarımcıların katılımıyla oluşan geometrik kentsel formlarıyla biçimlenmişlerdir bu biçim kentlere kimlik kazandırmıştır.

Biçimsel kimliğin kazanılması açısından kentler üç bölümde incelenebilir;

1. Biçimin önceden belirlendiği (kare, dikdörtgen, yuvarlak, yâda ızgara sisteme göre planlanmış kentler); hiçbir faktöre bağlı kalmadan, her türlü mekân, yapılanma ve yönlendirmenin bu biçime göre olduğu kentler. Bu tip kentlere Rönesans ve Antik Çağ kentlerini örnek verebiliriz.(Şekil 2.8)

2. Doğal şartların zorunluluğundan oluşan biçimsel kentler, genellikle su kenarında yerleşen ya da bir tepeye yerleşip yayılan kentler örnek olarak gösterilebilir. Antik dönemdeki Mezopotamya kentleri, Boğazın iki kıyısına yerleşmiş İstanbul ve Yeşilirmak'ın iki kıyısına yerleşmiş Amasya kentleri doğal şartlarından dolayı biçimsel kimlik kazanmış kentlerdir.(Şekil 2.9)

3. Biçimsel kimlik bazı kentlerde mekâna bağlı olarak gelişir. Belli özellikli mekânlar temel alınarak, kent onların etrafında oluşturulur. İstanbul'un Tarihi Yarımada bölümü, Bursa kenti ve Almanya'nın Volterra kenti mekânsal gelişimiyle biçimsel kimlik kazanmış kentlerdendir.¹⁸(Şekil 2.10)

Şekil 2.8. Assos Agorası-Antik Çağ Kenti
Alıntı:<http://atheism.about.com/library>

Şekil 2.9. Amasya
Alıntı:www.amasyakulturturizm.gov.tr

Şekil 2.10. İstanbul Tarihi Yarımada
Alıntı: <http://istanbulwallpapers.com>

2.2.3. Fiziksel Kimlik

Fiziksel kimlik, belirli bir sürede oluşan, şekillenen doğal ve yapay çevre kimliklerinin birbirleriyle etkileşimi sonucu oluşmaktadır ve bu kimliklerin oluşum-gelişim süreçleri her kent için farklıdır, bu farklılık bir kenti diğerinden ayırarak kentin fiziksel kimliğini oluşturmaktadır.

¹⁸ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

Fiziksel kimliği iki ana başlık altında inceleyebiliriz.

2.2.3.1. Doğal evre Kimliği

Doğal evre kent kimliğini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Doğal evre, doğanın bir parçasıdır ve oluşumunda insan faktörünün etkisi yoktur. İçinde yaşayan canlıların yaşam ve gelişimini etkileyen dış koşulların tümüdür. Doğal çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri kentin doğal evre verileri ile ilgilidir. Bu veriler şu şekilde sıralanabilir.

- Coğrafi Konum
- İklim
- Jeolojik Yapı
- Topografya
- Doğal Bitki Örtüsü

Bu faktörler her kent için farklıdır ve bu farklılık kentleri birbirinden ayırır, tanımlar, özgün kılar ve kente kimlik kazandırır.

Doğal evre hem kentlerin kurulduğu yerlerin yer seçiminde, hem de kentlerin biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Kentlerin çok belirgin olan doğal özellikleri onların doğal nitelikleri ile adlandırılmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda bazı kentler dağ kenti, ova kenti, kanal kenti gibi özelliklere sahip olmakta ve kentin dokusu da bu şekli almaktadır. Bazı kentlerde bu özelliklerden biri olurken bazı kentler de bu niteliklerin büyük kısmını kendi doğal yapısında barındırmaktadır. Bu öğelerle uyum içinde olan kentlerin, kimlikleri de kalıcı ve belirgin olmaktadır.¹⁹

• **Coğrafi Konum**

Coğrafi konum, doğal evre kimliğini oluşturan faktörler arasında belki de en belirleyici olandır. Kimliği etkileyen birçok doğal faktör coğrafi konuma bağlı olarak farklı özelliklere sahip olmaktadır.

¹⁹ Öztürk, Ö. (2007), Kentsel Kimlik Oluşumunda Güzel Sanatların Yeri, Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü

Bütün kentler dünya üzerinde farklı bir coğrafi konuma sahiptirler ve bu farklı konum kentlere kimlik kazandırır.(Şekil 2.11), (Şekil 2.12)

Şekil 2.11. İki kıtayı, iki denizi birbirine bağlayan İstanbul Boğazı

Şekil 2.12. Kanallar kenti Venedik, İtalya

• İklim

İklimsel özellikler, insanların günlük yaşamlarını, yani; barınma, çalışma, rekreasyon, üretim vb. etkinliklerini ve psikolojik durumlarını, bitki ve hayvanlar da ise ekolojik ilişkileri etkileyen önemli bir etkidir.

İklim, biçim yaratan faktörlerin önemli bir parçası olarak belirtilmektedir. Kentlerdeki iklimlerden kaynaklanan farklılıklar her kentin farklı yapıda algılanmalarına neden olmaktadır. Sert iklime sahip bir yerleşim yeri ile daha ılıman bir iklime sahip olan yerleşim yeri arasında, mimari tasarım, malzeme seçimi, yapı rengi ve yapıların farklı şekillerde konumlanmasından oluşan kent dokularında farklılıklar meydana gelmektedir. Bu farklılıklar kentteki kimliğin farklılaşmasında önemli etkenlerdir²⁰.

²⁰ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi,(2008).

Örneğin, sıcak ve soğuk kuşak iklim bölgeleri kapalı ve yoğun, ılıman kuşak iklim bölgeleri de açık ve az yoğun bir yapıya sahiptir. Yağış almayan bölgelerde düz çatılar, yağış alan bölgelerde de eğimli çatılar kullanılır. (Şekil 2,13),(Şekil 2.14)

Şekil 2.13. Mardin,
Alıntı: <http://www.neredennereye.com>

Şekil 2,14. Çamlıhemşin-Rize
Alıntı: <http://www.rizelilerderneği.org>

Fakat Türkiye’de son elli yıl içinde uygulanan imar planlama çalışmaları ile iklim faktörü göz ardı edilerek, Anadolu’nun çok farklı iklim kuşaklarında kentsel standartların, ülke düzeyinde ve bütün bölgelerde aynı şekilde uygulanması birçok kentin kimliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

- **Jeolojik Yapı**

Jeolojik yapı, kentte genel olarak kullanılan yapı malzemesini ve yapı boyutlarını etkilemektedir. Yapı boyutlarını farklılaşması kentin genel görünümünü etkileyerek o kentte ait bir silüet oluşmasına neden olmakta, kentin dokusal karakterini ve silüetini kimliğin bir parçası haline getirmektedir.

New York’un Manhattan yarımadası, çok sağlam olan kaya zemin üzerine yapılan gökdelenlerle bir silüet kazanmıştır ve bu silüet kentin kimliği ve prestiji olmuştur. Pamukkale’nin travertenlerle, Kapadokya’nın peri bacalarıyla anılması da jeolojik yapının kent kimliğine etkisidir.(Şekil 2.15),(Şekil 2.16),(Şekil 2,17)

Şekil 2.15. Manhattan-New York, A.B.D.
Alıntı: <http://dumbony.com/images>

Şekil 2.16. Travertenler, Pamukkale
Alıntı: <http://www.bestturkeytours.com>

Şekil 2.17. Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir
Alıntı: <http://demo.ogm.gov.tr>

- **Topografya**

Topografya; bir arazi yüzeyinin tabii veya suni ayrıntılarının meydana getirdiği şekildir.

Topografya diğer birçok doğal çevre faktörünü etkilediğinden, kentsel mekânların biçimlenmesinde önemli bir etmendir.

Yüzeydeki farklılaşmaların tümü her kent için farklı formlar oluşmasını sağlar. Doğal olarak kent içlerinde var olan nehirler, dereler, sahiller ve tepeler kentin aldığı

formu da şekillendirmektedir. Kent ile yüzey verileri birbirleri ile ne kadar denge içinde olurlarsa, kentlerin kimlikleri de o kadar özgün ve kalıcı olmakta ve insanların doğayı algılaması ve kentle bütünleşmesi kolaylaşmaktadır.²¹

Topografya faktörü kentin genel karakterini etkileyerek o kente belirgin, özgün bir kimlik kazandırmaktadır.

Kentlerin kimlik kazanmasını sağlayan topografik oluşumlar

- Ovalar (Şekil 2.18)
- Yamaçlar (Şekil 2.19)
- Tepeler (Şekil 2.20)
- Semerler (Şekil 2.21)
- Vadiler (Şekil 2.22)
- Su kenarları (Şekil 2,23)

olmak üzere altı alanda incelenebilir.²²

²¹ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi,(2008).

²²Egli, E. Die neue Stadt in Landschaft und Klima, Verlag für Architektur, Zurich, 1951.

Şekil 2.18. Ovaya Kurulan Kente Örnek-Kayseri

Şekil 2.19. Yamaca kurulan kente örnek-Mardin
Alıntı: <http://www.math.umn.edu>

Şekil 2.20. Tepeye kurulan kente örnek
Gordes, Fransa
Alıntı: <http://hopeeternal.wordpress.com>

Şekil 2.21. Semere kurulan kente örnek-
Göynük-Bolu
Alıntı: <http://www.ogm-boluobm.gov.tr>

Şekil 2.22. Vadiye kurulan kente örnek Amasya
Alıntı: <http://www.resimler.tv/resim191.htm>

Şekil 2.23. Su Kenarına kurulan kente örnek-
Rio de Janeiro
Alıntı: <http://endangerededden.wordpress.com>

Örneklerde de görüldüğü gibi topografyanın kentlerin doğal çevre kimliği kazanmasındaki etkisi büyüktür. Bu nedenle, kuruluş ve gelişme kararlarında topografyaya bağlı doğru planlama ve uygulamaların yapılması durumunda; kentlerin bitişik eklemelerle doğaya doğru uzayıp gitmesi, eğimlerin tırmanılması, tepelerin işgal edilmesi, vadilerin doldurulması, korular-ormanlar arasında suya tek tek yansıyan küçük köylerin bulunduğu sahillerin gözün alabildiğine giden bina

kitleleri ile dolması engellenmiş²³ ve kentlerin sahip oldukları kimliklerinin yok olmasının önüne geçilmiş olunur.

- **Doğal Bitki Örtüsü**

İklimsel etkiyle oluşan büyük bitki gruplarına bitki örtüsü denilmektedir. Tarihte ilk yerleşmelerin bitki örtüsü yönünden zengin alanlarda yer aldığı bilinmektedir.

Bitki örtüsü; yapı, boyut, çeşitlilik, gruplaşma, renk ve mevsimlik ile çevresine kimlik kazandırmaktadır.

Örneğin, yağsın çok olduğu bölgeler daha fazla yeşil alan sahiptir, buna karşın yağsın az olduğu bölgelerde bitki örtüsü seyrelirken aynı zamanda bitki türü de değişmektedir. Bitki örtüsünün farklılaşması kentlerin farklı algılanmalarına neden olarak kente özgü bir kimlik oluşturur. Karadeniz bölgesinin yeşil dokusu bölgesel farklılıkların bitki örtüsüne yansımalarının sınırsız örneğini sunar. Bu yüzden, kentlerin iklimsel ve jeolojik farklılıklardan dolayı, özellikle iklimsel olarak farklı bölgelerde Ege’de zeytin ağaçları, Akdeniz’de narenciye ağaçları, sıcak iklim bölgelerinde hurma ve palmye ağaçları gibi farklı bitki örtüsüne rastlamak doğaldır.²⁴

Bitki örtüsünün bu şekilde farklılaşması kentlerin farklı algılanmalarına neden olarak kente özgü bir kimlik kazandırır.

2.2.3.2. Yapay Çevre Kimliği

Yapay çevre, insan ve insan ilişkilerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan, insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar.²⁵ Bu objeler negatif ve pozitif öğelerden oluşur. Yapılar pozitif öğeleri, bunların tanımladığı dış mekânlar ise negatif öğeleri ifade etmektedir. Bunlar, binalar/yapılar, yollar, açık alanlar, meydanlar, donatılar, sembol olmuş elemanlar olarak tanımlanabilir. Bunlar arasındaki ilişkiler ve kurulan uyum, kent kimliğinin belirlenmesinde etken

²³ Özdeş, G. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1972.

²⁴ Uçkaç, L. (2005), Kent Kimliği ve Kentsel Yenileme ilişkisi, Yüksek Lisans Semineri, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara

²⁵ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170.

olmaktadır.²⁶ Ayrıca yapay çevre oluşturulduğu dönemdeki toplumların bilgi, teknoloji, toplumsal değerlerini ve toplumun ortak kültürünü yansıtır.

Ocakçı(1993), yapay çevre kimliğinin oluşumunda aşağıdaki faktörlerin de önemli yer tuttuğunu belirtmiştir.

• form ve görüntü faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın kontur, biçim, oran, strüktür, malzeme, doku, simgesel durum vb. açılardan oluşturduğu form ve görüntü,

• yer ve konum faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın doğal çevre elemanları ve diğer yapay çevre elemanlarıyla ilişkileri açısından bulunduğu yer ve konum.

• anlam faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın işlevsel önem, sembolik değerler vb. açılardan ifade ettiği anlam.

Bu faktörler her kent için farklıdır ve her kentte farklı özelliklerle ön plana çıkar, bu da kentlerin yapay çevre kimliğinin oluşmasını sağlar. (Şekil 2.24), (Şekil2.25), (Şekil 2.26)

Şekil 2.24. Form ve Görüntü Faktörü-Safranbolu
Alıntı: <http://www.safranbolu.gov.tr/pg.htm>

²⁶ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Şekil 2.25. Yer ve Konum Faktörü-İstanbul
Alıntı: <http://www.istanbul-resimleri.com>

Şekil 2.26. Anlam Faktörü-Gelibolu
Alıntı: <http://www.mersin.edu.tr/pano/fakulteler/28/33.jpg>

Yapay çevre kimliğini oluşturan negatif ve pozitif öğelere örneklerle kısaca değinecek olursak;

- **Binalar/Yapılar**

Binalar/yapılar; insanın doğal çevre içinde gereksinmelerini karşılamak, eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla tasarladığı yapay çevre elemanlarından birisidir. Binalar/yapılar, görünümleri ile

- Ait olduğu çağı -Ortaçağ, Rönesans gibi-
- Dünya görüşünü/yaşam biçimini -İslam kültürü, Hint kültürü gibi-
- Yönetim şeklini/siyasi rejimi -totaliter düzen, demokratik düzen gibi-

- Ait oldukları toplumları -Osmanlı mimarisi, Japon mimarisi gibi-
- Sembolleri -Eiffel Kulesi (Paris), Sydney Opera Binası (Sydney) gibi-
- Tasarım ideolojisini/mimari akımını -Brütalist, Post Modernist gibi-
- Yaratıcılarının üsluplarını -Frank Owen Gehry, Tadao Ando gibi-
- Niteliği -özgün-sıradan, basit-abartılı gibi-
- Duruş ifadesini -statik, dinamik gibi-
- Kullanım amacını -konut, müze gibi-
- Kişileri/olayları -Mısır piramitleri (firavunlar için), Bağdat Köşkü (IV. Murat'ın Bağdat seferi için) yansıtırlar. ²⁷(Şekil 2.27-2.34)

Dolayısıyla binalar/yapılar buldukları kentleri bir diğerinden ayırır ve yapay çevre kimliğinin oluşmasını sağlar, aşağıdaki resimlerde bulunan yapılara baktığımızda o yapının hangi kente ait olduğunu anlayabiliriz.

Şekil 2.27. Eiffel Kulesi-Paris
Alıntı: <http://www.destination360.com>

Şekil 2.28. Tac Mahal-Hindistan
Alıntı: <http://www.tarihiveturistik.com>

²⁷Kortan, E., Mimarlıkta Kimlik Sorunu, TMMOB Mimarlar Odası Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II "Kimlik-Meşruiyet-Etik", Ekim 1993, Ankara, Bildiriler Kitabı, 96-97.

Şekil 2.29. Ortaköy Camisi-İstanbul
Alıntı: <http://www.dijitalsanat.com>

Şekil 2.30. Piramitler-Mısır
Alıntı: <http://www.itusozluk.com>

Şekil 2.31. Sagrada Familia Kilisesi-Barcelona
Alıntı: <http://thecheesefreak.files.wordpress.com>

Şekil 2.32. Çin Seddi-Çin
Alıntı: <http://fotogaleri.hurriyet.com.tr>

Şekil 2.33. Kremlin Sarayı ve Kızıl Meydan-Rusya
Alıntı:
<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr>

Şekil 2.34. Boğaziçi Köprüsü ve Rumeli Hisarı-İstanbul
Alıntı: <http://www.fotokritik.com>

- **Yollar**

Lynch' e göre (1960) yollar, insanları yönlendiren hareket kanallarıdır, Kuban'a göre (2002) ise yapılara ulaşan ve yapıları birleştiren boşluklardır. Dolayısıyla yollar, sadece hareketlerin yer aldığı fiziksel alanlar değil; sosyal yaşamın da gerçekleştiği kamusal mekânlardır. Örneğin; korunma amacıyla şekillenmiş Ortaçağ kenti dar çıkmaz sokaklarıyla, gizemli yaşantısıyla ifade bulan İslam kenti organik yol ağıyla, güçlü araç teknolojisine teslim olmuş Kuzey Amerika caddeleriyle, Los Angeles da sürat yollarıyla hatırlanır. Bu anlamda kuzey ülkelerinde gücü, Anadolu'da alçak gönüllülüğü temsil eder.²⁸

Dolayısıyla görsel algıyı etkileyen ve mekâna zenginlik katan insan ölçeğindeki yol görünümleri, nicelik ve nitelikleriyle kent kimliği oluşumunda etkili yapay çevre öğelerinden biridir.

- **Açık Alanlar**

Açık alanlar, binalar/yapılar arasında kalan ya insan eliyle düzenlenmiş ya da kendiliğinden oluşmuş kentte yaşayanların sosyal etkileşim aracıdır. Açık alanlar, insan-insan, insan-çevre etkileşiminde etkin rol oynayan bir öğedir.

Açık alanlar, değişik ağırlıklarda kullanılan mimari elemanlar ile peyzaj elemanlarının (her türlü yeşil ve su) kaynaştığı biçimsel yorumlardan oluşur ve bu yorumu oluşturan tüm elemanlar her kent için farklıdır, dolayısıyla bu farklılık yapay çevre kimliği öğelerindedir.(Şekil 2.35),(Şekil 2.36)

Şekil 2.35. Hyde Park-Londra
Alıntı: <http://z.about.com/d/cruises>

Şekil 2.36. Central Park-New York
Alıntı: <http://aguyinnewyork.com>

²⁸ Kılınçaslan, T., Kentsel Ulaşım Mekanları ve Çevre Kalitesini Etkileyen Fiziksel Öğeler, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, Haziran 1995, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 65-69.

- **Meydanlar**

Meydanlar, doğal ve yapma çevre elemanlarıyla sınırlanmış mekânlardır.²⁹ Halkın toplandığı, çoğu binalarla çevrili, düz, açık ve geniş alanlar olarak ta tanımlanabilir meydan. Ersaçdıç'ın (1998) tanımına göre, meydanlar, aynı şehirde yaşayan insanların kendi aralarında ya da dışarıdan gelenlerle buluşarak ihtiyaçlarını karşıladıkları özel olarak düzenlenmiş alanlardır. Tüm kültürlerin şehir anlayışında meydanlar yerini almıştır. Roma ve Yunan kültürlerinde olduğu gibi meydan, şehrin temel öğesidir.

Kentlilerin dini, siyasi, kültürel ve ticari nedenlerle açık bir mekanda toplanma gereksinmesi kentsel hayatla yaşittir. Meydanın biçimlenmesinde, fiziksel özelliklerin dışında, sosyal davranış biçimlerini, nedenleriyle birlikte içine alan şehir kültürü ve şehir yaşamının dolaysız olarak, kazanılmış deneyimlerinin de etkisi büyüktür. Dolayısıyla meydanlar buldukları kentler ve kentliler ile bütünleşmiştir ve kentin kimlik kazanmasında etkili faktörlerden bir diğeridir.(Şekil 2.37),(Şekil 2.38)

Şekil 2.37. St.Marco Meydanı-Venedik
Alıntı: <http://www.imp.uran.ru>

Şekil 2.38. Taksim Meydanı-İstanbul
Alıntı: <http://tr.wikipedia.org>

²⁹ Suher, H. Taksim Meydanı Yeni Düzenleme Önerisi İçin Bir Görüş, Yapı Dergisi, 192, 11 (1997) 97-100.

- **Donatılar**

Açık alanlarda, -yaşamı kolaylaştırmak adına- insanların gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş ve yetkili kurumlarca yerleştirilmiş işlevsel-sanatsal-simgesel değeri olan küçük ölçekli elemanlardır. Aydınlatma, ulaşım, yönlendirme, güvenlik, iletişim, alışveriş, ticari, estetik, oturma-dinlenme-izleme, eğlenme, temizlik gibi amaçlarla kullanılır; sürekli mesaj iletir, ortam oluşturur, kente dinamik bir özellik katarlar. Kalıcı ya da geçicidirler.

Bu bağlamda kentsel donatı elemanları; kent ve kentli ile ilgili bir sonuç, bir üründür.

Yani, ulaşım araçlarından yön levhalarına, zemin kaplama malzemelerinden aydınlatma elemanlarına kadar kent mobilyası tanımına giren her ürünün o kente ait olması için o kent içinde yer alması yeterli değildir; kent mobilyası -özgünlük anlamında- o kentin mobilyası olmalıdır.³⁰ New York'taki Sokak lambasının Afyon'da, Stockholm'deki otobüs durağının Tunceli'de, Yeni Delhi'deki kaldırım dokusunun Ankara'da olamayacağı gibi³¹

- **Sembol Olmuş Elemanlar**

Yapay çevre özelinde sembol olmuş elemanların birey üzerindeki etkisi; form üstünlüğüne bağlı tek olma özelliğinden ve tarihselliğinden gelir.³²Bu elemanların taşıdıkları anlam ve özellikleri bakımından kent kimliği üzerinde etkisi vardır fakat yine de tek başlarına kentin kimliğini temsil etmezler.(Şekil 2.39),(Şekil 2.40)

³⁰ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

³¹ Erkmen, B. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, Arredamento Dekorasyon, 17, (1990) 126-127.

³² Uluğ, M. M., Hakim Mimarlık İdeolojisi Olarak Mutlak Mekan, Mimarlık Dergisi, 275, 6 (1997) 9-12.

Şekil 2.39. Gondollar-Venedik
Alıntı: <http://i.telegraph.co.uk>

Şekil 2.40.İstanbul Vapurları
Alıntı: www.wowturkey.com

Sonuç olarak, kent kimliği faktörlerinden fiziksel kimlik; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği olarak iki bileşenden oluşmaktadır. Doğal çevre insanın oluşumuna katkıda bulunmadığı çevredir, yapay çevre ise bilgi ve kültür birikimiyle doğal çevresinde sahip olduğu zenginlikleriyle oluşturduğu çevredir.

Kentler sahip oldukları doğal ve yapay çevreyi oluşturan farklı öğelerden dolayı farklı kimlik oluşumları gösterirler. Fakat doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları kimi zaman bazı kentlerde benzerlik gösterebilir dolayısıyla kentlerin kimlik okuması yapılırken o kentin kurulmuş olduğu alanın doğal çevre verilerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

2.2.4. Sosyo-Kültürel Kimlik

Kent kimliği faktörleri sadece kente özgü fiziksel nitelikler değildir, asıl belirleyici olan, o kentte yaşayan kentlilerin sosyo-kültürel özellikleridir. Fiziksel kimlik ile birlikte sosyo-kültürel kimlik karşılıklı etkileşim ile kent kimliğini oluştur. Sosyo-kültürel kimliğin oluşumu ve gelişimi-değişimi tarihsel süreç içerisinde gerçekleşir.

Toplum içinde yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel kimliğini oluşturur. Kişinin toplum içindeki davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasını da büyük ölçüde etkiler.³³ Ayrıca, kentte var olan her türlü kişisel, toplumsal ilişkiler, kültürel faaliyetler ve değişimler, toplumlararası etkileşimler, kent kimliği içinde tanımlanabilir olmalıdır. Bütün bu öğelerin bir araya gelmesi, toplumsal davranışın oluşmasını sağlaması ve bu davranışın kent toplumu

³³Güvenç, B. (1991), “Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler”, Mimarlık Dergisi, Sayı 1, s:19-28

içinde kalıplaşması, sosyo-kültürel yapıdaki verilerin ve tanımların kentin kimlik ögesi olmasını sağlar.³⁴

Sonuç olarak, sosyo-kültürel yapının kentin kimlik ögesi olmasını sağlayan veriler; kültürel yapı, kurumsal yapı ve demografik yapıdır. Bunların her biri ayrı bir kimlik elemanı olarak da kent kimliği kavramını etkiler.

2.2.4.1. Kültürel Yapı

Kültür kavramı farklı kavramlarla açıklanabilir;

- Kültür bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır,
- Kültür belli bir toplumun kendisidir,
- Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir,
- Kültür bir insan ve toplum kuramıdır,
- Kültür, bir grubun dünya görüşü ve yaşam tarzıdır.³⁵

Dolayısıyla kültür, bir toplumun uygarlık düzeyi, dünya görüşü, yaşam tarzı, gelenek ve göreneklerinden oluşan ait olduğu topluma özgünlük ve kimlik kazandıran bir olgudur.

Kültürel yapının kent kimliği üzerindeki etkisi;

- Kent kimliği, oluşumunu toplum kadar tasarımcının da etkilediği, tamamen yeni öğeleri veya geçmişten öğeleri yâda geçmişteki öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgudur.
- Kent kimliği, geçmişin korunması ile bugünkü kültürünün yaşatılmasına bağlıdır.
- Kent kimliği, kentin zaman boyutunda değişik kültür katmanlarının, üst üste birikimi ile oluşur, korunur.³⁶ şeklinde özetlenebilir.

³⁴ Alpsyokan, T.K.“Bursa Kent Kimliği Değişim Süreçleri ve Planlama İlişkileri...”M.S.Ü. MF ŞBPB, Bitirme Tezi,(1994)

³⁵ Güvenç, B.(1994),“İnsan ve Kültür”,s:95

³⁶Görer,N.“Kent Kimliği-Koruma Planları-Kentsel Tasarım-Post Modernizm Üzerine”(2.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu,M.S.Ü.,ŞBPB Yayını,(1993)

Dolayısıyla, kentte yaşayanların tarihsel süreçte oluşturdukları alışkanlıklar, değerler, inançlar mekânın oluşumunda, kimlik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Mekânın üretiminde kültürel yapı etken olurken aynı zamanda mekân da kültürel yapının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Kültürel yapı, gerek kent bütününde gerekse dünya ölçeğinde farklı mekânların meydana gelmesine neden olmaktadır.³⁷

Ayrıca, kültürel yapı toplumlar arasında çeşitlenme yaratır ve her toplum için ayrı özellikler gösterir.

Örneğin Türkiye; geçmiş uygarlıkların getirdiği birikimler sonucu, hala varlığını sürdüren geleneksel yaşam biçimi ve alışkanlıkları ile özellikle sanayileşmiş batılı ülkeler açısından son derece ilgi çekici, zengin kültürel özelliklere sahiptir: Halkoyunları; mutfağı; halıcılık, çinicilik, bakırcılık, altın ve gümüş işleri, deri giysiler, dokumacılık vb. el sanatları; yöresel ezgileri, zengin ritimleri olan halk müziği; hemen her bölgede ayrı özellikler gösteren sivil mimari geleneği, yapı sanatı... Bütün bunlar, kültürünün yaşayan zenginlikleridir.³⁸ (Şekil 2.41)

Dolayısıyla kültürel yapı, toplumsal, mekânsal-işlevsel, kalıtsal, tarihsel özellikler gösterir, kentlerin geçmişten geleceğe devamını sağlar ve sosyo-kültürel kimliğin en önemli öğelerinden biridir.

Şekil 2.41. Türk Kültürü Simgeleri
Alıntı: <http://www.turkforum.net>

³⁷ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

³⁸ Ekinci, O. Kültür ve Çevre Değerleri Açısından Turizm, Yapı Dergisi, 117, 8 (1991) 35-40

2.2.4.2. Kurumsal Yapı

Kurumsal yapı, bir kentin ve kentin yer aldığı ülkenin;

- Politik, yönetsel ve hukuksal yapısı,
- Dini yapısı,
- Ekonomik yapı ve teknolojik düzeyi,
- Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler yapısı ve bu yapıyı oluşturan kurumsal ilişkileri ile şekillenir.³⁹ Ayrıca kentin sanat düzeyi de kurumsal yapıyı etkileyen faktörlerdendir. Dolayısıyla kurumsal yapı kentlerin sosyo-kültürel yapısına yansır ve kentin algılanmasında ve kent kimliği oluşumunda etkili bir rol oynar.

Kurumsal yapının kent kimliğine etkisini aşağıdaki örneklerle daha iyi kavrayabiliriz.(Şekil 2.42),(Şekil 2.43),(Şekil 2.44)

Şekil 2.42. Sztálinváros (Stalin Şehri),Sosyalist Kent Planlamasının Macaristan'daki Örneği
Alıntı: <http://www.arkitera.com>, <http://aula.info.hu>,<http://www.skyscrapercity.com>,

Şekil 2.43.İslamiyetin Simgesi-Mekke Şehri
Alıntı:<http://img125.imageshack.us>, <http://www.finikemuftuluk.gov.tr>

³⁹ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

Şekil 2.44. Ekonomik ve Teknolojik Yapının En Güçlü Olduğu Ülkelerden Biri-Dubai
Alıntı: <http://www.milliyet.com.tr>, <http://peyzaj.org>, <http://www.loadtr.com>

2.2.4.3. Demografik Yapı

Demografik yapıyı kentin nüfus hareketleri oluşturur. Nüfus hareketleri, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişikliklerden doğar.

Kentlerin kimliğinde etkili olan demografik yapı;

- Nüfus büyüklüğü
- Nüfus yoğunluğu
- Nüfus artış oranı
- Yaş grupları dağılımı
- Çalışan nüfus oranı ve niteliği
- Bağımlılık oranı
- Doğum/ölüm oranı ⁴⁰

gibi fizyolojik bileşenlere bağlıdır.

Örneğin, teknolojinin gelişmesi ile insanlar dış etkenlerden daha çok korunabildiği için ölüm oranı azalmakta, sanayinin gelişmesi ile de kent dışında bulunan fabrika ve sanayi bölgeleri kentle bütünleştiğinden kentlerin nüfus oranı hızla yükselmektedir.

⁴⁰ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

Bu iki faktöre bağlı olarak büyüyen nüfus hareketleri sonucunda kentlerinde kimlik görünümü değişmektedir.⁴¹

Bir kentin sosyo-kültürel kimliğinin oluşumunu sağlayan kültürel yapı-kurumsal yapı, demografik yapı faktörlerinin her biri birbirinden etkilenir, etkileşim içerisinde. Bu etkileşim sosyo-kültürel kimliğin oluşmasını sağlar.

2.2.5. Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi

Kentler, teknolojik gelişmelere paralel olarak zaman içerisinde sürekli olarak gelişmişler ve değişmişlerdir.

Teknoloji ve teknolojinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan sanayileşme, büyük toplumsal değişimlere neden olmuştur. Tarımdaki makineleşme ile tarımsal nüfusun bir bölümü kentlere göç etmiş ve kentleşmeyi hızlandırmıştır. Sanayileşme sonucu ile aile yapısı değişmiş, gelenek ve görenekler değişmiştir.⁴²

Bu değişime paralel olarak ticaret, ziraat ve sanayi ile ilgili faaliyetlerin merkezi olmaları ile ortaya çıkan ekonomik işlevler, o kentin farklı sekilerde gelişmesi ve özellik kazanmasına neden olmaktadır.

Kentlerin, tarihsel gelişimi incelendiğinde, çeşitli dönemlerde farklı işlevleri üstlendikleri görülmektedir. Ekonomik anlamda kentin kalkınması için mekânda farklı işlevlerin farklı alanlarda yer seçtiği görülmektedir. Sanayi, kentleşmenin ilk dönemlerinde kent içinde yer seçerken, zamanla kent merkezinin dönüşüm geçirmesiyle kent dışına taşınmıştır. Sanayileşme ile birlikte, sanayide çalışan insanların barınma ihtiyaını karşılamak üzere konut ve diğer sosyal ve teknik alt yapı kullanımları bir araya getirilmiştir. Konut-işyeri bağlantısı kurulmuş ve kentler bu özelliklere göre planlanmıştır. Konut bireyin barınma özelliği yanında sosyo-kültürel ihtiyaçları içinde fiziksel bir unsur olmuş, zamana bağlı olarak üretilen

⁴¹ çöl, ř. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Gnm Kentlerinin Kimlik Derecesini ölçmek için Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. 

⁴²Tezcan, M. (1984), *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara

konutlar o döneme ait yaşam biçimlerini gösterdiğinden tarihsel özellikler taşıyan kültürel bir nitelik kazanmıştır. Ekonomik ihtiyaçlara ve kullanıcıların isteklerine göre farklı konut biçimleri gelişim göstermiştir.⁴³

Kentler sahip oldukları egemen iktisadi faaliyetlere göre tanımlanabilirler. Bu iktisadi faaliyetler; tarım kenti, liman kenti, maden kenti, sanayi kenti, ticaret kenti, turizm kenti, üniversite kenti, fuar kenti...(Şekil 2.45),(Şekil2.46),(Şekil 2.47) şeklinde açıklanabilir.

Kentin ekonomisini şekillendiren ve kente egemen olan bu faaliyetler, kentlerin farklı algılanmasını sağlar.

Şekil 2.45. Liman kenti: Rotterdam, Hollanda
Alıntı: <http://coast.gkss.de>

Şekil 2.46. Maden Kenti: Broken Hill, Avustralya
Alıntı: <http://web.uct.ac.za>

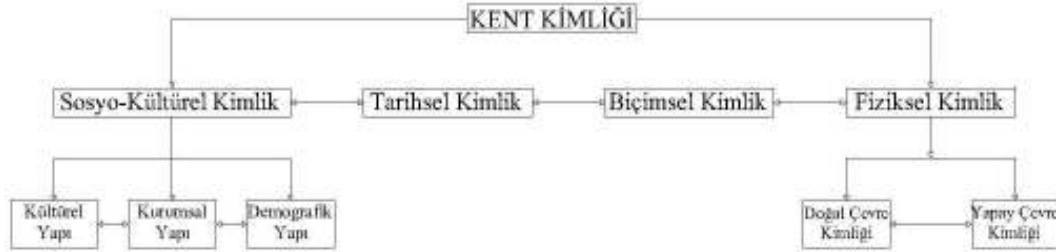

Şekil 2.47. Turizm Kenti: Side-Antalya
Alıntı: <http://www.resimle.net>

⁴³ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

2.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Günümüzde kent ve çevreyle ilgilenen tüm araştırmacıların üzerinde en çok durduğu konu; yeryüzünde bulunan tüm yerleşmelerin ya da kentlerin hepsinde farklı bir imajın algılandığı sorundur. Şehircilik biliminde gerek planlamacılar, gerek tasarımcılar, gerekse korumacılar, her kentin kendine özgü bir yaşayışı,iskelet sistemi, fiziksel ve sosyal yapısı olduğu konusunda ortak bir görüşe sahiptir.⁴⁴Her olgunun bir oluşumu olduğu gibi kentlerinde oluşumu vardır ve bu oluşum her kentte farklı algılanır. Bu algılara göre de kent kimliği kavramı oluşmaktadır. Dolayısıyla kent içinde barındırdığı farklı kavramlarla yer alan dinamik, birbirleriyle ilişkili sistemlerin tümüdür. Bu sistemler, kişilerin yaşam tarzı, toplum kişiliği, kamusal özel ya da yarı özel mekanlar ile kent doğası ve tüm kent öğeleri olabilir. Tüm bunlar kent açısından birer kimlik belirleyicisidir.⁴⁵Kent kimliği geçmişten geleceğe uzanan tüm fiziksel, tarihsel, biçimsel, kültürel ve ekonomik faktörlerin farklılığından yâda fark edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler bizim çalışmamızda tablodaki gibi ele alınmıştır.(Tablo 2.1)

Tablo 2.1. Kent Kimliği Faktörleri

Kent kimliği ve kent kimliği faktörlerine tabloda görüldüğü gibi yer verdiğimiz bu bölümde; esas amacımız çalışma alanı olan Kayseri kent kimliği belirleyicilerin kuramsal temelini ortaya koymaktır. Kayseri kenti kuramsal yapısını açıkladığımız bu kent kimliği faktörleri ile ele alınacaktır.

⁴⁴ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

⁴⁵ Bayrakçı, O., Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu..., Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1, 15-16 Mayıs 1989, M.S.Ü, MF, ŞBPB.

3. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ

Bu bölümde, öncelikle tarihsel süreç içerisinde değişen kent kimliklerine değinilecek, daha sonra ise kent kimliği değişimine etken olan faktörleri incelenecektir. Bu faktörler aynı zamanda, çalışma alanı olan Kayseri kentinin değişen kimlik analizinin yapılabilmesi için gerekli kuramsal temeli oluşturacaktır.

3.1. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KENTLERİN KİMLİK DEĞİŞİMİ

Bu bölümde kent kimliği değişimine neden olan faktörlere değinmeden önce daha üst ölçekli olarak tarihsel süreçte değişen kent kimliklerini özetlenmesi amaçlanmıştır. Bunun içinde kentlerin kimliklerinin kırılma noktası olan Sanayi Devrimi temel alınmıştır. Tarihi Süreç içerisinde kentlerin kimlik değişimi; Sanayi devrimi öncesi, sanayi devri dönemi ve sanayi devrimi sonrası kentler olarak üç ana bölümde incelenmiştir.

3.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler ve Kimlik Özellikleri

Yer seçimini, doğal koşulların, stratejik ve ekonomik etkenlerin belirlediği ilk çağ kentlerinin en önemli öğelerini akropol ve agora oluşturmaktadır. Akropol kente egemen konumda, çok yüksekte erişilmesi güç olmakla birlikte kolaylıkla savunulabilen bir tepe, ekilebilir toprağıyla değerli bir arazi parçası, bir sığınak ve ilk zamanlarda kralların oturdukları yerdir. Halk ise kentin akropolünün çevresinde ya da çoğunlukla hemen yanında sürekli genişleyen ve daireler halinde büyüyen alanda yerleşirdi. Agora ise, halkın siyasal, ticari, toplumsal işleri için bir araya geldiği merkezdir. İlk çağlarda kentler akropolün çevresinde yayılma göstermiş, akropol kentlerin çekirdeğini oluşturmuştur. Zamanla ekonomik ve sosyal yapıda meydana

gelen değişim sonucunda, akropol ve agora arasındaki ilişki yeni bir görünüm kazanmış ve sonunda agora, kentin en canlı ve seçkin öğesi olmuştur.⁴⁶

Izgara plan şemasının ilk örnekleri ilk çağ kentlerinde görölmüştür. Bu dönemde ideal kent yaratmayı amaçlayan ütopyalar geliştirilmiştir. Bu dönemin kentlerinde kent kimlikleri okunabilir niteliktedir.

Ortaçağda ise kentlere egemen olarak bilinen şato ve kilise önündeki meydan, zamanla pazara meydanını oluşturmuş ve kentin sosyal ve yönetsel yapıları zaman içinde meydan çevresinde gelişmiştir. Avrupa kent mekânının ilişkin gözlenen bu durum, ortaçağ yapısına sahip olmayan Amerikan kentlerinde farklı özellik göstermiş, perakende ticaret dükkânları, az sayıda resmi bina, bir iki banka ve otel binası, dini ve eğitim yapılarını bağlayan ana yol üzerindeki pazar meydanı Amerikan kent merkezlerinin ilk yerleşme kalıbını veren öğeleri oluşturmaktadır.⁴⁷

Türk kentlerinde ilk merkez bölgesi , "Han"lar içinde yapılan ticaret faaliyetleri ile ortaya çıkmaktadır. Pazar yeri olarak görev yapan bu hanlar iki katlı olup, alt katları depo ve ağıl, üst katları ise konut olarak kullanılmıştır. Resmi devlet dairesi görevini de yüklenen bu hanlar, Türk kentlerinin sanayileşme öncesi dönemlerinin en önemli merkez alanlarıdır.⁴⁸

Sanayi öncesi kentler birbirine benzemekle beraber bu dönem kentlerinin ortak özellikleri;

1. Şehirselle yerleşme aynı kültürün içinde yer alan tarımsal topluluklara göre daha geniştir ve devamlıdır.
2. Konutlar çok sıkışıktır ve yüksek yoğunluk değeri verir.
3. Savunma ihtiyacını yansıtan bir sur ya da hendek vardır.

⁴⁶ Aras,S.,(1995)“Kent Merkezlerinin Gelişme Eğilimleri ve Tarihi Kent Merkezlerinin Korunarak Değerlendirilmesi” Lisans Bitirme Ödevi

⁴⁷ Güler,E.C.,1990,“Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi” Yüksek Lisans Tezi,ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü

⁴⁸ Güler,E.C.,1990,“Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi”Yüksek Lisans Tezi,ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü

4. Özellikle konutların boyut olarak tek düzeliği dini bir merkez ya da saray olan birkaç bina tarafından bozulmuştur.⁴⁹

Bu özellikler sanayi devrimi öncesi kentlerin kimlik özellikleridir.

3.1.2. Sanayi Devrimi Dönemi Kentler ve Kimlik Özellikleri

1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile başlayan bu dönemde toplumun her alanında köklü değişimler olmuştur ve kentlerin mevcut kimlikleri de bu değişimlerden etkilenmiştir.

Sanayi Devrimi ile teknoloji hızla gelişmeye başlamıştır, bu gelişme kendini her alanda göstermiştir. Örneğin, tıp alanındaki gelişmelere bağlı olarak ölüm oranları azalmış ve nüfus artışları hızlanmıştır, sanayi alanındaki gelişmelere bağlı olarak ise atölye tarzı üretim şekline fabrikasyon üretim şekline geçilmiş, dolayısıyla işçi sınıfı ortaya çıkmıştır ve kentlerin nüfusu kırsal kesimden gelen göçlerle hızla artmıştır. Bu hızlı artış kentlerin yaşam kalitesine olumsuz şekilde yansımıştır. Artan kent nüfusunun ihtiyaçlarının karşılanması için altyapı çalışmaları (su dağıtımı, kanalizasyon, elektrik vb.) yapılmış, bir yandan da konut standartları yükseltilmeye çalışılmıştır.

Sanayi öncesi dönemde tek bir merkezde toplanan sosyal, simgesel ve değişim işlevleri, toplumsal yapıdaki değişimlerin kent merkezine yansması ile farklı mekânlarda yer almaya başlamışlardır.⁵⁰ Dolayısıyla şehirlerde banliyöler oluşmuş, konut-işyeri ayrımı başlamıştır.

Bu dönemde Kuzey Amerika’da insan ölçeğini hiçe sayan gökdelen binaların yapımı başlamıştır ve zamanla dünya geneline yayılmıştır. Toplu konut kavramının ortaya çıkışı ile birlikte her aile için aynı tarz ve tipte beton yığınlarının inşa edilmesi de yine bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Ayrıca bu dönemde Modern kentleşme kavramı ortaya çıkmıştır, bu kavrama göre işlevsellik ön planda tutulmuştur. İşlevselliğin ön planda olduğu davranış tarzı ile

⁴⁹ Tümertekin,E.,Özgüç,N.,Beşeri Coğrafya,Çantay Kitabevi,1997

⁵⁰ Tekeli,İ.1976,“Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir”,Cem Yayınevi

yapılar, süslemeden uzak, çevresel faktörler-yerel kimlikler göz ardı edildiği geometrik biçimlerin egemen olduğu tarzda inşa edilmeye başlamıştır. Bunun sonucunda ise kentlerde kimliksizleşmenin süreci başlamıştır.

Farklılığı olmayan, sıradan, estetik kaygıdan yoksun, bulunduğu kentin ruhundan ve kimliğinden uzak beton yığınlarının hızla yapılmaya başlaması, sanayi devrimi dönemi kentlerinin en belirgin özelliklerindedir. Tek düze yapılar ve bu yapıların oluşturduğu kentler oluşmaya başlamış ve kentlerin kimlik sorunları gündeme gelmiştir.

3.1.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Kimlik Özellikleri

Sanayi devrimi sonrası, her alanda yaşanan değişimler toplumları olduğu gibi kentleri de etkilemiştir. Kentlerdeki hızlı nüfus artışı çevresel ve yapısal sorunları beraberinde getirmiştir. Tarihsel kent dokuları yeni yapılaşma alanları tarafından tahrip edilmiş ve günümüzün çarpık kentleşme tablosu karşımıza çıkmıştır. İnsan ve onun çevresine duyarlı bir kentsel gelişmeden söz etmek artık mümkün değildir. Geleneksel kent dokusunda gördüğümüz yapı-doğa, insan-yapı ilişkisi artık önemini kaybetmiştir.

Hızlı sanayileşme çabalarının sonucu olarak kentler plansız ve düzensiz bir şekilde büyümeye başlamıştır. Bu plansız büyüme kentin yapısal dokusunda ve kimliğinde bozulmalara yol açmıştır. Sağlıksız ve estetikten yoksun yapısal çevreler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kentlerdeki bu hızlı dönüşüm toplumsal alt yapının yetersizliği, gerekli koşulların tam olarak oluşmaması ve kentlere göç olgusunun bu eksiklikleri tetiklemesi ile birlikte günümüzün sosyal ve politik yaşamındaki karmaşanın temeldeki kaynağıdır. Bu durum yaygın biçimde günümüz kentlerinde fiziki imkânlarındaki çelişkiyi, yozlaşmayı ve kişiliksizliği oluşturmaktadır. Kentlerimizdeki bu kültür yozlaşması kimliksizleşmenin temel kaynağı halinde ortada durmaktadır.

Günümüzde, ülkelerin kimliklerine ilişkin yargılar, küresel düzeyde iletişim sistemine egemen olan gelişmiş batı ülkelerinin ve batının normları ile oluşmaktadır, Ayrıca belirli ekonomik, sosyal ve kültürel düzeye ulaşmış, dengeli büyümeye sahip

gelişmiş batı toplumu kentlerinin sabitlenmiş nüfusları, kentin sahip olduğu doğal, kültürel ve mimari değerleri kolaylıkla benimseyip, ortak değere dönüştürebilmesine olanak tanımaktadır.

Bunun yanı sıra oluşan kentsel dokuları yabancı ziyaretçilere pazarlamakta ve bundan da büyük ekonomik girdi sağlamaktadırlar. Bu süreçte, ekonomik olarak gelişmiş toplumlar söz konusu sosyo-kültürel değerlerini kentlere yansıtmak için “yerellik, gelenekselcilik ve korumacılık” anlayışını ön plana çıkartarak toplum içerisinde en üst düzeyde benimsenmesine yönelik projeler geliştirmektedirler. Örneğin, Venedik’ in kanalları, Paris’ in sarayları, tarihi müze yapıları, katedralleri ve Eiffel kulesi tarihle bağları olan kentlere kimliklerini veren değerler olarak dünya toplumunun sergisine sunulurken, Hong Kong ve New York’ un gökdelenleri buldukları kentlerin ekonomik açıdan önemli öğeleri olmalarının yanı sıra ana kimlik öğeleri olarak da ziyaretçilerin çekim odaklarıdır.

Zaman içerisinde kentin geçmişe bağlı kimliklerinin yanı sıra dünya ekonomi pazarında yer almaya yönelik oluşturulan ekonomik merkezler kentin kimliğinde etken olmakta ve pazara sunulan bir ürün olarak ziyaretçiler için sergilenmektedir.

20. Yy’ da kentin geçmişiyle bağlantılı olarak var olan kullanım değerleri göz ardı edilerek değişim değerleri bir ticari ürün olarak ön plana çıkmaktadır. Kentin ve kentlinin ürettiği geçmişle ilintili kent dokularının zaman içerisinde ranta dönüştürülmesi kent içerisinde tecritli mekânların oluşmasına ve değerlerin para ile ölçülür hale dönüşmesine neden olmaktadır. Öyle ki kentlerde bölünmüş, tahsis edilmiş, kiralanmış, doğrudan yada dolaylı olarak girişleri yasaklanmış veya kontrollü girişlerin olabildiği kentsel dokular karşımıza çıkmaktadır. Bunların en güzel örnekleri olarak sokaklarda oluşmuş alışveriş merkezleri, kaldırım üzeri kafeler, kamusal alandan dönüştürülmüş eğlence merkezleri, güvenli ve korunmalı konut yerleşimleridir.⁵¹

Kentler son 20 yıl içerisinde birbirleri ile yarışan bir işletme gibi örgütlenmekte, kent işlevi bir işletme olarak verimlilik ve kar sağlamaya dönüşmektedir. Kentlerin bir

⁵¹ Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

işletme olarak algılanması ve işletmecilik ilkeleri ile planlanması, kentsel kimliklerin ve onları oluşturan kentsel imgelerin giderek hızla tahrip edilmesine, içeriklerinin farklılaşmasına, ya da içeriksizleşmesine neden olmaktadır. Örneğin Türk kent sokağından bulvarlara dönüşen sokaklar, tarihi dokular içerisinde yıkılarak oluşturulmaya çalışılan Rönesans meydanları, kültürümüzle hiç bağdaşmayan kent mobilyaları, vb. bu değişim sürecinde kentlerimizde sıkça görmekte olduğumuz örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵²

Sonuç olarak, günümüzde, küreselleşme süreçleri içerisinde yitirme noktasına gelmiş olan kent kimliği, özellikle de tarihsel kimlik yok olma noktasında bulunmaktadır. Önemli olan bu süreçleri doğru algılayıp, kentlerin sahip oldukları kimlik faktörlerine sahip çıkarak var olan kent kimliğinin yok olmasının önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Ancak, bu yapılırken, modadan ve taklitten uzak, akılcı, yöntemler izlenmelidir. Son yıllarda dünyada ve ülkemizde kentlerin tarihi, kültürel ve doğal yapısını iyileştirmeye yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

3.2. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ

Ekonomik dönüşümlerin etkisiyle, her geçen gün daha çok insan kentlerde yaşamakta, yani kısaca dünya hızla kentleşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde göçlerle büyüyen kent nüfusu artmaya devam etse de, endüstriyel gelişimini tamamlamış ülkelerdeki gelişme ve değişme, sanayileşme ile kentleşmenin uyum içerisinde gerçekleşmektedir. Kâinatın değişmeyen tek kuralı değişmektir. Kentler de zaman içerisinde değişen ve gelişen koşullara bağlı olarak, çoğu zaman karşı çıkamadan hem fiziksel hem de toplumsal açıdan değişime maruz kalmaktadır.

Toplumların yaşayış biçimlerine yönelik etkileşim düzenlerinin bir gösterge olarak fiziksel mekana yansmasıyla oluşan kentsel kimlik, sanayi öncesi dönemlerde korunabilen ve bu bağlamda sürekliliği sağlanabilen önemli bir niteliğe sahiptir. Ancak, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan plansız gelişmeler sonucu ortaya çıkan ve giderek artan düzensiz-karmaşık yapılaşmalar; bir yandan fiziksel

⁵² Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

çevrenin olumsuz yönde değişmesine diğer yandan bu çevre içinde yer alan tarihi birikimlerin hem modern yapılaşmalar altında ezilerek hem de yok olarak kentsel doku üzerindeki belirginliğinin azalmasına neden olmaktadır.⁵³

Çalışmanın bu bölümünde kent kimliği değişimi faktörleri ele alınacaktır. Çalışma alanı olan Kayseri kentinin de kimlik değişimi bu faktörler çerçevesinde irdelenecektir.

Kentlerde kimlik değişime neden olan faktörlerin tek bir yönden ele alınması yetersiz olacağından değişim süreci bir bütünlük içerisinde incelenmelidir. Çalışmanın bu bölümünde kentlerin kimlik değişimine neden olan faktörler fiziki faktörler, sosyal faktörler, yönetsel faktörler olmak üç ana başlık altında incelenecektir.

3.2.1. Fiziksel Faktörler

Fiziksel faktörler fiziksel çevrede değişimine sebep olmaktadır. Fiziksel çevrede olan değişimler, fiziksel kimliği etkilemekte ve kentlerin kimliklerinde değişime sebep olmaktadır. Fiziksel faktörler;

- Doğal afetler,
- Teknolojik gelişmeler,
- Savaşlar ve kundaklamalar

olarak özetlenebilir.

• Doğal Afetler

Doğal afetler, ne zaman olacağı önceden bilinmeyen, kentlerde yıkıma ve hasara sebep olan tabiat olaylarıdır. Jeolojik yada meteorolojik kökenli olabilirler. Deprem, toprak kayması, kaya düşmesi, yanardağ patlaması, tsunami, kuraklık, fırtına, sel, yıldırım düşmesi, çığ gibi doğal afetler insanlık tarihinden itibaren meydana geldikleri kentleri olumsuz etkilemiş, kimi zaman kentlerin hasar görmesine kim

⁵³Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

zaman ise kimlik öğelerinin tamamen yok olmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla doğal afetler kentlerin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörler arasında yer alır.

- **Teknolojik Gelişmeler**

Sanayi öncesi kentlerini belirleyen faktör “kültür” iken, sanayi dönemi kentlerini biçimlendiren faktör de “teknoloji” olmuştur. Teknolojik gelişmeler kentlerin çok hızlı büyüyerek geniş alanlara yayılmasını kolaylaştırmıştır. Kentler bu şekilde kontrolsüz şekilde büyümeye başlamışlardır. Bu kontrolsüz büyüme çarpık kentleşmeye sebep olmaktadır. Çarpık kentleşme sonucu, plansız gelişigüzel, estetik kaygıdan uzak, altyapısız fiziki mekânlar ortaya çıkmıştır. Bu durumun kentleri ve kentlerin sahip oldukları dokuyu olumsuz etkilediğini söyleyebiliriz.

Özellikle üst gelir grubundaki eski kent sakinlerinin kötüleşen koşullar nedeniyle yeni ve itibarlı alanları tercih ederek, çoğunlukla ticari yerlere yakın olan bölgelerini terk etmeleri ve boşalan alanlara da, ekonomik olduğu için göçlerle gelenlerin kalabalık bir şekilde yerleşmeleri; kentlerin tarihsel dokusundaki mülkiyetin el değiştirmesine, üst gelir grubunun barındığı özellikli kent alanlarının alt gelir grubunun barındığı köhne alanlara dönüşmesine neden olmaktadır.⁵⁴

Teknolojik gelişmeler inşaat sektöründe de etkisini göstermektedir. Yapılar çok hızlı bir şekilde ve küreselleşenin etkisiyle birbirine benzer şekilde yapılmaya başlamıştır. Kentlerin sahip oldukları doğal çevre kimlikleri ve kentsel doku göz ardı edilerek inşa edilen birbirinin aynı yapılar birbirine çok benzeyen kentlerin oluşmasına sebep olmuştur ve kentlerin sahip oldukları fiziksel kimliklerinin hızla yok olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, ulaşım teknolojisinde de kendilerini göstermişlerdir. Ulaşım ilişkilerinin değişip gelişmesi de kentlerin fiziksel olarak değişmelerine sebep olmaktadır. Bunun en tipik örneği otomobil yolu ile harekete bağlı kılınan mekanların yayalaştırılmaya dönüştürülmesi ve her büyüklükteki kentin mevcut dokusu içerisinde hafif raylı veya tramvay taşımacılığının yer almaya çalışması

⁵⁴ Aysu, M. E., Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemantik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerinde Bir Deneme, Doktora Tezi, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, İstanbul, 1976.

değişen kent imajında önemli yer tutmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında kent dokuları ile uyumlu olarak planlanmış tramvay fonksiyonel olarak insanlara hizmet etmektedir. Ancak raylı taşımacılık insan ölçeğinin dışında hızı kontrollü veya tecritli yol güzergâhı ile mevcut kent dokularındaki yol kesitlerine uyum göstermediği gibi kent sokaklarına da kentsel imge açısından yeni değerler getirmektedir.⁵⁵

Sonuç olarak diyebiliriz ki, teknolojinin gelişmesi her ne kadar birçok alanda yenilikler ve kolaylıklar sağlasa da bu gelişmelerin doğru şekilde kullanılmaması kentlerin kimliklerine zarar verebilmektedir.

• Savaşlar ve Kundaklamalar

Çeşitli sebeplerden dolayı çıkan savaşlar, kentleri olumsuz şekilde etkiler. Savaşlar, kentlerin hem fiziksel hem de kültürel kimliklerinin yok olmasına sebep olur.

Bunun en belirgin örneklerinden biri İkinci Dünya Savaşı'nda Polonya'nın tarihi kent merkezlerinin Naziler tarafından kasıtlı olarak yok edilişi ve Polonyalıların kültürel varlıklarını sürdürebilmek amacıyla tüm merkezleri yıkılmadan önceki gibi yeniden inşa etme çabalarıdır.⁵⁶ Diğer bir örnek ise Bosna-Hersek'te yaşanan savaştır.

Kentin fiziksel kimliğinin en belirgin öğelerinden olan Mostar Köprüsü bu savaşta yıkılmıştır.(Şekil 3.1)

Şekil 3.1. Mostar Köprüsü-Bosna-Hersek-1993,2004
Alıntı: <http://www.geocities.jp>

⁵⁵ Ulu,A.,Karakoç,İ., Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

⁵⁶ Erder, C., Kültür Bakanlığı Kültürel Varlıklarımızı Koruyor mu?, Mimarlık Dergisi, 256, 2 (1994) 60-61.

Kentlerin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörlerden bir diğeri kundaklamalardır. Kundaklama, kasıtlı yangınlar; kentin koruma alanları dışındaki gibi yüksek rantla özdeş olan imar haklarını alamayan eski eser sahiplerinin, uğramış oldukları ekonomik haksızlıklar nedeni ile- yapılarından kurtulmak için başvurdukları yöntemdir.⁵⁷ Bu şekilde kentin fiziki kimliğine ve silüetine şekil veren yapıların birçoğu bu şekilde yok olmuştur.

3.2.2. Sosyal Faktörler

Teknolojinin hızlı bir şekilde geliştiği, her şeyin gün geçtikçe farklılaştığı çağımızda kentlerde de çok hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim kentlerde sosyal boyutuyla daha belirginlik arz etmektedir.

Kentlerin sosyal yönden değişimi de kent kimliğinin değişmesine sebep olan faktörlerdendir. Sosyal değişime birçok faktör sebep olmaktadır, bunların başında demografik değişimler gelmektedir. Demografik değişimlerin en büyük sebebi göçlerdir, özellikle sanayi devrimi sonrası göçler yoğun bir şekilde yaşamaya başlamıştır.

Sosyal ölçekteki demografik değişimler, kentli olan ve kente göçle gelen arasındaki sosyal farklılıklardan ötürü; iletişim kopukluklarının yaşanmasına neden olmaktadır. Kentler değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte yeni olanaklara sahip olmuşlardır, bu olanaklar kentleri, kırsal nüfus için bir çekim merkezi haline getirmektedir, böylece kentler giderek kalabalıklaşmışlardır. Kırsal kesimden gelen nüfus ile mevcut kentli nüfus farklı sosyal kökenlere sahiptir, bu farklılık kent yaşamı içinde fikir ve davranış ayrılıklarına sebep olmaktadır. Çünkü iki farklı sosyal tabakanın da kenti, kentli olmayı algılama durumları farklıdır.

Bir yandan yuvasından, tarlasından, köyünden kopup yepyeni bir çevreye göç edenler ve oturduğu kent parçasını bir tür “geçit alanı” kabul edenler diğer yandan

⁵⁷ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

kuşaklar boyu hep aynı alanda yaşayanlar ve göç olayına sahne olan yerlerin doğma büyüme eski sakinleri; -karşılıklı olarak- kentleşme sürecinden kendi paylarına düşen darbeyi almaktadırlar.⁵⁸

Kent yapısında göç olgusu ile yer alan farklı sosyal tabakaların kentlerin mekânsal yapılarını değiştirdikleri söylenebilir. Kentlerde var olan sosyal yapının değişmesi ile birlikte en üst kademelerde yer alan sosyal gruplar merkezden dışa doğru yer alması gerekirken, ekonomik eylemlerdeki farklılaşma ile kentte yer alan her sosyal grup iç içe oluşmaktadır. Bu da beraberinde kent kültürünün ve kimliğinin farklılaşmasına bağlı olarak değişmesine neden olmaktadır. Böylelikle kentte aynı mekânda yer alan bireylerin ortak kimlik ve değer arayışlarına neden olmaktadır.⁵⁹

Sosyal yapıdaki bu değişimler kentlerin kimliklerinin de değişmesine sebep olmaktadır.

3.2.3. Yönetimsel Faktörler

Kentlerle ilgili merkezi yönetim ya da yerel yönetimler tarafından alınan kararlar, kent kimliğini etkileyen yönetimsel faktörlerdir. Bu faktörlerin başında imar planları gelmektedir.

İmar planları ile aslında küçük ölçekli-parsel bazında, zararsız olacağı düşünülen kararlar verilir. Ancak imar planı değişiklikleri kamu yararları göz ardı edilerek, gelecek kaygıları ve küçük çıkarlar gözetilerek onaylandığında bünyesinde çok fazla sorun barındırdığı görülmektedir. Bu şekliyle imar planı değişiklikleri, öngörülen veya mevcut kentsel dokunun zedelenmesine yol açabilmekte, yaşam kalitesini düşürebilmekte ve kent kimliklerini giderek yok edebilmektedir.⁶⁰

⁵⁸Küntay, E., Kent Yaşamında Komşuluk İlişkilerinin Psiko-Sosyal İncelenmesi, Yapı Dergisi, 112, 3 (1991) 31-34., Bilsel, A. A., Bilsel, S. G., Bilsel, F. C. ve Bilsel, S. M. C., Kentlerimizde Kimlik Arayışları ve Kentsel Tasarım Olgusuna Kent Kültürü/Kentlilik Bilinci/Kent Görünümü Üçlemesiyle Yaklaşım, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu “Kentsel Tasarım ve Ekoloji-Tasarıma Ekolojik Yaklaşım”, Mayıs 1994, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 231-238.

⁵⁹ Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

⁶⁰ Ersoy, M., 2000. Mekan planlama ve yargı denetimi Ankara : Yargı Yayınevi, 2000, 63-69, 77-78

Her biri kendine özgü tarihsel süreç içindeki uygarlık birikimleriyle oluşan kişiliklere sahip kentler, onların karakterini hiç dikkate almayan, salt yapılaşma yoğunlukları ve donatı alanlarının belirlenmesiyle yetinen yapılması zor bir belge ⁶¹olarak algılanan ve uygulamaya geçirilen imar planları kararları kentlerin kimliklerini gün geçtikçe yitirmelerine sebep olmaktadır.

Arazi rantına bağlı kişisel zenginleşme aracı olan- arsa spekülasyonunu gözetten imar politikalarına göre; arsalar yap-sat ekonomisine ana “sermaye” olmakta, “kat karşılığı inşaat” ile yoğunluklar arttırılmakta ve salt yüklenicilerin çıkarları doğrultusunda “apartman kentler” yaratılmaktadır.⁶²

Benzer şekilde, örneğin, 1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Yasası ve buna bağlı yönetmeliklerde, bir parselde birden fazla bina yapılmasına imkân verilmiş; bu hakka sahip olanların aşırı çıkar gözetmeleri sonucu da, geleneksel sivil mimariyi temsil eden konutların hem kat adetleri arttırılmış hem de avluları yeni inşaatlarla doldurulmuştur.⁶³

Bu yüzden, kent bütünü ve mevcut kimliği göz ardı ederek sınırlı kent toprağından en çok yararlanmayı amaçlayan imar planları; yüksek yoğunluk ve yapılaşmalar nedeniyle⁶⁴ kentler üzerinde baskı oluşturmakta ve kentlerin kimliklerinin yok olması sürecini hızlandırmaktadır.

İmar planları ile bir diğer konu da, koruma amaçlı imar planlarıdır. Kentlere kimlik veren tarihi çevreler, sit alanı olarak koruma altına alınmıştır.

Koruma amaçlı imar planları; kısaca, “sit içeren yerleşme alanlarında düzenlenen koruma ve geliştirme amaçlı plan” şeklinde tanımlanabilir.⁶⁵ Ancak çoğu zaman tarihi çevrenin sürekliliğini sağlayan koruma amaçlı imar planları ile imar planları arasında uyumsuzluk yaşanmaktadır.

⁶¹ Çeçener,B.,İstanbul’un Kimlik Sorunu,Mimarlar Odası Yayınları,İstanbul,(1994)

⁶² Ekinci, O., “Darbeli Yıllarda” Siyaset ve İmar..., Yapı Dergisi, 250, 9 (2002) 91-93.,Ekinci, O., Tarihi Yarımada’yı ‘Koruma’ Planı, Yapı Dergisi, 112, 3 (1991) 10-11.

⁶³Türk, A., Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995.

⁶⁴Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

⁶⁵ Ünal E.,Duyguler F.,Bolat Z.E.,; İmar Terimleri, TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, Ankara 1998, s.70.

Çünkü korunması gereken yapılar ve içinde buldukları çevreler göz ardı edilerek ya da mevcut kent dokusu hiç yokmuş gibi bir tavır takınılarak, gerek bilgi yetersizliğinden gerek spekülâtif amaçlı gerekse acele ile verilmiş yanlış planlama ve uygulama kararları ile tarihi dokular tahrip edilmektedir.⁶⁶

Bu anlamda kentlerimiz -özellikle de tarihi kentlerimiz-; gecekondular ve gökdelen türü hukuk dışı yapılaşmalar ile birlikte mevzuatlar karşısında yasal, nazım ve uygulama imar planlarına uygun, şehircilik açısından sorunsuz, proje düzeyinde emek harcanmış olsa dahi ⁶⁷ kent kimliğine zıt yeni yapılaşmalarla değişmekte ve kimliklerini yitirmektedirler.

Sonuç olarak merkezi ya da yerel yönetimler kentler için imar planları hazırlarken veya mevcut imar planlarını değiştirilirken, kentlerin sahip oldukları tarihi, kültürel, sosyal birikimleri göz önünde bulundurulmalı, koruma kavramı özümmlenerek, eskinin yok edilerek, yerine yeninin inşa edilmesi önlenmelidir. Eski yeni başarılı bir kompozisyon ile biçimlendirilerek kent kimliklerinin korunması amaç olmalıdır.

3.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Kentler yaşayan varlıklardır, zaman içerisinde gelişerek büyür ve değişirler. Kentler bu süreç içerisinde sahip oldukları kimliklerinin bir kısmını korur, bir kısmını değiştirir ve bir kısmını da kaybederler.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin kimlikleri sürekli değişime uğramıştır. Sanayi devrimi öncesi kentlerin kimliklerini; kilise, pazaryeri, lonca yapıları ve surlar oluştururken bu durum sanayi devrimi ile değişmiştir.

Sanayi devrimi ile kentlerin nüfusları hızla artmıştır, hızlı nüfus artışı kentlerin kimliklerini olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi kent oluşumlarını etkileyen modernizm akımı ile kentler birbirine benzemeye ve kimlik kaybı yaşamaya

⁶⁶ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

⁶⁷ Ekinci, O., Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu, Türkiye'de 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi "Türkiye'de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi", Kasım 1991, İzmir, Bildiriler Kitabı, 404-412.

başlamıştır. Yüksek yapılı iş merkezleri, tekdüze beton yığınlarından oluşan toplu konut tarzı yapılaşmalar, gecekondulaşma, sanayi devrimi ve sonrası kentlerin kimlik özelliklerinden bazılarıdır.

Günümüzde kent kimliği ve değişimi sorgulanan ve üzerinde tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Çalışmanın bu bölümde kentlerin bu değişim sürecine etki eden faktörlere yer verilmiştir.

Kent kimliği değişimi bir süreçtir ve bu süreci belirleyen, hızlandıran faktörler vardır. Nerde ne zaman olacağı belli olmayan doğal afetler, yaşanan büyük savaşlar, yerel ve merkezi yönetimlerin kentler için aldıkları kararlar, teknolojik gelişmeler kentlerin kimlik değişimini etkileyen faktörlerdir. Bu faktörler kentlerin fiziki, sosyal ve ekonomik kimliklerini etkiler.

Doğal afetlerin ve yaşanan savaşların kent kimliği üzerinde etkisi kendisini en belirgin şekilde fiziksel kimliğin değişmesinde göstermiştir.

Gelişen teknoloji ile kentlerde artan imkânlardan dolayı kentlere olan göçler hızlanmıştır. Yaygın iletişim araçlarının ve modanın körüklediği tüketim politikaları da kentleri çekim merkezi haline getirmiştir Göçler kentlerin hem fiziksel hem de sosyal kimliklerini olumsuz etkilemektedir. Göçler ile mevcut kent nüfusu artmakta ve kentsel yoğunluk yükselmektedir. Bu artışa hazırlıksız olan kentlerde, çarpık kentleşmeye süreci başlamıştır. Çarpık kentleşme kentlerde kimliksiz, kişiliksiz yaşam alanlarının oluşmasına sebep olur. Bu oluşum kentlerin fiziksel kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Göçlerin, kentlerin sosyal kimliğe etkisi ise, göçle gelen kırsal nüfus ile mevcut kentli nüfus arasında yaşanan sosyal tabaka farklılaşmasıdır. Bu farklılaşma kent mekanında kutuplaşmalara sebep olmaktadır. Göçle gelen nüfusun sahiplenme ve aidiyet duygusu kent sakinlerine göre çok daha azdır bu durum kentlerin sosyal kimliğinde köhneleşmelerin yaşanmasına sebep olmaktadır.

Kentlerin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin değişmesine sebep olan bir diğer faktör ise yönetimlerin kentler için aldıkları kararlardır. Kimlik bilinci taşımayan, kentlerin tarihsel kimliği göz ardı edilerek alınan kararlar kentlerin kimliklerinin yok olmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kentler tarihsel, sosyal ve kültürel bir geçmişe sahiptir. Kentlerin bu geçmişi yüzyıllardır değişerek günümüze ulaşmışlardır. Kentsel büyümenin ve farklılaşmanın hızlı yaşandığı şehirlerde değişim süreci çok hızlı yaşanmaktadır ve bu süreç kentlerin kimliksizleşmesine, kültürel ve çevre değerlerini yitirmelerine sebep olmaktadır. Kentleri birbirinden ayıran kimlik öğeleri ortadan kalkarken, kentleri birbirine gün geçtikçe daha çok benzemektedir.

4. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ

Kayseri, Anadolu'nun ortasında ve ipek yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış bir şehirdir.⁶⁸

(Harita 4.1) Anadolu'daki doğu – batı, kuzey – güney istikametlerinden gelen tarihi, askeri ve ticari yolların kesiştiği bir yerde kurulmuş olmasından dolayı ilk çağlardan bu yana Anadolu'da kurulan birçok devletin önemli merkezi olmuştur. Bu bölgede kurulan medeniyet, Mezopotamya ve Mısır Medeniyetlerinin yanında Anadolu Medeniyeti olarak bir yer tutmuştur. Kızılırmak Havzası ile Tuz Gölü arasında kalan bölgedeki yüzlerce höyük, bu bölgenin M.Ö. 3000 yıllarından itibaren iskana sahip olduğunu gösterir.⁶⁹

Bu bölümde böylesine zengin tarihsel ve kültürel birikime sahip Kayseri kentinin kimliği tez çalışmasının kuramsal temelini oluşturduğumuz birinci bölümünde ele alınan kent kimliği faktörleri çerçevesinde irdelenecektir.

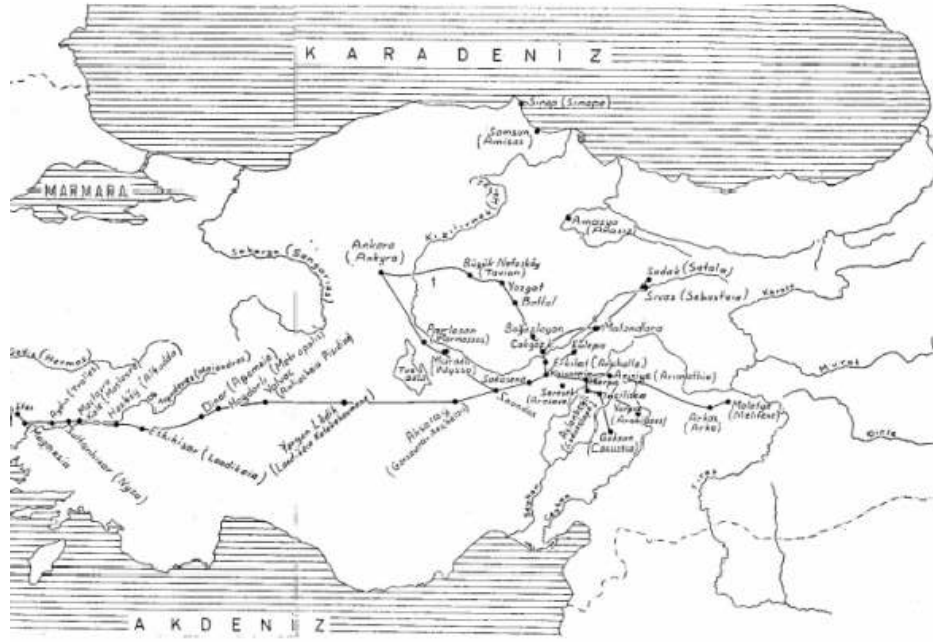
4.1. KAYSERİ KENTİ TARİHSEL KİMLİĞİ

Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir⁷⁰

⁶⁸ M.İnbaşı. (2) “XVI. Yüzyılda Kayserinin İktisadi yapısı ve Esnaf teşkilatı”. Kayseri ve yöresi tarih sempozyumu bildirileri. 11-12 nisan 1996. s.129

⁶⁹ H.Erkiletlioğu. “Kayseri Tarihi”. 1993. s.1

⁷⁰ Demirsoy, M.S, Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi(Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi),Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü(2006)

Harita 4.1 .Yunan-Roma Yolları. Kayserinin doğu ve batı ile bağlantısı (Nezahat Baydur)

Kayseri Kenti de, Anadolu’da yer alan kentler içerisinde, kavşak noktası olarak kabul edilen konumu nedeni ile tarihsel birikimi en fazla olan yerleşim alanlarından birisidir.

Anadolu’nun, doğu ve batı (Yunan-Roma) medeniyetleri arasında bir köprü vazifesi görmesi bu bölgede, Anadolu Medeniyetleri denilen muazzam bir medeniyetin doğmasına neden olmuştur. Bu nedenle tarih boyunca Kayseri, bu medeniyetlerin bir bölümünün gözüktüğü ve Kızılırmak Havzası ile Tuz Gölü arasında kalan Kapadokya’nın, önemli bir yerleşim yeri olma özelliğini korumuş. Bu bölgede bulunan yüzlerce “Höyük” ve “Tümlülüs”ler , “Anadolu Medeniyetleri”nin önemli bulgularını günümüze kadar taşımıştır.

Kayseri, 4000 yıl öncesinde Asurlular’dan başlayarak pek çok uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Bunların her biri izler bırakmış, bunun son dokuz asırlık bölümünde ise Türkler yer almıştır.

Tarihi çağlarda adı “**Mazaka**” olarak bilinen şehre, Kapadokya Krallığı Döneminde “**Eusebia**”, Romalılar Döneminde “**Kaisaria**” denilmiştir. Arapların “**Kaysârriyya**” olarak telaffuz ettikleri şehrin ismine Türkler “**Kayseri**” demişlerdir.

Kayseri'den bahseden en eski yazılı belgeler, şehre 20 kilometre mesafede bulunan Kültepe'ye aittir. Kültepe diğer adıyla Karahöyük M.Ö. 4000 yıldan, yani Kalkolitik Çağdan başlayarak Roma Dönemi sonuna kadar daimi yerleşim yeri merkezi olmuştur. M.Ö. 2000'in başlarında Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarlar, burada Karum ismiyle bir ticari merkez kurdukları gibi Kayseri'ye dolayısıyla Anadolu'ya Asur çivi yazısını getirmişlerdir.

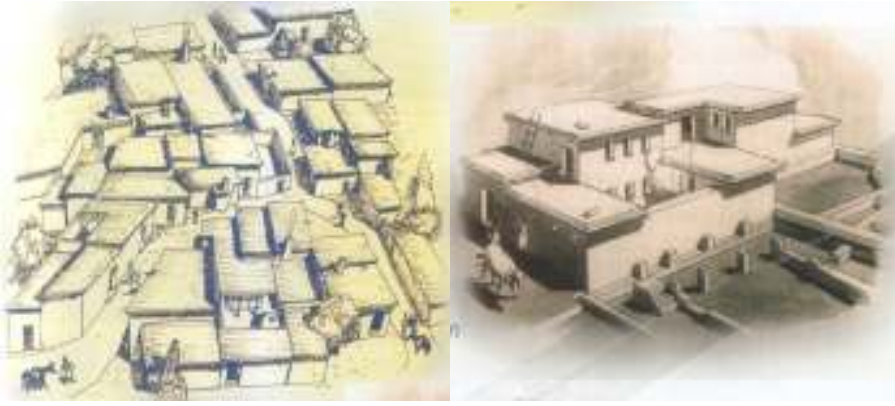
Kaniş Krallığı'nın merkezi olan Kültepe; doğu-batı yollarının düğüm noktasında olmasının avantajı ile Anadolu-Mezopotamya-Suriye arasında parlak bir uluslararası ticaret ve sanat merkezi olmuştur.(Harita 4.2),(Şekil 4.1),(Şekil 4.2)

Harita 4.2. Kültepe Haritası

Şekil 4.1. Kültepe-Kaniş Karumu -Kayseri
Alıntı:www.kultepe.org

Şekil 4.2. Temel Kazılarına ve Belgelerine Uygun Olarak Temsili Resimlerle Tasvir Edilen Karum Evleri

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

Şekil 4 de bulunan temsili resimde görüldüğü gibi; bitişik evler, sokak ve meydan yapısı eski Kayseri kent dokusuna benzemektedir.

Kaniş, o günkü Kayseri'nin başşehri olup M.Ö 2800 senesinden Helenistik Devirlere kadar önemini korumuş. Kaniş'in önemini kaybetmesi üzerine o dönemlerin kutsal

dağı olan Argaios'un (Erciyes) kuzey eteğinde bulunan Mazaka'nın ön plana çıktığını ve şehrin merkezi olduğunu görülmektedir.

İmparator III. Gordianus zamanında şehir surları yaptırılmış (M.S. 238-244), surlara rağmen İmparator Valerian zamanında Kaisaria Pers Kralı "Şapor" tarafından işgal edilmiştir. Bu sırada şehrin nüfusunun 400 bin civarında olduğu tarihi kaynaklarca belirtilmektedir.

Doğu Roma (Bizans) toprakları içerisinde bulunan Anadolu, daha Hicret'in ilk asırlarından itibaren "İslam Orduları" için câzip bir bölge olmuştur. İstanbul'un fethi için yapılan birçok sefer, Orta Anadolu ve özellikle Kayseri üzerinden yapılmıştır. Çok gelişmiş bir kervansaraylar sistemiyle Kayseri, Konya'nın yanı sıra ikinci başkent olmuştur. XIII. yy başlarında Kayseri'ye Orta Asya'dan ve Azerbaycan'dan gelen Türkmenler, buranın sosyal, ekonomik, kültürel ve dini hayatının değişmesine neden olmuşlardır. Kayseri'ye yerleşen Ahmet Yesevi dervişleri olan Türkler, İslam dinini anlatarak bir birlik oluşturmaya çalışmışlardır. Ahi Evren, 1205 yılında Kayseri'de ahilik örgütünü kurmuştur. Bu örgüt, Kayseri halkının ekonomisinin yükseltilmesi çalışmalarının yanında, gençlerin ruhsal ve bedensel eğitimi ile de ilgilenmişler, gençlere askeri eğitim de vermişlerdir.⁷¹

Selçuklu ordusunun, Moğol ordusu ile 1243 tarihinde yapılan Köseadağ Meydan Savaşı ile Moğol ordusuna yenilmesi, Türk tarihinde bir dönüm noktası olmuş ve artık Anadolu'da Moğol hâkimiyeti başlamıştır. Gönderdikleri Valilerle Anadolu'yu denetleyen Moğollar, 150 sene müddetle Kayseri ve Anadolu'nun bütün maddi ve manevi kaynaklarını yağmalamışlardır. Moğol sömürsü altında ezilen Selçuklu Devleti, bütün gücünü kaybetmiş ve II. Mesud ' dan sonra dağılarak, yerini yeni kurulan beyliklere bırakmıştır.(1308) Fatih Sultan Mehmet zamanında , Gedik Ahmet Paşa tarafından Karamanoğulları Beyliği' ne son verilerek, Karaman, Konya ve Kayseri Bölgeleri Osmanlı toprağına katılmıştır. (1474) Kayseri 1476'dan itibaren Karaman eyaletine bağlı bir sancak merkezi olmuştur.

⁷¹ V.Ecer. "Ahmet Yesevide Dini Tolerans ve Anadolu'da Etkileri". III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. 2000. s.134-136

Kayseri ili, Milli Mücadele Dönemi'nde Develi'ye bağlı Taşçı (Bakırdağ) Bucağı dışında işgal görmemiştir.

Osmanlı Dönemi'nde Karaman Eyaletine bağlı olan Kayseri, sonradan Ankara Vilayeti'nin bağımsız Kayseri Sancağı olmuştur.⁷² 20 Nisan 1914 tarih ve 250 sayılı kanunla bağımsız bir sancak olmuş, 1924 anayasası ile il yapılmıştır.

13 Ekim 1924 de Mustafa Kemal ilk kez Kayseri'ye gelmiştir.

Cumhuriyetle birlikte Kayseri de sanayi, ticari, eğitim, kültür v.s konularda önemli gelişmeler olmuş ve bu gelişmeler günümüzde de artarak devam etmektedir. Ekim 1926 da Uçak Montaj Fabrikası, Mayıs 1927 de Ankara- Kayseri demiryolu hizmete girmiştir. 1935'te Kayseri Bez Fabrikası kurulmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Kayseri kenti, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından dolayı zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahiptir. Sahip olduğu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Tarihsel kimliğin güçlü etkilerini, bölgede yaşamış tüm medeniyetlerin dönemlere ait anıtsal yapılarında görmekteyiz. Bu yapılara kentin gelişim süreci içerisinde tüm kent içinde muhtelif yerlerde rastlamak mümkündür.

Geçmişten günümüze kentin tarihsel kimliğini yansıtan anıtsal yapılara, diğer bir kimlik faktörü olan yapay çevre kimliği konusunda değinilecektir.

⁷² G.Eken. "Masraf Defterlerine Göre Kayseri Şehir Yönetimine İlişkin Bazı Bilgiler". III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. 2000. s.142

4.2. KAYSERİ KENTİNİN BİÇİMSEL KİMLİĞİ

Kentlerin, biçimsel kimliğini kazanmasındaki etkenler; kuruluş aşamalarında, doğal şartların getirdiği zorunluluklar veya tasarımcıların katılımıyla oluşan geometrik kentsel formlardır.

Kayseri kentinin biçimsel kimliğini iki aşamada inceleyebiliriz.

1. Kayseri Kenti'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği;

Kayseri kentinin ilk kurulduğu yer, bölgenin kutsal dağı kabul edilen Erciyes'in kuzey eteğinde, bugünkü şehir merkezinin 2 km güneybatısındaki lav akıntıları üzerinde olduğu Mazaka adıyla (eski Kayseri) bilinmektedir. Burası günümüzde "Eski Şehir" veya "Eski Kayseri" olarak bilinmektedir. Mazaka'nın M.Ö. 11. yüzyılda kurulduğu tahmin edilmektedir.

Mazaka, ova tabanından yaklaşık 100 m. Yüksekte, ovaya hakim bir tepe üzerindedir. Kuruluş devrinin şartları göz önüne alındığında şehrin ovada değil de yüksekçe bir tepede yer alması, bunun savunma amacına yönelik olduğunu göstermektedir. Nitekim şehrin bulunduğu tepeyi yüksek Erciyes dağı, batıdan ise volkanik sistemin devamı olan Yılanlı Dağı çevrelemektedir. Böylece şehrin dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı savunulabilmesi için ovaya nazaran daha uygun bir ortam söz konusudur.

Dolayısıyla kuruluş aşamasındaki kentin biçimsel kimliğinde, savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş olması öncelikli yer tutmaktadır. (Şekil 4.3)

Şekil 4.3. 1905 Yılında bir ekip halinde Kayseri'ye gelen Seyyah Schweinitz tarafından çekilen Eskişehir bölgesinin en eski fotoğrafı

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

2. Kayseri Kenti'nin mevcut biçimsel kimliği;

Kuruluş tarihi M.Ö. 11. yüzyıl olarak tahmin edilen Kayseri'nin bugün bulunduğu yere, yani ovaya ne zaman indiği konusunda kesin ve yeterli bilgi yoktur. Bazı yazarlara göre 4. yüzyılda yörenin önde gelen din adamlarından Başpiskopos Basilius, bugünkü şehrin bulunduğu alanda büyük bir öksüzler yurdu yaptırmıştır. "Basileias" adı verilen bu yapı topluluğu, dönemine göre başlı başına bir şehir niteliği taşıyordu. Çünkü içinde kilisesi, piskopos sarayı, kitaplığı, rahiplerin oturması için yerler, gezginler, hastalar ve fakirler için misafirhaneler ve cüzzamlılar için bir hastanesi vardı. Gabriel, buranın şimdiki Kayseri'nin ilk çekirdeğini teşkil ettiğini belirtmektedir (Gabriel, 1954). Ancak bu yapı topluluğundan günümüzde hiçbir eser mevcut değildir.⁷³

Tarihin çok eski devirlerinden beri Türkiye'deki şehirler çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirmişlerdir. Bu değişiklikte, korunma endişesi, ekonomik nedenler, askeri nedenler ve doğal olaylar rol oynamıştır. Kayseri'nin yer değiştirmesinde ise bu saydığımız nedenlerden bazılarının etkili olduğu kuvvetle muhtemeldir. Gabriel'in belirttiğine göre Basilius'un inşa ettirdiği yapı topluluğunun bir çekim alanı oluşturduğu düşüncesine katılmak mümkündür. Bunun yanında korunma endişesinden de kaynaklanan bir yer değiştirme söz konusu olabilir. Her ne kadar ilk yerleşme yerinin, savunmanın daha kolay olması açısından ovoidan yüksek ve korunaklı bir alanda olması bu fikirle çelişiyor gibi gözükse de, Strabon, "Genellikle Mazaka bir kentin kurulması için uygun bir yer değildir. Çünkü burada ne su vardır, ne de doğal bir şekil de tahkim edilmiştir ve valilerin ihmali yüzünden surları da yoktur." şeklinde bilgi vermektedir. Bu durum da şehrin savunmasını güçleştirmiş olmalı ki, ova da kurulan şehrin etrafı 3. veya 4. yüzyılda surlarla çevrelenmiştir.⁷⁴

Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekan yapısına sahipken makroform çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal

⁷³ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

⁷⁴ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür. (Şekil 4.4)

Şekil 4.4. Kayseri Kenti Biçimsel Kimliği
Alıntı: Emre Yaylagül Arşivi

Kentin geniş bir alana yayılmasını sağlayan kent yapısı Kayseri kentinin biçimsel kimliğini oluşturmuştur ancak bu kimlik faktörü tek başına Kayseri kimliğini temsil etmez.

4.3. KAYSERİ KENTİNİN FİZİKSEL KİMLİĞİ

Bir kentin fiziksel kimliğini, kentin sahip olduğu doğal ve çevre kimlikleri oluşturmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin fiziksel kimliği doğal ve yapay çevre kimliği başlıkları altında incelenecektir.

4.3.1. Doğal Çevre Kimliği

- Coğrafi Konum

Harita 4. 3. Kayseri Kentinin Ülke ve Bölge İçindeki Yeri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Kayseri İli, İç Anadolu'nun güneydoğusunda orta Kızılırmak bölümünde yer alır. 38 derece 18 dakika ile 37 derece 45 dakika kuzey enlemleri; 36 derece 58 dakika ile 34 derece 56 dakika doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Kuzeyden Yozgat,

kuzeydoğudan Sivas, güneyden Adana, güneydoğudan Kahramanmaraş, batıdan Nevşehir ve güneybatıdan Niğde illeri ile çevrilidir.

İl alanı kuzeybatı ve kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan; kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kangal ve Gürün; doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun; güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke ve Karaisalı; güneybatıdan Niğde'nin Merkez ve Çamardı; batıdan ise Nevşehir'in Derinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir.

Kayseri toplam 16 ilçe, 68 belediye ve 434 köyden oluşan 16917,00 km² lik yüzölçümü ve 1.060.432 lik (2000 yılı sayım sonucu) nüfusu ile İç Anadolu'nun Kızılırmak bölümünde yer alır.

Kayseri İç Anadolu Bölgesi sınırları içinde Birincil Derecede Volkanik Yükseltiler Bölgesi olarak tanımlanan alan içerisinde yer almaktadır. Coğrafi konumundan dolayı kentinin yüzey şekillerinin en önemli elemanı dağlardır. Güçlü piramidal yapısı ile Kayseri'nin sembolü olan ve kente karakter veren Erciyes Dağı 3916 m. yüksekliği, heybetli görünüşü, 1100 km. geçen alanı ile Kayseri kentinin fiziksel kimliğinin oluşmasındaki en önemli faktördür. (Şekil 4.5)

Şekil 4.5. Erciyes Dağı-Kayseri
Alıntı:www.kayseriden.biz

- **İklim**

İç Anadolu Bölgesi içinde yer alan Kayseri’de yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçmekte olup bütün mevsimlerde gece ile gündüz arasındaki ısı farkı yüksek değerlere ulaşmaktadır. Yüzey şekillerine bağlı olarak gelişen mikro-klimatik iklim özellikleri nedeni ile 1050–1100 m yükseklikteki ovaların iklim özellikleri ile 2000–3900 m yükseklikteki dağlık bölgelerin iklim özellikleri arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Kayseri ovasında sıcaklık 30° iken, Erciyes’in 3000 m. Yüksekliklerinde 18°-20° ye kadar düşmekte böylece ilde aynı mevsim içinde ova, yayla ve yüksek dağ iklimleri hüküm sürmektedir.

İklimsel koşullardan dolayı yeterli miktarda ağaç bulunmadığından ahşap mimarinin gelişmediği taş malzemeye dayalı mimarinin kentin dokusunda etkili olduğu görülmektedir.(Şekil 4.6)

Şekil 4.6. Kayseri’de Eski Sokak Dokusu
Alıntı: İmamoğlu, V. ,Geleneksel Kayseri Evleri,2006

Yerel iklim özellikleri gösteren kent topraklarında yayla ve dağ iklimlerinin yazın serin bir özellik göstermesine bağlı olarak yüksek kesimler yazlık (bağcılık) alanları olarak değerlendirilmiş olup bu gelenek günümüze değin sürdürülmüştür.

İklim faktörünün kent kimliğine etkisi bağcılık kültürü ile olmuştur. Yaz ayların çok sıcak geçmesi şehir halkını yazları bağlara göçerek sezonu havadar bir ortamda, kışlık besinlerini de hazırladıkları bağ evlerinde geçirmeye itmiştir. Genellikle ticaretle uğrasan erkekler her gün şehre gidip gelirken, hanımlar yaz boyunca neredeyse hiç şehre gitmezler. Günümüzde bağlar ve bağcılık alabildiğine modernize olmuş, eski bağ evlerinin (Şekil 4.7) yerini modern villalar, eskiden eşeklerin sırtında taşınan ev eşyalarının yerini de taşınmazlar almıştır. Bağ evleri kışlık evleri aratmayacak konfora kavuşmuştur. Artık bütün bağlarda elektrik olduğu gibi, Erciyes'in kar sularının toplandığı kuyuların yerini de şebeke suyu almıştır. Bağlar ne kadar modernleşse de eskiden kalma alışanlıklar, adet ve gelenekler devam etmektedir.⁷⁵ Bağcılık Kayserililer için bir yaşam biçimidir ve bağ evleri kentin fiziksel kimliğini oluşturan faktörlerdir.

Şekil 4.7. Eski Bağ Evi-Kayseri
Alıntı: İmamoglu, V., Kayseri Bağ Evleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001

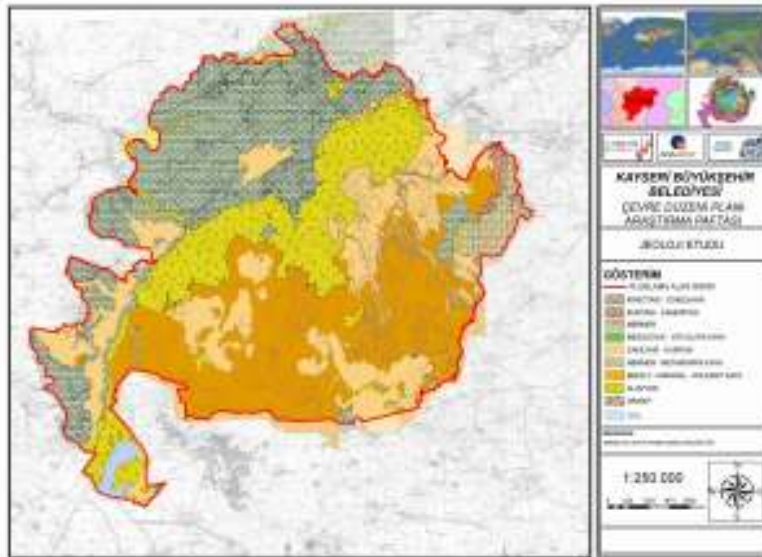
⁷⁵ Bayraktar, F.S., Kayseri'de üzüm bağ ve bağcılık adlı yazıdan alınmıştır.

• Jeolojik Yapı

Kayseri ili arazisinde I. Jeolojik Zaman'dan günümüz oluşumlarına dek çeşitli yaşta katmanlar ile geniş volkanik alanlar ve yer kabuğu hareketiyle çökmüş ya da yükselmiş çeşitli yöreler vardır.

Erciyes Dağı'nın yakın ve uzak çevresindeki tektonik çöküntülerle oluşan ve günümüzdeki ovaların alanlarını oluşturan geniş çukurluklarda, kuvaterner yaşlı alüvyonlar kalın sayılabilecek yığıntılar oluşturmuştur. Çöküntü ovalarındaki alüvyon birikintilerinin kalınlığı çok yerde 20-30 metreyi bulmakta, kimi yerlerde de bu kalınlığı aşmaktadır.

Kayseri ilinde türlü jeolojik dönemlere ait fosiller bulunmuştur. Örneğin, Kayseri'nin kuzeyinde Erkilet yakınındaki Akdere Vadisi'nin neojen yaşlı oluşumları arasında bulunan fosillerden buradaki serinin ponsiyen yaşlı olduğu saptanmıştır. Bu seride aşağıdan yukarıya doğru 20 m kalınlıkta göl katmanları, 50 m kalınlıkta marnlı beyaz tüfler, 5 m kalınlıkta omurgalı fosil içeren kum taşı ve tüfler, 10 m kalınlıkta tuf ile karışık pembe marnlar, 10 m kalınlıkta aglomera ve breşler, en üstte de yerine göre 20-50 metre kalınlıkta lav örtüsü saptanmıştır.(Harita 4.4)

Harita 4.4. Kayseri Kenti Jeolojik Etüd Haritası

Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

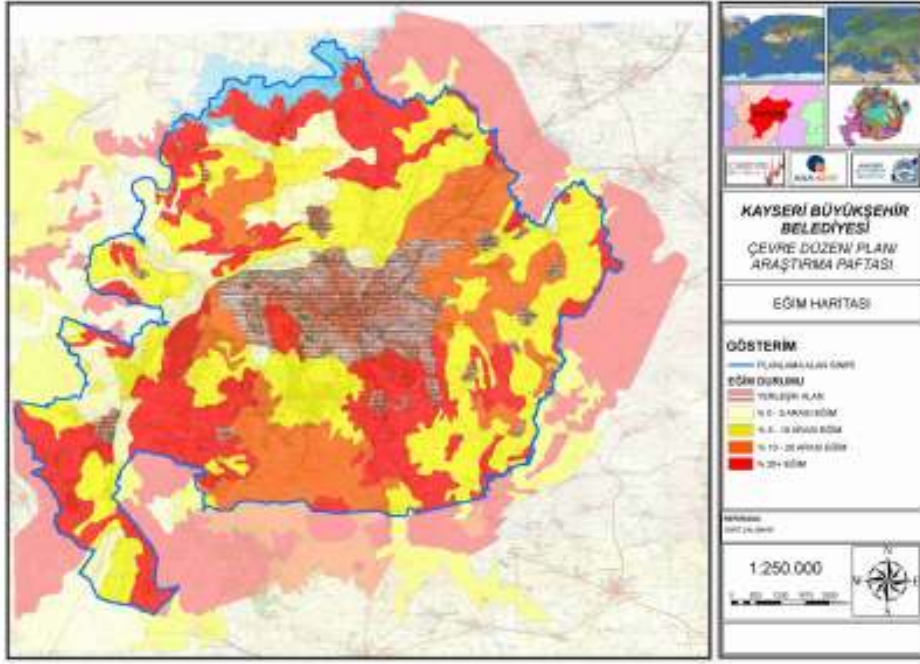
Ancak belirtilen jeolojik yapı özellikleri Kayseri kenti için bir kimlik faktörü oluşturmamaktadır.

- **Topografya**

Topografya; bir arazi yüzeyinin tabii veya suni ayrıntılarının meydana getirdiği şekildir. Topografya diğer birçok doğal çevre faktörünü etkilediğinden, kentsel mekânların biçimlenmesinde önemli bir etmendir. Kentlerin kimlik kazanmasını sağlayan topoğrafik oluşumlardan ovalar Kayseri kenti için bir fiziksel kimlik faktörüdür.

Ovalar kent planının engelsiz ve serbestçe gelişmesine de olanak sağlarlar, ovalarda kurulan kentlerin her yönde gelişebilme olanakları onların avantajları olarak gösterilebilir. Fakat kendi hallerine bırakılırlarsa, birtakım sakıncaları olan “bitişik büyümeyi de kolaylaştırırlar.⁷⁶ Kayseri kenti Erciyes Dağ eteklerinde yer alan ovada kurulmuş ve her yönde gelişmiştir.(Harita 4.6),(Harita 4.7)

⁷⁶ Özdeş, G., Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1972.

Harita 4.6. Kayseri Eğim Haritası

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Harita 4.7. Kayseri Kenti Topoğrafik Yapı

Altlık Alıntı:www.googlemap.com

- **Doğal Bitki Örtüsü**

Bitki örtüsü; yapı, boyut, çeşitlilik, gruplaşma, renk ve mevsimlik ile çevresine kimlik kazandırmaktadır.

Tüm İç Anadolu Bölgesi'nde olduğu gibi Kayseri'de de doğal bitki örtüsü iklim koşullarına bağlı olarak bozkır görünümündedir. Kurak iklimi ve verimsiz toprakları ile tarihinin hiçbir döneminde tarım adayalı bir yaşam biçimi geliştirememiş olan Kayseri, tarihi boyunca daima önemli bir ticaret kenti olarak ön plana çıkmıştır.

Kayseri'nin doğal bitki örtüsü, hemen hemen tüm İç Anadolu kentlerinde benzer bir özelliktir ve Kayseri kenti için çok belirleyici değildir. Dolayısıyla doğal bitki örtüsü Kayseri için bir kimlik faktörü değildir.

Sonuç olarak, Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi Erciyes Dağıdır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarı çapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biridir.

Erciyes Dağı, Anadolu'da bilinen ilk halklardan olan Hattiler'den başlayarak günümüze kadar her medeniyetin gözünde kutsal bir yere sahiptir. Hititler döneminde adı Harkasos; beyaz, gümüş gibi parlak, beyaz dağ olarak, Tekir yolunda bulunmuş olan bir kitabede ise "Anadolu'nun en yüksek dağı, Harharas" olarak geçmiştir. Grekler ise Erciyes'i, Argaios; gümüş dağ olarak adlandırmışlardır.

Erciyes, her daim gümüş gibi parlayan zirvesi ve ihtişamlı duruşu ile tarih boyunca insanoğlunu etkilemiştir. İlk çağlarda tapınılan bir dağ olmuş, yüzyıllar boyunca, M.Ö.IV. yüzyıla kadar bir kült merkezi olarak görülmüştür. Ünlü Yunan filozof Maximus Tyrius'da, Erciyesi'i hem tanrı, hem yemin tanrısı, hem kült heykeli olarak ifade etmiştir. Tyrius'un bu ifadesi, Erciyes'in çağlar boyunca insanların gözünde kutsal bir yeri olduğunu göstermektedir.

Gre mitolojisinde Erciyes, "Büyük Kilikya'nın yüz başlı ejderi olan Typhaus'un büyük tanrı Zeus'un Olympus'u olan Argaios'un eteklerine yerleştiği ve Zeus'un ona şimşek fırlattığı Typhaus'un da karşılık olarak volkanlarla cevap verdiği ve sonunda

ejderin yenik düşerek dağın dibine fırlatıldığı" diye anlatılmaktadır. Manevi etkisi Helenistik devirden sonra da devam etmiştir. Roma öncesinde de hem Büyük Kyros zamanında Anadolu'nun ele geçirilmesi ve hem de Darius döneminden itibaren bölgenin İrânlılaştırılması sırasında da Erciyes'in yakınlarına ateşgedelerin (ateş tapınakları) kurulduğu tarihi kaynaklarda geçmektedir.

Antik döneme ait birçok paranın üzerinde Erciyes Dağının sembolik olarak çizilmiş tasviri bulunmakta ve bazı sikkelerin üzerinde dağın tepesinde oturan bir tanrının tasvir edildiğini görülmektedir. Roma döneminde bu tanrının yerini Jupiteri temsil eden kanatlarını açmaya hazırlanan bir kartal almıştır. Yine bazı sikkelerde dağın üzerinde ay ve yıldız motiflerinin yer aldığını görülmüştür. İç Anadolu müzelerinde, Jüpiter'i sembolize eden kartal heykelleri ve Erciyes dağı ile ilgili sikkeleri görmek mümkündür.⁷⁷

Ayrıca Erciyes Dağı, dağcılık ve kış sporları alanında Türkiye'nin belli başlı merkezlerinden biridir ve kent için büyük bir turizm potansiyelidir. Erciyes Dağı'ndaki potansiyelin Kayseri ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak hale getirilmesi için master planı hazırlanmış ve uygulamaya başlanmıştır. Erciyes Dağı Master Planı hakkında bilgilere ve görsel öğelere Ek 1'de yer verilmiştir.

Yerel yönetim bu planın amacını; Büyük çapta ulusal ve uluslararası spor olaylarına ve uzun vadede dünya şampiyonası ve hatta olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yaparak Türkiye'nin kış sporları ve kış turizminde başkent haline gelmek, kış sporları ve kış turizmini, Kayseri kimliğinin önemli bir parçası haline getirmek şeklinde belirtmiştir. (Şekil 4.8), (Şekil 4.9)

⁷⁷ <http://www.kayseriden.biz>

Şekil 4.8. Kış Turizmi-Erciyes Dağı
Alıntı:www.kaysyriden.biz

Şekil 4.9. Erciyes Dağı Master Planı Maket Fotoğrafi
Alıntı: <http://www.kaysyri-bld.gov.tr>

Tüm bu ifadeleri ile anlaşılmaktadır ki, tarihsel süreç içerisinde bölgede yaşayan tüm kültür ve uygarlıklar için Erciyes'in insanoğlu üzerindeki derin manevi etkisi şüphe götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla Erciyes dağının kent kimliğine etkisi sadece fiziksel olarak değil sosyal açıdan da olduğu görülmektedir.

4.3.2. Yapay Çevre Kimliği

Yapay çevre, insan ve insan ilişkilerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan, insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar. Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kenti yapay çevre kimliği incelenecektir.

• Form ve Görüntü Faktörü

Yapay çevreyi oluşturan kentsel elemanların şekli, görüntüsü, oranları, simgesel yapısı, malzeme türü ve strüktürel yapısı form ve görüntü faktörünü oluşturur.

İklimsel koşulların etkisiyle kentte yerel mimari tamamen taş malzemeye dayalıydı ve kent dokusunu taş evler oluşturmaktaydı. Kentin karakteristik özelliğini oluşturan organik kent dokusu, Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür.

Genel olarak geleneksel bir Kayseri evinin, yoğun kent dokusu içinde doğal ve gösterişsiz bir yapım sürecinin sonucu, avlu veya bahçe etrafında asimetrik olarak büyüyen/gelişen içe dönük bir yapı olduğu görülmektedir.⁷⁸

⁷⁸ İmamoglu, V., Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Ankara, 1992.

XIX. yüzyıl ortalarından önce yapılan evlerin büyük çoğunluğu, bodrumu olan tek katlı yapılar biçimindedir. Sonraları, evlere bir üst kat daha eklenerek dikeyde büyümeleri sağlanmıştır. Evler genel olarak farklı yüksekliklerdeki kare ve dikdörtgen prizmaların bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Sofa gibi önemli mekânlar daha yüksek, damlar düz, pencere ve kapı kenarları keskin, sert çizgilere sahip olarak yapılmışlardır. Üst katlarda yer alan oda ve köşkler ahşap veya taş payandalar üzerinde dışarı çıkma yaparak yapıya hareket katmıştır. Cephelerde süsleme nadir olarak yapılmıştır.⁷⁹ (Sekil4,10)

Şekil 4.10. Camcioğlu Konağı-Kayseri

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

⁷⁹ a.g.e

Kayseri'nin organik yapıdaki geleneksel dokusu merkez ve çevresinde yer aldığından, merkezin baskısı ve plan kararları sonucu sürekli yıkılıp yenilenmeye maruz kalmış, eski organik kent dokusu büyük ölçüde yok olmuştur. Merkezin güneyinde Şehit Nazım Bey Mahallesi'nde eski doku karakterini sürdüren yaklaşık 8,8 hektar büyüklüğünde bir bölge (Tavukçu Mah.) Talas' ta (Han ve Harman Mah.) ve Gesi içinde bir bölge, kentsel sit alanı olarak tescil edilmiş, bu alanlarda koruma amaçlı imar planları yapılarak yürürlüğe girmiştir. Tüm bunlar kentin tarihi dokularının zaman içerisinde ne kadar azaldığını da bize göstermektedir.

Sit alanı içerisinde bir kısmı 19. yüzyılın zengin Hıristiyan ailelerine ait olan 429 adet ev bulunmaktadır. Sit alanındaki evlerden 20 adeti korunmak üzere sivil mimarlık örneği olarak Kayseri Evleri listesine alınmıştır. Yedi ev kamulaştırılarak Erciyes Üniversitesi'ne verilmiştir.⁸⁰(Şekil4.11),(Şekil 4.12)

Şekil 4,11-4.12. Erciyes Üniversitesi Tarafından Restorasyonu Gerçekleştirilen Konutlar
Alıntı:www.wowturkey.com

Sit alanı içinde yer alan kentin çekirdeğini oluşturan yapıların genelde planları dışa kapalı ve yüksek duvarlı, avlu içerisinde dizili sofa ve odalardan oluşmaktadır. Ancak yeni yapılar üst kat pencerelerle ve çıkımlarla sokağa taşmıştır. Belirli bir bölgede toplanmış evlerin plan şemaları, bezemeleri, yapı malzemeleri, yapı sistemleri ve yapı öğeleri açısından benzerlik göstermektedir ve genelde 19.y.y. sonu ve 20.y.y. başı aynı tarihi dönemi karakterize etmektedir.⁸¹

⁸⁰ Yılmaz, N., Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi,2005

⁸¹ A.g.e

Ancak, Kayseri kentinde yeni yapı malzemelerinin kullanılmaya başlamasıyla Kayseri kentine kimlik kazandıran bu doku oldukça harap olmuştur.

Ancak mevcut yerel yönetim, son yıllarda yedi adet tarihi Kayseri evinin restore edildikten sonra kültür merkezine dönüştürülerek işletmek için kiraya verileceğini, Türk musikisi eşliğinde Kayseri yemeklerinin ikram edileceğini, il dışından gelecek konukların ağırlanacağı, çeşitli kültür ve sanat etkinliklerinin icra edileceği evlerin restorasyon projesinin tamamlanmasıyla bölgede kültürel bir ada oluşturulmasına yönelik çalışmalarını belirtmiştir. Ayrıca bu çalışmaların sonucunda eski Kayseri mahallesi oluşturmak Kayseri kültürünü yaşatacak öğeleri yer vermek istediklerini belirtmiştir.

Sonuç olarak 16. yüzyıldan Cumhuriyet dönemine kadar mahalle dokusu, form ve görüntü faktöründen kaynaklanan kimlik özelliği olma durumunu günümüzde yitirmişti diyebiliriz. Yapılan çalışmalarla sembolik olarak dündeki bugüne yansıtılmaya çalışılmaktadır.

- **Yer ve Konum Faktörü**

Yer ve konum faktörü; yapay çevre elemanlarının birbiriyle ve diğer yapay çevre elemanlarıyla bulunduğu yer ve konum açısından ilişkisi olarak açıklanabilir.

Kayseri kentinin kimlik algılamasında yer ve konum faktöründen kaynaklanan bir nitelik özelliği bulunmamaktadır.

- **Anlam Faktörü**

Anlam Faktörü; yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın işlevsel önem, sembolik değerler vb. açılardan ifade ettiği anlamdan kaynaklanan kimlik özelliğidir.

Kayseri kentindeki yapay çevre elemanlarından kaynaklanan ve Kayseri kentinin dışarıdan algılanmasını sağlayan sembolik bir anlam taşıyan kimlik elamanı yoktur.

Yapay çevre kimliğini oluşturan negatif ve pozitif öğeler olan; binalar/yapılar, yollar, açık alanlar, meydanlar, donatılar, sembol olmuş elemanlar açısından; Kayseri yapay çevre kimliği:

- **Binalar/Yapılar:**

“Her şey söylenip bittiğinde geriye kalacak binadır” R.Enkland

İnsanın doğal çevre içinde gereksinmelerini karşılamak, eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla tasarladığı yapay çevre elemanları olan binalar kentleri oluşturan temel öğelerdir. Tarihi, kültürel, ekonomik ve estetik değer taşıdığı zaman da çevrelediği mekânları nitelendirir, kullanıcılarında hayranlık uyandırır; mimarlığın sanatsal etkinliğini içerir.⁸²

Kayseri kenti Anadolu’da yer alan kentler içerisinde kavşak noktası olarak kabul edilen konumu nedeniyle tarihsel ve kültürel birikimi en fazla olan yerleşim alanlarından birisidir.

Kayseri binlerce yıllık zengin bir tarihi mirasa sahiptir ve bu zenginlik yapılarına da yansımıştır. Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve 20.yy dönemlerine ait kentin fiziksel kimliğini büyük ölçüde etkileyen eserler mevcuttur. Kayserideki tarihi eserler merkezde, kale ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Bu eserler çoğu Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze gelen camiler, medreseler, kümbet ve türbeler, hanlar, bedestenler, çarşılar, çeşmeler ve hamamlardır.

Yapay çevre kimliğini oluşturan yapıları sadece geçmişin izlerini günümüze taşıyan anıtsal yapılar olarak ele almak kent kimliğini okumak için yeterli değildir.

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, Türkiye’de siyasal, sosyal ve ekonomik yansımaları olan birçok değişim yaşanmıştır. Ulusal bir düzen ve kimlik oluşturma hedefi taşıyan tüm değişimlerin mekânsal yansımaları vardır.

Yaklaşık 4000 yıllık bir geçmişe sahip olan Kayseri’de, Cumhuriyet sonrası modernleşme deneyimi, ekonomik kalkınma odaklı sanayileşme hareketine bağlı, mekânsal ve sosyal olarak yeniden bir yapılanma sürecine girmiştir.

Devletin sanayileşmeyi başlattığı Kayseri’de, devlet merkezli yapılanmanın ilk örneği Sümerbank Bez Fabrikası(1935), Devlet Hastanesi, İstasyon Binası ve

⁸² Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

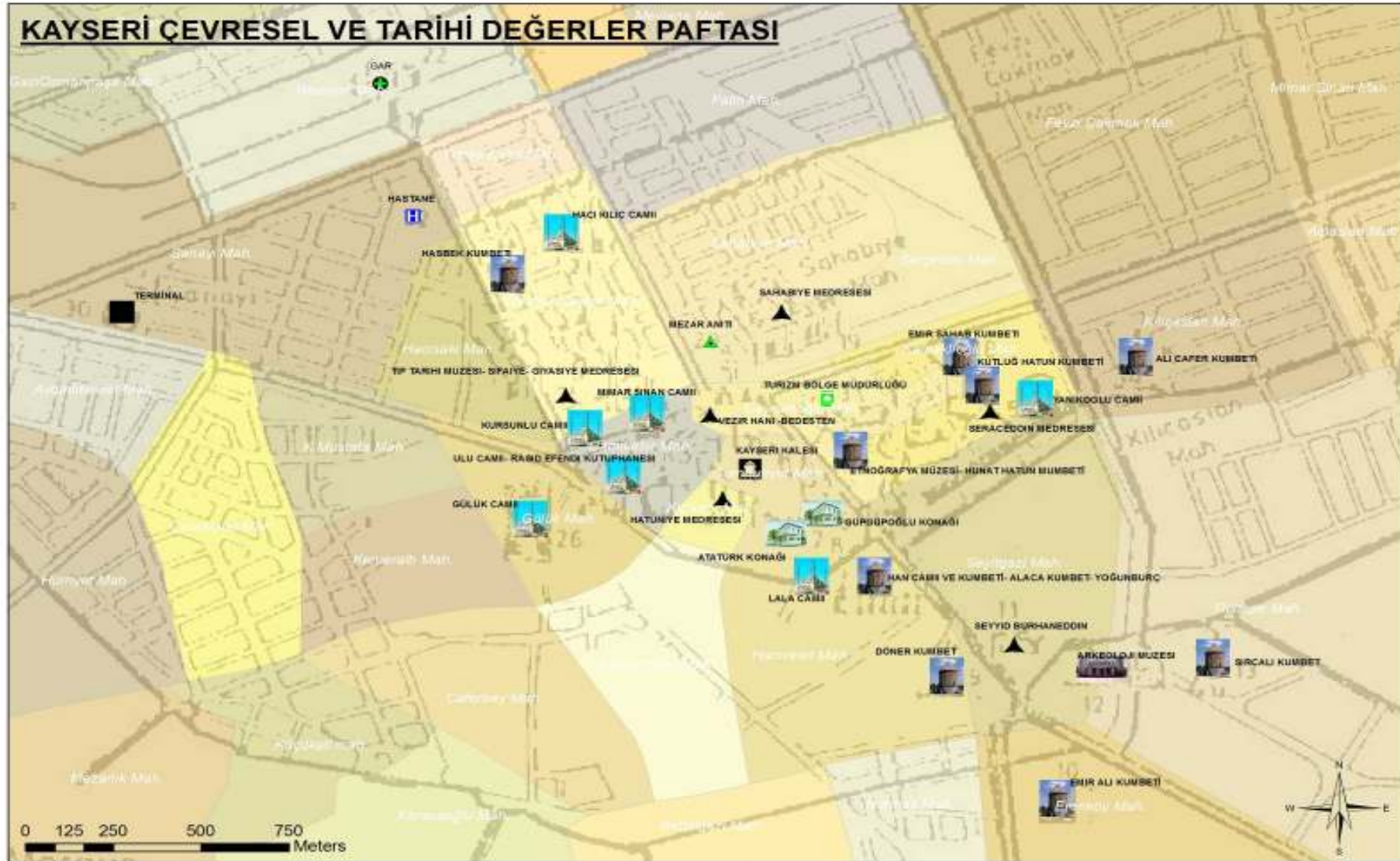
Lojmanları gibi yakın tarihte yaşanmışlıkların şahidi olan yapılar, Kayseri'nin fiziksel kimliğinde etkili olan yapay çevre elemanlarıdır.

Dolayısıyla Kayseri yapay çevre kimliğini oluşturan yapıları iki başlık altında incelemek daha anlamlı olacaktır; Bunlardan ilki geçmişin tarihsel birikimini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve bir diğeri ise, yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır. Ayrıca Cumhuriyet öncesi gayrimüslimlerin sivil mimariye etkisi çok fazladır. Kiliseler, konaklar son derece nitelikli taş işçiliğinin örneklerini sunar ve kentin dokusunda önemli bir yere sahiptir.

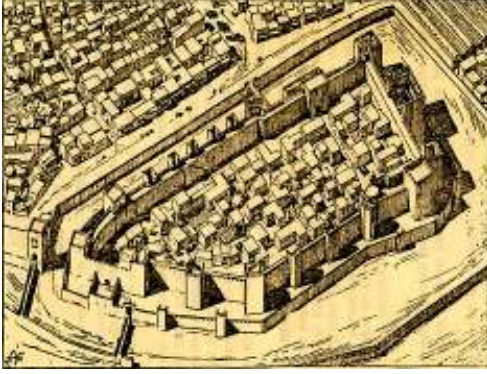
Anıtsal yapılar kent bütünü içerisinde oldukça fazladır. Bunlar, Kaleler, Kümbetler, Hanlar, Hamamlar, Çeşmeler, Bedesten ve Çarşılar, Camiiler, Medreseler ve diğer Tarihi değer ve anlam taşıyan yapılardır.(Harita 4.8) Ancak bu yapılara tek tek değinmek tez kapsamı içerisinde mümkün olmadığından kent merkezinde yer alan kentin fiziksel kimlik elamanı olan yapılar hakkındaki bilgilere Ek 2'de yer verilmiştir.

Bu bölümde kentin Kayseri'nin yapay çevre kimliğini; binlerce yıllık geçmişinin tarihsel ve kültürel izlerini geçmişten günümüze taşıyan anıtsal yapılara ve Cumhuriyetin ilanından sonra, kentin sosyal ve mekansal içeriğinin değişmesinin sebebi olan modern dönem izlerini taşıyan sivil mimarlık örneklerine görsel olarak yer verilmiştir.

Anıtsal Yapı Örnekleri:

Harita 4.7. Kayseri Kent Merkezinde Yer Alan Çevresel ve Tarihi Değerler Paftası
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Şekil 4.13. Kayseri Kalesinin Eski Hali
Alıntı: Kayseri Türk Anıtları-Albert
Louis Gabriel-1931

Şekil 4.14. Kayseri Kalesi-Kayseri
Alıntı:<http://www.7mahalle.com>

Şekil 4.15. Canlı Bir Ticaret Merkezi-İç Kale
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.16. Roma Dönemi Kayseri Surları
Alıntı: Emre Yurdağül Arşivi

Şekil 4.17-4.18. Cami-i Kebir-Kayseri
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.19-4.20. Hunat Hatun Külliyesi-Kayseri
Alıntı:www.wowturkey.com,Emre Yaylagül Arşivi

Şekil 4.22. Kurşunlu Cami
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.21. Kurşunlu Cami-i ve Çevresi
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.23. Kapalıçarşı ve Kayseri Kalesi-Kayseri-1927
Alıntı: Faruk Yaman Koleksiyonu

Şekil 4.24. Günümüzde Kapalıçarşı
Alıntı: Emre Yurdagül Arşivi

Bu yapılar, Kayseri'nin binlerce yıllık tarihi ve kültürel izleri geçmişten günümüze taşıyan anıtsal yapılardır. Her biri ayrı ayrı döneminin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır ve yapay çevre kimliği belirleyicileri olarak kentin fiziksel kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır.

Sivil Mimarlık Örnekleri

Şekil 4.25. Kayseri Tren Garı-1926
Alıntı:<http://www.panoramio.com>

Şekil 4.26. Kayseri Devlet Hastanesi-1939
Alıntı:<http://www.panoramio.com>

Şekil 4.27. Kayseri Valilik Binası-1950
Alıntı:<http://www.kayserialiyim.com>

Şekil 4.28. 1960'ların Sonuna Doğru Yıkılarak Yenilenen Mevcut Kayseri Valilik Binası
Alıntı: <http://www.flickr.com>

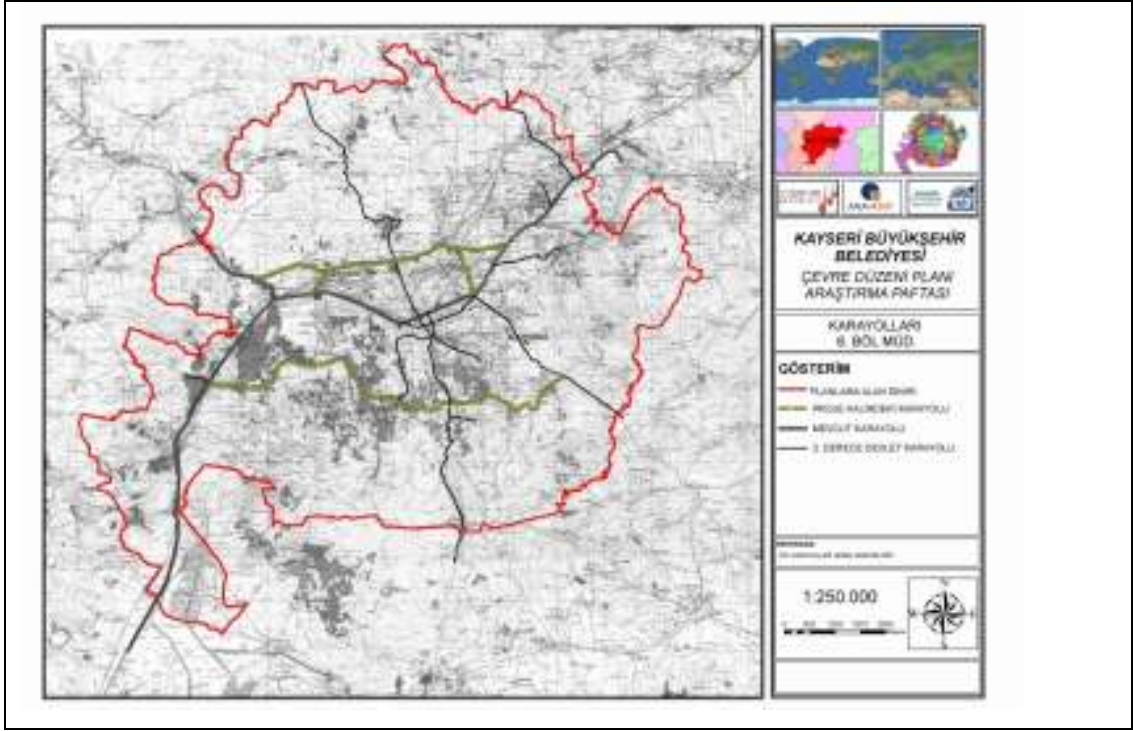
- **Yollar**

Görsel algıyı etkileyen ve mekâna zenginlik katan insan ölçeğindeki yol görünümleri, nicelik ve nitelikleriyle kent kimliği oluşumunda etkili yapay çevre öğelerinden biridir.

Kayseri kenti, tarihsel olarak Orta Anadolu Bölgesi'ndeki yol sisteminin üzerinde bulunmasına bağlı olarak gelişmiştir. Kentsel karayolu altyapısı da, kentin tarihsel gelişimi içinde, bu ana aksın ve topografyanın oluşturduğu genel şemaya uygun olarak doğu-batı yönünde yapılaşmıştır. (Harita 4.8) Bir yandan Ankara-Sivas bağlantısını oluşturan Osman Kavuncu Bulvarı ile Sivas Bulvarı, diğer yandan da güneydeki yerleşmelere bağlanan yollar kentin tarihi merkezinde, şimdiki surların civarında birleşerek kentin gelişimini belirleyen ana doğrultular olarak ortaya çıkmıştır. Kayseri kent içi ulaşım ağı ve çevre yerleşmelerle olan bağlantıları nitelik ve kaliteleri itibari ile benzer kentlerden daha gelişmiş durumdadır. Mevcut yol ağının tamamı asfalttır. Merkez civarında dönüşüm alanları ile imara açılmış yerleşim alanlarında sadece yeni açılmakta olan yollar stabilize veya topraktır.

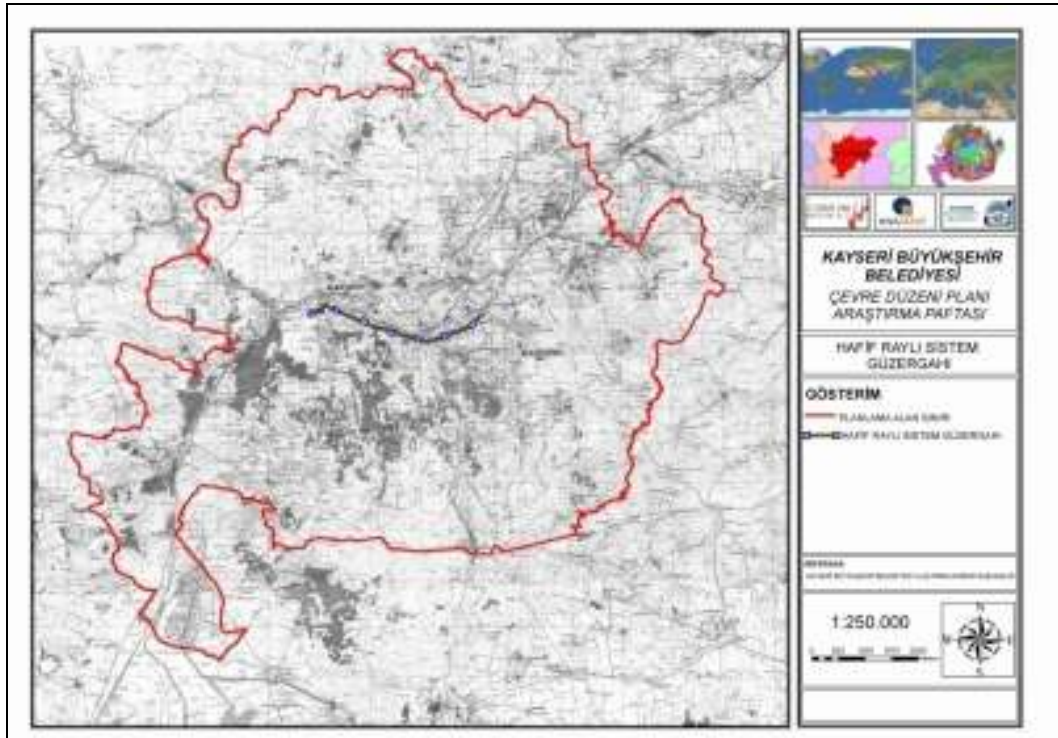
Ayrıca 2009 yılında işletmeye açılan, doğu-batı yönündeki ana arter üzerindeki raylı sistem projesi, kentin fiziksel görünümünü oldukça etkilemiştir. Raylı sistem projesiyle birlikte aks boyunca alt ve üst geçitler yapılmıştır. Bu geçitler, cadde boyunca akışkanlığı etkilemiş ve fiziksel görünümü değiştirmiştir. Güzergâhın toplam uzunluğu yaklaşık 17,5 km.dir. (Harita 4.9)

Kayseri'deki bütün ana arterler, aydınlatılmıştı, orta refüje, yaya yolu ve yeşillendirme çalışmalarına sahiptir. Dolayısıyla Kayseri'nin yolları kentin önemli yapay çevre öğelerindedir.(Şekil 4.29),(Şekil 4.30)

Harita 4.8. Kayseri Kentsel Ulaşım Paftası

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Harita 4.9. Kayseri Raylı Sistem Güzergahı

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Şekil 4,29. Kayseri Çevreyolu
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

Şekil 4,30. Raylı Sistem Projesinden Sonra Sivas Caddesinde Yapılan Alt Geçitler
Alıntı: www.wowturkey.com

• Açık Alanlar

Açık alanlar, binalar/yapılar arasında kalan ya insan eliyle düzenlenmiş ya da kendiliğinden oluşmuş kentte yaşayanların sosyal etkileşim aracıdır. Açık alanlar; yeşil alanlar, parklar, çocuk bahçeleri, mesire yerleri, fuar alanlarıdır .Bu alanlar kentin yapay çevre kimliği elamanlarıdır. Bu alanlar kentin sosyal etkileşim aracıdır ve yapay çevre kimliğini oluşturan elemanlardır.

Kayseri kentinde açık alan kullanımı çok yaygın bir anlayış değildir, kentin yerli halkı kültürel altyapıdan kaynaklanan sebeplerden dolayı, ortak kullanım alanlarında çok fazla vakit geçirmemektedir. Ancak kentin sahip olduğu genç nüfusun ve üniversite öğrenci sayısının artmasıyla birlikte açık alanların sayısında ve niteliğinde artış olmuştur. Fakat bu alanlar kentin çeperinde kalmış kentin merkezine doğru gidildiğinde azalmakta, hatta yok denebilecek seviyeye gelmektedir.

Kayseri’de yer alan önemli açık alanlar; Kayseri Kent Ormanı, Fuar Kültür Park, Beştepeler Mesire Alanı, Gesi Mesire Alanı, Ali Dağı Mesire Alanı, Mimarsinan Parkı dır.Bu alanlar, mekana oransal olarak baktığımızda tüm alanın % 4.96 sına tekabül etmektedir⁸³.(Şekil 4.31),(Şekil 4.32)

⁸³ Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Şekil 4.31. Kayseri Fuar Kùltür Parkı
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

Şekil 4.32. Kayseri Mimarsinan Parkı
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

• Meydanlar

Meydanlar, aynı şehirde yaşayan insanların kendi aralarında ya da dışarıdan gelenlerle buluşarak ihtiyaçlarını karşıladıkları, doğal ve yapay çevre elemanlarıyla sınırlandırılmış mekânlardır. Dolayısıyla meydanlar kentlerin önemli yapay çevre elemanlarıdır.

Kayseri Cumhuriyet Meydanı'nın oluşumunda yapay çevre elemanları daha etkilidir.

Tarihi Kayseri kalesinin kuzeybatı kenarında yer alan Cumhuriyet Meydanı, kenti güneydoğu-batı doğrultusunda bölen Talas yolu, kentin doğu açılımı olan Sivas Caddesi ile kuzey yönünde çevre yoluna birleşen istasyon caddesinin kesiştiği noktada yer almaktadır. Kayseri tarihsel geçmişini yansıtan yapıların birçoğu bu alanda yer alır.⁸⁴ MS. 17 yılında yapılmış Roma dönemine ait Kayseri kalesi, Selçuklu yapısı Sahabiye Medresesi, Osmanlı döneminden projesini Mimar Sinan'ın eseri Kurşunlu Camii ve 1906 tarihli Saat Kulesi, günümüz Cumhuriyet dönemine ait 1974 yılında inşa edilen Bürüngüz camisinin dışında, Hunat Külliyesi, Turizm Danışma Binası, Zeynel Abidin Türbesi, Orduevi Binası, Hükümet Konağı, Adliye Binası, Almer Oteli, Çifte Medrese, Kapalı Çarşı, Yeraltı Çarşısı, tek ağaç ve Atatürk Anıtı gibi yapı ve objelerle tariflenmektedir.

⁸⁴ Baydoğan,Ç. Kayseri Cumhuriyet Meydan'ının Mekansal Ve Sosyal Anlamını Yitirme Süreci Ve Nedenleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2002

Kayseri Cumhuriyet Meydanı, yönetim, ticaret, alışveriş, toplantı, tören, ulaşım ve benzeri fonksiyonların yerine getirildiği önemli bir merkezdir.

Cumhuriyet Meydanı içindeki fonksiyonların azlığı nedeniyle kentteki insanlara hitap edememektedir. Fakat genel olarak tören, kutlama amaçlı toplumsal ihtiyaçlara trafik fonksiyonunu aksatarak ve ticaret gibi ihtiyaçlara ise her zaman cevap verebilmektedir. Meydan içinde barındığı tarihi eserler ve sosyal objeler açısından zengindir. Ayrıca tarihten günümüze kadar gelen bu eserlerin hala kullanılıyor olması (dini inançlar, törenler, ticaret vb. gibi) meydanın bireyler için anlamını korumasına yardımcı olmaktadır. Meydan' ın, yine bir meydan olarak geçmişinin olması, içerisinde genel (Avrupalı) anlamda iyi bir meydan için önemli-gerekli olan objeleri ve yapıları (kule, kale, hükümet konağı, heykel, cami, park) bulundurması kentteki insanların belleğinde imgesel olarak yer almasını sağlamaktadır.⁸⁵

Ancak Kayseri Cumhuriyet Meydanı, sosyal iletişimin sağlandığı bir mekan olmaktan çok, araç-yaya sirkülasyonunun yoğun olduğu, kavşak ve tören alanı olarak kullanılan, bir mekan olmuştur. Dolayısıyla Kayseri Cumhuriyet Meydanı kent ve kentliyle bütünleşememiştir. Cumhuriyet meydanının sosyal anlamının, toplum ve şehir kimliği oluşumundaki rolü yetersizdir.(Şekil 4.33-4.37)

⁸⁵ Baydoğan,Ç. Kayseri Cumhuriyet Meydan'ının Mekansal Ve Sosyal Anlamını Yitirme Süreci Ve Nedenleri,Yüksek Lisans Tezi,Gazi Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,2002

Şekil 4.33-Şekil 4.34.1935 Yılında Kayseri Cumhuriyet Meydanı Düzenlemesi
Alıntı: Faruk Yaman Arşivi

Şekil 4.35. Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm

Şekil 4.36. 1 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm
Alıntı: <http://www.resimle.net>

Şekil 4.37. 2 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm
Alıntı: <http://www.kayseriliyim.com>

• Donatılar

Açık alanlarda, yaşamı kolaylaştırmak adına insanların gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş ve yetkili kurumlarca yerleştirilmiş işlevsel-sanatsal-simgesel değeri olan küçük ölçekli elemanlardır. Ulaşım araçları, yön levhaları, zemin kaplama malzemeleri, aydınlatma elemanları kentsel donatı elemanlarıdır.

Kayseri kenti kimlik elemanı olacak kentsel donatı elemanına sahip değildir. Kayseri’de her kentte var olan özgünlüğü olmayan, donatılar vardır. Dolayısıyla Kayseri kenti için donatıların kent kimliği faktörü olduğu söylenemez.

• Sembol Olmuş Elemanlar

Yapay çevre özelinde sembol olmuş elemanların birey üzerindeki etkisi; form üstünlüğüne bağlı tek olma özelliğinden ve tarihselliğinden gelir.

Kayseri kentinin kimliğini temsil eden sembol olmuş elemanı bulunmamaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin fiziksel kimlik öğelerinden yapay çevre kimliği incelenmiştir.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanı kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır. Bu yapılar döneminin izlerini yansıtmaktadır.

Anıtsal yapıların çoğu Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze gelen camiler, medreseler, kümbet ve türbeler, hanlar, bedestenler, çarşılar, çeşmeler ve hamamlardır.20.yy yapıları ise kentin sosyal ve mekânsal içeriğinin değişmesinin sonucu oluşan yapılardır.

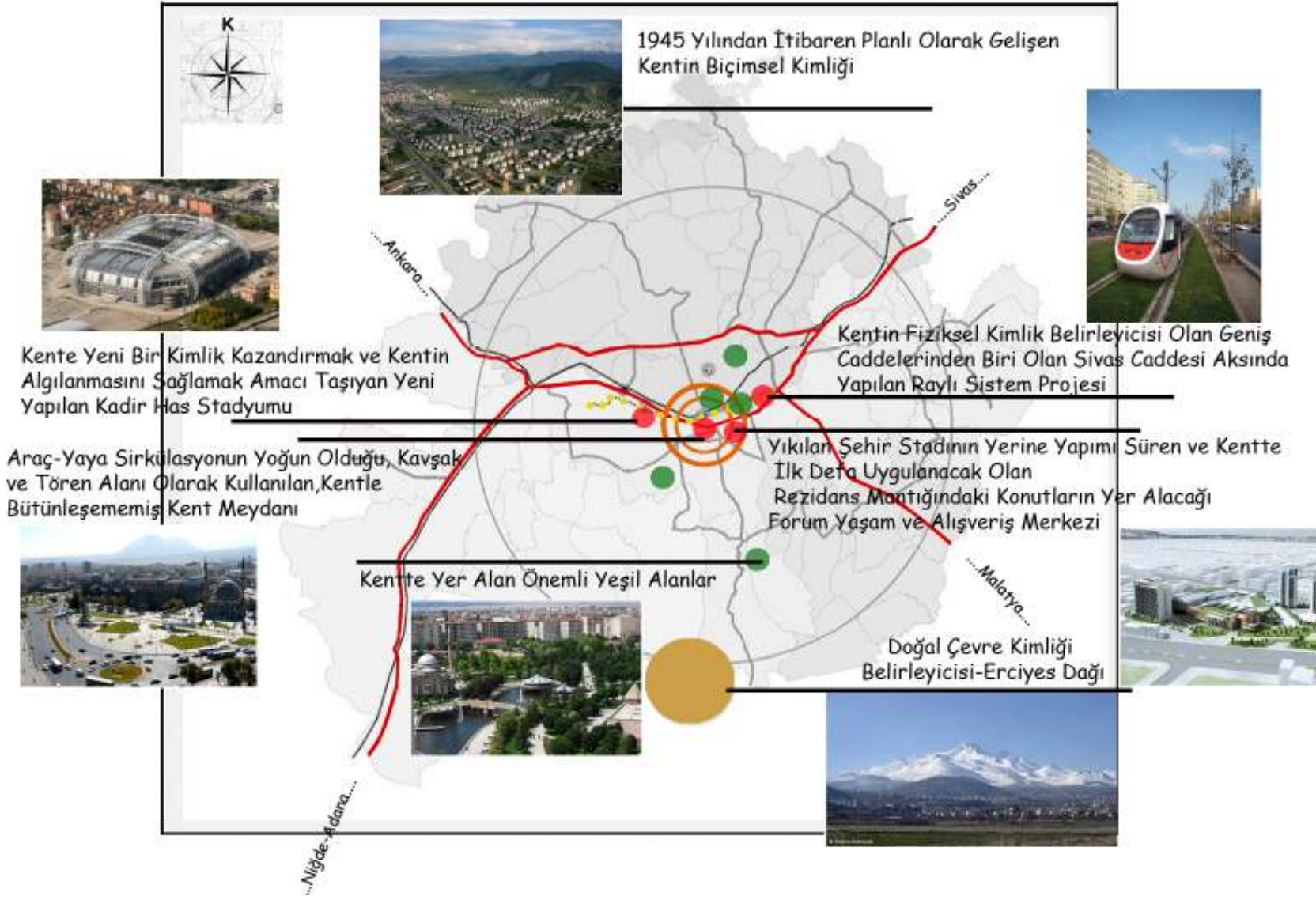
Kayseri için diğer önemli yapay çevre kimliği ögesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış ve bakımlı ve kaldırımli olan yollara sahiptir.

Kayseri Cumhuriyet Meydanı ise, içinde barındığı tarihi eserler ve sosyal objeler açısından zengindir ve içerisinde genel anlamda iyi bir meydan için önemli-gerekli olan objeleri ve yapıları (kule, kale, hükümet konağı, heykel, cami, park) bulundurması kentteki insanların belleğinde imgesel olarak yer almaktadır ancak mekansal olarak meydan kentle bütünleşmemiştir.

Fakat buna rağmen Kayseri Cumhuriyet Meydanı tarihi geçmişinden bugüne kadar kentin önemli bir strüktürel yapısıdır ve yapay çevre kimliği öğelerindedir.

Diğer bir yapay çevre kimliği ögesi olan açık alanlar, donatılar ve sembol olmuş elemanlar, Kayseri kenti için kimlik belirleyici özelliği olan öğeler değildir.

Kayseri kenti kimlik faktörleri Şekil 1’de harita üzerinde işlenmiştir.

4.4. KAYSERİ KENTİNİN SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ

Toplum içinde yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel kimliğini oluşturur.

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin sosyo-kimliği, birinci bölümde ana hatlarını oluşturduğumuz çerçevede incelenecektir. Sosyo-kültürel yapının kentin kimlik ögesi olmasını sağlayan veriler; kültürel yapı, kurumsal yapı, ve demografik yapı, Kayseri kenti genelinde analiz edilecektir.

• Kültürel Yapı

Kayseri, Erken Bronz Çağı'ndan beri bir yerleşim alanı olmuş, bu süre içinde de çeşitli kültürlerle ilişki içinde olmuştur. Hititler, Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve daha sonra da Türkler bu topraklarda yaşamışlar ve yaşamaya devam etmektedirler. Binlerce yıl öncesinden beri bu topraklardan gelip geçen nice uygarlıklar, kültürel anlamda çeşitli izler bırakmışlardır.

XI. yüzyıl sonlarında Kayseri de Anadolu'nun büyük bölümünde olduğu gibi Türklerin Hâkimiyetine girmiştir. Türk hâkimiyeti ile yayılmaya başlayan Türk-İslam kültürü, giderek etkin hale gelmeye başlamıştır. Selçuklularla başlayan kültürel süreç, XX. yüzyıla girerken Osmanlılarla devam etmiştir.

Kayseri'nin örf ve âdetleri, oyunları ve müziği İç Anadolu'nun yayla özelliğini taşır. Türkü, mâni, masal, bilmece ve efsâne bakımından çok zengindir. Kayseri'den meşhur ve çok sayıda halk şairleri yetişmiştir. Âşık Kerem ve Seyrânî en meşhurlarıdır.

Selçuklu devrinden beri yaygın olan el sanatları dokumacılık ve bakırcılıktır. Halı ve kilimleri, süslü süt ve su güğümleri ve ibrikleri önceleri çok meşhurdur. Kayseri'de halıcılık Selçuklu Türkleri tarafından geliştirilmiştir. Kayseri, Bünyan, Yahyalı ve Yeşilhisar halıları iç ve dış pazarlarda aranan halılardır. Evlerde çok sayıda halı tezgahı vardır. Kayseri için önemli yeri olan el sanatlarının yeterince değerlendirilememesi bu değerlerin önemini yitirmesine sebep olmuştur.

İlde eskiden beri ilerlemiş diğer sanatlar ise nakkaşlık, oymacılık, kakmacılık ve kuyumculuktur. Alçı işleri, mermer taş oymaları ve kabartmalar oldukça ileridir.

Asırlar boyu başta Mîmar Sinan olmak üzere en büyük Türk mîmârları bu bölgede yetişmiştir.

Kayseri Selçuklular zamanından beri Anadolu'nun önemli bir kültür ve eğitim merkezi olmuştur. Dünyada ilk tıp fakültesi 1206 senesinde “Şifâiye Medresesi” olarak Kayseri’de kurulmuştur.

Kayseri de aileler içe dönük bir hayat sürmektedirler. Sosyal hayat daha çok ev oturmaları şeklinde yaşanmaktadır. Bunun sonucu olarak ta kentte ortak kullanım mekânlarının sayısı azdır. Fakat üniversite nüfusunun artış göstermesi ve arz talep dengelerinin değişmeye başlamasıyla bu durum giderek değişmektedir.

Kayseri’de ataerkil aile yapısı geçmişte olduğu gibi bugünde hâkimdir. Aile bünyesinde baba ve oğulları bir arada yaşar, anneler gelin olarak eve gelirdi, bu sosyal yapı Kayseri konut kültürünün oluşmasına sebep olmuştur.

Kayseri evleri, bir bahçe veya avlu etrafında asimetrik olarak içe doğru büyüyen yapılarıdır. Evler genel planlarıyla dışa tümüyle kapalı kalın ve yüksek duvarlıdır. Pencerelerin tümü avlu yönünde ve parmaklıklıdır. Bu yapılaşma tarzı dışa kapalılıktan ve korunma güdüsünden kaynaklanmaktadır.

Kayseri evleri genel olarak üç ana bölümden oluşur. Birinci bölüm, ortadan avluya açılan büyük, dikdörtgen planlı sofa adı verilen büyük bir oda, evdeki kapalı mekanların çekirdeğini oluşturur. Evin en önemli mekanı olan ve aynı zamanda diğer odalara geçiş imkanı veren sofanın bir yanında harem (oturma ve yatak odaları),diğer yanında tokana (mutfak, kış odası)bulunurdu. İkinci bölüm, seki adı verilen kısmın altından iki kademe ile çıkılan ve asıl oturulacak yer olan tahtalı kısımdır. Üçüncü bölüm ise,sofanın arka yüzündeki oymalı ahşap bölmeden sonra gelen kısımdır.Buranın alt kısmına dolaplar yerleştirilmiştir.

Sofa, harem, tokana yerleşmiş bir plan tipidir. Gelişmiş yapı tekniği, güçlü ve yalın strüktür, ince ahşap işçiliği, Kayseri evlerinin başlıca özellikleridir

Geleneksel Kayseri evlerinin büyük bir kısmı günümüzde yıkılmak suretiyle ortadan kalkmıştır. Ancak ayakta kalanlar ve korumaya alınanlar bu kültürün yansıtılmasını ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından son derece önemli bir mirastır.

Ayakta kalabilen en eski ev 1419 yılında yapımına başlanan Güpgüpoğlu Konağı'dır. XVIII. yüzyıla kadar kısım kısım tamamlandığı anlaşılmaktadır. Restorasyonu yapılan bu konak ve benzerleri olgun bir tasarım anlayışına sahiptir. Şu anda Etnografya Müzesi olarak kullanılmaktadır.(Şekil 4.38)

Şekil 4.38. Güpgüpoğlu Konağı-Kayseri
Alıntı: <http://www.panoramio.com>

Kayseri de geçmişte hakim olan ataerkil aile yapısı günümüzde de devam etmektedir, birçok aile birkaç kuşak bir arada yaşamaktadır. Dolayısıyla yeni yapılan konutlarda bu aile yapısı temel alınarak kat alanı büyük tutulmaktadır. Değişen ve gelişen şartlara rağmen Kayseri geleneklerine günümüzde de sıkı sıkıya bağlıdır. Ataerkil ile yapısının Kayseri kimliğinin oluşmasındaki etkisi büyüktür.

Çok eskiden beri bir yaşam biçimi olan bağcılıkta Kayseri kültürünün önemli bir parçasıdır. Yaz ayların çok sıcak geçmesi şehir halkını yazları bağlara göçerek sezonu havadar bir ortamda, kışlık besinlerini de hazırladıkları bağ evlerinde geçirmeye itmiştir. Sosyal yapı içinde bağ yerleşmelerinin önemi oldukça fazladır. Yaşayanların sosyal anlamda deşarj oldukları yerler olarak bağlar ön plana çıkmaktadır. Kimi düğününü, kimi kınasını, kimi de davet vereceği yemeklerini bağında yapmakta, gençler arkadaşları ile bağlarda buluşmakta, yaşlılar ise bağcılık gibi hobilerini bu alanlarda gerçekleştirmekte ve bağların büyüklüğü ve bakımının iyi olması, artık sahibi için bir saygınlık meselesi haline gelmektedir.

Kayseri'nin bir diğerkültürel değeri de yöresel mutfağıdır. Ülke çapında üne kavuşmuş zengin bir mutfak kültürü vardır. Geleneksel yaşam tarzının sürdürüldüğü dönemlerde, beslenme ve tüketim alışkanlıkları günümüzden farklıydı. Kent yaşamının insanlara sunduğu olanaklar bu alışkanlıkları ve beslenme biçimini değışime uğratmıştır. Ancak Kayseri'nin yöresel yemekleri bu değışimden etkilenmeden günümüze gelmiştir. Kayseri'nin adıyla özdeşleşmiş olan pastırma, sucuk ve mantı zengin mutfak kültürünün parçasıdır. Kayseri mutfağı, Kayseri kimliğinde önemli bir yere sahiptir.

• Kurumsal Yapı

Kurumsal yapı, bir kentin ve kentin yer aldığı ülkenin;

- Politik, yönetsel ve hukuksal yapısı,
- Dini yapısı,
- Ekonomik yapı ve teknolojik düzeyi,
- Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler yapısı ve bu yapıyı oluşturan kurumsal ilişkileri ile şekillenir.⁸⁶

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin kurumsal yapısı bu alt başlıklar çerçevesinde incelenecektir.

Politik, yönetsel ve hukuksal yapı

Kayseri kent kimliğinde etkili olan kurumsal yapı elemanlarını; merkezi ve yerel yönetimin oluşturduğu kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiştir.

O yıllarda sermaye birikiminin az olması nedeniyle gerek ulaşım altyapısının gerekse sanayi yatırımlarının gerçekleştirilmesinde devletin etkin olması gerektiği düşünülmektedir. Kayseri'de bu politikalar sonucu birçok yatırım

⁸⁶Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye'de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu "Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım", Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

gerçekleştirilmiştir. 1950'li yıllar özel sektörün kamu sektörünün önüne geçtiği yıllardır. Kentin batı yönünde özel sektör tarafından kurulan fabrikalar yeni semtlerin oluşmasına yol açar⁸⁷

Kamu ve özel sektör yatırımları kentin mekansal yapısında değişimlere sebep olmuştur, bu değişimler bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır

Kayseri kentinde yerel yönetimin kentin kimlik oluşumunda-değişiminde etkisi tarihsel süreç içerisinde hep güçlü olmuştur. Kentteki yerel yönetimin, ülkedeki politik iktidar değişikliklerine paralel olarak el değiştirmesi, iktidarların kurguladığı tüm değişikliklerin, kentin fiziksel ve sosyal yapısını doğrudan etkilemesine yol açmıştır. Kent bütünü ve kent kimliği göz ardı edilerek, arsa rantı ön planda tutularak yapılan imar planları; Kayseri kentinin giderek yapılaşma yoğunluğunun artmasına, kentsel sit alanı içerisinde yer alan birkaç yapının dışında tarihsel dokunun tamamen yok olmasına sebep olmuştur.

Dini Hayat

Dördüncü yüzyılın başlarında halk tamamen Hıristiyanlaşmış ve Kayseri bu dinin ilmi merkezi haline gelmiştir. Daha sonra Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071 tarihinde Malazgirt' de Bizans ordularını yenmesiyle Anadolu kapıları Türklere açılmış ve bu tarihten 15 sene sonra, 1085 yıllarında Kayseri artık bir Türk ve Müslüman kenti olmuştur.

Binlerce yıllık tarihi geçmişi olan Kayseri kentinde çeşitli dinlere mensup insanlar bir arada yaşamışlardır. Farklı dinlere mensup insanların oluşturduğu kültürel farklılıklar, ekonomik faaliyetlere, mimariye ve günlük yaşama yansımıştır. Bu farklılıklar kentin kimlik oluşumunda etkili olmuştur.

Ayrıca, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin ilk hocası ve Türk tasavvuf ve kültür hayatında önemli bir yer tutan Seyyid Burhaneddin Hazretlerinin türbesi Kayseri'de bulunmaktadır. Türbenin kayseri kentinde yaşayanlar için manevi bir etkisi vardır. Türbenin sürekli bakımlı ve kalabalık olmasından dini sembollerin Kayserili için ne denli önemli olduğunu anlamaktayız.

⁸⁷ Kocatürk, F.Kayserinin Kentsel Gelişim Süreci, Tol Dergisi,s:49-56,2009

Ekonomik Yapı ve Teknolojik Düzeyi

Kayseri kentinin kuzeydoğusundaki Kanişte Asur ticaret kolonileri ile başlayan ticari hayatı, çağlar boyunca Kayseri kentinin kimliğinde etkili olmuştur.

Ticarette ve zanaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri kentinde girişimcilik, sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. Kentte var olan girişimcilik potansiyeli, süreç içerisinde il içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayserinin neden ticarete ve zanaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluşmasının iki önemli sebebi vardır. Birincisi, kentin geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde oluşu ve ikincisi, kentin tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz olmasıdır. Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetler yönlenirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zanaatkâr kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Ekonomik yapı, tarih boyunca Kayseri kentinin sosyo -kültürel oluşumunda en etkili faktörlerden biri olmuştur. Zira Kayserililer, ticari zekâları ile tüm ülkede üne sahiptir.

Ekonomik yapı, Kayseri kentinin sosyo-ekonomik kimliği konulu bir sonraki bölümde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Kayseri yerel yönetimi güçlü bir sermaye birikimine sahiptir. Mevcut yerel yönetim teknolojinin son gelişmelerinden faydalanarak, kentin görüntüsünü, kimliğini değiştirmek adına çeşitli yatırımlar yapmaktadır. Bunlardan en yenisi ve önemlisi Kent merkezinde yer alan görüntüsü dışında fiziksel olarak bir problemi olmayan şehir stadının yıkılarak, yerine Kadir Has Şehir Stadyumu ve spor kompleksinin yapılmasıdır.(Şekil 4.39-4.43)

Kayseri şehir stadyumu ve spor kompleksi şehrin batısında mevcut Ankara-Malatya çevre yolu üzerinde Şehir merkezine 5 km uzaklıkta 190. 000 m2 arazi üzerinde yer almaktadır Ayrıca bu kompleks diğer bir belediye yatırımı olan raylı sistem projesinin güzergahında yer almaktadır.

2007 yılında yapımın başlanana ve 2009 yılında hizmete açılan 33.000 kişilik stadyum ,ev sahipliği yapacağı ulusal ve uluslararası faaliyetlerle, kentin ekonomisine ve kültürüne olumlu katkılar sağlanacağı hedeflenmiştir. UEFA Euro 2016 organizasyonunda Türkiye'de yapılan incelemelerde standartları hazır olan tek stadyum Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kadir Has Stadyumu olduğu bilgisi yerel kaynaklarda yer almaktadır.

Henüz çok yeni bir oluşum olduğu için Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kadir Has Stadyumunun, kent kimliğine olumlu veya olumsuz katkılarının ne olduğu hakkında yorum yapmak yanlış olabilir.

Yıkılan eski stadyum yerine, arsayı belediyeden ihale yoluyla satın alan Multi Turk Mall firmasının, Forum Kayseri Alışveriş ve Yaşam Merkezi projesinin yapımı halen devam etmektedir.

Şekil 4.39. Yıkılan Eski Stadyumun Kent Merkezindeki Konumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.40. Yıkılan eski Stadyumun Yerine Yapımı Süren Yaşam Merkezi
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.41. Kayseri Kadir Has Stadyumu Kent İçerisindeki Konumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.42.Kayseri Kadir Has Stadyumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.43 .Kayseri Kadir Has Stadyumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Eğitim, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Yapısı

Kayseri Anadolu kentleri içerisinde okuma yazma oranı en yüksek kentlerden biridir. İl genelinde okuma – yazma oranı % 92 olarak tespit edilmiştir⁸⁸

Kayseride 1978'de açılan Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinden biri olan Erciyes Üniversitesi ve 2008 yılında açılan Melikşah Üniversitesi olmak üzere biri devlet ve diğeri vakıf üniversitesi olmak üzere iki üniversite bulunmaktadır. Erciyes Üniversitesi'nde alt yapı ve hizmet binalarının önemli bir kısmının, yörenin hayırsever iş adamları tarafından yapılmaya başlanması bu alanda yepyeni bir model olmuştur. Binaların bir kısmı tamamlanarak hizmete açılmış, bir kısmının da inşaatı halen devam etmektedir. Bu durum Kayseri kenti için eğitimin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Erciyes Üniversitesinin kent kimliğindeki rolü büyüktür. Üniversite kampüsünde bulunan Sabancı Kültür Merkezinde düzenlene kültürel etkinlikler, kentin sosyal anlamda gelişmesini olumlu etkilemiştir. Kayseri'nin kültürel anlamda zenginleşmesini sağlayan bir diğerk eğitim kurumu da Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'dir.

⁸⁸ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Üniversite nüfusunun artmasıyla üniversite çevresinde yeni yerleşim alanları oluşmaya başlamış ve kentteki sosyal davranış alışkanlıkları yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Gün geçtikçe nitelikli restoran ve kafelerin sayısında artış gözlenmektedir. Kayseri halkı kendi içedönük kabuğunu kırıp, sosyalleşmeye başlamış ve bu oluşum kentin fiziksel ve-sosyal kimliğinin gelişip değişmesine sebep olmuştur.

Ayrıca Erciyes Üniversitesi bünyesinde bulunan Tıp Fakültesi, bölgenin sağlık yükünü de kaldırmaktadır. Kayseri kenti sağlık hizmetleri yönünden de çevre illere nazaran gelişmiş durumdadır.

Kayseri kenti, geçmişinde olduğu gibi bugünde pek çok potansiyele sahiptir. Ancak yerel yönetimin çoğu zaman yanlış politikaları bu potansiyelleri kent için doğru kullanılmasının önüne geçmiştir. Çok zengin bir kültürel altyapıya sahip olan Kayseri kentinin iç dinamiklerini doğru tespit edilmeli, tüm bunarln kentin kimliğin algılanmasında önemli bir etken olduğu konusu üzerinde durulmalıdır.

• Demografik Yapı

Kayseri kentinin sosyo-kültürel kimliğinin şekillenmesinde demografik yapı çok etkilidir.

Binlerce yıllık tarihi geçmişi olan Kayseri kentinde değişik dinlere mensup birçok insan bir arada yaşamış olması Kayserini sosyo-kültürel kimliğinin oluşmasında oldukça etkili bir faktördür.

Kayseri'nin nüfus yapısı ile ilgili ayrıntılı bilgiler 1881 – 82 / 1893 sayımında ortaya çıkmaktadır. Toplam 183.339 kişi olarak belirlenen nüfusun 90.482si kadın, 92.857si erkektir. Müslümanlar ve gayrimüslimler olarak bakacak olursak da 24.895 (%13.58) Rum, 35.819 (%19.53) Ermeni, 2.268 (%01.24) Katolik ve Protestan olmak üzere toplam 62.982 (%34.35) gayrimüslim olduğu görülür. Müslümanlar ise 120.357 ile nüfusun %65.65 ini oluşturmaktadır.⁸⁹

⁸⁹ Güler,A. “Kayseri’de Demografik Durum”. III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. S.206

H.1318/M.(1900-1)yılına ait Ankara vilayetin salnamesine göre ise toplam nüfus 55.523 olup nüfusun %66'sı Müslüman,%34'ü ise çeşitli dinlere mensup gayrimüslim azınlıktan oluşmaktaydı,⁹⁰

Türkiye Cumhuriyeti öncesinde yapılan son sayım olan 1914 nüfus sayımına göre, Kayseri'de toplam 184.292 Müslüman, 26.590 Rum, 52.192 Ermeni bulunuyordu.⁹¹

1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesinden edinilen bilgiye göre, Kayseri vilayetinin toplam nüfusu,200.225 dir. Bu dönemde nüfusun %97,9'u müslüman geri kalan %2,1'de gayri müslim azınlıktır.

1900-1926 yılları arasında azınlık nüfusunun büyük oranda azaldığı görülmektedir. Bunun sebebi 1915 yılında çıkarılan “geçici tehcir kanunu” ile 47.617 Ermeni Kayseri'den ayrılmıştır. Ayrıca Kurtuluş Savaşı sonrasında Lozan Antlaşması ile belirlen mübadele çerçevesinde de Rum Nüfusun hemen tamamı Kayseri'yi terk etmiştir.⁹²

Kayseri şehir merkezinde yer alan ve orijinal işlevini korumaya devam eden Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Başkanından alınan bilgiye göre bugün Kayseri'de dört adet ermeni kalmış, eski dönemde Müslümanlığı benimseyen Rumlar dışında da hiç Rum kalmamıştır.⁹³

Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan ilk nüfus sayımına göre, Kayseri toplam nüfusu 250.490 olup bunun %24,1'i şehirlerde,%75,9'u ise köylerde yaşamaktaydı.⁹⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarından, kent merkezinde sanayinin büyük gelişmeler gösterdiği, göçün hızlandığı 1980 yılına kadar kırsal nüfus, azalmasına rağmen kentsel nüfustan fazlaydı.1980'li yıllardan itibaren kır-kent nüfus dengesi büyük ölçüde değişmiştir.

⁹⁰ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

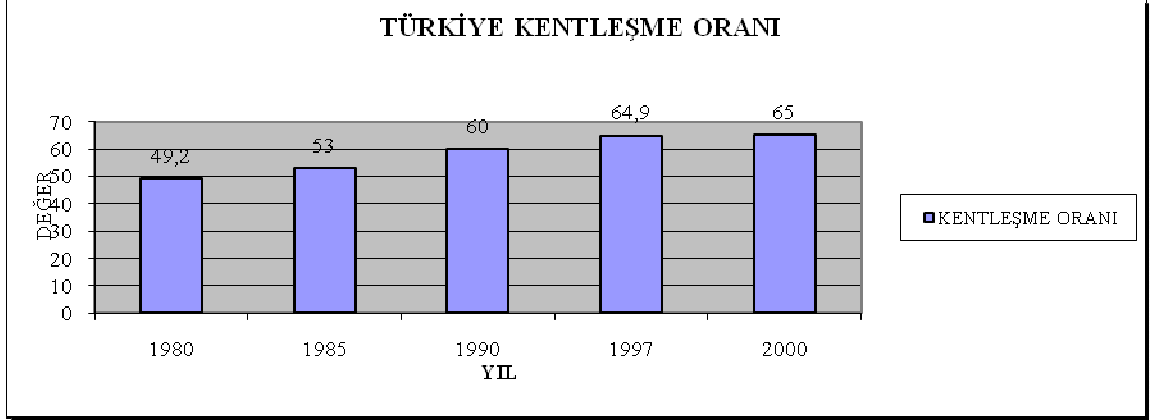
⁹¹ Güler,A. a.g.e. s.209

⁹² Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

⁹³Taniş,Ö. , Germir Kiliseleri Ve Panagia “Kısmıs-Tıs Theotoku”Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi,Yüksek Lisans Tezi,M.S.Ü.,2006

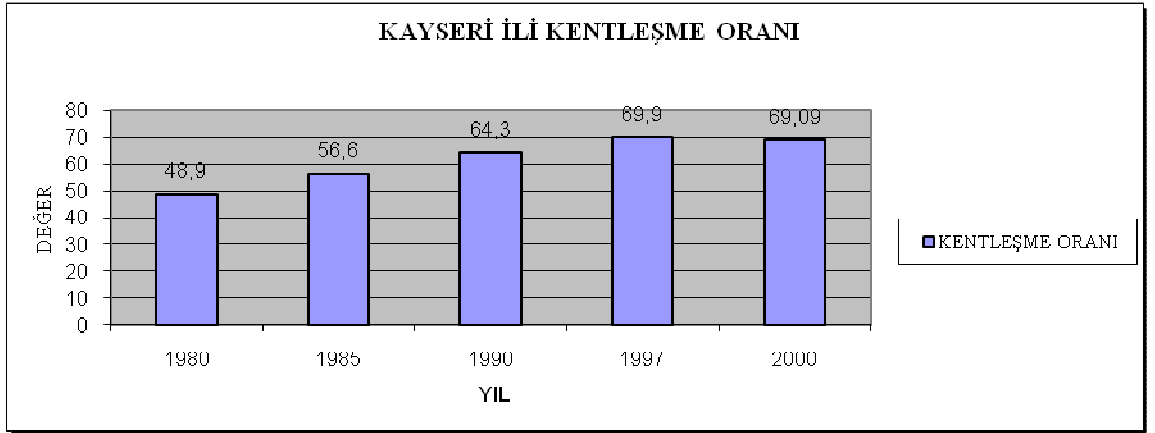
⁹⁴ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanına göre ilin nüfusu 1.205.872 dir. Nüfusun yüzde 85'i şehirde, yüzde 15'i da kırsal alanda yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu 69 kişi/km²dir

Grafik 4.1. Türkiye Kentleşme Oranı

Alıntı: : Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

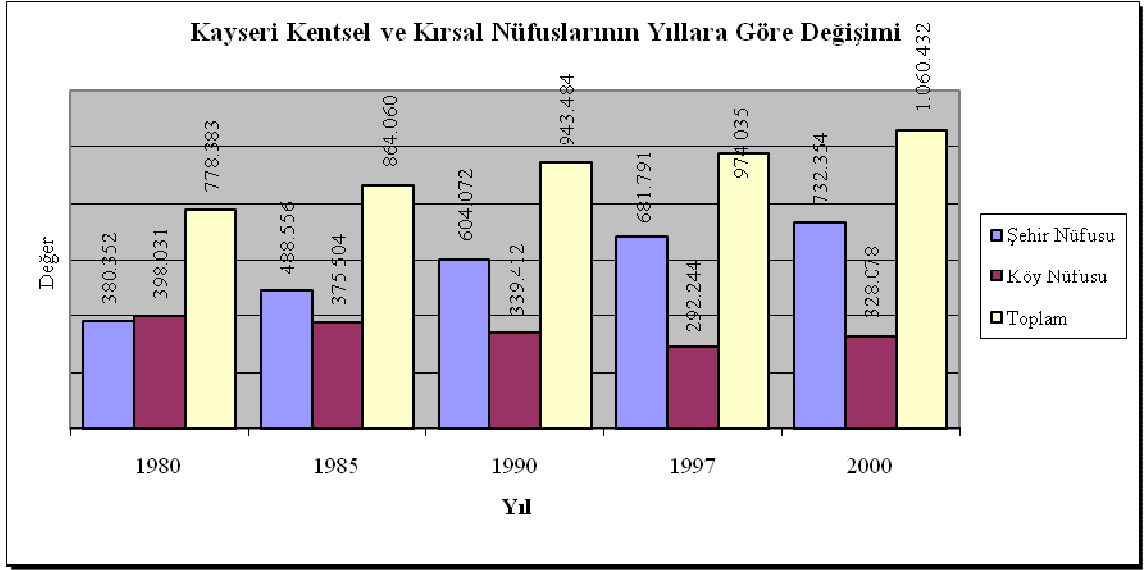

Grafik 4.2. Kayseri Kentleşme Oranı

Alıntı: : Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

İki grafiğin incelenmesi ile 1980 dışındaki tüm sayımlarda Kayseri ilinin kentleşme oranı Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir ve 2000 yılı sayım sonucu da bu devam etmektedir. Kayseri ilinin aynı dönemlerde oluşan kırsal ve kentsel nüfus değişimi de grafik 3 te verilmiştir.⁹⁵

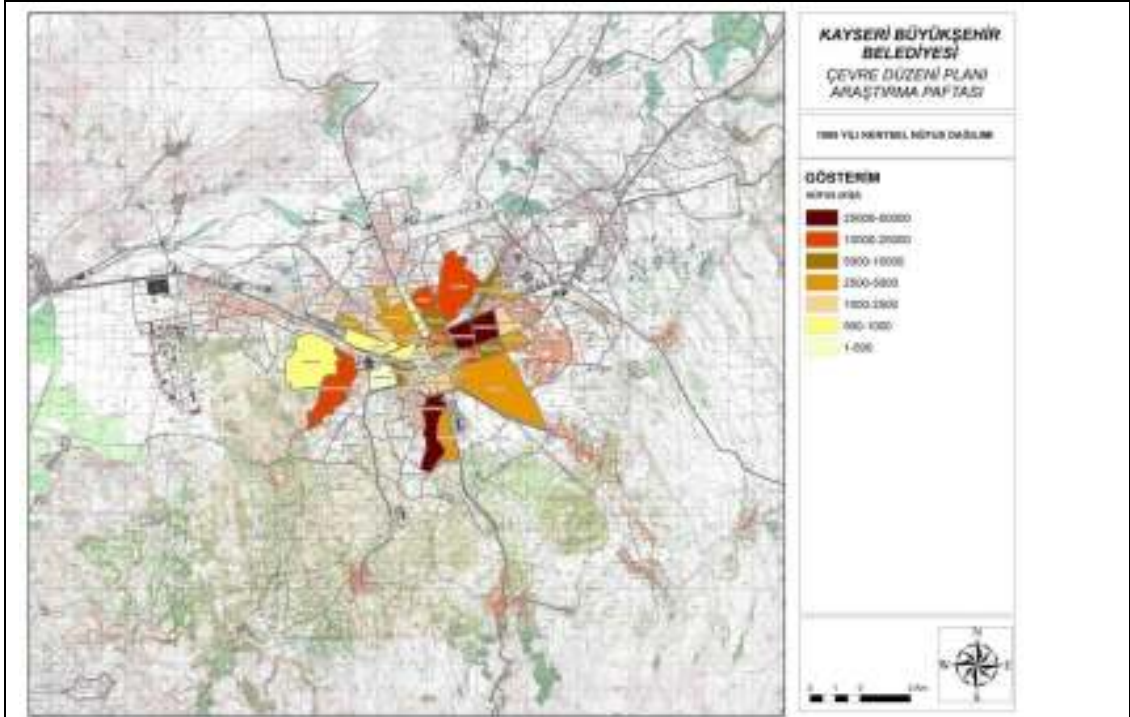
⁹⁵ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Tablo 4.3. Kayseri Kentsel ve Kırsal Nüfusun Yıllara Göre Değişimi
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

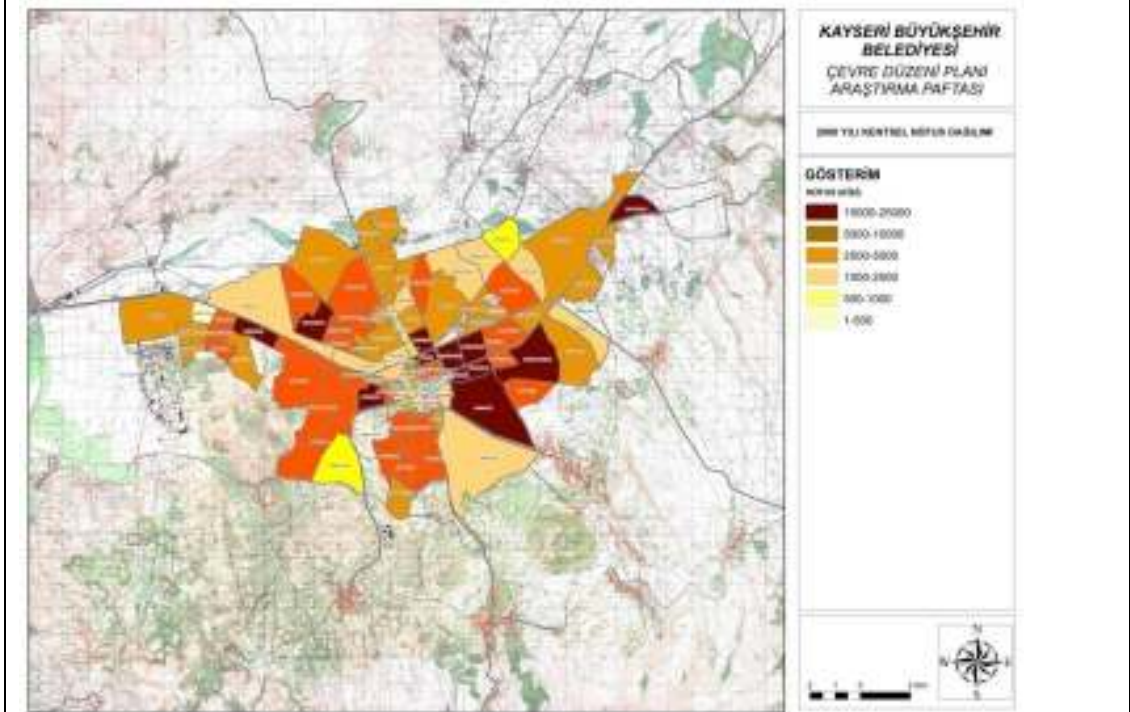
Bu grafiğe göre, Kayseri kentinin nüfusunun devamlı artış gösterdiğini, bunun ile birlikte kentsel nüfusun artarak, kırsal nüfusun ise devamlı azaldığını görmekteyiz.

1980 yılından itibaren görülen artışın büyük sebebi kent merkezinde sanayinin gelişmesiyle artan iş olanaklarının kent merkezinin bir çekim merkezi haline gelmesidir. Bunun sonucu olarak kent merkezine göçler başlamıştır.(Harita 4.10-4.12)

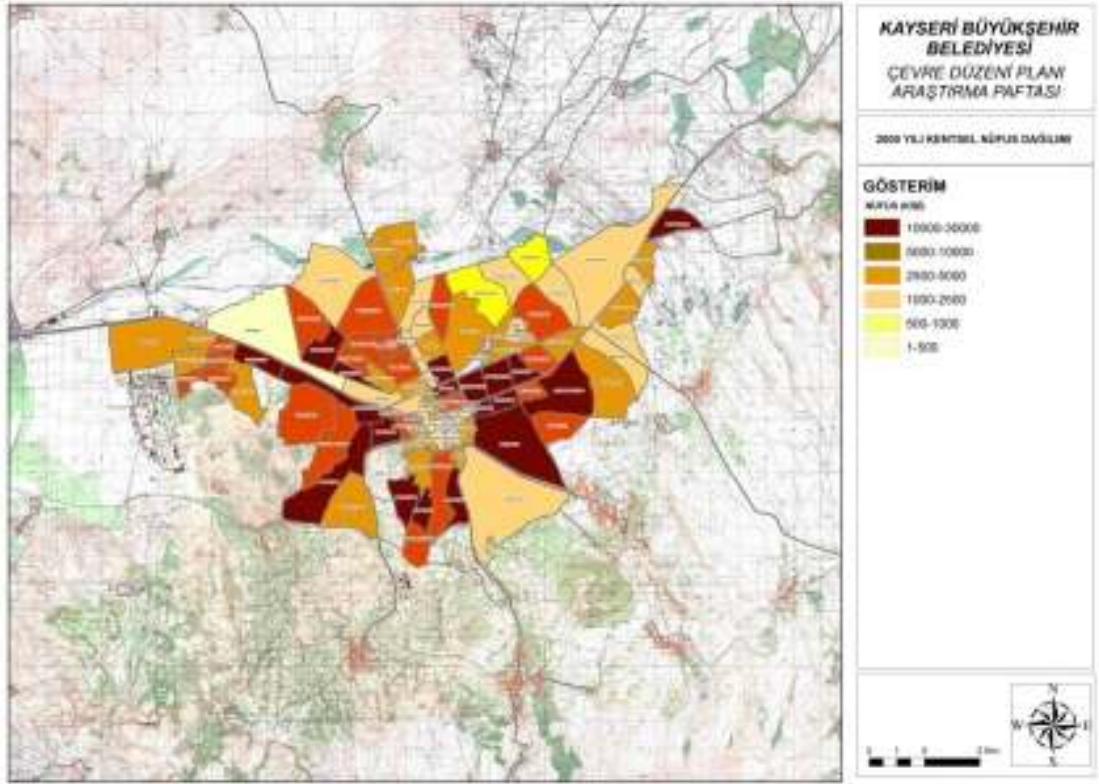
Harita 4.10. 1985 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-2)

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Harita 4.11. 2000 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-3)

Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Harita 4.12. 2005 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-4)

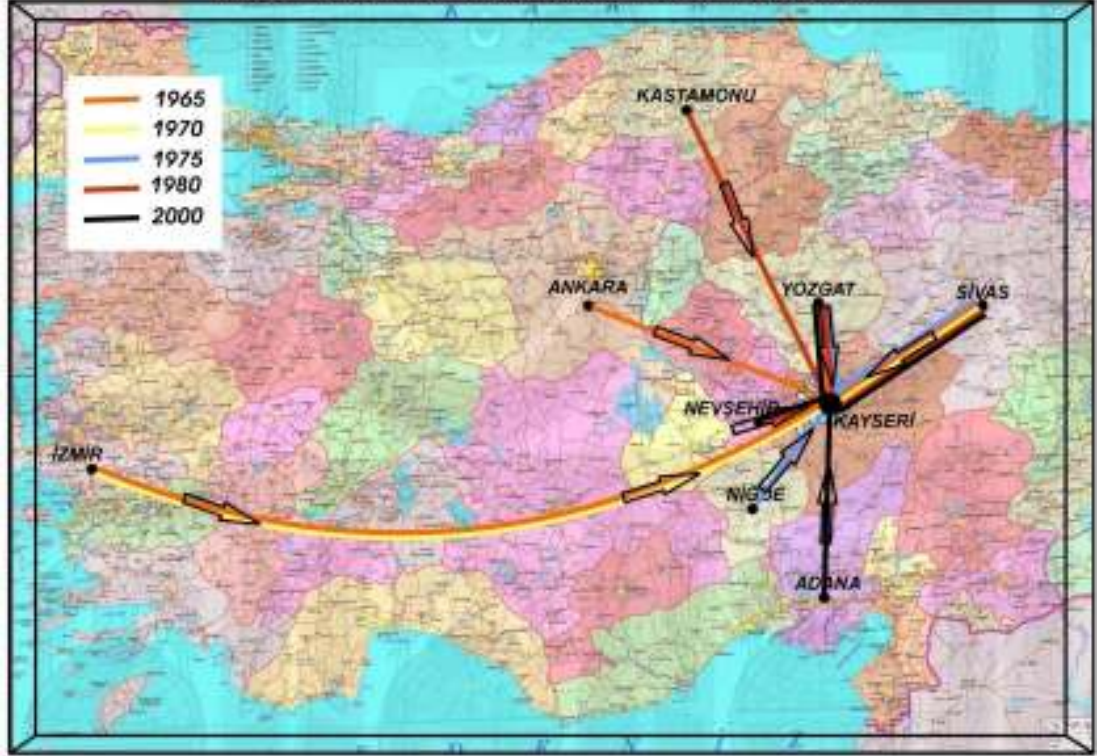
Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Demografik yapının değişmesindeki en büyük etkenlerden biride göçlerdir. Göçler kent nüfusunu değişmesine ve dolayısıyla kentlerin kimliğinin değişmesine sebep olmaktadır.

İç ve dışa göç nedenleri kırsal alandaki ekonomik ve sosyal olanakların kısıtlılığı ve bu olanakların şehir yaşamında daha kolaylıkla elde edilebilmesi ve refahın yüksekliği, bulunulan yerde iş imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle iş bulmanın daha kolay olduğu şehirlere olan göçü hızlandırmıştır. İç Anadolu Bölgesi için toplam göç içinde İç göçün payı % 165, dışa göçün payı ise % 202'dir. Kayseri'de toplam göç içinde iç göçün payı % 13 ve dışa göçün payı da % 17dir.

İç Anadolu Bölgesi ve Kayseri'de oluşan iç göç ve dışa göç değerleri incelendiğinde 1990 verileri ile Kayseri'nin göç veren bir il olduğunu göstermektedir.

1965-2000 Yılları Arası Kayseri Göç Hareketleri

Harita 4.13. 1965-2000 Yılları Arası Kayseri Göç Hareketleri
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Bu verilere göre Kayseri'nin;

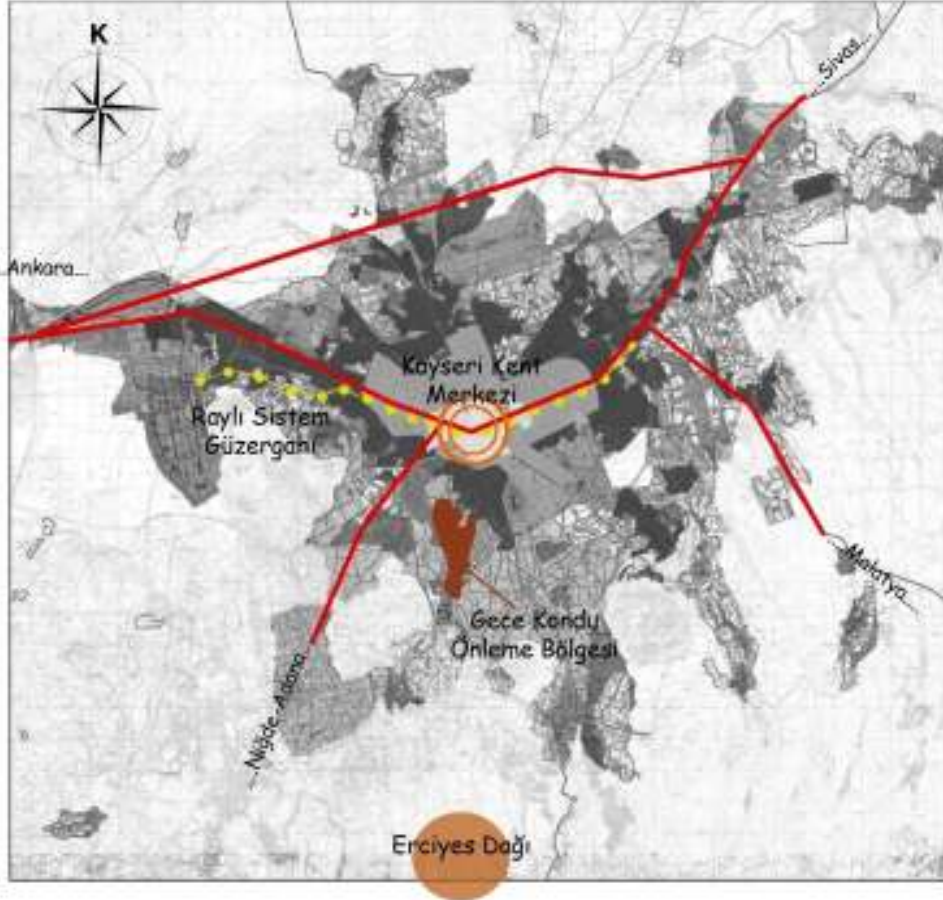
1965 li yıllarda başta Sivas olmak üzere Ankara ve İzmir'den,

1970'li yıllarda Sivas ve İzmir'den,

1980'lerde Kastamonu Yozgat ve Sivas'tan,

2000'lere gelindiğinde ise Nevşehir, Adana, Yozgat ve Sivas'tan göç aldığı görülmektedir.

Kayseri sanayi ve ticaret bakımından çevre kentlerin geçmişten bugüne kadar odak merkezi olup, hızla göç alan Orta Anadolu'nun önemli şehirlerinden biridir. Bu göçler kentin nüfusunun artmasına sebep olmuştur ve yeni yapılara ihtiyaç doğmuştur. Ancak Kayseri'de gecekondular ve kaçak yapılaşmaya karşı bir çözüm olarak geliştirilen gecekondular önleme bölgeleri sayesinde Kayseri de kaçak yapılaşma yaklaşık olarak %10 oranındadır ve gecekondular bölgesi bulunmamaktadır.(Şekil 4.44)

Şekil 4.44.Gecekondu Önlene Bölgesinin Kent İçindeki Konumu

Kayseri’de gecekondu önleme bölgeleri Battalgazi Mahallesi, Yıldırım Beyazıt Mahallesi, Boztepe Mahallesi ve Yeni Mahalle’dir. Gecekondu önleme bölgesi alanı 1994 yılında başlamış ve 9 mart 2009 tarihinde tapu teslimine başlanmıştır.

Gecekondu Önleme Bölgelerinde;

- 350 hektarlık bir alandır ve yaklaşık olarak 75.000 nüfusu vardır.
- 6500 tapu dağıtılmıştır.
- Alan içinde özel vakıf hazine arazileri vardır. 775 Sayılı Gecekondu Kanunu ile mülkiyet kamulaştırma ile çözülmüştür.
- Gecekondu önleme bölgesinde altyapı hizmeti(su, elektrik, telefon, internet vs ...) sağlanmıştır arsa temini yapılmıştır konut yapımı kişiye aittir.

- Bölgede birkaç tip vaziyet planı çizilmiş ve buna göre evler yapılmıştır. İç planları ise ev sahibine bırakılmıştır bir sınırlama getirilmemiştir.
- Bu evler; 2 kat ve teras olarak yapılacak ve büyüklükleri 103 m² dir.

Arsa dağıtımı yapılırken kişinin başka bir tapusunun bulunmaması ve bekar olmaması şartları aranmıştır.

Fakat bu bölge, yapılan konutların formu, kullanıcıların ihtiyaç ve zevklerine bırakıldığından dolayı, estetikten yoksun, çevresiyle uyumsuz ve birbirinden kopuk yapılar topluluğu haline gelmiştir. Birçoğu sadece sıvası dahi yapılmamış tuğla duvar halinde durmakta ve kullanılmaktadır. Gecekondu önleme bölgesi olmasın rağmen yapıların görünüm olarak gecekonduya pek farkı yoktur. Dolayısıyla sadece altyapı hizmetlerinin getirilmiş olması bölge için yeterli olmamıştır.

Ayrıca kullanıcıların Kayseri kentlisiyle arasındaki sosyal tabakadaki farklılaşması ve kenti algılama biçimi farklıdır. Bu durum göçle gelenlerin kentin asıl sahipleriyle yaşadığı sosyal problemlerin diğer bir boyutudur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kayseri kentinin binlerce yıllık tarihi geçmişinde, nüfus yapısında birçok değişiklik olmuştur.%30 lar da olan gayrimüslim nüfus giderek azalmış ve sonunda yok olmuştur. kent nüfusu sürekli artış göstermiştir. Bu artış kırsal nüfusun azalmasıyla beraber kent merkezinde yaşanmıştır. Kent merkezinde iş olanakların artması kırsaldan kente göçü hızlandırmıştır. Göçler sonucunda ise artan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla gecekondu önleme alanları kurulmuş ve kullanıcıların kendi istekleri doğrultusunda yapılar yapılmıştır.

Demografik yapıdaki oluşum ve değişimler kentin her alanında etkisini göstermiştir dolayısıyla, demografik yapı, Kayserinin sosyo-kültürel oluşumundaki en önemli belirleyicilerden biridir.

4.5. KAYSERİ KENTİNİN EKONOMİK YAPISININ KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ

Kayseri kenti, elverişli ulaşım ve enerji olanakları ve zengin yeraltı kaynaklarıyla birlikte önemli ölçüde gelişmiş ekonomisi ve sanayisi ile bilinen kentler arasında yer almaktadır. Kayseri'nin gelişmesinde başlıca faktörlerden birisi, ticaret ve zanaatta kentin geçmişten günümüze önemli bir birikime sahip olmasıdır. Bu faktör sosyal yapıyı da tarihsel süreç içinde değiştirmiştir.

İlk önce tarihsel süreçte Kayserinin ekonomik yapısını incelersek, günümüzde Kayseri kenti için sosyo ekonomik kimliğin ne kadar belirleyici olduğunu daha iyi kavrayabiliriz.

Kuruluşu M.Ö. 3000'lere uzanan Kültepe Höyüğü'nde yapılan kazılardan; burada yaşayanların, bronz, bakır, kurşun, altın, gümüş gibi madenleri kullandığı; siparişin miktarını, gönderileceği günü, ödemenin vadesini vs. belirten — ticari mektuplar“ yazdıklarını öğrenmekteyiz. Asurlular, Hititler ve Frigler dönemlerinde de Kayseri (Mazaka) birinci sınıf ticaret ve sanayi merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Kapadokya, Roma ve Bizans dönemlerinde de Kayseri'de ekonomik yaşam canlı olmuştur. Bu dönemlerde Kayseri'de bir darphane kurulmuş, gümüş ve bronz sikkeler basılmıştır.

Darphane Selçuklular Dönemi'nde de faal olmuştur. Ayrıca Selçuklular döneminde ticaret yolları üzerinde güvenliğin sağlanması ve çok miktarda kervansarayın hizmete sunulması, Kayseri'nin ticaret ve sanayideki önemini bir kat daha artırmıştır. Bu devirde ünlü Yabancı Pazarı, Kayseri yakınlarındaki Pazarören 'de kurulmuştur. Pazar, uzun süre boyunca Suriyeli, İranlı, Bizanslı, Kırmımlı tacirlerin alışveriş yaptığı uluslararası bir nitelik taşımıştır.

Ticari hayatın canlılığı Kayseri'de, meslek gruplarının bir araya gelerek örgütlenmelerine neden olmuştur. Bu aynı zamanda, mesleklerin, ayrı ayrı çarşılarda faaliyet göstermeleri sonucunu da doğurmuştur. Çarşıların kurulmasında ve esnafın örgütlenmesinde büyük bir rol oynayan Ahi Evran, debbağların (dericilerin) piri ve 32 adet esnaf ve sanatkar grubunun lideri olarak karşımıza çıkmaktadır.

9 ve 13. Yüzyıllar boyunca, Kayseri, Sivas, Erzincan, Konya ve Kırşehir'de ihtisaslaşmış çarşılar kurulmaya başlanmış ve sonraki yüzyıllarda sayıları artmıştır. Kayseri'deki Gön Hanı, 1523 yılında yaptırılmıştır. O yıllarda yapılan nüfus sayımı kayıtlarında, Tabakçılar, Eski Bedesten, Eski pazar gibi mekanlara rastlanmaktadır. Bu dönemlerde Kayseri'de ticaret ve üretim ürün ve/veya ürün grupları bazında uzmanlaşmış mekan birimlerinde yoğunlaşmıştır. Çeşitli kaynaklar, 1523 yılında şehir nüfusunun 35 bin olduğunu ve 6501 adet vergi mükellefi bulunduğunu belirtmektedir. Celali İsyancılarında Kayseri'nin ticari ve sanayi hayatı tüm bölgede olduğu gibi büyük durgunluk geçirmiş; köylüler şehre inmeye başlamış; ticari gelir azalmış; ticaret yollarının güvenliği kalmamış ve bu yollar uzun süre kapalı kalmıştır.

16. Yüzyılda şehirde, iki bedesten ile Bezzaz Hanı (Pamuk Hanı), Kapan Hanı ve Vezir Hanı gibi önemli ticaret merkezleri kurulmuştur. Ayrıca, bu dönemde; Gazezler, Meytaplar, Uzunçarşı, Kürtüncüler, Eskiciler, Bakkallar, Habbazlar, Kuyumcular, Halaçlar, Penbeciler, Takkeçiler, Demirciler, Nalbantlar, Arpacılar çarşıları ile Otpazarı da şehrin önemli çarşıları arasında yer almaktadır.

17. Yüzyıl'da Kayseri'de ticaret ve üretim oldukça canlıdır.

Kayseri'de bulunan en önemli tesis de güherçile fabrikasıdır. 18. ve 19. Yüzyılda, barut imalinde kullanılan, savaş sanayinin önemli hammaddesi olan güherçile üretimi devam etmiştir ve üretilen mallar, İstanbul'da bulunan Baruthane Nazırlığı'na gönderilmiştir.

Teğmen Bennet adlı bir yabancının 1880 yılında hazırladığı Rapora göre, bu dönemde Kayseri'nin ithal ettiği ürünler; Almanya'dan, yünlü ve pamuklu kumaş, basma, pamuk ipliği; Fransa'dan, kadife, ipekli, yünlü, cam, cam eşya, porselen; Hollanda'dan, şeker; İngiltere'den pamuk ipliği, bakır, petrol, çelik, kalay, teneke çivi, mum ve kırmızı boyadır. Yine Bennet'e göre, Kayseri'den ihraç edilen mallar ise; sarı cehri, kitre, yün, deri, tiftik, balmumu, salep, bağırsak, afyon, keçe, keçi kılı, işlenmiş tütün, tuz, pastırma, maroken deri, buğday ve arpa gibi ürünler olup ihracat yapılan ülkeler arasında Fransa, Rusya, Mısır ve Avrupa'nın birçok ülkesi bulunmaktadır.

1911 yılına kadar Kayseri'de özellikle manifatura ticareti Ermeni ve Rum azınlıkların elinde olmuştur. Bu dönemlerde, Osmanlı'da değişen sosyal ve ekonomik yapıya koşut olarak Türk girişimciler bir araya gelerek 17 Ocak 1911'de "İslam Suhulet Şirketi" adında bir işletme kurmuştur. Yine bu dönemlerde 40 Türk ortak ile kurulan bir diğer şirket de "Kayseri Terakki Maarif Kitapçı Şirketi"dir.

Kayseri'de, 20'nci yüzyılın ilk yıllarında önemli ölçüde pastırma ve sucuk üretilmiştir. Belediyenin kayıtlarına (1910) göre, yılda bu iş için kesilen büyükbaş hayvan sayısı 25 bindir. Bu sayıya evlerde kesilen yaklaşık 5 bin hayvan da dahil edildiğinde, pastırma ve sucuk için yılda kesilen hayvan sayısı 30 bin civarında olmaktadır. Bu yıllarda Kayseri'nin pastırmadan sonra en önemli ürünü halı olmuştur. 1910 yılında Kayseri'de 10 bin adet halı tezgahı bulunmaktadır. Halı ihracından elde edilen gelir ise 250 bin altın lirayı geçmiştir. Yine bu yıllarda tahıl, nakliyat, yün ve yumurta gibi ürünler komşu vilayetlerden Kayseri'ye getirilmiş ve buradan Kayserili tüccarlar tarafından dışarı satılmıştır.

Yukarıda yer alan bilgiler kentin, önemli bir ticaret ve üretim geleneğine sahip olduğunu göstermektedir. Ticarete ve zanaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri kentinde girişimcilik, sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. Kentte var olan girişimcilik potansiyeli, süreç içerisinde kent içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayseri'nin neden ticarete ve zanaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluşmasının iki sebebi vardır. Kentin (1) geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde olması ve (2) tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz olmasıdır.

Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetler yönlenirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zanaatkar kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Diğer yandan, ticaret ve sanayi faaliyetlerine dayalı mekan birimleri ile çevrede yer alan tarıma dayalı mekan birimleri arasında da bir mekansal / ekonomik işbölümü oluşmaktadır. Ticaret ve zanaat temelinde gelişen bu tür bölgeler, genellikle zengin tarım potansiyellerine sahip alanların kenarında yer alan şehirler olmaktadır. Esnaf ve zanaatkarlık temelinde ticaret ve üretim kültürünün gelişmek zorunda olduğu bu

tür mekan birimlerinde, sosyal-kültürel yapı da esnaf-zanaatkarların değerleri çerçevesinde gelişmiştir. Bu tür değerler Kayserililer için çalışkanlık, açık gözlülük, zeki olmak, alışverişçi olmak, tutumlu olmak olarak ifade edilmektedir. Zira Kayserililer, ticari zekaları ile tüm ülkede üne sahiptir.

Kayseri de imalat sanayinin gelişmesindeki başlıca etkenlerden biri yukarıda özetlendiği gibi çok eski çağlara uzanan bir ticaret ve zanaat geçmişi ve bununla beraber gelişen girişimcilik kültürü olurken, bir diğer önemli etken de, Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak yapılan yoğun kamu yatırımlarıdır. Zira, 1920'lerin sonlarında demiryolu ve elektrik santralına kavuşan Kayseri, yine aynı yıllarda tank, uçak gibi Araçların montajına ya da onarımını yapan fabrikalar kurulmuştur. 1930'ların ilk yıllarında da kuzey ve güney karayolu bağlantıları sağlanmıştır. 1926 yılında Bünyan Halı İpliği Fabrikası, Kayseri Tayyare Fabrikası ve Tank Tamir Fabrikası, 1927 yılında açılan Ankara-Kayseri demiryolu, 1929'da yöreye elektrik sağlamaya başlayan Bünyan Hidroelektrik Santrali, 1930'da yapılan Kayseri-Sivas-Samsun karayolu, 1933 yılında yapılan ve kenti Akdeniz'e bağlayan Kayseri-Ulukışla demiryolu ve 1935 yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kentte sanayinin gelişmesine katkısı olan önemli kamu yatırımlarıdır.

Bu yatırımlar, 1950'lerden sonra hızlanan sanayi atılımlarına çeşitli açılardan öncülük etmiştir. Bu tür yararlılardan başlıcaları, özel kesimin kamu kesiminden nitelikli işgücü ve üretim için gerekli hammaddeyi sağlamasıdır. Nitelikli işgücü temini konusunda tank-uçak fabrikasının önemli bir yeri vardır. Özel kesim yatırımları yoğun olarak bu dönemde artmış ve dolayısıyla kent ekonomisinde özel kesimin etkinliği ve ağırlığı ortaya çıkmaya başlamıştır. 1950'lerde ise, Kayseri'deki kamu yatırımlarına yalnızca 1955 yılında işletmeye açılan Şeker Fabrikası eklenmiştir. Kayseri sanayinde, 1960'lı yıllarda en önemli sektörler; gıda, dokuma ve metal eşya-makine olmuştur. Gıda sanayindeki işletmelerin büyük çoğunluğu ilin öteden beri özgün ürünleri olan sucuk ve pastırma imalathanelerinden oluşmaktadır. Diğerleri; un, makarna, irmik ve bisküvi üreten işletmelerdir.

1970'li yıllarda, İlde, imalat sanayi dalında birkaç büyük işletmenin yanında, küçük ve orta ölçekli çok sayıda işletme bulunmaktadır. Büyük işletmelerin başında, metal eşya-makine dalında; Hema Traktör Fabrikası, TAKSAN Takım Tezgahları

Fabrikası, ÇİNKUR Çinko-Kurşun Fabrikası, HES Kablo Fabrikası, Erciyes Boru Fabrikası, Bünyan Döküm Makine Alet Fabrikası, Asya Madeni Eşya ve Emaye Fabrikası gibi fabrikalar yer almaktadır.

1980'li yıllarda makro-ekonomi politikalarında değişim ve ithal-ikameci “ kalkınma modelinden — ihracata yönelik“ kalkınma modeline geçiş ile birlikte büyük işletmelerin sayısı artmıştır. Özellikle 1985'ten sonra uygulanan teşvik sistemi, Kayseri'de teşvikli yatırım yapanları arttırmış ve çok sayıda büyük ölçekli işletme kurulmuştur. Organize Sanayi Bölgesi'nin (OSB) kurulması, altyapısının tamamlanması ve 1989 yılında OSB'lere teşvik sistemi içerisinde İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre statüsü verilmesi, Kayseri'de büyük işletme sayısının hızla artmasına neden olmuştur.

1980'lerden sonra ise imalat sanayi faaliyetleri belli başlı alanlarda uzmanlaşarak gelişmişlerdir. Uzmanlaşılan sektörler ise çok eskiden beri üretimi yapılan, bilgi ve beceri birikiminin olduğu alanlardır. Nitekim Kayseri sanayileşmesinde, Kayseri'nin sahip olduğu esnaf ve zanaatkarlığa dayalı geleneksel ticaret ve üretim kültürünün önemli bir rolü olmuştur. Bununla birlikte, Kayseri kentinin sanayileşme sürecinde kamu sektörü de etkin bir rol üstlenmiştir.

1950'li yıllara kadar olan dönemde kamu tarafından yapılan fiziki ve sosyal altyapı yatırımları yanında Cumhuriyet Dönemiyle birlikte kurulan öncü sanayi kuruluşlarına, 1950'lerden sonra yine kamu tarafından yapılan çeşitli sanayi yatırımlarının da eklenmesiyle, kent ekonomisi tarım ağırlıklı yapıdan sanayiye doğru hızla dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Kamu öncülüğünde gerçekleştirilen bu girişimler, Kayseri'de modern sanayi kültürünün olgunlaşmasında ilk adımlar olurken, diğer yandan gelişen tarım, ticaret ve zanaat kaynaklı yerel sermaye birikimi ile 1970'li yıllarda özel sektör yatırımları da önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Kayseri'nin Ankara ve Adana gibi bölge merkezlerine yakınlığı, ilin ulaşım ve iletişim altyapısında hızlı bir gelişme sağlamıştır. Ayrıca, eğitim, sağlık ve benzeri sosyal altyapıda gerçekleştirilen yoğun kamu yatırımları da ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmıştır. İller ve bölgelerarası önemli karayollarının Kayseri'den geçmesi, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan altyapı hizmetlerinin artan oranlarda hizmete girmesi, tarımda mekanizasyona gidilmesi, tarım kredi

kooperatiflerinin ve bankaların açılması, Erciyes Üniversitesi ve bağlı fakültelerin kurulması, ticaret ve sanayide şirketleşmeye başlanması ve tüm bu gelişmeler sonucunda KOBİ'ler öncülüğünde yaşanan ekonomik atılımlar, Kayseri ekonomisinde ağırlığı, tarımdan önce tarımsal sanayiye, ardından da tüm alanlarda çeşitlenmiş bir imalat sanayi yapısına kaydırmıştır.

Sonuç olarak, Kayseri geçmişinden günümüze kadar geçen sürede yaşanan ekonomik hareketler, kentin sosyal yapısını da etkilemiştir. Kayseri'nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısı değişmiş, Kent modernleşme ve gelişme doğrultusunda motivasyon kazanmıştır. Günümüzde Kayseri'nin ekonomik ve sosyal yapısını yoğun bir şekilde modernleşme öğeleri belirlerken, yöre insanı yatırım ve kalkınma konularında aktif bir tutum sergilemektedir.⁹⁶

Kentin ekonomisini şekillendiren ve kente egemen olan bu faaliyetler, kentlerin farklı algılanmasını sağlar ve kentlerin sosyo-ekonomik kimlikleri oluşur. Kayseri kentinin ekonomisini şekillendiren en önemli faktör sürekli gelişen sanayi kuruluşları ve bir diğeri ise Erciyes Üniversitesi'dir

4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Tez çalışmasının bu bölümünde birinci bölümde kuramsal temelini oluşturduğumuz kent kimliği faktörleri bağlamında, Kayseri kent kimliği irdelenmiştir.

Öncelikle Kayseri kentinin tarihsel kimliği incelenmiştir; buna göre, Kayseri kentinin, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olduğu, dolayısıyla zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahip olduğu görülmektedir. Sahip olduğu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Daha sonra Kayseri kentinin biçimsel kimliği incelenmiştir. Bu inceleme iki aşamada yapılmıştır. Birincisi, Kayseri'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği, ikincisi ise mevcut biçimsel kimliğidir. Savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş

⁹⁶ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

olan kent daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı ovaya inmiş ve ova kenti olmasının olanaklarını kullanarak burada biçimlenmiştir.

Ovada biçimlenmesi kentin genişlemesini kolaylaştırmıştır. Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekân yapısına sahipken makroform gelişmesi çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür. Biçimsel kimliğinin daha iyi algılanabilmesi için konu harita ve resimlerle desteklenmiştir.

Bu bölümde incelenen bir diğer kimlik faktörü ise Kayseri kenti fiziksel kimliğidir. Fiziksel kimlik; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği adında iki başlık altında incelenmiştir.

Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi Erciyes Dağıdır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarıçapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biri olan Erciyes Dağı, Kayseri kentiyle bütünleşmiş ve kentin simgesi olmuştur.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanı ise kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır.

Kayseri için diğer önemli yapay çevre kimliği ögesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış ve bakımlı ve kaldırımlı olan yollara sahiptir.

Bölüm kapsamında ayrıca Kayseri sosyo-kültürel kimliği incelenmiştir. Bunun sonucunda ise binlerce yıllık tarihsel ve kültürel geçmişi olan kentin belirleyici bir sosyo-kültürel kimliği olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sosyo-kültürel kimlik bağlamında Kayseri kentinin kültürel, kurumsal, ve ekonomik yapısı incelenmiştir. Ayrıca bu başlık altında incelenen demografik yapı faktöründe Kayseri sosyo-kültürel kimliğinin oluşumundaki etkisinin büyük olduğu görülmüştür.

Son olarak kent kimliği faktörlerinden sosyo-ekonomik kimliğinin incelendiği Kayseri kentinin binlerce yıllık ticaret geçmişinin günümüzdeki sanayi yatırımlarının

ilk adımları olduğu, Kayseri'nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısının bu gelişmelere bağlı olarak değişmiş olduğu görülmüştür. Ayrıca Kayseri sosyo-ekonomik kültürünün oluşmasında kentte bulunan Erciyes Üniversitesi'nin de etkili olduğu söylenebilir. Kayseri bir sanayi ve üniversite kenti olma yönünde hızla ilerlemektedir.

Sonuç olarak, Kayseri binlerce yıllık tarihi geçmişinden kaynaklanan tarihsel, fiziksel, kültürel birikime sahiptir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda görülmüştür ki, Kayseri bu zengin birikim potansiyeli etkili biçimde kullanamamıştır. Köklü tarihsel geçmişinin günümüze izlerini taşıyan anıtsal yapılara gerekli önem verilmemiş ve birçoğu kentleşme sürecinde yıkılarak yok edilmiştir. Günümüze gelenler ise son günlerde gündeme gelen koruma kavramı bağlamında korumaya alınmaya ve yeniden işlevlendirilmeye çalışılmaktadır. Buna örnek olarak Kayserinin kent merkezinde yer alan ve yapay çevre kimliği faktörlerinden olan Bizanslılardan günümüze gelen eserlerden Kayseri İç Kalesi'nin korunarak kültür ve sanat ortamına dönüştürülmesi için iki kademeli ulusal mimarlık yarışması düzenlenmiştir. Bu yarışmanın sonucunda seçilmiş olan proje ile Kayseri İç Kalesinin korunarak günümüzü kamusal mekân anlayışlarına uygun tasarımlarla farklı sosyal ve kültürel kullanımlara açılması hedeflenmektedir.

Kayseri kenti için bir simge olan ve doğal çevre kimliği faktörlerinden Erciyes Dağı, son yıllarda yapılan master planıyla Kayseri sahip olduğu bu dinamiği geliştirilmesi hedeflenmiştir.

5. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ

Kentler, tarihsel, fiziksel, sosyal ve ekonomik belirleyicileri ile kimlik kazanırlar. Bu belirleyicilerin ayrı ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri kentlerin kimliklerini oluşturur.

Ancak kent kimliği faktörlerinin zaman içerisinde değişimi, kent kimliğini de değiştirmektedir. Bu değişime sebep olan çeşitli faktörler vardır. Çalışmanın bu bölümünde, üçüncü bölümde kuramsal temelini oluşturduğumuz, kent kimliği değişimi faktörleri çerçevesinde, Kayseri kent kimliği değişimi irdelenecektir. İlk olarak tarihsel süreç içerisinde Kayseri kenti kimlik özellikleri ana hatlarıyla incelenecek ve daha sonra kent kimliği değişim süreci kentin plan kararlarıyla değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenecektir.

5.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KAYSERİ KENTİ KİMLİK ÖZELLİKLERİ

Kayseri, antik dönemlerden beri Anadolu'da önemli bir kavşak noktasında kurulmuş bulunan ve Ermeni, Rum ve Türklerin bir arada yaşadığı bir yer olarak yakın zamanlara kadar Anadolu'nun önemli yerleşimlerden biri olmuştur.⁹⁷

M.Ö. 4000 ile M.S. 2000 olmak üzere 6000 yıllık bir tarihe sahiptir. M.Ö. 2000 yıllarında Anadolu'ya gelen Hititler, Kayseri'ye 22 km uzaklıkta bulunan Kültepe (Kaniş) şehrini kurmuşlardır. Kültepe, Kayseri ovasının en büyük şehri ve Anadolu'nun en büyük höyüklerinden biridir. Kültepe, M.Ö. 4000 yılından Roma devri sonuna kadar devamlı olarak yerleşme görmüştür (Baydur, 1970).

⁹⁷İmamoğlu, V., 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası Yayınları

Bugünkü Kayseri kent merkezinin ilk olarak ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Asur ticaret kolonileri döneminde de burada bir yerleşim olduğu seramik buluntularından bilinmektedir⁹⁸. Kentte, Helenistik dönemde Mazaka'nın etrafındaki yapılar ve kentin fiziksel altyapısının temelleri atılmıştır⁹⁹

Bu dönemde Kayseri kenti ilk çağ kentlerinin kimlik özelliklerini göstermektedir. İlkçağ kentlerinde olduğu gibi kent savunulabilen bir tepe üzerine kurulmuştur. Fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı, şehir tepeden ovaya inmiştir.

Ortaçağda ise Kayseri kent kimliğini, kale kent kavramıyla özetleyebiliriz. Kale kent kentlerinin kimlik özellikleri; Kayseri'de görüldüğü gibi, yerleşme alanının çok büyük bir bölümünün surlar içinde olmasıdır. Surun çevrelediği alan küçüktür ve genellikle yönetsel ve askeri işlev taşıyan iç kalesi vardır. İç kalede yoğun yapılaşma gösteren bir yerleşme alanı ve serpiştirilmiş kiliseler bulunmaktadır. Ticaret alanı kısıtlı bir alan içinde sıkışmış olması nedeniyle daha örgütlü bir niteliğe sahiptir.¹⁰⁰

Kale kent kimlik özelliklerini gösteren Kayseri kentini Justinianus'un yaptırdığı bir surun çevirdiği kaynaklarda belirtilmiştir.¹⁰¹ Kayseri kent merkezinde bulunan kale de Bizanslı tarihçi Procopios'un verdiği bilgilere göre¹⁰² Justinian döneminde yapılmıştır. Kale içerisinde devlet daireleri, saray, cami gibi yapılar inşa edilmiştir. Emniyeti sağlamak için kale içerisindeki gayrimüslimler boşaltılmış ve Rumlar, Kışıkapı civarında, Ermeniler ise bugün halen Ermeni mahallesi olarak anılan mıntıkaya yerleştirilmişlerdir.¹⁰³

12. ve 13. yüzyıllar arasında Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri ile başlayan Selçuklular döneminde, kentler kapalı-kent, açık-kent ve uç-kent olmak üzere üç modelde irdelenmektedir.¹⁰⁴

691 ve 721 yıllarında Kayseri, kısa sürelerle Arapların akınına uğramış ve 1071 yılında Malazgirt zaferinden sonra Türk topraklarına katılmıştır. 1127 yılında

⁹⁸ Eravşar,O.,2000.Seyahatnamelerde Kayseri,Kayseri Ticaret Odası Yayınları

⁹⁹Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Beldiyesi Yayınları

¹⁰⁰ Tanyeli,U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci,Doktora Tezi,1987,İTÜ

¹⁰¹ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹⁰² Eravşar,O.,2000.Seyahatnamelerde Kayseri,Kayseri Ticaret Odası Yayınları

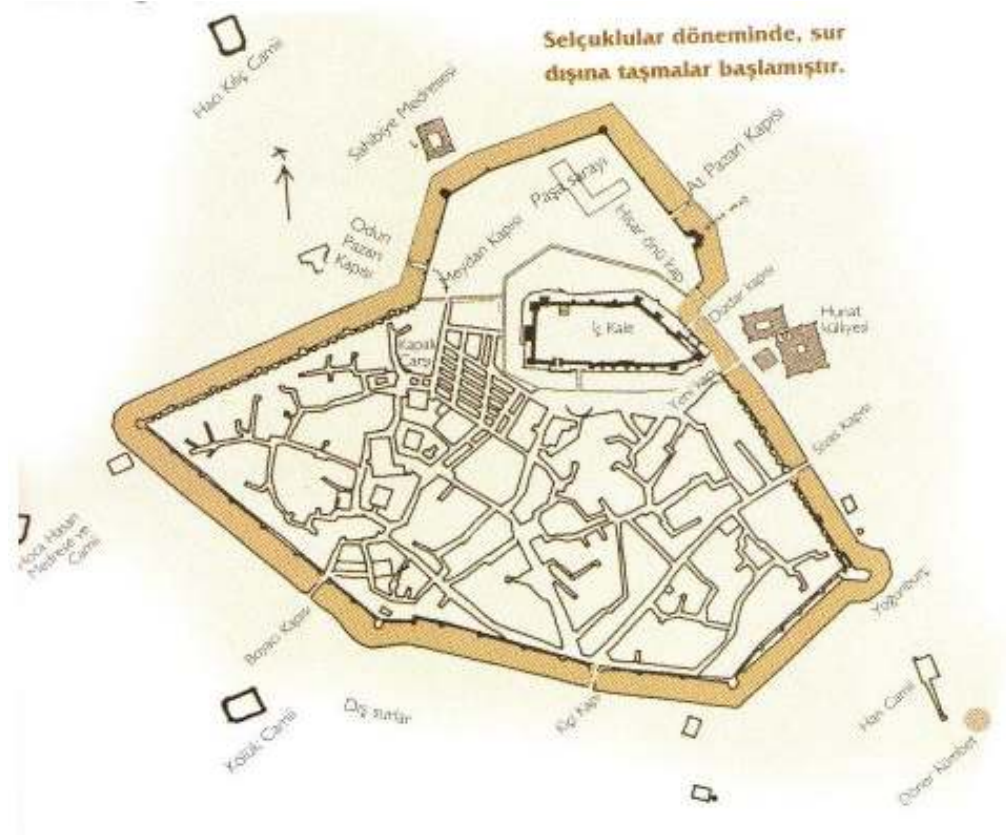
¹⁰³Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹⁰⁴ Tanyeli,U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci,Doktora Tezi,1987,İTÜ

Danışmendiler'in, 1162 yılında ise Anadolu Selçuklularının olan şehir, o dönemde kapalı-kent kimlik özelliklerini göstermektedir. Yani yerleşme alanının çok büyük bir kısmı surlarla çevrelenmiştir. Sur dışında bazı yerleşme alanları olmakla beraber bu durum küçük orandadır. Ticaret alanları surun içerisinde yer almaktadır. Daha sonraları çok gelişen kent sur dışına çıkarak açık şehir kimliğine bürünmüştür.

(Şekil 5.1)

Bir Bizans şehri iken Türkleşen Kayseri, önceleri iç kale ve onun güneyindeki surlarla çevrili iken, sonradan yavaş yavaş sur dışına çıkarak ¹⁰⁵biçimsel kimliğinin sağlamış olduğu avantajla ovaya yayılmaya başlamıştır.

Şekil 5.1. Ortaçağda Kayseri Kenti

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

¹⁰⁵ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

Selçuklular, Beylikler dönemi ve Osmanlı devleti bünyesinde varlığını ve önemini sürdüren kentin karakteristik özelliğini oluşturan kale ve çevresinde oluşan organik kent dokusu, Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. 1927 sayımına göre nüfusu 40.000 kişiye yakın olan Kayseri, o dönemde ortalama iki kilometre çapında bir alanı kapsamaktadır¹⁰⁶

Selçuklu hâkimiyetinin bitiminden 16. yüzyıla kadar olan dönemde şehrin fiziki yapısı ile ilgili bilgi edinmek güçtür.

Ancak 16. yüzyılda şehrin oldukça düzgün bir görünüme sahip olduğu söylenebilir. Selçuklular zamanında Hacı Kılıç, Gülük ve Lale camileri merkez olacak şekilde dış kalenin çevresinde genişleyen mekânsal yapısı Osmanlı döneminde tamamlanmıştır. Bu dönemde merkezde Ulu Camii, çarşı ve resmi yapıların çevrede dar, dolambaçlı ve çıkmaz sokaklı mahallelerin yer aldığı bir yapılaşma oluşmuştur. Kapalı çarşının temelleri bu dönemde atılmıştır.¹⁰⁷

17. yüzyılda Kayseri düzenli bir kent görünümündedir. Bu dönemde imar faaliyetleri canlanmış, ticari mekânlar sur dışına taşmıştır. Ancak Kent 1717 ve 1835 yıllarında yaşanan iki büyük depremde oldukça büyük oranda zarar görmüştür.¹⁰⁸

17.yüzyılda Kayseri kent kimliğini, Nazif Efendinin resmi belgelere dayanarak verdiği bilgilere göre, konut bölgeleri, dar ve çıkmaz sokaklı, düz toprak damlı, cami, mescit ve okulların önlerindeki organik meydanlarıyla bir ortaçağ kenti şeklinde özetleyebiliriz.

18. ve 19. yüzyılda kent surların dışında dört bir yana doğru genişlemiştir.

Bundan sonraki dönemlerde kentin kimliğini tüm dünyada etkisini gösteren Sanayi devrimi sonrası yaşanan sanayileşme hareketleri ve modern kentleşme hareketleri şekillendirmiştir. 1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile toplumun her

¹⁰⁶ Gabriel,A.1954.Kayseri Türk Anıtları,Güneş Matbaası,Ankara

¹⁰⁷ Yılmaz, N. , 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

¹⁰⁸ oĞUZOĞLU

alanında köklü değişimlerin yaşandığı ve kentlerin mevcut kimliklerinin değiştii süreç Kayseri’de Cumhuriyetin ilanından sonra etkisini göstermiştir.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiş ve kent yeni ulaşım olanaklarıyla büyümüştür. Kentin nüfusunun artması, ekonomik faaliyetlerinin çeşitlenmesi sonucu kentin mekânsal ve toplumsal yapısı değişmiştir, bu değişim kentin kimliğinin de değişmesine sebep olmuştur.

21. yüzyılda küreselleşme sonucu kentler birbirine benzemeye başlamıştır ve geçmişten günümüze taşıdıkları tarihsel-kültürel kimliklerinin yok olması sürecine girmişlerdir. Kayseri kenti de bu süreci geçirmiş ve kale-kent kimlik özelliklerini en belirgin şekilde yaşayan kent, günümüzde metropol-kent kimliğine bürünmüştür.

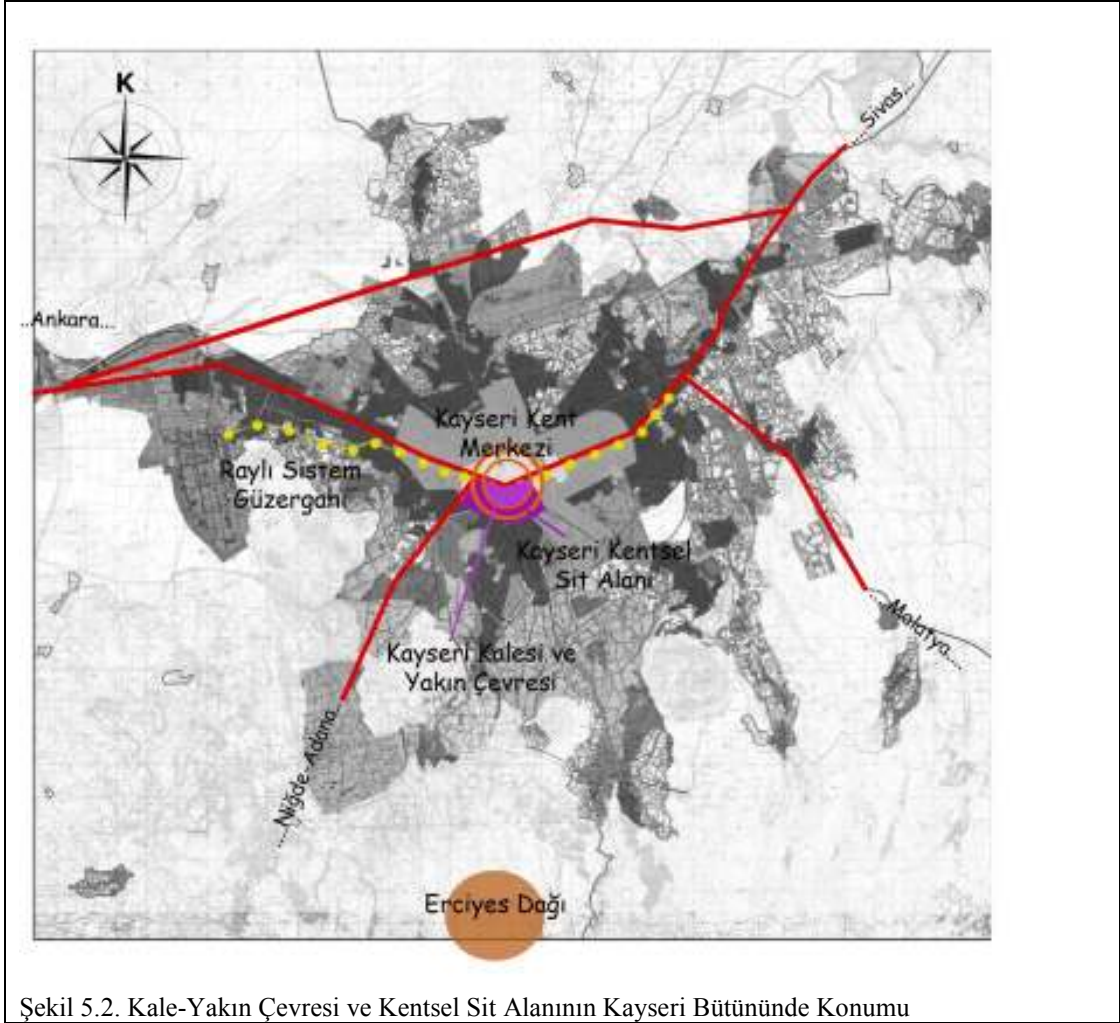
Kentin geçirmiş olduğu bu değişim süreci çalışmanın bundan sonraki bölümünde dönemsel olarak incelenecektir.

5.2. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ

Kayseri kentinin kimlik değişimi, çalışmanın üçüncü bölümünde ele aldığımız kent kimliği değişim faktörleri çerçevesinde incelenecektir. Değişim süreci, kentin plan kararlarıyla değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenecektir.

5.2.1. Plansız Dönem

Cumhuriyet öncesi dönem Kayseri kentinin kimlik özelliklerini Kayseri Kalesi ve yakın çevresinde oluşan organik kentsel doku ve bu bölgenin güneyinde (Şekil 5.2) yer alan yerleşik konut kültürünün oluşturduğu form ve görüntü faktörü oluşturmaktadır.

Şekil 5.2. Kale-Yakın Çevresi ve Kentsel Sit Alanının Kayseri Bütününde Konumu

Kent, Kayseri Kalesi ve yakın çevresinde oluşan organik kentsel doku (Harita 5. 2) ile kimlik kazanmıştır ve bu kentsel doku Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. Gabriel'in (1954) ifadelerinden, 1927 yıllarında kentin iç surlarının korunduğu, dış surlarının yalnızca kalıntıların görülebildiği, Kapalıçarşı'nın iç kaleye yakın konumda yer aldığı ve yakın yıllarda yıkılmış olan Askeri Hastane ile Hükümet Konağı ve ayrıca çok sayıda cami, medrese, han, hamam vb bulunduğu anlaşılmaktadır.

Harita 5.1. 20.yy Başı Kayseri Yerleşim Dokusu
Alıntı: Gabriel,A.1954.Kayseri Türk Anıtları,Güneş Matbaası,Ankara

Ancak bugün bu bölge, Kapalıçarşı, Kale, Hunat Hamamı, Atatürk Evi, Güpgüpoğlu Konağı, Medrese gibi bireysel varlıklar dışında karakteristik bir niteliği kalmamış olan bölgedir.¹⁰⁹

Bölgenin tarihsel birikiminden kaynaklanan kimlik özellikleri bu bölgede okunamaz duruma gelmiştir. Bunun en büyük sebebi kentin sürekli tek merkezli bir gelişme göstermiş olması ve 3.sektör faaliyetlerinin bu alanda yer almasıdır.

Etkin bir desantralizasyonun başaramamış olması, ekonomik faydaların kültürel faydaların aleyhinde gelişmesine yol açmıştır. Bugün artık kaybedilmiş olan tarihi şehir merkezi, büro faaliyetleri, üst düzey bankacılık ve alışveriş imkanlarıyla şehrin en önemli bölgelerindedir.¹¹⁰

¹⁰⁹ Yücel,C., a.g.e.

¹¹⁰ Yücel, C. a.g.e.

Kale ve çevresinin güneyinde bulunan bölge ise şehir dokusu ve sivil mimarlık örnekleri açısından kentin form ve görüntü faktöründen kaynaklanan kimlik özelliklerine sahiptir. Bu bölge kentin, tarihsel geçmişini, olumsuz koşullara rağmen ayakta kalabilen yapılarıyla günümüze taşımaktadır.

Cumhuriyetle birlikte hızlanan endüstrileşme ve şehirleşmeyle başlayan değişim süreci, dünyada ve ülkemizde yaşanan önemli olaylar, izlenen konut politikaları ve makro ölçekte alınan kararlar, Kayseri kentinde bu döneme paralel olarak yaşanmıştır.

Kayseri kentinde kentleşmenin hızlanmasıyla nüfus artmış ve yüksek katlı yapılaşma ve apartmanlaşma süreci başlamıştır ve dolayısıyla kentin sahip olduğu geleneksel dokudan kaynaklan fiziksel kimliği giderek değişmeye ve yok olmaya başlamıştır.

Tarihi çevre koruma bilincinin ülkemizde benimsenmiş olmasına paralel olarak Kayseri kentinde de 1975 yılında koruma ile ilgili ilk somut adımlar atılmıştır ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunun 27-04-1984 tarihi ile bu bölge kentsel sit alanı ilan edilmiştir.

Kayseri Sit Alanı; Kentte eski dokusunu büyük ölçüde koruyan tek bölge olması, bölgede pitoresk, sanat ve tarihi değerler açısından önemli yapıların yer alması ve belirli bir bölgede toplanmış olan evlerin plan şemaları, bezemeleri, yapı malzemeleri, yapı sistemleri, ve yapı öğeleri açısından benzerlik göstermeleri ve zaman birlikteliği oluşturması açısından önemlidir.¹¹¹

16.yüzyıldan günümüze kadar gelebilmiş ve kentin geçmişte sahip fiziksel kimliğini günümüze taşıyan mahallerde sit alanı içerisinde yer almaktadır. 16. yüzyılda günümüze bölgenin kimliğinde değişiklikler olmuştur.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan faktörlerin başında sosyal faktörler gelmektedir. Sosyal faktörün kimlik değişimine etkisi;

Önceleri kentin ileri gelenlerin ikamet ettiği bu bölge, kullanıcı yapısındaki ekonomik ve sosyal değişiklikler sonucu farklı bölgelere taşınma nedeni ile, civar

¹¹¹ Kayseri Sit Alanı Koruma ve Geliştirme Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu-1991

köylerden ya da şehir dışından göç eden düşük gelir gruplarının yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Bunun sonucunda alanın fiziki kalitesi oldukça bozulmuş ve sağlam kalan az miktardaki örneklerde yeni kullanıcıların sahip çıkamamaları nedeni ile giderek bozulmaya başlamasıyla¹¹² olmuştur.

Diğer bir faktör ise yönetsel faktördür; 1944 yılında başlayan planlama çalışmaları kentin gelişiminde en önemli yönlendirici olmuştur. İlk planlama çalışmasından itibaren korumaya yönelik bir tutum sergilenmemesi, günümüzde özellikle sit alanı çevresinde 12 kata kadar yerleşime izin verilmesi, alan içerisinde hızlı bir değişime sebep olmuştur.¹¹³

Kayseri Kalesi ve yakın çevresi olarak ele aldığımız birinci bölge, 1986 yılında çalışmalarına başlanan 1989 yılında tamamlanan 1/25000 ve 1/5000 ölçekli nazım imar planları ile Merkezi İş Alanı (MİA) olarak düzenlenmiş ve ulaşım olanakları artırılmıştır. Şu anda bölgede yoğun bir ticaret kullanımı hâkimdir. Bu bölge merkez olma özelliğini yitirmemiş ancak özgün niteliklerini kaybetmiştir.¹¹⁴

Geleneksel unsurların bulunduğu ve Kayseri fiziksel kimliğini günümüze taşıyabilmiş kentin son karakteristik dokusuna sahip ikinci bölge ise kentsel sit alanı olarak tescillenmiştir.

Alan için halen uygulanmakta olan mevcut koruma imar planının uygulanmasında henüz somut adımlar atılmamıştır. Planda belirtilen özgün fonksiyon olan konutun artık söz konusu olamayacağı ve bu nedenle turizm amacına da hizmete edecek ticari fonksiyonlara dönüştürülme düşüncesi vardır.

Sonuç olarak Cumhuriyet dönemi öncesi kentin karakteristik özelliklerini taşıyan ve günümüz kentinin kimlik kazanmasında etkili olan fiziksel, kültürel, sosyal belirleyicilerin bir arada bulunduğu bu iki bölgenin, sosyal, yönetsel ve fiziksel faktörlerden dolayı doku bütünlüğü bozulmuştur. Tarihte kentin çekirdeğini

¹¹² a.g.e.

¹¹³Yılmaz, N. , 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

¹¹⁴ Yücel, C. a.g.e.

oluşturan bu iki bölgede yaşanan bozulma ve çözümler kentin kimlik değişim evresinin başlangıcını oluşturmaktadır.

Yüzyılın başında kent ortaçağ kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır. İmamoğlu (2006) , bu dönem Kayseri kentini; insan ölçeğindeki dar sokakları, bu sokakların keşiştiği yerlerdeki camii, mescit, okul önlerindeki organik meydanları ve çıkmaz sokakları ile tanımlamaktadır.¹¹⁵

Kentin fiziksel ve sosyal olarak kimliğinin değişmesi Cumhuriyet'in ilanı ile hız kazanmıştır.

20.yy başında 56.000 olan kentin nüfusu, Cumhuriyetin ilanı sonrası 40.000 e kadar gerilemiştir. Bu azalmanın en önemli sebeplerinden biri ise, nüfusun üçte birini oluşturan azınlıkların, yapılan nüfus değişimi anlaşmaları gereği kentten ayrılmış olmasıdır.

Kayseri kenti,1900'lü yılların başından beri bir değişim süreci içinde olmuştur.

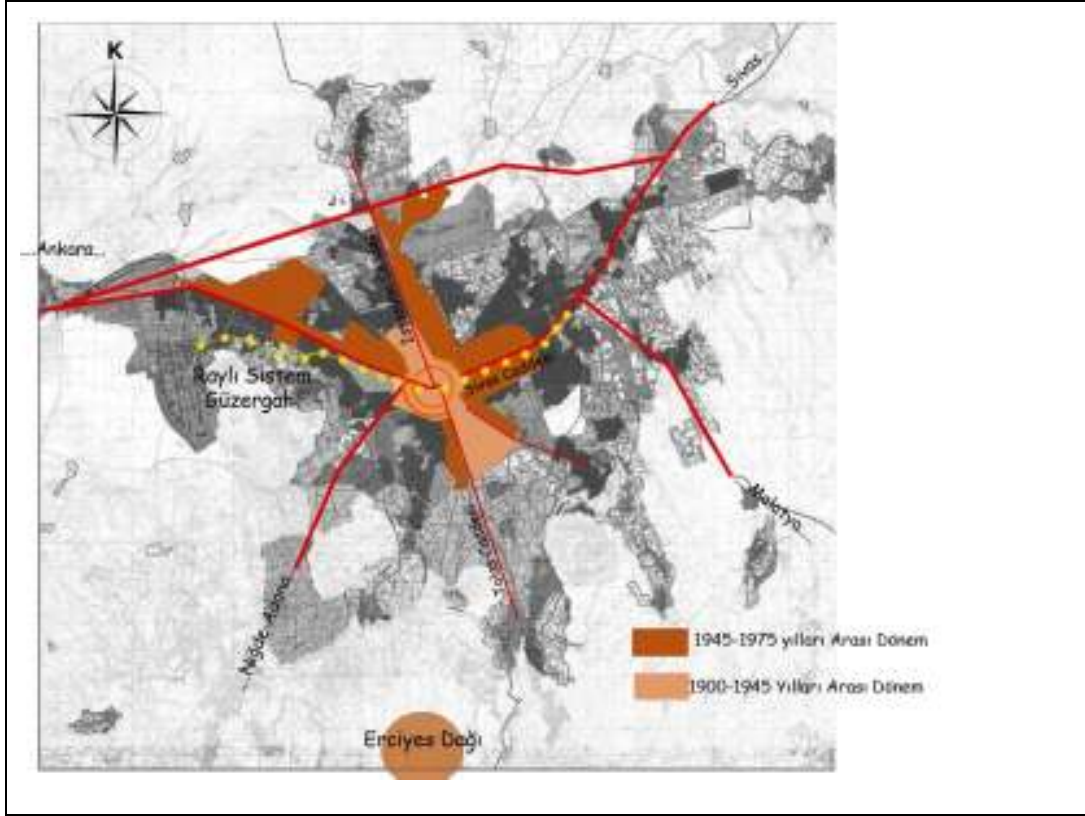
Kayseri'ye 1910 yılında ilk otomobilin gelmesiyle kentte, geniş caddelerin açılması zorunlu hale gelmiş, dar ve dolambaçlı geleneksel sokaklar elverişli olmadığı için, tarihi kent dokusu içinde otomobillerin geçmesini sağlayacak yıkımlar yapılmıştır.¹¹⁶

Teknolojik gelişmelerin kent kimliğinin değişimine etkisini Kayseri kentinde bu olgu ile açıklayabiliriz.

Bu yıkımlar kentin mevcut geleneksel dokusundan kaynaklanan kimlik özelliklerinin değişmesine ve giderek yok olmasına sebep olmuştur. Dar ve dolambaçlı sokak dokusundan oluşan ve kentin kimlik belirleyici olan yollar genişlemiş ve Kayseri kentinin günümüzdeki en önemli kimlik belirleyicilerinden biri olmuştur.

¹¹⁵ Asıliskender,B.,Modernleşme ve Konut;Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim,Doktora Tezi,İTÜ,2008

¹¹⁶ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Şekil 5.3. Kayseri Kentin 1900-1975 Yılları Arası Mekânsal Değişimi

Kayseri’de ilk imar hareketleri 1910 yılında şehir içinde yaygın bir vaziyette bulunan mezarlıklar kaldırılarak geniş yolların geçmesi sağlanarak başlamıştır¹¹⁷. Kentte Gültepe Parkının açılması, Talas yolunun ağaçlandırılması gibi çalışmalar yapılarak Kayseri’deki geleneksel kent dokusu değiştirilmiştir¹¹⁸. Aynı yıllarda düzgün olmayan Sivas ve İstanbul caddelerinin düzeltilmesi çalışmaları yapılmış, caddelerin genişletilmesi doğu-batı doğrultusundaki transit geçişleri kolaylaştırmıştır¹¹⁹.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiş ve kent yeni ulaşım olanaklarıyla büyümüştür. Kentte kurulan ilk büyük sanayi kuruluşu, 1926 da kurulan Hava İkmal ve Bakım Merkezi’dir. (Şekil 5.5) Geniş bir alana yayılan bu kuruluş, kentin o yönde gelişmesini engelleyen önemli bir eşik olmuştur.

¹¹⁷ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹¹⁸ Çalışkan, N., Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyeleri, Kayseri Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1994.

¹¹⁹ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

Şekil 5.4. Hava İkmal Bakım Merkezi

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

Kayseri'ye 1927'de trenin gelmesiyle yapılan tren istasyonu ve çevresindeki gar binası, hizmet binaları hangarlar, idare birimleri, lojman ve sosyal tesisleriyle demir yolu, kentin kuzey aksının yeni bir fiziksel kimlik kazanmasına sebep olmuştur.

(Şekil 5.6) 1928'de Belediye Başkanlığı'nın girişimiyle eski kent merkezinden İstasyon binasına doğru kentin kuzey aksında İstasyon Caddesi açılmıştır.

Şekil 5.5. İstasyon Binası Önü ve İstasyon Caddesinin Düzenlenmesi-1935

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

Yüzyılın ilk yarısından 1930'lu yıllara kadar geçen sürede kentin fiziksel faktörlerden oluşan kimliğinin değişimine mevcut geleneksel dokunun yıkılması sebep olmuştur.

1930'lu yıllardan sonra Cumhuriyetle birlikte değişen devlet anlayışı, kalkınma hamleleri, yatırım politikaları, sanayileşme hareketleri, kentin gelişmesinde ve kimlik belirleyicilerinin değişmesinde etkili olmuştur.

Bu dönemde kentin fiziksel ve sosyal kimlik değişimine sebep olan iki önemli gelişim; 1935 yılında kentin kuzeyinde, kurulan Sümer Bez Fabrikası ve lojmanları ile kentin güneyinde kurulan Tayyare Fabrikasıdır.¹²⁰

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleşme hareketlerinin sonucu olarak yapılan bu yatırımlar sadece birer sanayi işletmesi olmanın ötesinde lojmanları ve sosyal tesisleri ile yeni birer kent modeli olma niteliği taşımaktadır.

Sümerbank yerleşkesi, sosyal ve mekânsal içeriğinden dolayı kentin mekânsal olarak gelişimine en çok etki yapan devlet yatırımı olmuştur.¹²¹

Ayrıca Sümerbank yerleşkesi döneminin karakteristik özelliklerini yansıttığından dolayı Kayseri kentinin fiziksel kimliğinin önemli bir belirleyicisidir.(Şekil 5.4)

¹²⁰ Asıliskender, B. ,Modernleşme ve Konut; Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim,Doktora Tezi,İTÜ,2008

¹²¹ Asıliskender, B. , a. g. e

Şekil 5.6. Sümerbank Beş Fabrikası -1944

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

İlk köklü planlama çalışmalarından önce, kentin doğu-batı ile kuzey-güney aksında bulunan yollar kısmi planlarla (1939) belli ölçülerde genişletilmişler ve Hükümet Binası, Halkevleri, Dikimevi, PTT, Tekel, Vali Konağı, Kız Enstitüsü, gibi kimi yapılar buna göre inşa edilmişlerdir ¹²²

Fakat kent hala sur içinde ticaret ve iş merkezlerinin yoğun olduğu kompakt bir yapıda organik dokulu tipik bir Anadolu kentidir. ¹²³

5.2.2. I.Plan Dönemi- 1945- 1975 Yılları Arası Dönem

Kayseri ile ilgili ilk planlama çalışmaları 1944'de başlamıştır. Plan, Alman şehirci Prof. Ösner danışmanlığında, Kemal Ahmet Aru tarafından yapılmıştır. Ösner eski kentin korunmasını, yeni konut gelişme alanlarının ise doğu yönünde, Sivas caddesinin iki yanında ızgara planlı olarak gelişmesini önermiştir. Ancak bu öneri Belediye Meclisi tarafından pahalı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. ¹²⁴

¹²²Çalışkan,N., Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları,1995

¹²³ Kocatürk, F. ,2009, Kayseri'nin Kentsel Gelişim Süreci,Tol Dergisi,49-56

¹²⁴ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Yaklaşık 800 hektarlık bir alanda 1/1000 ölçekli olarak hazırlanan bu planlar süreç içerisinde çeşitli tadilat ve ilavelerle 1975 yılına kadar uygulanmıştır. Daha sonraları, belediye çeşitli yıllarda, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca onaylanan mücavir alanlara ek imar planları düzenlettirmiştir. Bu planlar genellikle bölgesel ölçekte ya da mahalle ölçeğinde kalmıştır. (Berksan,1987).

Plan, Alman şehirci Prof. Ösner danışmanlığında, Kemal Ahmet Aru tarafından yapılmıştır.(Harita 5,1) Etkileri günümüzde de hala devam eden 1945 Kayseri imar planı, kentin kimlik değişimine sebep olan yönetsel bir faktördür.

Harita 5.1. Kayseri İmar Planı-1945

Alıntı: Kayseri Büyükşehir Belediye Arşivi

1945 planı incelendiğinde; kentin hemen hemen mevcut sınırları içinde kalındığı, İç kaleden Kıçıkapı'ya kadar olan alanın geleneksel dokunun tamamen değişimine yol açacak şekilde ızgara planlı olarak düzenlendiği, ancak çağdaş bir kentin gerektirdiği

kimi donatların yerleştirildiğini ve yeşil bir kuşakla çevrili bir kent önerildiği görülmektedir.¹²⁵

sner eski kentin korunmasını ve yeni konut gelişme alanlarının ise doğu yönünde, Sivas caddesinin iki yanında ızgara planlı olarak gelişmesini önermiştir ancak mevcut yerel yönetim, pahalı olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.¹²⁶

İmar planı, belediye meclisinin önerilerine göre yeniden düzenlenmiş ve “dar, kıvrımlı ve çıkılmaz sokaklardan oluşmuş organik eski kent merkezinin yerine ızgara planlı bir yerleşim önerilmiştir. Plan 1950’lerin başlarında uygulanmaya başlanmış ve eski kent merkezinin büyük bir kısmı kamulaştırılıp yıkılmıştır.¹²⁷

Dolayısıyla, bu planın etkisiyle, kentin tarihsel kimliğinin mekâna yansımalarının sonucu oluşan birçok fiziksel kimlik belirleyicisi olan tarihsel ve kültürel yapılar yok edilerek geçmişle gelecek arasındaki bağ kopartılmıştır.

1950’li yıllar kentin hızla geliştiği ve değişimlerin hız kazandığı yıllardır. Bu dönemde 1945 plan önerisine uygun olarak i kalenin güneyinden Kiikapı’ya kadar olan bölge kamulaştırılmış ve burası ızgara planlı olarak, alt katları arşı, st katları konut olacak şekilde yeniden şekillenmiştir.¹²⁸ Kamulaştırma sonucu burada yaşayan nüfusun mağdur olmaması için Sahabiye mahallesinde blok evler yapılmış ve mahalle sakinlerinin büyük bir bölümü bu konutlara yerleştirilmiştir.(şekil 5.7)

¹²⁵ Kocatürk, F. ,2009, Kayseri’nin Kentsel Gelişim Süreci,Tol Dergisi,49-56

¹²⁶ Karatepe,ř,1999.Kendini Kuran şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

¹²⁷ Asıliskender, B. , a. g. e

¹²⁸ Karatepe,ř,1999.Kendini Kuran şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Şekil 5.7. Sahabiye Mahallesinde Yer Alan Belediye Konutları
Alıntı:Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu
Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

Plan kararların uygulanmaya başlamasıyla eski kent merkezinde birçok yıkım gerçekleştirilmiştir ve kentin diğer bir kimlik ögesi olan geniş yollar açılmaya başlanmıştır. Eski kent dokusu hızla yok edilirken bir yandan da yeni konut ve işyerleri planlanmıştır.

Geleneksel konut dokusundan oluşan kent kimliğinin değişim süreci, eski kent merkezinde yer alan mahallerin terk edilmesi ve yeni semtlere taşınmasıyla hız kazanmıştır. Plan kararları sonucu Kayseri’de kurulan ilk modern semt Sahabiye Mahallesi’dir. Sahabiye Mahallesi’ni 1943’te Devlet Hastanesi’nin hizmete girmesinden sonra, sakinleri arasında çok sayıda doktorları bulunan Örnekevler Mahallesi izlemektedir. Bahçeli, tek katlı altmış yedi adet evden oluşan Örnekevler Kayseri’de ilk toplu konut projesidir.¹²⁹

1970’li yıllara kadar, Sahabiye, Örnekevler ve İstasyon Caddesi şehrin prestiji en yüksek olan semtleri olmuştur.¹³⁰

Ayrıca kentin doğu aksını oluşturan Sivas Caddesi de kamulaştırılmış ve dönemin izlerini taşıyan 5 katlı modern belediye blokları yapılmıştır.(Şekil 5,6)

¹²⁹ Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasınan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

¹³⁰ a.g.e.

Şekil 5.8. Belediye Blokları

Alıntı: Kayseri İl Yıllığı 1968, Kapak, Gutenberg Matbaası, Ankara, 1968

Yönetimsel faktörlerin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle, kentin kimlik faktörleri değişmiştir. Organik doku yok olmuş ve yerine kent ızgara planlı bir döneme girmiştir. Fiziksel kimlik belirleyicisi olan kentin dokusunu, evler değil kamulaştırma sonucu açılan caddeler ve bulvarlar oluşturmaya başlamıştır.

Kentin form ve görüntü açısından kimlik faktörü olan geleneksel doku, 1950 sonrası fonksiyon değişikliğine uğramıştır, konut alanlarının imar planları ile getirilen ulaşım, arazi kararları doğrultusunda ana trafik aksları üzerinde yer alması planlanmıştır.

Bu dönemden sonra kentin kimliğinin değişmesine sebep olan bir diğer faktör ise kent merkezinde artan sanayileşmenin sonucu olan göçlerdir. 1950 yılında 65.488 olan nüfus, 1960'da 102.596, 1970'de 160.985'e ulaşmıştır.

Nüfus artışı ve yeni ulaşım olanakları ile sanayinin yer seçimi sonucu merkez çevresinde kompakt bir forma sahip bulunan kent, doğu-batı yönünde lineer olarak büyümeye başlamıştır.¹³¹

Yüzyılın başından 1950'li yıllara kadar geçen sürede kentin kimlik değişimine sebep olan faktörlerin başında yönetimsel faktörler gelmiştir. Kent bütünü ve mevcut kimliği göz ardı edilerek alınan plan kararları kentin kimliğinin değişim sürecini hızlandırmıştır.

¹³¹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Bu süreci etkileyen bir diğ er olgu ise Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleş me hareketlerinin sonucu olarak yapılan bu yatırımlardır. Bu yatırımlar kentin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin de ğ iş imine sebep olmuştur.

Cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede Kayseri kentinde yaşamış medeniyetlerin birer mirası olan anıtsal yapılar kimlik belirleyicisi iken kalkınma hareketlerinin sonucu olarak yapılan yatırımlar bünyesinde üretilen binalar, Cumhuriyet döneminin önemli mimari ve kültürel mirası olarak kentin fiziksel kimliğinin önemli birer belirleyicisi olmuşturlardır.

Ayrıca bu yatırımlar modern içerikli yerleş keler kurmuşlardır. İş letme binalarının ve yerleş im düzenlerinin farklılıkları kentteki mimari anlayışı etkilemiştir. Genel olarak tek katlı ve bahç e içinde tasarlanmış konutlar, yerleş im düzenleri, iş levsel düzenlenmiş mekansal kurguları, konfor şartları ve kullanım biçimleri ile geleneksel konut üretimi kullanımının yeniden yapılanmasında etkili olmuştur.¹³²

Kent merkezinde iş gücü ihtiyacı artmıştır ve kırsaldan kent merkezine göçler başlamıştır. Göçle gelen nüfus kentin demografik yapısının dolayısıyla sosyo-kültürel kimliğinin de ğ iş mesine sebep olmuştur. Farklı kültürel birikime sahip insanlar bir arada yaşamaya başlamış ve kentte kozmopolit bir yapı oluşmaya başlamıştır.

1950'li yıllarda kentin biçimsel ve sosyal kimliğinin de ğ iş mesine sebep olan diğ er yatırımlar; özel sektör yatırımı olan Birlik Mensucat (1951) ile Orta Anadolu Mensucat (1955) fabrikaları, kentin batı yönünde gelişmesini teşvik ederek, Aydınlık evler ile Hürriyet Mahallelerinin doğmasına neden olmuşturlardır. 1955 yılında Ankara yolu üzerinde açılan Şeker Fabrikası bölgede yeni mahallelerin oluşumunu hızlandırmıştır. Kentin batı yönünde özel yada kamu sektörü tarafından oluşturulan sanayi kuruluşları yeni konut alanlarının oluşumunu teşvik ederken, kentin doğu yönünde gelişim aynı ivme ile olamamıştır. Ancak yine de artan nüfusun

¹³² Asıliskender, B. , a. g. e

gereksinimini karşılamak üzere, kentin doğu yönünde Sivas Caddesi üzerindeki Kavak yazısı mevkinin planlaması K.Ahmet Aru'ya yaptırılmıştır¹³³

Böylece, kentin doğusu, Sivas Caddesinin her iki yanı konut alanı olarak düzenlenmiştir.

Kent merkezinde artan sanayileşme hareketleri sonucunda kent bir odak merkezi haline gelmiştir.

Nüfus artışı ve yeni ulaşım olanakları ile sanayinin yer seçimi sonucu Kale ve çevresinde kompakt bir forma sahip bulunan kent, bu gelişmeler sonucunda, kentin sahip olduğu biçimsel belirleyiciler sayesinde planlı olarak doğu-batı yönünde lineer olarak büyümeye başlamıştır.

Bu gelişim ve değişim, tarihi kent dokusundan özellikli üst gelir grubu ailelerin yeni konut tiplerine yönelmesine sebep olmuştur.

Kentin sahip olduğu form ve görüntü faktörü açısından önemli kimlik belirleyicisi olan geleneksel konutlar terk edilmeye ve ülke genelinde etkisini gösteren sanayileşme sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan yüksek katlı yapılar tercih edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla kent Anadolu kenti kimlik özelliklerini yitirerek, modern kent kimliğine bürünme sürecine girmiştir.

1960'lı yılların başında göreve gelen yerel yönetim, 1945 imar planını uygulamaya devam etmiştir. Bu dönemde geleneksel doku üzerindeki tahribatlar artmıştır.

Yeni ekonomik yatırımlar kent mekânında yer almış, hizmet sektörünün kent mekânında yoğunluğu artmış, kent alanlarında 3-5 katlı yapılanmaya gidilmiştir.

Plan kararlarıyla devam eden istimlaklar sonucu yeni konutlara ihtiyaç duyulmuş ve kentin günümüzdeki silüetinin oluşmasına sebep olan apartmanlar yapılarak, konutları elinden alınanlara bu apartmanlardan daireler verilmiştir. Böylece kentin plan dışında yapılaşmasının önüne geçilmiştir.

¹³³ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Ayrıca bu istimlâk edilen birkaç aileye bir parsel verilerek şehirde ilk defa arsa karşılığı daire yapımına müteahhitlerce başlanılmıştır. Büyükşehirlerde daire karşılığı arsa alımı çok önceleri başlamasına rağmen bu durum Kayseri’de ilk defa 1964 yılında uygulanmıştır.

1970'lerde, kentin yenilenmesi, tarihi dokuyu yok ederek sürmektedir. Kent ana ulaşım aksları (doğu-batı) boyunca lineer formda gelişmesini sürdürürken, merkez fonksiyonları olduğu yerde büyümeye devam etmiş, etrafındaki geleneksel doku üzerindeki yıkıcı etkisi artmıştır. Yapılan planlama faaliyetleri, merkezi gelişim sorununu iyi çözememiş koruma faaliyetlerinin yetersizliği de eklenince, doku üzerindeki baskı önlenememiştir.

1970’li yıllarda kentteki değişim eski yapıların yıkılarak yerine yenilerinin inşası, yeni alanların planlı bir şekilde yapılaşması, plansız yapılaşma sonucunda oluşan yerleşim alanları ve başka idari ünitelerin şehirle bütünleşmesi şeklinde olmuştur.¹³⁴

Kentte yaşanan bu fiziksel değişim kentin mevcut biçimsel kimliğinin değişmesi, yeni konut alanlarıyla birlikte geleneksel dokudaki mahalle kavramının yavaş yavaş kaybolmasıyla sosyo-kültürel kimliğinin değişmesi süreci hızla devam etmektedir. Ancak sosyo-kültürel kimliğin önemli bir belirleyicisi olan ataerkil aile yapısının devam etmesinden dolayı yeni yapılan konutlar metrekare açısından küçümsenemeyecek boyuttadır. Kentin Anadolu kent kimliğinin değişmesine rağmen ataerkil aile yapısı değişmemiş ve bu yapı konut form ve fonksiyonlarına da yansımıştır.

1970’li yıllarda elde altık olarak kullanılan hâlihazır haritaların sadece yol akslarını gösteriyor olması ve bu nedenle uygulamayı aksatıcı nitelikte olması nedeniyle halihazır haritaların yenilenmesini ve planların yeniden ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.¹³⁵ Ve 1975 yılında Mimar Yavuz Taşçı’ya yeni nazım imar planı hazırlanmıştır ve kentin kimlik belirleyicileri bu tarihten itibaren hızla değişmeye devam etmiştir.

¹³⁴ Cumhuriyetin75.Yılında Kayseri ,Kayseri Valiliği Yayınları,1998

¹³⁵ Yücel, C. a.g.e.

5.2.3. II. Plan Dönemi-1975-1986 Yılları Arası Dönem

1975 yılında Yavuz Taşçı tarafından yapılan nazım imar plan ile yüksek bloklu ve kentin günümüzde de önemli bir kimlik belirleyicisi olan geniş caddeli kent görünümü oluşmaya başlamıştır.

Şekil 5.9. Kayseri Nazım İmar Planı-1975
Alıntı:Kayseri Büyükşehir Belediyesi Arşivi

1950 yılları sonrası tüm ülkede olduğu gibi Kayseri kentinde de yerleşik konut kültürü izlerini kaybetmeye başlamıştır. Bunun sebebi sanayileşme süreci ile gelişen kentleşme olgusu, teknolojik imkanların artması, yeni yapım tekniklerinin uygulamaya geçirilmesi ve yönetsel faktörlerdir.

Kayseri kültürel ve fiziksel kimliğinin önemli bir belirleyicisi olan yerleşik konut kültürü bu tarihten itibaren hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Hazırlanan imar planları ve konut yaşamını etkisi altına almaya başlayan modern kent konutu kavramı süreci hızlandırmıştır.

Modern kent konutunun ise tüm işlevleri bir çatı altında toplaması, ıslak hacimlerin daha konforlu olması, evin tüm mekânlarına erişimin kolaylığı, iç mekanların gerekli donanım elemanlarıyla konfora yönelik olarak tefriş edilebilmesi, kısaca sunulan

yeniliklerle yaşamın kolaylaşması modern konuta olan talebi artırmış, kent halkının çok kısa sürede yeni konutunu benimsemesini sağlamıştır.¹³⁶

Dolayısıyla, Kayseri konutu da bu gelişmelerle beraber gelenekselden tamamen sıyrılmış, nitelik ve nicelik anlamında köklü değişimlerin yaşandığı bir döneme girmiştir.

Kayseri kentinde 1945 yılından itibaren kentin planlı olarak gelişimi organik yapıdaki dokunun yok olmasına sebep olmuştur. Plan kararlarının uygulanmasıyla kentin organik düzende olduğu gibi, boş bulunan alanlara ve bu alanların fiziki özellikleri ile doğal olarak şekillendiği dönem bitmiştir.

Bütün yapılanma süreci doğal bir akışta organik olarak gerçekleşmekteydi ve bu süreç kentin form ve görüntü faktörü açısından kimlik belirleyicisi olan konut dokusunu oluşturmaktaydı. Fakat imar planı sonrası konut alanları belirlenmiş, bunların ada ve parsel boyutları netleştirilmiş, parsel bazında konutun nasıl yapılacağı kararları alınmıştır. Ayrıca en, boy, yükseklik, çekme kat, yol cephesi, yan bahçe mesafesi gibi bir konutun tasarımında etkili bütün ölçüler önceden tasarımcıya verilmiş, mimar bu sınırlar içinde tasarımına başlamıştır.¹³⁷

Ancak bu durum kentsel bazda bir standartlaşmayı getirmiş ve genel anlamda kentlerin kimlik özelliklerinin yitirilmesine ve zamanla birbirine benzemesine sebep olmuştur.

1975 İmar planının etkisiyle yüksek katlı blokların yapımın hızlanması ile kat mülkiyeti kavramı ortaya çıkmıştır. Geleneksel konut kültüründe aynı toprak parçası üzerinde birkaç ailenin yaşadığı bir kavram bulunmamaktadır. Konutun üzerinde yer aldığı arsa kime aitse konutta o kişiye aitti, oysa parsel kavramıyla bir parsel üzerinde birçok aile yan yana ve üst üste yaşamaktadır. Bu anlayış değişimi kat mülkiyeti kavramını gündeme getirmiştir. Ancak mülkiyet kavramı belli bir süreçle tam uygulanmıştır.

¹³⁶Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

¹³⁷ Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

Bu süreçte apartmanlar, yabancı birçok ailenin barındığı bir yapı olmak yerine, baba-oğulların, kardeşlerin veya amca, dayı, teyze gibi akrabaların bir arada yaşadıkları çok katlı aile konutları olmuşlardır. İsimlerini de genellikle ailenin soyadından almışlardır. Akdamar Kardeşler Apartmanı, Sağıroğlu Apartmanı, İncetan Apartmanı, Özateş Apartmanı, Büyüknalbant Apartmanı gibi isimler bu duruma örnektir.¹³⁸

Dolayısıyla görülmektedir ki, Kayseri sosyo-kültürel kimliğinin bir parçası olan içe dönük aile yapısı değişen ve gelişen şartlara rağmen kendini korumaya çalışmaktadır.

Ayrıca bu dönemde geleneksel dokunun tüm yıkım kararlarına rağmen kalabilen bir bölümü sit bölgesi sınırları içine alınarak, ticaret ve hizmet sektörünün yoğunlaştığı Cumhuriyet Mahallesi tampon bölge olarak öngörülmüştür.

Taşçı planında Kayseri metropoliten alanı hizmetler yoğun şehir merkezi olarak tasarlanmıştır. Gelişme lineer formda ve tek merkezli kent olarak ele alınmıştır. Plan raporunda, Kayseri'de kapalı çarşının yanında yeni merkez gelişmesinin ve sanayi bölgelerinin oluşumundan hareketle, merkez yerleşiminin ve biçiminin kentin fiziki şekillenmesinde yol gösterici olarak ele alındığı ve etkin bir ulaşım sistemi ile tek merkezli bir makroform yaratılacağı belirtilmektedir.¹³⁹

1980 yılları sonrasında ise, 1975 imar planı kararlarının etkilerine bağlı olarak değişimler devam etmektedir. Üst gelir grupları için Sivas Caddesi'nin güneyinde kentin doğusunda-geliştirilen Alparslan ve Mimarsinan Mahalleleri yüksek katlı oluşumlarıyla dönemin imar anlayışını sergilemektedir. Benzer bir yaklaşım ile 1980'lerin ortalarında, dönemin belediyesi tarafından, alt-orta gelir grupları için, kentin batısında Şeker Fabrikası karşısında Belsin toplu konutları inşa edilmiştir.¹⁴⁰ Böyle bir lineer-ayırım yapısı içinde kentlilerin işyerlerine zaman veya fiziki mesafe olarak yakın, aynı zamanda gelir düzeylerine uygun konut yeri seçmeleri olasılığının maksimize edileceği düşünülmektedir. Konut alanları her biri bir alt merkez etrafında

¹³⁸ a.g.e.

¹³⁹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

¹⁴⁰ Asiliskender, B. , a. g. e

toplanan 20–80 bin nüfuslu mahalleler olarak biçimlendirilmiştir. Bu mahallelerin yoğunlukları merkezden uzaklaştıkça azalan biçimde planlanmıştır.¹⁴¹

1945 yılından itibaren kentte görülen, planlı gelişimden dolayı, kent artık tipik Anadolu kent kimliği özelliklerini tamamen kaybetmiş ve metropol kent görünümüne sahip olmaya başlamıştır. Kentin fiziksel kimliğini oluşturan organik sokak dokusu yok olmuş onun yerine yüksek katlı konutların sınırlandığı geniş yollar almıştır. Apartmanlaşma süreci kentte aşama aşama olmuştur. Kat mülkiyet kanunu ile tek parsel üzerinde birçok ailenin yaşama anlayışı, akrabaların aynı apartmanda yaşamasıyla uygulanmış bu yapı giderek değişmiştir. Sanayileşmenin bir sonucu olan kentleşme süreci Kayseri kentinin sadece fiziksel kimliğini değil, kültürel kimliğini de değiştirmiştir.

1980’li yıllarda kent kimliği değişimini etkileyen bir diğer faktör ise kentte 1978 yılında kurulan Erciyes Üniversitesidir. Üniversite eğitim, araştırma ve sağlık hizmetleri sunarak, kentin algılanmasında etkili bir öge olmuştur. Üniversitenin kurulması, kentin sosyo-ekonomik yapısında ve kültürel yapısında değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kente yapısı açısından farklı bir nüfus eklenmiştir. Üniversite öğrencilerinden ve üniversite personellerinden oluşan bu yeni nüfus Üniversite yerleşkesi merkez olacak şekilde kentin güneydoğusunda yer alan Talas ilçesinde bir yerleşme göstermiştir ve Talas’ın kentin mekansal birleşme süreci hızlanmıştır.

Öğrenci nüfusu kentin sosyo-ekonomik yapısında ve kültüründe değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Sosyo-ekonomik yapının değişmesiyle yeni servis sektörleri ortaya çıkmıştır.

Kentin sosyo-kültürel kimliğinden dolayı, kent merkezinde restoran ve kafeler bulunmamaktadır. İçe dönük aile yapısı, sosyal yaşamın sadece aile içinde olmasından dolayı bu hizmet sektörü kentte gelişmemiştir. Ancak üniversite nüfusu bu yapıyı değişmesine sebep olmuştur. Son yıllarda açılan yüksek kalitedeki kafeler bu değişimin göstergeleridir.

¹⁴¹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Bu dönemde, kent ve çevresinde ağaçlı alanların yokluğu göz önüne alınarak, güneyde Hacılar, Hisarcık ve Talas sırtlarında yer alan meyve bahçeleri ve bağlar kentin peyzaj alanı olarak düşünülmüştür. Bu alanlar, aynı zamanda korunacak yer üstü yapıları ile arkeolojik sit bölgelerini barındırması nedeniyle mutlak koruma alanları olarak öngörülmüştür. Günümüzde bu bağ-bahçe alanları, kentin daha yoğun ikinci konut bölgesi durumuna dönüşmektedir.¹⁴²

5.2.4. III. Plan Dönemi- 1986 Yılı ve Sonrası Dönem

Kayseri kentinin mekânsal olarak büyümesi ve gelişme potansiyeli göstermesi sonucu yeni bir planlama yapılmasını gerekli kılmıştır. Yeni bir planlamaya geçmek için eldeki planın veya planlama dönemi süresinin dolması, planlama dönemleri arasında boşluk bırakmamak ve gelişme potansiyeli gösteren alanların planlı olarak yakalamak için yeni beklenmemiş ve 1986 yılında yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

1986 yılından sonra kent için kapsamlı bir imar planı hazırlanmamıştır. Fakat plan revizyonları ile gerekli bölgelerde düzenlemeler yapılmıştır.

1986 yılında, yapılan planda 1975 yılında yapılan plandaki genel ilkeler korunmuştur. Çevre yerleşmeler ile Kayseri arasında rekreasyon ve turizm-yazlık konut olarak kullanılan bağ evleri, ticaret, çalışma, ulaşım v.b. tüm kentsel fonksiyonlarda bir hizmet alış-verişi olduğu için, bu gelişimi planla yönlendirebilmek amacıyla planın çevresi ile birlikte ele alındığı belirtilmektedir.¹⁴³

Kayseri kent merkezinde çarpı işareti şeklinde kesişen iki eksen üzerinde gelişmektedir. Ana eksen Ankara-Sivas karayolu boyunca doğu batı yönünde, diğer eksen ise Erkilet' ten Talas' a olmak üzere kuzey güney yönündedir.¹⁴⁴

Kayseri'nin 1980 sonrası mekansal gelişmesinde görülen başlıca gelişmeler, kentin geniş alanlara yayılma eğiliminin ortaya çıkması, özellikle kuzey ve batı çeperlerinde gecekondulaşma, merkezin kendi etrafında büyümesi ve ana yollar boyunca aksiyel gelişmesi, kentin doğu-batı çeperlerinde planlı toplu konut alanlarının oluşması, eski

¹⁴² Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

¹⁴³ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

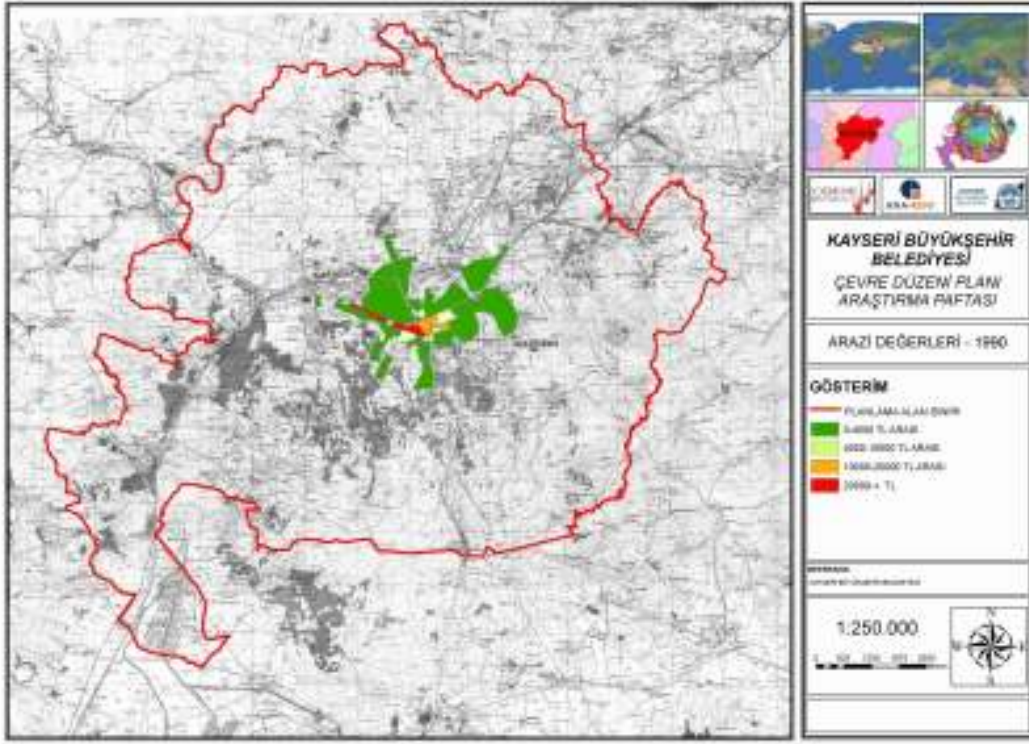
¹⁴⁴ a.g.e.

kent dokusunun hemen hemen bütünüyle tahribi ve çok katlı yapılaşmanın artması, kentin yakın çevresindeki yerleşmelerle kentin bütünleşme eğilimi, güneyde bağ evleri karakterinde ikinci konut gelişmesinin yaygınlaşması şeklinde özetlenebilir.¹⁴⁵

Kentin bu gelişimi ve dönüşümü arazi fiyatlarına da yansımıştır. 1990 yılında kent merkezi en yüksek emlak değerinde iken, merkeze yakın doğu aksı üzerindeki konut alanların değeri onu izlemekte, batıdaki yalnızca küçük sanayi alanlarında yüksek emlak değeri izlenmektedir. 1994 Yılına kadar merkezdeki birkaç semtin değerindeki görece azalmanın dışında fazla bir değişiklik görülmez. 1994 Yılında, kentin batı aksında küçük sanayi ve sanayi alanlarında, merkezde ve merkezin yakın doğu yönünde en yüksek emlak değerleri görülürken, bu aksın güneyinde kalan konut alanlarında önemli ölçülerde değer artışı oluşmuştur. Bu eğilim, kentin o yöndeki gelişimine paralel olarak sürer. 2002 Yılı emlak değerleri incelendiğinde, M.İ. A.'na yakın doğu yönündeki birkaç semtte en yüksek olmak üzere, doğu-batı aksı boyunca emlak değerlerinin yüksek olduğu, bunu doğu yönündeki nispeten uzak diğer semtler ve aksın güneyindeki diğer alanların izlediği görülür. Kentin kuzeyinde bulunan alanların emlak değerleri bu yıllar boyunca hep aynı düzeyde kalmıştır. Bu sonuçlar, kent merkezinden uzaklıkla arazi fiyatlarının düşmediğini, ana ulaşım aksı boyunca arttığını göstermektedir.¹⁴⁶(Harita 5.2-5.3-5.4)

¹⁴⁵ a.g.e.

¹⁴⁶ a.g.e

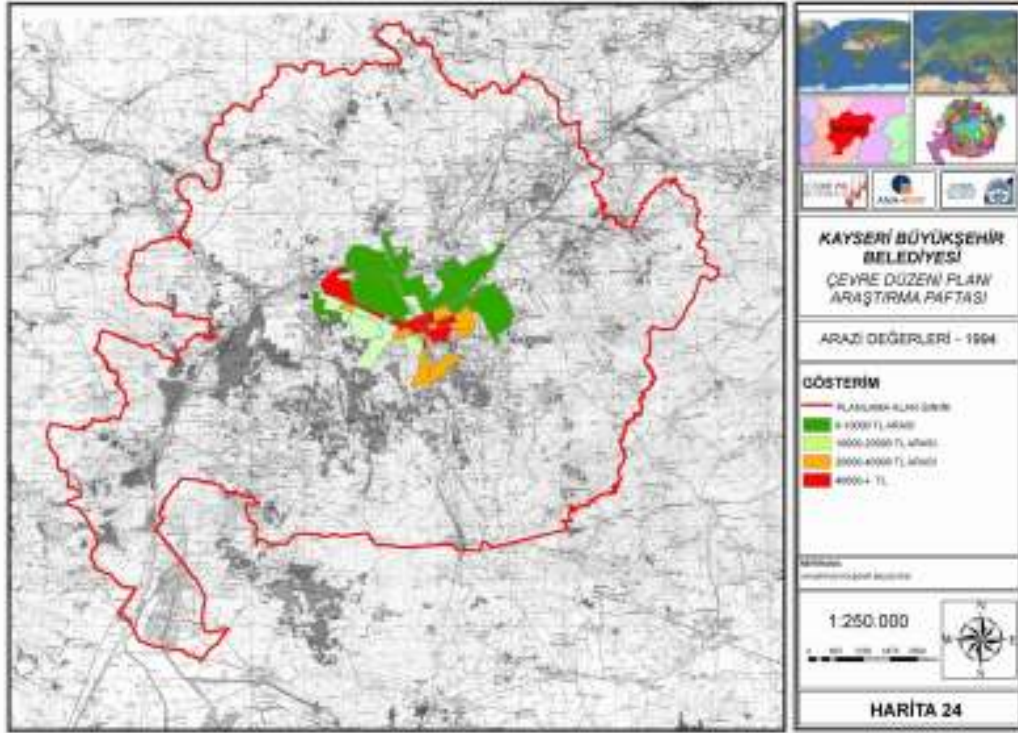

Harita 5 .2. 1990 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri- 1990 paftasında görüldüğü üzere o dönem en üst değerler kentin merkezine yakın Düvenönü ve Cumhuriyet meydanları arasında kalan kısımlar ve Fatih ile Emek Mahallesi olarak görülmekte şimdiki Yeni sanayi diye bilinen kesime doğru uzamaktadır. Buraları doğu yönündeki konut alanları izlemektedir, Kılıçaslan mah. Melikgazi mah. ve devamla Alpaslan mahallelerini ikinci en üst değere sahip alanlar olarak görmek mümkündür.¹⁴⁷

¹⁴⁷ a.g.e.

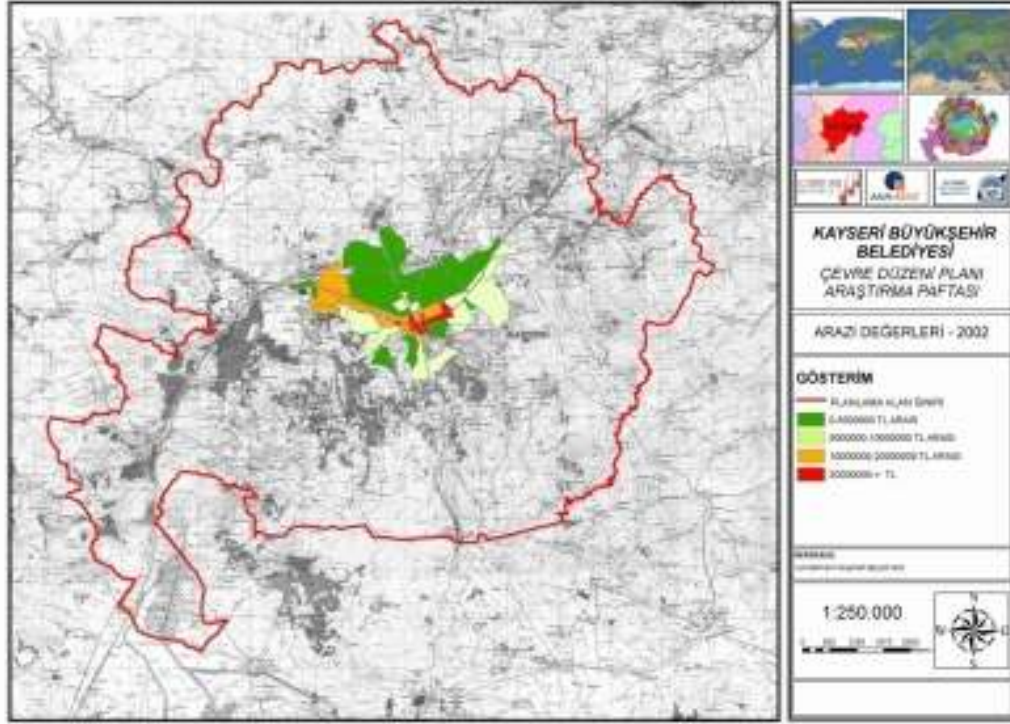

Harita 5.3. 1994 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri-1994 haritasında en üst değerlere sahip alanlar kentin güneyinde yoğunlaşmakta ve alan olarak 1990 yılından daha fazla alan kapsamaktadır. Bu dönem en değerli yerlerden olan biri de Şeker Mahallesi olarak görülmektedir. Esenyurt mahallesi ve Çay bağları diye bilinen mevkiler ve Kayabağ Mahallesi de ikinci en üst değere sahip alanlar olarak görülmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁸ a.g.e.

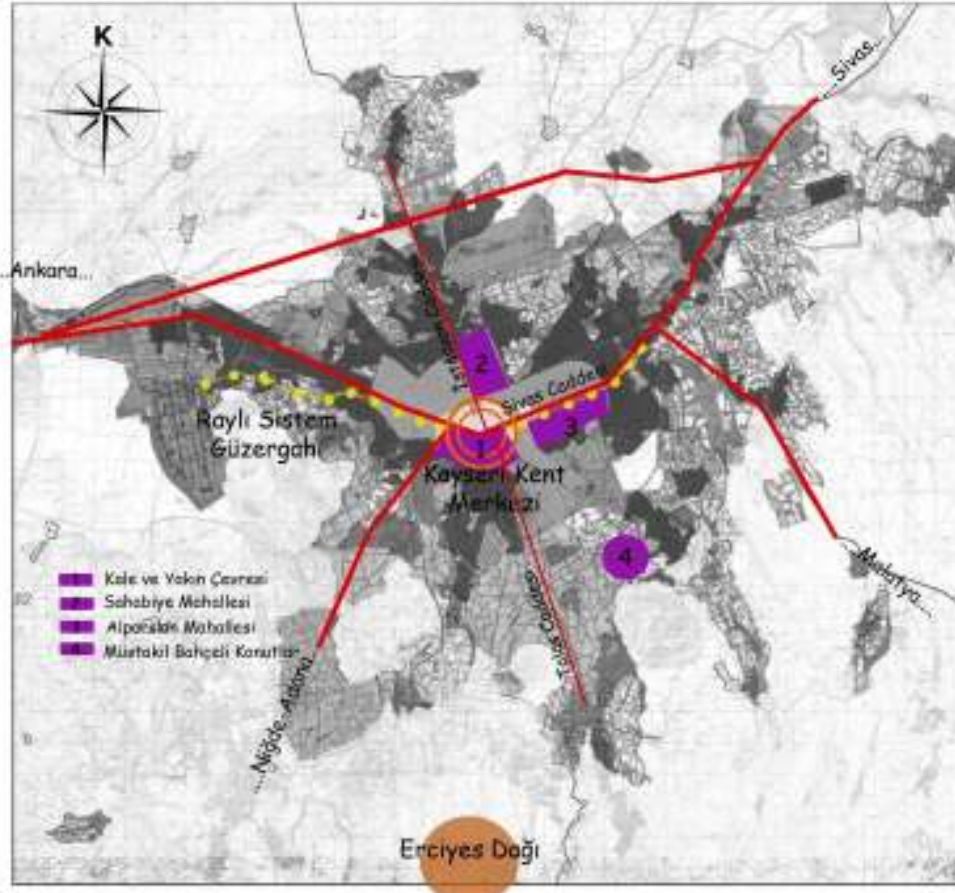
Harita 5.4. 2002 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri-2002 deki durum irdelendiğinde 1998 yılı paralelinde bir gelişim gösterdiğini görmekteyiz. Yine kentin mevcut çevreyolun güneyinde kalan kısımları daha değerli ve yine değerli kısımlar doğu-batı aksında gelişim göstermektedir.

2002 Yılından sonra bu değerlerde önemli bir değişim olmamıştır. Haritalar incelendiğinde arazi değerlerindeki hızlı değişkenlik dikkat çekmektedir. Bunun sebebi 1945 yılından itibaren kentin planlı olarak genişlemesi ve yüksek gelir grubuna ait ailelerin yaşayacağı alanların plan kararlarıyla belirlenmesidir.

Kentin merkezi olan Kale ve yakın çevresi plan kararları sonucu geleneksel dokusunu kaybetmiş ve merkezi iş alanı haline gelerek yoğunlaşmıştır dolayısıyla burada yaşayan prestijli kesim, ilk olarak dönemin en modern semti Sahabiye mahallesinde ve daha sonra üst gelir grubunu yaşaması planlanan Alpaslan mahallesinde ve bu döneme paralel olarak eski bağ alanlarının bulunduğu, yerlerde yapılan müstakil bahçeli konutların yer aldığı sitelerde yaşamaya başlamışlardır. (Şekil 5.10)

Şekil 5.10. Plan Kararları Sonucu Üst Gelir Grubunun Mekan Tercihleri

Merkezin desantralizasyonu, sanayi alanlarının gelişimi, yeni konut alanları gereksinimi ve kentteki planlama faaliyetleri sonucu, yoğunluk dağılımında da değişim yaşanmıştır. 1990 Yılında yoğunluk, eski kent merkezinde düşük olmak üzere merkezi iş alanında ve doğu yönündeki birkaç semtte yüksek, diğer alanlarda düşüktür. 2000 Yılında, brüt yoğunluğun merkezde düşmeye devam ettiği, yakın doğusunda ve batı aksının güneyindeki birkaç semtte, toplu konut alanının bir bölümünde, kuzeyde birkaç semtte, daha yüksek yoğunluklar oluştuğu izlenmektedir.¹⁴⁹

1988 yılında Kocasinan ve Melikgazi ilçe belediyelerinden oluşan Kayseri Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur. Kayseri kentindeki planlama faaliyetleri

¹⁴⁹ a.g.e.

1990'lardan sonra devam etmiş; ana ilkeler korunmak üzere pek çok plan revizyonu ve ilave plan yapılmıştır.

Yüksek katlı yapılaşma, bu dönemde de hızla kentin fiziksel kimliğinin değişmesine sebep olmuştur. Kent genelinde 15 katlı ayırık yapı düzeninin oluşturduğu tek tip bir yapılaşma süreci yaşanmıştır. Bu süreç günümüzde de hızla devam etmektedir.

Kentin nüfusunun artması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi sonucu mekansal etki alanı genişlemiş ve 2004 yılında 356 km² olan Büyükşehir Belediyesi hinterlandı 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanuna göre 2150 km²'ye çıkmıştır.(Harita 5,6)

Harita 5.6 5216 Sayılı Yasadan Sonraki İdari Sınırlar
Alıntı:Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Valilik binası merkez kabul edilerek 20 km. yarıçapındaki dairenin içinde kalan yerler Kayseri Büyükşehir Belediyesine bağlanmıştır.

Büyükşehir Belediyesinin sınırlarının genişlemesi Çevre Düzeni Planı yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır ve 2005 yılında 1/50000 ölçekli Çevre Düzeni Planı yapılmıştır.

Bu çerçevede hazırlanmış olan Çevre Düzeni Planı ile birlikte, hinterland sınırı içerisinde sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, kentsel ve kırsal gelişmeler ile sanayi, tarım, turizm, hizmet, ulaşım gibi sektörel gelişmeler değerlendirilmiştir. Yapılan planlama çalışması sırasında öncelikle Koruma-Kullanma dengesi göz önünde tutularak, sosyo-ekonomik, çevreyle ilgili, stratejik kararlar ile arazi kullanım kararları üretilmiş ve buna bağlı olarak kent için en uygun yer seçim kararları belirlenmiştir. Bu kararların planlar arası geçişlerde alt ölçekli planlara yol gösterici olması hedeflenmiştir.¹⁵⁰

Bu dönemde kentin kimliğinin değişmesine neden olan faktörlerin başında teknolojik gelişmeler gelmektedir.

2000 li yıllardan sonra Kayseri kentinin mekansal yapısını ve dolayısıyla bu yapıdan kaynaklanan kent kimliğinin değişmesini en çok etkileyen proje raylı sistem projesidir. Kentin doğu-batı aksı üzerinde bulunan hafif raylı sistem projesi yer seçimi hakkındaki tartışmalar uzun süre devam etmiştir. Kentin bir kimlik belirleyici olan geniş yollar projenin uygulama sürecinde daraltılmış ve bu durum kentin kimlik belirleyicisinin niteliğinin değişmesine sebep olmuştur.

Yerel yönetim, son teknolojiyi kent genelinde uygulama konusunda son derece kararlı ve isteklidir. Bunun bir diğer sonucu da kent merkezinde yer alan stadyumun arasının özel bir şirkete satılmasıyla bu alana alışveriş ve yaşam merkezi kurulmasına karar verilmiştir ve kentin batı aksında yeni bir stadyum inşa edilmiştir.

Stadyumun niteliği ve büyüklüğü açısından kentin yeni bir kimlik kazanması hedeflenmiş ve bu doğrultuda yatırımlar yapılmaya başlanmıştır.

Kentte yapılan 1986 planı, kentte küçük sanayi sitelerinin kurulmasını, toplu konut ve gecekondu önleme bölgeleri yoluyla kentin gelişmesini amaçlamıştır. Merkezi iş alanı yoğunlaşarak daha etkin hale gelmeye başlamıştır. Sit alanı üzerindeki yıkıcı tahribat artmakta ve bağ alanları ikinci konut alanlarına dönüşmektedir.¹⁵¹

¹⁵⁰ <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

¹⁵¹ Kocatürk, F. , Kayseri'nin Kentsel Gelişim Süreci, Tol Dergisi,2009

Bu dönemde ev bundan sonra kentin gelişimi bu plan kararları çerçevesinde olmuş ve eski tarihi kent dokusunun kimlik kazandırdığı kent, parselasyon planının sahip olduğu yüksek yoğunluklu bir büyükşehir olmuştur.

Yerleşik dokuda görülen, fiziksel kimlik belirleyicisi olan Cumhuriyet döneminin önemli mimari ve kültürel mirası olan alanlar rant baskısı ile gelişen plan kararları sonucu giderek yok olmaktadır.

Kentsel sit alanında birkaç yapının dışında Kayseri kenti form ve görüntü faktörü açısından kimlik belirleyici olan geleneksel konut dokusu, tamamen yok olmuştur.

5.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak tarihsel süreç içerisinde Kayseri kent kimliği özellikleri incelenmiştir daha sonra ise kent kimliği değişim süreci, üçüncü bölümde ele aldığımız kent kimliği değişimi faktörleri ile ilişkilendirilerek irdelenmiştir.. Kent kimliği değişimi, alınan ve uygulanan plan kararları sonucu değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde Kayseri kent kimliği özellikleri incelendiğinde;

Kayseri kenti ilk olarak, ilkçağ kentlerinde olduğu gibi savunulabilen bir tepe üzerine kurulmuş olmasından dolayı ilk çağ kentlerinin kimlik özelliklerini göstermektedir. Fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı, şehir tepeden ovaya inmiştir.

Ortaçağda ise kent kale-kent kimlik özelliklerini göstermektedir. Yerleşme alanın çok büyük bir bölümü surlar içindedir ve surun çevrelediği alan küçüktür. Genellikle yönetimsel ve askeri işlev taşıyan iç kale vardır. İç kalede yoğun yapılaşma gösteren bir yerleşme alanı bulunmaktadır. Ticaret alanı kısıtlı bir alan içinde sıkışmış olması nedeniyle daha örgütlü bir niteliğe sahiptir.

Kent, İç kale ve onun güneyindeki surlarla çevrili iken, sonradan yavaş yavaş sur dışına çıkarak, biçimsel kimliğinin sağlamış olduğu avantajla ovaya yayılmaya başlamıştır ve 18. yüzyılın sonlarına kadar ortaçağ kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır. Kent dar, kıvrımlı ve çıkmaz sokaklar ile organik bir düzen sergilemekte, sokakların kesiştiği yerlerde, küçük meydancıklar, cami avlu veya

bahçeler bulunmaktadır. Kent adeta yayvan büyük bir kitle; ev ve avlular, sokak ve meydancıklar da, bu kitleden oyularak çıkarılmış boşluklardır. Sahipsiz boşluklara, anlamsız dış mekanlara pek rastlanmamakta, her yol, her sokak ve her çıkmazın belli nedenlerle, belli işlevler için meydana getirilmiş, anlamlı mekanlar oluşturmaktadır.¹⁵²

Fakat bu yıllardan sonra, kentin kimliğini tüm dünyada etkisini gösteren Sanayi devrimi sonrası yaşanan sanayileşme hareketleri ve modern kentleşme hareketleri etkilemiştir. Kentte yapılan planlama çalışmaları ve sanayi sektörünün gelişmesiyle kentin kimlik belirleyicileri ve dolayısıyla kent kimliği de değişmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde değişen kent kimliği açısından Kayseri kenti ortaçağ kenti kimlik özelliklerini yitirip, 21.yüzyılda metropol-kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır.

Süreç içerisinde değişen kent kimliği çalışmanın bu bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır ve değişim süreci, Plansız Dönem, I. Plan Dönemi- 1945–1975 Yılları Arası Dönem, II. Plan Dönemi–1975–1986 Yılları Arası Dönem ve III. Plan Dönemi–1986 ve Sonrası Dönem olarak kentte birçok açıdan kırılmaların yaşandığı dönemlerde incelenmiştir.

Plansız Dönemde, kentin kimlik özelliklerini yansıtan iki bölge bulunmaktadır. Bu bölgelerden biri Kayseri Kalesi ve çevresi, diğeri ise birinci bölgenin güneyinde kalan ve günümüzde kentsel sit alanı olarak tescillenen bölgedir. Bu bölgeler organik yerleşim dokusu ve tarihsel, fiziksel kimlik belirleyicilerinin mekana yansımalarının yoğun olarak hissedildiği bölgelerdir. Fakat bu belirleyiciler zamanla nitelik değiştirmiş hatta yok olmuştur. Bu değişime sebep olan faktörler; fiziksel, yönetimsel ve sosyal faktörlerdir.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörlerden yangınlar ve depremler, bölgede yer alan, fiziksel kimlik belirleyicisi olan konut dokusunun yok olmasına sebep olmuştur.

¹⁵² İmamoglu, V., 20. Yüzyılın İlk Yarısında Kayseri Kenti: Fiziki Çevre ve Yasam, 1. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No:1, Kayseri, 121-128, Nisan 11-12, 1996.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan bir diğer faktör ise yönetimsel faktörlerdir. 1986 yılında Kale ve çevresinin merkezi iş alanı (MÍA) olarak düzenlenmiş olması ticari kullanımın yoğunlaşmasına sebep olmuştur ve bu bölge özgün niteliklerini kaybetmiştir. Kale ve çevresinin güneyinde yer alan kentsel sit alanı olarak ele aldığımız ikinci bölge ise uygulanan planlama çalışmaları sonucu, geleneksel organik yapısından kaynaklan kimlik belirleyici özelliklerini koruyamamış ve günümüze kalan birkaç yapısıyla geçmişten ipuçları vermektedir.

Cumhuriyet Öncesi dönemde ele aldığımız bu bölgelerin kimlik değişine sebep olan bir diğer faktör de sosyal faktördür. Kullanıcı yapısındaki ekonomik ve sosyal değişiklikler sonucu farklı bölgelere taşınma nedeni ile civar köylerden ya da şehir dışından göç eden düşük gelir gruplarının yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Bunun sonucunda alanın fiziki kalitesi oldukça bozulmuş ve sağlam kalan az miktardaki örneklerde yeni kullanıcıların sahip çıkamamaları nedeni ile giderek bozulmaya başlamıştır.

- I.Plan Dönemi- 1945–1975 Yılları Arası Dönemde kentin kimlik değişimine neden olan faktörler ise teknolojik gelişmeler, yönetimsel faktörlerdir.

Teknolojik gelişmelerin kent kimliği değişimine etkisi: 1900 yılında kente otomobilin gelmesiyle, kentin sahip olduğu fiziksel kimlik öğesi organik dar yol dokusu yıkılmış ve günümüz kentinin fiziksel kimlik öğesi olan geniş caddeler ve bulvarlar açılmış olmasıdır.

Yönetimsel faktörler de bu dönemde kentin kimlik değişimine sebep olmuştur.

1945 Yılında başlanan planlama çalışmaları, kentin bugünkü görünümüne sahip olmasının ilk aşamasıdır. 1945 Planının uygulanmaya başlamasıyla organik eski kent merkezinin yerine ızgara planlı bir yerleşim planı kentin değişimine sebep olmuş ve eski kent merkezinin birçok alanı kamulaştırılıp yıkılmıştır. Bu yıkımlar kentin tarihi geçmişi ile arasındaki bağları kopartmış ve kentin fiziksel kimlik belirleyici olan birçok faktörün yok olmasına sebep olmuştur. Plan kararları sonucu imara açılan birçok bölgede yüksek katlı yapılar oluşmaya başlamış ve geleneksel konut dokusu yerini modernleşmenin bir sonucu olan apartman tarzı yapılaşmaya bırakmıştır. Bu yaşam tarzına geçiş Kayseri kentinde hemen değil aşama aşama yaşanmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleşme hareketlerinin sonucu olarak kentte kamusal ve özel yatırımlar yapılmıştır ve bu yatırımlar kentin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin değişimine sebep olmuştur.

1945 yılında hazırlan plan süreç içerisinde çeşitli tadilat ve ilavelerle 1975 yılına kadar uygulanmıştır ve 1975 yılında yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

- II. Plan Dönemi- 1975- 1986 Yılları Arası Dönemde, 1975 imar planının etkisiyle kentte değişimler yaşanmıştır. Kent biçimsel kimliğinin avantajıyla aksiyel olarak büyümeye devam etmiştir. Eski kent dokusu tamamen yok edildiği çok katlı yapılaşmanın giderek arttığı süreç bu dönemde de etkisini göstermiştir.

1980 yılından sonra kent merkezinin nüfusu artmış ve kentin doğu-batı aksında toplu konut alanları olmuştur.

Bu dönemde kentin kimliğinin değişmesine sebep olan en önemli faktörlerin başında kentte kurulan Erciyes Üniversitesi olmuştur. Üniversite kenti bir çekim merkezi haline getirmiştir. Öğrenci nüfusunun ihtiyaçlarına cevap verecek restoran kafe gibi yeni hizmet sektörleri oluşmuştur ve bu sektörler içe dönük sosyal aile yapısı olan kentin kültürel kimliğinin değişim sürecini başlatmıştır.

- III. Plan Dönemi- 1986 ve Sonrası Dönemde ise kentin kimlik değişimi bir önceki döneme paralel devam etmektedir. Bu dönemde kentin kimlik değişimini etkileyen faktörlerden biri teknolojik gelişmeler gelmiştir.

Bu gelişmelerin başında raylı sistem projesi gelmektedir, yapımı 2009 yılında tamamlanan bu proje kentin fiziksel kimlik belirleyicisi olan geniş yolların daralmasına sebep olmuştur. Projenin güzergahı ve gerekliliği uzun süre tartışılmıştır.

Plan kararlarıyla değişen mekansal yapı üzerinden değişen Kayseri kent kimliği incelendiğinde görülmüştür ki, fiziksel, yönetsel ve sosyal faktörler kentin kimlik faktörlerinin değişmesine veya nitelik değiştirmesine sebep olmuştur. Kimlik faktörlerinde yaşanan bu değişim kentin kimliğinde değişmesine sebep olmuştur.

Kayseri kenti ilkçağlardan beri önemli bir yerleşim alanı olmasından dolayı, tarihsel kimlik kent için önemli bir kimlik faktörüdür ve tarihsel kimliği mekanda fiziksel

kimlik belirleyicisi olan yapılar sayesinde günümüze izler taşımaktadır. Ancak kentte koruma kavramının çok geç kavranması bu yapıların birçoğunun yok olmasına sebep olmuştur.

Kayseri kentinde, elde edilecek kar paylarının yüksekliği (kamu yararı kişisel çıkar çatışması), sözde çağdaşlaşma tutkusu ve birçok etken altında; kültür varlıkları yok edilmekte, yeni yoz yapıların yol açtığı tahribatlar da ürkütücü boyutlara ulaşmaktadır. Yani; artık tarihi dokular, -eskiye benzeyen ama eski olmayan ya da yeniye öykünen ama yeni olmayan- *eskiymiş gibi* ortaya çıkan ürünler ve bunların oluşturdukları çevrelerle tiyatro dekorları gibidir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsan kentsel yaşama geçişinden başlayarak çeşitli gereksinimleri için korunma amacıyla mekânlar kurmuştur. Kent de bu gereksinimlere karşılık veren örgütlü mekânlar topluluğudur.

Kentler, var oldukları süre içinde sürekli değişim gösteren bir yapıdadırlar. Bu değişken yapı zamana, coğrafyaya ve özellikle içinde yaşattığı kentlilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kent de bu etkileşimlerin bir ürünüdür. Bu etkileşimi ortaya çıkaran faktörler her kent için geçerliliğini korusa da her kentte farklı bir etkiye ve oluşum sürecine bağlı olarak geliştiğinden kentlerde birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu durumda, onlara kent olma özellikleri kazandıran durumların yanında farklı kültür ve sosyal yapılara sahip olmaları da kentlerin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu farklı karakterler kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır.

Kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanırken, kentsel kimlik ise bir kenti tanımlayan ve onu diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin bir sonucudur.

Bir kenti diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, o kentin kendine ait bir karaktere sahip olmasıdır. Bu karakter, üzerine yerleştiği coğrafyadan içinde barındırdığı insanlara kadar uzanan bir ağın içinde zamanla gelişir ve o kentin etiketi haline gelir.

Kentin kimliği uzun bir zaman dilimi içinde oluşur ve şekillenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi gibi faktörler kenti biçimlendirir ve kente kimlik kazandırır.

Bu çalışmada kent kimliği faktörleri tarihsel kimlik, biçimsel kimlik, fiziksel kimlik, sosyo-kültürel kimlik ve ekonomik yapının kent kimliğine etkisi olmak üzere beş ana

başlık altında incelenmiştir. Çalışma alanı olan Kayseri kent kimliği de bu faktörlerle ilişkilendirilerek incelenmiştir.

İç Anadolu bölgesinde kavşak noktasında yer alan ve çevresi için her zaman bir çekim merkezi olan Kayseri kentinin, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olduğu, dolayısıyla zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahip olduğu görülmektedir. Bu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Kayseri kentinin biçimsel kimliği iki aşamada incelenmiştir; Birincisi, Kayseri'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği, ikincisi ise günümüzdeki biçimsel kimliğidir. Savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş olan kent daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı ovaya inmiş ve ova kenti olmasının olanaklarını kullanarak burada biçimlenmiştir.

Kentin ovaya iniş sebepleri ve zamanı hakkında kesin ve yeterli bilgi yoktur. Ancak çeşitli kaynaklarda elde edilen bilgilere göre ovaya iniş sebebi; korunma endişesi, ekonomik nedenler, askeri nedenler ve doğal olaylar olarak belirtilmiştir.

Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekân yapısına sahipken makroform gelişmesi çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal uzlaşma ve farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür.

Kayseri kenti fiziksel kimliği; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği olmak üzere iki bölümde incelenmiştir.

Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi, Erciyes Dağı'dır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarıçapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biri olan Erciyes Dağı, Kayseri kentiyle bütünleşmiş ve kentin simgesi olmuştur.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanları ise kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır.

Kayseri için diğerk önemli yapay çevre kimliğı öğesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış, bakımlı ve kaldırımllı olan yollara sahiptir.

Sosyo-kültürel kimlik bağlamında Kayseri kentinin kültürel, kurumsal ve ekonomik yapısı incelenmiş ve sonucunda binlerce yıllık tarihsel ve kültürel geçmişı olan kentin belirleyici bir sosyo-kültürel kimliğı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Kayseri kentinin binlerce yıllık ticaret geçmişinin günümüzdeki sanayi yatırımlarının ilk adımları olduğu ve Kayseri kentinin ekonomik yapısının kent kimliğini etkilediğı sonucuna varılmıştır.

Çalışma alanı olan Kayseri kenti kimlik faktörleri incelendiğinde ; Kayseri binlerce yıllık tarihi geçmişinden kaynaklanan tarihsel, fiziksel, kültürel birikime sahiptir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda görülmüştür ki, Kayseri bu zengin birikim potansiyeli etkili biçimde kullanamamıştır. Köklü tarihsel geçmişinin günümüze izlerini taşıyan anıtsal yapıtlara gerekli önem verilmemiş ve birçoğu kentleşme sürecinde yıkılarak yok edilmiştir. Günümüze gelen yapılar ise son günlerde gündeme gelen koruma kavramı bağlamında korumaya alınmaya ve yeniden işlevlendirilmeye çalışılmaktadır.

Kentler yaşayan varlıklardır ve zaman içerisinde gelişerek büyür ve değışirler. Kentler bu süreç içerisinde sahip oldukları kimliklerinin bir kısmını korur, bir kısmını değıştirir ve bir kısmını da kaybederler.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin kimlikleri sürekli değışime uğramıştır. Sanayi devrimi öncesi kentlerin kimliklerini; kilise, pazaryeri, lonca yapıları ve surlar oluştururken bu durum sanayi devrimi ile değışmiştir.

Sanayi devrimi ile kentlerin nüfusları hızla artmıştır, hızlı nüfus artışı kentlerin kimliklerini olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi kent oluşumlarını etkileyen modernizm akımı ile kentler birbirine benzemeye ve kimlik kaybı yaşamaya başlamıştır. Yüksek yapıllı iş merkezleri, tekdüze beton yığınlarından oluşan toplu konut tarzı yapılaşmalar, gecekondulaşma, sanayi devrimi ve sonrası kentlerin kimlik özelliklerinden bazılarıdır.

Kent kimliği değişimi bir srectir ve bu süreci belirleyen, hızlandıran faktörler vardır. Bu faktörler, nerde ne zaman olacağı belli olmayan doğal afetler, yaşanan büyük savaşlar, yerel ve merkezi yönetimlerin kentler için aldıkları kararlar, teknolojik gelişmeler olarak özetlenebilir. Bu faktörler kentlerin fiziki, sosyal ve ekonomik kimliklerini etkiler ve tarihsel, sosyal ve kültürel geçmişe sahip kentlerin kimliksizleşmesine, kültürel ve evre değerlerinin yitirilmesine sebep olur.

Kent kimliği değişim faktörleri çalışmada; fiziki faktörler, sosyal faktörler, yönetimsel faktörler olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

Çalışmanın nc bölümünde ele aldığımız kent kimliği değişim faktörleri; Kayseri kenti kimlik değişim sürecinin irdelenmesinin kuramsal temelini oluşturmaktadır. Kayseri kent kimliği değişim süreci, plan kararlarıyla kentin mekansal gelişimi üzerinden yorumlanmıştır.

Kayseri kenti, binaları sokakları, meydanları ile her gün biraz daha farklılaşarak değişmektedir. Bu değişim sadece fiziksel belirleyicilerde değil, kentin sahip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik belirleyicilerde de yaşanmaktadır. Kentin sahip olduğu kimlik belirleyicileri değiştikçe veya yok oldukça kentin kimliği de değişmektedir.

Kayseri kenti tarihsel srec içerisinde farklı kent kimliği özellikleri göstermiştir. Kurulduğu dönemde surlara çevrili bir Ortaçağ kenti iken daha sonra Türklerin hkimiyetine girmesi süreciyle kale-kent kimlik özelliklerini göstermiştir. Farklı dönemlerde tüm dünya kentlerinin gelişimini-değişimini etkileyen Sanayi Devrimi Kayseri kentinde de değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kent merkezinde sanayi sektörünün artmasıyla nüfus artmış ve buna bağlı olarak fiziksel çevrede ve sosyal yapıda değişiklikler yaşanmıştır. Kentteki değişim, 1945 yılında yapılan ve uygulanan imar planı sonucunda hız kazanmış ve bu yıllardan sonra kentin tarihsel, fiziksel ve kültürel belirleyicilerinden oluşan kent kimliğinin değişim süreci başlamıştır.

Kayseri kentinin tarihsel kimliği kent meknına fiziksel kimlik belirleyicisi olan yapılar ile geçmişi günümüze taşıtmaktadır. Ancak kentin tarihsel kimliğini günümüze taşıyan eserlerin birçoğu fiziksel faktörlerin –doğal afetler, teknolojik gelişmeler, yangınlar –ve yönetimsel faktörlerin etkisiyle yok olmuş veya tüm bu

faktörlere direnerek ayakta kalmıştır. Fakat ayakta kalabilenler kentle bütünleşememiş anıtsal yapılar olarak kalmış ve yok olma sürecine girmişlerdir. Kayseri kenti gelişip-değişirken anıtsal yapıların ve yakın geçmişine tanıklık eden Cumhuriyet dönemi eserlerinin oluşturduğu dokuya uyum gösterememiştir aksine alınan ve uygulanan plan kararları, bu dokuyu yok etmiştir. Hatta bir gecede birçok tarihi çeşme, sur duvarı ve anıtsal birçok yapı yıkılarak yok edilmiş ve kıymetli arsa haline getirilmiştir. Bu uygulamalar kentin bir tarih kenti kimliği ile farkına varılmasını engellemiştir.

1945 yılında ilk defa uygulanan plan kararlarını,1975 ve 1986 yılında yapılanlar takip etmiştir. 1986 Yılından sonra yeni bir imar planı hazırlanmamış ve gerekli görülen alanlar için revizyonlar yapılmıştır. Plan kararları yapılırken ve uygulanırken kentin tarihsel, fiziksel ve kültürel kimliği göz ardı edilmiş ve rant baskıları ön plana geçmiş, tipik bir Anadolu Türk kent kimliğine sahip olan kente, modern Avrupa kent kimliği kazandırılmaya çalışılmıştır. Kentte meydana gelen bu köklü değişimler kentin diğer bir kimlik belirleyicisi olan kültürel kimliğinde de değişimlere sebep olmuştur. Geleneksel yaşam kültürünün bir parçası olan mahalle kavramı ortadan kalkmış ve parsel bazında yapılaşmalar kentinin yeni kavramlara uyum sağlamasını gerektirmiştir.

Yönetimsel faktörlerin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle kentte modernleşme ve çağdaşlaşma adına, kentin tarihsel, kültürel zenginliğinin belirleyici rol oynadığı kent kimliğini kökten etkileyecek yapılar inşa edilmiş, kentsel düzenleme kararları alınmıştır. Modernleşme adına yapılan yapıların çoğu popülist yaklaşımın sonucu olarak eklektik ve kent içinde anlamsız duran yapılardır.

Kentin gelişimi ve değişimi adına kararlar alınırken ve uygulamalar yapılırken kentin tarihsel, kültürel ve sosyal kimliği göz ardı edilmiş ve kent özgün kimliğini kaybetme sürecine girmiştir. Bu süreç, kent için alınan plan kararlarının nitelik faktörünün nicelik faktörünün önüne geçmesi ile hız kazanmıştır.

Günümüz kentlerinin en çok gözden kaçan, oysa en önemli sorunlarından biri kentin kendine ait kimlik arayışı ve yoksunluğudur. Bu arayışın belirtileri büyük küçük her kentin gelişim süreci boyunca kendini göstermekte, ancak doğru algılanıp

yönlendirilmediği için net bir tanıma ulaşmamaktadır. Bu nedenle kentsel kimlik konusunda duyarsız olan hemen her ülkede kimliksiz kentler başıboş biçimde ve sorunlarıyla birlikte büyümeye devam etmektedir.¹⁵³

Kayseri kenti de kentsel kimlik konusunda duyarsız olan kentlerden biridir. kimlik sorunlarıyla gelişim ve değişim süreci içerisinde. Bu sorunun farkına varmak ve etkisini azaltmak değişime ve toplumun dinamiklerine karşı koymak yerine değişimi kabul edip, kontrol altına alıp düzenlemek ve kent için bir potansiyel olarak kullanmak akılcı ve gerçekçi bir yol olacaktır.

Değişen kent kimliğinin geliştirilmesi için;

- ✓ Kent kimliğinin en belirleyici faktörlerinden olan kültürel yapısı doğru analiz edilmeli ve dinamiklerin doğru saptanması,
- ✓ Kentin geçmişte sahip olduğu ve ekonomik kimliğinin oluşmasını sağlayan; halıcılık, pastırma ve sucuk imalatçılığı, el sanatları, taş ustalığı gibi geleneksel ticari uğraşları destekleyen ve esnafı bir arada tutacak ve bu kimliği kente yeniden kazandırabilecek mimari ve sosyal yapılaşmanın oluşturulması,
- ✓ Kente göçle gelen yerli olmayan nüfusun, kente uyumunu ve kenti sahiplenmesini sağlayacak düzenlemelerin planlanması,
- ✓ Kent kimliği bilincinin, kenti yönetenlere, kentte yaşayanlara yerleştirilmesi,
- ✓ Kentin kimlik belirleyicilerinin doğru saptanarak, korunması gerekenlerin nasıl korunacağını belirlenmesi-önemli bir fiziksel kimlik belirleyicisi olan Erciyes Dağında yapımı süren master planı çalışmalarının doğru yönlendirilip, kent için bu olguyu bir dinamik olarak kullanıp kış turizmi kenti kimliğinin oluşmasının sağlanması,
- ✓ Kentte yaşayanlar için yaşamı kolaylaştıracak teknolojik gelişmelerin kent dokusuna uyumlu bir şekilde nasıl uygulanması gerektiğinin planlanması,

¹⁵³ Demir, C., (2006). Kentsel kimliği geliştirme sürecinde mekansal modern tasarımı ve kent plancılarının rolü planlama, *TBMMOB Yayınları*, 37,117-122, Ankara.

✓ Kent için önemli bir potansiyel olan Erciyes Üniversitesi faktörünün kentin bölgesel bir kültür merkezi olabilmesi yönünde kullanılması ve üniversite nüfusunun kent ve kentliyle bütünleşmesini sağlayacak, hem öğrenci nüfusuna hem de kentliye yönelik kültürel ve sosyal paylaşım alanak veren servis sektörlerinin açılması desteklenerek üniversitenin kent nüfusuyla bütünleşmesinin sağlanmasıyla üniversite kenti kimliğinin oluşturulmasının sağlanması, gerekmektedir.

Kentin kimliksizleşme sürecinin önüne geçmek ve geçmişte sahip olduğu kimlik faktörlerini kente yeniden kazandırmak için; kentin ayakta kalabilen form ve görüntü faktörü açısından kimlik faktörü olan dokusu ve yapıları bir bütün olarak ele alınmalı, bu dokuya ve yapılar yeni işlevler verilirken tarihi kent veya kentsel alanın karakteriyle uyumlu olması sağlanmalıdır. Kentsel sit alanı çevresine yeni yapılar yapılması gerektiğinde veya eskileri uyarlanırken, mevcut mekansal oluşum saygı görmeli, özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmelidir.

Yerel yönetimin planlama aşamasında kentin tarihsel kimliğinin korunmasına ve yeni oluşacak alanlarda kentin kültürel kimliğinin göz önünde bulundurulması sağlanmalıdır.

Kayseri kentinin değişim ve gelişim süreci içerisinde kültürel kimliğin yok olmadan yeniliklere uyum sağlanması hedeflenerek, kent için gerekli kararlar alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Erton, M.**, 1995. Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,.
- İzgi, U.**, 1999. Mimarlıkta Süreç Kavramlar-İlişkiler, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul.
- İlgar E.**, 2008. Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*,
- Gündüz, O., Taner, T.**, 2001. Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, *1.Uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması*, MSÜ, s.553
- Erkmen, B.**, 1990. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, *Arredamento Dekorasyon*, 17, 126-7.
- Suher, H.**, 2006. İmar Planı'ndan-Bölge Planlama, Sanayileşme, Kentleşme, Koruma Gereği, Kamu Yararına Geçiş, *İTÜ Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Şehircilik Semineri*, Taşkışla, <http://sehirbolge.itu.edu.tr/duyuru/handesuher.htm>
- Çöl, Ş.**, 1998. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, *Doktora Tezi*, MSÜ,
- Tekeli, İ.**, 1991. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, *Kent Planlaması Konuşmaları*, TMMOB Yayınları, Ankara,
- Güvenç, B.**, 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, *Mimarlık Dergisi*, sayı 1, s.19-28.
- Özer, B.** Yorumlar, İkinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1993.
- Demirsoy, M.S.**, 2006. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi), *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.

- Özdemir Dağıstan, M.Z.**, 2004.Yeni Atine Bildirgesi (Şartı), *Planlama Dergisi*, s.74.
- Öztürk, Ö.**, 2007. Kentsel Kimlik Oluşumunda Güzel Sanatların Yeri, *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.
- Egli, E.**, 1951. Die neue Stadt in Landschaft und Klima, Verlag für Architektur, Zurich.
- Özdeş, G.**, 1972. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İTÜ Matbaası, İstanbul.
- Uçkaç, L.**, 2005. Kent Kimliği ve Kentsel Yenileme ilişkisi, *Yüksek Lisans Semineri*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ocakçı, M.**, 1993. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “*Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım*”, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170.
- Can, N.**, 1999. Kent Kimliği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Kılınçaslan, T.**, 1995. Kentsel Ulaşım Mekanları ve Çevre Kalitesini Etkileyen Fiziksel Ögeler, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 65-69.
- Birlik, S.**, 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, *Doktora Tezi*.
- Uluğ, M. M.**, 1997. Hakim Mimarlık İdeolojisi Olarak Mutlak Mekan, *Mimarlık Dergisi*, s.9-12.
- Güvenç, B.**, 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, *Mimarlık Dergisi*, Sayı 1, s:19–28.
- Alpsoykan, T.K.**, 1994. Bursa Kent Kimliği Değişim Süreçleri ve Planlama İlişkileri, MSÜ MF ŞBPB, *Bitirme Tezi*,

- Güvenç, B.**, 1994. İnsan ve Kültür, s:95,
- Görer,N.**, 1993. Kent Kimliği-Koruma Planları-Kentsel Tasarım-Post Modernizm Üzerine, *2.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, MSÜ ŞBPB Yayını.
- Tezcan, M.**, 1984. Sosyal ve Kültürel Değişme, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara.
- Bayrakçı, O.**, 1989. Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu, *Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1*, MSÜ MF ŞBPB, 15-16 Mayıs.
- Aras, S.**, 1995. Kent Merkezlerinin Gelişme Eğilimleri ve Tarihi Kent Merkezlerinin Korunarak Değerlendirilmesi, *Lisans Bitirme Ödevi*.
- Güler, E.C.**, 1990. Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü.
- Tümertekün, E., Özgüç, N.**, 1997. Beşeri Coğrafya, Çantay Kitabevi.
- Tekeli, İ.**, 1976. Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir, Cem Yayınevi.
- Ulu, A., Karakoç, İ.**, 2003. Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, *Planlama Dergisi*, s:59-66.
- Birlik, S.**, 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi.
- Aysu, M.E.**, 1976. Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemik Bir Çözümleme – Planlama - Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerinde Bir Deneme, *Doktora Tezi*, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, İstanbul.
- Erder, C.**, 1994. Kültür Bakanlığı Kültürel Varlıklarımızı Koruyor mu?, *Mimarlık Dergisi*, 256(2), s.60-61.
- Küntay, E.**, 1991. Kent Yaşamında Komşuluk İlişkilerinin Psiko-Sosyal İncelenmesi, *Yapı Dergisi*, 112(3), s.31-34.

- Bilsel, A. A., Bilsel, S. G., Bilsel, F. C. ve Bilsel, S. M. C.,** 1994. Kentlerimizde Kimlik Arayışları ve Kentsel Tasarım Olgusuna Kent Kültürü/Kentlilik Bilinci/Kent Görünümü Üçlemesiyle Yaklaşım, *5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu* “Kentsel Tasarım ve Ekoloji-Tasarıma Ekolojik Yaklaşım”, Bildiriler Kitabı, s.231-238, İstanbul.
- Ulu, A., Karakoç, İ.,** 2003.Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, *Planlama Dergisi*, s.59-66.
- Ersoy, M.,** 2000. Mekan planlama ve yargı denetimi, Ankara, Yargı Yayınevi, s.63-69, s.77-78.
- Çeçener, B.,** 1994. İstanbul’un Kimlik Sorunu, Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, O.,** 2002. Darbeli Yıllarda Siyaset ve İmar, *Yapı Dergisi*, 250(9) s.91-93.,
- Ekinci, O.,** 1991. Tarihi Yarımadayı ‘Koruma’ Planı, *Yapı Dergisi*, 112(3) s.10-11.
- Türk, A.,** 1995. Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünal E., Duygulu F., Bolat Z.E.,** 1998. İmar Terimleri, TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, s.70, Ankara.
- Ekinci, O.,** 1991. Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi, Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu, *Türkiye’de 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi*, Bildiriler Kitabı, s.404-412, İzmir.
- İnbaşı, M.,** 1996. XVI. Yüzyılda Kayserinin İktisadi yapısı ve Esnaf teşkilatı, *Kayseri ve yöresi tarih sempozyumu bildirileri*, s.129, 11-12.
- Erkiletlioğlu, H.,** 1993. Kayseri Tarihi.
- Ekin, C.,** 2005. Kayseri Kayabağ Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, HÜ Sanat Tarihi Anabilim Dalı *Yükseklisans Tezi*, s.9.

- Ecer, V.** 2000. Ahmet Yesevide Dini Tolerans ve Anadolu'da Etkileri. *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.134-136.
- Eken, G.**, 2000. Masraf Defterlerine Göre Kayseri Şehir Yönetimine İlişkin Bazı Bilgiler, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.142.
- Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği, 1998.
- Özdeş, G.**, 1972. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İTÜ Matbaası, İstanbul.
- İmamoglu, V.**, 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Ankara.
- Yılmaz, N.**, 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Asiliskender, B.**, 2006. Sümerbank Kayseri Yerleşkesi Mutlaka Korunmalıdır!, <http://www.arkitera.com>
- Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi
- Kocatürk, F.**, 2009. Kayserinin Kentsel Gelişim Süreci, *Tol Dergisi*, s:49-56.
- Güler, A.**, 2000. Kayseri'de Demografik Durum, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.206.
- Tanış, Ö.**, 2006. Germir Kiliseleri Ve Panagia Kımısıs-Tıs Theotoku Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.
- İmamoğlu, V.**, 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası Yayınları.
- Eravşar, O.**, 2000. Seyahatnamelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yayınları.
- Karatepe, Ş.**, 1999. Kendini Kuran Şehir, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Tanyeli, U.**, 1987. Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, *Doktora Tezi*, İTÜ.
- Erkiletlioğlu, H.**, 2006. Geniş Kayseri Tarihi.

Kılıç, A., 2006. Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri,

Gabriel, A., 1954. Kayseri Türk Anıtları, Güneş Matbaası, Ankara.

Yücel, C., 2003. Bir Tarihi Şehri Planla(yama)manın Politikası: Kayseri, *Tol Dergisi*, s. 52-57.

Kayseri Sit Alanı Koruma ve Geliştirme Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu – 1991.

Yılmaz, N., 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

Ek. 1. ERCİYES DAĞI MASTER PLANI:

ERCİYES DAĞININ POTANSİYELİ:

- Uluslararası bir kayak merkezi yaratmak için Erciyes, mükemmel bir arazi ve topografya sunmaktadır;
- Dağın yüksekliği ve iklimsel şartlar, yapay kar yapma olanakları gerçekleştirildikten sonra, en az 5 aylık bir kış sezonunu garanti etmektedir
- Yüksek kaliteli entegre bir ürünle, gelişen Orta Doğu ve Doğu Avrupa pazarlarına girilebilir;

PROJE VİZYONU:

- Büyük çapta Ulusal ve Uluslararası spor olaylarına ve uzun vadede Dünya Şampiyonası ve hatta Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yaparak Kayseri'yi, Türkiye'nin kış sporları merkezi haline getirmek.
- Kış Sporları ve kış turizmini, Kayseri kimliğinin önemli bir parçası haline getirmek.

PROJE HEDEFLERİ:

- Yerel ekonomi ve yerel nüfus için sürekli bir gelir kaynağı yaratmak;
- 5000 civarında iş imkânı
- 800 000 civarında gece konaklama
- 100 milyon EURO doğrudan, 100 milyon EURO dolaylı gelir etkisi
- Yurtiçi ve yurtdışından gelecek ziyaretçiler için cazip bir sportif ve sosyal merkez oluşturmak.

KAYAK MERKEZİNİN KAPASİTESİ:

- Mevcutta 5 adet olan lift sayısını 1.aşamada 11 adet'e, toplamda 20 adete çıkartmak.
- Lift uzunluğunu 7.5 km'den 1.aşamada 16.5 km'ye toplamda 34.8 km'ye çıkartmak.
- Mevcut 9km olan pist uzunluğunu 1.aşamada 59km'ye, toplamda 160km'ye çıkartmak.
- 150-170 ha alanda yapay karla kaplı pistler oluşturmak.
- Günlük 10.000/30.000 kayakçı-kar sörfçüsü için kapasite oluşturmak.

Yatırımlar toplam 26 milyon m2'lik bir alanda gerçekleşecektir.

YATIRIMLAR 4 ANA BAŞLIKTA TOPLANABİLİR:

1.MEKANİK TESİSLER-LİFTLER (TELEFERİK SİSTEMLERİ)

2.KARLAMA ÜNİTELERİ (150-170 Ha alanda suni karlama yapılması planlanmaktadır.)

3. SOSYAL TESİSLER

Restoranlar

Otoparklar

Sağlık Üniteleri

Alışveriş üniteleri

Günübirlik alanlar

Kayak Kulüpleri için tesisler

4. KONAKLAMA TESİSLERİ¹⁵⁴

¹⁵⁴ Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Ek.2. KAYSERİ KENT MERKEZİNDE YER ALAN ANITSAL YAPILAR

Tarihsel çevre başlığı altında Kayseri il bütünü içinde oldukça fazla, değerli yapıta rastlamak mümkündür. Bunlardan en önemli olanlar hakkında kısaca bilgiler; Kaleler, Kümbetler, Hanlar, Hamamlar, Çeşmeler, Bedesten ve Çarşılar, Camiiler, Medreseler ve diğer Tarihi Değerler alt başlıklarında toplanmış ve aşağıdaki gibi verilmiştir.

Kayseri Kalesi: Kayseri kalesinin kuzey yönünü tutan surlar ilk defa V. Asırda Roma İmparatorluğu Justinien tarafından ve onu takip eden istilalar sonunda büyük yıkımlarla karşı karşıya kalmıştır. Bugün pek az bir kısmı ayakta. Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat kaleyi bugünkü görünüşüyle yeniden inşa ettirmiştir. Sonradan Karamanoğulları ve Osmanoğullarının kaleyi tamir ettikleri burçlar üzerindeki kitabelerden anlaşılmaktadır. Kalede bulunan 835-1431-1442 tarihli bir kitabede Karaman Beyliklerinden Pir Ahmet'e ait bulunmaktadır. Kayseri kalesi iç ve dış olmak üzere iki kısımdadır. Dış kale geniş bir sahayı kaplamakla beraber bugün harap bir haldedir. Dış kalenin muhtelif burçları ve Sivas Kapısı, Meydan Kapısı, Boyacı Kapısı isimlerinde çeşitli kapılar vardır. Kalenin doğusunda Alaaddin Keykubat tarafından 1224 tarihinde tamir ettirilen Yoğunburç, kalenin belkemiğini teşkil etmektedir. İç kale ise dört köşelidir. Beher yönün uzunluğu 500 m. dir. Dış kaleye nispeten daha iyi muhafaza edilmiş durumdadır. İç kalede 19 burç vardır. Güneye bakan kapısının iki tarafında Selçuklulara ait birer aslan heykeli göze çarpar. Kalenin kuzey kapısından Kağnı Pazarına çıkılır.

KÜMBETLER

Döner Kümbet : Talas yolu üzerindedir. Şah Cihan Hatun Kümbeti de denir. Kapıya bitişik düzeyler üzerinde dallara bezenmiş bir kalenin ortasında aslan başı vardır. Giriş kapısını süsleyen kabartmaların üzerinde geometrik şekillerin ortasında bir mermer taş yerleştirilmiştir. Ortaya yazılan iki satırlık kitabede türbenin Şah Cihan Hatuna ait olduğu ve 12. Asır ortalarında Şah Cihan Sultan tarafından yaptırıldığı yazılıdır.

Hatun Hunat Kümbeti :Hunat Medresesi'nin güney doğusundaki odanın dış duvarına sonraları açılmış bulunan bir kapıdan sekiz köşeli bir salona girilir. Bu salonda yan yana üç mezar dizilmiştir. 1) Prenses Mahperi Hatun'a, 2) Gıyaseddin Keyhüsrev'in kızı Selçuk Hatun'a 3) kime ait olduğu ve tarihleri bilinmemektedir.

Sırçalı Kümbet: İsminden (Sırça) çinilerle bezenmiş olduğu kanaatini veriyor. Binanın tepesi adı duvar taşlarıyla yapılmıştır. Bu tepenin çinilerle kaplanmış olduğu muhtemeldir. Giriş kapısının üzerinde bir kitabe yazılmak için konan mermere hiç bir şey yazılmamıştır.

Gevher Nesibe Hatun Kümbeti: Şifahiye ve Gıyasiye Medreselerinin içindedir. 1205 yılında Gevher Nesibe Hatun adına Gıyaseddin Keyhüsrev II tarafından yaptırılmıştır.

Ali Cafer Kümbet :Gültepe Parkı yanındadır. Ertanoğullarına aittir.

Emir Şahap Kümbeti :Yanıköğlü Mahallesindedir. 1281 yılında yapılmıştır.

Kutlu Hatun Kümbeti :Gavremoğlu Mahallesindedir. 1305 yılında yapılmıştır.

Emir Ali Kümbeti: Talas yolu üzerinde Alaca Mescit mahallesindedir.

Melikgazi Medresesi ve Türbesi: Kayseri'nin İslamlar tarafından zaptından sonra inşa edilen Ulu Camii ile yanındaki Danişmendoğulları Medresesidir. Danişmendliler'in III. Hükümdarı Mehmet Gazi tarafından inşa ettirilmiştir. Buna bitişik olarak da kendi türbesi bulunmaktadır. Medrese yok olmuş fakat türbe halen mevcuttur.

HANLAR

Vezir Hanı: Kapalı çarşının yanında bulunan bu han Damat İbrahim Paşa tarafından 1727 yılında yaptırılmıştır. İlginç mimarisiyle dikkat çeken hanın ortasında bir çeşme vardır. Han iki katlıdır.

HAMAMLAR

Hunat Hamamı: Mahperi Hatun tarafından 1237 yılında yaptırılmıştır.

Sultan Hamamı: Selçuk hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev I. Kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan tarafından 1205 yılında yaptırılmış, yıkık bir vaziyettedir.

Külük Hamamı: Külük Şemseddin tarafından 1334 yılında yaptırılmıştır. Günümüzde yıkılmış durumdadır.

Caferbey Hamamı: Ertanayoğullarından Cafer Bey tarafından yaptırılmıştır.

Kadı Hamamı: 1548 yılında Bedreddin Mahmut Kadı tarafından yaptırılmıştır.

Selehattin Hamamı: 1590 tarihinde yaptırılmış olan bu hamamdan Evliya Çelebi Seyahatnamesinde de bahsedilmektedir.

ÇEŞMELER

Sahabiye Çeşmesi : 1266 yılında Selçuk vezirlerinden Sahip Ata Fahrettin Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Pamukhanı Çeşmesi: Kadı Burhanettin'in yeğeni Meliki Müeyyit tarafından 1398'de yaptırılmıştır. Pamukhanıyanındadır.

Oduncu Çeşmesi: Oduncu Murat Bey tarafından 1852'de yaptırılmıştır.

Şizmenli Çeşmesi : İshak Çelebi 1650'de yaptırmıştır.

Asmalı Çeşme: Kadı Burhanettin zamanında kalan bu tek eserin, üç satırlık bir kitabesi vardır. Hicri 792 tarihli kitabe çeşmenin Kadı Burhaneddin'in hemşerizadesi Şeyh Müeyyed tarafından yaptırıldığı belirtir.

BEDESTEN VE ÇARŞILAR

Bedesten : Üç büyük kubbe ve bunun yanında ufak kubbeciklerden meydana gelmiş bu eserin doğu, batı kuzey yanında olmak üzere 3 kapısı vardır. Kuzey tarafındaki eski pamukçular çarşısına açılan kapının üzerindeki mermer kitabede kurucusu olan Kayseri Emiri Mustafa Bey Bini Abdühay Bey tarafından 1497 yılında yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Pirinçciler Çarşısı: Bu çarşı 1512 yılında halk tarafından yaptırılmıştır.

HacıEfendi Çarşısı: Bu çarşı 1844 yılında halk tarafından yaptırılmıştır.

Kapalı Çarşı: 1859 yılında halk tarafından yaptırılan bu çarşı 100.000m² lik bir alan üzerindedir.

Kazancılar Çarşısı: Kapalı Çarşı'nın paralelinde halk tarafından yaptırılmıştır.

CAMİLER

Ulu Camii (Camii Kebir) : Bu Camii 1750 m' dir. Ulu Camii planı bütün İslam dünyasında yaygın bulunan genel tipe uygundur. Bir çok tadilat geçirdiği muhtemeldir. Planın genel tertibi yapıda sivri kemer kullanılması İslami kaynağı delilleridir. 1042'de Danişmendoğul'larından Melikgazi tarafından yaptırılmıştır. Silindir minaresi tuğla mozaikli olarak yapılmıştır. Minberi çok ince işlidir.

Külük Camii : Selçuklu vezirlerinden Muzaffereddin Mahmut'un kızı Atsız Etli Hatun tarafından M.S. 1210 tarihinde yaptırılmıştır. Planda görülen intizamsızlık gördüğü tamirlerden ileri gelir. Kapısının kompozisyonu zariftir. Kemer bendin üzerindeki yuvarlak iki taşın arasında üç satırlık yapılaş tarihini belirten bir kitabe mevcuttur. Külük Camii'in mihrabı çok güzel bir şekilde çini mozaikle süslüdür. Böyle bir mihrap Selçuk çiniciliğinin şahaneliğini ifade eden bir unsur olarak ayakta durmaktadır.

Hunat Hatun Camii : Kalenin doğusunda şehri çeviren surların dışında I. Keykubat'ın karısı ve II. Keyhüsrev'in annesi Prenses Mahperi Hatun tarafından 1237 yılında yaptırılmıştır. Camiinin iki kapısı geleneksel büyük Selçuklu kapılarının benzeridir. Batı tarafındaki kapının üzerinde üç satırlı bir kitabe bulunur, 2. Kapısında da birinci kapıdaki gibi bir kitabe vardır. İkinci kitabede de inşaat tarihi ve sultanın adı tekrar edilmiştir. Hunat Camiisi Kayseri'deki Camilerin en büyüğüdür. 56 kemer ayağının üzerine istinat eder. Birisi yeni, diğeri eskiden yapılmış iki kubbesi vardır. Binanın batı tarafındaki kapısına cümle kapısı denir. Yan ve üst kısmı gayet ince şekilde süslenmiştir.

Hacı Kılıç Camii : 1249 yılında Selçuk oğulları vezirlerinden Ebul Kasım Ali Tosil tarafından yaptırılmıştır. Camiinin kapısı ince bir şekilde işlenmiştir.

Han Camii: 13. Asır ortalarında Selçuk oğulları tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir.

Lala Paşa Camii: 1308'de Kayseri Emiri Lala Muslihiddin Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Mimar Sinan Camii : 1574 yılında Doğan Hacı Ahmet Paşa tarafından yapılmış olan bu Camiinin planını bizzat Mimar Sinan çizmiştir. Kubbesi kurşunla örtülü olduğundan “Kurşunlu Cami”de denmektedir.

Yanıköğlü Camii : 1723 yılında Bayraktar Yanık Ömer tarafından yaptırılmıştır.

MEDRESELER

Şifaiye ve Gıyasiye Medreseleri : Anadolu’nun ve Avrupa’nın ilk tıp okulu olan medrese ve hastane 1205 yılında Selçuklu Hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev I. Kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan’ın vasiyeti üzerine şifaiye adını taşıyan hastane yapılmış, bunun yanında ilk tıbbiye Gıyasiye adlı bir medrese kurulmuştur. Bu medreseler “çifte Medreseler” adıyla da anılır. Hastanenin çok süslü olan kapısının üzerinde Selçuklu hattı ile yapılmış iki satırlık kitabe bulunur. Son zamanlarda geniş çapta restore edilmiştir. Şimdi Tıp Tarihi Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Seracettin Medresesi: Bu medrese Küçük Hunat Medresesi de denilir. Hunat Medresesine benzediğinden dolayı bu ad verilmiştir. 1240’da Selçuk oğulları vezirinden Seraceddin tarafından yapıldığı üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır.

Hunat Medresesi : Bu medrese 1237 yılında Selçuklu Hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev II. nin annesi I. Alaaddin Keykubat’ın karısı Mahperi Hatun tarafından yaptırılmıştır. İlk müderrisi Mevlana Celaleddin’in Hocası Burhaneddin Tirmizi’dir. 1939 yılında müze olarak açılan medrese restore edildikten sonra Etnografya Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Sahabiye Medresesi: 1276 yılında Selçuk oğulları vezirlerinden Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından yaptırılmıştır. Cümle kapısının taştan oyma süslemeleri çok mükemmeldir.

Hacıklıç Medresesi : Selçuklu vezirlerinden Ebu Kasım Ali Tosil tarafından 1249’da yaptırılmıştır.

Hatuniye Medresesi: 1413 yılında Dulkadiroğullularından Nusrettin Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır.

DIĞER TARİHİ DEĞERLER:

Basil-Manastır Külliyesi: Battal altı Mahallesi’nin kuzeydoğusunda bulunan kemerli Roma yapı kalıntılarının basil manastır külliyesine ait olduğu sanılmaktadır.

Roma Mezarı: İstasyon Caddesi üzerinde ve Sahabiye Medresesi arkasına düşmektedir. Kapadokya’nın Roma eyaleti haline geldiği sırada yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Sonraları buranın etrafı İslami mezarlara çevrili açık mezar haline gelmiştir. Hatta bu mezarın da islamlar tarafından kullanılmış olduğu içindeki İslami kitabelerden anlaşılmaktadır.

Roma mezarı: Şehir içi İstasyon caddesindedir. Tamamen kesme taşlardan inşa edilmiş olan mezar, klasik çağ mabetleri tarzındadır.

Güpgüpoğlu Konağı: Şehir içinde Cumhuriyet Mahallesiindedir. Mevcut evlerin en eskisi ve iyi muhafaza edilenidir.

Atatürk Evi (ReŐit Ağa Konağı): Kayseri Cumhuriyet Mahallesi, Şeyh Tennuri Sokakta bulunan Konak 19. yüzyıl sonlarında RaŐit Ağa tarafından ev olarak yaptırılmıştır. Bina kesme taşlardan yaptırılmış olup, üç katlıdır.

Saat Kulesi: 1919 yılında yaptırılmıştır. Cumhuriyet Meydanı'ndadır

ÖZGEÇMİŞ

Mimar Nisa ŞAHİN

Tuna cad. Erciyesevler mah. Bağdat sit. 2/14
Kocasinan/Kayseri

Kişisel Bilgiler

Uyruğu : T.C

Doğum Yeri : Kayseri

Doğum Tarihi : 05.04.1982

Medeni Durum : Evli

Eğitim Durumu

YÜKSEK LİSANS : Mimarşinan Üniversitesi Kentsel Tasarım Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi (2006 -2010)

LİSANS : T.C Haliç Üniversitesi Mühendislik Fak.Mimarlık Bölümü (2001-2005)

LİSE-ORTAOKUL : Ali Rıza Özderici Anadolu Lisesi (Kayseri)

İLKOKUL : Ahmet Paşa İlköğretim Okulu(Kayseri)

Yabancı Dil

İngilizce

Bilgisayar Bilgileri

Mc Office, Archicad , Autocad

İş Deneyimleri

OFİSS MİMARCA MİMARLIK OFİSİNDE MİMAR(Kayseri 2008-2010)

DNA İÇ MİMARLIK VE TASARIM OFİSİNDE MİMAR (KAYSERİ 2006-2007)

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ ŞEHİRCİLİK BÖLÜMÜ 1 DÖNEM MİMARİ PROJE DERSİ DERS YÜRÜTÜCÜSÜ(KAYSERİ)

KAYSERİPARK ALIŞVERİŞ MERKEZİ ORTAK KULLANIM MEKANLARININ TASARIMI VE UYGULAMASI(KAYSERİ)

BİMTAŞ ŞİRKETİ: İSTANBUL DEPREM MASTER PLANI FATİH PROJESİ (İSTANBUL 2005-2006)

BAHAR OTOMATİK OTOYOL SİSTEMLERİ (İSTANBUL 2005)

**T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENT KİMLİĞİ VE DEĞİŞİM SÜRECİNİN KAYSERİ KENTİ
ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Nisa ŞAHİN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

EYLÜL 2010

Mimar Nisa ŞAHİN tarafından hazırlanan KENT KİMLİĞİ VE DEĞİŞİM SÜRECİNİN KAYSERİ KENTİ ÖRNEĞİNDE İRDELENMESİ adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: : Yrd. Doç. Dr. Bilge ULUSAY ALPAY

Üye : Yrd. Doç. Dr. F. Dilek Aktürk

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ceyhan Yücel

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygundur.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
SUMMARY	v
ÖNSÖZ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. SORUN TANIMI	1
1.2. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ	2
1.2.1. Çalışmanın Amacı	2
1.2.2. Çalışmanın Kapsamı	2
1.2.3. Çalışmanın Yöntemi	3
2. KENT KİMLİĞİ KAVRAMI	4
2.1. KENT KİMLİĞİ	4
2.2. KENT KİMLİĞİ FAKTÖRLERİ	9
2.2.1. Tarihsel Kimlik	10
2.2.2. Biçimsel Kimlik	13
2.2.3. Fiziksel Kimlik	14
2.2.4. Sosyo-Kültürel Kimlik	29
2.2.5. Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi	34
3. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ	37
3.1. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KENTLERİN KİMLİK DEĞİŞİMİ	37
3.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler ve Kimlik Özellikleri	37
3.1.2. Sanayi Devrimi Dönemi Kentler ve Kimlik Özellikleri	39
3.1.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Kimlik Özellikleri	40
3.2. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ	42
3.2.1. Fiziksel Faktörler	43
3.2.2. Sosyal Faktörler	46
3.2.3. Yönetimsel Faktörler	47
3.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	49

4. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ	52
4.1. KAYSERİ KENTİ TARİHSEL KİMLİĞİ	52
4.2. KAYSERİ KENTİNİN BİÇİMSEL KİMLİĞİ	58
4.3. KAYSERİ KENTİNİN FİZİKSEL KİMLİĞİ	61
4.3.1. Doğal Çevre Kimliği	61
4.3.2. Yapay Çevre Kimliği	70
4.4. KAYSERİ KENTİNİN SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ	90
4.5. KAYSERİ KENTİNİN EKONOMİK YAPISININ KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ	107
4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	112
5. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ	115
5.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KAYSERİ KENTİ KİMLİK ÖZELLİKLERİ	115
5.2. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ	119
5.2.1. Plansız Dönem	119
5.2.2. I.Plan Dönemi- 1945- 1975 Yılları Arası Dönem	128
5.2.3. II. Plan Dönemi-1975-1986 Yılları Arası Dönem	136
5.2.4. III. Plan Dönemi- 1986 Yılı ve Sonrası Dönem	140
5.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ	148
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	153
KAYNAKLAR	160
EKLER	166
ÖZGEÇMİŞ	18

ÖZET

Doğada var olan her nesnenin ve her oluşumun bir kimliği olduğu gibi her kentin de bir kimliği vardır, olmalıdır. Kentin kimliğinin belirleyici olabilmesi için farklı faktörlere ihtiyacı vardır, bu faktörler sayesinde kent kimliği her kentte farklı algılanır. Fakat kentler sürekli bir değişim sürecindedirler, bu süreç kimi zaman dilimlerinde kent kimliğinin gelişmesine çoğu zaman ise ne yazık ki kenti diğerlerinden ayıran ve kente özgülük kazandıran kimliğinin yok olup kentin kimliksizleşmesine sebep olmaktadır. Kentlerin kimliklerini bu süreçte etkileyen faktörler yine her kent için farklılık göstermektedir.

Bu çalışmada Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri olan, ipek yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış Kayseri kentinin kimlik faktörleri ve bu faktörlerin nitelik ve nicelik değiştirmesine ve hatta bir kısmının yok olmasına sebep olan faktörlerin, zaman içerisinde değişmesiyle değişen Kayseri kent kimliği incelenmiştir.

SUMMARY

Just as every object and every formation that exists in the nature has an identity, every city has, and must have, an identity. A variety of factors are needed for the identity of a city to be determining, and it is owing to these factors that the urban identity is perceived differently in every city. However, cities are in a constant process of change; and this process sometimes contributes to development of the urban identity in some periods, but unfortunately, more often than not leads to disappearance of the identity, which distinguishes the city from others and brings freedom to the city. Factors affecting identities of cities within this process also differ from city to city.

In this study, the identity factors of the city of Kayseri, the city that is one of the most important cities in Anatolia located at the intersection of silk roads and has been the focal point of and cradle to a number of cultures and civilizations throughout its history, as well as the city's urban identity that has changed as the factors, which caused these factors to change quality and quantity and even some of them to disappear, have changed in the course of time are examined.

ÖNSÖZ

Sayın Yrd. Doç.Dr. Bilge Ulusay Alpay Yürütücülüğündeki Yüksek Lisans Tezi'nde, kent kimliği kavramının ve değişim sürecinin incelenmesi ve Kayseri kent kimliğinin irdelenmesi amaçlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve birikimlerini aktaran ve kentsel tasarım disiplini kazanmamı sağlayan Mimarınan Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün Sayın Dekanı ve Bölüm Başkanı başta olmak üzere tüm akademik personeline teşekkür ederim.

Tez çalışmasının yürütülmesi ve tamamlanması sürecinde yönlendirmeleriyle katkıda bulunan ve çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Bilge Ulusay Alpay 'a içtenlikle teşekkür ederim.

Tezin gelişim sürecini izleyerek yorumlarıyla ufkumu açan Sayın Yrd. Doç. Dr. Ceyhan Yücel'e teşekkür ederim.

Tezle ilgili veri bulmamda ve birikimiyle destek olan arkadaşlarım Y.Şehir Plancısı Neşe Yılmaz Bakır'a, Yüksek Mimar Sümeyye Koç'a, çalışmanın her aşamasında maddi ve manevi destek olan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Kayseri tarihi ve kültürü konusunda sahip olduğu zengin birikimini benimle esirgmeden paylaşan Sayın Halit Erkiletlioğlu'na Kayseri ile ilgili geniş arşivinden yararlanmamı sağlayan Sayın Faruk Yaman'a ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi arşivinden faydalanmamı sağlayan belediye personeline teşekkür ederim.

Kişisel, sosyal ve fiziksel olanakları sağlamanın yanı sıra manevi desteği ile her zaman yanımda olan, huzur kaynağım eşim Dr. Mehmet İlhan Şahin'e ile kızım Emine Nihan'a gösterdikleri sabır ve anlayış için teşekkür ederim. Ayrıca bana eğitim hayatım boyunca destek olan tüm aile fertlerime teşekkür ederim.

İstanbul, Eylül 2010

Mimar Nisa Şahin

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Safranbolu, Türkiye	7
Şekil 2.2. Mardin, Türkiye	7
Şekil 2.3. Bern, İsviçre	8
Şekil 2.4. Siena, İtalya.....	8
Şekil 2.5. Aya İrini Kilisesi-İstanbul Roma Dönemi Eseri.....	13
Şekil 2.6. Ayasofya Müzesi-İstanbul Bizans Dönemi Eseri	13
Şekil 2.7. Sultanahmet Camisi İstanbul Osmanlı Dönemi Eseri.....	13
Şekil 2.8. Assos Agorası-Antik Çağ Kenti	14
Şekil 2.9. Amasya	14
Şekil 2.10. İstanbul Tarihi Yarımada	14
Şekil 2.11. İki kıtayı, iki denizi birbirine bağlayan İstanbul Boğazı.....	16
Şekil 2.12. Kanallar kenti Venedik, İtalya	16
Şekil 2.13. Mardin	17
Şekil 2.14. Çamlıhemşin-Rize.....	17
Şekil 2.15. Manhattan-New York, A.B.D.....	18
Şekil 2.16.Travertenler, Pamukkale	18
Şekil 2.17.Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir	18
Şekil 2.18. Ovaya Kurulan Kente Örnek-Kayseri.....	20
Şekil 2.19. Yamaca kurulan kente örnek-Mardin	20
Şekil 2.20. Tepeye kurulan kente örnek Gordes, Fransa.....	20
Şekil 2.21. Semere kurulan kente örnek- Göynük-Bolu	20
Şekil 2.22. Vadiye kurulan kente örnek Amasya.....	20
Şekil 2.23. Su Kenarına kurulan kente örnek- Rio de Janerio	20
Şekil 2.24.Form ve Görüntü Faktörü-Safranbolu	22
Şekil 2.25. Yer ve Konum Faktörü-İstanbul	23
Şekil 2.26. Anlam Faktörü-Gelibolu.....	23
Şekil 2.27. Eiffel Kulesi-Paris.....	24
Şekil 2.28. Tac Mahal-Hindistan	24
Şekil 2.29. Ortaköy Camisi-İstanbul	25
Şekil 2.30. Piramitler-Mısır	25

Şekil 2.31. Sagrada Familia Kilisesi-Barcelona.....	25
Şekil 2.32. Çin Seddi-Çin	25
Şekil 2.33. Kremlin Sarayı ve Kızıl Meydan-Rusya.....	25
Şekil 2.34. Boğaziçi Köprüsü ve Rumeli Hisarı-İstanbul.....	25
Şekil 2.35. Hyde Park-Londra.....	26
Şekil 2.36. Central Park-New York	26
Şekil 2.37. St.Marco Meydanı-Venedik.....	27
Şekil 2.38. Taksim Meydanı-İstanbul	27
Şekil 2.39. Gondollar-Venedik	29
Şekil 2.40.İstanbul Vapurları	29
Şekil 2.41. Türk Kültürü Simgeleri.....	31
Şekil 2.42. Sztálinváros (Stalin Şehri),Sosyalist Kent Planlamasının Macaristan'daki Örneği	32
Şekil 2.43.İslamiyetin Simgesi-Mekke Şehri.....	32
Şekil 2.44. Ekonomik ve Teknolojik Yapının En Güçlü Olduğu Ülkelerden Biri- Dubai	33
Şekil 2.45. Liman kenti: Rotterdam, Hollanda	35
Şekil 2.46. Maden Kenti: Broken Hill, Avustralya.....	35
Şekil 2.47. Turizm Kenti: Side-Antalya.....	35
Şekil 3.1. Mostar Köprüsü-Bosna-Hersek–1993,2004	45
Şekil 4.1. Kültepe-Kaniş Karumu –Kayseri.....	55
Şekil 4.2. Temel Kazılarına ve Belgelerine Uygun Olarak Temsili Resimlerle Tasvir Edilen Karum Evleri.....	55
Şekil 4.3. 1905 Yılında bir ekip halinde Kayseri'ye gelen Seyyah Schweinitz tarafından çekilen Eskişehir bölgesinin en eski fotoğrafı.....	58
Şekil 4.4. Kayseri Kenti Biçimsel Kimliği	60
Şekil 4.5. Erciyes Dağı-Kayseri	62
Şekil 4. 6. Kayseri’de Eski Sokak Dokusu	63
Şekil 4.7. Eski Bağ Evi-Kayseri.....	64
Şekil 4.8. Kış Turizmi-Erciyes Dağı.....	70
Şekil 4.9. Erciyes Dağı Master Planı Maket Fotoğrafı	70

Şekil 4.10. Camcıoğlu Konağı-Kayseri	71
Şekil 4,11-4.12. Erciyes Üniversitesi Tarafından Restorasyonu Gerçekleştirilen Konutlar	72
Şekil 4.13. Kayseri Kalesinin Eski Hali.....	77
Şekil 4.14. Kayseri Kalesi-Kayseri	77
Şekil 4.15. Canlı Bir Ticaret Merkezi-İç Kale	77
Şekil 4.16.Roma Dönemi Kayseri Surları.....	77
Şekil 4.17-4.18. Cami-i Kebir-Kayseri	78
Şekil 4.19-4.20. Hunat Hatun Külliyesi-Kayseri	78
Şekil 4.22. Kurşunlu Cami	78
Şekil 4.21. Kurşunlu Cami-i ve Çevresi	78
Şekil 4.23. Kapalıçarşı ve Kayseri Kalesi-Kayseri-1927.....	79
Şekil 4.24. Günümüzde Kapalıçarşı.....	79
Şekil 4.25. Kayseri Tren Garı-1926	80
Şekil 4.26. Kayseri Devlet Hastanesi-1939.....	80
Şekil 4.27. Kayseri Valilik Binası-1950	80
Şekil 4.28. 1960'ların Sonuna Doğru Yıkılarak Yenilenen Mevcut Kayseri Valilik Binası	80
Şekil 4,29. Kayseri Çevreyolu	83
Şekil 4.30. Raylı Sistem Projesinden Sonra Sivas Caddesinde Yapılan Alt Geçitler.....	83
Şekil 4.31. Kayseri Fuar Kültür Park	84
Şekil 4.32. Kayseri Mimarsinan Parkı	84
Şekil 4.33-Şekil 4.34.1935 Yılında Kayseri Cumhuriyet Meydanı Düzenlemesi	86
Şekil 4.36. 1 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm	86
Şekil 4.37. 2 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm	87
Şekil 4.38. Güpgüpoğlu Konağı-Kayseri.....	87
Şekil 4.39. Yıkılan Eski Stadın Kent Merkezindeki Konumu	92
Şekil 4.40. Yıkılan eski Stadın Yerine Yapımı Süren Yaşam Merkezi	96
Şekil 4.41. Kayseri Kadir Has Stadyumu Kent İçerisindeki Konumu.....	96
Şekil 4.42.Kayseri Kadir Has Stadyumu.....	97
Şekil 4.43 .Kayseri Kadir Has Stadyumu.....	97

Şekil 4.44.Gecekondulu Önlleme Bölgesinin Kent İçindeki Konumu	105
Şekil 5.1. Ortaçağda Kayseri Kenti.....	117
Şekil 5.2. Kale-Yakın Çevresi ve Kentsel Sit Alanının Kayseri Bütününde Konumu	120
Şekil 5.3. Kayseri Kentin 1900-1975 Yılları Arası Mekânsal Değişimi.....	125
Şekil 5.4. Hava İkmal Bakım Merkezi.....	126
Şekil 5.5. İstasyon Binası Önü ve İstasyon Caddesinin Düzenlenmesi-1935.....	126
Şekil 5.6. Sümerbank Bez Fabrikası -1944.....	128
Şekil 5.7. Sahabiye Mahallesiinde Yer Alan Belediye Konutları	131
Şekil 5.8. Belediye Blokları	132
Şekil 5.9. Kayseri Nazım İmar Planı-1975	136
Şekil 5.10. Plan Kararları Sonucu Üst Gelir Grubunun Mekan Tercihleri	145

1. GİRİŞ

1.1. SORUN TANIMI

Her mimarın yaşadığı kentle ilgili bir düşüncesi vardır söyleminin getirdiği sorumlulukla yaşadığım kent olan Kayseri kentinde sorgulanması gereken kavramların olduğu, kentin sahip olduğu tarihsel ve fiziksel belirleyicilerini gün geçtikçe yitirdiğini ve kentin algılanmasını sağlayan faktörlerin giderek yok olduğu geçmişten kopuk, geleceği öngörülmeleyen bir kentin giderek özgün kimliğini kaybetme sürecine girmiş olması sorunun çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Her kenti farklı kılan onu diğer kentlerden ayıran bir kimliği vardır, olmalıdır. Kentlerin sahip oldukları tarihsel, fiziksel, biçimsel, kültürel ve ekonomik belirleyiciler sayesinde kimlik kazanırlar. Bu belirleyicilerin oluşum ve gelişim süreci her kentte farklı olduğundan dolayı kentler farklı kimlik özelliklerini sahiptir ve bu farklılık kentin algılanmasını sağlar, ancak değişen ve gelişen şartlar kentlerin sahip oldukları kimlik faktörlerinin yok olmasına veya değişmesine sebep olmaktadır. Kimlik faktörlerinin değişimi kentlerin kimliklerinin de değişmesine sebep olmaktadır. Kent kimliği kentin geçmişten geleceğe sürekliliğini sağlar ancak kentsel kimlikte yaşanan değişimler bu sürekliliğin bozulmasına ve geçmişle gelecek arasında kopuklukların yaşanmasına sebep olmaktadır.

Anadolu'nun en önemli kentlerinden biri olan, İpek Yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış Kayseri kentinin çok zengin bir tarihsel geçmişi vardır. Zengin ve köklü tarihsel geçmişi kentin tarihsel kimliğinin oluşmasını sağlamıştır. Ayrıca kentin sahip olduğu topoğrafik yapısı ve kentte yer alan Erciyes Dağı gibi fiziksel belirleyicilerin yanı sıra kentte yaşayanların köklü sosyo kültürel ve ekonomik yapısı kentin kimlik kazanmasında etkili faktörlerdir. Yine kentte yaşamış birçok medeniyetin kente miras olarak bıraktığı sivil mimarlık örnekleri de kente karakter kazandıran

faktörlerdendir. Fakat birçok sebepten dolayı kimi zaman bilinçli, kimi zaman ise doğal süreçlerin etkisi ile kent sahip olduğu bu faktörleri yitirmiştir.

Kenti diğerlerinden ayıran faktörlerin değişimi ve yok olması ve kentin özgün kimliğini yitirme sürecine girmiş olması çalışmayı yönlendirici etki olmuştur.

1.2. TEZ ÇALIŞMASININ AMACI, KAPSAMI VE YÖNTEMİ

1.2.1. Çalışmanın Amacı

Yapay ya da doğal faktörler tarafından şekillenmiş olsun bütün kentler farklı özelliklere sahiptir. Bu farklılaşma kentlerin kimlik kazanmasını sağlamaktadır.

Bir yerin karakteri, öncelikli olarak o yerin bulunduğu konuma ve doğal şartlara bağlı olarak gelişen insan yasayışları ve davranışları tarafından şekillendirilen çevreye bağlıdır. Bir kentin sahip olduğu karakter o kentin ruhunu yansıtır ve bu ruh aynı zamanda o kentin kimliğidir. Ancak kentlerin çoğu sahip oldukları kimlikleri çeşitli sebeplerden dolayı zaman içerisinde kaybeder veya yeni kimlikler oluşturamadıklarından dolayı kimliksizleşme sorunuyla karşı karşıya kalırlar.

Bu çalışmanın amacı 6000 yıllık tarihsel ve kültürel geçmişi olan doğal ve yapay belirleyicilerin etkileşimi ile karakter kazanan Kayseri kentinin sahip olduğu kimlik faktörlerinin tespit edilmesi ve bu faktörlerin değişimi veya yok olması sebebiyle değişen ve özgün kimliğini kaybetme sürecine giren kentin kimlik değişim sürecinin irdelenmesidir.

1.2.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışma alanı olan Kayseri kentinin sahip olduğu kimlik faktörlerinin ve bu faktörlerinin değişim sürecinin irdelenmesinin amaçlandığı çalışma altı bölümden oluşmaktadır ve her bölümün sonunda bölümün özetlenmesi amacıyla bölüm değerlendirmesine yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde; sorun tanımı yapılmış ve tez çalışmasının amacı, kapsamı ve yöntemine değinilmiş, çalışma konusunun önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde; tezin kuramsal temelini oluşturan kent kimliği kavramı ve kent kimliği faktörleri ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde; kent kimliği değişimi ve kimlik değişim faktörlerine yer verilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; Kayseri kent kimliği faktörleri birinci bölümde ele alınan kimlik faktörleri çerçevesinde görsel malzemelerle desteklenerek tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümünde; Kayseri kenti kimlik değişimi üçüncü bölümde ele alınan kent kimliği değişim faktörleri ile ilişkilendirilerek irdelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın altıncı ve son bölümünde ise; tez çalışmasının literatür araştırması ve Kayseri kenti kimliği ve değişim sürecinin incelenmesi sonucu ulaştığı son nokta göz önünde bulundurularak genel sonuçlar ifade edilmiştir.

1.2.3. Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasının yapımı sırasında çalışmanın konusunun ve çalışma yapılacak alanın belirlenmesinden sonra farklı alanlarda (coğrafya, ekonomi, tarih, sosyoloji, şehir ve bölge planlama, mimarlık, vb.) Kayseri kenti üzerine yapılan çalışmaların, tezlerin, araştırmaların gruplandırılması yapılarak kullanılan yöntemler ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmanın kuramsal temelini oluşturan kavramlar üzerine de literatür araştırması yapılmıştır.

Gerekli verilerin toplanması amacıyla kurum ve kuruluşlarla ayrıca kentte yaşayan ve çeşitli meslek gruplarından Kayseri hakkında kişisel birikimi olan insanlarla görüşülmüştür.

Konu ve çalışma alanı ile ilgili literatür araştırması ve veri toplanması çalışmaları sonucunda tez çalışmasının kuramsal temeli oluşturulmuş ve Kayseri kent kimliği ve değişimi elde edilen verilerle ilişkilendirilerek irdelenmiştir.

2. KENT KİMLİĞİ KAVRAMI

Bu bölümde tez çalışmasında kullanılan ve tezin kuramsal temelini oluşturan kent kimliği kavramları ele alınacaktır.

2.1. KENT KİMLİĞİ

İnsan kentsel yaşama geçişinden başlayarak çeşitli gereksinimleri için korunma amacıyla mekânlar kurmuştur. Kent de bu gereksinimlere karşılık veren örgütlü mekânlar topluluğudur.

Kentler belirli süreçle var olurlar ve değişirler. Süreç, değişimi ortaya koyarken değişim de kimi zaman üretim ve tüketimin, kimi zaman da kentte yaşayanların yaşamlarını düzenlemeye yönelik düzenlemelerin ürünü olarak kentsel mekâna yansımaktadır. Kent, kentsel faaliyetlerin yer aldığı mekânlar bütünüdür.¹Sınırları içinde yaşayanları kentli kimliğine ulaştıran, ortak sorumluluklar bilinci aşıl原因an, biyolojik-psikolojik-sosyolojik yönlerden huzur ve mutluluğa kavuşma olanağı kazandıran ivmeli, karmaşık bir kurgudur. Amacı; birey ve toplum olarak insana, çağının koşullarına uygun bir ortam ve yaşam düzeyi yaratmaktır².

Kentler, var oldukları süre içinde sürekli değişim gösteren bir yapıdadırlar. Bu değişken yapı zamana, coğrafyaya ve özellikle içinde yaşattığı kentlilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kent de bu etkileşimlerin bir ürünüdür. Bu etkileşimi ortaya çıkaran faktörler her kent için geçerliliğini korusa da her kentte farklı bir etkiye ve oluşum sürecine bağlı olarak geliştiğinden kentlerde birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu durumda, onlara kent olma özellikleri kazandıran durumların yanında

¹ Erton, M., Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995

² İzgi, U., Mimarlıkta Süreç Kavramları-İlişkiler, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1999.

farklı kültür ve sosyal yapılara sahip olmaları da kentlerin farklılaşmasına neden olur. Bu farklı karakterler kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır.³

Kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanıyor. Aynı kavram, kaçınılmaz olarak da, benzerler arasında kıyaslamayı getiriyor. Benzerine göre sahip olunan ayırt edici özellikleri ortaya koyuyor.⁴

Lynch (1960), kimliği bir objenin diğer objelerden farklı ve özgün olma durumu olarak açıklamakta ve kimliğin, hiçbir şeyle eşit olmadığını, tek, biricik olduğunu savunmaktadır. Deniz (2004) ise kimliği, doğada varlığını sürdüren herhangi bir canlıyı ya da objeyi, diğer canlı ve objelerden ayıran, öncelikle görsel, işitsel ve diğer duyularla algılanan kendine özgü olma durumu, teklik ve özgünlük olarak ifade etmektedir.

Kentsel kimlik ise; bir kenti tanımlayan ve diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin karakteristikleri, kentin kimliğini belirtmektedir.⁵

Her insanın, her oluşumun bir kimliği olduğu gibi; kentlerin de bir kimliği, kenti o kent yapan özellikleri vardır, olmalıdır.⁶

Bir kenti diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, o kentin kendine ait bir karaktere sahip olmasıdır. Bu karakter, üzerine yerleştiği coğrafyadan içinde barındırdığı insanlara kadar uzanan bir ağın içinde zamanla gelişir ve o kentin etiketi haline gelir. Etiket, o kentin kimliğidir ve üzerinde sadece o kenti tanımlayan ibareler bulunur.

Bu ibareler bir kente ilk defa gittiğimizde algıladığımız ya da zamanla belleğimizde oluşan izlerdir.⁷

³ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

⁴Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S. Ü. s.553

⁵Gündüz, O/Taner, T. (2001), Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, 1.uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması, M.S. Ü. s.553

⁶Erkmen, B. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, Arredamento Dekorasyon, 17, (1990) 126 127.

Kentin kimliği uzun bir zaman dilimi içinde oluşur ve şekillenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi kenti biçimlendirir.

Bu nedenle kente kimlik kazandıran alanlar tek tek değil bir bütün olarak ele alınır.⁸ Bununla birlikte, bu bütünlüğün kente kimlik kazandıran tek tek alanlardan oluştuğu da unutulmamalıdır. Tarihsel bir birikim olmasının yanı sıra zaman içinde değişen toplum kültürü nedeni ile de bulunduğu her dönemde üzerine bir şey ekleyerek varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Kentte bir katmanlaşma vardır ve kentin sahip olduğu bu her tabaka farklı bir özelliğe sahiptir.⁹

Bir kentin bulunduğu coğrafyadan dolayı farklı iklimsel ve fiziksel özelliklere sahip olması ya da başka bir kentin tarihi özellikleri ile ön plana çıkması o kentin kimlik elemanlarını büyük lde etkiler. Buna karşın, bu kimlik biçimlenmesinde sadece fiziki faktörler değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik faktörlerde etkili olmaktadır. Kentlilerin sahip oldukları kültür ve yaşama biçimleri, kentin sahip olduğu geçmişi, kentlilerin kentle kurdukları ilişki düzeyleri, kent ve mekânlarına yükledikleri anlamları, kentin sanayisi, ekonomisi, yerel yönetimler ve politik kararları, gelenekleri ve görenekleri kentin kimliğinin ortaya çıkmasında etkili durumlardandır.

Bir kentin kimliğinin oluşmasında şüphesiz kent mimarisinin de büyük etkisi vardır. Kent mimarisi zamana ve bulunduğu dönemin özelliklerine göre tasarımcı ve kullanıcı isteklerinin de etkili olduğu pek çok faktöre bağlı olarak gelişir. Bu gelişmede tasarımcıların rolü önemlidir. Dönemin mimari özellikleri, kullanılan malzemeler, toplumun sosyal ve ekonomik yapısı ve tasarım ltleri bu rolün oynanmasında yönlendirici faktörlerdir. Bu yüzden, tasarımı etkileyen kararlar ve

⁷İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir rneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008.

⁸Suher, H “İmar Planı’ndan-Bölge Planlama, Sanayileşme, Kentleşme, Koruma Gereği, Kamu Yararına Geçiş”,İTÜ Mimarlık Fakültesi-şehir ve Bölge Planlama Bölümü şehircilik Semineri, Taşkişla,(2006).<http://sehirbolge.itu.edu.tr/duyuru/handesuher.htm>

⁹İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir rneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

tasarımcının tasarım yaklaşımlarıyla yoğrularak yapılaşmış çevreye katılan her türlü tasarımın kent kimliğini etkilemesi bu süreçte tasarımcıyı önemli hale getirir.¹⁰

Ancak, hızlı sanayileşme çabaları, kentlere olan göçler, kentlerin plansız ve düzensiz biçimde büyümeleri çoğu zaman tasarımcıların etkisini zayıflatmıştır. İletişim-ulaşım teknolojisinde büyük gelişmelerin körüklediği uluslar arası kültür, lüks yaşam özelemleri ve özendirilen tüketim politikaları kentlerin kültürlerinin ve kimliklerinin hızla yitirilmesine sebep olmaktadır. Kentsel gelişmenin giderek standartlaştığı, kişisizleştiği bir süreçte, bir kentin diğerinden farklılığı hemen ayırt edilebilmelidir. Shaukland'a (1996) göre eski binaları olmayan bir kentte yeterince kimlik de yoktur. Kimliksizliğin asıl nedeni, kişilerin tarihsel-kültürel köklerinden kopması ve kültürel yozlaşmanın yaşanmasıdır. Bu yozlaşmaya karşı ayakta durmayı başarmış ve gerçek kimliğini koruyabilmiş kentler belirleyici nitelikteki bileşenleri ile hiçbir zaman başka bir kentin aynısı olamaz; mekânsal organizasyon ve biçimsel dil içinde toplumsal farklılıklar gösterir; fotoğrafına bakıldığında hangi kent olduğunu belli eder. Aşağıda bu tanıma örnek olabilecek kentsel kimliğini korumayı ve yaşatmayı başarmış kentlerden örnekler görülmektedir. (Şekil 2,1) , (Şekil 2. 2), (Şekil 2.3), Şekil 2.4)

Şekil 2.1. Safranbolu, Türkiye
Alıntı:www.biltek.tubitak.gov.tr

Şekil 2.2. Mardin, Türkiye
Alıntı:www.math.umn.edu/~alayont/turkiye/
guneydoguanadolu/mardin.html

¹⁰ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2008

Şekil 2.3. Bern, İsviçre
Alıntı:category/topics

Şekil 2.4. Siena, İtalya
Alıntı: Güzin Konuk Arşivi-Arkitera Dergisi

Tüm bu değerlendirmelerin ışığında; kentin geçmişten gelen fiziksel, sosyal, ekonomik, politik özelliklerinin varlığının okuması, bu okumanın yorumlanması ve gelecek hedeflerinin de bu değerler çerçevesinde projelendirilmesi sonucunda mekanın benliği ortaya çıkmış olmaktadır. Mekanın benliği ise kentin kimliği olarak; bugünü ve yarın ulaşmak istediği hedefi ortaya koyar.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: insanoğlunun tarihsel süreç içerisindeki değişimi düşünüldüğünde hiç de durağan olmayan bir yapı görülmektedir, bu durağan olmayan değişim süreci aynı zamanda kent kimliğini de etkilemiş ve etkilemeye devam edecektir. Bu bağlamda kentlerin kimliğini kente her bakımdan etki eden ve kentten etkilenen insanlar yani kentliler oluşturur. Bu karşılıklı etkileşim tarih boyunca var olagelmıştır ve insanoğlu birey olarak var olduğu sürece de bu etkileşim devam edecektir.

Kent kimliği; kent imajını etkileyen, her kentte farklı ölçek ve yorumlarla kendine özgü nitelikler taşıyan, fiziksel, kültürel, sosyo-ekonomik, tarihsel ve biçimsel faktörlerle şekillenen, kentliler ve onların yaşam biçiminin oluşturduğu; sürekli gelişen ve sürdürülebilir kent kavramını yaşatan, geçmişten geleceğe uzanan büyük bir sürecin ortaya çıkarttığı anlam yüklü bütünlüktür.¹¹

¹¹ Çöl, Ş. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü(1998)

2.2. KENT KİMLİĞİ FAKTÖRLERİ

Kent kimliği kavramında da açıklandığı gibi her oluşumun bir kimliği olduğu gibi her kentin de bir kimliği vardır, olmalıdır ve kentin kimliğinin belirleyici olabilmesi için farklı faktörlere ihtiyacı vardır, bu faktörler sayesinde kent kimliği her kentte farklı algılanır. Bu bölümde kentin özgünlüğünü yakalayabilmesinde etkili kent kimliği faktörleri üzerinde durulacaktır.

Her kenti bir diğerinden ayıran, ona özgü nitelikler kazandıran bu niteliklerin oluşumunu ve gelişimini etkileyen faktörler her kent için farklıdır. Bu oluşum ve gelişim süreçleri fiziksel yapının yanı sıra kentin içinde bulunduğu makro ortamdan mikro ortama kadar tarihsel, biçimsel, yönetsel, toplumsal ve birçok diğer unsurları da içeren, insan-çevre etkileşim sistemi içinde toplumsal olguların yapı eylemine dönüştüğü çok boyutlu ve karmaşık bir sentez içerisinde meydana gelen, değişim/dönüşüm süreçlerini de kapsamaktadır.

Dolayısıyla, -uyum ve kontrol açısından- doğa ile kurulan başarılı bir ilişki içinde iyi tasarlanmış/doğayla bütünleşmiş bir çevre ve insanların birbirleriyle kurdukları ilişkilerin niteliği kimlik oluşumunda etkilidir.

Kent insanı için, içinde yaşanılan çevre; sadece, içinde bazı etkinliklerin yapıldığı, yaşam için gerekli kazancın sağlandığı alanlar ise ve bu tür araçsal niteliklerin dışında bir anlam ifade etmiyorsa o kentin kimliğinden söz edilemez. Çünkü kişiler yaşadıkları yere değerler yükledikleri, bu değerler için bazı fedakârlıklarda bulunmaya başladıkları; yani, kentine sahip çıkıp ona bağlandıkları sürece o kentin anlamlı bir kimliği olur. Bu nedenle, fiziki çevre ile içinde yer alan yaşam biçimi bir bütün oluşturduğunda kentsel kimlikten söz edilebilir¹². Her toplumun değerleri ve yaşam biçimleri, içinde buldukları coğrafyaya ve diğer fiziksel şartlara bağlı olarak birbirinden farklı özelliklere sahip olduğundan kentsel kimliği oluşturan faktörler de her bölgeye göre farklılıklar göstermektedir.

¹² Tekeli, İ. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, Kent Planlaması Konuşmaları, TMMOB Yayınları, Ankara, 1991.

Kimliği oluşturan faktörlerin farklı olması, kent kimliğinin kentlerde farklı algılanmasına ya da " Her kentin bir kimliği vardır" hipotezinin gerçekliğinin kabul edilebilir olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, kentler sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlu, karmaşık özellikler taşıdığından, kimliklerinin sadece fiziksel oluşumlar olarak algılanması doğru değildir. Önemli olan toplumun mekâna yüklediği anlamın fiziksel çevreyle birlikte ele alınmasıdır. Çevre ve içinde yer alan yaşam biçimi ile bir bütün oluşturarak toplumsal olarak yeniden üretilen, sürekli değişim ve gelişim halinde olan toplumsal ilişkiler, kent kimliğinin yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Toplumsal deneyimler, görüşler, inançlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel yapısını oluşturur. Kişinin toplumsal davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasında da etkin rol oynar.¹³

Kentlerin kimliğini kentliler ve onların yaşam biçimi oluşturur. Kent kimliği durağan olmayan, sürekli gelişip değişen dinamik bir oluşumdur.

Bu oluşumun kuramsal yapısı çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde açıklanmaya çalışılacaktır.

Tez çalışmasında kent kimliği faktörleri;

- Tarihsel Kimlik
 - Biçimsel Kimlik
 - Fiziksel Kimlik
 - Sosyo Kültürel Kimlik
 - Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi
- olarak beş ana başlık altında incelenmiştir.

2.2.1. Tarihsel Kimlik

¹³ Güvenç, B. (1991) Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, Mimarlık Dergisi, sayı 1, s.19–28

Tarih, zamanın akışı içinde insanoğluna ait faaliyetlerin diyalektik gelişimiyle oluşan dinamik bir süreçtir¹⁴. Bu süreç insanoğlunun gelişimiyle, ihtiyaç ve imkânlarının değişimiyle geçmişten günümüze izler taşıyarak gerçekleşir. Bu izler kentin tarihsel kimliğini oluşturur ve döneminin özelliklerini yansıtır. Her varlığın kendi bireysel tarihi geçmişi olduğu gibi kentlerin de tarihsel geçmişi vardır ve kentler bu tarihi süreçte üstlendikleri roller ve geçmişten günümüze aktardıkları ile kimlik kazanırlar

Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir¹⁵. (Şekil 2.5),(Şekil 2.6),(Şekil 2.7)

Kentlerin,

•Kuruluş nedenleri,

•Günümüze kadar getirdiği idari, sosyali politik, dini, kültürel ve ekonomik yapılanma,

•Kentleşme oranları¹⁶ gibi faktörleri kentlerin tarihsel kimliğini okuyabilmemizi sağlar.

Kentlerin tarihsel kimliğine bakıldığında, kentleşmenin ilk dönemlerinde su kenarı yerleşmeleri, orta çağ zamanında sosyal ve politik güç çevrelerinde kurulmuş kent yapıları ve zamanın her döneminde dini inançlar ile şekillenmiş kentlerin, kimliklerini bu tarihsel yapılanmalardan aldıklarını görmekteyiz.

Tarihsel kimliğin oluşmasında geçmişten günümüze kalan tarihi kent dokusu ve mimari öğeler gibi somut imgesel değerlerle birlikte bu imgesel değerlere geçmişte yaşamış uygarlıkların yükledikleri anlam yoğunluklarının da katkısı vardır. Tarihsel kimlik, uygarlıkların tüm niteliklerini içinde yoğun olarak barındıran somut ve soyut kent kimliği belirleyicisidir.

¹⁴ Özer, B. Yorumlar, İkinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1993.

¹⁵ Demirsoy, M.S, Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi(Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi),Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü(2006)

¹⁶ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

Ancak, kentler sanayi devrimi sonucunda yaşanan olumsuz gelişmelerle birlikte tarihsel gelişme sürecinde yüzyılların birikimiyle elde ettikleri kimliklerinin yok edilmesi ve değiştirilmesi ile bir başkalaşım sürecine girmişlerdir. Bu sürecin önüne geçmek ve tarihsel kimliklerinin yok olması tehdidi altında olan kentler için dünya çapında bazı girişimlerde bulunmaktadır. Bu girişimlerden birisi olan ve 2003 yılında Atina Bildirgesi/Şartı olarak yayınlanan metnin “Kentler İçin Önemli Noktalar ve Meydan Okumalar” bölümünde; *“Ekonomik etkinliğin yeni türleri daha az kirliliğe, canlı kent merkezlerine, peyzaj değerlerinin artışına ve kent saçaklarında ve çevresindeki kırsal alanlarda daha çok biyolojik çeşitliliğe neden olabilir. Çevresel olduğu kadar kültürel nitelikler de kentler için önemli rekabet üstünlüğü olarak, giderek artan bir biçimde, kabul görecektir ve her kentin özgün tarihsel kimlik ve niteliği kentsel gelişmede özel bir rol oynayacaktır. Kentler, farklı ölçeklerde gelişecek ve yeni işbirliği sağlayacak ağlar bağlamında, gönençlerini korumak için rekabet üstünlüğü sağlamak zorunda kalacaktır. Önemli bir meydan okuma, bunun nüfusun büyük çoğunluğunun olumlu ve aktif olarak kapsandığı bir yöntemle yapılmasıdır”*¹⁷ ifadesine yer verilmektedir.

Sonuç olarak, kentler, tarihsel geçmişleriyle kimlik kazanırlar, tarihi mirasının gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde iletilebilmesi, kültürel sürekliliğin sağlanabilmesi, o kentin tarihsel kimliğiyle mümkündür ve kentlerin sağlıklı gelişebilmesi için, mevcut tarihsel-kültürel mirasın korunarak yaşatılması ve bu değerleri çağdaş yaşam koşulları doğrultusunda geliştirilmesi gerekmektedir.

¹⁷ Özdemir Dağıstan, M.Z., (Çeviri, 2004), Yeni Atine Bildirgesi (Şartı), Planlama Dergisi,2004/4, s.74

Şekil 2.5. Aya İrini Kilisesi-İstanbul Roma Dönemi Eseri

Şekil 2.6. Ayasofya Müzesi-İstanbul Bizans Dönemi Eseri

Şekil 2.7. Sultanahmet Camisi İstanbul Osmanlı Dönemi Eseri

Yukarıda yer alan İstanbul örneğinden de anlaşılacağı gibi, İstanbul, Roma İmparatorluğu, daha sonra Bizans İmparatorluğu son olarak da Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmuştur. İstanbul'un evrensel tarihsel kimliği, bu süreç içerisinde meydana gelen tüm ekonomik, sosyal, kültürel eylemlerle yoğrulması sonucu meydana gelmiştir.

2.2.2. Biçimsel Kimlik

Kentler kuruluş aşamalarında, kimi zaman doğal şartların getirdiği zorunluluklarla kimi zaman ise tasarımcıların katılımıyla oluşan geometrik kentsel formlarıyla biçimlenmişlerdir bu biçim kentlere kimlik kazandırmıştır.

Biçimsel kimliğin kazanılması açısından kentler üç bölümde incelenebilir;

1. Biçimin önceden belirlendiği (kare, dikdörtgen, yuvarlak, yâda ızgara sisteme göre planlanmış kentler); hiçbir faktöre bağlı kalmadan, her türlü mekân, yapılanma ve yönlendirmenin bu biçime göre olduğu kentler. Bu tip kentlere Rönesans ve Antik Çağ kentlerini örnek verebiliriz.(Şekil 2.8)

2. Doğal şartların zorunluluğundan oluşan biçimsel kentler, genellikle su kenarında yerleşen ya da bir tepeye yerleşip yayılan kentler örnek olarak gösterilebilir. Antik dönemdeki Mezopotamya kentleri, Boğazın iki kıyısına yerleşmiş İstanbul ve Yeşilırmak'ın iki kıyısına yerleşmiş Amasya kentleri doğal şartlarından dolayı biçimsel kimlik kazanmış kentlerdir.(Şekil 2.9)

3. Biçimsel kimlik bazı kentlerde mekâna bağlı olarak gelişir. Belli özellikli mekânlar temel alınarak, kent onların etrafında oluşturulur. İstanbul'un Tarihi Yarımada bölümü, Bursa kenti ve Almanya'nın Volterra kenti mekânsal gelişimiyle biçimsel kimlik kazanmış kentlerdendir.¹⁸(Şekil 2.10)

Şekil 2.8. Assos Agorası-Antik Çağ Kenti
Alıntı:<http://atheism.about.com/library>

Şekil 2.9. Amasya
Alıntı:www.amasyakulturturizm.gov.tr

Şekil 2.10. İstanbul Tarihi Yarımada
Alıntı: <http://istanbulwallpapers.com>

2.2.3. Fiziksel Kimlik

Fiziksel kimlik, belirli bir sürede oluşan, şekillenen doğal ve yapay çevre kimliklerinin birbirleriyle etkileşimi sonucu oluşmaktadır ve bu kimliklerin oluşum-gelişim süreçleri her kent için farklıdır, bu farklılık bir kenti diğerinden ayırarak kentin fiziksel kimliğini oluşturmaktadır.

¹⁸ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

Fiziksel kimliği iki ana başlık altında inceleyebiliriz.

2.2.3.1. Doğal Çevre Kimliği

Doğal çevre kent kimliğini etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Doğal çevre, doğanın bir parçasıdır ve oluşumunda insan faktörünün etkisi yoktur. İçinde yaşayan canlıların yaşam ve gelişimini etkileyen dış koşulların tümüdür. Doğal çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri kentin doğal çevre verileri ile ilgilidir. Bu veriler şu şekilde sıralanabilir.

- Coğrafi Konum
- İklim
- Jeolojik Yapı
- Topografya
- Doğal Bitki Örtüsü

Bu faktörler her kent için farklıdır ve bu farklılık kentleri birbirinden ayırır, tanımlar, özgün kılar ve kente kimlik kazandırır.

Doğal çevre hem kentlerin kurulduğu yerlerin yer seçiminde, hem de kentlerin biçimlenmesinde etkili olmaktadır. Kentlerin çok belirgin olan doğal özellikleri onların doğal nitelikleri ile adlandırılmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda bazı kentler dağ kenti, ova kenti, kanal kenti gibi özelliklere sahip olmakta ve kentin dokusu da bu şekli almaktadır. Bazı kentlerde bu özelliklerden biri olurken bazı kentler de bu niteliklerin büyük kısmını kendi doğal yapısında barındırmaktadır. Bu öğelerle uyum içinde olan kentlerin, kimlikleri de kalıcı ve belirgin olmaktadır.¹⁹

• **Coğrafi Konum**

Coğrafi konum, doğal çevre kimliğini oluşturan faktörler arasında belki de en belirleyici olandır. Kimliği etkileyen birçok doğal faktör coğrafi konuma bağlı olarak farklı özelliklere sahip olmaktadır.

¹⁹ Öztürk, Ö. (2007), Kentsel Kimlik Oluşumunda Güzel Sanatların Yeri, Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü

Bütün kentler dünya üzerinde farklı bir coğrafi konuma sahiptirler ve bu farklı konum kentlere kimlik kazandırır.(Şekil 2.11), (Şekil 2.12)

Şekil 2.11. İki kıtayı, iki denizi birbirine bağlayan İstanbul Boğazı

Şekil 2.12. Kanallar kenti Venedik, İtalya

• İklim

İklimsel özellikler, insanların günlük yaşamlarını, yani; barınma, çalışma, rekreasyon, üretim vb. etkinliklerini ve psikolojik durumlarını, bitki ve hayvanlar da ise ekolojik ilişkileri etkileyen önemli bir etkidir.

İklim, biçim yaratan faktörlerin önemli bir parçası olarak belirtilmektedir. Kentlerdeki iklimlerden kaynaklanan farklılıklar her kentin farklı yapıda algılanmalarına neden olmaktadır. Sert iklime sahip bir yerleşim yeri ile daha ılıman bir iklime sahip olan yerleşim yeri arasında, mimari tasarım, malzeme seçimi, yapı rengi ve yapıların farklı şekillerde konumlanmasından oluşan kent dokularında farklılıklar meydana gelmektedir. Bu farklılıklar kentteki kimliğin farklılaşmasında önemli etkenlerdir²⁰.

²⁰ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi,(2008).

Örneğin, sıcak ve soğuk kuşak iklim bölgeleri kapalı ve yoğun, ılıman kuşak iklim bölgeleri de açık ve az yoğun bir yapıya sahiptir. Yağış almayan bölgelerde düz çatılar, yağış alan bölgelerde de eğimli çatılar kullanılır. (Şekil 2,13),(Şekil 2.14)

Şekil 2.13. Mardin,
Alıntı: <http://www.neredennereye.com>

Şekil 2,14. Çamlıhemşin-Rize
Alıntı: <http://www.rizelilerderneği.org>

Fakat Türkiye’de son elli yıl içinde uygulanan imar planlama çalışmaları ile iklim faktörü göz ardı edilerek, Anadolu’nun çok farklı iklim kuşaklarında kentsel standartların, ülke düzeyinde ve bütün bölgelerde aynı şekilde uygulanması birçok kentin kimliğini olumsuz yönde etkilemiştir.

- **Jeolojik Yapı**

Jeolojik yapı, kentte genel olarak kullanılan yapı malzemesini ve yapı boyutlarını etkilemektedir. Yapı boyutlarını farklılaşması kentin genel görünümünü etkileyerek o kentte ait bir silüet oluşmasına neden olmakta, kentin dokusal karakterini ve silüetini kimliğin bir parçası haline getirmektedir.

New York’un Manhattan yarımadası, çok sağlam olan kaya zemin üzerine yapılan gökdelenlerle bir silüet kazanmıştır ve bu silüet kentin kimliği ve prestiji olmuştur. Pamukkale’nin travertenlerle, Kapadokya’nın peri bacalarıyla anılması da jeolojik yapının kent kimliğine etkisidir.(Şekil 2.15),(Şekil 2.16),(Şekil 2,17)

Şekil 2.15. Manhattan-New York, A.B.D.
Alıntı: <http://dumbonyc.com/images>

Şekil 2.16. Travertenler, Pamukkale
Alıntı: <http://www.bestturkeytours.com>

Şekil 2.17. Peri Bacaları, Ürgüp, Nevşehir
Alıntı: <http://demo.ogm.gov.tr>

- **Topografya**

Topografya; bir arazi yüzeyinin tabii veya suni ayrıntılarının meydana getirdiği şekildir.

Topografya diğer birçok doğal çevre faktörünü etkilediğinden, kentsel mekânların biçimlenmesinde önemli bir etmendir.

Yüzeydeki farklılaşmaların tümü her kent için farklı formlar oluşmasını sağlar. Doğal olarak kent içlerinde var olan nehirler, dereler, sahiller ve tepeler kentin aldığı

formu da şekillendirmektedir. Kent ile yüzey verileri birbirleri ile ne kadar denge içinde olurlarsa, kentlerin kimlikleri de o kadar özgün ve kalıcı olmakta ve insanların doğayı algılaması ve kentle bütünleşmesi kolaylaşmaktadır.²¹

Topografya faktörü kentin genel karakterini etkileyerek o kente belirgin, özgün bir kimlik kazandırmaktadır.

Kentlerin kimlik kazanmasını sağlayan topografik oluşumlar

- Ovalar (Şekil 2.18)
- Yamaçlar (Şekil 2.19)
- Tepeler (Şekil 2.20)
- Semerler (Şekil 2.21)
- Vadiler (Şekil 2.22)
- Su kenarları (Şekil 2,23)

olmak üzere altı alanda incelenebilir.²²

²¹ İlgar E.Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi,(2008).

²²Egli, E. Die neue Stadt in Landschaft und Klima, Verlag für Architektur, Zurich, 1951.

Şekil 2.18. Ovaya Kurulan Kente Örnek-Kayseri

Şekil 2.19. Yamaca kurulan kente örnek-Mardin
Alıntı: <http://www.math.umn.edu>

Şekil 2.20. Tepeye kurulan kente örnek
Gordes, Fransa
Alıntı: <http://hopeeternal.wordpress.com>

Şekil 2.21. Semere kurulan kente örnek-
Göynük-Bolu
Alıntı: <http://www.ogm-boluobm.gov.tr>

Şekil 2.22. Vadiye kurulan kente örnek Amasya
Alıntı: <http://www.resimler.tv/resim191.htm>

Şekil 2.23. Su Kenarına kurulan kente örnek-
Rio de Janeiro
Alıntı: <http://endangerededden.wordpress.com>

Örneklerde de görüldüğü gibi topografyanın kentlerin doğal çevre kimliği kazanmasındaki etkisi büyüktür. Bu nedenle, kuruluş ve gelişme kararlarında topografyaya bağlı doğru planlama ve uygulamaların yapılması durumunda; kentlerin bitişik eklemelerle doğaya doğru uzayıp gitmesi, eğimlerin tırmanılması, tepelerin işgal edilmesi, vadilerin doldurulması, korular-ormanlar arasında suya tek tek yansıyan küçük köylerin bulunduğu sahillerin gözün alabildiğine giden bina

kitleleri ile dolması engellenmiş²³ ve kentlerin sahip oldukları kimliklerinin yok olmasının önüne geçilmiş olunur.

- **Doğal Bitki Örtüsü**

İklimsel etkiyle oluşan büyük bitki gruplarına bitki örtüsü denilmektedir. Tarihte ilk yerleşmelerin bitki örtüsü yönünden zengin alanlarda yer aldığı bilinmektedir.

Bitki örtüsü; yapı, boyut, çeşitlilik, gruplaşma, renk ve mevsimlik ile çevresine kimlik kazandırmaktadır.

Örneğin, yağsın çok olduğu bölgeler daha fazla yeşil alan sahiptir, buna karşın yağsın az olduğu bölgelerde bitki örtüsü seyrelirken aynı zamanda bitki türü de değişmektedir. Bitki örtüsünün farklılaşması kentlerin farklı algılanmalarına neden olarak kente özgü bir kimlik oluşturur. Karadeniz bölgesinin yeşil dokusu bölgesel farklılıkların bitki örtüsüne yansımalarının sınırsız örneğini sunar. Bu yüzden, kentlerin iklimsel ve jeolojik farklılıklardan dolayı, özellikle iklimsel olarak farklı bölgelerde Ege’de zeytin ağaçları, Akdeniz’de narenciye ağaçları, sıcak iklim bölgelerinde hurma ve palmye ağaçları gibi farklı bitki örtüsüne rastlamak doğaldır.²⁴

Bitki örtüsünün bu şekilde farklılaşması kentlerin farklı algılanmalarına neden olarak kente özgü bir kimlik kazandırır.

2.2.3.2. Yapay Çevre Kimliği

Yapay çevre, insan ve insan ilişkilerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan, insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar.²⁵ Bu objeler negatif ve pozitif öğelerden oluşur. Yapılar pozitif öğeleri, bunların tanımladığı dış mekânlar ise negatif öğeleri ifade etmektedir. Bunlar, binalar/yapılar, yollar, açık alanlar, meydanlar, donatılar, sembol olmuş elemanlar olarak tanımlanabilir. Bunlar arasındaki ilişkiler ve kurulan uyum, kent kimliğinin belirlenmesinde etken

²³ Özdeş, G. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1972.

²⁴ Uçkaç, L. (2005), Kent Kimliği ve Kentsel Yenileme ilişkisi, Yüksek Lisans Semineri, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara

²⁵ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170.

olmaktadır.²⁶ Ayrıca yapay çevre oluşturulduğu dönemdeki toplumların bilgi, teknoloji, toplumsal değerlerini ve toplumun ortak kültürünü yansıtır.

Ocakçı(1993), yapay çevre kimliğinin oluşumunda aşağıdaki faktörlerin de önemli yer tuttuğunu belirtmiştir.

• form ve görüntü faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın kontur, biçim, oran, strüktür, malzeme, doku, simgesel durum vb. açılardan oluşturduğu form ve görüntü,

• yer ve konum faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın doğal çevre elemanları ve diğer yapay çevre elemanlarıyla ilişkileri açısından bulunduğu yer ve konum.

• anlam faktörü

Yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın işlevsel önem, sembolik değerler vb. açılardan ifade ettiği anlam.

Bu faktörler her kent için farklıdır ve her kentte farklı özelliklerle ön plana çıkar, bu da kentlerin yapay çevre kimliğinin oluşmasını sağlar. (Şekil 2.24), (Şekil2.25), (Şekil 2.26)

Şekil 2.24. Form ve Görüntü Faktörü-Safranbolu
Alıntı: <http://www.safranbolu.gov.tr/pg.htm>

²⁶ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Şekil 2.25. Yer ve Konum Faktörü-İstanbul
Alıntı: <http://www.istanbul-resimleri.com>

Şekil 2.26. Anlam Faktörü-Gelibolu
Alıntı: <http://www.mersin.edu.tr/pano/fakulteler/28/33.jpg>

Yapay çevre kimliğini oluşturan negatif ve pozitif öğelere örneklerle kısaca değinecek olursak;

- **Binalar/Yapılar**

Binalar/yapılar; insanın doğal çevre içinde gereksinmelerini karşılamak, eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla tasarladığı yapay çevre elemanlarından birisidir. Binalar/yapılar, görünümleri ile

- Ait olduğu çağı -Ortaçağ, Rönesans gibi-
- Dünya görüşünü/yaşam biçimini -İslam kültürü, Hint kültürü gibi-
- Yönetim şeklini/siyasi rejimi -totaliter düzen, demokratik düzen gibi-

- Ait oldukları toplumları -Osmanlı mimarisi, Japon mimarisi gibi-
- Sembolleri -Eiffel Kulesi (Paris), Sydney Opera Binası (Sydney) gibi-
- Tasarım ideolojisini/mimari akımı -Brütalist, Post Modernist gibi-
- Yaratıcılarının üsluplarını -Frank Owen Gehry, Tadao Ando gibi-
- Niteliği -özgün-sıradan, basit-abartılı gibi-
- Duruş ifadesini -statik, dinamik gibi-
- Kullanım amacını -konut, müze gibi-
- Kişileri/olayları -Mısır piramitleri (firavunlar için), Bağdat Köşkü (IV. Murat'ın Bağdat seferi için) yansıtırlar.²⁷(Şekil 2.27-2.34)

Dolayısıyla binalar/yapılar buldukları kentleri bir diğerinden ayırır ve yapay çevre kimliğinin oluşmasını sağlar, aşağıdaki resimlerde bulunan yapılara baktığımızda o yapının hangi kente ait olduğunu anlayabiliriz.

Şekil 2.27. Eiffel Kulesi-Paris
Alıntı: <http://www.destination360.com>

Şekil 2.28. Tac Mahal-Hindistan
Alıntı: <http://www.tarihiveturistik.com>

²⁷Kortan, E., Mimarlıkta Kimlik Sorunu, TMMOB Mimarlar Odası Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II “Kimlik-Meşruiyet-Etik”, Ekim 1993, Ankara, Bildiriler Kitabı, 96-97.

Şekil 2.29. Ortaköy Camisi-İstanbul
Alıntı: <http://www.dijitalsanat.com>

Şekil 2.30. Piramitler-Mısır
Alıntı: <http://www.itusozluk.com>

Şekil 2.31. Sagrada Familia Kilisesi-Barcelona
Alıntı: <http://thecheesefreak.files.wordpress.com>

Şekil 2.32. Çin Seddi-Çin
Alıntı: <http://fotogaleri.hurriyet.com.tr>

Şekil 2.33. Kremlin Sarayı ve Kızıl Meydan-Rusya
Alıntı:
<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr>

Şekil 2.34. Boğaziçi Köprüsü ve Rumeli Hisarı-İstanbul
Alıntı: <http://www.fotokritik.com>

- **Yollar**

Lynch' e göre (1960) yollar, insanları yönlendiren hareket kanallarıdır, Kuban'a göre (2002) ise yapılara ulaşan ve yapıları birleştiren boşluklardır. Dolayısıyla yollar, sadece hareketlerin yer aldığı fiziksel alanlar değil; sosyal yaşamın da gerçekleştiği kamusal mekânlardır. Örneğin; korunma amacıyla şekillenmiş Ortaçağ kenti dar çıkmaz sokaklarıyla, gizemli yaşantısıyla ifade bulan İslam kenti organik yol ağıyla, güçlü araç teknolojisine teslim olmuş Kuzey Amerika caddeleriyle, Los Angeles da sürat yollarıyla hatırlanır. Bu anlamda kuzey ülkelerinde gücü, Anadolu'da alçak gönüllülüğü temsil eder.²⁸

Dolayısıyla görsel algıyı etkileyen ve mekâna zenginlik katan insan ölçeğindeki yol görünümleri, nicelik ve nitelikleriyle kent kimliği oluşumunda etkili yapay çevre öğelerinden biridir.

- **Açık Alanlar**

Açık alanlar, binalar/yapılar arasında kalan ya insan eliyle düzenlenmiş ya da kendiliğinden oluşmuş kentte yaşayanların sosyal etkileşim aracıdır. Açık alanlar, insan-insan, insan-çevre etkileşiminde etkin rol oynayan bir öğedir.

Açık alanlar, değişik ağırlıklarda kullanılan mimari elemanlar ile peyzaj elemanlarının (her türlü yeşil ve su) kaynaştığı biçimsel yorumlardan oluşur ve bu yorumu oluşturan tüm elemanlar her kent için farklıdır, dolayısıyla bu farklılık yapay çevre kimliği öğelerindedir.(Şekil 2.35),(Şekil 2.36)

Şekil 2.35. Hyde Park-Londra
Alıntı: <http://z.about.com/d/cruises>

Şekil 2.36. Central Park-New York
Alıntı: <http://aguyinnewyork.com>

²⁸ Kılınçaslan, T., Kentsel Ulaşım Mekanları ve Çevre Kalitesini Etkileyen Fiziksel Öğeler, Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu, Haziran 1995, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 65-69.

- **Meydanlar**

Meydanlar, doğal ve yapma çevre elemanlarıyla sınırlanmış mekânlardır.²⁹ Halkın toplandığı, çoğu binalarla çevrili, düz, açık ve geniş alanlar olarak ta tanımlanabilir meydan. Ersağdıç'ın (1998) tanımına göre, meydanlar, aynı şehirde yaşayan insanların kendi aralarında ya da dışarıdan gelenlerle buluşarak ihtiyaçlarını karşıladıkları özel olarak düzenlenmiş alanlardır. Tüm kültürlerin şehir anlayışında meydanlar yerini almıştır. Roma ve Yunan kültürlerinde olduğu gibi meydan, şehrin temel öğesidir.

Kentlilerin dini, siyasi, kültürel ve ticari nedenlerle açık bir mekanda toplanma gereksinmesi kentsel hayatla yaşittir. Meydanın biçimlenmesinde, fiziksel özelliklerin dışında, sosyal davranış biçimlerini, nedenleriyle birlikte içine alan şehir kültürü ve şehir yaşamının dolaysız olarak, kazanılmış deneyimlerinin de etkisi büyüktür. Dolayısıyla meydanlar buldukları kentler ve kentliler ile bütünleşmiştir ve kentin kimlik kazanmasında etkili faktörlerden bir diğeridir.(Şekil 2.37),(Şekil 2.38)

Şekil 2.37. St.Marco Meydanı-Venedik
Alıntı: <http://www.imp.uran.ru>

Şekil 2.38. Taksim Meydanı-İstanbul
Alıntı: <http://tr.wikipedia.org>

²⁹ Suher, H. Taksim Meydanı Yeni Düzenleme Önerisi İçin Bir Görüş, Yapı Dergisi, 192, 11 (1997) 97-100.

- **Donatılar**

Açık alanlarda, -yaşamı kolaylaştırmak adına- insanların gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş ve yetkili kurumlarca yerleştirilmiş işlevsel-sanatsal-simgesel değeri olan küçük ölçekli elemanlardır. Aydınlatma, ulaşım, yönlendirme, güvenlik, iletişim, alışveriş, ticari, estetik, oturma-dinlenme-izleme, eğlenme, temizlik gibi amaçlarla kullanılır; sürekli mesaj iletir, ortam oluşturur, kente dinamik bir özellik katarlar. Kalıcı ya da geçicidirler.

Bu bağlamda kentsel donatı elemanları; kent ve kentli ile ilgili bir sonuç, bir üründür.

Yani, ulaşım araçlarından yön levhalarına, zemin kaplama malzemelerinden aydınlatma elemanlarına kadar kent mobilyası tanımına giren her ürünün o kente ait olması için o kent içinde yer alması yeterli değildir; kent mobilyası -özgünlük anlamında- o kentin mobilyası olmalıdır.³⁰ New York'taki Sokak lambasının Afyon'da, Stockholm'deki otobüs durağının Tunceli'de, Yeni Delhi'deki kaldırım dokusunun Ankara'da olamayacağı gibi³¹

- **Sembol Olmuş Elemanlar**

Yapay çevre özelinde sembol olmuş elemanların birey üzerindeki etkisi; form üstünlüğüne bağlı tek olma özelliğinden ve tarihselliğinden gelir.³²Bu elemanların taşıdıkları anlam ve özellikleri bakımından kent kimliği üzerinde etkisi vardır fakat yine de tek başlarına kentin kimliğini temsil etmezler.(Şekil 2.39),(Şekil 2.40)

³⁰ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

³¹ Erkmen, B. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, Arredamento Dekorasyon, 17, (1990) 126-127.

³² Uluğ, M. M., Hakim Mimarlık İdeolojisi Olarak Mutlak Mekan, Mimarlık Dergisi, 275, 6 (1997) 9-12.

Şekil 2.39. Gondollar-Venedik
Alıntı: <http://i.telegraph.co.uk>

Şekil 2.40.İstanbul Vapurları
Alıntı: www.wowturkey.com

Sonuç olarak, kent kimliği faktörlerinden fiziksel kimlik; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği olarak iki bileşenden oluşmaktadır. Doğal çevre insanın oluşumuna katkıda bulunmadığı çevredir, yapay çevre ise bilgi ve kültür birikimiyle doğal çevresinde sahip olduğu zenginlikleriyle oluşturduğu çevredir.

Kentler sahip oldukları doğal ve yapay çevreyi oluşturan farklı öğelerden dolayı farklı kimlik oluşumları gösterirler. Fakat doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları kimi zaman bazı kentlerde benzerlik gösterebilir dolayısıyla kentlerin kimlik okuması yapılırken o kentin kurulmuş olduğu alanın doğal çevre verilerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir.

2.2.4. Sosyo-Kültürel Kimlik

Kent kimliği faktörleri sadece kente özgü fiziksel nitelikler değildir, asıl belirleyici olan, o kentte yaşayan kentlilerin sosyo-kültürel özellikleridir. Fiziksel kimlik ile birlikte sosyo-kültürel kimlik karşılıklı etkileşim ile kent kimliğini oluşturur. Sosyo-kültürel kimliğin oluşumu ve gelişimi-değişimi tarihsel süreç içerisinde gerçekleşir.

Toplum içinde yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel kimliğini oluşturur. Kişinin toplum içindeki davranışlarını yönlendiren bu öğeler kentsel kimliğin oluşmasını da büyük ölçüde etkiler.³³ Ayrıca, kentte var olan her türlü kişisel, toplumsal ilişkiler, kültürel faaliyetler ve değişimler, toplumlararası etkileşimler, kent kimliği içinde tanımlanabilir olmalıdır. Bütün bu öğelerin bir araya gelmesi, toplumsal davranışın oluşmasını sağlaması ve bu davranışın kent toplumu

³³Güvenç, B. (1991), “Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler”, Mimarlık Dergisi, Sayı 1, s:19-28

içinde kalıplaşması, sosyo-kültürel yapıdaki verilerin ve tanımların kentin kimlik ögesi olmasını sağlar.³⁴

Sonuç olarak, sosyo-kültürel yapının kentin kimlik ögesi olmasını sağlayan veriler; kültürel yapı, kurumsal yapı ve demografik yapıdır. Bunların her biri ayrı bir kimlik elemanı olarak da kent kimliği kavramını etkiler.

2.2.4.1. Kültürel Yapı

Kültür kavramı farklı kavramlarla açıklanabilir;

- Kültür bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır,
- Kültür belli bir toplumun kendisidir,
- Kültür, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir,
- Kültür bir insan ve toplum kuramıdır,
- Kültür, bir grubun dünya görüşü ve yaşam tarzıdır.³⁵

Dolayısıyla kültür, bir toplumun uygarlık düzeyi, dünya görüşü, yaşam tarzı, gelenek ve göreneklerinden oluşan ait olduğu topluma özgünlük ve kimlik kazandıran bir olgudur.

Kültürel yapının kent kimliği üzerindeki etkisi;

- Kent kimliği, oluşumunu toplum kadar tasarımcının da etkilediği, tamamen yeni öğeleri veya geçmişten öğeleri yâda geçmişteki öğelerin yeniden yorumlandığı kültürel bir olgudur.
- Kent kimliği, geçmişin korunması ile bugünkü kültürünün yaşatılmasına bağlıdır.
- Kent kimliği, kentin zaman boyutunda değişik kültür katmanlarının, üst üste birikimi ile oluşur, korunur.³⁶ şeklinde özetlenebilir.

³⁴ Alpsyokan, T.K.“Bursa Kent Kimliği Değişim Süreçleri ve Planlama İlişkileri...”M.S.Ü. MF ŞBPB, Bitirme Tezi,(1994)

³⁵ Güvenç, B.(1994),“İnsan ve Kültür”,s:95

³⁶Görer,N.“Kent Kimliği-Koruma Planları-Kentsel Tasarım-Post Modernizm Üzerine”(2.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu,M.S.Ü.,ŞBPB Yayını,(1993)

Dolayısıyla, kentte yaşayanların tarihsel süreçte oluşturdukları alışkanlıklar, değerler, inançlar mekânın oluşumunda, kimlik kazanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Mekânın üretiminde kültürel yapı etken olurken aynı zamanda mekân da kültürel yapının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Kültürel yapı, gerek kent bütününde gerekse dünya ölçeğinde farklı mekânların meydana gelmesine neden olmaktadır.³⁷

Ayrıca, kültürel yapı toplumlar arasında çeşitlenme yaratır ve her toplum için ayrı özellikler gösterir.

Örneğin Türkiye; geçmiş uygarlıkların getirdiği birikimler sonucu, hala varlığını sürdüren geleneksel yaşam biçimi ve alışkanlıkları ile özellikle sanayileşmiş batılı ülkeler açısından son derece ilgi çekici, zengin kültürel özelliklere sahiptir: Halkoyunları; mutfağı; halıcılık, çinicilik, bakırcılık, altın ve gümüş işleri, deri giysiler, dokumacılık vb. el sanatları; yöresel ezgileri, zengin ritimleri olan halk müziği; hemen her bölgede ayrı özellikler gösteren sivil mimari geleneği, yapı sanatı... Bütün bunlar, kültürünün yaşayan zenginlikleridir.³⁸ (Şekil 2.41)

Dolayısıyla kültürel yapı, toplumsal, mekânsal-işlevsel, kalıtsal, tarihsel özellikler gösterir, kentlerin geçmişten geleceğe devamını sağlar ve sosyo-kültürel kimliğin en önemli öğelerinden biridir.

Şekil 2.41. Türk Kültürü Simgeleri
Alıntı: <http://www.turkforum.net>

³⁷ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

³⁸ Ekinci, O. Kültür ve Çevre Değerleri Açısından Turizm, Yapı Dergisi, 117, 8 (1991) 35-40

2.2.4.2. Kurumsal Yapı

Kurumsal yapı, bir kentin ve kentin yer aldığı ülkenin;

- Politik, yönetsel ve hukuksal yapısı,
- Dini yapısı,
- Ekonomik yapı ve teknolojik düzeyi,
- Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler yapısı ve bu yapıyı oluşturan kurumsal ilişkileri ile şekillenir.³⁹ Ayrıca kentin sanat düzeyi de kurumsal yapıyı etkileyen faktörlerdendir. Dolayısıyla kurumsal yapı kentlerin sosyo-kültürel yapısına yansır ve kentin algılanmasında ve kent kimliği oluşumunda etkili bir rol oynar.

Kurumsal yapının kent kimliğine etkisini aşağıdaki örneklerle daha iyi kavrayabiliriz.(Şekil 2.42),(Şekil 2.43),(Şekil 2.44)

Şekil 2.42. Sztálinváros (Stalin Şehri),Sosyalist Kent Planlamasının Macaristan'daki Örneği
Alıntı: <http://www.arkitera.com>, <http://aula.info.hu>,<http://www.skyscrapercity.com>,

Şekil 2.43.İslamiyetin Simgesi-Mekke Şehri
Alıntı:<http://img125.imageshack.us>, <http://www.finikemuftuluk.gov.tr>

³⁹ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

Şekil 2.44. Ekonomik ve Teknolojik Yapının En Güçlü Olduğu Ülkelerden Biri-Dubai
Alıntı: <http://www.milliyet.com.tr>, <http://peyzaj.org>, <http://www.loadtr.com>

2.2.4.3. Demografik Yapı

Demografik yapıyı kentin nüfus hareketleri oluşturur. Nüfus hareketleri, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişikliklerden doğar.

Kentlerin kimliğinde etkili olan demografik yapı;

- Nüfus büyüklüğü
- Nüfus yoğunluğu
- Nüfus artış oranı
- Yaş grupları dağılımı
- Çalışan nüfus oranı ve niteliği
- Bağımlılık oranı
- Doğum/ölüm oranı ⁴⁰

gibi fizyolojik bileşenlere bağlıdır.

Örneğin, teknolojinin gelişmesi ile insanlar dış etkenlerden daha çok korunabildiği için ölüm oranı azalmakta, sanayinin gelişmesi ile de kent dışında bulunan fabrika ve sanayi bölgeleri kentle bütünleştiğinden kentlerin nüfus oranı hızla yükselmektedir.

⁴⁰ Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu “Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım”, Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

Bu iki faktöre bağlı olarak büyüyen nüfus hareketleri sonucunda kentlerinde kimlik görünümü değişmektedir.⁴¹

Bir kentin sosyo-kültürel kimliğinin oluşumunu sağlayan kültürel yapı-kurumsal yapı, demografik yapı faktörlerinin her biri birbirinden etkilenir, etkileşim içerisinde. Bu etkileşim sosyo-kültürel kimliğin oluşmasını sağlar.

2.2.5. Ekonomik Yapının Kent Kimliğine Etkisi

Kentler, teknolojik gelişmelere paralel olarak zaman içerisinde sürekli olarak gelişmişler ve değişmişlerdir.

Teknoloji ve teknolojinin gelişmesi sonucu ortaya çıkan sanayileşme, büyük toplumsal değişimlere neden olmuştur. Tarımdaki makineleşme ile tarımsal nüfusun bir bölümü kentlere göç etmiş ve kentleşmeyi hızlandırmıştır. Sanayileşme sonucu ile aile yapısı değişmiş, gelenek ve görenekler değişmiştir.⁴²

Bu değişime paralel olarak ticaret, ziraat ve sanayi ile ilgili faaliyetlerin merkezi olmaları ile ortaya çıkan ekonomik işlevler, o kentin farklı sekilerde gelişmesi ve özellik kazanmasına neden olmaktadır.

Kentlerin, tarihsel gelişimi incelendiğinde, çeşitli dönemlerde farklı işlevleri üstlendikleri görülmektedir. Ekonomik anlamda kentin kalkınması için mekânda farklı işlevlerin farklı alanlarda yer seçtiği görülmektedir. Sanayi, kentleşmenin ilk dönemlerinde kent içinde yer seçerken, zamanla kent merkezinin dönüşüm geçirmesiyle kent dışına taşınmıştır. Sanayileşme ile birlikte, sanayide çalışan insanların barınma ihtiyaını karşılamak üzere konut ve diğer sosyal ve teknik alt yapı kullanımları bir araya getirilmiştir. Konut-işyeri bağlantısı kurulmuş ve kentler bu özelliklere göre planlanmıştır. Konut bireyin barınma özelliği yanında sosyo-kültürel ihtiyaçları içinde fiziksel bir unsur olmuş, zamana bağlı olarak üretilen

⁴¹ çöl, ř. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Gnm Kentlerinin Kimlik Derecesini ölçmek için Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. 

⁴²Tezcan, M. (1984), *Sosyal ve Kültürel Değişme*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara

konutlar o döneme ait yaşam biçimlerini gösterdiğinden tarihsel özellikler taşıyan kültürel bir nitelik kazanmıştır. Ekonomik ihtiyaçlara ve kullanıcıların isteklerine göre farklı konut biçimleri gelişim göstermiştir.⁴³

Kentler sahip oldukları egemen iktisadi faaliyetlere göre tanımlanabilirler. Bu iktisadi faaliyetler; tarım kenti, liman kenti, maden kenti, sanayi kenti, ticaret kenti, turizm kenti, üniversite kenti, fuar kenti...(Şekil 2.45),(Şekil2.46),(Şekil 2.47) şeklinde açıklanabilir.

Kentin ekonomisini şekillendiren ve kente egemen olan bu faaliyetler, kentlerin farklı algılanmasını sağlar.

Şekil 2.45. Liman kenti: Rotterdam, Hollanda
Alıntı: <http://coast.gkss.de>

Şekil 2.46. Maden Kenti: Broken Hill, Avustralya
Alıntı: <http://web.uct.ac.za>

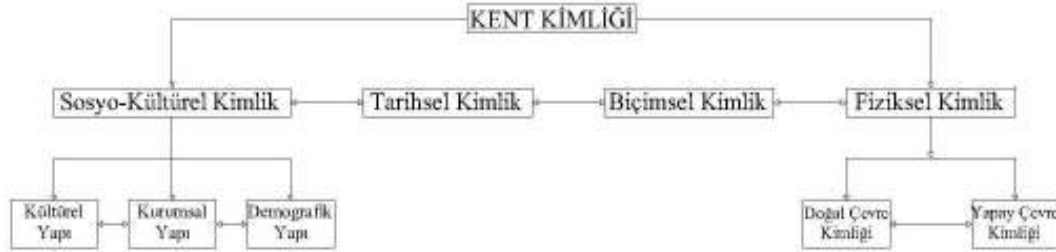

Şekil 2.47. Turizm Kenti: Side-Antalya
Alıntı: <http://www.resimle.net>

⁴³ Can, N. 1999. Kent Kimliği. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

2.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Günümüzde kent ve çevreyle ilgilenen tüm araştırmacıların üzerinde en çok durduğu konu; yeryüzünde bulunan tüm yerleşmelerin ya da kentlerin hepsinde farklı bir imajın algılandığı sorundur. Şehircilik biliminde gerek planlamacılar, gerek tasarımcılar, gerekse korumacılar, her kentin kendine özgü bir yaşayışı,iskelet sistemi, fiziksel ve sosyal yapısı olduğu konusunda ortak bir görüşe sahiptir.⁴⁴Her olgunun bir oluşumu olduğu gibi kentlerinde oluşumu vardır ve bu oluşum her kentte farklı algılanır. Bu algılara göre de kent kimliği kavramı oluşmaktadır. Dolayısıyla kent içinde barındırdığı farklı kavramlarla yer alan dinamik, birbirleriyle ilişkili sistemlerin tümüdür. Bu sistemler, kişilerin yaşam tarzı, toplum kişiliği, kamusal özel ya da yarı özel mekanlar ile kent doğası ve tüm kent öğeleri olabilir. Tüm bunlar kent açısından birer kimlik belirleyicisidir.⁴⁵Kent kimliği geçmişten geleceğe uzanan tüm fiziksel, tarihsel, biçimsel, kültürel ve ekonomik faktörlerin farklılığından yâda fark edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler bizim çalışmamızda tablodaki gibi ele alınmıştır.(Tablo 2.1)

Tablo 2.1. Kent Kimliği Faktörleri

Kent kimliği ve kent kimliği faktörlerine tabloda görüldüğü gibi yer verdiğimiz bu bölümde; esas amacımız çalışma alanı olan Kayseri kent kimliği belirleyicilerin kuramsal temelini ortaya koymaktır. Kayseri kenti kuramsal yapısını açıkladığımız bu kent kimliği faktörleri ile ele alınacaktır.

⁴⁴ Çöl, Ş. (1998), Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, Doktora Tezi, M.S. Ü

⁴⁵ Bayrakçı, O., Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu..., Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1, 15-16 Mayıs 1989, M.S.Ü, MF, ŞBPB.

3. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ

Bu bölümde, öncelikle tarihsel süreç içerisinde değişen kent kimliklerine değinilecek, daha sonra ise kent kimliği değişimine etken olan faktörleri incelenecektir. Bu faktörler aynı zamanda, çalışma alanı olan Kayseri kentinin değişen kimlik analizinin yapılabilmesi için gerekli kuramsal temeli oluşturacaktır.

3.1. TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE KENTLERİN KİMLİK DEĞİŞİMİ

Bu bölümde kent kimliği değişimine neden olan faktörlere değinmeden önce daha üst ölçekli olarak tarihsel süreçte değişen kent kimliklerini özetlenmesi amaçlanmıştır. Bunun içinde kentlerin kimliklerinin kırılma noktası olan Sanayi Devrimi temel alınmıştır. Tarihi Süreç içerisinde kentlerin kimlik değişimi; Sanayi devrimi öncesi, sanayi devri dönemi ve sanayi devrimi sonrası kentler olarak üç ana bölümde incelenmiştir.

3.1.1. Sanayi Devrimi Öncesi Kentler ve Kimlik Özellikleri

Yer seçimini, doğal koşulların, stratejik ve ekonomik etkenlerin belirlediği ilk çağ kentlerinin en önemli öğelerini akropol ve agora oluşturmaktadır. Akropol kente egemen konumda, çok yüksekte erişilmesi güç olmakla birlikte kolaylıkla savunulabilen bir tepe, ekilebilir toprağıyla değerli bir arazi parçası, bir sığınak ve ilk zamanlarda kralların oturdukları yerdir. Halk ise kentin akropolünün çevresinde ya da çoğunlukla hemen yanında sürekli genişleyen ve daireler halinde büyüyen alanda yerleşirdi. Agora ise, halkın siyasal, ticari, toplumsal işleri için bir araya geldiği merkezdir. İlk çağlarda kentler akropolün çevresinde yayılma göstermiş, akropol kentlerin çekirdeğini oluşturmuştur. Zamanla ekonomik ve sosyal yapıda meydana

gelen değişim sonucunda, akropol ve agora arasındaki ilişki yeni bir görünüm kazanmış ve sonunda agora, kentin en canlı ve seçkin öğesi olmuştur.⁴⁶

Izgara plan şemasının ilk örnekleri ilk çağ kentlerinde görölmüştür. Bu dönemde ideal kent yaratmayı amaçlayan ütopyalar geliştirilmiştir. Bu dönemin kentlerinde kent kimlikleri okunabilir niteliktedir.

Ortaçağda ise kentlere egemen olarak bilinen şato ve kilise önündeki meydan, zamanla pazara meydanını oluşturmuş ve kentin sosyal ve yönetsel yapıları zaman içinde meydan çevresinde gelişmiştir. Avrupa kent mekânının ilişkin gözlenen bu durum, ortaçağ yapısına sahip olmayan Amerikan kentlerinde farklı özellik göstermiş, perakende ticaret dükkânları, az sayıda resmi bina, bir iki banka ve otel binası, dini ve eğitim yapılarını bağlayan ana yol üzerindeki pazar meydanı Amerikan kent merkezlerinin ilk yerleşme kalıbını veren öğeleri oluşturmaktadır.⁴⁷

Türk kentlerinde ilk merkez bölgesi , "Han"lar içinde yapılan ticaret faaliyetleri ile ortaya çıkmaktadır. Pazar yeri olarak görev yapan bu hanlar iki katlı olup, alt katları depo ve ağıl, üst katları ise konut olarak kullanılmıştır. Resmi devlet dairesi görevini de yüklenen bu hanlar, Türk kentlerinin sanayileşme öncesi dönemlerinin en önemli merkez alanlarıdır.⁴⁸

Sanayi öncesi kentler birbirine benzemekle beraber bu dönem kentlerinin ortak özellikleri;

1. Şehirselle yerleşme aynı kültürün içinde yer alan tarımsal topluluklara göre daha geniştir ve devamlıdır.
2. Konutlar çok sıkışıktır ve yüksek yoğunluk değeri verir.
3. Savunma ihtiyacını yansıtan bir sur ya da hendek vardır.

⁴⁶ Aras,S.,(1995)“Kent Merkezlerinin Gelişme Eğilimleri ve Tarihi Kent Merkezlerinin Korunarak Değerlendirilmesi” Lisans Bitirme Ödevi

⁴⁷ Güler,E.C.,1990,“Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi” Yüksek Lisans Tezi,ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü

⁴⁸ Güler,E.C.,1990,“Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi”Yüksek Lisans Tezi,ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü

4. Özellikle konutların boyut olarak tek düzeliği dini bir merkez ya da saray olan birkaç bina tarafından bozulmuştur.⁴⁹

Bu özellikler sanayi devrimi öncesi kentlerin kimlik özellikleridir.

3.1.2. Sanayi Devrimi Dönemi Kentler ve Kimlik Özellikleri

1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile başlayan bu dönemde toplumun her alanında köklü değişimler olmuştur ve kentlerin mevcut kimlikleri de bu değişimlerden etkilenmiştir.

Sanayi Devrimi ile teknoloji hızla gelişmeye başlamıştır, bu gelişme kendini her alanda göstermiştir. Örneğin, tıp alanındaki gelişmelere bağlı olarak ölüm oranları azalmış ve nüfus artışları hızlanmıştır, sanayi alanındaki gelişmelere bağlı olarak ise atölye tarzı üretim şekline fabrikasyon üretim şekline geçilmiş, dolayısıyla işçi sınıfı ortaya çıkmıştır ve kentlerin nüfusu kırsal kesimden gelen göçlerle hızla artmıştır. Bu hızlı artış kentlerin yaşam kalitesine olumsuz şekilde yansımıştır. Artan kent nüfusunun ihtiyaçlarının karşılanması için altyapı çalışmaları (su dağıtımı, kanalizasyon, elektrik vb.) yapılmış, bir yandan da konut standartları yükseltilmeye çalışılmıştır.

Sanayi öncesi dönemde tek bir merkezde toplanan sosyal, simgesel ve değişim işlevleri, toplumsal yapıdaki değişimlerin kent merkezine yansması ile farklı mekânlarda yer almaya başlamışlardır.⁵⁰ Dolayısıyla şehirlerde banliyöler oluşmuş, konut-işyeri ayrımı başlamıştır.

Bu dönemde Kuzey Amerika’da insan ölçeğini hiçe sayan gökdelen binaların yapımı başlamıştır ve zamanla dünya geneline yayılmıştır. Toplu konut kavramının ortaya çıkışı ile birlikte her aile için aynı tarz ve tipte beton yığınlarının inşa edilmesi de yine bu dönemde ortaya çıkmıştır.

Ayrıca bu dönemde Modern kentleşme kavramı ortaya çıkmıştır, bu kavrama göre işlevsellik ön planda tutulmuştur. İşlevselliğin ön planda olduğu davranış tarzı ile

⁴⁹ Tümertekin,E.,Özgüç,N.,Beşeri Coğrafya,Çantay Kitabevi,1997

⁵⁰ Tekeli,İ.1976,“Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir”,Cem Yayınevi

yapılar, süslemeden uzak, çevresel faktörler-yerel kimlikler göz ardı edildiği geometrik biçimlerin egemen olduğu tarzda inşa edilmeye başlamıştır. Bunun sonucunda ise kentlerde kimliksizleşmenin süreci başlamıştır.

Farklılığı olmayan, sıradan, estetik kaygıdan yoksun, bulunduğu kentin ruhundan ve kimliğinden uzak beton yığınlarının hızla yapılmaya başlaması, sanayi devrimi dönemi kentlerinin en belirgin özelliklerindedir. Tek düze yapılar ve bu yapıların oluşturduğu kentler oluşmaya başlamış ve kentlerin kimlik sorunları gündeme gelmiştir.

3.1.3. Sanayi Devrimi Sonrası Kentler ve Kimlik Özellikleri

Sanayi devrimi sonrası, her alanda yaşanan değişimler toplumları olduğu gibi kentleri de etkilemiştir. Kentlerdeki hızlı nüfus artışı çevresel ve yapısal sorunları beraberinde getirmiştir. Tarihsel kent dokuları yeni yapılaşma alanları tarafından tahrip edilmiş ve günümüzün çarpık kentleşme tablosu karşımıza çıkmıştır. İnsan ve onun çevresine duyarlı bir kentsel gelişmeden söz etmek artık mümkün değildir. Geleneksel kent dokusunda gördüğümüz yapı-doğa, insan-yapı ilişkisi artık önemini kaybetmiştir.

Hızlı sanayileşme çabalarının sonucu olarak kentler plansız ve düzensiz bir şekilde büyümeye başlamıştır. Bu plansız büyüme kentin yapısal dokusunda ve kimliğinde bozulmalara yol açmıştır. Sağlıksız ve estetikten yoksun yapısal çevreler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kentlerdeki bu hızlı dönüşüm toplumsal alt yapının yetersizliği, gerekli koşulların tam olarak oluşmaması ve kentlere göç olgusunun bu eksiklikleri tetiklemesi ile birlikte günümüzün sosyal ve politik yaşamındaki karmaşanın temeldeki kaynağıdır. Bu durum yaygın biçimde günümüz kentlerinde fiziki imkânlarındaki çelişkiyi, yozlaşmayı ve kişiliksizliği oluşturmaktadır. Kentlerimizdeki bu kültür yozlaşması kimliksizleşmenin temel kaynağı halinde ortada durmaktadır.

Günümüzde, ülkelerin kimliklerine ilişkin yargılar, küresel düzeyde iletişim sistemine egemen olan gelişmiş batı ülkelerinin ve batının normları ile oluşmaktadır, Ayrıca belirli ekonomik, sosyal ve kültürel düzeye ulaşmış, dengeli büyümeye sahip

gelişmiş batı toplumu kentlerinin sabitlenmiş nüfusları, kentin sahip olduğu doğal, kültürel ve mimari değerleri kolaylıkla benimseyip, ortak değere dönüştürebilmesine olanak tanımaktadır.

Bunun yanı sıra oluşan kentsel dokuları yabancı ziyaretçilere pazarlamakta ve bundan da büyük ekonomik girdi sağlamaktadırlar. Bu süreçte, ekonomik olarak gelişmiş toplumlar söz konusu sosyo-kültürel değerlerini kentlere yansıtmak için “yerellik, gelenekselcilik ve korumacılık” anlayışını ön plana çıkartarak toplum içerisinde en üst düzeyde benimsenmesine yönelik projeler geliştirmektedirler. Örneğin, Venedik’ in kanalları, Paris’ in sarayları, tarihi müze yapıları, katedralleri ve Eiffel kulesi tarihle bağları olan kentlere kimliklerini veren değerler olarak dünya toplumunun sergisine sunulurken, Hong Kong ve New York’ un gökdelenleri buldukları kentlerin ekonomik açıdan önemli öğeleri olmalarının yanı sıra ana kimlik öğeleri olarak da ziyaretçilerin çekim odaklarıdır.

Zaman içerisinde kentin geçmişe bağlı kimliklerinin yanı sıra dünya ekonomi pazarında yer almaya yönelik oluşturulan ekonomik merkezler kentin kimliğinde etken olmakta ve pazara sunulan bir ürün olarak ziyaretçiler için sergilenmektedir.

20. Yy’ da kentin geçmişiyle bağlantılı olarak var olan kullanım değerleri göz ardı edilerek değişim değerleri bir ticari ürün olarak ön plana çıkmaktadır. Kentin ve kentlinin ürettiği geçmişle ilintili kent dokularının zaman içerisinde ranta dönüştürülmesi kent içerisinde tecritli mekânların oluşmasına ve değerlerin para ile ölçülür hale dönüşmesine neden olmaktadır. Öyle ki kentlerde bölünmüş, tahsis edilmiş, kiralanmış, doğrudan yada dolaylı olarak girişleri yasaklanmış veya kontrollü girişlerin olabildiği kentsel dokular karşımıza çıkmaktadır. Bunların en güzel örnekleri olarak sokaklarda oluşmuş alışveriş merkezleri, kaldırım üzeri kafeler, kamusal alandan dönüştürülmüş eğlence merkezleri, güvenli ve korunmalı konut yerleşimleridir.⁵¹

Kentler son 20 yıl içerisinde birbirleri ile yarışan bir işletme gibi örgütlenmekte, kent işlevi bir işletme olarak verimlilik ve kar sağlamaya dönüşmektedir. Kentlerin bir

⁵¹ Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

işletme olarak algılanması ve işletmecilik ilkeleri ile planlanması, kentsel kimliklerin ve onları oluşturan kentsel imgelerin giderek hızla tahrip edilmesine, içeriklerinin farklılaşmasına, ya da içeriksizleşmesine neden olmaktadır. Örneğin Türk kent sokağından bulvarlara dönüşen sokaklar, tarihi dokular içerisinde yıkılarak oluşturulmaya çalışılan Rönesans meydanları, kültürümüzle hiç bağdaşmayan kent mobilyaları, vb. bu değişim sürecinde kentlerimizde sıkça görmekte olduğumuz örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵²

Sonuç olarak, günümüzde, küreselleşme süreçleri içerisinde yitirilme noktasına gelmiş olan kent kimliği, özellikle de tarihsel kimlik yok olma noktasında bulunmaktadır. Önemli olan bu süreçleri doğru algılayıp, kentlerin sahip oldukları kimlik faktörlerine sahip çıkarak var olan kent kimliğinin yok olmasının önüne geçilmeye çalışılmalıdır. Ancak, bu yapılırken, modadan ve taklitten uzak, akılcı, yöntemler izlenmelidir. Son yıllarda dünyada ve ülkemizde kentlerin tarihi, kültürel ve doğal yapısını iyileştirmeye yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

3.2. KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİMİ

Ekonomik dönüşümlerin etkisiyle, her geçen gün daha çok insan kentlerde yaşamakta, yani kısaca dünya hızla kentleşmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde göçlerle büyüyen kent nüfusu artmaya devam etse de, endüstriyel gelişimini tamamlamış ülkelerdeki gelişme ve değişme, sanayileşme ile kentleşmenin uyum içerisinde gerçekleşmektedir. Kâinatın değişmeyen tek kuralı değişmektir. Kentler de zaman içerisinde değişen ve gelişen koşullara bağlı olarak, çoğu zaman karşı çıkamadan hem fiziksel hem de toplumsal açıdan değişime maruz kalmaktadır.

Toplumların yaşayış biçimlerine yönelik etkileşim düzenlerinin bir gösterge olarak fiziksel mekana yansımalarıyla oluşan kentsel kimlik, sanayi öncesi dönemlerde korunabilen ve bu bağlamda sürekliliği sağlanabilen önemli bir niteliğe sahiptir. Ancak, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan plansız gelişmeler sonucu ortaya çıkan ve giderek artan düzensiz-karmaşık yapılaşmalar; bir yandan fiziksel

⁵² Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

çevrenin olumsuz yönde değişmesine diğer yandan bu çevre içinde yer alan tarihi birikimlerin hem modern yapılaşmalar altında ezilerek hem de yok olarak kentsel doku üzerindeki belirginliğinin azalmasına neden olmaktadır.⁵³

Çalışmanın bu bölümünde kent kimliği değişimi faktörleri ele alınacaktır. Çalışma alanı olan Kayseri kentinin de kimlik değişimi bu faktörler çerçevesinde irdelenecektir.

Kentlerde kimlik değişime neden olan faktörlerin tek bir yönden ele alınması yetersiz olacağından değişim süreci bir bütünlük içerisinde incelenmelidir. Çalışmanın bu bölümünde kentlerin kimlik değişimine neden olan faktörler fiziki faktörler, sosyal faktörler, yönetsel faktörler olmak üç ana başlık altında incelenecektir.

3.2.1. Fiziksel Faktörler

Fiziksel faktörler fiziksel çevrede değişimine sebep olmaktadır. Fiziksel çevrede olan değişimler, fiziksel kimliği etkilemekte ve kentlerin kimliklerinde değişime sebep olmaktadır. Fiziksel faktörler;

- Doğal afetler,
- Teknolojik gelişmeler,
- Savaşlar ve kundaklamalar

olarak özetlenebilir.

• Doğal Afetler

Doğal afetler, ne zaman olacağı önceden bilinmeyen, kentlerde yıkıma ve hasara sebep olan tabiat olaylarıdır. Jeolojik yada meteorolojik kökenli olabilirler. Deprem, toprak kayması, kaya düşmesi, yanardağ patlaması, tsunami, kuraklık, fırtına, sel, yıldırım düşmesi, çığ gibi doğal afetler insanlık tarihinden itibaren meydana geldikleri kentleri olumsuz etkilemiş, kimi zaman kentlerin hasar görmesine kim

⁵³Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

zaman ise kimlik öğelerinin tamamen yok olmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla doğal afetler kentlerin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörler arasında yer alır.

- **Teknolojik Gelişmeler**

Sanayi öncesi kentlerini belirleyen faktör “kültür” iken, sanayi dönemi kentlerini biçimlendiren faktör de “teknoloji” olmuştur. Teknolojik gelişmeler kentlerin çok hızlı büyüyerek geniş alanlara yayılmasını kolaylaştırmıştır. Kentler bu şekilde kontrolsüz şekilde büyümeye başlamışlardır. Bu kontrolsüz büyüme çarpık kentleşmeye sebep olmaktadır. Çarpık kentleşme sonucu, plansız gelişigüzel, estetik kaygıdan uzak, altyapısız fiziki mekânlar ortaya çıkmıştır. Bu durumun kentleri ve kentlerin sahip oldukları dokuyu olumsuz etkilediğini söyleyebiliriz.

Özellikle üst gelir grubundaki eski kent sakinlerinin kötüleşen koşullar nedeniyle yeni ve itibarlı alanları tercih ederek, çoğunlukla ticari yerlere yakın olan bölgelerini terk etmeleri ve boşalan alanlara da, ekonomik olduğu için göçlerle gelenlerin kalabalık bir şekilde yerleşmeleri; kentlerin tarihsel dokusundaki mülkiyetin el değiştirmesine, üst gelir grubunun barındığı özellikli kent alanlarının alt gelir grubunun barındığı köhne alanlara dönüşmesine neden olmaktadır.⁵⁴

Teknolojik gelişmeler inşaat sektöründe de etkisini göstermektedir. Yapılar çok hızlı bir şekilde ve küreselleşenin etkisiyle birbirine benzer şekilde yapılmaya başlamıştır. Kentlerin sahip oldukları doğal çevre kimlikleri ve kentsel doku göz ardı edilerek inşa edilen birbirinin aynı yapılar birbirine çok benzeyen kentlerin oluşmasına sebep olmuştur ve kentlerin sahip oldukları fiziksel kimliklerinin hızla yok olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler, ulaşım teknolojisinde de kendilerini göstermişlerdir. Ulaşım ilişkilerinin değişip gelişmesi de kentlerin fiziksel olarak değişmelerine sebep olmaktadır. Bunun en tipik örneği otomobil yolu ile harekete bağlı kılınan mekanların yayalaştırılmaya dönüştürülmesi ve her büyüklükteki kentin mevcut dokusu içerisinde hafif raylı veya tramvay taşımacılığının yer almaya çalışması

⁵⁴ Aysu, M. E., Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemantik Bir Çözümleme-Planlama-Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerinde Bir Deneme, Doktora Tezi, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, İstanbul, 1976.

değişen kent imajında önemli yer tutmaktadır. Özellikle 20. yüzyılın başlarında kent dokuları ile uyumlu olarak planlanmış tramvay fonksiyonel olarak insanlara hizmet etmektedir. Ancak raylı taşımacılık insan ölçeğinin dışında hızı kontrollü veya tecritli yol güzergâhı ile mevcut kent dokularındaki yol kesitlerine uyum göstermediği gibi kent sokaklarına da kentsel imge açısından yeni değerler getirmektedir.⁵⁵

Sonuç olarak diyebiliriz ki, teknolojinin gelişmesi her ne kadar birçok alanda yenilikler ve kolaylıklar sağlasa da bu gelişmelerin doğru şekilde kullanılmaması kentlerin kimliklerine zarar verebilmektedir.

• Savaşlar ve Kundaklamalar

Çeşitli sebeplerden dolayı çıkan savaşlar, kentleri olumsuz şekilde etkiler. Savaşlar, kentlerin hem fiziksel hem de kültürel kimliklerinin yok olmasına sebep olur.

Bunun en belirgin örneklerinden biri İkinci Dünya Savaşı'nda Polonya'nın tarihi kent merkezlerinin Naziler tarafından kasıtlı olarak yok edilişi ve Polonyalıların kültürel varlıklarını sürdürebilmek amacıyla tüm merkezleri yıkılmadan önceki gibi yeniden inşa etme çabalarıdır.⁵⁶ Diğer bir örnek ise Bosna-Hersek'te yaşanan savaştır.

Kentin fiziksel kimliğinin en belirgin öğelerinden olan Mostar Köprüsü bu savaşta yıkılmıştır.(Şekil 3.1)

Şekil 3.1. Mostar Köprüsü-Bosna-Hersek-1993,2004
Alıntı: <http://www.geocities.jp>

⁵⁵ Ulu,A.,Karakoç,İ., Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

⁵⁶ Erder, C., Kültür Bakanlığı Kültürel Varlıklarımızı Koruyor mu?, Mimarlık Dergisi, 256, 2 (1994) 60-61.

Kentlerin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörlerden bir diğeri kundaklamalardır. Kundaklama, kasıtlı yangınlar; kentin koruma alanları dışındaki gibi yüksek rantla özdeş olan imar haklarını alamayan eski eser sahiplerinin, uğramış oldukları ekonomik haksızlıklar nedeni ile- yapılarından kurtulmak için başvurdukları yöntemdir.⁵⁷ Bu şekilde kentin fiziki kimliğine ve silüetine şekil veren yapıların birçoğu bu şekilde yok olmuştur.

3.2.2. Sosyal Faktörler

Teknolojinin hızlı bir şekilde geliştiği, her şeyin gün geçtikçe farklılaştığı çağımızda kentlerde de çok hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişim kentlerde sosyal boyutuyla daha belirginlik arz etmektedir.

Kentlerin sosyal yönden değişimi de kent kimliğinin değişmesine sebep olan faktörlerdendir. Sosyal değişime birçok faktör sebep olmaktadır, bunların başında demografik değişimler gelmektedir. Demografik değişimlerin en büyük sebebi göçlerdir, özellikle sanayi devrimi sonrası göçler yoğun bir şekilde yaşamaya başlamıştır.

Sosyal ölçekteki demografik değişimler, kentli olan ve kente göçle gelen arasındaki sosyal farklılıklardan ötürü; iletişim kopukluklarının yaşanmasına neden olmaktadır. Kentler değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte yeni olanaklara sahip olmuşlardır, bu olanaklar kentleri, kırsal nüfus için bir çekim merkezi haline getirmektedir, böylece kentler giderek kalabalıklaşmışlardır. Kırsal kesimden gelen nüfus ile mevcut kentli nüfus farklı sosyal kökenlere sahiptir, bu farklılık kent yaşamı içinde fikir ve davranış ayrılıklarına sebep olmaktadır. Çünkü iki farklı sosyal tabakanın da kenti, kentli olmayı algılama durumları farklıdır.

Bir yandan yuvasından, tarlasından, köyünden kopup yepyeni bir çevreye göç edenler ve oturduğu kent parçasını bir tür “geçit alanı” kabul edenler diğer yandan

⁵⁷ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

kuşaklar boyu hep aynı alanda yaşayanlar ve göç olayına sahne olan yerlerin doğma büyüme eski sakinleri; -karşılıklı olarak- kentleşme sürecinden kendi paylarına düşen darbeyi almaktadırlar.⁵⁸

Kent yapısında göç olgusu ile yer alan farklı sosyal tabakaların kentlerin mekânsal yapılarını değiştirdikleri söylenebilir. Kentlerde var olan sosyal yapının değişmesi ile birlikte en üst kademelerde yer alan sosyal gruplar merkezden dışa doğru yer alması gerekirken, ekonomik eylemlerdeki farklılaşma ile kentte yer alan her sosyal grup iç içe oluşmaktadır. Bu da beraberinde kent kültürünün ve kimliğinin farklılaşmasına bağlı olarak değişmesine neden olmaktadır. Böylelikle kentte aynı mekânda yer alan bireylerin ortak kimlik ve değer arayışlarına neden olmaktadır.⁵⁹

Sosyal yapıdaki bu değişimler kentlerin kimliklerinin de değişmesine sebep olmaktadır.

3.2.3. Yönetimsel Faktörler

Kentlerle ilgili merkezi yönetim ya da yerel yönetimler tarafından alınan kararlar, kent kimliğini etkileyen yönetimsel faktörlerdir. Bu faktörlerin başında imar planları gelmektedir.

İmar planları ile aslında küçük ölçekli-parsel bazında, zararsız olacağı düşünülen kararlar verilir. Ancak imar planı değişiklikleri kamu yararları göz ardı edilerek, gelecek kaygıları ve küçük çıkarlar gözetilerek onaylandığında bünyesinde çok fazla sorun barındırdığı görülmektedir. Bu şekliyle imar planı değişiklikleri, öngörülen veya mevcut kentsel dokunun zedelenmesine yol açabilmekte, yaşam kalitesini düşürebilmekte ve kent kimliklerini giderek yok edebilmektedir.⁶⁰

⁵⁸Küntay, E., Kent Yaşamında Komşuluk İlişkilerinin Psiko-Sosyal İncelenmesi, Yapı Dergisi, 112, 3 (1991) 31-34., Bilsel, A. A., Bilsel, S. G., Bilsel, F. C. ve Bilsel, S. M. C., Kentlerimizde Kimlik Arayışları ve Kentsel Tasarım Olgusuna Kent Kültürü/Kentlilik Bilinci/Kent Görünümü Üçlemesiyle Yaklaşım, 5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu "Kentsel Tasarım ve Ekoloji-Tasarıma Ekolojik Yaklaşım", Mayıs 1994, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 231-238.

⁵⁹ Ulu,A.,Karakoç,İ.,Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi,Planlama Dergisi, s:59-66,(2003)

⁶⁰ Ersoy, M., 2000. Mekan planlama ve yargı denetimi Ankara : Yargı Yayınevi, 2000, 63-69, 77-78

Her biri kendine özgü tarihsel süreç içindeki uygarlık birikimleriyle oluşan kişiliklere sahip kentler, onların karakterini hiç dikkate almayan, salt yapılaşma yoğunlukları ve donatı alanlarının belirlenmesiyle yetinen yapılması zor bir belge ⁶¹olarak algılanan ve uygulamaya geçirilen imar planları kararları kentlerin kimliklerini gün geçtikçe yitirmelerine sebep olmaktadır.

Arazi rantına bağlı kişisel zenginleşme aracı olan- arsa spekülasyonunu gözetten imar politikalarına göre; arsalar yap-sat ekonomisine ana “sermaye” olmakta, “kat karşılığı inşaat” ile yoğunluklar arttırılmakta ve salt yüklenicilerin çıkarları doğrultusunda “apartman kentler” yaratılmaktadır.⁶²

Benzer şekilde, örneğin, 1985 tarih ve 3194 sayılı İmar Yasası ve buna bağlı yönetmeliklerde, bir parselde birden fazla bina yapılmasına imkân verilmiş; bu hakka sahip olanların aşırı çıkar gözetmeleri sonucu da, geleneksel sivil mimariyi temsil eden konutların hem kat adetleri arttırılmış hem de avluları yeni inşaatlarla doldurulmuştur.⁶³

Bu yüzden, kent bütünü ve mevcut kimliği göz ardı ederek sınırlı kent toprağından en çok yararlanmayı amaçlayan imar planları; yüksek yoğunluk ve yapılaşmalar nedeniyle⁶⁴ kentler üzerinde baskı oluşturmakta ve kentlerin kimliklerinin yok olması sürecini hızlandırmaktadır.

İmar planları ile bir diğer konu da, koruma amaçlı imar planlarıdır. Kentlere kimlik veren tarihi çevreler, sit alanı olarak koruma altına alınmıştır.

Koruma amaçlı imar planları; kısaca, “sit içeren yerleşme alanlarında düzenlenen koruma ve geliştirme amaçlı plan” şeklinde tanımlanabilir.⁶⁵ Ancak çoğu zaman tarihi çevrenin sürekliliğini sağlayan koruma amaçlı imar planları ile imar planları arasında uyumsuzluk yaşanmaktadır.

⁶¹ Çeçener,B.,İstanbul’un Kimlik Sorunu,Mimarlar Odası Yayınları,İstanbul,(1994)

⁶² Ekinci, O., “Darbeli Yıllarda” Siyaset ve İmar..., Yapı Dergisi, 250, 9 (2002) 91-93.,Ekinci, O., Tarihi Yarımada’yı ‘Koruma’ Planı, Yapı Dergisi, 112, 3 (1991) 10-11.

⁶³Türk, A., Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 1995.

⁶⁴Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

⁶⁵ Ünal E.,Duyguluer F.,Bolat Z.E.,; İmar Terimleri, TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, Ankara 1998, s.70.

Çünkü korunması gereken yapılar ve içinde buldukları çevreler göz ardı edilerek ya da mevcut kent dokusu hiç yokmuş gibi bir tavır takınılarak, gerek bilgi yetersizliğinden gerek spekülâtif amaçlı gerekse acele ile verilmiş yanlış planlama ve uygulama kararları ile tarihi dokular tahrip edilmektedir.⁶⁶

Bu anlamda kentlerimiz -özellikle de tarihi kentlerimiz-; gecekondular ve gökdelen türü hukuk dışı yapılaşmalar ile birlikte mevzuatlar karşısında yasal, nazım ve uygulama imar planlarına uygun, şehircilik açısından sorunsuz, proje düzeyinde emek harcanmış olsa dahi ⁶⁷ kent kimliğine zıt yeni yapılaşmalarla değişmekte ve kimliklerini yitirmektedirler.

Sonuç olarak merkezi ya da yerel yönetimler kentler için imar planları hazırlarken veya mevcut imar planlarını değiştirilirken, kentlerin sahip oldukları tarihi, kültürel, sosyal birikimleri göz önünde bulundurulmalı, koruma kavramı özümmlenerek, eskinin yok edilerek, yerine yeninin inşa edilmesi önlenmelidir. Eski yeni başarılı bir kompozisyon ile biçimlendirilerek kent kimliklerinin korunması amaç olmalıdır.

3.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Kentler yaşayan varlıklardır, zaman içerisinde gelişerek büyür ve değişirler. Kentler bu süreç içerisinde sahip oldukları kimliklerinin bir kısmını korur, bir kısmını değiştirir ve bir kısmını da kaybederler.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin kimlikleri sürekli değişime uğramıştır. Sanayi devrimi öncesi kentlerin kimliklerini; kilise, pazaryeri, lonca yapıları ve surlar oluştururken bu durum sanayi devrimi ile değişmiştir.

Sanayi devrimi ile kentlerin nüfusları hızla artmıştır, hızlı nüfus artışı kentlerin kimliklerini olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi kent oluşumlarını etkileyen modernizm akımı ile kentler birbirine benzemeye ve kimlik kaybı yaşamaya

⁶⁶ Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon'da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

⁶⁷ Ekinci, O., Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu, Türkiye'de 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi "Türkiye'de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi", Kasım 1991, İzmir, Bildiriler Kitabı, 404-412.

başlamıştır. Yüksek yapılı iş merkezleri, tekdüze beton yığınlarından oluşan toplu konut tarzı yapılaşmalar, gecekondulaşma, sanayi devrimi ve sonrası kentlerin kimlik özelliklerinden bazılarıdır.

Günümüzde kent kimliği ve değişimi sorgulanan ve üzerinde tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Çalışmanın bu bölümde kentlerin bu değişim sürecine etki eden faktörlere yer verilmiştir.

Kent kimliği değişimi bir süreçtir ve bu süreci belirleyen, hızlandıran faktörler vardır. Nerde ne zaman olacağı belli olmayan doğal afetler, yaşanan büyük savaşlar, yerel ve merkezi yönetimlerin kentler için aldıkları kararlar, teknolojik gelişmeler kentlerin kimlik değişimini etkileyen faktörlerdir. Bu faktörler kentlerin fiziki, sosyal ve ekonomik kimliklerini etkiler.

Doğal afetlerin ve yaşanan savaşların kent kimliği üzerinde etkisi kendisini en belirgin şekilde fiziksel kimliğin değişmesinde göstermiştir.

Gelişen teknoloji ile kentlerde artan imkânlardan dolayı kentlere olan göçler hızlanmıştır. Yaygın iletişim araçlarının ve modanın körüklediği tüketim politikaları da kentleri çekim merkezi haline getirmiştir Göçler kentlerin hem fiziksel hem de sosyal kimliklerini olumsuz etkilemektedir. Göçler ile mevcut kent nüfusu artmakta ve kentsel yoğunluk yükselmektedir. Bu artışa hazırlıksız olan kentlerde, çarpık kentleşmeye süreci başlamıştır. Çarpık kentleşme kentlerde kimliksiz, kişiliksiz yaşam alanlarının oluşmasına sebep olur. Bu oluşum kentlerin fiziksel kimliğini olumsuz yönde etkilemektedir.

Göçlerin, kentlerin sosyal kimliğe etkisi ise, göçle gelen kırsal nüfus ile mevcut kentli nüfus arasında yaşanan sosyal tabaka farklılaşmasıdır. Bu farklılaşma kent mekanında kutuplaşmalara sebep olmaktadır. Göçle gelen nüfusun sahiplenme ve aidiyet duygusu kent sakinlerine göre çok daha azdır bu durum kentlerin sosyal kimliğinde köhneleşmelerin yaşanmasına sebep olmaktadır.

Kentlerin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin değişmesine sebep olan bir diğer faktör ise yönetimlerin kentler için aldıkları kararlardır. Kimlik bilinci taşımayan, kentlerin tarihsel kimliği göz ardı edilerek alınan kararlar kentlerin kimliklerinin yok olmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kentler tarihsel, sosyal ve kültürel bir geçmişe sahiptir. Kentlerin bu geçmişi yüzyıllardır değişerek günümüze ulaşmışlardır. Kentsel büyümenin ve farklılaşmanın hızlı yaşandığı şehirlerde değişim süreci çok hızlı yaşanmaktadır ve bu süreç kentlerin kimliksizleşmesine, kültürel ve çevre değerlerini yitirmelerine sebep olmaktadır. Kentleri birbirinden ayıran kimlik öğeleri ortadan kalkarken, kentleri birbirine gün geçtikçe daha çok benzemektedir.

4. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ

Kayseri, Anadolu'nun ortasında ve ipek yollarının düğüm noktasında bulunan çeşitli kültür ve medeniyetlerin odak noktası olmuş ve onlara beşiklik yapmış bir şehirdir.⁶⁸

(Harita 4.1) Anadolu'daki doğu – batı, kuzey – güney istikametlerinden gelen tarihi, askeri ve ticari yolların kesiştiği bir yerde kurulmuş olmasından dolayı ilk çağlardan bu yana Anadolu'da kurulan birçok devletin önemli merkezi olmuştur. Bu bölgede kurulan medeniyet, Mezopotamya ve Mısır Medeniyetlerinin yanında Anadolu Medeniyeti olarak bir yer tutmuştur. Kızılırmak Havzası ile Tuz Gölü arasında kalan bölgedeki yüzlerce höyük, bu bölgenin M.Ö. 3000 yıllarından itibaren iskana sahip olduğunu gösterir.⁶⁹

Bu bölümde böylesine zengin tarihsel ve kültürel birikime sahip Kayseri kentinin kimliği tez çalışmasının kuramsal temelini oluşturduğumuz birinci bölümünde ele alınan kent kimliği faktörleri çerçevesinde irdelenecektir.

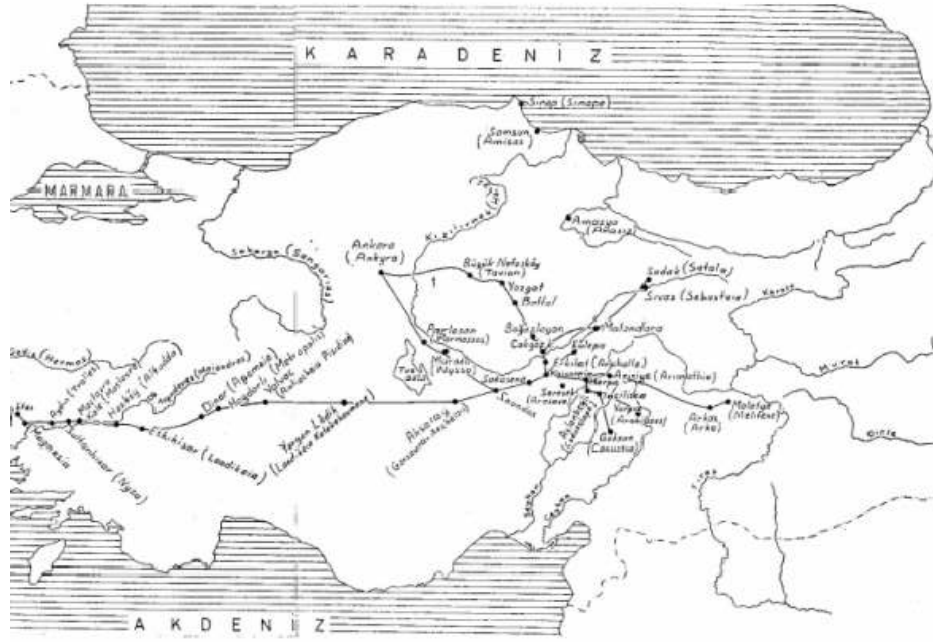
4.1. KAYSERİ KENTİ TARİHSEL KİMLİĞİ

Tarihsel kimlik, kentlerin yaşamaya başladığı andan itibaren günümüze kadar olan süreç ve bu süreç içerisinde meydana gelen tüm (ekonomik, sosyal, kültürel vb.) eylemlerle yoğrulmaları sonucu meydana gelmektedir⁷⁰

⁶⁸ M.İnbaşı. (2) “XVI. Yüzyılda Kayserinin İktisadi yapısı ve Esnaf teşkilatı”. Kayseri ve yöresi tarih sempozyumu bildirileri. 11-12 nisan 1996. s.129

⁶⁹ H.Erkiletlioğu. “Kayseri Tarihi”. 1993. s.1

⁷⁰Demirsoy, M.S, Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi(Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi),Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü(2006)

Harita 4.1 .Yunan-Roma Yolları. Kayserinin doğu ve batı ile bağlantısı (Nezahat Baydur)

Kayseri Kenti de, Anadolu’da yer alan kentler içerisinde, kavşak noktası olarak kabul edilen konumu nedeni ile tarihsel birikimi en fazla olan yerleşim alanlarından birisidir.

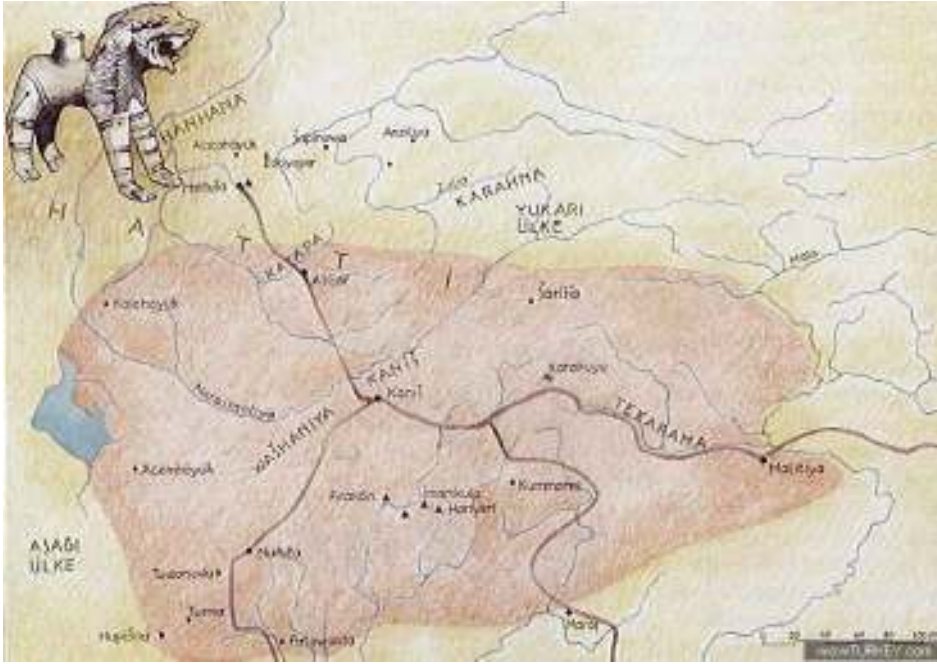
Anadolu’nun, doğu ve batı (Yunan-Roma) medeniyetleri arasında bir köprü vazifesi görmesi bu bölgede, Anadolu Medeniyetleri denilen muazzam bir medeniyetin doğmasına neden olmuştur. Bu nedenle tarih boyunca Kayseri, bu medeniyetlerin bir bölümünün gözüktüğü ve Kızılırmak Havzası ile Tuz Gölü arasında kalan Kapadokya’nın, önemli bir yerleşim yeri olma özelliğini korumuş. Bu bölgede bulunan yüzlerce “Höyük” ve “Tümlülüs”ler , “Anadolu Medeniyetleri”nin önemli bulgularını günümüze kadar taşımıştır.

Kayseri, 4000 yıl öncesinde Asurlular’dan başlayarak pek çok uygarlıklara ev sahipliği yapmıştır. Bunların her biri izler bırakmış, bunun son dokuz asırlık bölümünde ise Türkler yer almıştır.

Tarihi çağlarda adı “**Mazaka**” olarak bilinen şehre, Kapadokya Krallığı Döneminde “**Eusebia**”, Romalılar Döneminde “**Kaisaria**” denilmiştir. Arapların “**Kaysârriyya**” olarak telaffuz ettikleri şehrin ismine Türkler “**Kayseri**” demişlerdir.

Kayseri'den bahseden en eski yazılı belgeler, şehre 20 kilometre mesafede bulunan Kültepe'ye aittir. Kültepe diğer adıyla Karahöyük M.Ö. 4000 yıldan, yani Kalkolitik Çağdan başlayarak Roma Dönemi sonuna kadar daimi yerleşim yeri merkezi olmuştur. M.Ö. 2000'in başlarında Anadolu'ya gelen Asurlu tüccarlar, burada Karum ismiyle bir ticari merkez kurdukları gibi Kayseri'ye dolayısıyla Anadolu'ya Asur çivi yazısını getirmişlerdir.

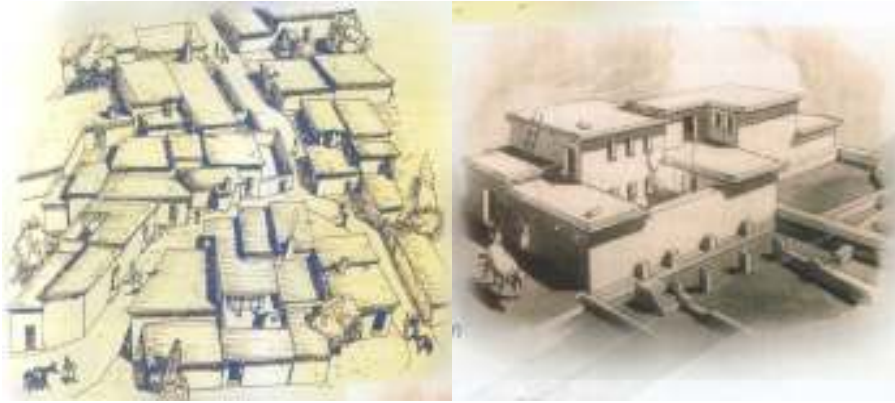
Kaniş Krallığı'nın merkezi olan Kültepe; doğu-batı yollarının düğüm noktasında olmasının avantajı ile Anadolu-Mezopotamya-Suriye arasında parlak bir uluslararası ticaret ve sanat merkezi olmuştur.(Harita 4.2),(Şekil 4.1),(Şekil 4.2)

Harita 4.2. Kültepe Haritası

Şekil 4.1. Kültepe-Kaniş Karumu -Kayseri
Alıntı:www.kultepe.org

Şekil 4.2. Temel Kazılarına ve Belgelerine Uygun Olarak Temsili Resimlerle Tasvir Edilen Karum Evleri

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

Şekil 4 de bulunan temsili resimde görüldüğü gibi; bitişik evler, sokak ve meydan yapısı eski Kayseri kent dokusuna benzemektedir.

Kaniş, o günkü Kayseri'nin başşehri olup M.Ö 2800 senesinden Helenistik Devirlere kadar önemini korumuş. Kaniş'in önemini kaybetmesi üzerine o dönemlerin kutsal

dağı olan Argaios'un (Erciyes) kuzey eteğinde bulunan Mazaka'nın ön plana çıktığını ve şehrin merkezi olduğunu görülmektedir.

İmparator III. Gordianus zamanında şehir surları yaptırılmış (M.S. 238-244), surlara rağmen İmparator Valerian zamanında Kaisaria Pers Kralı "Şapor" tarafından işgal edilmiştir. Bu sırada şehrin nüfusunun 400 bin civarında olduğu tarihi kaynaklarca belirtilmektedir.

Doğu Roma (Bizans) toprakları içerisinde bulunan Anadolu, daha Hicret'in ilk asırlarından itibaren "İslam Orduları" için câzip bir bölge olmuştur. İstanbul'un fethi için yapılan birçok sefer, Orta Anadolu ve özellikle Kayseri üzerinden yapılmıştır. Çok gelişmiş bir kervansaraylar sistemiyle Kayseri, Konya'nın yanı sıra ikinci başkent olmuştur. XIII. yy başlarında Kayseri'ye Orta Asya'dan ve Azerbaycan'dan gelen Türkmenler, buranın sosyal, ekonomik, kültürel ve dini hayatının değişmesine neden olmuşlardır. Kayseri'ye yerleşen Ahmet Yesevi dervişleri olan Türkler, İslam dinini anlatarak bir birlik oluşturmaya çalışmışlardır. Ahi Evren, 1205 yılında Kayseri'de ahilik örgütünü kurmuştur. Bu örgüt, Kayseri halkının ekonomisinin yükseltilmesi çalışmalarının yanında, gençlerin ruhsal ve bedensel eğitimi ile de ilgilenmişler, gençlere askeri eğitim de vermişlerdir.⁷¹

Selçuklu ordusunun, Moğol ordusu ile 1243 tarihinde yapılan Köseadağ Meydan Savaşı ile Moğol ordusuna yenilmesi, Türk tarihinde bir dönüm noktası olmuş ve artık Anadolu'da Moğol hâkimiyeti başlamıştır. Gönderdikleri Valilerle Anadolu'yu denetleyen Moğollar, 150 sene müddetle Kayseri ve Anadolu'nun bütün maddi ve manevi kaynaklarını yağmalamışlardır. Moğol sömürsü altında ezilen Selçuklu Devleti, bütün gücünü kaybetmiş ve II. Mesud ' dan sonra dağılarak, yerini yeni kurulan beyliklere bırakmıştır.(1308) Fatih Sultan Mehmet zamanında , Gedik Ahmet Paşa tarafından Karamanoğulları Beyliği' ne son verilerek, Karaman, Konya ve Kayseri Bölgeleri Osmanlı toprağına katılmıştır. (1474) Kayseri 1476'dan itibaren Karaman eyaletine bağlı bir sancak merkezi olmuştur.

⁷¹ V.Ecer. "Ahmet Yesevide Dini Tolerans ve Anadolu'da Etkileri". III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. 2000. s.134-136

Kayseri ili, Milli Mücadele Dönemi'nde Develi'ye bağlı Taşçı (Bakırdağ) Bucağı dışında işgal görmemiştir.

Osmanlı Dönemi'nde Karaman Eyaletine bağlı olan Kayseri, sonradan Ankara Vilayeti'nin bağımsız Kayseri Sancağı olmuştur.⁷² 20 Nisan 1914 tarih ve 250 sayılı kanunla bağımsız bir sancak olmuş, 1924 anayasası ile il yapılmıştır.

13 Ekim 1924 de Mustafa Kemal ilk kez Kayseri'ye gelmiştir.

Cumhuriyetle birlikte Kayseri de sanayi, ticari, eğitim, kültür v.s konularda önemli gelişmeler olmuş ve bu gelişmeler günümüzde de artarak devam etmektedir. Ekim 1926 da Uçak Montaj Fabrikası, Mayıs 1927 de Ankara- Kayseri demiryolu hizmete girmiştir. 1935'te Kayseri Bez Fabrikası kurulmuştur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Kayseri kenti, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından dolayı zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahiptir. Sahip olduğu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Tarihsel kimliğin güçlü etkilerini, bölgede yaşamış tüm medeniyetlerin dönemlere ait anıtsal yapılarında görmekteyiz. Bu yapılara kentin gelişim süreci içerisinde tüm kent içinde muhtelif yerlerde rastlamak mümkündür.

Geçmişten günümüze kentin tarihsel kimliğini yansıtan anıtsal yapılara, diğer bir kimlik faktörü olan yapay çevre kimliği konusunda değinilecektir.

⁷² G.Eken. "Masraf Defterlerine Göre Kayseri Şehir Yönetimine İlişkin Bazı Bilgiler". III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. 2000. s.142

4.2. KAYSERİ KENTİNİN BİÇİMSEL KİMLİĞİ

Kentlerin, biçimsel kimliğini kazanmasındaki etkenler; kuruluş aşamalarında, doğal şartların getirdiği zorunluluklar veya tasarımcıların katılımıyla oluşan geometrik kentsel formlardır.

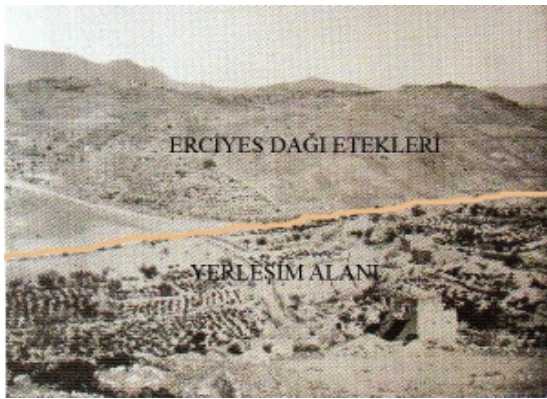
Kayseri kentinin biçimsel kimliğini iki aşamada inceleyebiliriz.

1. Kayseri Kenti'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği;

Kayseri kentinin ilk kurulduğu yer, bölgenin kutsal dağı kabul edilen Erciyes'in kuzey eteğinde, bugünkü şehir merkezinin 2 km güneybatısındaki lav akıntıları üzerinde olduğu Mazaka adıyla (eski Kayseri) bilinmektedir. Burası günümüzde "Eski Şehir" veya "Eski Kayseri" olarak bilinmektedir. Mazaka'nın M.Ö. 11. yüzyılda kurulduğu tahmin edilmektedir.

Mazaka, ova tabanından yaklaşık 100 m. Yüksekte, ovaya hakim bir tepe üzerindedir. Kuruluş devrinin şartları göz önüne alındığında şehrin ovada değil de yüksekçe bir tepede yer alması, bunun savunma amacına yönelik olduğunu göstermektedir. Nitekim şehrin bulunduğu tepeyi yüksek Erciyes dağı, batıdan ise volkanik sistemin devamı olan Yılanlı Dağı çevrelemektedir. Böylece şehrin dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı savunulabilmesi için ovaya nazaran daha uygun bir ortam söz konusudur.

Dolayısıyla kuruluş aşamasındaki kentin biçimsel kimliğinde, savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş olması öncelikli yer tutmaktadır. (Şekil 4.3)

Şekil 4.3. 1905 Yılında bir ekip halinde Kayseri'ye gelen Seyyah Schweinitz tarafından çekilen Eskişehir bölgesinin en eski fotoğrafı

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

2. Kayseri Kenti'nin mevcut biçimsel kimliği;

Kuruluş tarihi M.Ö. 11. yüzyıl olarak tahmin edilen Kayseri'nin bugün bulunduğu yere, yani ovaya ne zaman indiği konusunda kesin ve yeterli bilgi yoktur. Bazı yazarlara göre 4. yüzyılda yörenin önde gelen din adamlarından Başpiskopos Basilius, bugünkü şehrin bulunduğu alanda büyük bir öksüzler yurdu yaptırmıştır. "Basileias" adı verilen bu yapı topluluğu, dönemine göre başlı başına bir şehir niteliği taşıyordu. Çünkü içinde kilisesi, piskopos sarayı, kitaplığı, rahiplerin oturması için yerler, gezginler, hastalar ve fakirler için misafirhaneler ve cüzzamlılar için bir hastanesi vardı. Gabriel, buranın şimdiki Kayseri'nin ilk çekirdeğini teşkil ettiğini belirtmektedir (Gabriel, 1954). Ancak bu yapı topluluğundan günümüzde hiçbir eser mevcut değildir.⁷³

Tarihin çok eski devirlerinden beri Türkiye'deki şehirler çeşitli nedenlerden dolayı yer değiştirmişlerdir. Bu değişiklikte, korunma endişesi, ekonomik nedenler, askeri nedenler ve doğal olaylar rol oynamıştır. Kayseri'nin yer değiştirmesinde ise bu saydığımız nedenlerden bazılarının etkili olduğu kuvvetle muhtemeldir. Gabriel'in belirttiğine göre Basilius'un inşa ettirdiği yapı topluluğunun bir çekim alanı oluşturduğu düşüncesine katılmak mümkündür. Bunun yanında korunma endişesinden de kaynaklanan bir yer değiştirme söz konusu olabilir. Her ne kadar ilk yerleşme yerinin, savunmanın daha kolay olması açısından ovoidan yüksek ve korunaklı bir alanda olması bu fikirle çelişiyor gibi gözükse de, Strabon, "Genellikle Mazaka bir kentin kurulması için uygun bir yer değildir. Çünkü burada ne su vardır, ne de doğal bir şekil de tahkim edilmiştir ve valilerin ihmali yüzünden surları da yoktur." şeklinde bilgi vermektedir. Bu durum da şehrin savunmasını güçleştirmiş olmalı ki, ova da kurulan şehrin etrafı 3. veya 4. yüzyılda surlarla çevrelenmiştir.⁷⁴

Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekan yapısına sahipken makroform çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal

⁷³ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

⁷⁴ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür. (Şekil 4.4)

Şekil 4.4. Kayseri Kenti Biçimsel Kimliği
Alıntı: Emre Yaylagül Arşivi

Kentin geniş bir alana yayılmasını sağlayan kent yapısı Kayseri kentinin biçimsel kimliğini oluşturmuştur ancak bu kimlik faktörü tek başına Kayseri kimliğini temsil etmez.

4.3. KAYSERİ KENTİNİN FİZİKSEL KİMLİĞİ

Bir kentin fiziksel kimliğini, kentin sahip olduğu doğal ve çevre kimlikleri oluşturmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin fiziksel kimliği doğal ve yapay çevre kimliği başlıkları altında incelenecektir.

4.3.1. Doğal Çevre Kimliği

- Coğrafi Konum

Harita 4. 3. Kayseri Kentinin Ülke ve Bölge İçindeki Yeri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Kayseri İli, İç Anadolu'nun güneydoğusunda orta Kızılırmak bölümünde yer alır. 38 derece 18 dakika ile 37 derece 45 dakika kuzey enlemleri; 36 derece 58 dakika ile 34 derece 56 dakika doğu boylamları arasında bulunmaktadır. Kuzeyden Yozgat,

kuzeydoğudan Sivas, güneyden Adana, güneydoğudan Kahramanmaraş, batıdan Nevşehir ve güneybatıdan Niğde illeri ile çevrilidir.

İl alanı kuzeybatı ve kuzeyden Yozgat'ın Çayıralan ve Boğazlıyan; kuzey ve kuzeydoğudan Sivas'ın Gemerek, Şarkışla, Kangal ve Gürün; doğudan Kahramanmaraş'ın Afşin ve Göksun; güneyden Adana'nın Tufanbeyli, Saimbeyli, Feke ve Karaisalı; güneybatıdan Niğde'nin Merkez ve Çamardı; batıdan ise Nevşehir'in Derinkuyu, Ürgüp ve Avanos ilçeleriyle çevrilidir.

Kayseri toplam 16 ilçe, 68 belediye ve 434 köyden oluşan 16917,00 km² lik yüzölçümü ve 1.060.432 lik (2000 yılı sayım sonucu) nüfusu ile İç Anadolu'nun Kızılırmak bölümünde yer alır.

Kayseri İç Anadolu Bölgesi sınırları içinde Birincil Derecede Volkanik Yükselti Bölgesi olarak tanımlanan alan içerisinde yer almaktadır. Coğrafi konumundan dolayı kentnin yüzey şekillerinin en önemli elemanı dağlardır. Güçlü piramidal yapısı ile Kayseri'nin sembolü olan ve kente karakter veren Erciyes Dağı 3916 m. yüksekliği, heybetli görünüşü, 1100 km. geçen alanı ile Kayseri kentnin fiziksel kimliğinin oluşmasındaki en önemli faktördür. (Şekil 4.5)

Şekil 4.5. Erciyes Dağı-Kayseri
Alıntı:www.kayseriden.biz

- **İklim**

İç Anadolu Bölgesi içinde yer alan Kayseri’de yazlar sıcak ve kurak, kışlar soğuk ve kar yağışlı geçmekte olup bütün mevsimlerde gece ile gündüz arasındaki ısı farkı yüksek değerlere ulaşmaktadır. Yüzey şekillerine bağlı olarak gelişen mikro-klimatik iklim özellikleri nedeni ile 1050–1100 m yükseklikteki ovaların iklim özellikleri ile 2000–3900 m yükseklikteki dağlık bölgelerin iklim özellikleri arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Kayseri ovasında sıcaklık 30° iken, Erciyes’in 3000 m. Yüksekliklerinde 18°-20° ye kadar düşmekte böylece ilde aynı mevsim içinde ova, yayla ve yüksek dağ iklimleri hüküm sürmektedir.

İklimsel koşullardan dolayı yeterli miktarda ağaç bulunmadığından ahşap mimarinin gelişmediği taş malzemeye dayalı mimarinin kentin dokusunda etkili olduğu görülmektedir.(Şekil 4.6)

Şekil 4.6. Kayseri’de Eski Sokak Dokusu
Alıntı: İmamoğlu, V. ,Geleneksel Kayseri Evleri,2006

Yerel iklim özellikleri gösteren kent topraklarında yayla ve dağ iklimlerinin yazın serin bir özellik göstermesine bağlı olarak yüksek kesimler yazlık (bağcılık) alanları olarak değerlendirilmiş olup bu gelenek günümüze değin sürdürülmüştür.

İklim faktörünün kent kimliğine etkisi bağcılık kültürü ile olmuştur. Yaz ayların çok sıcak geçmesi şehir halkını yazları bağlara göçerek sezonu havadar bir ortamda, kışlık besinlerini de hazırladıkları bağ evlerinde geçirmeye itmiştir. Genellikle ticaretle uğrasan erkekler her gün şehre gidip gelirken, hanımlar yaz boyunca neredeyse hiç şehre gitmezler. Günümüzde bağlar ve bağcılık alabildiğine modernize olmuş, eski bağ evlerinin (Şekil 4.7) yerini modern villalar, eskiden eşeklerin sırtında taşınan ev eşyalarının yerini de taşınmazlar almıştır. Bağ evleri kışlık evleri aratmayacak konfora kavuşmuştur. Artık bütün bağlarda elektrik olduğu gibi, Erciyes'in kar sularının toplandığı kuyuların yerini de şebeke suyu almıştır. Bağlar ne kadar modernleşse de eskiden kalma alışanlıklar, adet ve gelenekler devam etmektedir.⁷⁵ Bağcılık Kayserililer için bir yaşam biçimidir ve bağ evleri kentin fiziksel kimliğini oluşturan faktörlerdir.

Şekil 4.7. Eski Bağ Evi-Kayseri
Alıntı: İmamoglu, V., Kayseri Bağ Evleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001

⁷⁵ Bayraktar, F.S., Kayseri'de üzüm bağ ve bağcılık adlı yazıdan alınmıştır.

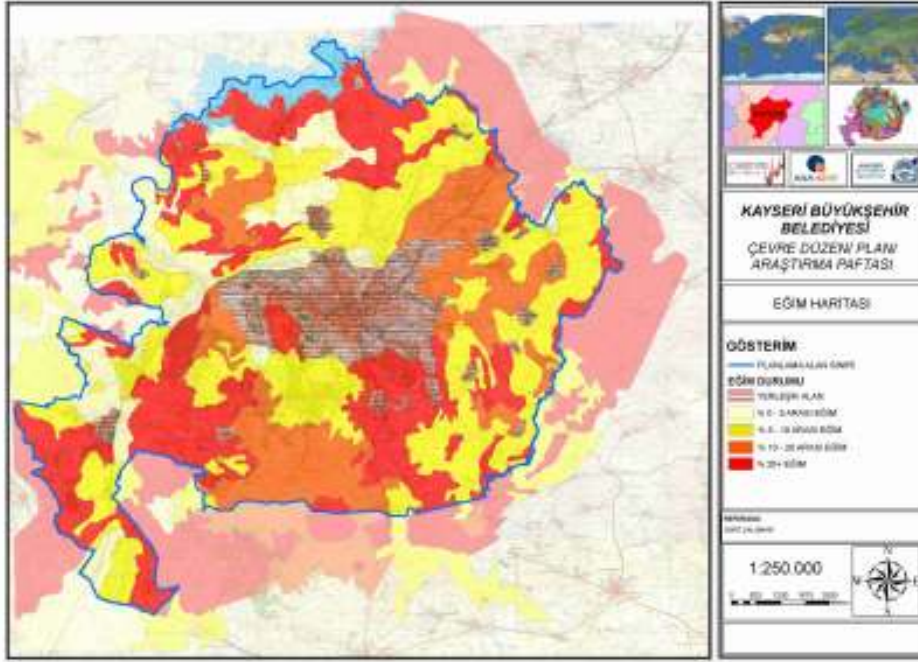
Ancak belirtilen jeolojik yapı özellikleri Kayseri kenti için bir kimlik faktörü oluşturmamaktadır.

- **Topografya**

Topografya; bir arazi yüzeyinin tabii veya suni ayrıntılarının meydana getirdiği şekildir. Topografya diğer birçok doğal çevre faktörünü etkilediğinden, kentsel mekânların biçimlenmesinde önemli bir etmendir. Kentlerin kimlik kazanmasını sağlayan topoğrafik oluşumlardan ovalar Kayseri kenti için bir fiziksel kimlik faktörüdür.

Ovalar kent planının engelsiz ve serbestçe gelişmesine de olanak sağlarlar, ovalarda kurulan kentlerin her yönde gelişebilme olanakları onların avantajları olarak gösterilebilir. Fakat kendi hallerine bırakılırlarsa, birtakım sakıncaları olan “bitişik büyümeyi de kolaylaştırırlar.⁷⁶ Kayseri kenti Erciyes Dağ eteklerinde yer alan ovada kurulmuş ve her yönde gelişmiştir.(Harita 4.6),(Harita 4.7)

⁷⁶ Özdeş, G., Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul, 1972.

Harita 4.6. Kayseri Eğim Haritası

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Harita 4. 7. Kayseri Kenti Topoğrafik Yapı

Altlık Alıntı:www.googlemap.com

- **Doğal Bitki Örtüsü**

Bitki örtüsü; yapı, boyut, çeşitlilik, gruplaşma, renk ve mevsimlik ile çevresine kimlik kazandırmaktadır.

Tüm İç Anadolu Bölgesi'nde olduğu gibi Kayseri'de de doğal bitki örtüsü iklim koşullarına bağlı olarak bozkır görünümündedir. Kurak iklimi ve verimsiz toprakları ile tarihinin hiçbir döneminde tarım adayalı bir yaşam biçimi geliştirememiş olan Kayseri, tarihi boyunca daima önemli bir ticaret kenti olarak ön plana çıkmıştır.

Kayseri'nin doğal bitki örtüsü, hemen hemen tüm İç Anadolu kentlerinde benzer bir özelliktir ve Kayseri kenti için çok belirleyici değildir. Dolayısıyla doğal bitki örtüsü Kayseri için bir kimlik faktörü değildir.

Sonuç olarak, Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi Erciyes Dağıdır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarı çapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biridir.

Erciyes Dağı, Anadolu'da bilinen ilk halklardan olan Hattiler'den başlayarak günümüze kadar her medeniyetin gözünde kutsal bir yere sahiptir. Hititler döneminde adı Harkasos; beyaz, gümüş gibi parlak, beyaz dağ olarak, Tekir yolunda bulunmuş olan bir kitabede ise "Anadolu'nun en yüksek dağı, Harharas" olarak geçmiştir. Grekler ise Erciyes'i, Argaios; gümüş dağ olarak adlandırmışlardır.

Erciyes, her daim gümüş gibi parlayan zirvesi ve ihtişamlı duruşu ile tarih boyunca insanoğlunu etkilemiştir. İlk çağlarda tapınılan bir dağ olmuş, yüzyıllar boyunca, M.Ö.IV. yüzyıla kadar bir kült merkezi olarak görülmüştür. Ünlü Yunan filozof Maximus Tyrius'da, Erciyesi'i hem tanrı, hem yemin tanrısı, hem kült heykeli olarak ifade etmiştir. Tyrius'un bu ifadesi, Erciyes'in çağlar boyunca insanların gözünde kutsal bir yeri olduğunu göstermektedir.

Gre mitolojisinde Erciyes, "Büyük Kilikya'nın yüz başlı ejderi olan Typhaus'un büyük tanrı Zeus'un Olympus'u olan Argaios'un eteklerine yerleştiği ve Zeus'un ona şimşek fırlattığı Typhaus'un da karşılık olarak volkanlarla cevap verdiği ve sonunda

ejderin yenik düşerek dağın dibine fırlatıldığı" diye anlatılmaktadır. Manevi etkisi Helenistik devirden sonra da devam etmiştir. Roma öncesinde de hem Büyük Kyros zamanında Anadolu'nun ele geçirilmesi ve hem de Darius döneminden itibaren bölgenin İrânlılaştırılması sırasında da Erciyes'in yakınlarına ateşgedelerin (ateş tapınakları) kurulduğu tarihi kaynaklarda geçmektedir.

Antik döneme ait birçok paranın üzerinde Erciyes Dağının sembolik olarak çizilmiş tasviri bulunmakta ve bazı sikkelerin üzerinde dağın tepesinde oturan bir tanrının tasvir edildiğini görülmektedir. Roma döneminde bu tanrının yerini Jupiteri temsil eden kanatlarını açmaya hazırlanan bir kartal almıştır. Yine bazı sikkelerde dağın üzerinde ay ve yıldız motiflerinin yer aldığını görülmüştür. İç Anadolu müzelerinde, Jüpiter'i sembolize eden kartal heykelleri ve Erciyes dağı ile ilgili sikkeleri görmek mümkündür.⁷⁷

Ayrıca Erciyes Dağı, dağcılık ve kış sporları alanında Türkiye'nin belli başlı merkezlerinden biridir ve kent için büyük bir turizm potansiyelidir. Erciyes Dağı'ndaki potansiyelin Kayseri ve ülke ekonomisine katkı sağlayacak hale getirilmesi için master planı hazırlanmış ve uygulamaya başlanmıştır. Erciyes Dağı Master Planı hakkında bilgilere ve görsel öğelere Ek 1'de yer verilmiştir.

Yerel yönetim bu planın amacını; Büyük çapta ulusal ve uluslararası spor olaylarına ve uzun vadede dünya şampiyonası ve hatta olimpiyat oyunlarına ev sahipliği yaparak Türkiye'nin kış sporları ve kış turizminde başkent haline gelmek, kış sporları ve kış turizmini, Kayseri kimliğinin önemli bir parçası haline getirmek şeklinde belirtmiştir. (Şekil 4.8), (Şekil 4.9)

⁷⁷ <http://www.kayseriden.biz>

Şekil 4.8. Kış Turizmi-Erciyes Dağı
Alıntı:www.kaysyriden.biz

Şekil 4.9. Erciyes Dağı Master Planı Maket Fotoğrafi
Alıntı: <http://www.kaysyri-bld.gov.tr>

Tüm bu ifadeleri ile anlaşılmaktadır ki, tarihsel süreç içerisinde bölgede yaşayan tüm kültür ve uygarlıklar için Erciyes'in insanoğlu üzerindeki derin manevi etkisi şüphe götürmez bir gerçektir. Dolayısıyla Erciyes dağının kent kimliğine etkisi sadece fiziksel olarak değil sosyal açıdan da olduğu görülmektedir.

4.3.2. Yapay Çevre Kimliği

Yapay çevre, insan ve insan ilişkilerine bağlı ihtiyaçlardan kaynaklanan, insan eliyle yapılmış eylem alanları ile bu alanları çevreleyen objeleri kapsar. Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kenti yapay çevre kimliği incelenecektir.

• Form ve Görüntü Faktörü

Yapay çevreyi oluşturan kentsel elemanların şekli, görüntüsü, oranları, simgesel yapısı, malzeme türü ve strüktürel yapısı form ve görüntü faktörünü oluşturur.

İklimsel koşulların etkisiyle kentte yerel mimari tamamen taş malzemeye dayalıydı ve kent dokusunu taş evler oluşturmaktaydı. Kentin karakteristik özelliğini oluşturan organik kent dokusu, Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür.

Genel olarak geleneksel bir Kayseri evinin, yoğun kent dokusu içinde doğal ve gösterişsiz bir yapım sürecinin sonucu, avlu veya bahçe etrafında asimetrik olarak büyüyen/gelişen içe dönük bir yapı olduğu görülmektedir.⁷⁸

⁷⁸ İmamoglu, V., Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Ankara, 1992.

XIX. yüzyıl ortalarından önce yapılan evlerin büyük çoğunluğu, bodrumu olan tek katlı yapılar biçimindedir. Sonraları, evlere bir üst kat daha eklenerek dikeyde büyümeleri sağlanmıştır. Evler genel olarak farklı yüksekliklerdeki kare ve dikdörtgen prizmaların bir araya gelmesi ile oluşmuştur. Sofa gibi önemli mekânlar daha yüksek, damlar düz, pencere ve kapı kenarları keskin, sert çizgilere sahip olarak yapılmışlardır. Üst katlarda yer alan oda ve köşkler ahşap veya taş payandalar üzerinde dışarı çıkma yaparak yapıya hareket katmıştır. Cephelerde süsleme nadir olarak yapılmıştır.⁷⁹ (Sekil4,10)

Şekil 4.10. Camcioğlu Konağı-Kayseri

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

⁷⁹ a.g.e

Kayseri'nin organik yapıdaki geleneksel dokusu merkez ve çevresinde yer aldığından, merkezin baskısı ve plan kararları sonucu sürekli yıkılıp yenilenmeye maruz kalmış, eski organik kent dokusu büyük ölçüde yok olmuştur. Merkezin güneyinde Şehit Nazım Bey Mahallesi'nde eski doku karakterini sürdüren yaklaşık 8,8 hektar büyüklüğünde bir bölge (Tavukçu Mah.) Talas' ta (Han ve Harman Mah.) ve Gesi içinde bir bölge, kentsel sit alanı olarak tescil edilmiş, bu alanlarda koruma amaçlı imar planları yapılarak yürürlüğe girmiştir. Tüm bunlar kentin tarihi dokularının zaman içerisinde ne kadar azaldığını da bize göstermektedir.

Sit alanı içerisinde bir kısmı 19. yüzyılın zengin Hıristiyan ailelerine ait olan 429 adet ev bulunmaktadır. Sit alanındaki evlerden 20 adeti korunmak üzere sivil mimarlık örneği olarak Kayseri Evleri listesine alınmıştır. Yedi ev kamulaştırılarak Erciyes Üniversitesi'ne verilmiştir.⁸⁰(Şekil4.11),(Şekil 4.12)

Şekil 4,11-4.12. Erciyes Üniversitesi Tarafından Restorasyonu Gerçekleştirilen Konutlar
Alıntı:www.wowturkey.com

Sit alanı içinde yer alan kentin çekirdeğini oluşturan yapıların genelde planları dışa kapalı ve yüksek duvarlı, avlu içerisinde dizili sofa ve odalardan oluşmaktadır. Ancak yeni yapılar üst kat pencerelerle ve çıkıntılarla sokağa taşmıştır. Belirli bir bölgede toplanmış evlerin plan şemaları, bezemeleri, yapı malzemeleri, yapı sistemleri ve yapı öğeleri açısından benzerlik göstermektedir ve genelde 19.y.y. sonu ve 20.y.y. başı aynı tarihi dönemi karakterize etmektedir.⁸¹

⁸⁰ Yılmaz, N., Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi,2005

⁸¹ A.g.e

Ancak, Kayseri kentinde yeni yapı malzemelerinin kullanılmaya başlamasıyla Kayseri kentine kimlik kazandıran bu doku oldukça harap olmuştur.

Ancak mevcut yerel yönetim, son yıllarda yedi adet tarihi Kayseri evinin restore edildikten sonra kültür merkezine dönüştürülerek işletmek için kiraya verileceğini, Türk musikisi eşliğinde Kayseri yemeklerinin ikram edileceğini, il dışından gelecek konukların ağırlanacağı, çeşitli kültür ve sanat etkinliklerinin icra edileceği evlerin restorasyon projesinin tamamlanmasıyla bölgede kültürel bir ada oluşturulmasına yönelik çalışmalarını belirtmiştir. Ayrıca bu çalışmaların sonucunda eski Kayseri mahallesi oluşturmak Kayseri kültürünü yaşatacak öğeleri yer vermek istediklerini belirtmiştir.

Sonuç olarak 16. yüzyıldan Cumhuriyet dönemine kadar mahalle dokusu, form ve görüntü faktöründen kaynaklanan kimlik özelliği olma durumunu günümüzde yitirmişti diyebiliriz. Yapılan çalışmalarla sembolik olarak dündeki bugüne yansıtılmaya çalışılmaktadır.

- **Yer ve Konum Faktörü**

Yer ve konum faktörü; yapay çevre elemanlarının birbiriyle ve diğer yapay çevre elemanlarıyla bulunduğu yer ve konum açısından ilişkisi olarak açıklanabilir.

Kayseri kentinin kimlik algılamasında yer ve konum faktöründen kaynaklanan bir nitelik özelliği bulunmamaktadır.

- **Anlam Faktörü**

Anlam Faktörü; yapay çevreden kaynaklanan kentsel elemanın işlevsel önem, sembolik değerler vb. açılardan ifade ettiği anlamdan kaynaklanan kimlik özelliğidir.

Kayseri kentindeki yapay çevre elemanlarından kaynaklanan ve Kayseri kentinin dışarıdan algılanmasını sağlayan sembolik bir anlam taşıyan kimlik elamanı yoktur.

Yapay çevre kimliğini oluşturan negatif ve pozitif öğeler olan; binalar/yapılar, yollar, açık alanlar, meydanlar, donatılar, sembol olmuş elemanlar açısından; Kayseri yapay çevre kimliği:

- **Binalar/Yapılar:**

“Her şey söylenip bittiğinde geriye kalacak binadır” R.Enkland

İnsanın doğal çevre içinde gereksinmelerini karşılamak, eylemlerini gerçekleştirmek amacıyla tasarladığı yapay çevre elemanları olan binalar kentleri oluşturan temel öğelerdir. Tarihi, kültürel, ekonomik ve estetik değer taşıdığı zaman da çevrelediği mekânları nitelendirir, kullanıcılarında hayranlık uyandırır; mimarlığın sanatsal etkinliğini içerir.⁸²

Kayseri kenti Anadolu’da yer alan kentler içerisinde kavşak noktası olarak kabul edilen konumu nedeniyle tarihsel ve kültürel birikimi en fazla olan yerleşim alanlarından birisidir.

Kayseri binlerce yıllık zengin bir tarihi mirasa sahiptir ve bu zenginlik yapılarına da yansımıştır. Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve 20.yy dönemlerine ait kentin fiziksel kimliğini büyük ölçüde etkileyen eserler mevcuttur. Kayserideki tarihi eserler merkezde, kale ve çevresinde yoğunlaşmıştır. Bu eserler çoğu Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze gelen camiler, medreseler, kümbet ve türbeler, hanlar, bedestenler, çarşılar, çeşmeler ve hamamlardır.

Yapay çevre kimliğini oluşturan yapıları sadece geçmişin izlerini günümüze taşıyan anıtsal yapılar olarak ele almak kent kimliğini okumak için yeterli değildir.

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, Türkiye’de siyasal, sosyal ve ekonomik yansımaları olan birçok değişim yaşanmıştır. Ulusal bir düzen ve kimlik oluşturma hedefi taşıyan tüm değişimlerin mekânsal yansımaları vardır.

Yaklaşık 4000 yıllık bir geçmişe sahip olan Kayseri’de, Cumhuriyet sonrası modernleşme deneyimi, ekonomik kalkınma odaklı sanayileşme hareketine bağlı, mekânsal ve sosyal olarak yeniden bir yapılanma sürecine girmiştir.

Devletin sanayileşmeyi başlattığı Kayseri’de, devlet merkezli yapılanmanın ilk örneği Sümerbank Bez Fabrikası(1935), Devlet Hastanesi, İstasyon Binası ve

⁸² Birlik, S.Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi,(2006)

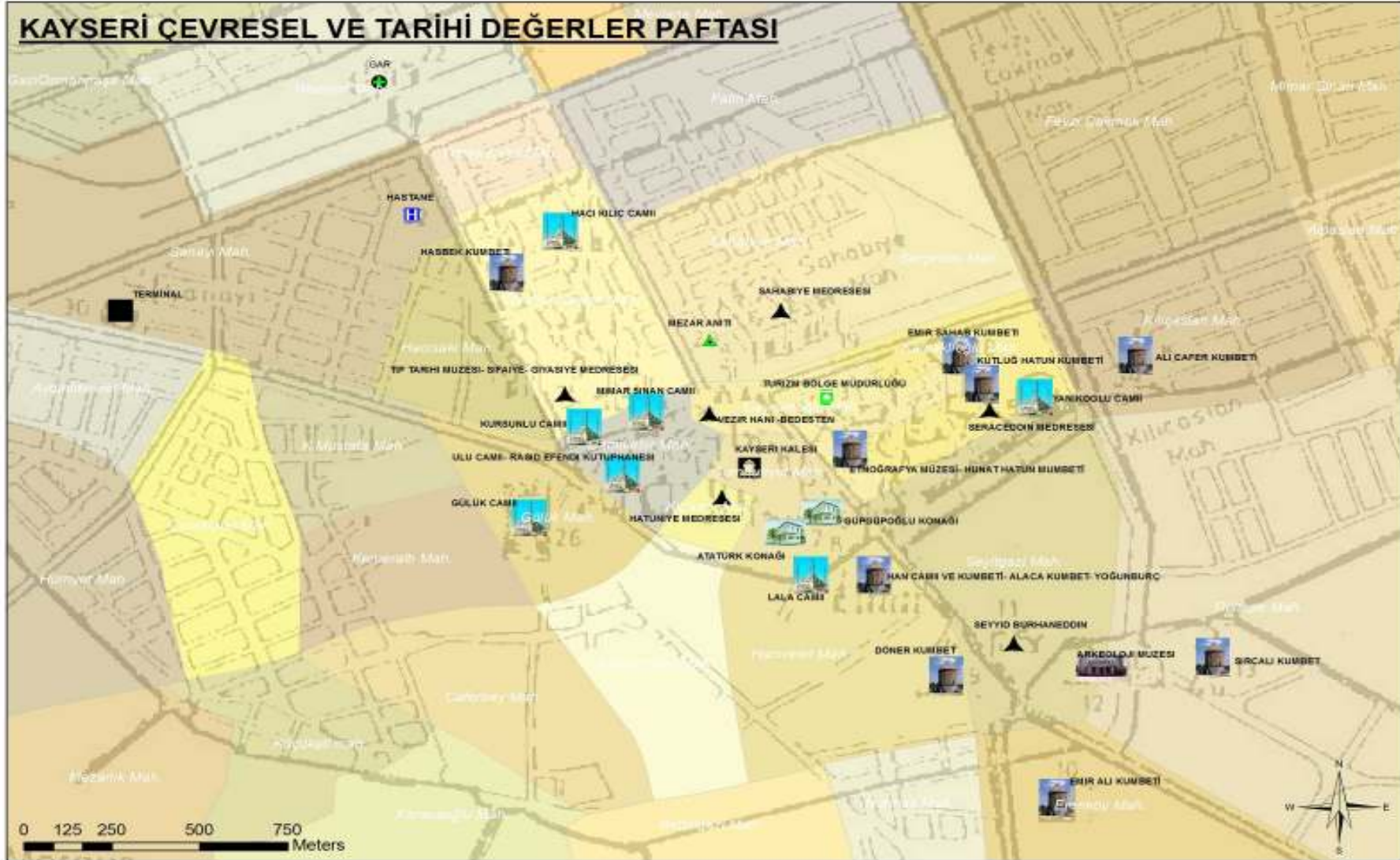
Lojmanları gibi yakın tarihte yaşanmışlıkların şahidi olan yapılar, Kayseri'nin fiziksel kimliğinde etkili olan yapay çevre elemanlarıdır.

Dolayısıyla Kayseri yapay çevre kimliğini oluşturan yapıları iki başlık altında incelemek daha anlamlı olacaktır; Bunlardan ilki geçmişin tarihsel birikimini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve bir diğeri ise, yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır. Ayrıca Cumhuriyet öncesi gayrimüslimlerin sivil mimariye etkisi çok fazladır. Kiliseler, konaklar son derece nitelikli taş işçiliğinin örneklerini sunar ve kentin dokusunda önemli bir yere sahiptir.

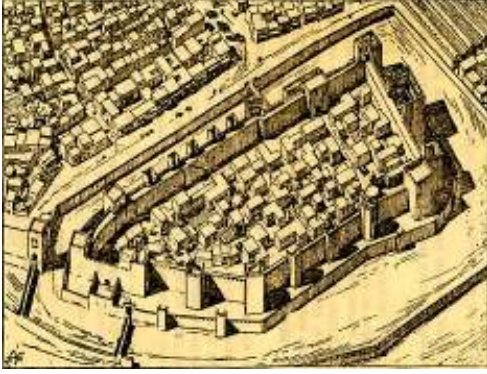
Anıtsal yapılar kent bütünü içerisinde oldukça fazladır. Bunlar, Kaleler, Kümbetler, Hanlar, Hamamlar, Çeşmeler, Bedesten ve Çarşılar, Camiiler, Medreseler ve diğer Tarihi değer ve anlam taşıyan yapılardır.(Harita 4.8) Ancak bu yapılara tek tek değinmek tez kapsamı içerisinde mümkün olmadığından kent merkezinde yer alan kentin fiziksel kimlik elamanı olan yapılar hakkındaki bilgilere Ek 2'de yer verilmiştir.

Bu bölümde kentin Kayseri'nin yapay çevre kimliğini; binlerce yıllık geçmişinin tarihsel ve kültürel izlerini geçmişten günümüze taşıyan anıtsal yapılara ve Cumhuriyetin ilanından sonra, kentin sosyal ve mekansal içeriğinin değişmesinin sebebi olan modern dönem izlerini taşıyan sivil mimarlık örneklerine görsel olarak yer verilmiştir.

Anıtsal Yapı Örnekleri:

Harita 4.7. Kayseri Kent Merkezinde Yer Alan Çevresel ve Tarihi Değerler Paftası
 Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Şekil 4.13. Kayseri Kalesinin Eski Hali
Alıntı: Kayseri Türk Anıtları-Albert
Louis Gabriel-1931

Şekil 4.14. Kayseri Kalesi-Kayseri
Alıntı:<http://www.7mahalle.com>

Şekil 4.15. Canlı Bir Ticaret Merkezi-İç Kale
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.16. Roma Dönemi Kayseri Surları
Alıntı: Emre Yurdağül Arşivi

Şekil 4.17-4.18. Cami-i Kebir-Kayseri
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.19-4.20. Hunat Hatun Külliyesi-Kayseri
Alıntı:www.wowturkey.com,Emre Yaylagül Arşivi

Şekil 4.22. Kurşunlu Cami
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.21. Kurşunlu Cami-i ve Çevresi
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.23. Kapalıçarşı ve Kayseri Kalesi-Kayseri-1927
Alıntı: Faruk Yaman Koleksiyonu

Şekil 4.24. Günümüzde Kapalıçarşı
Alıntı: Emre Yurdagül Arşivi

Bu yapılar, Kayseri'nin binlerce yıllık tarihi ve kültürel izleri geçmişten günümüze taşıyan anıtsal yapılardır. Her biri ayrı ayrı döneminin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır ve yapay çevre kimliği belirleyicileri olarak kentin fiziksel kimliğinin oluşmasını sağlamaktadır.

Sivil Mimarlık Örnekleri

Şekil 4.25. Kayseri Tren Garı-1926
Alıntı:<http://www.panoramio.com>

Şekil 4.26. Kayseri Devlet Hastanesi-1939
Alıntı:<http://www.panoramio.com>

Şekil 4.27. Kayseri Valilik Binası-1950
Alıntı:<http://www.kayserialiyim.com>

Şekil 4.28. 1960'ların Sonuna Doğru Yıkılarak Yenilenen Mevcut Kayseri Valilik Binası
Alıntı: <http://www.flickr.com>

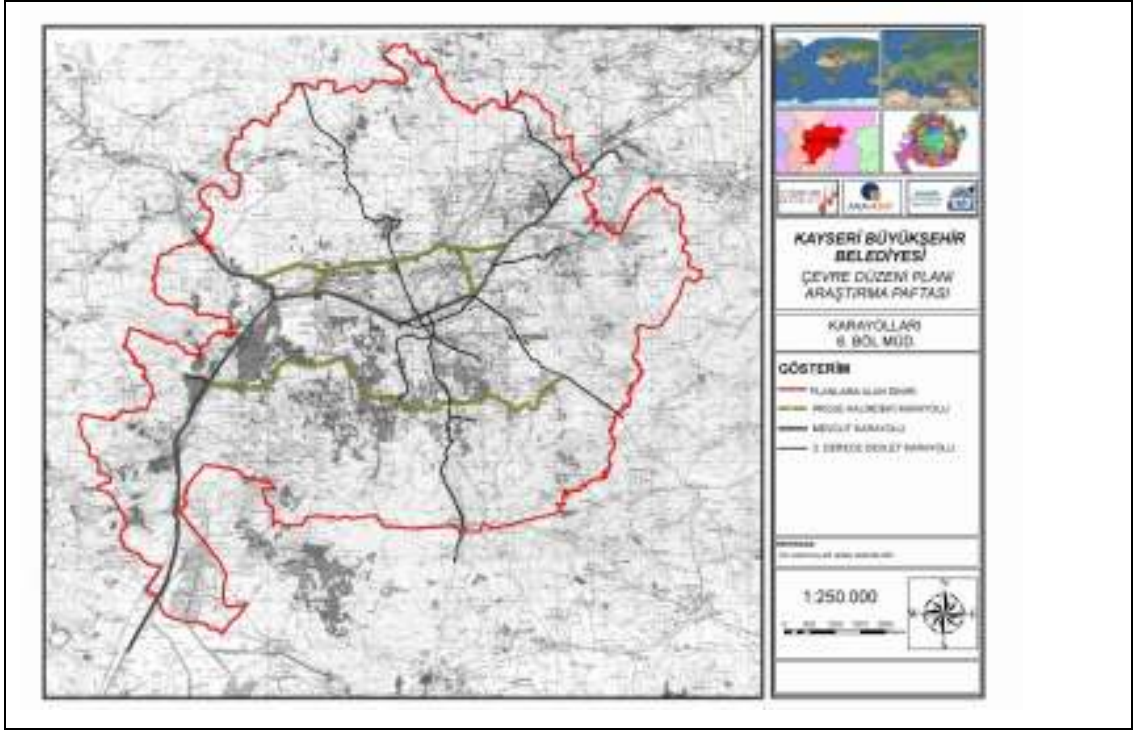
- **Yollar**

Görsel algıyı etkileyen ve mekâna zenginlik katan insan ölçeğindeki yol görünümleri, nicelik ve nitelikleriyle kent kimliği oluşumunda etkili yapay çevre öğelerinden biridir.

Kayseri kenti, tarihsel olarak Orta Anadolu Bölgesi'ndeki yol sisteminin üzerinde bulunmasına bağlı olarak gelişmiştir. Kentsel karayolu altyapısı da, kentin tarihsel gelişimi içinde, bu ana aksın ve topografyanın oluşturduğu genel şemaya uygun olarak doğu-batı yönünde yapılaşmıştır. (Harita 4.8) Bir yandan Ankara-Sivas bağlantısını oluşturan Osman Kavuncu Bulvarı ile Sivas Bulvarı, diğer yandan da güneydeki yerleşmelere bağlanan yollar kentin tarihi merkezinde, şimdiki surların civarında birleşerek kentin gelişimini belirleyen ana doğrultular olarak ortaya çıkmıştır. Kayseri kent içi ulaşım ağı ve çevre yerleşmelerle olan bağlantıları nitelik ve kaliteleri itibari ile benzer kentlerden daha gelişmiş durumdadır. Mevcut yol ağının tamamı asfalttır. Merkez civarında dönüşüm alanları ile imara açılmış yerleşim alanlarında sadece yeni açılmakta olan yollar stabilize veya topraktır.

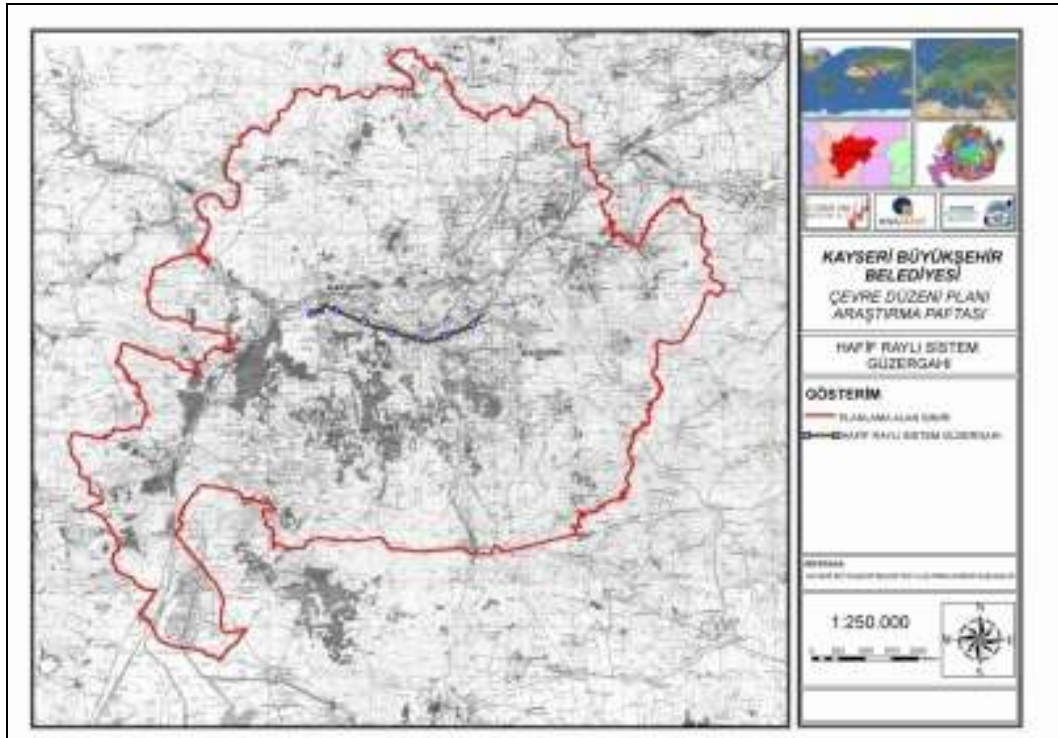
Ayrıca 2009 yılında işletmeye açılan, doğu-batı yönündeki ana arter üzerindeki raylı sistem projesi, kentin fiziksel görünümünü oldukça etkilemiştir. Raylı sistem projesiyle birlikte aks boyunca alt ve üst geçitler yapılmıştır. Bu geçitler, cadde boyunca akışkanlığı etkilemiş ve fiziksel görünümü değiştirmiştir. Güzergâhın toplam uzunluğu yaklaşık 17,5 km.dir. (Harita 4.9)

Kayseri'deki bütün ana arterler, aydınlatılmıştı, orta refüje, yaya yolu ve yeşillendirme çalışmalarına sahiptir. Dolayısıyla Kayseri'nin yolları kentin önemli yapay çevre öğelerindedir.(Şekil 4.29),(Şekil 4.30)

Harita 4.8. Kayseri Kentsel Ulaşım Paftası

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Harita 4.9. Kayseri Raylı Sistem Güzergahı

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Şekil 4,29. Kayseri Çevreyolu
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

Şekil 4,30. Raylı Sistem Projesinden Sonra Sivas Caddesinde Yapılan Alt Geçitler
Alıntı: www.wowturkey.com

• Açık Alanlar

Açık alanlar, binalar/yapılar arasında kalan ya insan eliyle düzenlenmiş ya da kendiliğinden oluşmuş kentte yaşayanların sosyal etkileşim aracıdır. Açık alanlar; yeşil alanlar, parklar, çocuk bahçeleri, mesire yerleri, fuar alanlarıdır .Bu alanlar kentin yapay çevre kimliği elamanlarıdır. Bu alanlar kentin sosyal etkileşim aracıdır ve yapay çevre kimliğini oluşturan elemanlardır.

Kayseri kentinde açık alan kullanımı çok yaygın bir anlayış değildir, kentin yerli halkı kültürel altyapıdan kaynaklanan sebeplerden dolayı, ortak kullanım alanlarında çok fazla vakit geçirmemektedir. Ancak kentin sahip olduğu genç nüfusun ve üniversite öğrenci sayısının artmasıyla birlikte açık alanların sayısında ve niteliğinde artış olmuştur. Fakat bu alanlar kentin çeperinde kalmış kentin merkezine doğru gidildiğinde azalmakta, hatta yok denebilecek seviyeye gelmektedir.

Kayseri’de yer alan önemli açık alanlar; Kayseri Kent Ormanı, Fuar Kültür Park, Beştepeler Mesire Alanı, Gesi Mesire Alanı, Ali Dağı Mesire Alanı, Mimarsinan Parkı dır.Bu alanlar, mekana oransal olarak baktığımızda tüm alanın % 4.96 sına tekabül etmektedir⁸³.(Şekil 4.31),(Şekil 4.32)

⁸³ Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Şekil 4.31. Kayseri Fuar Kùltür Parkı
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

Şekil 4.32. Kayseri Mimarsinan Parkı
Alıntı: <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

• Meydanlar

Meydanlar, aynı şehirde yaşayan insanların kendi aralarında ya da dışarıdan gelenlerle buluşarak ihtiyaçlarını karşıladıkları, doğal ve yapay çevre elemanlarıyla sınırlandırılmış mekânlardır. Dolayısıyla meydanlar kentlerin önemli yapay çevre elemanlarıdır.

Kayseri Cumhuriyet Meydanı'nın oluşumunda yapay çevre elemanları daha etkilidir.

Tarihi Kayseri kalesinin kuzeybatı kenarında yer alan Cumhuriyet Meydanı, kenti güneydoğu-batı doğrultusunda bölen Talas yolu, kentin doğu açılımı olan Sivas Caddesi ile kuzey yönünde çevre yoluna birleşen istasyon caddesinin kesiştiği noktada yer almaktadır. Kayseri tarihsel geçmişini yansıtan yapıların birçoğu bu alanda yer alır.⁸⁴ MS. 17 yılında yapılmış Roma dönemine ait Kayseri kalesi, Selçuklu yapısı Sahabiye Medresesi, Osmanlı döneminden projesini Mimar Sinan'ın eseri Kurşunlu Camii ve 1906 tarihli Saat Kulesi, günümüz Cumhuriyet dönemine ait 1974 yılında inşa edilen Bürüngüz camisinin dışında, Hunat Külliyesi, Turizm Danışma Binası, Zeynel Abidin Türbesi, Orduevi Binası, Hükümet Konağı, Adliye Binası, Almer Oteli, Çifte Medrese, Kapalı Çarşı, Yeraltı Çarşısı, tek ağaç ve Atatürk Anıtı gibi yapı ve objelerle tariflenmektedir.

⁸⁴ Baydoğan,Ç. Kayseri Cumhuriyet Meydan'ının Mekansal Ve Sosyal Anlamını Yitirme Süreci Ve Nedenleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2002

Kayseri Cumhuriyet Meydanı, yönetim, ticaret, alışveriş, toplantı, tören, ulaşım ve benzeri fonksiyonların yerine getirildiği önemli bir merkezdir.

Cumhuriyet Meydanı içindeki fonksiyonların azlığı nedeniyle kentteki insanlara hitap edememektedir. Fakat genel olarak tören, kutlama amaçlı toplumsal ihtiyaçlara trafik fonksiyonunu aksatarak ve ticaret gibi ihtiyaçlara ise her zaman cevap verebilmektedir. Meydan içinde barındığı tarihi eserler ve sosyal objeler açısından zengindir. Ayrıca tarihten günümüze kadar gelen bu eserlerin hala kullanılıyor olması (dini inançlar, törenler, ticaret vb. gibi) meydanın bireyler için anlamını korumasına yardımcı olmaktadır. Meydan' ın, yine bir meydan olarak geçmişinin olması, içerisinde genel (Avrupalı) anlamda iyi bir meydan için önemli-gerekli olan objeleri ve yapıları (kule, kale, hükümet konağı, heykel, cami, park) bulundurması kentteki insanların belleğinde imgesel olarak yer almasını sağlamaktadır.⁸⁵

Ancak Kayseri Cumhuriyet Meydanı, sosyal iletişimin sağlandığı bir mekan olmaktan çok, araç-yaya sirkülasyonunun yoğun olduğu, kavşak ve tören alanı olarak kullanılan, bir mekan olmuştur. Dolayısıyla Kayseri Cumhuriyet Meydanı kent ve kentliyle bütünleşememiştir. Cumhuriyet meydanının sosyal anlamının, toplum ve şehir kimliği oluşumundaki rolü yetersizdir.(Şekil 4.33-4.37)

⁸⁵ Baydoğan,Ç. Kayseri Cumhuriyet Meydan'ının Mekansal Ve Sosyal Anlamını Yitirme Süreci Ve Nedenleri,Yüksek Lisans Tezi,Gazi Üniversitesi,Fen Bilimleri Enstitüsü,2002

Şekil 4.33-Şekil 4.34.1935 Yılında Kayseri Cumhuriyet Meydanı Düzenlemesi
Alıntı: Faruk Yaman Arşivi

Şekil 4.35. Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm

Şekil 4.36. 1 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm
Alıntı: <http://www.resimle.net>

Şekil 4.37. 2 Noktasından Kayseri Cumhuriyet Meydanı Görünüm
Alıntı: <http://www.kayserialiyim.com>

• Donatılar

Açık alanlarda, yaşamı kolaylaştırmak adına insanların gereksinimlerini karşılamak için oluşturulmuş ve yetkili kurumlarca yerleştirilmiş işlevsel-sanatsal-simgesel değeri olan küçük ölçekli elemanlardır. Ulaşım araçları, yön levhaları, zemin kaplama malzemeleri, aydınlatma elemanları kentsel donatı elemanlarıdır.

Kayseri kenti kimlik elemanı olacak kentsel donatı elemanına sahip değildir. Kayseri’de her kentte var olan özgünlüğü olmayan, donatılar vardır. Dolayısıyla Kayseri kenti için donatıların kent kimliği faktörü olduğu söylenemez.

• Sembol Olmuş Elemanlar

Yapay çevre özelinde sembol olmuş elemanların birey üzerindeki etkisi; form üstünlüğüne bağlı tek olma özelliğinden ve tarihselliğinden gelir.

Kayseri kentinin kimliğini temsil eden sembol olmuş elemanı bulunmamaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin fiziksel kimlik öğelerinden yapay çevre kimliği incelenmiştir.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanı kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır. Bu yapılar döneminin izlerini yansıtmaktadır.

Anıtsal yapıların çoğu Selçuklu ve Osmanlılardan günümüze gelen camiler, medreseler, kümbet ve türbeler, hanlar, bedestenler, çarşılar, çeşmeler ve hamamlardır.20.yy yapıları ise kentin sosyal ve mekânsal içeriğinin değişmesinin sonucu oluşan yapılardır.

Kayseri için diğer önemli yapay çevre kimliği ögesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış ve bakımlı ve kaldırımlı olan yollara sahiptir.

Kayseri Cumhuriyet Meydanı ise, içinde barındığı tarihi eserler ve sosyal objeler açısından zengindir ve içerisinde genel anlamda iyi bir meydan için önemli-gerekli olan objeleri ve yapıları (kule, kale, hükümet konağı, heykel, cami, park) bulundurması kentteki insanların belleğinde imgesel olarak yer almaktadır ancak mekansal olarak meydan kentle bütünleşmemiştir.

Fakat buna rağmen Kayseri Cumhuriyet Meydanı tarihi geçmişinden bugüne kadar kentin önemli bir strüktürel yapısıdır ve yapay çevre kimliği öğelerindedir.

Diğer bir yapay çevre kimliği ögesi olan açık alanlar, donatılar ve sembol olmuş elemanlar, Kayseri kenti için kimlik belirleyici özelliği olan öğeler değildir.

Kayseri kenti kimlik faktörleri Şekil 1’de harita üzerinde işlenmiştir.

4.4. KAYSERİ KENTİNİN SOSYO-KÜLTÜREL KİMLİĞİ

Toplum içinde yaşanan her şey, deneyimler, görüşler, inanışlar, davranışlar toplumun sosyo-kültürel kimliğini oluşturur.

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin sosyo-kimliği, birinci bölümde ana hatlarını oluşturduğumuz çerçevede incelenecektir. Sosyo-kültürel yapının kentin kimlik ögesi olmasını sağlayan veriler; kültürel yapı, kurumsal yapı, ve demografik yapı, Kayseri kenti genelinde analiz edilecektir.

• Kültürel Yapı

Kayseri, Erken Bronz Çağı'ndan beri bir yerleşim alanı olmuş, bu süre içinde de çeşitli kültürlerle ilişki içinde olmuştur. Hititler, Asurlular, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve daha sonra da Türkler bu topraklarda yaşamışlar ve yaşamaya devam etmektedirler. Binlerce yıl öncesinden beri bu topraklardan gelip geçen nice uygarlıklar, kültürel anlamda çeşitli izler bırakmışlardır.

XI. yüzyıl sonlarında Kayseri de Anadolu'nun büyük bölümünde olduğu gibi Türklerin Hâkimiyetine girmiştir. Türk hâkimiyeti ile yayılmaya başlayan Türk-İslam kültürü, giderek etkin hale gelmeye başlamıştır. Selçuklularla başlayan kültürel süreç, XX. yüzyıla girerken Osmanlılarla devam etmiştir.

Kayseri'nin örf ve âdetleri, oyunları ve müziği İç Anadolu'nun yayla özelliğini taşır. Türkü, mâni, masal, bilmece ve efsâne bakımından çok zengindir. Kayseri'den meşhur ve çok sayıda halk şairleri yetişmiştir. Âşık Kerem ve Seyrânî en meşhurlarıdır.

Selçuklu devrinden beri yaygın olan el sanatları dokumacılık ve bakırcılıktır. Halı ve kilimleri, süslü süt ve su güğümleri ve ibrikleri önceleri çok meşhurdur. Kayseri'de halıcılık Selçuklu Türkleri tarafından geliştirilmiştir. Kayseri, Bünyan, Yahyalı ve Yeşilhisar halıları iç ve dış pazarlarda aranan halılardır. Evlerde çok sayıda halı tezgahı vardır. Kayseri için önemli yeri olan el sanatlarının yeterince değerlendirilememesi bu değerlerin önemini yitirmesine sebep olmuştur.

İlde eskiden beri ilerlemiş diğer sanatlar ise nakkaşlık, oymacılık, kakmacılık ve kuyumculuktur. Alçı işleri, mermer taş oymaları ve kabartmalar oldukça ileridir.

Asırlar boyu başta Mîmar Sinan olmak üzere en büyük Türk mîmârları bu bölgede yetişmiştir.

Kayseri Selçuklular zamanından beri Anadolu'nun önemli bir kültür ve eğitim merkezi olmuştur. Dünyada ilk tıp fakültesi 1206 senesinde “Şifâiye Medresesi” olarak Kayseri’de kurulmuştur.

Kayseri de aileler içe dönük bir hayat sürmektedirler. Sosyal hayat daha çok ev oturmaları şeklinde yaşanmaktadır. Bunun sonucu olarak ta kentte ortak kullanım mekânlarının sayısı azdır. Fakat üniversite nüfusunun artış göstermesi ve arz talep dengelerinin değişmeye başlamasıyla bu durum giderek değişmektedir.

Kayseri’de ataerkil aile yapısı geçmişte olduğu gibi bugünde hâkimdir. Aile bünyesinde baba ve oğulları bir arada yaşar, anneler gelin olarak eve gelirdi, bu sosyal yapı Kayseri konut kültürünün oluşmasına sebep olmuştur.

Kayseri evleri, bir bahçe veya avlu etrafında asimetrik olarak içe doğru büyüyen yapılarıdır. Evler genel planlarıyla dışa tümüyle kapalı kalın ve yüksek duvarlıdır. Pencerelerin tümü avlu yönünde ve parmaklıklıdır. Bu yapılaşma tarzı dışa kapalılıktan ve korunma güdüsünden kaynaklanmaktadır.

Kayseri evleri genel olarak üç ana bölümden oluşur. Birinci bölüm, ortadan avluya açılan büyük, dikdörtgen planlı sofa adı verilen büyük bir oda, evdeki kapalı mekanların çekirdeğini oluşturur. Evin en önemli mekanı olan ve aynı zamanda diğer odalara geçiş imkanı veren sofanın bir yanında harem (oturma ve yatak odaları),diğer yanında tokana (mutfak, kış odası)bulunurdu. İkinci bölüm, seki adı verilen kısmın altından iki kademe ile çıkılan ve asıl oturulacak yer olan tahtalı kısımdır. Üçüncü bölüm ise,sofanın arka yüzündeki oymalı ahşap bölmeden sonra gelen kısımdır.Buranın alt kısmına dolaplar yerleştirilmiştir.

Sofa, harem, tokana yerleşmiş bir plan tipidir. Gelişmiş yapı tekniği, güçlü ve yalın strüktür, ince ahşap işçiliği, Kayseri evlerinin başlıca özellikleridir

Geleneksel Kayseri evlerinin büyük bir kısmı günümüzde yıkılmak suretiyle ortadan kalkmıştır. Ancak ayakta kalanlar ve korumaya alınanlar bu kültürün yansıtılmasını ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından son derece önemli bir mirastır.

Ayakta kalabilen en eski ev 1419 yılında yapımına başlanan Güpgüpoğlu Konağı'dır. XVIII. yüzyıla kadar kısım kısım tamamlandığı anlaşılmaktadır. Restorasyonu yapılan bu konak ve benzerleri olgun bir tasarım anlayışına sahiptir. Şu anda Etnografya Müzesi olarak kullanılmaktadır.(Şekil 4.38)

Şekil 4.38. Güpgüpoğlu Konağı-Kayseri
Alıntı: <http://www.panoramio.com>

Kayseri de geçmişte hakim olan ataerkil aile yapısı günümüzde de devam etmektedir, birçok aile birkaç kuşak bir arada yaşamaktadır. Dolayısıyla yeni yapılan konutlarda bu aile yapısı temel alınarak kat alanı büyük tutulmaktadır. Değişen ve gelişen şartlara rağmen Kayseri geleneklerine günümüzde de sıkı sıkıya bağlıdır. Ataerkil ile yapısının Kayseri kimliğinin oluşmasındaki etkisi büyüktür.

Çok eskiden beri bir yaşam biçimi olan bağcılıkta Kayseri kültürünün önemli bir parçasıdır. Yaz ayların çok sıcak geçmesi şehir halkını yazları bağlara göçerek sezonu havadar bir ortamda, kışlık besinlerini de hazırladıkları bağ evlerinde geçirmeye itmiştir. Sosyal yapı içinde bağ yerleşmelerinin önemi oldukça fazladır. Yaşayanların sosyal anlamda deşarj oldukları yerler olarak bağlar ön plana çıkmaktadır. Kimi düğününü, kimi kınasını, kimi de davet vereceği yemeklerini bağında yapmakta, gençler arkadaşları ile bağlarda buluşmakta, yaşlılar ise bağcılık gibi hobilerini bu alanlarda gerçekleştirmekte ve bağların büyüklüğü ve bakımının iyi olması, artık sahibi için bir saygınlık meselesi haline gelmektedir.

Kayseri'nin bir diğerkültürel değeri de yöresel mutfağıdır. Ülke çapında üne kavuşmuş zengin bir mutfak kültürü vardır. Geleneksel yaşam tarzının sürdürüldüğü dönemlerde, beslenme ve tüketim alışkanlıkları günümüzden farklıydı. Kent yaşamının insanlara sunduğu olanaklar bu alışkanlıkları ve beslenme biçimini değışime uğratmıştır. Ancak Kayseri'nin yöresel yemekleri bu değışimden etkilenmeden günümüze gelmiştir. Kayseri'nin adıyla özdeşleşmiş olan pastırma, sucuk ve mantı zengin mutfak kültürünün parçasıdır. Kayseri mutfağı, Kayseri kimliğinde önemli bir yere sahiptir.

• Kurumsal Yapı

Kurumsal yapı, bir kentin ve kentin yer aldığı ülkenin;

- Politik, yönetsel ve hukuksal yapısı,
- Dini yapısı,
- Ekonomik yapı ve teknolojik düzeyi,
- Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler yapısı ve bu yapıyı oluşturan kurumsal ilişkileri ile şekillenir.⁸⁶

Çalışmanın bu bölümünde Kayseri kentinin kurumsal yapısı bu alt başlıklar çerçevesinde incelenecektir.

Politik, yönetsel ve hukuksal yapı

Kayseri kent kimliğinde etkili olan kurumsal yapı elemanlarını; merkezi ve yerel yönetimin oluşturduğu kamu sektörü, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları oluşturmaktadır.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiştir.

O yıllarda sermaye birikiminin az olması nedeniyle gerek ulaşım altyapısının gerekse sanayi yatırımlarının gerçekleştirilmesinde devletin etkin olması gerektiği düşünülmektedir. Kayseri'de bu politikalar sonucu birçok yatırım

⁸⁶Ocakçı, M. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye'de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu "Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım", Kasım 1993, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170

gerçekleştirilmiştir. 1950'li yıllar özel sektörün kamu sektörünün önüne geçtiği yıllardır. Kentin batı yönünde özel sektör tarafından kurulan fabrikalar yeni semtlerin oluşmasına yol açar⁸⁷

Kamu ve özel sektör yatırımları kentin mekansal yapısında değişimlere sebep olmuştur, bu değişimler bir sonraki bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır

Kayseri kentinde yerel yönetimin kentin kimlik oluşumunda-değişiminde etkisi tarihsel süreç içerisinde hep güçlü olmuştur. Kentteki yerel yönetimin, ülkedeki politik iktidar değişikliklerine paralel olarak el değiştirmesi, iktidarların kurguladığı tüm değişikliklerin, kentin fiziksel ve sosyal yapısını doğrudan etkilemesine yol açmıştır. Kent bütünü ve kent kimliği göz ardı edilerek, arsa rantı ön planda tutularak yapılan imar planları; Kayseri kentinin giderek yapılaşma yoğunluğunun artmasına, kentsel sit alanı içerisinde yer alan birkaç yapının dışında tarihsel dokunun tamamen yok olmasına sebep olmuştur.

Dini Hayat

Dördüncü yüzyılın başlarında halk tamamen Hıristiyanlaşmış ve Kayseri bu dinin ilmi merkezi haline gelmiştir. Daha sonra Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071 tarihinde Malazgirt' de Bizans ordularını yenmesiyle Anadolu kapıları Türklere açılmış ve bu tarihten 15 sene sonra, 1085 yıllarında Kayseri artık bir Türk ve Müslüman kenti olmuştur.

Binlerce yıllık tarihi geçmişi olan Kayseri kentinde çeşitli dinlere mensup insanlar bir arada yaşamışlardır. Farklı dinlere mensup insanların oluşturduğu kültürel farklılıklar, ekonomik faaliyetlere, mimariye ve günlük yaşama yansımıştır. Bu farklılıklar kentin kimlik oluşumunda etkili olmuştur.

Ayrıca, Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin ilk hocası ve Türk tasavvuf ve kültür hayatında önemli bir yer tutan Seyyid Burhaneddin Hazretlerinin türbesi Kayseri'de bulunmaktadır. Türbenin kayseri kentinde yaşayanlar için manevi bir etkisi vardır. Türbenin sürekli bakımlı ve kalabalık olmasından dini sembollerin Kayserili için ne denli önemli olduğunu anlamaktayız.

⁸⁷ Kocatürk, F.Kayserinin Kentsel Gelişim Süreci, Tol Dergisi,s:49-56,2009

Ekonomik Yapı ve Teknolojik Düzeyi

Kayseri kentinin kuzeydoğusundaki Kanişte Asur ticaret kolonileri ile başlayan ticari hayatı, çağlar boyunca Kayseri kentinin kimliğinde etkili olmuştur.

Ticarette ve zanaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri kentinde girişimcilik, sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. Kentte var olan girişimcilik potansiyeli, süreç içerisinde il içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayserinin neden ticarete ve zanaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluşmasının iki önemli sebebi vardır. Birincisi, kentin geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde oluşu ve ikincisi, kentin tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz olmasıdır. Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetler yönlenirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zanaatkâr kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Ekonomik yapı, tarih boyunca Kayseri kentinin sosyo -kültürel oluşumunda en etkili faktörlerden biri olmuştur. Zira Kayserililer, ticari zekâları ile tüm ülkede üne sahiptir.

Ekonomik yapı, Kayseri kentinin sosyo-ekonomik kimliği konulu bir sonraki bölümde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Kayseri yerel yönetimi güçlü bir sermaye birikimine sahiptir. Mevcut yerel yönetim teknolojinin son gelişmelerinden faydalanarak, kentin görüntüsünü, kimliğini değiştirmek adına çeşitli yatırımlar yapmaktadır. Bunlardan en yenisi ve önemlisi Kent merkezinde yer alan görüntüsü dışında fiziksel olarak bir problemi olmayan şehir stadının yıkılarak, yerine Kadir Has Şehir Stadyumu ve spor kompleksinin yapılmasıdır.(Şekil 4.39-4.43)

Kayseri şehir stadyumu ve spor kompleksi şehrin batısında mevcut Ankara-Malatya çevre yolu üzerinde Şehir merkezine 5 km uzaklıkta 190. 000 m2 arazi üzerinde yer almaktadır Ayrıca bu kompleks diğer bir belediye yatırımı olan raylı sistem projesinin güzergahında yer almaktadır.

2007 yılında yapımın başlanana ve 2009 yılında hizmete açılan 33.000 kişilik stadyum ,ev sahipliği yapacağı ulusal ve uluslararası faaliyetlerle, kentin ekonomisine ve kültürüne olumlu katkılar sağlanacağı hedeflenmiştir. UEFA Euro 2016 organizasyonunda Türkiye'de yapılan incelemelerde standartları hazır olan tek stadyum Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kadir Has Stadyumu olduğu bilgisi yerel kaynaklarda yer almaktadır.

Henüz çok yeni bir oluşum olduğu için Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kadir Has Stadyumunun, kent kimliğine olumlu veya olumsuz katkılarının ne olduğu hakkında yorum yapmak yanlış olabilir.

Yıkılan eski stadyum yerine, arsayı belediyeden ihale yoluyla satın alan Multi Turk Mall firmasının, Forum Kayseri Alışveriş ve Yaşam Merkezi projesinin yapımı halen devam etmektedir.

Şekil 4.39. Yıkılan Eski Stadyumun Kent Merkezindeki Konumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.40. Yıkılan eski Stadyumun Yerine Yapımı Süren Yaşam Merkezi
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.41. Kayseri Kadir Has Stadyumu Kent İçerisindeki Konumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.42. Kayseri Kadir Has Stadyumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Şekil 4.43 .Kayseri Kadir Has Stadyumu
Alıntı:www.wowturkey.com

Eğitim, Sağlık ve Sosyal Hizmetler Yapısı

Kayseri Anadolu kentleri içerisinde okuma yazma oranı en yüksek kentlerden biridir. İl genelinde okuma – yazma oranı % 92 olarak tespit edilmiştir⁸⁸

Kayseride 1978'de açılan Türkiye'nin önde gelen üniversitelerinden biri olan Erciyes Üniversitesi ve 2008 yılında açılan Melikşah Üniversitesi olmak üzere biri devlet ve diğeri vakıf üniversitesi olmak üzere iki üniversite bulunmaktadır. Erciyes Üniversitesi'nde alt yapı ve hizmet binalarının önemli bir kısmının, yörenin hayırsever iş adamları tarafından yapılmaya başlanması bu alanda yepyeni bir model olmuştur. Binaların bir kısmı tamamlanarak hizmete açılmış, bir kısmının da inşaatı halen devam etmektedir. Bu durum Kayseri kenti için eğitimin ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Erciyes Üniversitesinin kent kimliğindeki rolü büyüktür. Üniversite kampüsünde bulunan Sabancı Kültür Merkezinde düzenlene kültürel etkinlikler, kentin sosyal anlamda gelişmesini olumlu etkilemiştir. Kayseri'nin kültürel anlamda zenginleşmesini sağlayan bir diğerk eğitim kurumu da Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'dir.

⁸⁸ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Üniversite nüfusunun artmasıyla üniversite çevresinde yeni yerleşim alanları oluşmaya başlamış ve kentteki sosyal davranış alışkanlıkları yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Gün geçtikçe nitelikli restoran ve kafelerin sayısında artış gözlenmektedir. Kayseri halkı kendi içedönük kabuğunu kırıp, sosyalleşmeye başlamış ve bu oluşum kentin fiziksel ve-sosyal kimliğinin gelişip değişmesine sebep olmuştur.

Ayrıca Erciyes Üniversitesi bünyesinde bulunan Tıp Fakültesi, bölgenin sağlık yükünü de kaldırmaktadır. Kayseri kenti sağlık hizmetleri yönünden de çevre illere nazaran gelişmiş durumdadır.

Kayseri kenti, geçmişinde olduğu gibi bugünde pek çok potansiyele sahiptir. Ancak yerel yönetimin çoğu zaman yanlış politikaları bu potansiyelleri kent için doğru kullanılmasının önüne geçmiştir. Çok zengin bir kültürel altyapıya sahip olan Kayseri kentinin iç dinamiklerini doğru tespit edilmeli, tüm bunarln kentin kimliğin algılanmasında önemli bir etken olduğu konusu üzerinde durulmalıdır.

• Demografik Yapı

Kayseri kentinin sosyo-kültürel kimliğinin şekillenmesinde demografik yapı çok etkilidir.

Binlerce yıllık tarihi geçmişi olan Kayseri kentinde değişik dinlere mensup birçok insan bir arada yaşamış olması Kayserini sosyo-kültürel kimliğinin oluşmasında oldukça etkili bir faktördür.

Kayseri'nin nüfus yapısı ile ilgili ayrıntılı bilgiler 1881 – 82 / 1893 sayımında ortaya çıkmaktadır. Toplam 183.339 kişi olarak belirlenen nüfusun 90.482si kadın, 92.857si erkektir. Müslümanlar ve gayrimüslimler olarak bakacak olursak da 24.895 (%13.58) Rum, 35.819 (%19.53) Ermeni, 2.268 (%01.24) Katolik ve Protestan olmak üzere toplam 62.982 (%34.35) gayrimüslim olduğu görülür. Müslümanlar ise 120.357 ile nüfusun %65.65 ini oluşturmaktadır.⁸⁹

⁸⁹ Güler,A. “Kayseri’de Demografik Durum”. III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri. S.206

H.1318/M.(1900-1)yılına ait Ankara vilayetin salnamesine göre ise toplam nüfus 55.523 olup nüfusun %66'sı Müslüman,%34'ü ise çeşitli dinlere mensup gayrimüslim azınlıktan oluşmaktaydı,⁹⁰

Türkiye Cumhuriyeti öncesinde yapılan son sayım olan 1914 nüfus sayımına göre, Kayseri'de toplam 184.292 Müslüman, 26.590 Rum, 52.192 Ermeni bulunuyordu.⁹¹

1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesinden edinilen bilgiye göre, Kayseri vilayetinin toplam nüfusu,200.225 dir. Bu dönemde nüfusun %97,9'u müslüman geri kalan %2,1'de gayri müslim azınlıktır.

1900-1926 yılları arasında azınlık nüfusunun büyük oranda azaldığı görülmektedir. Bunun sebebi 1915 yılında çıkarılan “geçici tehcir kanunu” ile 47.617 Ermeni Kayseri'den ayrılmıştır. Ayrıca Kurtuluş Savaşı sonrasında Lozan Antlaşması ile belirlen mübadele çerçevesinde de Rum Nüfusun hemen tamamı Kayseri'yi terk etmiştir.⁹²

Kayseri şehir merkezinde yer alan ve orijinal işlevini korumaya devam eden Surp Krikor Lusavoriç Ermeni Kilisesi Başkanından alınan bilgiye göre bugün Kayseri'de dört adet ermeni kalmış, eski dönemde Müslümanlığı benimseyen Rumlar dışında da hiç Rum kalmamıştır.⁹³

Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan ilk nüfus sayımına göre, Kayseri toplam nüfusu 250.490 olup bunun %24,1'i şehirlerde,%75,9'u ise köylerde yaşamaktaydı.⁹⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarından, kent merkezinde sanayinin büyük gelişmeler gösterdiği, göçün hızlandığı 1980 yılına kadar kırsal nüfus, azalmasına rağmen kentsel nüfustan fazlaydı.1980'li yıllardan itibaren kır-kent nüfus dengesi büyük ölçüde değişmiştir.

⁹⁰ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

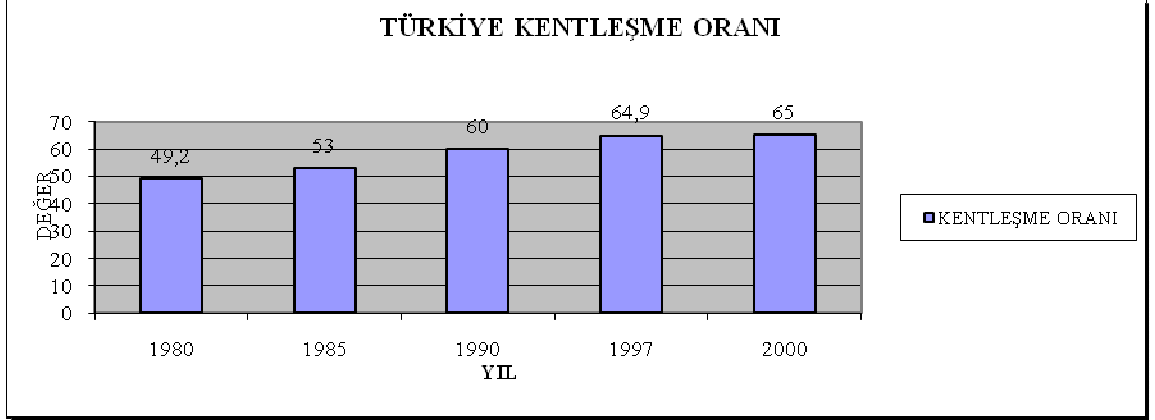
⁹¹ Güler,A. a.g.e. s.209

⁹² Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

⁹³Taniş,Ö. , Germir Kiliseleri Ve Panagia “Kıymıs-Tıs Theotoku”Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi,Yüksek Lisans Tezi,M.S.Ü.,2006

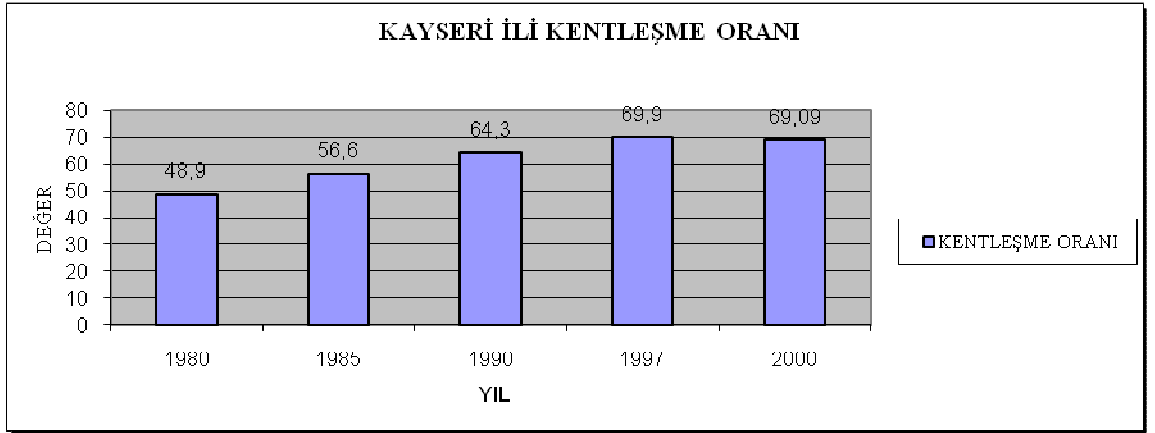
⁹⁴ Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği,1998

2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Veri Tabanına göre ilin nüfusu 1.205.872 dir. Nüfusun yüzde 85'i şehirde, yüzde 15'i da kırsal alanda yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu 69 kişi/km²dir

Grafik 4.1. Türkiye Kentleşme Oranı

Alıntı: : Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

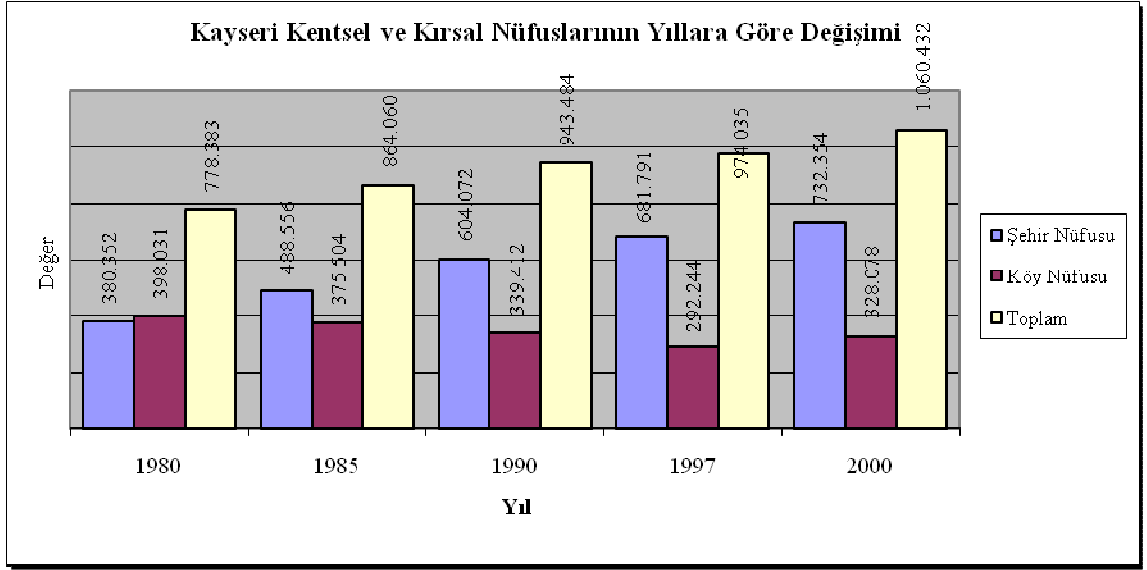

Grafik 4.2. Kayseri Kentleşme Oranı

Alıntı: : Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

İki grafiğin incelenmesi ile 1980 dışındaki tüm sayımlarda Kayseri ilinin kentleşme oranı Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir ve 2000 yılı sayım sonucu da bu devam etmektedir. Kayseri ilinin aynı dönemlerde oluşan kırsal ve kentsel nüfus değişimi de grafik 3 te verilmiştir.⁹⁵

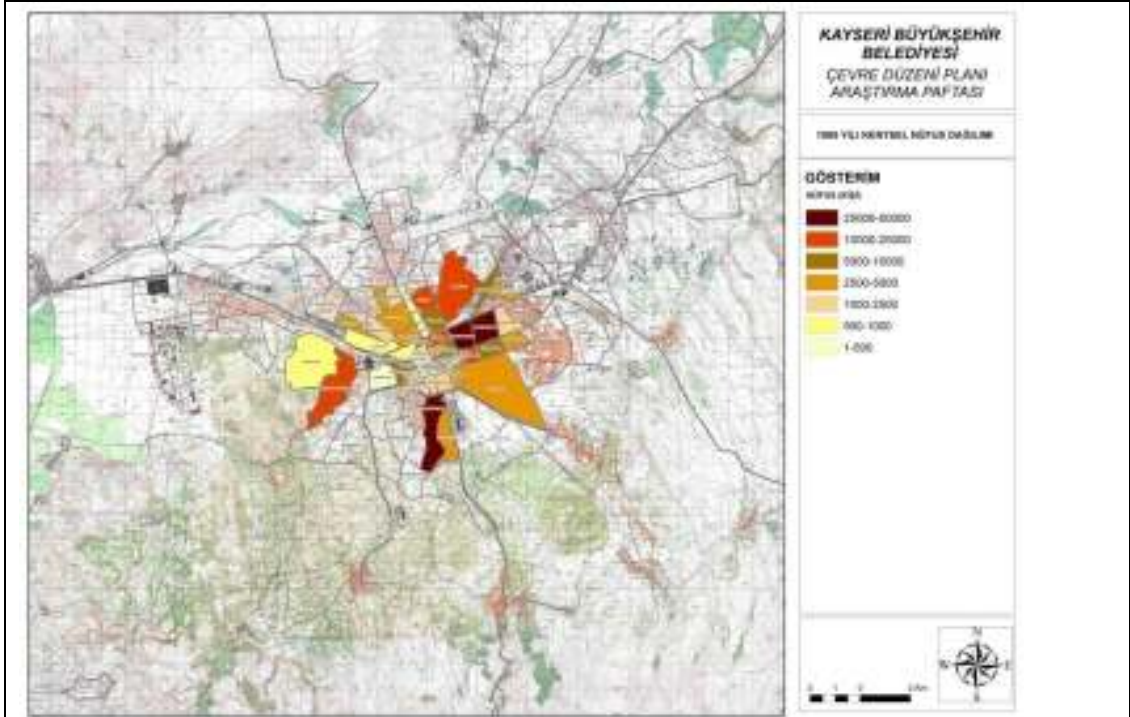
⁹⁵ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Tablo 4.3. Kayseri Kentsel ve Kırsal Nüfusun Yıllara Göre Değişimi
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

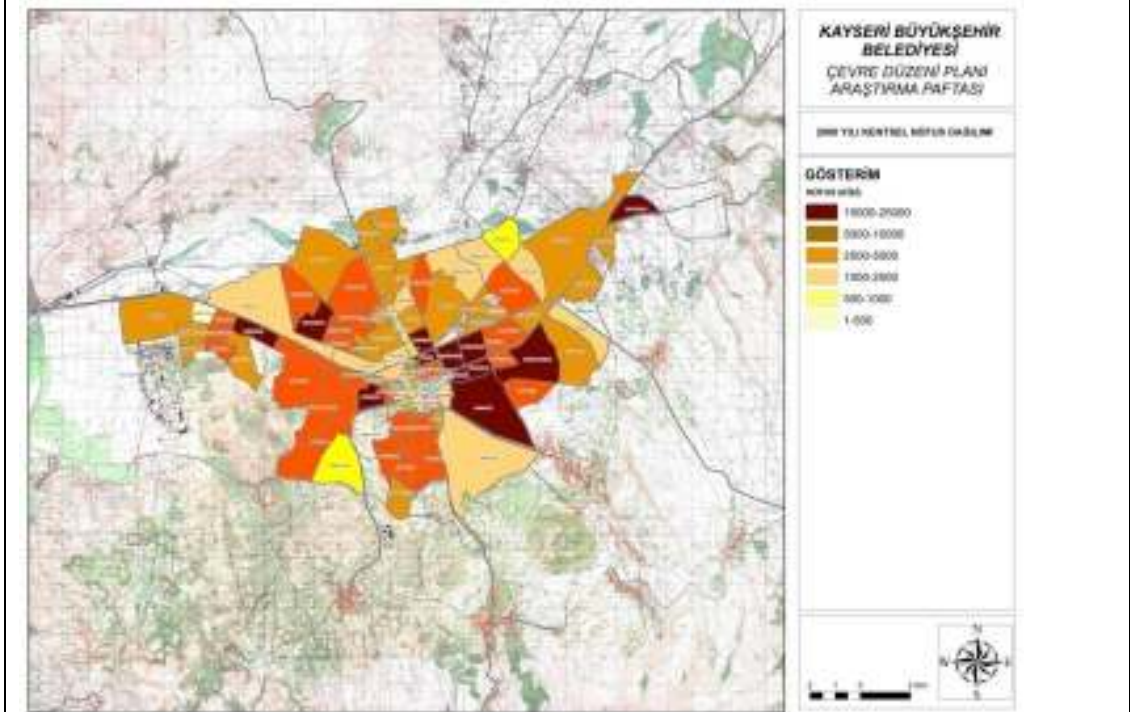
Bu grafiğe göre, Kayseri kentinin nüfusunun devamlı artış gösterdiğini, bunun ile birlikte kentsel nüfusun artarak, kırsal nüfusun ise devamlı azaldığını görmekteyiz.

1980 yılından itibaren görülen artışın büyük sebebi kent merkezinde sanayinin gelişmesiyle artan iş olanaklarının kent merkezinin bir çekim merkezi haline gelmesidir. Bunun sonucu olarak kent merkezine göçler başlamıştır.(Harita 4.10-4.12)

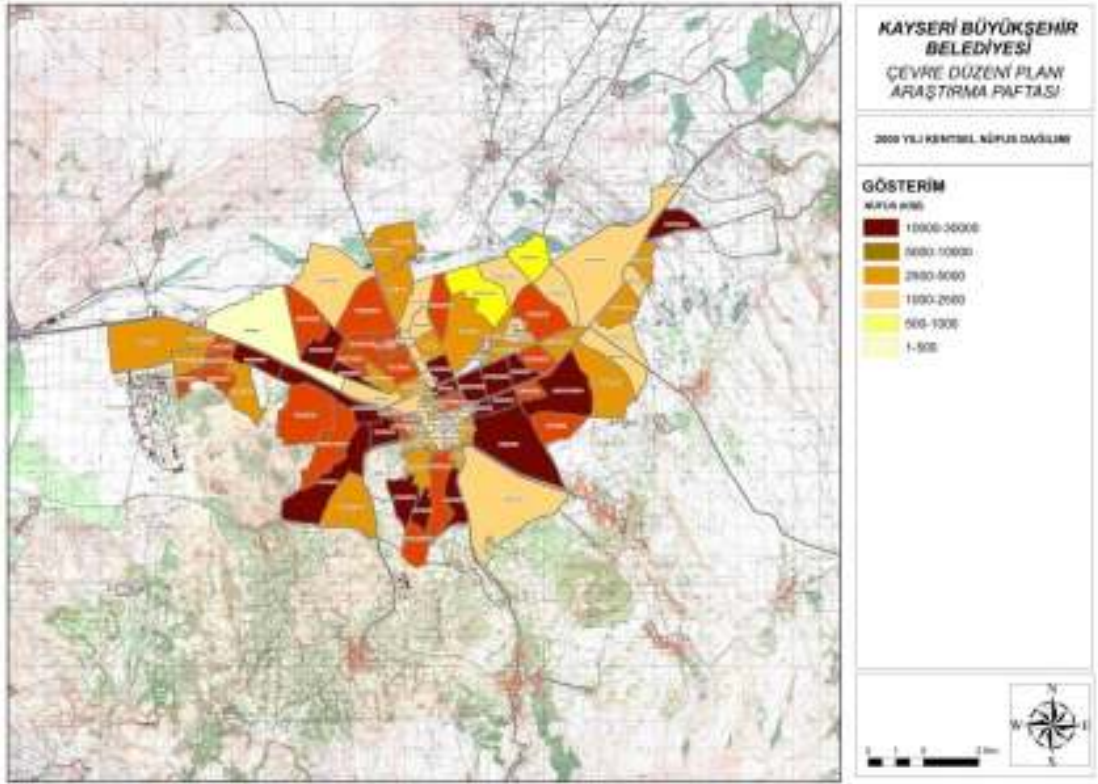
Harita 4.10. 1985 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-2)

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Harita 4.11. 2000 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-3)

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Harita 4.12. 2005 Yılı Kentsel Nüfus Dağılımı (Ek-4)

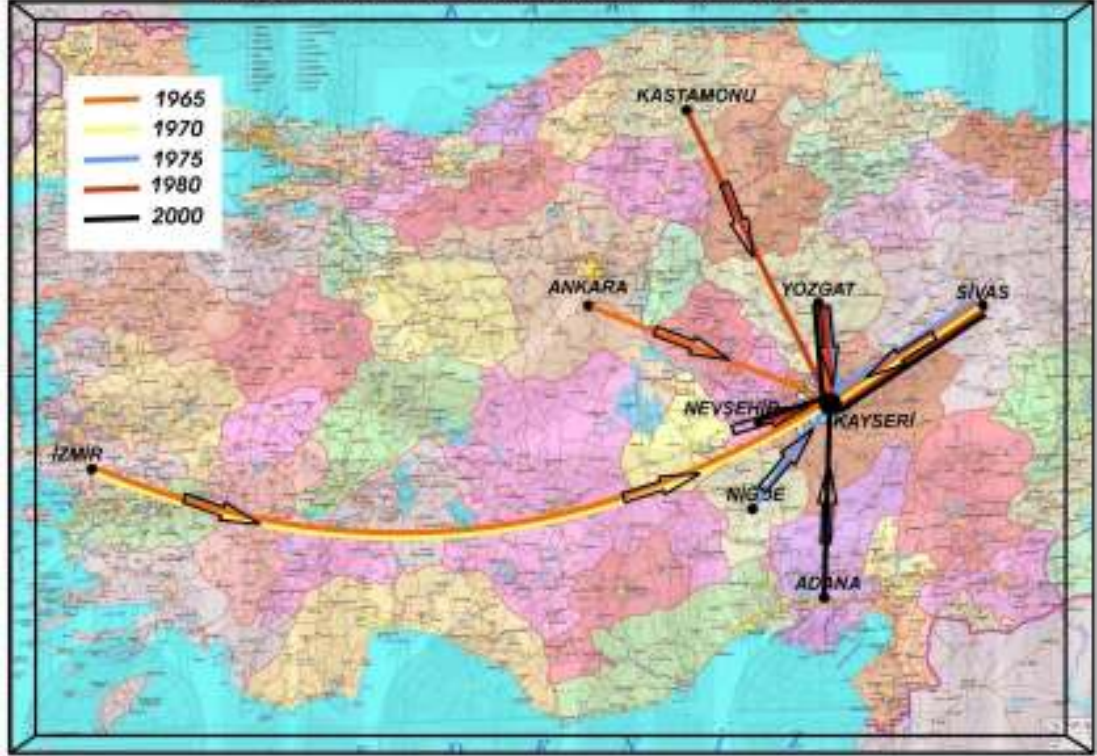
Alıntı: Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi -2005

Demografik yapının değişmesindeki en büyük etkenlerden biride göçlerdir. Göçler kent nüfusunu değişmesine ve dolayısıyla kentlerin kimliğinin değişmesine sebep olmaktadır.

İç ve dışa göç nedenleri kırsal alandaki ekonomik ve sosyal olanakların kısıtlılığı ve bu olanakların şehir yaşamında daha kolaylıkla elde edilebilmesi ve refahın yüksekliği, bulunulan yerde iş imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle iş bulmanın daha kolay olduğu şehirlere olan göçü hızlandırmıştır. İç Anadolu Bölgesi için toplam göç içinde İç göçün payı % 165, dışa göçün payı ise % 202'dir. Kayseri'de toplam göç içinde iç göçün payı % 13 ve dışa göçün payı da % 17dir.

İç Anadolu Bölgesi ve Kayseri'de oluşan iç göç ve dışa göç değerleri incelendiğinde 1990 verileri ile Kayseri'nin göç veren bir il olduğunu göstermektedir.

1965-2000 Yılları Arası Kayseri Göç Hareketleri

Harita 4.13. 1965-2000 Yılları Arası Kayseri Göç Hareketleri
Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Bu verilere göre Kayseri'nin;

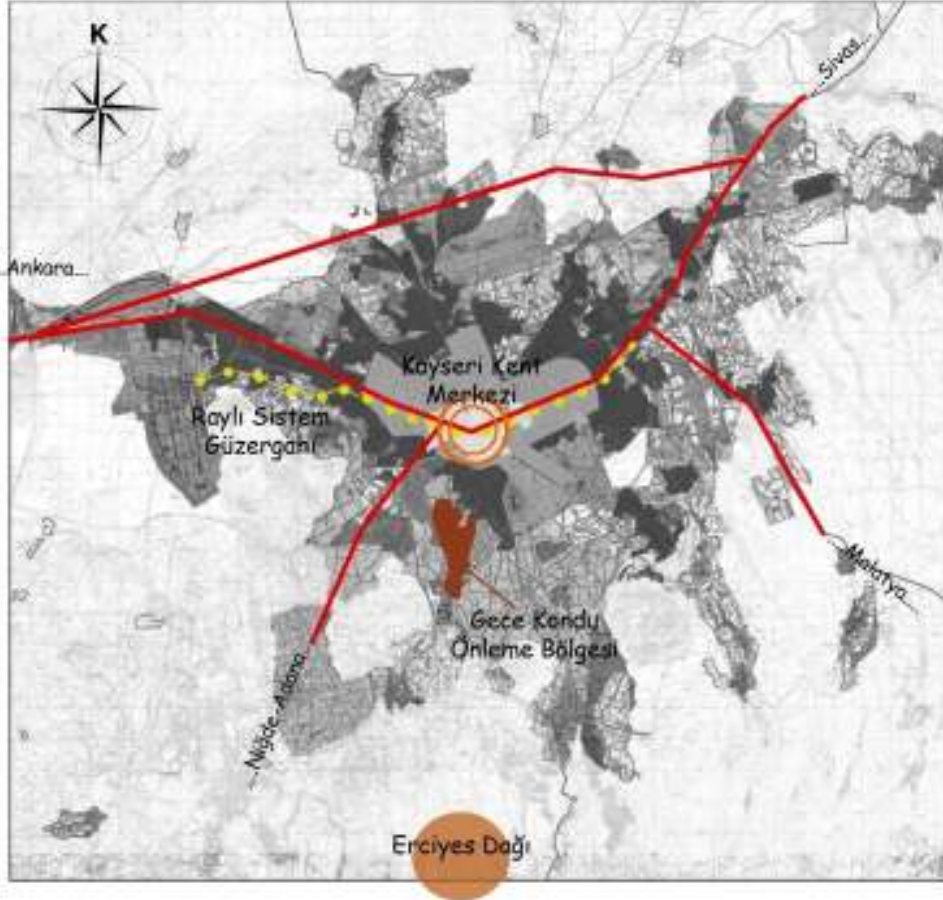
1965 li yıllarda başta Sivas olmak üzere Ankara ve İzmir'den,

1970'li yıllarda Sivas ve İzmir'den,

1980'lerde Kastamonu Yozgat ve Sivas'tan,

2000'lere gelindiğinde ise Nevşehir, Adana, Yozgat ve Sivas'tan göç aldığı görülmektedir.

Kayseri sanayi ve ticaret bakımından çevre kentlerin geçmişten bugüne kadar odak merkezi olup, hızla göç alan Orta Anadolu'nun önemli şehirlerinden biridir. Bu göçler kentin nüfusunun artmasına sebep olmuştur ve yeni yapılara ihtiyaç doğmuştur. Ancak Kayseri'de gecekondular ve kaçak yapılaşmaya karşı bir çözüm olarak geliştirilen gecekondular önleme bölgeleri sayesinde Kayseri de kaçak yapılaşma yaklaşık olarak %10 oranındadır ve gecekondular bölgesi bulunmamaktadır.(Şekil 4.44)

Şekil 4.44.Gecekondu Önlene Bölgesinin Kent İçindeki Konumu

Kayseri’de gecekondu önleme bölgeleri Battalgazi Mahallesi, Yıldırım Beyazıt Mahallesi, Boztepe Mahallesi ve Yeni Mahalle’dir. Gecekondu önleme bölgesi alanı 1994 yılında başlamış ve 9 mart 2009 tarihinde tapu teslimine başlanmıştır.

Gecekondu Önleme Bölgelerinde;

- 350 hektarlık bir alandır ve yaklaşık olarak 75.000 nüfusu vardır.
- 6500 tapu dağıtılmıştır.
- Alan içinde özel vakıf hazine arazileri vardır. 775 Sayılı Gecekondu Kanunu ile mülkiyet kamulaştırma ile çözülmüştür.
- Gecekondu önleme bölgesinde altyapı hizmeti(su, elektrik, telefon, internet vs ...) sağlanmıştır arsa temini yapılmıştır konut yapımı kişiye aittir.

- Bölgede birkaç tip vaziyet planı çizilmiş ve buna göre evler yapılmıştır. İç planları ise ev sahibine bırakılmıştır bir sınırlama getirilmemiştir.
- Bu evler; 2 kat ve teras olarak yapılacak ve büyüklükleri 103 m² dir.

Arsa dağıtımını yapılırken kişinin başka bir tapusunun bulunmaması ve bekar olmaması şartları aranmıştır.

Fakat bu bölge, yapılan konutların formu, kullanıcıların ihtiyaç ve zevklerine bırakıldığından dolayı, estetikten yoksun, çevresiyle uyumsuz ve birbirinden kopuk yapılar topluluğu haline gelmiştir. Birçoğu sadece sıvası dahi yapılmamış tuğla duvar halinde durmakta ve kullanılmaktadır. Gecekondu önleme bölgesi olmasın rağmen yapıların görünüm olarak gecekonduya pek farkı yoktur. Dolayısıyla sadece altyapı hizmetlerinin getirilmiş olması bölge için yeterli olmamıştır.

Ayrıca kullanıcıların Kayseri kentlisiyle arasındaki sosyal tabakadaki farklılaşması ve kenti algılama biçimi farklıdır. Bu durum göçle gelenlerin kentin asıl sahipleriyle yaşadığı sosyal problemlerin diğer bir boyutudur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Kayseri kentinin binlerce yıllık tarihi geçmişinde, nüfus yapısında birçok değişiklik olmuştur.%30 lar da olan gayrimüslim nüfus giderek azalmış ve sonunda yok olmuştur. kent nüfusu sürekli artış göstermiştir. Bu artış kırsal nüfusun azalmasıyla beraber kent merkezinde yaşanmıştır. Kent merkezinde iş olanakların artması kırsaldan kente göçü hızlandırmıştır. Göçler sonucunda ise artan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verebilmek amacıyla gecekondu önleme alanları kurulmuş ve kullanıcıların kendi istekleri doğrultusunda yapılar yapılmıştır.

Demografik yapıdaki oluşum ve değişimler kentin her alanında etkisini göstermiştir dolayısıyla, demografik yapı, Kayserinin sosyo-kültürel oluşumundaki en önemli belirleyicilerden biridir.

4.5. KAYSERİ KENTİNİN EKONOMİK YAPISININ KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ

Kayseri kenti, elverişli ulaşım ve enerji olanakları ve zengin yeraltı kaynaklarıyla birlikte önemli ölçüde gelişmiş ekonomisi ve sanayisi ile bilinen kentler arasında yer almaktadır. Kayseri'nin gelişmesinde başlıca faktörlerden birisi, ticaret ve zanaatta kentin geçmişten günümüze önemli bir birikime sahip olmasıdır. Bu faktör sosyal yapıyı da tarihsel süreç içinde değiştirmiştir.

İlk önce tarihsel süreçte Kayserinin ekonomik yapısını incelersek, günümüzde Kayseri kenti için sosyo ekonomik kimliğin ne kadar belirleyici olduğunu daha iyi kavrayabiliriz.

Kuruluşu M.Ö. 3000'lere uzanan Kültepe Höyüğü'nde yapılan kazılardan; burada yaşayanların, bronz, bakır, kurşun, altın, gümüş gibi madenleri kullandığı; siparişin miktarını, gönderileceği günü, ödemenin vadesini vs. belirten — ticari mektuplar“ yazdıklarını öğrenmekteyiz. Asurlular, Hititler ve Frigler dönemlerinde de Kayseri (Mazaka) birinci sınıf ticaret ve sanayi merkezi olarak varlığını sürdürmüştür. Kapadokya, Roma ve Bizans dönemlerinde de Kayseri'de ekonomik yaşam canlı olmuştur. Bu dönemlerde Kayseri'de bir darphane kurulmuş, gümüş ve bronz sikkeler basılmıştır.

Darphane Selçuklular Dönemi'nde de faal olmuştur. Ayrıca Selçuklular döneminde ticaret yolları üzerinde güvenliğin sağlanması ve çok miktarda kervansarayın hizmete sunulması, Kayseri'nin ticaret ve sanayideki önemini bir kat daha artırmıştır. Bu devirde ünlü Yabancı Pazarı, Kayseri yakınlarındaki Pazarören 'de kurulmuştur. Pazar, uzun süre boyunca Suriyeli, İranlı, Bizanslı, Kırmımlı tacirlerin alışveriş yaptığı uluslararası bir nitelik taşımıştır.

Ticari hayatın canlılığı Kayseri'de, meslek gruplarının bir araya gelerek örgütlenmelerine neden olmuştur. Bu aynı zamanda, mesleklerin, ayrı ayrı çarşılarda faaliyet göstermeleri sonucunu da doğurmuştur. Çarşıların kurulmasında ve esnafın örgütlenmesinde büyük bir rol oynayan Ahi Evran, debbağların (dericilerin) piri ve 32 adet esnaf ve sanatkar grubunun lideri olarak karşımıza çıkmaktadır.

9 ve 13. Yüzyıllar boyunca, Kayseri, Sivas, Erzincan, Konya ve Kırşehir'de ihtisaslaşmış çarşılar kurulmaya başlanmış ve sonraki yüzyıllarda sayıları artmıştır. Kayseri'deki Gön Hanı, 1523 yılında yaptırılmıştır. O yıllarda yapılan nüfus sayımı kayıtlarında, Tabakçılar, Eski Bedesten, Eski pazar gibi mekanlara rastlanmaktadır. Bu dönemlerde Kayseri'de ticaret ve üretim ürün ve/veya ürün grupları bazında uzmanlaşmış mekan birimlerinde yoğunlaşmıştır. Çeşitli kaynaklar, 1523 yılında şehir nüfusunun 35 bin olduğunu ve 6501 adet vergi mükellefi bulunduğunu belirtmektedir. Celali İsyancılarında Kayseri'nin ticari ve sanayi hayatı tüm bölgede olduğu gibi büyük durgunluk geçirmiş; köylüler şehre inmeye başlamış; ticari gelir azalmış; ticaret yollarının güvenliği kalmamış ve bu yollar uzun süre kapalı kalmıştır.

16. Yüzyılda şehirde, iki bedesten ile Bezzaz Hanı (Pamuk Hanı), Kapan Hanı ve Vezir Hanı gibi önemli ticaret merkezleri kurulmuştur. Ayrıca, bu dönemde; Gazezler, Meytaplar, Uzunçarşı, Kürtüncüler, Eskiciler, Bakkallar, Habbazlar, Kuyumcular, Halaçlar, Penbeciler, Takkeçiler, Demirciler, Nalbantlar, Arpacılar çarşıları ile Otpazarı da şehrin önemli çarşıları arasında yer almaktadır.

17. Yüzyıl'da Kayseri'de ticaret ve üretim oldukça canlıdır.

Kayseri'de bulunan en önemli tesis de güherçile fabrikasıdır. 18. ve 19. Yüzyılda, barut imalinde kullanılan, savaş sanayinin önemli hammaddesi olan güherçile üretimi devam etmiştir ve üretilen mallar, İstanbul'da bulunan Baruthane Nazırlığı'na gönderilmiştir.

Teğmen Bennet adlı bir yabancının 1880 yılında hazırladığı Rapora göre, bu dönemde Kayseri'nin ithal ettiği ürünler; Almanya'dan, yünlü ve pamuklu kumaş, basma, pamuk ipliği; Fransa'dan, kadife, ipekli, yünlü, cam, cam eşya, porselen; Hollanda'dan, şeker; İngiltere'den pamuk ipliği, bakır, petrol, çelik, kalay, teneke çivi, mum ve kırmızı boyadır. Yine Bennet'e göre, Kayseri'den ihraç edilen mallar ise; sarı cehri, kitre, yün, deri, tiftik, balmumu, salep, bağırsak, afyon, keçe, keçi kılı, işlenmiş tütün, tuz, pastırma, maroken deri, buğday ve arpa gibi ürünler olup ihracat yapılan ülkeler arasında Fransa, Rusya, Mısır ve Avrupa'nın birçok ülkesi bulunmaktadır.

1911 yılına kadar Kayseri'de özellikle manifatura ticareti Ermeni ve Rum azınlıkların elinde olmuştur. Bu dönemlerde, Osmanlı'da değişen sosyal ve ekonomik yapıya koşut olarak Türk girişimciler bir araya gelerek 17 Ocak 1911'de "İslam Suhulet Şirketi" adında bir işletme kurmuştur. Yine bu dönemlerde 40 Türk ortak ile kurulan bir diğer şirket de "Kayseri Terakki Maarif Kitapçı Şirketi"dir.

Kayseri'de, 20'nci yüzyılın ilk yıllarında önemli ölçüde pastırma ve sucuk üretilmiştir. Belediyenin kayıtlarına (1910) göre, yılda bu iş için kesilen büyükbaş hayvan sayısı 25 bindir. Bu sayıya evlerde kesilen yaklaşık 5 bin hayvan da dahil edildiğinde, pastırma ve sucuk için yılda kesilen hayvan sayısı 30 bin civarında olmaktadır. Bu yıllarda Kayseri'nin pastırmadan sonra en önemli ürünü halı olmuştur. 1910 yılında Kayseri'de 10 bin adet halı tezgahı bulunmaktadır. Halı ihracından elde edilen gelir ise 250 bin altın lirayı geçmiştir. Yine bu yıllarda tahıl, nakliyat, yün ve yumurta gibi ürünler komşu vilayetlerden Kayseri'ye getirilmiş ve buradan Kayserili tüccarlar tarafından dışarı satılmıştır.

Yukarıda yer alan bilgiler kentin, önemli bir ticaret ve üretim geleneğine sahip olduğunu göstermektedir. Ticarete ve zanaatlarda önemli bir birikime sahip olan Kayseri kentinde girişimcilik, sosyal yapıyla da bütünleşen bir değer olmuştur. Kentte var olan girişimcilik potansiyeli, süreç içerisinde kent içinde ve dışında ortaya çıkan fırsatları değerlendirerek gelişmiştir. Kayseri'nin neden ticarete ve zanaatlarda öne çıktığı ve buna dayalı bir girişimcilik kültürünün oluşmasının iki sebebi vardır. Kentin (1) geçmişten günümüze önemli ticaret yolları üzerinde olması ve (2) tarımsal arazisinin kıt ve verimsiz olmasıdır.

Tarımsal alanların yetersiz olduğu yörelerde işgücü, alternatif geçim alanlarına ve özellikle ticari ve sanayi faaliyetler yönlenirken, bu alanlarda bilgi ve beceriler ile birlikte esnaf ve zanaatkar kökenli bir girişimci birikimi oluşmuştur.

Diğer yandan, ticaret ve sanayi faaliyetlerine dayalı mekan birimleri ile çevrede yer alan tarıma dayalı mekan birimleri arasında da bir mekansal / ekonomik işbölümü oluşmaktadır. Ticaret ve zanaat temelinde gelişen bu tür bölgeler, genellikle zengin tarım potansiyellerine sahip alanların kenarında yer alan şehirler olmaktadır. Esnaf ve zanaatkarlık temelinde ticaret ve üretim kültürünün gelişmek zorunda olduğu bu

tür mekan birimlerinde, sosyal-kültürel yapı da esnaf-zanaatkarların değerleri çerçevesinde gelişmiştir. Bu tür değerler Kayserililer için çalışkanlık, açık gözlülük, zeki olmak, alışverişçi olmak, tutumlu olmak olarak ifade edilmektedir. Zira Kayserililer, ticari zekaları ile tüm ülkede üne sahiptir.

Kayseri de imalat sanayinin gelişmesindeki başlıca etkenlerden biri yukarıda özetlendiği gibi çok eski çağlara uzanan bir ticaret ve zanaat geçmişi ve bununla beraber gelişen girişimcilik kültürü olurken, bir diğer önemli etken de, Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak yapılan yoğun kamu yatırımlarıdır. Zira, 1920'lerin sonlarında demiryolu ve elektrik santralına kavuşan Kayseri, yine aynı yıllarda tank, uçak gibi Araçların montajına ya da onarımını yapan fabrikalar kurulmuştur. 1930'ların ilk yıllarında da kuzey ve güney karayolu bağlantıları sağlanmıştır. 1926 yılında Bünyan Halı İpliği Fabrikası, Kayseri Tayyare Fabrikası ve Tank Tamir Fabrikası, 1927 yılında açılan Ankara-Kayseri demiryolu, 1929'da yöreye elektrik sağlamaya başlayan Bünyan Hidroelektrik Santrali, 1930'da yapılan Kayseri-Sivas-Samsun karayolu, 1933 yılında yapılan ve kenti Akdeniz'e bağlayan Kayseri-Ulukışla demiryolu ve 1935 yılında kurulan Sümerbank Kayseri Bez Fabrikası kentte sanayinin gelişmesine katkısı olan önemli kamu yatırımlarıdır.

Bu yatırımlar, 1950'lerden sonra hızlanan sanayi atılımlarına çeşitli açılardan öncülük etmiştir. Bu tür yararlılardan başlıcaları, özel kesimin kamu kesiminden nitelikli işgücü ve üretim için gerekli hammaddeyi sağlamasıdır. Nitelikli işgücü temini konusunda tank-uçak fabrikasının önemli bir yeri vardır. Özel kesim yatırımları yoğun olarak bu dönemde artmış ve dolayısıyla kent ekonomisinde özel kesimin etkinliği ve ağırlığı ortaya çıkmaya başlamıştır. 1950'lerde ise, Kayseri'deki kamu yatırımlarına yalnızca 1955 yılında işletmeye açılan Şeker Fabrikası eklenmiştir. Kayseri sanayinde, 1960'lı yıllarda en önemli sektörler; gıda, dokuma ve metal eşya-makine olmuştur. Gıda sanayindeki işletmelerin büyük çoğunluğu ilin öteden beri özgün ürünleri olan sucuk ve pastırma imalathanelerinden oluşmaktadır. Diğerleri; un, makarna, irmik ve bisküvi üreten işletmelerdir.

1970'li yıllarda, İlde, imalat sanayi dalında birkaç büyük işletmenin yanında, küçük ve orta ölçekli çok sayıda işletme bulunmaktadır. Büyük işletmelerin başında, metal eşya-makine dalında; Hema Traktör Fabrikası, TAKSAN Takım Tezgahları

Fabrikası, ÇİNKUR Çinko-Kurşun Fabrikası, HES Kablo Fabrikası, Erciyes Boru Fabrikası, Bünyan Döküm Makine Alet Fabrikası, Asya Madeni Eşya ve Emaye Fabrikası gibi fabrikalar yer almaktadır.

1980'li yıllarda makro-ekonomi politikalarında değişim ve ithal-ikameci “ kalkınma modelinden — ihracata yönelik“ kalkınma modeline geçiş ile birlikte büyük işletmelerin sayısı artmıştır. Özellikle 1985'ten sonra uygulanan teşvik sistemi, Kayseri'de teşvikli yatırım yapanları arttırmış ve çok sayıda büyük ölçekli işletme kurulmuştur. Organize Sanayi Bölgesi'nin (OSB) kurulması, altyapısının tamamlanması ve 1989 yılında OSB'lere teşvik sistemi içerisinde İkinci Derecede Kalkınmada Öncelikli Yöre statüsü verilmesi, Kayseri'de büyük işletme sayısının hızla artmasına neden olmuştur.

1980'lerden sonra ise imalat sanayi faaliyetleri belli başlı alanlarda uzmanlaşarak gelişmişlerdir. Uzmanlaşılan sektörler ise çok eskiden beri üretimi yapılan, bilgi ve beceri birikiminin olduğu alanlardır. Nitekim Kayseri sanayileşmesinde, Kayseri'nin sahip olduğu esnaf ve zanaatkarlığa dayalı geleneksel ticaret ve üretim kültürünün önemli bir rolü olmuştur. Bununla birlikte, Kayseri kentinin sanayileşme sürecinde kamu sektörü de etkin bir rol üstlenmiştir.

1950'li yıllara kadar olan dönemde kamu tarafından yapılan fiziki ve sosyal altyapı yatırımları yanında Cumhuriyet Dönemiyle birlikte kurulan öncü sanayi kuruluşlarına, 1950'lerden sonra yine kamu tarafından yapılan çeşitli sanayi yatırımlarının da eklenmesiyle, kent ekonomisi tarım ağırlıklı yapıdan sanayiye doğru hızla dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Kamu öncülüğünde gerçekleştirilen bu girişimler, Kayseri'de modern sanayi kültürünün olgunlaşmasında ilk adımlar olurken, diğer yandan gelişen tarım, ticaret ve zanaat kaynaklı yerel sermaye birikimi ile 1970'li yıllarda özel sektör yatırımları da önemli ölçüde artmaya başlamıştır. Kayseri'nin Ankara ve Adana gibi bölge merkezlerine yakınlığı, ilin ulaşım ve iletişim altyapısında hızlı bir gelişme sağlamıştır. Ayrıca, eğitim, sağlık ve benzeri sosyal altyapıda gerçekleştirilen yoğun kamu yatırımları da ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmıştır. İller ve bölgelerarası önemli karayollarının Kayseri'den geçmesi, çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan altyapı hizmetlerinin artan oranlarda hizmete girmesi, tarımda mekanizasyona gidilmesi, tarım kredi

kooperatiflerinin ve bankaların açılması, Erciyes Üniversitesi ve bağlı fakültelerin kurulması, ticaret ve sanayide şirketleşmeye başlanması ve tüm bu gelişmeler sonucunda KOBİ'ler öncülüğünde yaşanan ekonomik atılımlar, Kayseri ekonomisinde ağırlığı, tarımdan önce tarımsal sanayiye, ardından da tüm alanlarda çeşitlenmiş bir imalat sanayi yapısına kaydırmıştır.

Sonuç olarak, Kayseri geçmişinden günümüze kadar geçen sürede yaşanan ekonomik hareketler, kentin sosyal yapısını da etkilemiştir. Kayseri'nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısı değişmiş, Kent modernleşme ve gelişme doğrultusunda motivasyon kazanmıştır. Günümüzde Kayseri'nin ekonomik ve sosyal yapısını yoğun bir şekilde modernleşme öğeleri belirlerken, yöre insanı yatırım ve kalkınma konularında aktif bir tutum sergilemektedir.⁹⁶

Kentin ekonomisini şekillendiren ve kente egemen olan bu faaliyetler, kentlerin farklı algılanmasını sağlar ve kentlerin sosyo-ekonomik kimlikleri oluşur. Kayseri kentinin ekonomisini şekillendiren en önemli faktör sürekli gelişen sanayi kuruluşları ve bir diğeri ise Erciyes Üniversitesi'dir

4.6. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Tez çalışmasının bu bölümünde birinci bölümde kuramsal temelini oluşturduğumuz kent kimliği faktörleri bağlamında, Kayseri kent kimliği irdelenmiştir.

Öncelikle Kayseri kentinin tarihsel kimliği incelenmiştir; buna göre, Kayseri kentinin, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olduğu, dolayısıyla zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahip olduğu görülmektedir. Sahip olduğu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Daha sonra Kayseri kentinin biçimsel kimliği incelenmiştir. Bu inceleme iki aşamada yapılmıştır. Birincisi, Kayseri'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği, ikincisi ise mevcut biçimsel kimliğidir. Savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş

⁹⁶ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi

olan kent daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı ovaya inmiş ve ova kenti olmasının olanaklarını kullanarak burada biçimlenmiştir.

Ovada biçimlenmesi kentin genişlemesini kolaylaştırmıştır. Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekân yapısına sahipken makroform gelişmesi çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür. Biçimsel kimliğinin daha iyi algılanabilmesi için konu harita ve resimlerle desteklenmiştir.

Bu bölümde incelenen bir diğer kimlik faktörü ise Kayseri kenti fiziksel kimliğidir. Fiziksel kimlik; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği adında iki başlık altında incelenmiştir.

Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi Erciyes Dağıdır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarıçapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biri olan Erciyes Dağı, Kayseri kentiyle bütünleşmiş ve kentin simgesi olmuştur.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanı ise kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır.

Kayseri için diğer önemli yapay çevre kimliği ögesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış ve bakımlı ve kaldırımlı olan yollara sahiptir.

Bölüm kapsamında ayrıca Kayseri sosyo-kültürel kimliği incelenmiştir. Bunun sonucunda ise binlerce yıllık tarihsel ve kültürel geçmişi olan kentin belirleyici bir sosyo-kültürel kimliği olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sosyo-kültürel kimlik bağlamında Kayseri kentinin kültürel, kurumsal, ve ekonomik yapısı incelenmiştir. Ayrıca bu başlık altında incelenen demografik yapı faktöründe Kayseri sosyo-kültürel kimliğinin oluşumundaki etkisinin büyük olduğu görülmüştür.

Son olarak kent kimliği faktörlerinden sosyo-ekonomik kimliğinin incelendiği Kayseri kentinin binlerce yıllık ticaret geçmişinin günümüzdeki sanayi yatırımlarının

ilk adımları olduğu, Kayseri'nin içe kapalı geleneksel ekonomik ve sosyal yapısının bu gelişmelere bağlı olarak değişmiş olduğu görülmüştür. Ayrıca Kayseri sosyo-ekonomik kültürünün oluşmasında kentte bulunan Erciyes Üniversitesi'nin de etkili olduğu söylenebilir. Kayseri bir sanayi ve üniversite kenti olma yönünde hızla ilerlemektedir.

Sonuç olarak, Kayseri binlerce yıllık tarihi geçmişinden kaynaklanan tarihsel, fiziksel, kültürel birikime sahiptir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda görülmüştür ki, Kayseri bu zengin birikim potansiyeli etkili biçimde kullanamamıştır. Köklü tarihsel geçmişinin günümüze izlerini taşıyan anıtsal yapıtlara gerekli önem verilmemiş ve birçoğu kentleşme sürecinde yıkılarak yok edilmiştir. Günümüze gelenler ise son günlerde gündeme gelen koruma kavramı bağlamında korumaya alınmaya ve yeniden işlevlendirilmeye çalışılmaktadır. Buna örnek olarak Kayserinin kent merkezinde yer alan ve yapay çevre kimliği faktörlerinden olan Bizanslılardan günümüze gelen eserlerden Kayseri İç Kalesi'nin korunarak kültür ve sanat ortamına dönüştürülmesi için iki kademeli ulusal mimarlık yarışması düzenlenmiştir. Bu yarışmanın sonucunda seçilmiş olan proje ile Kayseri İç Kalesinin korunarak günümüzü kamusal mekân anlayışlarına uygun tasarımlarla farklı sosyal ve kültürel kullanımlara açılması hedeflenmektedir.

Kayseri kenti için bir simge olan ve doğal çevre kimliği faktörlerinden Erciyes Dağı, son yıllarda yapılan master planıyla Kayseri sahip olduğu bu dinamiği geliştirilmesi hedeflenmiştir.

5. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ

Kentler, tarihsel, fiziksel, sosyal ve ekonomik belirleyicileri ile kimlik kazanırlar. Bu belirleyicilerin ayrı ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri kentlerin kimliklerini oluşturur.

Ancak kent kimliği faktörlerinin zaman içerisinde değişimi, kent kimliğini de değiştirmektedir. Bu değişime sebep olan çeşitli faktörler vardır. Çalışmanın bu bölümünde, üçüncü bölümde kuramsal temelini oluşturduğumuz, kent kimliği değişimi faktörleri çerçevesinde, Kayseri kent kimliği değişimi irdelenecektir. İlk olarak tarihsel süreç içerisinde Kayseri kenti kimlik özellikleri ana hatlarıyla incelenecek ve daha sonra kent kimliği değişim süreci kentin plan kararlarıyla değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenecektir.

5.1. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KAYSERİ KENTİ KİMLİK ÖZELLİKLERİ

Kayseri, antik dönemlerden beri Anadolu'da önemli bir kavşak noktasında kurulmuş bulunan ve Ermeni, Rum ve Türklerin bir arada yaşadığı bir yer olarak yakın zamanlara kadar Anadolu'nun önemli yerleşimlerden biri olmuştur.⁹⁷

M.Ö. 4000 ile M.S. 2000 olmak üzere 6000 yıllık bir tarihe sahiptir. M.Ö. 2000 yıllarında Anadolu'ya gelen Hititler, Kayseri'ye 22 km uzaklıkta bulunan Kültepe (Kaniş) şehrini kurmuşlardır. Kültepe, Kayseri ovasının en büyük şehri ve Anadolu'nun en büyük höyüklerinden biridir. Kültepe, M.Ö. 4000 yılından Roma devri sonuna kadar devamlı olarak yerleşme görmüştür (Baydur, 1970).

⁹⁷İmamoğlu, V., 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası Yayınları

Bugünkü Kayseri kent merkezinin ilk olarak ne zaman kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Asur ticaret kolonileri döneminde de burada bir yerleşim olduğu seramik buluntularından bilinmektedir⁹⁸. Kentte, Helenistik dönemde Mazaka'nın etrafındaki yapılar ve kentin fiziksel altyapısının temelleri atılmıştır⁹⁹

Bu dönemde Kayseri kenti ilk çağ kentlerinin kimlik özelliklerini göstermektedir. İlkçağ kentlerinde olduğu gibi kent savunulabilen bir tepe üzerine kurulmuştur. Fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı, şehir tepeden ovaya inmiştir.

Ortaçağda ise Kayseri kent kimliğini, kale kent kavramıyla özetleyebiliriz. Kale kent kentlerinin kimlik özellikleri; Kayseri'de görüldüğü gibi, yerleşme alanının çok büyük bir bölümünün surlar içinde olmasıdır. Surun çevrelediği alan küçüktür ve genellikle yönetsel ve askeri işlev taşıyan iç kalesi vardır. İç kalede yoğun yapılaşma gösteren bir yerleşme alanı ve serpiştirilmiş kiliseler bulunmaktadır. Ticaret alanı kısıtlı bir alan içinde sıkışmış olması nedeniyle daha örgütlü bir niteliğe sahiptir.¹⁰⁰

Kale kent kimlik özelliklerini gösteren Kayseri kentini Justinianus'un yaptırdığı bir surun çevirdiği kaynaklarda belirtilmiştir.¹⁰¹ Kayseri kent merkezinde bulunan kale de Bizanslı tarihçi Procopios'un verdiği bilgilere göre¹⁰² Justinian döneminde yapılmıştır. Kale içerisinde devlet daireleri, saray, cami gibi yapılar inşa edilmiştir. Emniyeti sağlamak için kale içerisindeki gayrimüslimler boşaltılmış ve Rumlar, Kışıkapı civarında, Ermeniler ise bugün halen Ermeni mahallesi olarak anılan mıntıkaya yerleştirilmişlerdir.¹⁰³

12. ve 13. yüzyıllar arasında Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri ile başlayan Selçuklular döneminde, kentler kapalı-kent, açık-kent ve uç-kent olmak üzere üç modelde irdelenmektedir.¹⁰⁴

691 ve 721 yıllarında Kayseri, kısa sürelerle Arapların akınına uğramış ve 1071 yılında Malazgirt zaferinden sonra Türk topraklarına katılmıştır. 1127 yılında

⁹⁸ Eravşar,O.,2000.Seyahatnamelerde Kayseri,Kayseri Ticaret Odası Yayınları

⁹⁹Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

¹⁰⁰ Tanyeli,U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci,Doktora Tezi,1987,İTÜ

¹⁰¹ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹⁰² Eravşar,O.,2000.Seyahatnamelerde Kayseri,Kayseri Ticaret Odası Yayınları

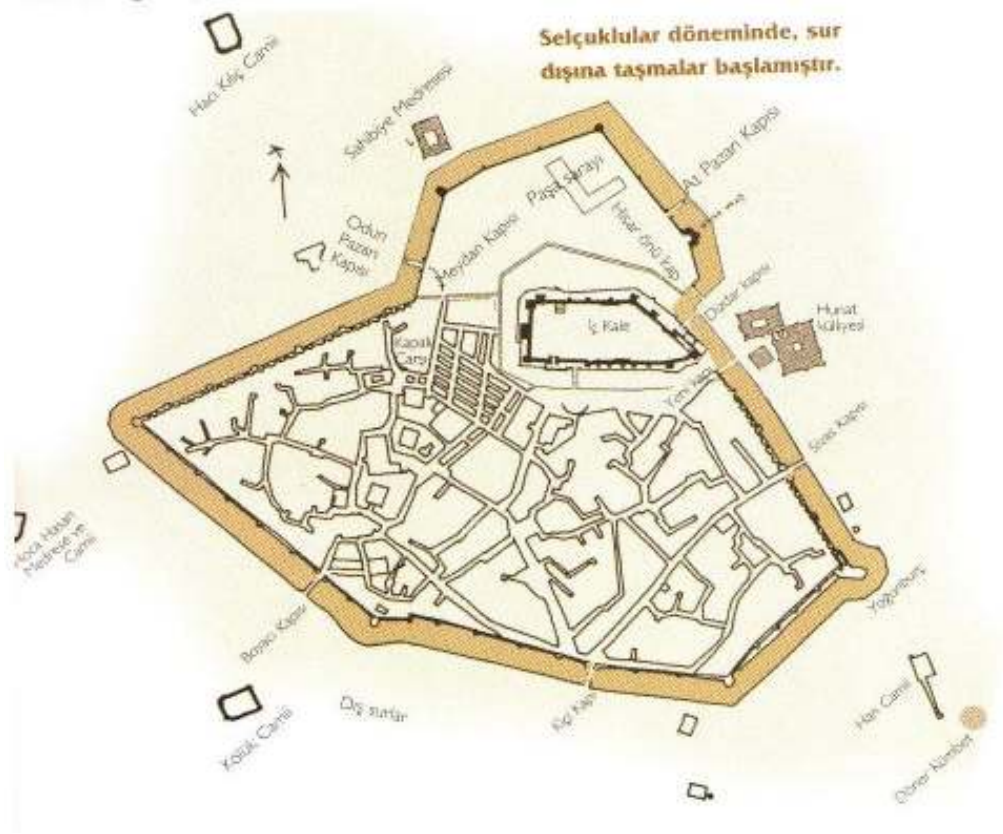
¹⁰³Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹⁰⁴ Tanyeli,U., Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci,Doktora Tezi,1987,İTÜ

Danışmendiler'in, 1162 yılında ise Anadolu Selçukluları'nın olan şehir, o dönemde kapalı-kent kimlik özelliklerini göstermektedir. Yani yerleşme alanının çok büyük bir kısmı surlarla çevrelenmiştir. Sur dışında bazı yerleşme alanları olmakla beraber bu durum küçük orandadır. Ticaret alanları surun içerisinde yer almaktadır. Daha sonraları çok gelişen kent sur dışına çıkarak açık şehir kimliğine bürünmüştür.

(Şekil 5.1)

Bir Bizans şehri iken Türkleşen Kayseri, önceleri iç kale ve onun güneyindeki surlarla çevrili iken, sonradan yavaş yavaş sur dışına çıkarak ¹⁰⁵biçimsel kimliğinin sağlamış olduğu avantajla ovaya yayılmaya başlamıştır.

Şekil 5.1. Ortaçağda Kayseri Kenti

Alıntı: Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

¹⁰⁵ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

Selçuklular, Beylikler dönemi ve Osmanlı devleti bünyesinde varlığını ve önemini sürdüren kentin karakteristik özelliğini oluşturan kale ve çevresinde oluşan organik kent dokusu, Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. 1927 sayımına göre nüfusu 40.000 kişiye yakın olan Kayseri, o dönemde ortalama iki kilometre çapında bir alanı kapsamaktadır¹⁰⁶

Selçuklu hâkimiyetinin bitiminden 16. yüzyıla kadar olan dönemde şehrin fiziki yapısı ile ilgili bilgi edinmek güçtür.

Ancak 16. yüzyılda şehrin oldukça düzgün bir görünüme sahip olduğu söylenebilir. Selçuklular zamanında Hacı Kılıç, Gülük ve Lale camileri merkez olacak şekilde dış kalenin çevresinde genişleyen mekânsal yapısı Osmanlı döneminde tamamlanmıştır. Bu dönemde merkezde Ulu Camii, çarşı ve resmi yapıların çevrede dar, dolambaçlı ve çıkmaz sokaklı mahallelerin yer aldığı bir yapılaşma oluşmuştur. Kapalı çarşının temelleri bu dönemde atılmıştır.¹⁰⁷

17. yüzyılda Kayseri düzenli bir kent görünümündedir. Bu dönemde imar faaliyetleri canlanmış, ticari mekânlar sur dışına taşmıştır. Ancak Kent 1717 ve 1835 yıllarında yaşanan iki büyük depremde oldukça büyük oranda zarar görmüştür.¹⁰⁸

17.yüzyılda Kayseri kent kimliğini, Nazif Efendinin resmi belgelere dayanarak verdiği bilgilere göre, konut bölgeleri, dar ve çıkmaz sokaklı, düz toprak damlı, cami, mescit ve okulların önlerindeki organik meydanlarıyla bir ortaçağ kenti şeklinde özetleyebiliriz.

18. ve 19. yüzyılda kent surların dışında dört bir yana doğru genişlemiştir.

Bundan sonraki dönemlerde kentin kimliğini tüm dünyada etkisini gösteren Sanayi devrimi sonrası yaşanan sanayileşme hareketleri ve modern kentleşme hareketleri şekillendirmiştir. 1730 yılında İngiltere’de başlayan Sanayi Devrimi ile toplumun her

¹⁰⁶ Gabriel,A.1954.Kayseri Türk Anıtları,Güneş Matbaası,Ankara

¹⁰⁷ Yılmaz, N. , 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

¹⁰⁸ oĞUZOĞLU

alanında köklü değişimlerin yaşandığı ve kentlerin mevcut kimliklerinin değiştii süreç Kayseri’de Cumhuriyetin ilanından sonra etkisini göstermiştir.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiş ve kent yeni ulaşım olanaklarıyla büyümüştür. Kentin nüfusunun artması, ekonomik faaliyetlerinin çeşitlenmesi sonucu kentin mekânsal ve toplumsal yapısı değişmiştir, bu değişim kentin kimliğinin de değişmesine sebep olmuştur.

21. yüzyılda küreselleşme sonucu kentler birbirine benzemeye başlamıştır ve geçmişten günümüze taşıdıkları tarihsel-kültürel kimliklerinin yok olması sürecine girmişlerdir. Kayseri kenti de bu süreci geçirmiş ve kale-kent kimlik özelliklerini en belirgin şekilde yaşayan kent, günümüzde metropol-kent kimliğine bürünmüştür.

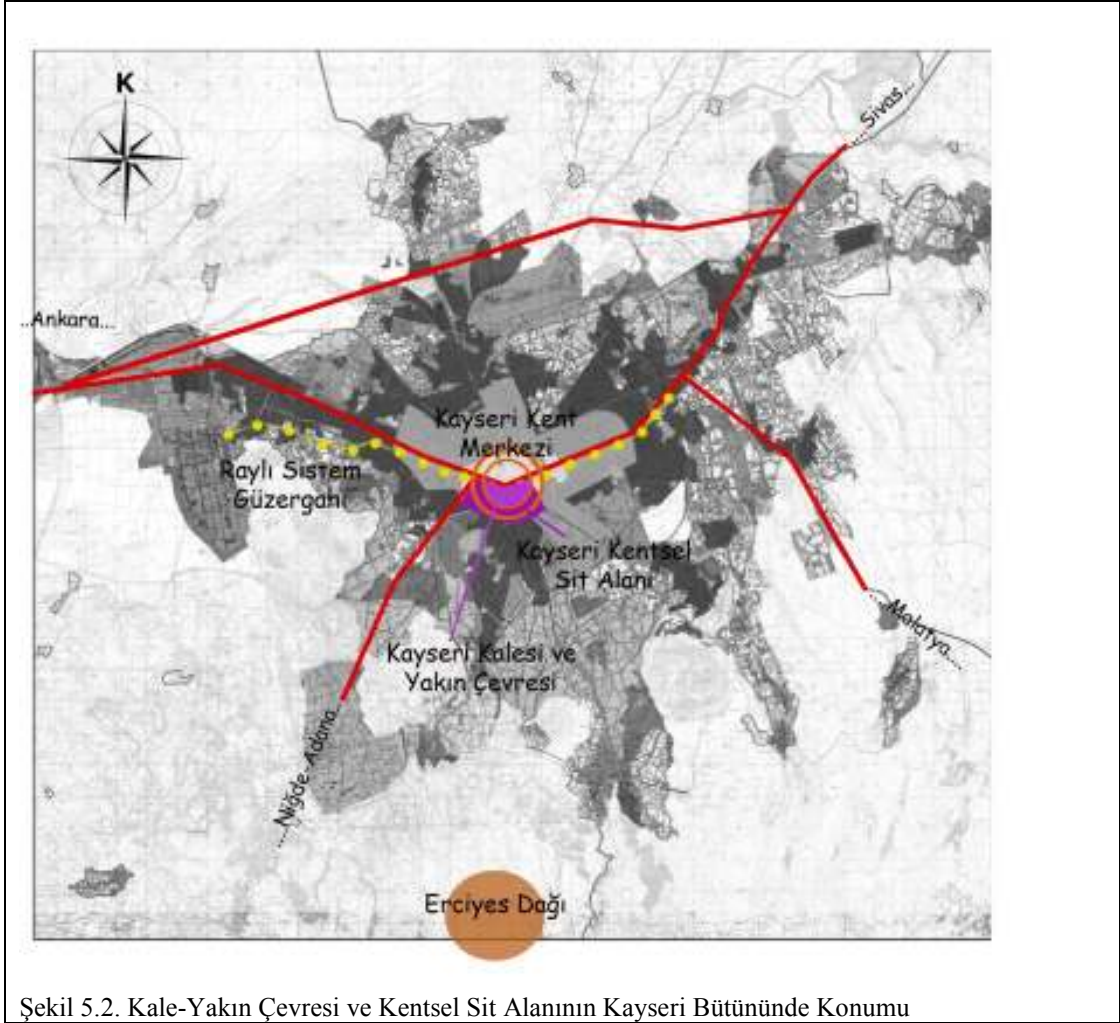
Kentin geçirmiş olduğu bu değişim süreci çalışmanın bundan sonraki bölümünde dönemsel olarak incelenecektir.

5.2. KAYSERİ KENT KİMLİĞİ DEĞİŞİM SÜRECİ

Kayseri kentinin kimlik değişimi, çalışmanın üçüncü bölümünde ele aldığımız kent kimliği değişim faktörleri çerçevesinde incelenecektir. Değişim süreci, kentin plan kararlarıyla değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenecektir.

5.2.1. Plansız Dönem

Cumhuriyet öncesi dönem Kayseri kentinin kimlik özelliklerini Kayseri Kalesi ve yakın çevresinde oluşan organik kentsel doku ve bu bölgenin güneyinde (Şekil 5.2) yer alan yerleşik konut kültürünün oluşturduğu form ve görüntü faktörü oluşturmaktadır.

Şekil 5.2. Kale-Yakın Çevresi ve Kentsel Sit Alanının Kayseri Bütününde Konumu

Kent, Kayseri Kalesi ve yakın çevresinde oluşan organik kentsel doku (Harita 5. 2) ile kimlik kazanmıştır ve bu kentsel doku Cumhuriyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür. Gabriel'in (1954) ifadelerinden, 1927 yıllarında kentin iç surlarının korunduğu, dış surlarının yalnızca kalıntıların görülebildiği, Kapalıçarşı'nın iç kaleye yakın konumda yer aldığı ve yakın yıllarda yıkılmış olan Askeri Hastane ile Hükümet Konağı ve ayrıca çok sayıda cami, medrese, han, hamam vb bulunduğu anlaşılmaktadır.

Harita 5.1. 20.yy Başı Kayseri Yerleşim Dokusu
Alıntı: Gabriel,A.1954.Kayseri Türk Anıtları,Güneş Matbaası,Ankara

Ancak bugün bu bölge, Kapalıçarşı, Kale, Hunat Hamamı, Atatürk Evi, Güpgüpoğlu Konağı, Medrese gibi bireysel varlıklar dışında karakteristik bir niteliği kalmamış olan bölgedir.¹⁰⁹

Bölgenin tarihsel birikiminden kaynaklanan kimlik özellikleri bu bölgede okunamaz duruma gelmiştir. Bunun en büyük sebebi kentin sürekli tek merkezli bir gelişme göstermiş olması ve 3.sektör faaliyetlerinin bu alanda yer almasıdır.

Etkin bir desantralizasyonun başaramamış olması, ekonomik faydaların kültürel faydaların aleyhinde gelişmesine yol açmıştır. Bugün artık kaybedilmiş olan tarihi şehir merkezi, büro faaliyetleri, üst düzey bankacılık ve alışveriş imkanlarıyla şehrin en önemli bölgelerindendir.¹¹⁰

¹⁰⁹ Yücel,C., a.g.e.

¹¹⁰ Yücel, C. a.g.e.

Kale ve çevresinin güneyinde bulunan bölge ise şehir dokusu ve sivil mimarlık örnekleri açısından kentin form ve görüntü faktöründen kaynaklanan kimlik özelliklerine sahiptir. Bu bölge kentin, tarihsel geçmişini, olumsuz koşullara rağmen ayakta kalabilen yapılarıyla günümüze taşımaktadır.

Cumhuriyetle birlikte hızlanan endüstrileşme ve şehirleşmeyle başlayan değişim süreci, dünyada ve ülkemizde yaşanan önemli olaylar, izlenen konut politikaları ve makro ölçekte alınan kararlar, Kayseri kentinde bu döneme paralel olarak yaşanmıştır.

Kayseri kentinde kentleşmenin hızlanmasıyla nüfus artmış ve yüksek katlı yapılaşma ve apartmanlaşma süreci başlamıştır ve dolayısıyla kentin sahip olduğu geleneksel dokudan kaynaklan fiziksel kimliği giderek değişmeye ve yok olmaya başlamıştır.

Tarihi çevre koruma bilincinin ülkemizde benimsenmiş olmasına paralel olarak Kayseri kentinde de 1975 yılında koruma ile ilgili ilk somut adımlar atılmıştır ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunun 27-04-1984 tarihi ile bu bölge kentsel sit alanı ilan edilmiştir.

Kayseri Sit Alanı; Kentte eski dokusunu büyük ölçüde koruyan tek bölge olması, bölgede pitoresk, sanat ve tarihi değerler açısından önemli yapıların yer alması ve belirli bir bölgede toplanmış olan evlerin plan şemaları, bezemeleri, yapı malzemeleri, yapı sistemleri, ve yapı öğeleri açısından benzerlik göstermeleri ve zaman birlikteliği oluşturması açısından önemlidir.¹¹¹

16.yüzyıldan günümüze kadar gelebilmiş ve kentin geçmişte sahip fiziksel kimliğini günümüze taşıyan mahallerde sit alanı içerisinde yer almaktadır. 16. yüzyılda günümüze bölgenin kimliğinde değişiklikler olmuştur.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan faktörlerin başında sosyal faktörler gelmektedir. Sosyal faktörün kimlik değişimine etkisi;

Önceleri kentin ileri gelenlerin ikamet ettiği bu bölge, kullanıcı yapısındaki ekonomik ve sosyal değişiklikler sonucu farklı bölgelere taşınma nedeni ile, civar

¹¹¹ Kayseri Sit Alanı Koruma ve Geliştirme Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu-1991

köylerden ya da şehir dışından göç eden düşük gelir gruplarının yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Bunun sonucunda alanın fiziki kalitesi oldukça bozulmuş ve sağlam kalan az miktardaki örneklerde yeni kullanıcıların sahip çıkamamaları nedeni ile giderek bozulmaya başlamasıyla¹¹² olmuştur.

Diğer bir faktör ise yönetsel faktördür; 1944 yılında başlayan planlama çalışmaları kentin gelişiminde en önemli yönlendirici olmuştur. İlk planlama çalışmasından itibaren korumaya yönelik bir tutum sergilenmemesi, günümüzde özellikle sit alanı çevresinde 12 kata kadar yerleşime izin verilmesi, alan içerisinde hızlı bir değişime sebep olmuştur.¹¹³

Kayseri Kalesi ve yakın çevresi olarak ele aldığımız birinci bölge, 1986 yılında çalışmalarına başlanan 1989 yılında tamamlanan 1/25000 ve 1/5000 ölçekli nazım imar planları ile Merkezi İş Alanı (MİA) olarak düzenlenmiş ve ulaşım olanakları artırılmıştır. Şu anda bölgede yoğun bir ticaret kullanımı hâkimdir. Bu bölge merkez olma özelliğini yitirmemiş ancak özgün niteliklerini kaybetmiştir.¹¹⁴

Geleneksel unsurların bulunduğu ve Kayseri fiziksel kimliğini günümüze taşıyabilmiş kentin son karakteristik dokusuna sahip ikinci bölge ise kentsel sit alanı olarak tescillenmiştir.

Alan için halen uygulanmakta olan mevcut koruma imar planının uygulanmasında henüz somut adımlar atılmamıştır. Planda belirtilen özgün fonksiyon olan konutun artık söz konusu olamayacağı ve bu nedenle turizm amacına da hizmete edecek ticari fonksiyonlara dönüştürülme düşüncesi vardır.

Sonuç olarak Cumhuriyet dönemi öncesi kentin karakteristik özelliklerini taşıyan ve günümüz kentinin kimlik kazanmasında etkili olan fiziksel, kültürel, sosyal belirleyicilerin bir arada bulunduğu bu iki bölgenin, sosyal, yönetsel ve fiziksel faktörlerden dolayı doku bütünlüğü bozulmuştur. Tarihte kentin çekirdeğini

¹¹² a.g.e.

¹¹³Yılmaz, N. , 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

¹¹⁴ Yücel, C. a.g.e.

oluşturan bu iki bölgede yaşanan bozulma ve çözümler kentin kimlik değişim evresinin başlangıcını oluşturmaktadır.

Yüzyılın başında kent ortaçağ kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır. İmamoğlu (2006) , bu dönem Kayseri kentini; insan ölçeğindeki dar sokakları, bu sokakların keşiştiği yerlerdeki camii, mescit, okul önlerindeki organik meydanları ve çıkmaz sokakları ile tanımlamaktadır.¹¹⁵

Kentin fiziksel ve sosyal olarak kimliğinin değişmesi Cumhuriyet'in ilanı ile hız kazanmıştır.

20.yy başında 56.000 olan kentin nüfusu, Cumhuriyetin ilanı sonrası 40.000 e kadar gerilemiştir. Bu azalmanın en önemli sebeplerinden biri ise, nüfusun üçte birini oluşturan azınlıkların, yapılan nüfus değişimi anlaşmaları gereği kentten ayrılmış olmasıdır.

Kayseri kenti,1900'lü yılların başından beri bir değişim süreci içinde olmuştur.

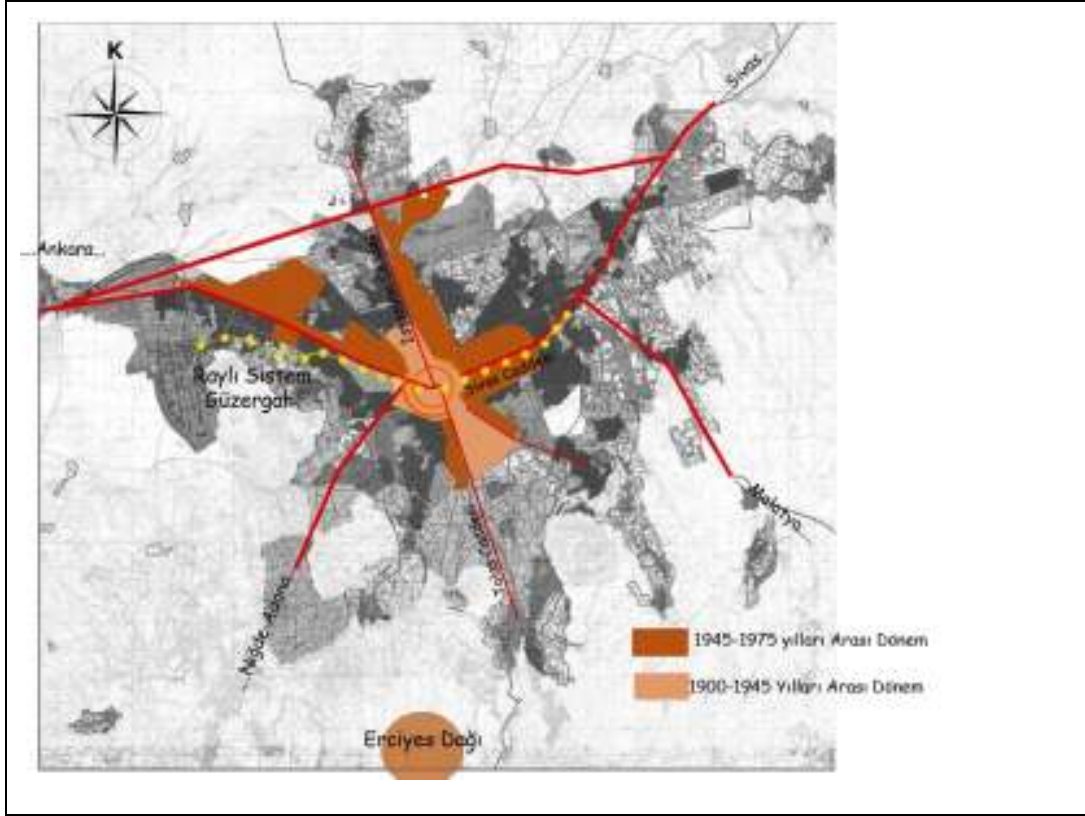
Kayseri'ye 1910 yılında ilk otomobilin gelmesiyle kentte, geniş caddelerin açılması zorunlu hale gelmiş, dar ve dolambaçlı geleneksel sokaklar elverişli olmadığı için, tarihi kent dokusu içinde otomobillerin geçmesini sağlayacak yıkımlar yapılmıştır.¹¹⁶

Teknolojik gelişmelerin kent kimliğinin değişimine etkisini Kayseri kentinde bu olgu ile açıklayabiliriz.

Bu yıkımlar kentin mevcut geleneksel dokusundan kaynaklanan kimlik özelliklerinin değişmesine ve giderek yok olmasına sebep olmuştur. Dar ve dolambaçlı sokak dokusundan oluşan ve kentin kimlik belirleyici olan yollar genişlemiş ve Kayseri kentinin günümüzdeki en önemli kimlik belirleyicilerinden biri olmuştur.

¹¹⁵ Asıliskender,B.,Modernleşme ve Konut;Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim,Doktora Tezi,İTÜ,2008

¹¹⁶ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Şekil 5.3. Kayseri Kentin 1900-1975 Yılları Arası Mekânsal Değişimi

Kayseri’de ilk imar hareketleri 1910 yılında şehir içinde yaygın bir vaziyette bulunan mezarlıklar kaldırılarak geniş yolların geçmesi sağlanarak başlamıştır¹¹⁷. Kentte Gültepe Parkının açılması, Talas yolunun ağaçlandırılması gibi çalışmalar yapılarak Kayseri’deki geleneksel kent dokusu değiştirilmiştir¹¹⁸. Aynı yıllarda düzgün olmayan Sivas ve İstanbul caddelerinin düzeltilmesi çalışmaları yapılmış, caddelerin genişletilmesi doğu-batı doğrultusundaki transit geçişleri kolaylaştırmıştır¹¹⁹.

Cumhuriyet döneminden itibaren kentte önce kamu sonra özel sektör gelişmiş ve kent yeni ulaşım olanaklarıyla büyümüştür. Kentte kurulan ilk büyük sanayi kuruluşu, 1926 da kurulan Hava İkmal ve Bakım Merkezi’dir. (Şekil 5.5) Geniş bir alana yayılan bu kuruluş, kentin o yönde gelişmesini engelleyen önemli bir eşik olmuştur.

¹¹⁷ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

¹¹⁸ Çalışkan, N., Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyeleri, Kayseri Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 1994.

¹¹⁹ Erkiletlioğlu,H.,Geniş Kayseri Tarihi,2006

Şekil 5.4. Hava İkmal Bakım Merkezi

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

Kayseri'ye 1927'de trenin gelmesiyle yapılan tren istasyonu ve çevresindeki gar binası, hizmet binaları hangarlar, idare birimleri, lojman ve sosyal tesisleriyle demir yolu, kentin kuzey aksının yeni bir fiziksel kimlik kazanmasına sebep olmuştur.

(Şekil 5.6) 1928'de Belediye Başkanlığı'nın girişimiyle eski kent merkezinden İstasyon binasına doğru kentin kuzey aksında İstasyon Caddesi açılmıştır.

Şekil 5.5. İstasyon Binası Önü ve İstasyon Caddesinin Düzenlenmesi-1935

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

Yüzyılın ilk yarısından 1930'lu yıllara kadar geçen sürede kentin fiziksel faktörlerden oluşan kimliğinin değişimine mevcut geleneksel dokunun yıkılması sebep olmuştur.

1930'lu yıllardan sonra Cumhuriyetle birlikte değişen devlet anlayışı, kalkınma hamleleri, yatırım politikaları, sanayileşme hareketleri, kentin gelişmesinde ve kimlik belirleyicilerinin değişmesinde etkili olmuştur.

Bu dönemde kentin fiziksel ve sosyal kimlik değişimine sebep olan iki önemli gelişim; 1935 yılında kentin kuzeyinde, kurulan Sümer Bez Fabrikası ve lojmanları ile kentin güneyinde kurulan Tayyare Fabrikasıdır.¹²⁰

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleşme hareketlerinin sonucu olarak yapılan bu yatırımlar sadece birer sanayi işletmesi olmanın ötesinde lojmanları ve sosyal tesisleri ile yeni birer kent modeli olma niteliği taşımaktadır.

Sümerbank yerleşkesi, sosyal ve mekânsal içeriğinden dolayı kentin mekânsal olarak gelişimine en çok etki yapan devlet yatırımı olmuştur.¹²¹

Ayrıca Sümerbank yerleşkesi döneminin karakteristik özelliklerini yansıttığından dolayı Kayseri kentinin fiziksel kimliğinin önemli bir belirleyicisidir.(Şekil 5.4)

¹²⁰ Asıliskender, B. ,Modernleşme ve Konut; Cumhuriyetin Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekansal ve Toplumsal Değişim,Doktora Tezi,İTÜ,2008

¹²¹ Asıliskender, B. , a. g. e

Şekil 5.6. Sümerbank Beş Fabrikası -1944

Alıntı: Karakaya, N., Karakaya, N., Anımsamalar 2002, Erciyes Üniversitesi, Kayseri,2002.

İlk köklü planlama çalışmalarından önce, kentin doğu-batı ile kuzey-güney aksında bulunan yollar kısmi planlarla (1939) belli ölçülerde genişletilmişler ve Hükümet Binası, Halkevleri, Dikimevi, PTT, Tekel, Vali Konağı, Kız Enstitüsü, gibi kimi yapılar buna göre inşa edilmişlerdir ¹²²

Fakat kent hala sur içinde ticaret ve iş merkezlerinin yoğun olduğu kompakt bir yapıda organik dokulu tipik bir Anadolu kentidir. ¹²³

5.2.2. I.Plan Dönemi- 1945- 1975 Yılları Arası Dönem

Kayseri ile ilgili ilk planlama çalışmaları 1944'de başlamıştır. Plan, Alman şehirci Prof. Ösner danışmanlığında, Kemal Ahmet Aru tarafından yapılmıştır. Ösner eski kentin korunmasını, yeni konut gelişme alanlarının ise doğu yönünde, Sivas caddesinin iki yanında ızgara planlı olarak gelişmesini önermiştir. Ancak bu öneri Belediye Meclisi tarafından pahalı olduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. ¹²⁴

¹²²Çalışkan,N., Kuruluşundan Günümüze Kayseri Belediyesi,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları,1995

¹²³ Kocatürk, F. ,2009, Kayseri'nin Kentsel Gelişim Süreci,Tol Dergisi,49-56

¹²⁴ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Yaklaşık 800 hektarlık bir alanda 1/1000 ölçekli olarak hazırlanan bu planlar süreç içerisinde çeşitli tadilat ve ilavelerle 1975 yılına kadar uygulanmıştır. Daha sonraları, belediye çeşitli yıllarda, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nca onaylanan mücavir alanlara ek imar planları düzenlettirmiştir. Bu planlar genellikle bölgesel ölçekte ya da mahalle ölçeğinde kalmıştır. (Berksan,1987).

Plan, Alman şehirci Prof. Ösner danışmanlığında, Kemal Ahmet Aru tarafından yapılmıştır.(Harita 5,1) Etkileri günümüzde de hala devam eden 1945 Kayseri imar planı, kentin kimlik değişimine sebep olan yönetsel bir faktördür.

Harita 5.1. Kayseri İmar Planı-1945

Alıntı: Kayseri Büyükşehir Belediye Arşivi

1945 planı incelendiğinde; kentin hemen hemen mevcut sınırları içinde kalındığı, İç kaleden Kıçıkapı'ya kadar olan alanın geleneksel dokunun tamamen değişimine yol açacak şekilde ızgara planlı olarak düzenlendiği, ancak çağdaş bir kentin gerektirdiği

kimi donatların yerleştirildiğini ve yeşil bir kuşakla çevrili bir kent önerildiği görülmektedir.¹²⁵

sner eski kentin korunmasını ve yeni konut gelişme alanlarının ise doğu yönünde, Sivas caddesinin iki yanında ızgara planlı olarak gelişmesini önermiştir ancak mevcut yerel yönetim, pahalı olduğu gerekçesiyle reddetmiştir.¹²⁶

İmar planı, belediye meclisinin önerilerine göre yeniden düzenlenmiş ve “dar, kıvrımlı ve çıkma sokaklardan oluşmuş organik eski kent merkezinin yerine ızgara planlı bir yerleşim önerilmiştir. Plan 1950’lerin başlarında uygulanmaya başlanmış ve eski kent merkezinin büyük bir kısmı kamulaştırılıp yıkılmıştır.¹²⁷

Dolayısıyla, bu planın etkisiyle, kentin tarihsel kimliğinin mekâna yansımalarının sonucu oluşan birçok fiziksel kimlik belirleyicisi olan tarihsel ve kültürel yapılar yok edilerek geçmişle gelecek arasındaki bağ kopartılmıştır.

1950’li yıllar kentin hızla geliştiği ve değişimlerin hız kazandığı yıllardır. Bu dönemde 1945 plan önerisine uygun olarak i kalenin güneyinden Kiikapı’ya kadar olan bölge kamulaştırılmış ve burası ızgara planlı olarak, alt katları arşı, st katları konut olacak şekilde yeniden şekillenmiştir.¹²⁸ Kamulaştırma sonucu burada yaşayan nüfusun mağdur olmaması için Sahabiye mahallesinde blok evler yapılmış ve mahalle sakinlerinin büyük bir bölümü bu konutlara yerleştirilmiştir.(şekil 5.7)

¹²⁵ Kocatürk, F. ,2009, Kayseri’nin Kentsel Gelişim Süreci,Tol Dergisi,49-56

¹²⁶ Karatepe,ř,1999.Kendini Kuran şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

¹²⁷ Asıliskender, B. , a. g. e

¹²⁸ Karatepe,ř,1999.Kendini Kuran şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Şekil 5.7. Sahabiye Mahallesinde Yer Alan Belediye Konutları
Alıntı:Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu
Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

Plan kararların uygulanmaya başlamasıyla eski kent merkezinde birçok yıkım gerçekleştirilmiştir ve kentin diğer bir kimlik ögesi olan geniş yollar açılmaya başlanmıştır. Eski kent dokusu hızla yok edilirken bir yandan da yeni konut ve işyerleri planlanmıştır.

Geleneksel konut dokusundan oluşan kent kimliğinin değişim süreci, eski kent merkezinde yer alan mahallerin terk edilmesi ve yeni semtlere taşınmasıyla hız kazanmıştır. Plan kararları sonucu Kayseri’de kurulan ilk modern semt Sahabiye Mahallesi’dir. Sahabiye Mahallesi’ni 1943’te Devlet Hastanesi’nin hizmete girmesinden sonra, sakinleri arasında çok sayıda doktorları bulunan Örnekevler Mahallesi izlemektedir. Bahçeli, tek katlı altmış yedi adet evden oluşan Örnekevler Kayseri’de ilk toplu konut projesidir.¹²⁹

1970’li yıllara kadar, Sahabiye, Örnekevler ve İstasyon Caddesi şehrin prestiji en yüksek olan semtleri olmuştur.¹³⁰

Ayrıca kentin doğu aksını oluşturan Sivas Caddesi de kamulaştırılmış ve dönemin izlerini taşıyan 5 katlı modern belediye blokları yapılmıştır.(Şekil 5,6)

¹²⁹ Kılıç A.Kayseri, Kayseri Kocasınan Belediyesi Kültür Yayınları,(2006)

¹³⁰ a.g.e.

Şekil 5.8. Belediye Blokları

Alıntı: Kayseri İl Yıllığı 1968, Kapak, Gutenberg Matbaası, Ankara, 1968

Yönetimsel faktörlerin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle, kentin kimlik faktörleri değişmiştir. Organik doku yok olmuş ve yerine kent ızgara planlı bir döneme girmiştir. Fiziksel kimlik belirleyicisi olan kentin dokusunu, evler değil kamulaştırma sonucu açılan caddeler ve bulvarlar oluşturmaya başlamıştır.

Kentin form ve görüntü açısından kimlik faktörü olan geleneksel doku, 1950 sonrası fonksiyon değişikliğine uğramıştır, konut alanlarının imar planları ile getirilen ulaşım, arazi kararları doğrultusunda ana trafik aksları üzerinde yer alması planlanmıştır.

Bu dönemden sonra kentin kimliğinin değişmesine sebep olan bir diğer faktör ise kent merkezinde artan sanayileşmenin sonucu olan göçlerdir. 1950 yılında 65.488 olan nüfus, 1960'da 102.596, 1970'de 160.985'e ulaşmıştır.

Nüfus artışı ve yeni ulaşım olanakları ile sanayinin yer seçimi sonucu merkez çevresinde kompakt bir forma sahip bulunan kent, doğu-batı yönünde lineer olarak büyümeye başlamıştır.¹³¹

Yüzyılın başından 1950'li yıllara kadar geçen sürede kentin kimlik değişimine sebep olan faktörlerin başında yönetimsel faktörler gelmiştir. Kent bütünü ve mevcut kimliği göz ardı edilerek alınan plan kararları kentin kimliğinin değişim sürecini hızlandırmıştır.

¹³¹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Bu süreci etkileyen bir diğ er olgu ise Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleş me hareketlerinin sonucu olarak yapılan bu yatırımlardır. Bu yatırımlar kentin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin de ğ iş imine sebep olmuştur.

Cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede Kayseri kentinde yaşamış medeniyetlerin birer mirası olan anıtsal yapılar kimlik belirleyicisi iken kalkınma hareketlerinin sonucu olarak yapılan yatırımlar bünyesinde üretilen binalar, Cumhuriyet döneminin önemli mimari ve kültürel mirası olarak kentin fiziksel kimliğinin önemli birer belirleyicisi olmuşlardır.

Ayrıca bu yatırımlar modern içerikli yerleşkeler kurmuşlardır. İş letme binalarının ve yerleş im düzenlerinin farklılıkları kentteki mimari anlayışı etkilemiştir. Genel olarak tek katlı ve bahçe içinde tasarlanmış konutlar, yerleş im düzenleri, iş levsel düzenlenmiş mekansal kurguları, konfor şartları ve kullanım biçimleri ile geleneksel konut üretimi kullanımının yeniden yapılanmasında etkili olmuştur.¹³²

Kent merkezinde iş gücü ihtiyacı artmıştır ve kırsaldan kent merkezine göçler başlamıştır. Göçle gelen nüfus kentin demografik yapısının dolayısıyla sosyo-kültürel kimliğinin de ğ iş mesine sebep olmuştur. Farklı kültürel birikime sahip insanlar bir arada yaşamaya başlamış ve kentte kozmopolit bir yapı oluşmaya başlamıştır.

1950'li yıllarda kentin biçimsel ve sosyal kimliğinin de ğ iş mesine sebep olan diğ er yatırımlar; özel sektör yatırımı olan Birlik Mensucat (1951) ile Orta Anadolu Mensucat (1955) fabrikaları, kentin batı yönünde gelişmesini teşvik ederek, Aydınlık evler ile Hürriyet Mahallelerinin doğmasına neden olmuşlardır. 1955 yılında Ankara yolu üzerinde açılan Şeker Fabrikası bölgede yeni mahallelerin oluşumunu hızlandırmıştır. Kentin batı yönünde özel yada kamu sektörü tarafından oluşturulan sanayi kuruluşları yeni konut alanlarının oluşumunu teşvik ederken, kentin doğu yönünde gelişim aynı ivme ile olamamıştır. Ancak yine de artan nüfusun

¹³² Asıliskender, B. , a. g. e

gereksinimini karşılamak üzere, kentin doğu yönünde Sivas Caddesi üzerindeki Kavak yazısı mevkinin planlaması K.Ahmet Aru'ya yaptırılmıştır¹³³

Böylece, kentin doğusu, Sivas Caddesinin her iki yanı konut alanı olarak düzenlenmiştir.

Kent merkezinde artan sanayileşme hareketleri sonucunda kent bir odak merkezi haline gelmiştir.

Nüfus artışı ve yeni ulaşım olanakları ile sanayinin yer seçimi sonucu Kale ve çevresinde kompakt bir forma sahip bulunan kent, bu gelişmeler sonucunda, kentin sahip olduğu biçimsel belirleyiciler sayesinde planlı olarak doğu-batı yönünde lineer olarak büyümeye başlamıştır.

Bu gelişim ve değişim, tarihi kent dokusundan özellikli üst gelir grubu ailelerin yeni konut tiplerine yönelmesine sebep olmuştur.

Kentin sahip olduğu form ve görüntü faktörü açısından önemli kimlik belirleyicisi olan geleneksel konutlar terk edilmeye ve ülke genelinde etkisini gösteren sanayileşme sürecinin sonucu olarak ortaya çıkan yüksek katlı yapılar tercih edilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla kent Anadolu kenti kimlik özelliklerini yitirerek, modern kent kimliğine bürünme sürecine girmiştir.

1960'lı yılların başında göreve gelen yerel yönetim, 1945 imar planını uygulamaya devam etmiştir. Bu dönemde geleneksel doku üzerindeki tahribatlar artmıştır.

Yeni ekonomik yatırımlar kent mekânında yer almış, hizmet sektörünün kent mekânında yoğunluğu artmış, kent alanlarında 3-5 katlı yapılanmaya gidilmiştir.

Plan kararlarıyla devam eden istimlaklar sonucu yeni konutlara ihtiyaç duyulmuş ve kentin günümüzdeki silüetinin oluşmasına sebep olan apartmanlar yapılarak, konutları elinden alınanlara bu apartmanlardan daireler verilmiştir. Böylece kentin plan dışında yapılaşmasının önüne geçilmiştir.

¹³³ Karatepe,Ş,1999.Kendini Kuran Şehir,Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları

Ayrıca bu istimlâk edilen birkaç aileye bir parsel verilerek şehirde ilk defa arsa karşılığı daire yapımına müteahhitlerce başlanılmıştır. Büyükşehirlerde daire karşılığı arsa alımı çok önceleri başlamasına rağmen bu durum Kayseri’de ilk defa 1964 yılında uygulanmıştır.

1970'lerde, kentin yenilenmesi, tarihi dokuyu yok ederek sürmektedir. Kent ana ulaşım aksları (doğu-batı) boyunca lineer formda gelişmesini sürdürürken, merkez fonksiyonları olduğu yerde büyümeye devam etmiş, etrafındaki geleneksel doku üzerindeki yıkıcı etkisi artmıştır. Yapılan planlama faaliyetleri, merkezi gelişim sorununu iyi çözememiş koruma faaliyetlerinin yetersizliği de eklenince, doku üzerindeki baskı önlenememiştir.

1970’li yıllarda kentteki değişim eski yapıların yıkılarak yerine yenilerinin inşası, yeni alanların planlı bir şekilde yapılaşması, plansız yapılaşma sonucunda oluşan yerleşim alanları ve başka idari ünitelerin şehirle bütünleşmesi şeklinde olmuştur.¹³⁴

Kentte yaşanan bu fiziksel değişim kentin mevcut biçimsel kimliğinin değişmesi, yeni konut alanlarıyla birlikte geleneksel dokudaki mahalle kavramının yavaş yavaş kaybolmasıyla sosyo-kültürel kimliğinin değişmesi süreci hızla devam etmektedir. Ancak sosyo-kültürel kimliğin önemli bir belirleyicisi olan ataerkil aile yapısının devam etmesinden dolayı yeni yapılan konutlar metrekare açısından küçümsenemeyecek boyuttadır. Kentin Anadolu kent kimliğinin değişmesine rağmen ataerkil aile yapısı değişmemiş ve bu yapı konut form ve fonksiyonlarına da yansımıştır.

1970’li yıllarda elde altık olarak kullanılan hâlihazır haritaların sadece yol akslarını gösteriyor olması ve bu nedenle uygulamayı aksatıcı nitelikte olması nedeniyle halihazır haritaların yenilenmesini ve planların yeniden ele alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.¹³⁵ Ve 1975 yılında Mimar Yavuz Taşçı’ya yeni nazım imar planı hazırlanmıştır ve kentin kimlik belirleyicileri bu tarihten itibaren hızla değişmeye devam etmiştir.

¹³⁴ Cumhuriyetin75.Yılında Kayseri ,Kayseri Valiliği Yayınları,1998

¹³⁵ Yücel, C. a.g.e.

5.2.3. II. Plan Dönemi-1975-1986 Yılları Arası Dönem

1975 yılında Yavuz Taşçı tarafından yapılan nazım imar plan ile yüksek bloklu ve kentin günümüzde de önemli bir kimlik belirleyicisi olan geniş caddeli kent görünümü oluşmaya başlamıştır.

Şekil 5.9. Kayseri Nazım İmar Planı-1975
Alıntı:Kayseri Büyükşehir Belediyesi Arşivi

1950 yılları sonrası tüm ülkede olduğu gibi Kayseri kentinde de yerleşik konut kültürü izlerini kaybetmeye başlamıştır. Bunun sebebi sanayileşme süreci ile gelişen kentleşme olgusu, teknolojik imkanların artması, yeni yapım tekniklerinin uygulamaya geçirilmesi ve yönetsel faktörlerdir.

Kayseri kültürel ve fiziksel kimliğinin önemli bir belirleyicisi olan yerleşik konut kültürü bu tarihten itibaren hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Hazırlanan imar planları ve konut yaşamını etkisi altına almaya başlayan modern kent konutu kavramı süreci hızlandırmıştır.

Modern kent konutunun ise tüm işlevleri bir çatı altında toplaması, ıslak hacimlerin daha konforlu olması, evin tüm mekânlarına erişimin kolaylığı, iç mekanların gerekli donanım elemanlarıyla konfora yönelik olarak tefriş edilebilmesi, kısaca sunulan

yeniliklerle yaşamın kolaylaşması modern konuta olan talebi artırmış, kent halkının çok kısa sürede yeni konutunu benimsemesini sağlamıştır.¹³⁶

Dolayısıyla, Kayseri konutu da bu gelişmelerle beraber gelenekselden tamamen sıyrılmış, nitelik ve nicelik anlamında köklü değişimlerin yaşandığı bir döneme girmiştir.

Kayseri kentinde 1945 yılından itibaren kentin planlı olarak gelişimi organik yapıdaki dokunun yok olmasına sebep olmuştur. Plan kararlarının uygulanmasıyla kentin organik düzende olduğu gibi, boş bulunan alanlara ve bu alanların fiziki özellikleri ile doğal olarak şekillendiği dönem bitmiştir.

Bütün yapılanma süreci doğal bir akışta organik olarak gerçekleşmekteydi ve bu süreç kentin form ve görüntü faktörü açısından kimlik belirleyicisi olan konut dokusunu oluşturmaktaydı. Fakat imar planı sonrası konut alanları belirlenmiş, bunların ada ve parsel boyutları netleştirilmiş, parsel bazında konutun nasıl yapılacağı kararları alınmıştır. Ayrıca en, boy, yükseklik, çekme kat, yol cephesi, yan bahçe mesafesi gibi bir konutun tasarımında etkili bütün ölçüler önceden tasarımcıya verilmiş, mimar bu sınırlar içinde tasarımına başlamıştır.¹³⁷

Ancak bu durum kentsel bazda bir standartlaşmayı getirmiş ve genel anlamda kentlerin kimlik özelliklerinin yitirilmesine ve zamanla birbirine benzemesine sebep olmuştur.

1975 İmar planının etkisiyle yüksek katlı blokların yapımın hızlanması ile kat mülkiyeti kavramı ortaya çıkmıştır. Geleneksel konut kültüründe aynı toprak parçası üzerinde birkaç ailenin yaşadığı bir kavram bulunmamaktadır. Konutun üzerinde yer aldığı arsa kime aitse konutta o kişiye aitti, oysa parsel kavramıyla bir parsel üzerinde birçok aile yan yana ve üst üste yaşamaktadır. Bu anlayış değişimi kat mülkiyeti kavramını gündeme getirmiştir. Ancak mülkiyet kavramı belli bir süreçle tam uygulanmıştır.

¹³⁶Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

¹³⁷ Oral, F.S. , Kayseri’de Modernleşme Sürecinde Kent Konutu Kavramının Gelişimi 1950-1970,Yüksek Lisans Tezi,2006

Bu süreçte apartmanlar, yabancı birçok ailenin barındığı bir yapı olmak yerine, baba-oğulların, kardeşlerin veya amca, dayı, teyze gibi akrabaların bir arada yaşadıkları çok katlı aile konutları olmuşlardır. İsimlerini de genellikle ailenin soyadından almışlardır. Akdamar Kardeşler Apartmanı, Sağıroğlu Apartmanı, İncetan Apartmanı, Özateş Apartmanı, Büyüknalbant Apartmanı gibi isimler bu duruma örnektir.¹³⁸

Dolayısıyla görülmektedir ki, Kayseri sosyo-kültürel kimliğinin bir parçası olan içe dönük aile yapısı değişen ve gelişen şartlara rağmen kendini korumaya çalışmaktadır.

Ayrıca bu dönemde geleneksel dokunun tüm yıkım kararlarına rağmen kalabilen bir bölümü sit bölgesi sınırları içine alınarak, ticaret ve hizmet sektörünün yoğunlaştığı Cumhuriyet Mahallesi tampon bölge olarak öngörülmüştür.

Taşçı planında Kayseri metropoliten alanı hizmetler yoğun şehir merkezi olarak tasarlanmıştır. Gelişme lineer formda ve tek merkezli kent olarak ele alınmıştır. Plan raporunda, Kayseri'de kapalı çarşının yanında yeni merkez gelişmesinin ve sanayi bölgelerinin oluşumundan hareketle, merkez yerleşiminin ve biçiminin kentin fiziki şekillenmesinde yol gösterici olarak ele alındığı ve etkin bir ulaşım sistemi ile tek merkezli bir makroform yaratılacağı belirtilmektedir.¹³⁹

1980 yılları sonrasında ise, 1975 imar planı kararlarının etkilerine bağlı olarak değişimler devam etmektedir. Üst gelir grupları için Sivas Caddesi'nin güneyinde kentin doğusunda-geliştirilen Alparslan ve Mimarsinan Mahalleleri yüksek katlı oluşumlarıyla dönemin imar anlayışını sergilemektedir. Benzer bir yaklaşım ile 1980'lerin ortalarında, dönemin belediyesi tarafından, alt-orta gelir grupları için, kentin batısında Şeker Fabrikası karşısında Belsin toplu konutları inşa edilmiştir.¹⁴⁰ Böyle bir lineer-ayırım yapısı içinde kentlilerin işyerlerine zaman veya fiziki mesafe olarak yakın, aynı zamanda gelir düzeylerine uygun konut yeri seçmeleri olasılığının maksimize edileceği düşünülmektedir. Konut alanları her biri bir alt merkez etrafında

¹³⁸ a.g.e.

¹³⁹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

¹⁴⁰ Asiliskender, B. , a. g. e

toplanan 20–80 bin nüfuslu mahalleler olarak biçimlendirilmiştir. Bu mahallelerin yoğunlukları merkezden uzaklaştıkça azalan biçimde planlanmıştır.¹⁴¹

1945 yılından itibaren kentte görülen, planlı gelişimden dolayı, kent artık tipik Anadolu kent kimliği özelliklerini tamamen kaybetmiş ve metropol kent görünümüne sahip olmaya başlamıştır. Kentin fiziksel kimliğini oluşturan organik sokak dokusu yok olmuş onun yerine yüksek katlı konutların sınırlandığı geniş yollar almıştır. Apartmanlaşma süreci kentte aşama aşama olmuştur. Kat mülkiyet kanunu ile tek parsel üzerinde birçok ailenin yaşama anlayışı, akrabaların aynı apartmanda yaşamasıyla uygulanmış bu yapı giderek değişmiştir. Sanayileşmenin bir sonucu olan kentleşme süreci Kayseri kentinin sadece fiziksel kimliğini değil, kültürel kimliğini de değiştirmiştir.

1980’li yıllarda kent kimliği değişimini etkileyen bir diğer faktör ise kentte 1978 yılında kurulan Erciyes Üniversitesidir. Üniversite eğitim, araştırma ve sağlık hizmetleri sunarak, kentin algılanmasında etkili bir öge olmuştur. Üniversitenin kurulması, kentin sosyo-ekonomik yapısında ve kültürel yapısında değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kente yapısı açısından farklı bir nüfus eklenmiştir. Üniversite öğrencilerinden ve üniversite personellerinden oluşan bu yeni nüfus Üniversite yerleşkesi merkez olacak şekilde kentin güneydoğusunda yer alan Talas ilçesinde bir yerleşme göstermiştir ve Talas’ın kentin mekansal birleşme süreci hızlanmıştır.

Öğrenci nüfusu kentin sosyo-ekonomik yapısında ve kültüründe değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Sosyo-ekonomik yapının değişmesiyle yeni servis sektörleri ortaya çıkmıştır.

Kentin sosyo-kültürel kimliğinden dolayı, kent merkezinde restoran ve kafeler bulunmamaktadır. İçe dönük aile yapısı, sosyal yaşamın sadece aile içinde olmasından dolayı bu hizmet sektörü kentte gelişmemiştir. Ancak üniversite nüfusu bu yapıyı değişmesine sebep olmuştur. Son yıllarda açılan yüksek kalitedeki kafeler bu değişimin göstergeleridir.

¹⁴¹ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Bu dönemde, kent ve çevresinde ağaçlı alanların yokluğu göz önüne alınarak, güneyde Hacılar, Hisarcık ve Talas sırtlarında yer alan meyve bahçeleri ve bağlar kentin peyzaj alanı olarak düşünülmüştür. Bu alanlar, aynı zamanda korunacak yer üstü yapıları ile arkeolojik sit bölgelerini barındırması nedeniyle mutlak koruma alanları olarak öngörülmüştür. Günümüzde bu bağ-bahçe alanları, kentin daha yoğun ikinci konut bölgesi durumuna dönüşmektedir.¹⁴²

5.2.4. III. Plan Dönemi- 1986 Yılı ve Sonrası Dönem

Kayseri kentinin mekânsal olarak büyümesi ve gelişme potansiyeli göstermesi sonucu yeni bir planlama yapılmasını gerekli kılmıştır. Yeni bir planlamaya geçmek için eldeki planın veya planlama dönemi süresinin dolması, planlama dönemleri arasında boşluk bırakmamak ve gelişme potansiyeli gösteren alanların planlı olarak yakalamak için yeni beklenmemiş ve 1986 yılında yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

1986 yılından sonra kent için kapsamlı bir imar planı hazırlanmamıştır. Fakat plan revizyonları ile gerekli bölgelerde düzenlemeler yapılmıştır.

1986 yılında, yapılan planda 1975 yılında yapılan plandaki genel ilkeler korunmuştur. Çevre yerleşmeler ile Kayseri arasında rekreasyon ve turizm-yazlık konut olarak kullanılan bağ evleri, ticaret, çalışma, ulaşım v.b. tüm kentsel fonksiyonlarda bir hizmet alış-verişi olduğu için, bu gelişimi planla yönlendirebilmek amacıyla planın çevresi ile birlikte ele alındığı belirtilmektedir.¹⁴³

Kayseri kent merkezinde çarpı işareti şeklinde kesişen iki eksen üzerinde gelişmektedir. Ana eksen Ankara-Sivas karayolu boyunca doğu batı yönünde, diğer eksen ise Erkilet' ten Talas' a olmak üzere kuzey güney yönündedir.¹⁴⁴

Kayseri'nin 1980 sonrası mekansal gelişmesinde görülen başlıca gelişmeler, kentin geniş alanlara yayılma eğiliminin ortaya çıkması, özellikle kuzey ve batı çeperlerinde gecekondulaşma, merkezin kendi etrafında büyümesi ve ana yollar boyunca aksiyel gelişmesi, kentin doğu-batı çeperlerinde planlı toplu konut alanlarının oluşması, eski

¹⁴² Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

¹⁴³ Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

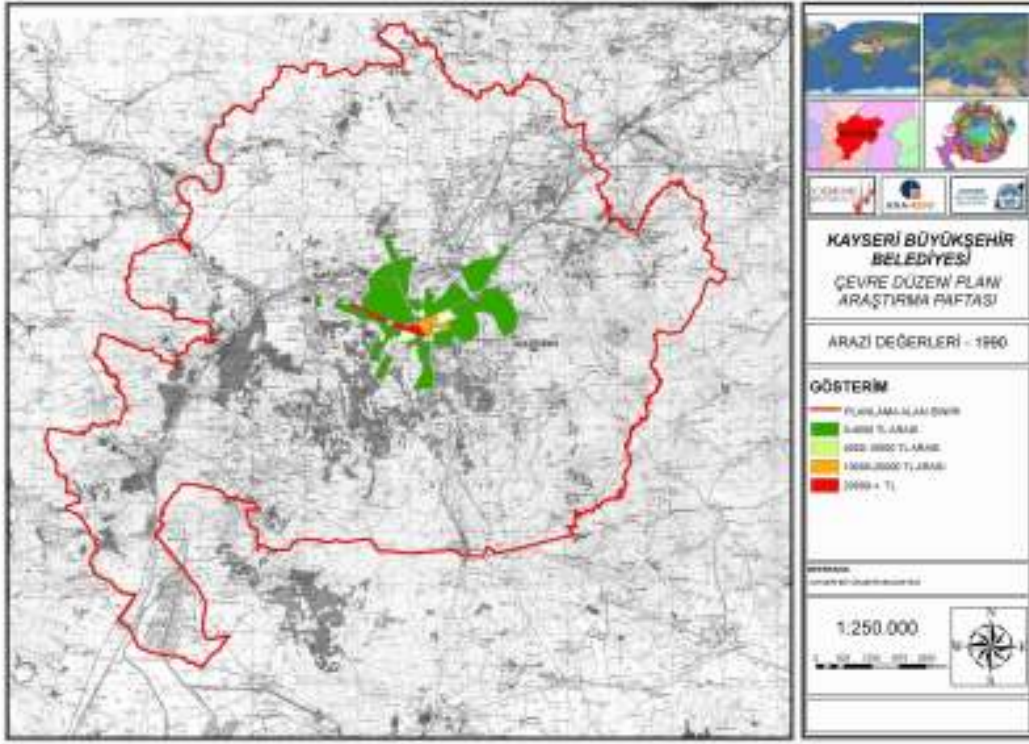
¹⁴⁴ a.g.e.

kent dokusunun hemen hemen bütünüyle tahribi ve çok katlı yapılaşmanın artması, kentin yakın çevresindeki yerleşmelerle kentin bütünleşme eğilimi, güneyde bağ evleri karakterinde ikinci konut gelişmesinin yaygınlaşması şeklinde özetlenebilir.¹⁴⁵

Kentin bu gelişimi ve dönüşümü arazi fiyatlarına da yansımıştır. 1990 yılında kent merkezi en yüksek emlak değerinde iken, merkeze yakın doğu aksı üzerindeki konut alanların değeri onu izlemekte, batıdaki yalnızca küçük sanayi alanlarında yüksek emlak değeri izlenmektedir. 1994 Yılına kadar merkezdeki birkaç semtin değerindeki görece azalmanın dışında fazla bir değişiklik görülmez. 1994 Yılında, kentin batı aksında küçük sanayi ve sanayi alanlarında, merkezde ve merkezin yakın doğu yönünde en yüksek emlak değerleri görülürken, bu aksın güneyinde kalan konut alanlarında önemli ölçülerde değer artışı oluşmuştur. Bu eğilim, kentin o yöndeki gelişimine paralel olarak sürer. 2002 Yılı emlak değerleri incelendiğinde, M.İ. A.'na yakın doğu yönündeki birkaç semtte en yüksek olmak üzere, doğu-batı aksı boyunca emlak değerlerinin yüksek olduğu, bunu doğu yönündeki nispeten uzak diğer semtler ve aksın güneyindeki diğer alanların izlediği görülür. Kentin kuzeyinde bulunan alanların emlak değerleri bu yıllar boyunca hep aynı düzeyde kalmıştır. Bu sonuçlar, kent merkezinden uzaklıkla arazi fiyatlarının düşmediğini, ana ulaşım aksı boyunca arttığını göstermektedir.¹⁴⁶(Harita 5.2-5.3-5.4)

¹⁴⁵ a.g.e.

¹⁴⁶ a.g.e

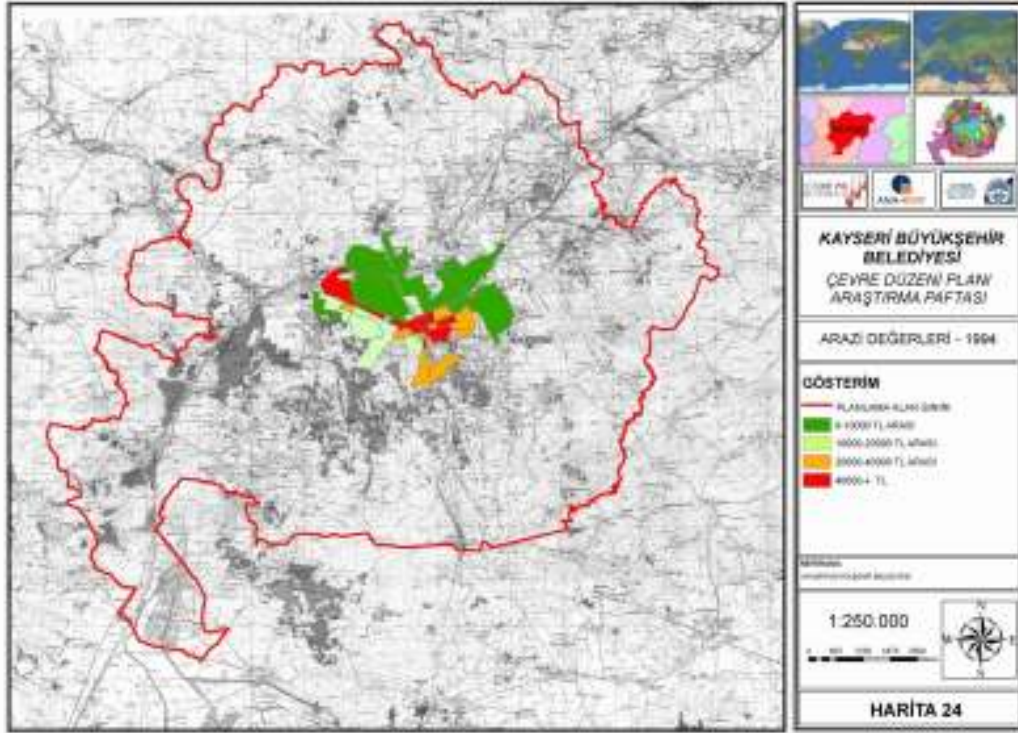

Harita 5 .2. 1990 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri- 1990 paftasında görüldüğü üzere o dönem en üst değerler kentin merkezine yakın Düvenönü ve Cumhuriyet meydanları arasında kalan kısımlar ve Fatih ile Emek Mahallesi olarak görülmekte şimdiki Yeni sanayi diye bilinen kesime doğru uzamaktadır. Buraları doğu yönündeki konut alanları izlemektedir, Kılıçaslan mah. Melikgazi mah. ve devamla Alpaslan mahallelerini ikinci en üst değere sahip alanlar olarak görmek mümkündür.¹⁴⁷

¹⁴⁷ a.g.e.

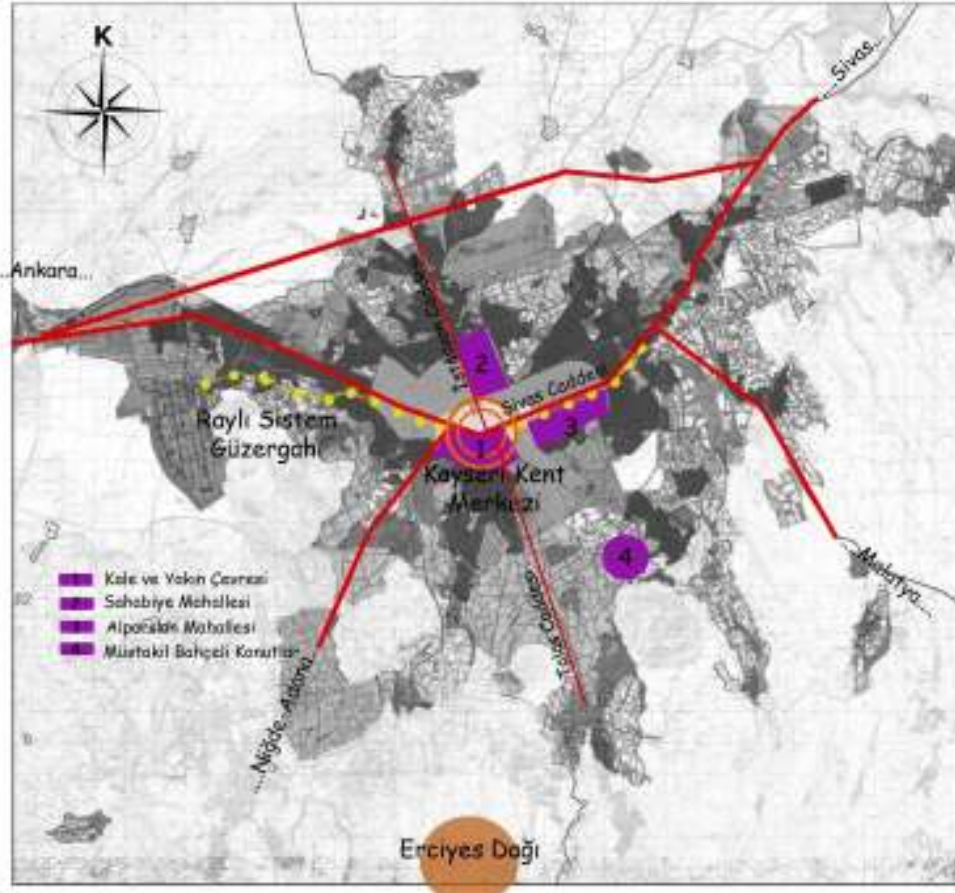

Harita 5.3. 1994 Yılı Arazi Değerleri

Alıntı: Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Arazi değerleri-1994 haritasında en üst değerlere sahip alanlar kentin güneyinde yoğunlaşmakta ve alan olarak 1990 yılından daha fazla alan kapsamaktadır. Bu dönem en değerli yerlerden olan biri de Şeker Mahallesi olarak görülmektedir. Esenyurt mahallesi ve Çay bağları diye bilinen mevkiler ve Kayabağ Mahallesi de ikinci en üst değere sahip alanlar olarak görülmektedir.¹⁴⁸

¹⁴⁸ a.g.e.

Şekil 5.10. Plan Kararları Sonucu Üst Gelir Grubunun Mekan Tercihleri

Merkezin desantralizasyonu, sanayi alanlarının gelişimi, yeni konut alanları gereksinimi ve kentteki planlama faaliyetleri sonucu, yoğunluk dağılımında da değişim yaşanmıştır. 1990 Yılında yoğunluk, eski kent merkezinde düşük olmak üzere merkezi iş alanında ve doğu yönündeki birkaç semtte yüksek, diğer alanlarda düşüktür. 2000 Yılında, brüt yoğunluğun merkezde düşmeye devam ettiği, yakın doğusunda ve batı aksının güneyindeki birkaç semtte, toplu konut alanının bir bölümünde, kuzeyde birkaç semtte, daha yüksek yoğunluklar oluştuğu izlenmektedir.¹⁴⁹

1988 yılında Kocasinan ve Melikgazi ilçe belediyelerinden oluşan Kayseri Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur. Kayseri kentindeki planlama faaliyetleri

¹⁴⁹ a.g.e.

1990'lardan sonra devam etmiş; ana ilkeler korunmak üzere pek çok plan revizyonu ve ilave plan yapılmıştır.

Yüksek katlı yapılaşma, bu dönemde de hızla kentin fiziksel kimliğinin değişmesine sebep olmuştur. Kent genelinde 15 katlı ayırık yapı düzenin oluşturduğu tek tip bir yapılaşma süreci yaşanmıştır. Bu süreç günümüzde de hızla devam etmektedir.

Kentin nüfusunun artması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi sonucu mekansal etki alanı genişlemiş ve 2004 yılında 356 km² olan Büyükşehir Belediyesi hinterlandı 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanuna göre 2150 km²'ye çıkmıştır.(Harita 5,6)

Harita 5.6 5216 Sayılı Yasadan Sonraki İdari Sınırlar
Alıntı:Kayseri 25000 Araştırma Raporu- Kayseri Büyükşehir Belediyesi-2005

Valilik binası merkez kabul edilerek 20 km. yarıçapındaki dairenin içinde kalan yerler Kayseri Büyükşehir Belediyesine bağlanmıştır.

Büyükşehir Belediyesinin sınırlarının genişlemesi Çevre Düzeni Planı yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır ve 2005 yılında 1/50000 ölçekli Çevre Düzeni Planı yapılmıştır.

Bu çerçevede hazırlanmış olan Çevre Düzeni Planı ile birlikte, hinterland sınırı içerisinde sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda rasyonel doğal kaynak kullanımını sağlamak üzere, kentsel ve kırsal gelişmeler ile sanayi, tarım, turizm, hizmet, ulaşım gibi sektörel gelişmeler değerlendirilmiştir. Yapılan planlama çalışması sırasında öncelikle Koruma-Kullanma dengesi göz önünde tutularak, sosyo-ekonomik, çevreyle ilgili, stratejik kararlar ile arazi kullanım kararları üretilmiş ve buna bağlı olarak kent için en uygun yer seçim kararları belirlenmiştir. Bu kararların planlar arası geçişlerde alt ölçekli planlara yol gösterici olması hedeflenmiştir.¹⁵⁰

Bu dönemde kentin kimliğinin değişmesine neden olan faktörlerin başında teknolojik gelişmeler gelmektedir.

2000 li yıllardan sonra Kayseri kentinin mekansal yapısını ve dolayısıyla bu yapıdan kaynaklanan kent kimliğinin değişmesini en çok etkileyen proje raylı sistem projesidir. Kentin doğu-batı aksı üzerinde bulunan hafif raylı sistem projesi yer seçimi hakkındaki tartışmalar uzun süre devam etmiştir. Kentin bir kimlik belirleyici olan geniş yollar projenin uygulama sürecinde daraltılmış ve bu durum kentin kimlik belirleyicisinin niteliğinin değişmesine sebep olmuştur.

Yerel yönetim, son teknolojiyi kent genelinde uygulama konusunda son derece kararlı ve isteklidir. Bunun bir diğer sonucu da kent merkezinde yer alan stadyumun arasının özel bir şirkete satılmasıyla bu alana alışveriş ve yaşam merkezi kurulmasına karar verilmiştir ve kentin batı aksında yeni bir stadyum inşa edilmiştir.

Stadyumun niteliği ve büyüklüğü açısından kentin yeni bir kimlik kazanması hedeflenmiş ve bu doğrultuda yatırımlar yapılmaya başlanmıştır.

Kentte yapılan 1986 planı, kentte küçük sanayi sitelerinin kurulmasını, toplu konut ve gecekondu önleme bölgeleri yoluyla kentin gelişmesini amaçlamıştır. Merkezi iş alanı yoğunlaşarak daha etkin hale gelmeye başlamıştır. Sit alanı üzerindeki yıkıcı tahribat artmakta ve bağ alanları ikinci konut alanlarına dönüşmektedir.¹⁵¹

¹⁵⁰ <http://www.kayseri-bld.gov.tr>

¹⁵¹ Kocatürk, F. , Kayseri'nin Kentsel Gelişim Süreci, Tol Dergisi,2009

Bu dönemde ev bundan sonra kentin gelişimi bu plan kararları çerçevesinde olmuş ve eski tarihi kent dokusunun kimlik kazandırdığı kent, parselasyon planının sahip olduğu yüksek yoğunluklu bir büyükşehir olmuştur.

Yerleşik dokuda görülen, fiziksel kimlik belirleyicisi olan Cumhuriyet döneminin önemli mimari ve kültürel mirası olan alanlar rant baskısı ile gelişen plan kararları sonucu giderek yok olmaktadır.

Kentsel sit alanında birkaç yapının dışında Kayseri kenti form ve görüntü faktörü açısından kimlik belirleyici olan geleneksel konut dokusu, tamamen yok olmuştur.

5.3. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak tarihsel süreç içerisinde Kayseri kent kimliği özellikleri incelenmiştir daha sonra ise kent kimliği değişim süreci, üçüncü bölümde ele aldığımız kent kimliği değişimi faktörleri ile ilişkilendirilerek irdelenmiştir.. Kent kimliği değişimi, alınan ve uygulanan plan kararları sonucu değişen mekânsal yapısı üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

Tarihsel süreç içerisinde Kayseri kent kimliği özellikleri incelendiğinde;

Kayseri kenti ilk olarak, ilkçağ kentlerinde olduğu gibi savunulabilen bir tepe üzerine kurulmuş olmasından dolayı ilk çağ kentlerinin kimlik özelliklerini göstermektedir. Fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı, şehir tepeden ovaya inmiştir.

Ortaçağda ise kent kale-kent kimlik özelliklerini göstermektedir. Yerleşme alanın çok büyük bir bölümü surlar içindedir ve surun çevrelediği alan küçüktür. Genellikle yönetimsel ve askeri işlev taşıyan iç kale vardır. İç kalede yoğun yapılaşma gösteren bir yerleşme alanı bulunmaktadır. Ticaret alanı kısıtlı bir alan içinde sıkışmış olması nedeniyle daha örgütlü bir niteliğe sahiptir.

Kent, İç kale ve onun güneyindeki surlarla çevrili iken, sonradan yavaş yavaş sur dışına çıkarak, biçimsel kimliğinin sağlamış olduğu avantajla ovaya yayılmaya başlamıştır ve 18. yüzyılın sonlarına kadar ortaçağ kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır. Kent dar, kıvrımlı ve çıkmaz sokaklar ile organik bir düzen sergilemekte, sokakların kesiştiği yerlerde, küçük meydancıklar, cami avlu veya

bahçeler bulunmaktadır. Kent adeta yayvan büyük bir kitle; ev ve avlular, sokak ve meydancıklar da, bu kitleden oyularak çıkarılmış boşluklardır. Sahipsiz boşluklara, anlamsız dış mekanlara pek rastlanmamakta, her yol, her sokak ve her çıkmazın belli nedenlerle, belli işlevler için meydana getirilmiş, anlamlı mekanlar oluşturmaktadır.¹⁵²

Fakat bu yıllardan sonra, kentin kimliğini tüm dünyada etkisini gösteren Sanayi devrimi sonrası yaşanan sanayileşme hareketleri ve modern kentleşme hareketleri etkilemiştir. Kentte yapılan planlama çalışmaları ve sanayi sektörünün gelişmesiyle kentin kimlik belirleyicileri ve dolayısıyla kent kimliği de değişmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde değişen kent kimliği açısından Kayseri kenti ortaçağ kenti kimlik özelliklerini yitirip, 21.yüzyılda metropol-kent kimlik özelliklerini yansıtmaktadır.

Süreç içerisinde değişen kent kimliği çalışmanın bu bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır ve değişim süreci, Plansız Dönem, I. Plan Dönemi- 1945–1975 Yılları Arası Dönem, II. Plan Dönemi–1975–1986 Yılları Arası Dönem ve III. Plan Dönemi–1986 ve Sonrası Dönem olarak kentte birçok açıdan kırılmaların yaşandığı dönemlerde incelenmiştir.

Plansız Dönemde, kentin kimlik özelliklerini yansıtan iki bölge bulunmaktadır. Bu bölgelerden biri Kayseri Kalesi ve çevresi, diğeri ise birinci bölgenin güneyinde kalan ve günümüzde kentsel sit alanı olarak tescillenen bölgedir. Bu bölgeler organik yerleşim dokusu ve tarihsel, fiziksel kimlik belirleyicilerinin mekana yansımalarının yoğun olarak hissedildiği bölgelerdir. Fakat bu belirleyiciler zamanla nitelik değiştirmiş hatta yok olmuştur. Bu değişime sebep olan faktörler; fiziksel, yönetimsel ve sosyal faktörlerdir.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan fiziksel faktörlerden yangınlar ve depremler, bölgede yer alan, fiziksel kimlik belirleyicisi olan konut dokusunun yok olmasına sebep olmuştur.

¹⁵² İmamoglu, V., 20. Yüzyılın İlk Yarısında Kayseri Kenti: Fiziki Çevre ve Yasam, 1. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi Yayınları No:1, Kayseri, 121-128, Nisan 11-12, 1996.

Bölgenin kimlik değişimine sebep olan bir diğer faktör ise yönetimsel faktörlerdir. 1986 yılında Kale ve çevresinin merkezi iş alanı (MÍA) olarak düzenlenmiş olması ticari kullanımın yoğunlaşmasına sebep olmuştur ve bu bölge özgün niteliklerini kaybetmiştir. Kale ve çevresinin güneyinde yer alan kentsel sit alanı olarak ele aldığımız ikinci bölge ise uygulanan planlama çalışmaları sonucu, geleneksel organik yapısından kaynaklan kimlik belirleyici özelliklerini koruyamamış ve günümüze kalan birkaç yapısıyla geçmişten ipuçları vermektedir.

Cumhuriyet Öncesi dönemde ele aldığımız bu bölgelerin kimlik değişine sebep olan bir diğer faktör de sosyal faktördür. Kullanıcı yapısındaki ekonomik ve sosyal değişiklikler sonucu farklı bölgelere taşınma nedeni ile civar köylerden ya da şehir dışından göç eden düşük gelir gruplarının yerleştiği bir bölge haline gelmiştir. Bunun sonucunda alanın fiziki kalitesi oldukça bozulmuş ve sağlam kalan az miktardaki örneklerde yeni kullanıcıların sahip çıkamamaları nedeni ile giderek bozulmaya başlamıştır.

- I.Plan Dönemi- 1945–1975 Yılları Arası Dönemde kentin kimlik değişimine neden olan faktörler ise teknolojik gelişmeler, yönetimsel faktörlerdir.

Teknolojik gelişmelerin kent kimliği değişimine etkisi: 1900 yılında kente otomobilin gelmesiyle, kentin sahip olduğu fiziksel kimlik öğesi organik dar yol dokusu yıkılmış ve günümüz kentinin fiziksel kimlik öğesi olan geniş caddeler ve bulvarlar açılmış olmasıdır.

Yönetimsel faktörler de bu dönemde kentin kimlik değişimine sebep olmuştur.

1945 Yılında başlanan planlama çalışmaları, kentin bugünkü görünümüne sahip olmasının ilk aşamasıdır. 1945 Planının uygulanmaya başlamasıyla organik eski kent merkezinin yerine ızgara planlı bir yerleşim planı kentin değişimine sebep olmuş ve eski kent merkezinin birçok alanı kamulaştırılıp yıkılmıştır. Bu yıkımlar kentin tarihi geçmişi ile arasındaki bağları kopartmış ve kentin fiziksel kimlik belirleyici olan birçok faktörün yok olmasına sebep olmuştur. Plan kararları sonucu imara açılan birçok bölgede yüksek katlı yapılar oluşmaya başlamış ve geleneksel konut dokusu yerini modernleşmenin bir sonucu olan apartman tarzı yapılaşmaya bırakmıştır. Bu yaşam tarzına geçiş Kayseri kentinde hemen değil aşama aşama yaşanmıştır.

Cumhuriyet'in ilanı sonrası yaşanan kalkınma ve modernleşme hareketlerinin sonucu olarak kentte kamusal ve özel yatırımlar yapılmıştır ve bu yatırımlar kentin hem fiziksel hem de sosyal kimliğinin değişimine sebep olmuştur.

1945 yılında hazırlan plan süreç içerisinde çeşitli tadilat ve ilavelerle 1975 yılına kadar uygulanmıştır ve 1975 yılında yeni bir imar planı hazırlanmıştır.

- II. Plan Dönemi- 1975- 1986 Yılları Arası Dönemde, 1975 imar planının etkisiyle kentte değişimler yaşanmıştır. Kent biçimsel kimliğinin avantajıyla aksiyel olarak büyümeye devam etmiştir. Eski kent dokusu tamamen yok edildiği çok katlı yapılaşmanın giderek arttığı süreç bu dönemde de etkisini göstermiştir.

1980 yılından sonra kent merkezinin nüfusu artmış ve kentin doğu-batı aksında toplu konut alanları olmuştur.

Bu dönemde kentin kimliğinin değişmesine sebep olan en önemli faktörlerin başında kentte kurulan Erciyes Üniversitesi olmuştur. Üniversite kenti bir çekim merkezi haline getirmiştir. Öğrenci nüfusunun ihtiyaçlarına cevap verecek restoran kafe gibi yeni hizmet sektörleri oluşmuştur ve bu sektörler içe dönük sosyal aile yapısı olan kentin kültürel kimliğinin değişim sürecini başlatmıştır.

- III. Plan Dönemi- 1986 ve Sonrası Dönemde ise kentin kimlik değişimi bir önceki döneme paralel devam etmektedir. Bu dönemde kentin kimlik değişimini etkileyen faktörlerden biri teknolojik gelişmeler gelmiştir.

Bu gelişmelerin başında raylı sistem projesi gelmektedir, yapımı 2009 yılında tamamlanan bu proje kentin fiziksel kimlik belirleyicisi olan geniş yolların daralmasına sebep olmuştur. Projenin güzergahı ve gerekliliği uzun süre tartışılmıştır.

Plan kararlarıyla değişen mekansal yapı üzerinden değişen Kayseri kent kimliği incelendiğinde görülmüştür ki, fiziksel, yönetsel ve sosyal faktörler kentin kimlik faktörlerinin değişmesine veya nitelik değiştirmesine sebep olmuştur. Kimlik faktörlerinde yaşanan bu değişim kentin kimliğinde değişmesine sebep olmuştur.

Kayseri kenti ilkçağlardan beri önemli bir yerleşim alanı olmasından dolayı, tarihsel kimlik kent için önemli bir kimlik faktörüdür ve tarihsel kimliği mekanda fiziksel

kimlik belirleyicisi olan yapılar sayesinde günümüze izler taşımaktadır. Ancak kentte koruma kavramının çok geç kavranması bu yapıların birçoğunun yok olmasına sebep olmuştur.

Kayseri kentinde, elde edilecek kar paylarının yüksekliği (kamu yararı kişisel çıkar çatışması), sözde çağdaşlaşma tutkusu ve birçok etken altında; kültür varlıkları yok edilmekte, yeni yoz yapıların yol açtığı tahribatlar da ürkütücü boyutlara ulaşmaktadır. Yani; artık tarihi dokular, -eskiye benzeyen ama eski olmayan ya da yeniye öykünen ama yeni olmayan- *eskiymiş gibi* ortaya çıkan ürünler ve bunların oluşturdukları çevrelerle tiyatro dekorları gibidir.

6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsan kentsel yaşama geçişinden başlayarak çeşitli gereksinimleri için korunma amacıyla mekânlar kurmuştur. Kent de bu gereksinimlere karşılık veren örgütlü mekânlar topluluğudur.

Kentler, var oldukları süre içinde sürekli değişim gösteren bir yapıdadırlar. Bu değişken yapı zamana, coğrafyaya ve özellikle içinde yaşattığı kentlilere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Kent de bu etkileşimlerin bir ürünüdür. Bu etkileşimi ortaya çıkaran faktörler her kent için geçerliliğini korusa da her kentte farklı bir etkiye ve oluşum sürecine bağlı olarak geliştiğinden kentlerde birbirinden farklı özellikler gösterir. Bu durumda, onlara kent olma özellikleri kazandıran durumların yanında farklı kültür ve sosyal yapılara sahip olmaları da kentlerin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu farklı karakterler kent kimliği kavramı ile açıklanmaktadır.

Kimlik kavramı, canlılar ya da nesnelere için ayırt edici, farklılığı yaratan özellikler olarak tanımlanırken, kentsel kimlik ise bir kenti tanımlayan ve onu diğerlerinden ayıran belirleyici nitelikteki bileşenlerin bütünüdür. Bu bileşenlerin ayrı-ayrı özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sistemin bir sonucudur.

Bir kenti diğer kentlerden ayıran en önemli özellik, o kentin kendine ait bir karaktere sahip olmasıdır. Bu karakter, üzerine yerleştiği coğrafyadan içinde barındırdığı insanlara kadar uzanan bir ağın içinde zamanla gelişir ve o kentin etiketi haline gelir.

Kentin kimliği uzun bir zaman dilimi içinde oluşur ve şekillenir. Kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi gibi faktörler kenti biçimlendirir ve kente kimlik kazandırır.

Bu çalışmada kent kimliği faktörleri tarihsel kimlik, biçimsel kimlik, fiziksel kimlik, sosyo-kültürel kimlik ve ekonomik yapının kent kimliğine etkisi olmak üzere beş ana

başlık altında incelenmiştir. Çalışma alanı olan Kayseri kent kimliği de bu faktörlerle ilişkilendirilerek incelenmiştir.

İç Anadolu bölgesinde kavşak noktasında yer alan ve çevresi için her zaman bir çekim merkezi olan Kayseri kentinin, Hititlilerden Osmanlılara kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olduğu, dolayısıyla zengin bir tarihsel geçmişe ve kültürel birikime sahip olduğu görülmektedir. Bu zengin tarihsel ve kültürel geçmiş bütünsel olarak Kayseri kentinin tarihsel kimliğini oluşturmaktadır.

Kayseri kentinin biçimsel kimliği iki aşamada incelenmiştir; Birincisi, Kayseri'nin kuruluş aşamasındaki biçimsel kimliği, ikincisi ise günümüzdeki biçimsel kimliğidir. Savunma amacıyla yüksek bir tepe üzerinde kurulmuş olan kent daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı ovaya inmiş ve ova kenti olmasının olanaklarını kullanarak burada biçimlenmiştir.

Kentin ovaya iniş sebepleri ve zamanı hakkında kesin ve yeterli bilgi yoktur. Ancak çeşitli kaynaklarda elde edilen bilgilere göre ovaya iniş sebebi; korunma endişesi, ekonomik nedenler, askeri nedenler ve doğal olaylar olarak belirtilmiştir.

Kayseri kenti 1960'lı yıllara kadar, merkez çevresinde kompakt olarak gelişen bir mekân yapısına sahipken makroform gelişmesi çeşitli faktörlerin etkisiyle değişime uğramış, radyal yol sistemine dayalı gelişme öne çıkmış, gelişme aksları boyunca mekansal uzlaşma ve farklılaşma ortaya çıkmıştır. Bugün doğu-batı aksında giderek belirginleşen lineer gelişme makroforma dönüşmüştür.

Kayseri kenti fiziksel kimliği; doğal çevre kimliği ve yapay çevre kimliği olmak üzere iki bölümde incelenmiştir.

Kayseri kenti doğal çevre kimliğinin asıl belirleyici ögesi, Erciyes Dağı'dır. Heybetli konik gövdesi, sert ve dik piramit zirvesi, yüz kilometre yarıçapında bir dairenin her noktasından yol gösteren karlı tepesiyle Dünya'nın en güzel dağlarından biri olan Erciyes Dağı, Kayseri kentiyle bütünleşmiş ve kentin simgesi olmuştur.

Kayseri kenti yapay çevre kimliğinin en belirgin elemanları ise kentin tarihsel geçmişini günümüze taşıyan anıtsal yapılar ve yakın geçmişe tanıklık eden 20.yy yapılarıdır.

Kayseri için diğer önemli yapay çevre kimliği öğesi ise yollardır. Kayseri kenti, birçok kentin sahip olmadığı, geniş, orta refüjlü, aydınlatılmış, bakımlı ve kaldırımli olan yollara sahiptir.

Sosyo-kültürel kimlik bağlamında Kayseri kentinin kültürel, kurumsal ve ekonomik yapısı incelenmiş ve sonucunda binlerce yıllık tarihsel ve kültürel geçmişi olan kentin belirleyici bir sosyo-kültürel kimliği olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Kayseri kentinin binlerce yıllık ticaret geçmişinin günümüzdeki sanayi yatırımlarının ilk adımları olduğu ve Kayseri kentinin ekonomik yapısının kent kimliğini etkilediği sonucuna varılmıştır.

Çalışma alanı olan Kayseri kenti kimlik faktörleri incelendiğinde ; Kayseri binlerce yıllık tarihi geçmişinden kaynaklanan tarihsel, fiziksel, kültürel birikime sahiptir. Ancak yapılan incelemeler sonucunda görülmüştür ki, Kayseri bu zengin birikim potansiyeli etkili biçimde kullanamamıştır. Köklü tarihsel geçmişinin günümüze izlerini taşıyan anıtsal yapıtlara gerekli önem verilmemiş ve birçoğu kentleşme sürecinde yıkılarak yok edilmiştir. Günümüze gelen yapılar ise son günlerde gündeme gelen koruma kavramı bağlamında korumaya alınmaya ve yeniden işlevlendirilmeye çalışılmaktadır.

Kentler yaşayan varlıklardır ve zaman içerisinde gelişerek büyür ve değişirler. Kentler bu süreç içerisinde sahip oldukları kimliklerinin bir kısmını korur, bir kısmını değiştirir ve bir kısmını da kaybederler.

Tarihsel süreç içerisinde kentlerin kimlikleri sürekli değişime uğramıştır. Sanayi devrimi öncesi kentlerin kimliklerini; kilise, pazaryeri, lonca yapıları ve surlar oluştururken bu durum sanayi devrimi ile değişmiştir.

Sanayi devrimi ile kentlerin nüfusları hızla artmıştır, hızlı nüfus artışı kentlerin kimliklerini olumsuz etkilemiştir. Sanayi devrimi kent oluşumlarını etkileyen modernizm akımı ile kentler birbirine benzemeye ve kimlik kaybı yaşamaya başlamıştır. Yüksek yapıli iş merkezleri, tekdüze beton yığınlarından oluşan toplu konut tarzı yapılaşmalar, gecekondulaşma, sanayi devrimi ve sonrası kentlerin kimlik özelliklerinden bazılarıdır.

Kent kimliği değişimi bir srectir ve bu süreci belirleyen, hızlandıran faktörler vardır. Bu faktörler, nerde ne zaman olacağı belli olmayan doğal afetler, yaşanan büyük savaşlar, yerel ve merkezi yönetimlerin kentler için aldıkları kararlar, teknolojik gelişmeler olarak özetlenebilir. Bu faktörler kentlerin fiziki, sosyal ve ekonomik kimliklerini etkiler ve tarihsel, sosyal ve kültürel geçmişe sahip kentlerin kimliksizleşmesine, kültürel ve evre değerlerinin yitirilmesine sebep olur.

Kent kimliği değişim faktörleri çalışmada; fiziki faktörler, sosyal faktörler, yönetimsel faktörler olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir.

Çalışmanın nc bölümünde ele aldığımız kent kimliği değişim faktörleri; Kayseri kenti kimlik değişim sürecinin irdelenmesinin kuramsal temelini oluşturmaktadır. Kayseri kent kimliği değişim süreci, plan kararlarıyla kentin mekansal gelişimi üzerinden yorumlanmıştır.

Kayseri kenti, binaları sokakları, meydanları ile her gün biraz daha farklılaşarak değişmektedir. Bu değişim sadece fiziksel belirleyicilerde değil, kentin sahip olduğu sosyal, kültürel ve ekonomik belirleyicilerde de yaşanmaktadır. Kentin sahip olduğu kimlik belirleyicileri değiştikçe veya yok oldukça kentin kimliği de değişmektedir.

Kayseri kenti tarihsel srec içerisinde farklı kent kimliği özellikleri göstermiştir. Kurulduğu dönemde surlara çevrili bir Ortaçağ kenti iken daha sonra Türklerin hkimiyetine girmesi süreciyle kale-kent kimlik özelliklerini göstermiştir. Farklı dönemlerde tüm dünya kentlerinin gelişimini-değişimini etkileyen Sanayi Devrimi Kayseri kentinde de değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Kent merkezinde sanayi sektörünün artmasıyla nüfus artmış ve buna bağlı olarak fiziksel çevrede ve sosyal yapıda değişiklikler yaşanmıştır. Kentteki değişim, 1945 yılında yapılan ve uygulanan imar planı sonucunda hız kazanmış ve bu yıllardan sonra kentin tarihsel, fiziksel ve kültürel belirleyicilerinden oluşan kent kimliğinin değişim süreci başlamıştır.

Kayseri kentinin tarihsel kimliği kent meknına fiziksel kimlik belirleyicisi olan yapılar ile geçmişi günümüze taşıtmaktadır. Ancak kentin tarihsel kimliğini günümüze taşıyan eserlerin birçoğu fiziksel faktörlerin –doğal afetler, teknolojik gelişmeler, yangınlar –ve yönetimsel faktörlerin etkisiyle yok olmuş veya tüm bu

faktörlere direnerek ayakta kalmıştır. Fakat ayakta kalabilenler kentle bütünleşememiş anıtsal yapılar olarak kalmış ve yok olma sürecine girmişlerdir. Kayseri kenti gelişip-değişirken anıtsal yapıların ve yakın geçmişine tanıklık eden Cumhuriyet dönemi eserlerinin oluşturduğu dokuya uyum gösterememiştir aksine alınan ve uygulanan plan kararları, bu dokuyu yok etmiştir. Hatta bir gecede birçok tarihi çeşme, sur duvarı ve anıtsal birçok yapı yıkılarak yok edilmiş ve kıymetli arsa haline getirilmiştir. Bu uygulamalar kentin bir tarih kenti kimliği ile farkına varılmasını engellemiştir.

1945 yılında ilk defa uygulanan plan kararlarını,1975 ve 1986 yılında yapılanlar takip etmiştir. 1986 Yılından sonra yeni bir imar planı hazırlanmamış ve gerekli görülen alanlar için revizyonlar yapılmıştır. Plan kararları yapılırken ve uygulanırken kentin tarihsel, fiziksel ve kültürel kimliği göz ardı edilmiş ve rant baskıları ön plana geçmiş, tipik bir Anadolu Türk kent kimliğine sahip olan kente, modern Avrupa kent kimliği kazandırılmaya çalışılmıştır. Kentte meydana gelen bu köklü değişimler kentin diğer bir kimlik belirleyicisi olan kültürel kimliğinde de değişimlere sebep olmuştur. Geleneksel yaşam kültürünün bir parçası olan mahalle kavramı ortadan kalkmış ve parsel bazında yapılaşmalar kentinin yeni kavramlara uyum sağlamasını gerektirmiştir.

Yönetimsel faktörlerin ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle kentte modernleşme ve çağdaşlaşma adına, kentin tarihsel, kültürel zenginliğinin belirleyici rol oynadığı kent kimliğini kökten etkileyecek yapılar inşa edilmiş, kentsel düzenleme kararları alınmıştır. Modernleşme adına yapılan yapıların çoğu popülist yaklaşımın sonucu olarak eklektik ve kent içinde anlamsız duran yapılardır.

Kentin gelişimi ve değişimi adına kararlar alınırken ve uygulamalar yapılırken kentin tarihsel, kültürel ve sosyal kimliği göz ardı edilmiş ve kent özgün kimliğini kaybetme sürecine girmiştir. Bu süreç, kent için alınan plan kararlarının nitelik faktörünün nicelik faktörünün önüne geçmesi ile hız kazanmıştır.

Günümüz kentlerinin en çok gözden kaçan, oysa en önemli sorunlarından biri kentin kendine ait kimlik arayışı ve yoksunluğudur. Bu arayışın belirtileri büyük küçük her kentin gelişim süreci boyunca kendini göstermekte, ancak doğru algılanıp

yönlendirilmediği için net bir tanıma ulaşmamaktadır. Bu nedenle kentsel kimlik konusunda duyarsız olan hemen her ülkede kimliksiz kentler başıboş biçimde ve sorunlarıyla birlikte büyümeye devam etmektedir.¹⁵³

Kayseri kenti de kentsel kimlik konusunda duyarsız olan kentlerden biridir. kimlik sorunlarıyla gelişim ve değişim süreci içerisinde. Bu sorunun farkına varmak ve etkisini azaltmak değişime ve toplumun dinamiklerine karşı koymak yerine değişimi kabul edip, kontrol altına alıp düzenlemek ve kent için bir potansiyel olarak kullanmak akılcı ve gerçekçi bir yol olacaktır.

Değişen kent kimliğinin geliştirilmesi için;

- ✓ Kent kimliğinin en belirleyici faktörlerinden olan kültürel yapısı doğru analiz edilmeli ve dinamiklerin doğru saptanması,
- ✓ Kentin geçmişte sahip olduğu ve ekonomik kimliğinin oluşmasını sağlayan; halıcılık, pastırma ve sucuk imalatçılığı, el sanatları, taş ustalığı gibi geleneksel ticari uğraşları destekleyen ve esnafı bir arada tutacak ve bu kimliği kente yeniden kazandırabilecek mimari ve sosyal yapılaşmanın oluşturulması,
- ✓ Kente göçle gelen yerli olmayan nüfusun, kente uyumunu ve kenti sahiplenmesini sağlayacak düzenlemelerin planlanması,
- ✓ Kent kimliği bilincinin, kenti yönetenlere, kentte yaşayanlara yerleştirilmesi,
- ✓ Kentin kimlik belirleyicilerinin doğru saptanarak, korunması gerekenlerin nasıl korunacağını belirlenmesi-önemli bir fiziksel kimlik belirleyicisi olan Erciyes Dağında yapımı süren master planı çalışmalarının doğru yönlendirilip, kent için bu olguyu bir dinamik olarak kullanıp kış turizmi kenti kimliğinin oluşmasının sağlanması,
- ✓ Kentte yaşayanlar için yaşamı kolaylaştıracak teknolojik gelişmelerin kent dokusuna uyumlu bir şekilde nasıl uygulanması gerektiğinin planlanması,

¹⁵³ Demir, C., (2006). Kentsel kimliği geliştirme sürecinde mekansal modern tasarımı ve kent plancılarının rolü planlama, *TBMMOB Yayınları*, 37,117-122, Ankara.

✓ Kent için önemli bir potansiyel olan Erciyes Üniversitesi faktörünün kentin bölgesel bir kültür merkezi olabilmesi yönünde kullanılması ve üniversite nüfusunun kent ve kentliyle bütünleşmesini sağlayacak, hem öğrenci nüfusuna hem de kentliye yönelik kültürel ve sosyal paylaşım alanak veren servis sektörlerinin açılması desteklenerek üniversitenin kent nüfusuyla bütünleşmesinin sağlanmasıyla üniversite kenti kimliğinin oluşturulmasının sağlanması, gerekmektedir.

Kentin kimliksizleşme sürecinin önüne geçmek ve geçmişte sahip olduğu kimlik faktörlerini kente yeniden kazandırmak için; kentin ayakta kalabilen form ve görüntü faktörü açısından kimlik faktörü olan dokusu ve yapıları bir bütün olarak ele alınmalı, bu dokuya ve yapılar yeni işlevler verilirken tarihi kent veya kentsel alanın karakteriyle uyumlu olması sağlanmalıdır. Kentsel sit alanı çevresine yeni yapılar yapılması gerektiğinde veya eskileri uyarlanırken, mevcut mekansal oluşum saygı görmeli, özellikle ölçek ve parsel boyutuna dikkat edilmelidir.

Yerel yönetimin planlama aşamasında kentin tarihsel kimliğinin korunmasına ve yeni oluşacak alanlarda kentin kültürel kimliğinin göz önünde bulundurulması sağlanmalıdır.

Kayseri kentinin değişim ve gelişim süreci içerisinde kültürel kimliğin yok olmadan yeniliklere uyum sağlanması hedeflenerek, kent için gerekli kararlar alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Erton, M.**, 1995. Kent Kimliği: İznik ve Mudurnu Yerleşmeleri Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ., Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,.
- İzgi, U.**, 1999. Mimarlıkta Süreç Kavramlar-İlişkiler, Birinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul.
- İlgar E.**, 2008. Kent Kimliği Ve Kentsel Değişimin Kent Kimliği Boyutu: Eskişehir Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*,
- Gündüz, O., Taner, T.**, 2001. Küreselleşme Sürecinde Türk Kentlerinin Kimlik Sorunları ve İzmir Örneği, *1.Uluslar arası Kentsel Tasarım Buluşması*, MSÜ, s.553
- Erkmen, B.**, 1990. Şehir Kimliği ve Şehir Mobilyası Üzerine, *Arredamento Dekorasyon*, 17, 126-7.
- Suher, H.**, 2006. İmar Planı'ndan-Bölge Planlama, Sanayileşme, Kentleşme, Koruma Gereği, Kamu Yararına Geçiş, *İTÜ Mimarlık Fakültesi-Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Şehircilik Semineri*, Taşkışla, <http://sehirbolge.itu.edu.tr/duyuru/handesuher.htm>
- Çöl, Ş.**, 1998. Kentlerimizde Kimlik Sorunu ve Günümüz Kentlerinin Kimlik Derecesini Ölçmek İçin Bir Yöntem Denemesi, *Doktora Tezi*, MSÜ,
- Tekeli, İ.**, 1991. Bir Kentin Kimliği Üzerine Düşünceler, *Kent Planlaması Konuşmaları*, TMMOB Yayınları, Ankara,
- Güvenç, B.**, 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, *Mimarlık Dergisi*, sayı 1, s.19-28.
- Özer, B.** Yorumlar, İkinci Baskı, YEM Yayın, İstanbul, 1993.
- Demirsoy, M.S.**, 2006. Kentsel Dönüşüm Projelerinin Kent Kimliği Üzerinde Etkisi (Lübnan-Beyrut-Solidere Kentsel Dönüşüm Projesi Örnek Alan İncelemesi), *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.

- Özdemir Dağıstan, M.Z.**, 2004.Yeni Atine Bildirgesi (Şartı), *Planlama Dergisi*, s.74.
- Öztürk, Ö.**, 2007. Kentsel Kimlik Oluşumunda Güzel Sanatların Yeri, *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.
- Egli, E.**, 1951. Die neue Stadt in Landschaft und Klima, Verlag für Architektur, Zurich.
- Özdeş, G.**, 1972. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İTÜ Matbaası, İstanbul.
- Uçkaç, L.**, 2005. Kent Kimliği ve Kentsel Yenileme ilişkisi, *Yüksek Lisans Semineri*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ocakçı, M.**, 1993. Şehir Kimliği ve Çevre İlişkileri, Türkiye’de 17. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu “*Kent ve Çevre-Planlamaya Ekolojik Yaklaşım*”, Bursa, Bildiriler Kitabı, 163-170.
- Can, N.**, 1999. Kent Kimliği, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı *Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.
- Kılınçaslan, T.**, 1995. Kentsel Ulaşım Mekanları ve Çevre Kalitesini Etkileyen Fiziksel Ögeler, *Mimari ve Kentsel Çevrede Kalite Arayışları Sempozyumu*, İstanbul, Bildiriler Kitabı, 65-69.
- Birlik, S.**, 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, *Doktora Tezi*.
- Uluğ, M. M.**, 1997. Hakim Mimarlık İdeolojisi Olarak Mutlak Mekan, *Mimarlık Dergisi*, s.9-12.
- Güvenç, B.**, 1991. Kentlerin Kimliği ve Antalya Üzerine Notlar, Öneriler, Örnekler, *Mimarlık Dergisi*, Sayı 1, s:19–28.
- Alpsoykan, T.K.**, 1994. Bursa Kent Kimliği Değişim Süreçleri ve Planlama İlişkileri, MSÜ MF ŞBPB, *Bitirme Tezi*,

- Güvenç, B.**, 1994. İnsan ve Kültür, s:95,
- Görer,N.**, 1993. Kent Kimliği-Koruma Planları-Kentsel Tasarım-Post Modernizm Üzerine, *2.Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, MSÜ ŞBPB Yayını.
- Tezcan, M.**, 1984. Sosyal ve Kültürel Değişme, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:129, Ankara.
- Bayrakçı, O.**, 1989. Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu, *Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu 1*, MSÜ MF ŞBPB, 15-16 Mayıs.
- Aras, S.**, 1995. Kent Merkezlerinin Gelişme Eğilimleri ve Tarihi Kent Merkezlerinin Korunarak Değerlendirilmesi, *Lisans Bitirme Ödevi*.
- Güler, E.C.**, 1990. Türkiye’de Şehir Merkezindeki Çöküntüleşmenin İrdelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi ŞBP Bölümü.
- Tümertekün, E., Özgüç, N.**, 1997. Beşeri Coğrafya, Çantay Kitabevi.
- Tekeli, İ.**, 1976. Gecekondu Dolmuşlu İşportalı Şehir, Cem Yayınevi.
- Ulu, A., Karakoç, İ.**, 2003. Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, *Planlama Dergisi*, s:59-66.
- Birlik, S.**, 2006. Tarihi Çevrelerde Kentsel-Kimlik Değişiminin Eşik Analizi: Trabzon’da Bir Deneme, Doktora Tezi.
- Aysu, M.E.**, 1976. Eski Kent Mekanlarını Düzenleme İlkeleri, Kent Planlama Bütünü İçinde Sistemik Bir Çözümleme – Planlama - Tasarlama Modeli Trabzon Kenti Orta-İç Kale Tarihi Yerleşimi Üzerinde Bir Deneme, *Doktora Tezi*, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi, İstanbul.
- Erder, C.**, 1994. Kültür Bakanlığı Kültürel Varlıklarımızı Koruyor mu?, *Mimarlık Dergisi*, 256(2), s.60-61.
- Küntay, E.**, 1991. Kent Yaşamında Komşuluk İlişkilerinin Psiko-Sosyal İncelenmesi, *Yapı Dergisi*, 112(3), s.31-34.

- Bilsel, A. A., Bilsel, S. G., Bilsel, F. C. ve Bilsel, S. M. C.,** 1994. Kentlerimizde Kimlik Arayışları ve Kentsel Tasarım Olgusuna Kent Kültürü/Kentlilik Bilinci/Kent Görünümü Üçlemesiyle Yaklaşım, *5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu* “Kentsel Tasarım ve Ekoloji-Tasarıma Ekolojik Yaklaşım”, Bildiriler Kitabı, s.231-238, İstanbul.
- Ulu, A., Karakoç, İ.,** 2003.Kentsel Değişimin Kent Kimliğine Etkisi, *Planlama Dergisi*, s.59-66.
- Ersoy, M.,** 2000. Mekan planlama ve yargı denetimi, Ankara, Yargı Yayınevi, s.63-69, s.77-78.
- Çeçener, B.,** 1994. İstanbul’un Kimlik Sorunu, Mimarlar Odası Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, O.,** 2002. Darbeli Yıllarda Siyaset ve İmar, *Yapı Dergisi*, 250(9) s.91-93.,
- Ekinci, O.,** 1991. Tarihi Yarımadayı ‘Koruma’ Planı, *Yapı Dergisi*, 112(3) s.10-11.
- Türk, A.,** 1995. Kentsel Koruma Yaklaşımlarında Kentsel Kimliğin Korunması, Isparta Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ünal E., Duygulu F., Bolat Z.E.,** 1998. İmar Terimleri, TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi, s.70, Ankara.
- Ekinci, O.,** 1991. Türkiye’de Şehirciliğin Gelişiminde Son 30 Yılın Değerlendirilmesi, Kent Planlamasında Kültürel Kimlik Sorunu, *Türkiye’de 15. Dünya Şehircilik Günü 3. Türkiye Şehircilik Kongresi*, Bildiriler Kitabı, s.404-412, İzmir.
- İnbaşı, M.,** 1996. XVI. Yüzyılda Kayserinin İktisadi yapısı ve Esnaf teşkilatı, *Kayseri ve yöresi tarih sempozyumu bildirileri*, s.129, 11-12.
- Erkiletlioğlu, H.,** 1993. Kayseri Tarihi.
- Ekin, C.,** 2005. Kayseri Kayabağ Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, HÜ Sanat Tarihi Anabilim Dalı *Yükseklisans Tezi*, s.9.

- Ecer, V.** 2000. Ahmet Yesevide Dini Tolerans ve Anadolu'da Etkileri. *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.134-136.
- Eken, G.**, 2000. Masraf Defterlerine Göre Kayseri Şehir Yönetimine İlişkin Bazı Bilgiler, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.142.
- Cumhuriyet'in 75.yılında Kayseri, Kayseri Valiliği, 1998.
- Özdeş, G.**, 1972. Şehirciliğe Giriş ve Toplum Ölçeği, İkinci Baskı, İTÜ Matbaası, İstanbul.
- İmamoglu, V.**, 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası, Ankara.
- Yılmaz, N.**, 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Asiliskender, B.**, 2006. Sümerbank Kayseri Yerleşkesi Mutlaka Korunmalıdır!, <http://www.arkitera.com>
- Kayseri 25000 Araştırma Raporu-Kayseri Büyükşehir Belediyesi
- Kocatürk, F.**, 2009. Kayserinin Kentsel Gelişim Süreci, *Tol Dergisi*, s:49-56.
- Güler, A.**, 2000. Kayseri'de Demografik Durum, *III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri*, s.206.
- Tanış, Ö.**, 2006. Germir Kiliseleri Ve Panagia Kımısıs-Tıs Theotoku Kilisesinin Günümüz Koşullarında Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, MSÜ.
- İmamoğlu, V.**, 1992. Geleneksel Kayseri Evleri, Türkiye Halk Bankası Yayınları.
- Eravşar, O.**, 2000. Seyahatnamelerde Kayseri, Kayseri Ticaret Odası Yayınları.
- Karatepe, Ş.**, 1999. Kendini Kuran Şehir, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Tanyeli, U.**, 1987. Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, *Doktora Tezi*, İTÜ.
- Erkiletlioğlu, H.**, 2006. Geniş Kayseri Tarihi.

Kılıç, A., 2006. Kayseri Kocasinan Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri,

Gabriel, A., 1954. Kayseri Türk Anıtları, Güneş Matbaası, Ankara.

Yücel, C., 2003. Bir Tarihi Şehri Planla(yama)manın Politikası: Kayseri, *Tol Dergisi*, s. 52-57.

Kayseri Sit Alanı Koruma ve Geliştirme Amaçlı İmar Planı Açıklama Raporu – 1991.

Yılmaz, N., 2005. Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi Kayseri Kentsel Sit Alanı ve Talas Kentsel Sit Alanı Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

Ek. 1. ERCİYES DAĞI MASTER PLANI:

ERCİYES DAĞININ POTANSİYELİ:

- Uluslararası bir kayak merkezi yaratmak için Erciyes, mükemmel bir arazi ve topografya sunmaktadır;
- Dağın yüksekliği ve iklimsel şartlar, yapay kar yapma olanakları gerçekleştirildikten sonra, en az 5 aylık bir kış sezonunu garanti etmektedir
- Yüksek kaliteli entegre bir ürünle, gelişen Orta Doğu ve Doğu Avrupa pazarlarına girilebilir;

PROJE VİZYONU:

- Büyük çapta Ulusal ve Uluslararası spor olaylarına ve uzun vadede Dünya Şampiyonası ve hatta Olimpiyat Oyunlarına ev sahipliği yaparak Kayseri'yi, Türkiye'nin kış sporları merkezi haline getirmek.
- Kış Sporları ve kış turizmini, Kayseri kimliğinin önemli bir parçası haline getirmek.

PROJE HEDEFLERİ:

- Yerel ekonomi ve yerel nüfus için sürekli bir gelir kaynağı yaratmak;
- 5000 civarında iş imkânı
- 800 000 civarında gece konaklama
- 100 milyon EURO doğrudan, 100 milyon EURO dolaylı gelir etkisi
- Yurtiçi ve yurtdışından gelecek ziyaretçiler için cazip bir sportif ve sosyal merkez oluşturmak.

KAYAK MERKEZİNİN KAPASİTESİ:

- Mevcutta 5 adet olan lift sayısını 1.aşamada 11 adet'e, toplamda 20 adete çıkartmak.
- Lift uzunluğunu 7.5 km'den 1.aşamada 16.5 km'ye toplamda 34.8 km'ye çıkartmak.
- Mevcut 9km olan pist uzunluğunu 1.aşamada 59km'ye, toplamda 160km'ye çıkartmak.
- 150-170 ha alanda yapay karla kaplı pistler oluşturmak.
- Günlük 10.000/30.000 kayakçı-kar sörfçüsü için kapasite oluşturmak.

Yatırımlar toplam 26 milyon m2'lik bir alanda gerçekleşecektir.

YATIRIMLAR 4 ANA BAŞLIKTA TOPLANABİLİR:

1.MEKANİK TESİSLER-LİFTLER (TELEFERİK SİSTEMLERİ)

2.KARLAMA ÜNİTELERİ (150-170 Ha alanda suni karlama yapılması planlanmaktadır.)

3. SOSYAL TESİSLER

Restoranlar

Otoparklar

Sağlık Üniteleri

Alışveriş üniteleri

Günübirlik alanlar

Kayak Kulüpleri için tesisler

4. KONAKLAMA TESİSLERİ¹⁵⁴

¹⁵⁴ Kayseri Büyükşehir Belediyesi

Ek.2. KAYSERİ KENT MERKEZİNDE YER ALAN ANITSAL YAPILAR

Tarihsel çevre başlığı altında Kayseri il bütünü içinde oldukça fazla, değerli yapıta rastlamak mümkündür. Bunlardan en önemli olanlar hakkında kısaca bilgiler; Kaleler, Kümbetler, Hanlar, Hamamlar, Çeşmeler, Bedesten ve Çarşılar, Camiiler, Medreseler ve diğer Tarihi Değerler alt başlıklarında toplanmış ve aşağıdaki gibi verilmiştir.

Kayseri Kalesi: Kayseri kalesinin kuzey yönünü tutan surlar ilk defa V. Asırda Roma İmparatorluğu Justinien tarafından ve onu takip eden istilalar sonunda büyük yıkımlarla karşı karşıya kalmıştır. Bugün pek az bir kısmı ayakta. Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat kaleyi bugünkü görünüşüyle yeniden inşa ettirmiştir. Sonradan Karamanoğulları ve Osmanoğullarının kaleyi tamir ettikleri burçlar üzerindeki kitabelerden anlaşılmaktadır. Kalede bulunan 835-1431-1442 tarihli bir kitabede Karaman Beyliklerinden Pir Ahmet'e ait bulunmaktadır. Kayseri kalesi iç ve dış olmak üzere iki kısımdadır. Dış kale geniş bir sahayı kaplamakla beraber bugün harap bir haldedir. Dış kalenin muhtelif burçları ve Sivas Kapısı, Meydan Kapısı, Boyacı Kapısı isimlerinde çeşitli kapılar vardır. Kalenin doğusunda Alaaddin Keykubat tarafından 1224 tarihinde tamir ettirilen Yoğunburç, kalenin belkemiğini teşkil etmektedir. İç kale ise dört köşelidir. Beher yönün uzunluğu 500 m. dir. Dış kaleye nispeten daha iyi muhafaza edilmiş durumdadır. İç kalede 19 burç vardır. Güneye bakan kapısının iki tarafında Selçuklulara ait birer aslan heykeli göze çarpar. Kalenin kuzey kapısından Kağnı Pazarına çıkılır.

KÜMBETLER

Döner Kümbet : Talas yolu üzerindedir. Şah Cihan Hatun Kümbeti de denir. Kapıya bitişik düzeyler üzerinde dallara bezenmiş bir kalenin ortasında aslan başı vardır. Giriş kapısını süsleyen kabartmaların üzerinde geometrik şekillerin ortasında bir mermer taş yerleştirilmiştir. Ortaya yazılan iki satırlık kitabede türbenin Şah Cihan Hatuna ait olduğu ve 12. Asır ortalarında Şah Cihan Sultan tarafından yaptırıldığı yazılıdır.

Hatun Hunat Kümbeti :Hunat Medresesi'nin güney doğusundaki odanın dış duvarına sonraları açılmış bulunan bir kapıdan sekiz köşeli bir salona girilir. Bu salonda yan yana üç mezar dizilmiştir. 1) Prenses Mahperi Hatun'a, 2) Gıyaseddin Keyhüsrev'in kızı Selçuk Hatun'a 3) kime ait olduğu ve tarihleri bilinmemektedir.

Sırçalı Kümbet: İsminden (Sırça) çinilerle bezenmiş olduğu kanaatini veriyor. Binanın tepesi adı duvar taşlarıyla yapılmıştır. Bu tepenin çinilerle kaplanmış olduğu muhtemeldir. Giriş kapısının üzerinde bir kitabe yazılmak için konan mermere hiç bir şey yazılmamıştır.

Gevher Nesibe Hatun Kümbeti: Şifahiye ve Gıyasiye Medreselerinin içindedir. 1205 yılında Gevher Nesibe Hatun adına Gıyaseddin Keyhüsrev II tarafından yaptırılmıştır.

Ali Cafer Kümbet :Gültepe Parkı yanındadır. Ertanoğullarına aittir.

Emir Şahap Kümbeti :Yanıköğlü Mahallesindedir. 1281 yılında yapılmıştır.

Kutlu Hatun Kümbeti :Gavremoğlu Mahallesindedir. 1305 yılında yapılmıştır.

Emir Ali Kümbeti: Talas yolu üzerinde Alaca Mescit mahallesindedir.

Melikgazi Medresesi ve Türbesi: Kayseri'nin İslamlar tarafından zaptından sonra inşa edilen Ulu Camii ile yanındaki Danişmendoğulları Medresesidir. Danişmendliler'in III. Hükümdarı Mehmet Gazi tarafından inşa ettirilmiştir. Buna bitişik olarak da kendi türbesi bulunmaktadır. Medrese yok olmuş fakat türbe halen mevcuttur.

HANLAR

Vezir Hanı: Kapalı çarşının yanında bulunan bu han Damat İbrahim Paşa tarafından 1727 yılında yaptırılmıştır. İlginç mimarisiyle dikkat çeken hanın ortasında bir çeşme vardır. Han iki katlıdır.

HAMAMLAR

Hunat Hamamı: Mahperi Hatun tarafından 1237 yılında yaptırılmıştır.

Sultan Hamamı: Selçuk hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev I. Kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan tarafından 1205 yılında yaptırılmış, yıkık bir vaziyettedir.

Külük Hamamı: Külük Şemseddin tarafından 1334 yılında yaptırılmıştır. Günümüzde yıkılmış durumdadır.

Caferbey Hamamı: Ertanayoğullarından Cafer Bey tarafından yaptırılmıştır.

Kadı Hamamı: 1548 yılında Bedreddin Mahmut Kadı tarafından yaptırılmıştır.

Selehattin Hamamı: 1590 tarihinde yaptırılmış olan bu hamamdan Evliya Çelebi Seyahatnamesinde de bahsedilmektedir.

ÇEŞMELER

Sahabiye Çeşmesi : 1266 yılında Selçuk vezirlerinden Sahip Ata Fahrettin Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Pamukhanı Çeşmesi: Kadı Burhanettin'in yeğeni Meliki Müeyyit tarafından 1398'de yaptırılmıştır. Pamukhanıyanındadır.

Oduncu Çeşmesi: Oduncu Murat Bey tarafından 1852'de yaptırılmıştır.

Şizmenli Çeşmesi : İshak Çelebi 1650'de yaptırmıştır.

Asmalı Çeşme: Kadı Burhanettin zamanında kalan bu tek eserin, üç satırlık bir kitabesi vardır. Hicri 792 tarihli kitabe çeşmenin Kadı Burhaneddin'in hemşerizadesi Şeyh Müeyyed tarafından yaptırıldığı belirtir.

BEDESTEN VE ÇARŞILAR

Bedesten : Üç büyük kubbe ve bunun yanında ufak kubbeciklerden meydana gelmiş bu eserin doğu, batı kuzey yanında olmak üzere 3 kapısı vardır. Kuzey tarafındaki eski pamukçular çarşısına açılan kapının üzerindeki mermer kitabede kurucusu olan Kayseri Emiri Mustafa Bey Bini Abdühay Bey tarafından 1497 yılında yaptırılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Pirinççiler Çarşısı: Bu çarşı 1512 yılında halk tarafından yaptırılmıştır.

HacıEfendi Çarşısı: Bu çarşı 1844 yılında halk tarafından yaptırılmıştır.

Kapalı Çarşı: 1859 yılında halk tarafından yaptırılan bu çarşı 100.000m² lik bir alan üzerindedir.

Kazancılar Çarşısı: Kapalı Çarşı'nın paralelinde halk tarafından yaptırılmıştır.

CAMİLER

Ulu Camii (Camii Kebir) : Bu Camii 1750 m' dir. Ulu Camii planı bütün İslam dünyasında yaygın bulunan genel tipe uygundur. Bir çok tadilat geçirdiği muhtemeldir. Planın genel tertibi yapıda sivri kemer kullanılması İslami kaynağı delilleridir. 1042'de Danişmendoğul'larından Melikgazi tarafından yaptırılmıştır. Silindir minaresi tuğla mozaikli olarak yapılmıştır. Minberi çok ince işlidir.

Külük Camii : Selçuklu vezirlerinden Muzaffereddin Mahmut'un kızı Atsız Etli Hatun tarafından M.S. 1210 tarihinde yaptırılmıştır. Planda görülen intizamsızlık gördüğü tamirlerden ileri gelir. Kapısının kompozisyonu zariftir. Kemer bendin üzerindeki yuvarlak iki taşın arasında üç satırlık yapılaş tarihini belirten bir kitabe mevcuttur. Külük Camii'in mihrabı çok güzel bir şekilde çini mozaikle süslüdür. Böyle bir mihrap Selçuk çiniciliğinin şahaneliğini ifade eden bir unsur olarak ayakta durmaktadır.

Hunat Hatun Camii : Kalenin doğusunda şehri çeviren surların dışında I. Keykubat'ın karısı ve II. Keyhüsrev'in annesi Prenses Mahperi Hatun tarafından 1237 yılında yaptırılmıştır. Camiinin iki kapısı geleneksel büyük Selçuklu kapılarının benzeridir. Batı tarafındaki kapının üzerinde üç satırlı bir kitabe bulunur, 2. Kapısında da birinci kapıdaki gibi bir kitabe vardır. İkinci kitabede de inşaat tarihi ve sultanın adı tekrar edilmiştir. Hunat Camiisi Kayseri'deki Camilerin en büyüğüdür. 56 kemer ayağının üzerine istinat eder. Birisi yeni, diğeri eskiden yapılmış iki kubbesi vardır. Binanın batı tarafındaki kapısına cümle kapısı denir. Yan ve üst kısmı gayet ince şekilde süslenmiştir.

Hacı Kılıç Camii : 1249 yılında Selçuk oğulları vezirlerinden Ebul Kasım Ali Tosil tarafından yaptırılmıştır. Camiinin kapısı ince bir şekilde işlenmiştir.

Han Camii: 13. Asır ortalarında Selçuk oğulları tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir.

Lala Paşa Camii: 1308'de Kayseri Emiri Lala Muslihiddin Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Mimar Sinan Camii : 1574 yılında Doğan Hacı Ahmet Paşa tarafından yapılmış olan bu Camiinin planını bizzat Mimar Sinan çizmiştir. Kubbesi kurşunla örtülü olduğundan “Kurşunlu Cami”de denmektedir.

Yanıköğlü Camii : 1723 yılında Bayraktar Yanık Ömer tarafından yaptırılmıştır.

MEDRESELER

Şifaiye ve Gıyasiye Medreseleri : Anadolu’nun ve Avrupa’nın ilk tıp okulu olan medrese ve hastane 1205 yılında Selçuklu Hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev I. Kız kardeşi Gevher Nesibe Sultan’ın vasiyeti üzerine şifaiye adını taşıyan hastane yapılmış, bunun yanında ilk tıbbiye Gıyasiye adlı bir medrese kurulmuştur. Bu medreseler “çifte Medreseler” adıyla da anılır. Hastanenin çok süslü olan kapısının üzerinde Selçuklu hattı ile yapılmış iki satırlık kitabe bulunur. Son zamanlarda geniş çapta restore edilmiştir. Şimdi Tıp Tarihi Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Seracettin Medresesi: Bu medrese Küçük Hunat Medresesi de denilir. Hunat Medresesine benzediğinden dolayı bu ad verilmiştir. 1240’da Selçuk oğulları vezirinden Seraceddin tarafından yapıldığı üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır.

Hunat Medresesi : Bu medrese 1237 yılında Selçuklu Hükümdarlarından Gıyaseddin Keyhüsrev II. nin annesi I. Alaaddin Keykubat’ın karısı Mahperi Hatun tarafından yaptırılmıştır. İlk müderrisi Mevlana Celaleddin’in Hocası Burhaneddin Tirmizi’dir. 1939 yılında müze olarak açılan medrese restore edildikten sonra Etnografya Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Sahabiye Medresesi: 1276 yılında Selçuk oğulları vezirlerinden Sahip Ata Fahrettin Ali tarafından yaptırılmıştır. Cümle kapısının taştan oyma süslemeleri çok mükemmeldir.

Hacıklıç Medresesi : Selçuklu vezirlerinden Ebu Kasım Ali Tosil tarafından 1249’da yaptırılmıştır.

Hatuniye Medresesi: 1413 yılında Dulkadiroğullarından Nusrettin Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır.

DIĞER TARİHİ DEĞERLER:

Basil-Manastır Külliyesi: Battal altı Mahallesi’nin kuzeydoğusunda bulunan kemerli Roma yapı kalıntılarının basil manastır külliyesine ait olduğu sanılmaktadır.

Roma Mezarı: İstasyon Caddesi üzerinde ve Sahabiye Medresesi arkasına düşmektedir. Kapadokya’nın Roma eyaleti haline geldiği sırada yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Sonraları buranın etrafı İslami mezarlara çevrili açık mezar haline gelmiştir. Hatta bu mezarın da islamlar tarafından kullanılmış olduğu içindeki İslami kitabelerden anlaşılmaktadır.

Roma mezarı: Şehir içi İstasyon caddesindedir. Tamamen kesme taşlardan inşa edilmiş olan mezar, klasik çağ mabetleri tarzındadır.

Güpgüpoğlu Konağı: Şehir içinde Cumhuriyet Mahallesiindedir. Mevcut evlerin en eskisi ve iyi muhafaza edilenidir.

Atatürk Evi (ReŐit Ağa Konağı): Kayseri Cumhuriyet Mahallesi, Şeyh Tennuri Sokakta bulunan Konak 19. yüzyıl sonlarında RaŐit Ağa tarafından ev olarak yaptırılmıştır. Bina kesme taşlardan yaptırılmış olup, üç katlıdır.

Saat Kulesi: 1919 yılında yaptırılmıştır. Cumhuriyet Meydanı'ndadır

ÖZGEÇMİŞ

Mimar Nisa ŞAHİN

Tuna cad. Erciyesevler mah. Bağdat sit. 2/14
Kocasinan/Kayseri

Kişisel Bilgiler

Uyruğu : T.C

Doğum Yeri : Kayseri

Doğum Tarihi : 05.04.1982

Medeni Durum : Evli

Eğitim Durumu

YÜKSEK LİSANS : Mimarşinan Üniversitesi Kentsel Tasarım Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi (2006 -2010)

LİSANS : T.C Haliç Üniversitesi Mühendislik Fak.Mimarlık Bölümü (2001-2005)

LİSE-ORTAOKUL : Ali Rıza Özderici Anadolu Lisesi (Kayseri)

İLKOKUL : Ahmet Paşa İlköğretim Okulu(Kayseri)

Yabancı Dil

İngilizce

Bilgisayar Bilgileri

Mc Office, Archicad , Autocad

İş Deneyimleri

OFİSS MİMARCA MİMARLIK OFİSİNDE MİMAR(Kayseri 2008-2010)

DNA İÇ MİMARLIK VE TASARIM OFİSİNDE MİMAR (KAYSERİ 2006-2007)

ERCİYES ÜNİVERSİTESİ ŞEHİRCİLİK BÖLÜMÜ 1 DÖNEM MİMARİ PROJE DERSİ DERS YÜRÜTÜCÜSÜ(KAYSERİ)

KAYSERİPARK ALIŞVERİŞ MERKEZİ ORTAK KULLANIM MEKANLARININ TASARIMI VE UYGULAMASI(KAYSERİ)

BİMTAŞ ŞİRKETİ: İSTANBUL DEPREM MASTER PLANI FATİH PROJESİ (İSTANBUL 2005-2006)

BAHAR OTOMATİK OTOYOL SİSTEMLERİ (İSTANBUL 2005)